

සූත්‍රාන්ත පිටකයෙහි

සූතිස් වැනි ග්‍රන්ථය

පෙටකොපදෙසො

ලංකා බෞද්ධ මණ්ඩලයේ ආරාධනයෙන්
මොල්ලිගොඩ ප්‍රච්චනොදය පරිවේණාධිපති

රාජකීය පණ්ඩිත ලබ්බගම ලංකානන්ද
මහානායක සචරියන් වහන්සේ විසින් කරන ලද
පාඨශෝධන පූර්වක සිංහල අනුවාදය

ත්‍රිපිටක සම්පාදක මණ්ඩලය
විසින් සම්මතයි.

ශ්‍රී ලංකා ප්‍රජාතාන්ත්‍රික සමාජවාදී ජනරජය මගින්
ප්‍රකාශිත යි.

රාජ්‍ය මුද්‍රණාලයෙහි මුද්‍රිත යි.

Buddhajayanti Tripitaka Series – Volume XXXX

THE THIRTY FOURTH BOOK

in the

SUTTANTA PITAKA

PETAKOPADESΟ

with

THE SINHALESE TRANSLATION & EDITION

by

The Venerable Panditha

LABUGAMA LANKANANDA MAHANAYAKA THERO

PRINCIPAL OF PRAVACANODAYA PIRIVENA
MOLLIGODA, WADDUWA

PUBLISHED UNDER THE PATRONAGE

OF

THE DEMOCRATIC SOCIALIST REPUBLIC OF SRI LANKA

B. E. 2532

C. E. 1989

සුනානනපිටකේ

පෙටකොපදේසෝ

සුත්තනනපිටකසේහි

පෙටකොපදේශ

“ තථාගතසංවේදිනෝ හික්කවෙ ධම්මචීනයෝ විච්චො විරොචන්ති,
නො පටිඨන්තො. ”

“ මහණෙනි, තථාගතයන් වහන්සේ විසින් දේශනා කරන ලද
ධර්මය හා චිත්තය විවිධ වූයේ බලලයි, වැසුණේ නො මැ බලලයි, ”

(අඬුතුනතරනිකාය තිකතිපාත භරණ්ඩුවගා, 9 සූත්‍රය)

පටුන

CONTENTS

ත්‍රිපිටක සම්පාදක මණ්ඩලය	...	...	..	...	ix
සංඥාපනය	...	...	...	...	xi
පාළි භෝධිය	...	...	...	...	xxi
සංකේත නිරූපනය	...	...	...	...	xxii
විසය සූචි	...	...	...	...	...xxiii-xxiv
පෙටකොපදෙස පෙළ හා සිංහල පරිවර්තනය	...	...	...	...	2 - 331
ගාථාදිපාදනුකමණිකා	...	...	...	...	333-342
සඤ්ඤානාමානුකමණිකා	...	...	...	...	343-
විසෙසපදනුකමණිකා	...	...	...	...	344-354

ත්‍රිපිටක සම්පාදක මණ්ඩලය

උපදෙශක :

අග්ගමහාපණ්ඩිත බලන්ගොඩ ආනන්දබෝධි මහානායක මහාස්ථවිරපාදයන් වහන්සේ

සහායක හා ප්‍රධාන සම්පාදක :

මොල්ලිගොඩ ප්‍රච්චනොදය පිරිවෙන් විහාරාධිපති ශ්‍රී මහා විහාරවංශාලඤ්ඤාර විමලකීර්ති ශ්‍රී ත්‍රිපිටකවාගීශ්වර, සාහිත්‍ය චක්‍රවර්ති ප්‍රච්චන විශාරද රාජකීය පණ්ඩිත ලබුගම ශ්‍රී ලඬකානන්ද - කෝට්ටේ ශ්‍රී කල්‍යාණි සාමග්‍රී ධර්ම මහා සඬ්ඝසභායෙහි මහානායක ස්ථවිරයන් වහන්සේ

සම්පාදක :

කොළඹ මාලිගාකන්දේ විද්‍යාදය පිරිවෙනෙහි ආචාර්ය, රාජකීය පණ්ඩිත, ශාස්ත්‍රපති, බෙල්ලන ඤාණවිමල නායක ස්ථවිරයන් වහන්සේ

කොළඹ මාලිගාකන්දේ විද්‍යාදය පිරිවෙනෙහි උප ප්‍රධානාචාර්ය, රාජකීය පණ්ඩිත, ශාස්ත්‍රපති, හැගොඩ බෙමානන්ද - බස්නාහිර පළාතේ ප්‍රධාන අධිකරණ සඬ්ඝනායක ස්ථවිරයන් වහන්සේ

මොරටුව - එගොඩඋයන (දකුණ) ශ්‍රී ජිනෙන්ද්‍රවෙණාරාමාධිපති, රාජකීය පණ්ඩිත නරමානේ බුද්ධරක්ඛිත ස්ථවිරයන් වහන්සේ

ලේකම් :

කොළඹ බෞද්ධාලෝක මාවතෙහි බෞද්ධාලෝක විහාරාධිපති, පණ්ඩිත දෙරගමුවේ සිරි ධර්මපාල - කොළඹ දිසායෙහි ප්‍රධාන සඬ්ඝනායක ස්ථවිරයන් වහන්සේ

පෙටකොපදෙස සිංහලපිනය

පෙටකොපදෙස සංගොධනය සඳහා මා මෙහෙයන ලද්දහු මොල්ලිගොඩ ප්‍රච්චනොදය පරිවේණාධිපති වැ වැඩවිසූ එල්ලාවල සිරි සංකිව්වාහිධාන නායක මාහිමියන් වහන්සේ යි. 1940 පමණ කාලයෙහි නායක මාහිමියන් වහන්සේ විසින් පෙටකොපදෙසය ඉද්ධ කොට මුද්‍රණය කරවන ලෙස විධාන කරමින් බුරුම අක්ෂරයෙන් මුද්‍රණය කළ පැරණි පොතක් ද සපයා දෙන ලද්දේ යැ. ඒ නියමය භාරගත් මා විසින් එවක පිරිවෙනේ උසස් පන්තියෙකැ ඉගෙනීම ලබමින් සිටි මහියඬුගණ ප්‍රදේශයෙහි — බරවර්දනඔය — වීගොල් ලේ විහාරාධිපති උඩ්ස්පත්තුවේ — සොමරනන නායක ස්ථවිරයනුදු සහායකොටගෙනැ බුරුමපොත සිංහල අක්ෂරයෙන් පිටපත් කොට ගොඩනගා ආරම්භ කරන ලද්දේ යැ. මේ සඳහා අපට හමුවූයේ, 1909 වර්ෂයෙහි බුරුමරට භංසාවතීනගරයෙහිදී මුද්‍රණය කරවන ලද දෙෂගහණයෙන් දුෂිත වැ — හැම තැන්හි ව්‍යාකූල වැ — තුබූ ග්‍රන්ථය පමණෙකි.

අනතුරු වැ සිංහල අක්ෂරයෙන් ලියැවුණු පෙටකොපදෙසයක් ඇද්දැයි සෙවීමට මහත් පරිශ්‍රමයෙක යෙදුනෙමි. පෙටකොපදෙසය කුදුගත්සහියේ අවසානයෙහි තිබියැ යුතු ග්‍රන්ථයක් හෙයින් පැරණි පුස්තකාලය බොහෝ ගණනෙකැ කුදුගත්සහි විමසා බලන ලද්දේ යැ. අපට සමුවූ කුදුගත්සහි වැඩිගණනක් මැ වරියාපිටකයෙන් අවසාන වැ තුබූ අතර ඇතැම් කුදුගත්සහියෙකැ අවසානයෙහි නොත්තිප්පකරණය හා “අනාගත බුද්ධවංස” නම් නිබන්ධය ද දක්නට ලැබිණ. එහෙත් අපට හමු වූ කිසිදු කුදුගත්සහියෙකැ පෙටකොපදෙසය දක්නට නොලැබිණ. එහෙයින් මහාවිහාරීය ආවායථිවරයන් විසින් පෙටකොපදෙසය ත්‍රිපිට ග්‍රන්ථයන් අතුරෙහි ලා නොගිණුබව ද නොත්තිප්පකරණය මෙන් ගුරුන්වයෙන් සලකා නැති බව ද නිගමනය කරන්නට සිදුවිය.

පසුවැ කිහිපතැනෙකැ — සිංහල අක්ෂරයෙන් ලියැවුණු පෙටකොපදෙසයක් ඇතැයි සැලවූයෙන්, පාන්දරේ වලපොල — “සද්ධර්මොදය” පිරුවන් විහාරස්ථානයට අයත් පුස්තකාලයෙහි තුබූ නොත්තිප්පකරණය හා පෙටකොපදෙසය එක්කොට ලියනලද පුස්තකාලපොත ගෙනවුත් පරීක්ෂා කෙළෙමි. එය 1909 වැන්නෙහි බුරුමරට — භංසා වතියෙහි — මුද්‍රණය කළ පැරණි ග්‍රන්ථයෙන් පිටපත් කරන ලද්දක් විය. පිටුවක් පාසා ව්‍යාකූල වැ ගිය දෙෂපාල ගහන වූ ඒ ග්‍රන්ථයෙන් පෙටකොපදෙස ගොඩනගා කිසිදු පිටුවහලක් නොවී යැ.

රෝමන් අක්ෂරයෙන් මුද්‍රණය කළ පෙටකොපදෙසයෙක් ඇත. එය අරබින්ද බරුවා (පී.එච්.ඩී.) මහතා විසින් 1949 වර්ෂයෙහි සංස්කරණය කරන ලදුවැ ලන්ඩන් නුවර පාලි පොත් සමාගම මගින් කොළඹ — ලේක්හවුස් ආයතනයෙහි ‘ලංකා ධේවිතිවුස්’ මුද්‍රණාලයේ මුද්‍රණය කරවන ලද්දේ යැ. ඒ මහතා කියන පරිදි ඔහුගේ සංස්කරණයට බුරුම අත්පිටපත් තුනක් හා සිංහල අක්ෂරයෙන් ලියැවුණු අත්පිටපතක් ද හමුවී ඇත. සිංහල අත්පිටපත අප මුලදී සඳහන් කළ — භංසාවතියෙහි මුද්‍රිත — පොතෙන් පිටපත් කරන ලද්දක් වියැයුතු යැ. ඊට වඩා පැරණි සිංහල පිටපතක් දිවයිනෙහි සුලභ නොවන හෙයිනි.

තමහට හමුවූ බුරුම හා සිංහල පිටපත් ඉතා ව්‍යාකූල බව ද පෙවකයෙහි උද්ධෘත පාඨවල මුල් පොත් ද සම්පූර්ණයෙන් සොයාගැනීමට නොහැකි වූ බව ද එහෙයින් මේ පොත ශුද්ධ කිරීමේ වැයම අතහැර හැකි පමණින් සකසා මුද්‍රණය කරවූ බව ද හේ කියයි. මේ සැකැස්මේදී පෙටකොපදෙසයේ මුල් ස්වරූපය ද — එක්තරා ප්‍රමාණයෙකින් හෝ — ‘වෙනස් වූයේයැ’ යි නොකියැ හැකි ද ?

බුරුමරට — ඡට්ඨසබ්බිතිකාරකයන් විසිනුදු “දෙඅභස්පන්සියවැනි — බුද්ධජයන්තිය” අනුස්මරණය සඳහා සිදුකළ ත්‍රිපිටක ශෝධනයෙහි ලා “පෙටක — ශෝධනය” ගැන උත්සුක වූ බවක් ද නොපෙනේ. ඒ තෙරවරුන් විසින් අරබින්න බරුවා මහතාගේ සංස්කරණය මැ බුරුම අක්ෂරයෙන් මුද්‍රණය කරවා ඇතිබව කියැයුතු යැ. ව්‍යාකූලවැ ගිය වාක්‍යප්‍රදේශ හා උද්ධෘත “දෙශනාපාලියෙහි” පවා ශෝධනයට නොපැමිණිතැන් ද පොත් දෙකෙහි මැ සමාන වැ එන හෙයින්. එහෙත් කිසි තැනෙකැ ශුද්ධ කර ඇති බව ද කියැයුතු යැ.

- (i) පදවිධානං ව ලක්ඛණං P. T. S. — පදවිධානො ව ලක්ඛණො ම. ඡ. සං.
- (ii) පරිදසො P. T. S. — පරිද්‍රාහො ම. ඡ. සං.
- (iii) අභියානා P. T. S. — අභියානා ම. ඡ. සං.

මේ එබඳු තැන් කිහිපයෙකි.

පෙටකොපදෙස ශබ්දර්ථ

සම්බුද්ධභාෂිත වූ පයඝාජ්ඣයට භාෂන වූයෙන් ‘ධර්මා’හිධර්ම විනය’ — “පිටක යැ” යි ව්‍යවහාර කරනු ලැබේ. පිටකයන්ගේ සංවර්ණනාව “පෙටකයැ” යි ද, පිටක සංවර්ණනාවට දක්වන උපදේශය “පෙටකොපදෙස නමැ” යි ද කියනු ලැබේ. තත් ප්‍රකාශක ග්‍රන්ථය ද උපවාර විසින් “පෙටකොපදෙස” නම් වී යැ.

පෙටකොපදෙස කතුවරයාගේ අභිමතාර්ථය ?

පෙටකොපදෙසය නොත්තිප්‍රකරණයට අනුව මැ සකස් වූ ග්‍රන්ථයෙකි. එහෙත් නොත්තිප්‍රකරණය විස්තර නොකළ ධර්ම කරුණු පිළිබඳ (වැඩි) විස්තර ඉදිරිපත් කිරීමට කතුවරයාණෝ විශේෂ අවධානය යොමුකරති.

1. ග්‍රන්ථය ආරම්භවනුයේ ද ධම්මවක්කප්පවත්තන සූත්‍රාන්ත දේශනාවට විශේෂ විස්තර සපයමිනි. මෙහිදී — නවසීගසන්ථු සාසනයන් බුද්ධත්වයේ පටන් සම්බුද්ධ පරිනිර්වාණය තෙක් ම — දේශිත හැම බුද්ධ චවනයනුත් එහි අන්තර්ගතවන අයුරු පළමුවෙන් ම පැහැදිලි කරති.

2. නොත්තිප්‍රකරණයෙහි අවසන්හි දක්වෙන — සාසනපට්ඨානය වනාහි (1) සංකි ලෙසභාගිය සූත්‍ර යැ (2) වාසනාභාගිය සූත්‍ර යැ — ආදී “සූත්‍ර ධර්මවර්ග” දහසයක් (16) පිළිබඳවැ කෙරෙන විවරණයෙකි. පෙටකොපදෙස කතුවරයාණෝ “සාසනපට්ඨානය” ද්විතීය භූමිය වශයෙන් ගනිමින් “සූත්‍ර ධර්ම වර්ග” එකුත් පණසක් (49) පිළිබඳවැ විස්තර ඉදිරිපත් කරති.

3. (අ) තුළස් (14) අධිවිධානයන් පිළිබඳ විස්තර දැක්වෙන තෘතීය (සුත්තාධිවිධාන) භූමිය.

(ආ) සුත්තාර්ථ විවරණය පිළිබඳ උපදෙස් දැක්වෙන “ සුත්තවිවය ” නම් වූ වතුන්ට භූමිය.

(ඉ) “ සුත්තන්ට සමුවිවය ” නම් වූ ඡවිය භූමිය.

(ඊ) සත්තම භූමියෙහි එන “ ප්‍රකීර්ණක ධර්ම ” විස්තරය හා එහි මැ හමුවන —

(උ) ධායන — භාවනා පිළිබඳ විශේෂ විස්තර කථාදිය — ද

පෙටකොපදෙසයට “ විශේෂ වූ අංගයන් ” වශයෙන් දැක්විය යුතු යැ.

මේ අනුව පෙටකොපදෙසය ලියන ලද්දේ නොත්තිප්‍රකරණයෙහි නො එන “ ධර්ම — විස්තර ” ඉදිරිපත් කරනු සඳහා යැයි කරනු ලබන නිගමනය ද සනාථ වෙයි.

ගත්කතුවරයාණෝ

නොත්තිප්‍රකරණ ග්‍රන්ථාවසානයෙහි පැනෙන “ එත්තාවතා සමත්තා නොත්ති, යා ආයස්මතා මහා කච්චායනොන භාසිතා, හගවතා අනුමොදිතා —” යන පාඨයෙහිදී නොත්තිසඬාගත කෙරුන් විසින් තබනලද්දී සැලකෙන (සඬාගවාරයෙහි—), “ මහා කච්චායනොන නිද්දිට්ඨා,” (භාරවිහඬාග වාරයෙහි) “ නොනාහ ආයස්මා මහා කච්චා නො —” ආදී පාඨයන්ගෙනුයු මෙම කෘතිය මහා කච්චායන මහ රහතූන් වහන්සේ විසින් දේශිතබව පැහැදිලි වේ. නොත්ති — අටුවාහිදී එය මැ සනාථ කෙරෙයි. වැලින් ඔබ වනාහී ගෞතම බුදුරජුන්ගේ මහා ශ්‍රාවකවරුන් අතර — සංක්ෂිප්ත දේශනාවන් අර්ථ-ව්‍යාකෘත විසින් සපුරා විභාග කිරීමෙහි සමර්ථයනට අග්‍රස්ථානලද (එතර්ග පාළියට අනුව) දසවැනි තැනට නම සඳහන්වන මහරහතූන් වහන්සේන් වෙති.

‘ පෙටකොපදෙසය ’ ද “ මහා කච්චායන ” නම් වූ මහ තෙරකෙනෙකුන්ගේ මැ කෘතියෙකි. ඒබව පෙටකොපදෙසයෙහි මැ—

“ පෙටකොපදෙසෙ මහා කච්චායනොන භාසිතො
අරියසම්මප්පකාසනා නාම පඨම භූමී සමත්තා

(30 වැනි පිටුව)

තවද එහි මැ — පඤ්චම හා අට්ඨම භූමිවල —

“ සුචිරස්ස මහා කච්චායනස්ස ජම්බුවනවාසිනො
පෙටකොපදෙසෙ භාරවිහඬාගො නාම පඤ්චම භූමී සමත්තා — ”

ආදී වශයෙන් දැක්වේ.

(144 වැනි පිටුව)

මෙහි එන “ ජම්බුවන-වාසය ” පිළිබඳ වැ පෙරවාද — සාහිත්‍ය කෘතිවල විස්තර නො පැනේ. නොත්තිප්පකරණ කතුවරයාණන්ගේ පිළිගනු ලබන මහා කච්චායන මහ රහතූන් වහන්සේ (දක්ෂිණා පථයෙහි—) අවන්තිදේශයේ බ්‍රාහ්මණ කුලපුත්‍රයාණ කෙනෙකි.

සම්බුද්ධපරිනිර්වාණයෙන් වසර 300කට පමණ පසුවැ රචිත කෘතියක් සේ සැලකෙන, සර්වාස්තිවාදීන්ගේ මහා අභිධර්ම ග්‍රන්ථය වශයෙන් ද පිළිගනු ලබන, “ ඥානප්‍රස්ථානය ” සම්පාදනය කළාහු ද “ මහා කාතායායනීපුත්‍ර ” නම්වූ මහතෙර කෙනෙක් වෙති. මෙම පෙටකොපදෙසය ද ඔබගේ මැ කෘතියක් විය නොහැකිද ? යි කෙනෙක් විමසති.

කතුවරයාණන් කවුරුන්වුව ද මෙම ග්‍රන්ථදෙක අතර ඇත්තේ දැඩි සමතාවයෙකි. ග්‍රන්ථදෙකේ මෑ ප්‍රධාන වශයෙන් විස්තර කරනු ලබන්නේ එක මෑ මාතෘකාවන් වේ.

- (i) සොළසභාර
- (ii) පඤ්ච නය හා
- (iii) අට්ඨාරස මූලපදා — ඒවායි.

(අ) සොළසභාරා නෙත්ති — පඤ්ච නය සාසනස්ස පරියෙට්ඨි
අට්ඨාරස මූලපදා — මහා කච්චානෙන නිද්දිට්ඨා
(නෙත්ති ප්‍ර. 2 වන පිටුව)

සොළසභාරා නෙත්ති — පඤ්ච නයා සාසනස්ස පරියෙට්ඨි
අට්ඨාරස මූලපදා — කච්චායන ගොත්ත නිද්දිට්ඨා
(පෙටකොපදෙස — 4 වන පිටුව)

(ආ) 'භාර විභඬග' නම් වූ පඤ්චම භූමියෙහිදී — පෙටකොපදෙස කතුවරයා

- (3) යුත්තිභාර
- (4) පදට්ඨානභාර
- (5) ලක්ඛණභාර හා
- (7) ආවට්ටභාරයන් — විස්තර කරනු වස්

පළමුව දක්වනුයේත් නෙත්තිප්‍රකරණයෙහි — එම භාරයන් දක්වීම සඳහා එළ වූ ගාථාවන් මෑ වේ.

- (6) වතුබ්‍රහ්මභාර හා
- (10) වෙච්චනභාර — දක්වීමට ද නෙත්තිප්‍රකරණ ගාථාවන් මෑ මද වශයෙන් වෙනස්කොට දක්වයි.

(ඉ) අට්ඨමභූමියෙහි උද්දන ගාථාවන්හි (328 පිටුව) පළමුව එන ගාථා තුන මෑ නෙත්තිප්‍රකරණයෙහි උද්දෙසවාරයෙහි එන (නෙත්ති ප්‍ර. 6 වන පිටුව) ගාථාවන් මෑ වේ.

එහිමෑ අවසනා දක්වෙන ගාථා පහ (5) මෑ නෙත්තිප්‍රකරණයෙහි — නිද්දෙසවාරයෙහි — (නෙත්ති ප්‍ර. 10 පිටුව) දක්වෙන ගාථාවන් මෑ වෙයි. මේවාහි ඇත්තේ ඉතා සුළු වෙනස්කම් පමණෙකි.

මේ අනුව පෙටකොපදෙසය ආරම්භ වනුයේත් අවසන් වනුයේත් නෙත්තිප්‍රකරණය මෑ ඇසුරු කරමින් බව මෑනවින් පැහැදිලි වෙයි.

එහෙත්, මෙ ද 'විමැසියැ යුතුයැ' යි හඟිමහ :

නෙත්තිප්‍රකරණය ආරම්භ වනුයේ—

- යං ලොකො පූජ්‍යතෙ — ස ලොකපාලො සද නමස්සති ව
- තස්සෙ'තං සාසනවරං — විදුහි නොයාං නරවරස්ස

යන නමස්කාර ගාථාවෙකිනි. ඒ ගෞතම ශාක්‍යාමුනින්ද්‍රයාණන් වහන්සේ මෑ වෙති.

පෙටකොපදෙශය ආරම්භ කරනුයේ මෙසේය :

“ නමො සම්මා සම්බුද්ධානං පරමත්ථදස්සිනං
සීලාදිගුණ පාරමිප්පත්තානං — ” යනුවෙනි.

මෙහි නමස්කාරය බොහෝ බුදුවරුන්ට යැ.

තවද, මෙහි “ දස වත්ථුකා කීලෙසා ” - (268 පිටුව) පරම්පර පච්චය - යම්නන්තර පච්චය (102 පිටුව) හා පරික්ඛාර භාරය (136 පිටුව) ආදී තැන්හි එන ධර්මිස්තර පාළි ත්‍රිපිටකාගත ධර්ම හා සැසඳියැයුතු. මෙම කරුණු ද සලකමින් ගත්කතුවරයාණන් විමැසියැයුතු යේ හිමිමිහ.

ග්‍රන්ථාගත කරුණු

පෙටකොපදෙශයෙහි භූමි (පරිච්ඡේද) අටෙකි. මෙසේ යැ :

1. පඨමභූමි — අරියසම්මප්පකාසනා
2. දුතියභූමි — සායනපට්ඨාන
3. තතියභූමි — සුත්තාධිට්ඨාන
4. චතුත්ථමභූමි — සුත්තච්චය
5. පඤ්චමභූමි — භාරවිහඬග
6. ඡට්ඨමභූමි — සුත්තත්ථසමුච්චය
7. සත්තමභූමි — භාරසම්පාන
8. අට්ඨමභූමි — සුත්තවෙහඬගීය යනුවෙනි.

උද්දන ශාථා

මෙහි භූමියෙකැ අවසන්ති — එහි අන්තර්ගත ධර්ම කරුණු හෝ දේශනා පාඨ හා ශාථාවන් හෝ උද්දන ශාථා මගින් ද (නැවත) සංග්‍රහකොටැ දක්වා ඇත. (1) පඨම (2) දුතිය (3) තතිය (4) චතුත්ථ හා (8) අට්ඨම භූමිවලැ අගැ මෙඛදු ශාථාවන් පිළිවෙලින් 5 - 21 - 9 - 1 හා 8 බැගින් දැක්වේ. එහෙත් ඇතැම් භූමියෙකැ මධ්‍යයෙහිදු මෙඛදු (උද්දන) ශාථාවන් හමු වේ. දුතිය භූමිය (පෙටක — 56 පිටුව) එබඳු නැතෙකි.

මේ සියලු උද්දන ශාථාවන් ධර්ම සංග්‍රාහක තෙරවරුන්ගේ නිබන්ධන වියහැක. එහෙත්, ඇතැම් භූමියෙකැ — එනම්, (5) පඤ්චම (6) ඡට්ඨ හා (7) සත්තම භූමිවලැ උද්දන ශාථා නො පැනේ. ඒවා ගිලිහිගියා හෝ වියහැක. මෙසේ ගිලිහිගිය නැත් තවත් හමුවෙයි. 294 පිටුවෙහි එබඳු නැතෙක් හමුවෙයි. එසේමැ ආනුලටැ ගියතැන් ද වරෙක හමුවෙයි. 215 වැනි පිටුවෙහි එබඳු නැතෙක් ඇත. එමෙනි.

විමැසියැයුතු ස්ථාන

(අ) සත්තම භූමියෙහි (පිටු 302—304) එන “ සඬගිති සුත්තවණ්ණනා පාඨය ” කවර කරුණක් සඳහා දක්වන ලද්දේද ? යි අපැහැදිලි යැ.

(ආ) නොත්තිප්පකරණය මෙන් මැ පෙටකොපදෙය ද සූත්‍රපිටකය මැ ගුරුකොටගත් බවක් පෙනේ. උභය ග්‍රන්ථයන්හි මැ එකසේ දක්වෙන අවධාරය මූලපද අතරෙන් නමයක් (9) අකුසලයන් වේ. මෙසේය :

1. තණ්හා	4. දෙසො	7. සුඛසඤ්ඤා
2. අවිජ්ජා	5. මොහො	8. නිව්චසඤ්ඤා
3. ලොභො	6. සුභසඤ්ඤා	9. අත්තසඤ්ඤා

යනුවෙනි.

පෙරවාද — අභිධර්ම පිටකයෙහි දක්වෙන පරිදි කිලෙය (අකුසල) දසයෙකි. ධම්ම සංඛගතිප්පකරණයෙහි (බු.ජ.මු. ධම්මසංඛගති 458 පිටුව) දක්වෙන පරිදි ඒවා මෙසේය :

1. ලොභො	4. මාන	7. චිත
2. දෙසො	5. දිට්ඨි	8. උද්ධච්ච
3. මොහො	6. විවිකිච්ඡා	9. අභිරික හා
10. අනොත්තිප්ප යනුවෙනි.

පෙරවාද — අභිධර්ම පිටකයට අනුව “ තණ්හා ” හා ‘ ලොභ ’ යනු එක මැ මෛගයික යෙකැ නම් දෙකෙකි. මේ අනුව “ අකුසල මූල පද ” දක්වීමෙහිදී — සූත්‍ර පිටකය පමණක් මැ ගුරුකොටගත් සේ යැ.

(ඉ) තවද, නොත්ති අටුවායෙහි “ චුත්තඤ්ඤා’ගතං පෙටකෙ - :” යි

යත්ථ ච සබ්බෙ භාරො — සම්පතමානා නයන්ති සුත්තත්ථං.

බ්‍යඤ්ජනවිධිපුට්ඨතා — සා භූමි ‘ භාරසම්පාතො — ’

යන ගාථාව පෙටකයෙහි කියනලද්දී පවසයි. එහෙත් අප හමුයෙහි ඇති පෙටකොපදෙය යන්හි මේ ගාථාව දක්නට නැත.

(ඊ) එසේමැ ‘ සමාධි කාමච්ඡඤ්ඤා, පටිපක්ඛො පිති බ්‍යාපාදස්ස, විතක්කො චිත ඤ්ඤාස්ස සුඛං උද්ධච්චා’කුක්කච්චස්ස, විචාරො විවිකිච්ඡායාති පෙටකෙ චුත්තං — ” යි

(i) විනයට්ඨකථා (91 වැනි පිටුව) යෙහි ද

(ii) විසුද්ධිමග්ග (104 වැනි පිටුව) යෙහි ද

දක්නට ඇත. එහෙත් අප හමුයෙහි ඇති පෙටකොපදෙයෙහි එය දක්නට නැත.

(උ) බුද්ධ නිකායට අයත් — ධම්මපදයෙහි — මුල් ම ගාථාව මනොපුබ්බිඛිගමා ධම්මා — මනො සෙව්ඨා මනොමයා යනුවෙන් — හැටිනැති මැ — දැක් වේ. එහෙත්, පෙටකොපදෙයෙහි මෙය දැක්වෙනුයේ මෙසේ යැ :

මනො පුබ්බිඛිගමා ධම්මා — මනො සෙව්ඨා මනො ජවා යනුවෙනි.

(ඌ) සුත්තනිපාතයට අයත් — රතනසූත්‍රයෙහි — II වැනි ගාථායෙහි මුල්පද මෙසේ යැ :

කිඤ්චා’පි සො කම්මං කරොති පාපකං — යනුවෙනි මෙය පෙටකොපදෙයෙහි එනුයේ මෙසේ යි :

කිඤ්චා’පි සෙබ්බා’පි කරෙය්‍ය පාපං.

මෙබඳු නැත් — තවදුරටත් — විමැසියැ යුතු සේ හඟිමහ.

1. පයම හුමි

පෙටකොපදේශයෙහි පළමුවැ එනුයේ, “ අටිය සවිවජ්ජනායනා ” නම් වූ පයමහුමිය යි. තෙත්තිප්පුකරණයෙහි වෙන් සංග්‍රහවාරයෙක් හෝ උද්දෙය — නිද්දෙය හා පටිනිද්දෙයවාර හෝ මෙහි නොමැත.

(i) සොළසහාර

(ii) පඤ්චනය හා

(iii) අටියාරය මූලපද

නාම මාත්‍රයෙන් දක්වා, අනතුරුවැ ගෞතම ශාක්‍ය මුනින්ද්‍රයාණන් වහන්සේගේ මංගල ධර්මදේශනය වන “ ධම්මවක්කප්පවත්තන සූත්‍රාන්ත දේශනය ” පසුබිටකොටැ නවතිගසන්ද්‍රශායනය මැ එහි බැස සිටුනා සූරු පැහැදිලිකොට ඇත.

ධම්මවක්ක දේශනාන්තර්ගත වතුර්විධ ආයථී සත්‍ය ධර්මයන් හා ආයථී ධාර්මාසිගයන් වෙන් වශයෙන් විවිධ දේශනා පාඨ ගෙනහැර පාමින් විග්‍රහ කරනුයේ මෙයට අනතුරුව යැ. ආයථී සත්‍ය ධර්ම විග්‍රහයට මැ වෙන් වූ ‘ පයමහුමිය ’ ද මෙතෙකින් සමාප්ත වේ.

2. දුතියහුමි

දෙවන හුමිය “ සාසන පට්ඨාන ” නම්. (1) සංකිලෙසභාගිය සූත්‍ර යැ (2) වායභා භාගිය සූත්‍ර යැ — ඈ විසින් නගාගත් මාතෘකා පස් පණසකට (55) උද්ගරණ ඵලවමින් කරනු ලබන විස්තර කථා මෙහි දක්වේ.

එහෙත්, අවසන්ති දෑක්වෙත (50) යකච්චනාධිට්ඨාන යැ (51) පරච්චනාධිට්ඨාන යැ (52) සකච්චනාධිට්ඨාන හා පරච්චනාධිට්ඨාන යැ (53) කිරිය යැ (54) ඵල යැ (55) කිරිය හා ඵලය යැ යන මේ සය (6) නිදසුන් දෑක්වීමෙන් පටික්ඛිත්ත යැ.

3. තෘතියහුමි

“ සුත්තාධිට්ඨාන ” තෘතිය හුමිය වේ.

(1) ලොභ

(2) දෝස හා

(3) මොහ යන — අකුසල චෛතසිකයන් හා

(4) අලොභ

(5) අදෝස හා

(6) අමොහ — යන කුසල චෛතසිකයන් ද

(7) කාය

(8) වාචා හා

(9) චිත්තා — යන ද්වාර ත්‍රය ද එසේමැ

(10) සද්ධා

(11) සති

(12) විරිය

(13) සමාධි හා

(14) ප්‍රඤ — යන පඤ්ච විධ වූ ඉන්ද්‍රිය ධර්මයන් පිළිබඳව ද විස්තර කථා මෙහි දක්වේ. සූත්‍රපිටකාගත දේශනා පාඨ හා ශාථා ධර්ම නිදසුන් වශයෙන් ගෙනහැර පාමින් මෙසේ කුදුස් අධිට්ඨානයන් විග්‍රහ කරනුයෙන් මෙම හුමිය ද “ සුත්තාධිට්ඨාන ” නම් වී යැ.

4. චතුත්ථභූමි

නරාගත ධර්මය මැනවින් විවරණයකොටැ — විභජ්‍යායංකාටැ — පිරික්සා බැලියැ යුතු පිළිවෙළ පහදනු ලබනුයෙන් චතුත්ථ භූමිය “සුත්තවිවය” නම් වී යැ. වැලියු අකුසල ධර්මයන්ගේ ප්‍රභාතය මෙන් ටැ කුසල ධර්මයන්ගේ වර්ධනය සිදුවන පිළිවෙලත් මේ සඳහා සූත්‍ර ධර්ම (බුදු දහම) හදළ යුතු අයුරුත් දක්වමින් සතර මහා පදෙස පිළිබඳව ද කරනු ලබන විස්තර මෙහි දක්වේ. සූත්‍රපිටකාගත — ගොපාලකූපම සූත්‍ර යැ - මැදුට යභියැ දෙවධාවිතක්ක සූත්‍රයැ ආදී නිදසුන් එළවමින් බුදුරදුන්ගේ ධර්මය සෙස්සන් විසින් දක්වනවිටැ — එය සම්බුදු දහමට උචිත දෑ ? යි පිරික්සා බලමින් — සැසඳෙන අයුරු මැ (අනුඤ්ඤා මැ) ගතයුතු පිළිවෙල පැහැදිලි කරනු වස් ‘සූත්‍ර සංකරය’ හා ‘සූත්‍ර විවය’ ද මෙහි දක්වා ඇත.

5. පඤ්චම භූමි

“භාරවිහඬග” නම් වූයේ පඤ්චම භූමිය යි. නොත්තිප්‍රකරණයෙහි එන සොළොස් වැදූරුම් වූ භාරයන් මැ — එම පිළිවෙලට මැ — මෙහි දු විස්තරකොට ඇත.

නොත්තිප්‍රකරණ කතුචරයා පළමුවැ එක් එක් භාරය (2) නිද්දෙස වාරයෙහි —) ගාථාවෙකින් හඳුන්වමින් යලි (3) පවිනිද්දෙස වාරයෙහි මැ නිදසුන් ද දක්වමින් පැහැදිලි කරයි. එහෙත් පෙටකොපදෙස කතුචරයා මෙම පිළිවෙත අනුගමනය කොට නැත.

මෙහි — භාරවිහඬග වාරයෙහි මැ — පළමුවැ ගාථාවකින් හඳුන්වමින් එතැනදී මැ නිදසුන් ද දක්වමින් විස්තරය ද සපයයි. මෙහිදී—

- (3) සුත්තිභාර යැ
- (4) පදවිධානභාර යැ
- (5) ලක්ඛණභාරය හා

(7) ආච්චිචභාරයන්ගේ විග්‍රහය සඳහා යොදගනැ ඇත්තේ, නොත්තිප්‍රකරණය මෙ සඳහා යොදගත් ගාථාවන් මැ වේ.

- (1) දේශනාභාර යැ
- (2) විවයභාර යැ හා

(16) සමාරොපනභාරය ද විග්‍රහකරනු වස් විශේෂ (වෙනස් වූ) ගාථා යොදගනී.

- (6) චතුබ්‍රහ භාරය ද

(10) වෙවචන භාරය ද හඳුන්වනුයේ නොත්තිප්‍රකරණාගත ගාථාව මැ ටිද වශයෙන් වෙනස්කොටැ දක්වමිනි. මේ අතරැ — සෙසු භාරයන් හැඳින්වීමට ගාථා යොදගෙන මැ නැත.

6. ඡට්ඨභූමි

‘සුත්තත්ථ සමුච්චය’ නමින් එනුයේ පෙටකොපදෙශයෙහි ඡට්ඨභූමිය යි. මෙහිදී ධර්ම කරුණු සොළොස්කි පිළිබඳව විස්තර එයි :

- 1. පඤ්චක්ඛන්ධා
- 2. අට්ඨාරස ධාතුයො

3. ද්වාරදසායනනානි
4. චන්තාරි අරියසච්චානි
5. සත්තනිංස බොධිපක්ඛිකා ධම්මා
6. අච්ඡදා
7. විපල්ලාසා
8. සමචා
9. විපස්සනා
10. අලොභො කුසල මූලං
11. අදෙසො කුසල මූලං
12. අමොභො කුසල මූලං
13. චන්තාරි චක්කානි
14. එකාදස සීලමූලකා ධම්මා
15. චතස්සො අරියභූමියො හා
16. නව අනු පුබ්බසමාපන්නියො — යනු එම සොළොස් කරුණු වේ.

චූළරත්නේ ශාසනය තුන් පරිද්දෙකින් සංග්‍රහ වන බවත් ඒ (i) ස්කන්ධ (ii) ධාතු හා (iii) ආයතනයන්හි බවත් ආරම්භයෙහි මැ දක්වේ. භාතූරුවැ ඉහත සඳහන් මාතෘකා වනට අනුව — සුත්‍රධර්මානුසාරයෙන් එක් එක් කරුණු පැහැදිලි කොට ඇත. නව අනුපූර්වසමාපන්නීන් පිළිබඳ ක්‍රම කිපයෙකින් කරනු ලබන විග්‍රහයෙන් ‘ ඡව්ඨභූමිය ’ සමාජන වේ.

7. සත්තම භූමි

මෙහි විශාලතම පරිච්ඡේදය “ භාරසම්පාතභූමිය ” යි. මෙහිදු පළමුවැ එනුයේ ‘ සමච හා විපස්සනා ’ භාවනාවන් පිළිබඳ ප්‍රකීර්ණක විග්‍රහයෙකි. 186 පිටුව පටන් 308 වැනි පිටුව තෙක් මැ — “ භාරසම්පාතභූමිය ” වෙයි.

පළමුවැ “ කාමෙසු සත්තා — කාම සංඛග සත්තා —” ආදී ගය නගා ගෙනැ සොළොස් භාරයනට අනුවැ එය විග්‍රහකොට ඇත. මෙසේ “ දදනො පුඤ්ඤං පච්ඨස්සිති —” යන ගාථා ධර්මයතෙක් සොළොස් විධ ධර්ම පාඨ සූත්‍රාන්ත දේශනයෙන් වෙන්කොට ගනිමින් එම ධර්ම පාඨතුලැ සොළොස් වැදෑරුම් භාරයන් බැස සිටුනා අසූරු පැහැදිලිකොට ඇත.

මෙහි එන මාතෘකා පාඨ මෙසේයි :

1. කාමෙසු සත්තා — කාම සංඛග සත්තා
2. මනොපුබ්බභිගමා ධම්මා
3. මහානාම සක්කස්ස සුත්ත
4. උද්ධං අධො සබ්බධිවිප්පමුත්තො

5. සිලානි හන්තෙ, කිමත්ටියානි, කිමානියංයානි ?
6. යස්ස සෙලූපමං චිත්තං
7. ඉන්ද්‍රියභාවනා සුත්ත
8. ඡන්තමති වස්සති
9. තමො තමපරායන සුත්ත
10. න තං දළභං ඛන්ධනමාහු ධිරා
11. යං වෙතෙති — යං විකප්පෙති
12. අයං ලොකො සන්තාපජාතො
13. එවමෙතං යථාභූතං — සම්පඤ්ඤාය පස්සතො
14. චන්තාරො පුග්ගලා අනුසොතගාමී
15. චන්තාරො ආනියංසා සොනානුධනානං යාව දිට්ඨියා සුථපටිච්ඡධානං
16. දදොතා පුඤ්ඤං පට්ඨංඛති — ටොභු එට්ඨ ධර්මපාඨයෝ වෙති.

8. අට්ඨමභූමි

‘සුත්තවෙහභිගිය’ නමින් එනුයේ අට්ඨමභූමිය යි. නයසමුච්ඡායන ය පළමුවෙන් ට දැක්වේ :

- (1) නන්දියාවට්ට
- (2) තිපුක්ඛල
- (3) සිහවික්කිළිත
- (4) දිසාලොචන හා

(5) අභිකුය — යන පඤ්චවධ වූ නය ක්‍රමයන් හඳුන්වාදෙමින් සුත්‍රධර්මයන්හි අන්තර්ගතවන ලිනාර්ථයන් පස් වැදූරුම් වූ නය ක්‍රමානුසාරයෙන් නගාගන්නා පිළිවෙල නිදසුන් මගින් පැහැදිලි කොට ඇත. අනතුරුව අටළොස් මූලපදයන් පිළිබඳවැ නැවතත් කරනු ලබන විස්තරයෙන් පෙටකොපදෙශය සමාප්ත වේ.

උපකාරා’නුස්මාති

“තථාගත ධර්මය” මැනවින් වටහාගනු පිණිස පරිශීලනය කළයුතු ග්‍රන්ථ අතර තෙත්තිපුකරණයට මෙන් මැ පෙටකොපදෙශයට ද අති විශේෂස්ථානයක් හිමිවෙයි. විනයට්ඨ කථා — විසුද්ධිවග්ග ආදියෙහි පවා — මෙම පෙටකොපදෙශය ගැන සඳහන් වන හෙයිනි. එහෙත් පෙටකොපදෙශය (මෑත භාගයෙහි-) දීර්ඝ කාලයක් ම ලක්දිවැ — ධර්මධරයන් අතර භාවිත වූ බවක් නම් නො පැවතේ.

පෙටකොපදෙශය සිය බසින් තබාලීමට එබූ අපට අතිශයින් ම ආශාසකර වූයේ, මෙහි පාඨ ශොධනය මැ යි. නොයෙක් වර්ෂ නොයෙක් තැනැ අවියත් ලේඛකයන් විසින් කරන ලද කලුෂයෝ ද එසේමැ අල්පශ්‍රැත ශොධකයන් හෙලා ලූ අප පාඨයෝ ද ග්‍රන්ථ යෙහි බහුල මැ වූහ. මේ හැම දුෂ්කරතා මැඩැපියා ඉමහත් පරිශ්‍රමයක් දරා — නිදර්ශිත මූල පාඨයන් ද සොයා යමින්, හැකිතරම් දුරට — අපට අවකාශ ලද පරිද්දෙන් පාඨ ශොධනය හා අර්ථ ව්‍යාකෘතය ද නිමහම් කළමහ.

මෙහි ශොධාපත්‍ර බැලීමාදී කායභයන්හි දී ත්‍රිපිටක සම්පාදක මණ්ඩලයේ නියුතු — මොරටුව එහොඩ්පයන (දකුණ) — ශ්‍රී ජනේන්ද්‍ර චෛත්‍යාරාම පුරාණ විහාරාධිපති, අපගේ ධර්මාන්තේවාසී වූ රාජකීය පණ්ඩිත, නරමානේ — බුද්ධරක්ඛිත ස්ථවිරයන් ගෙන් ලද සහාය විශේෂයෙන් ම සඳහන් කරමිනි.

බුද්ධජයන්ති ත්‍රිපිටක ග්‍රන්ථ පළකරවාලීමෙහි පූර්වනියෝජක වූ ලඛ්‍යා බෞද්ධ මණ්ඩලයට සමග්‍ර බෞද්ධ ලෝකයාගේ මැද ප්‍රශංසාව හිමිවිය යුතුය. ත්‍රිපිටක මණ්ඩලයට අනුග්‍රාහක වූ ශ්‍රී ලඛ්‍යාද්වීපයෙහි පූර්ණ විධායක බලධාරී ශ්‍රීමත් ආර්. ප්‍රේමදාස ජනාධිපති උතුමාණන්ට අපගේ ගෞරව්‍යාදය පිරිනමමින් ශ්‍රී ලඛ්‍යා ප්‍රජාතාන්ත්‍රික සමාජවාදී ජන රජයේ ගරු අධ්‍යාපන, සංස්කෘතික කටයුතු හා ප්‍රවෘත්ති අමාත්‍ය වී. ජ. මු. ලොකුබණ්ඩාර මැතිතුමාට ද, සංස්කෘතික කටයුතු පිළිබඳ රාජ්‍ය අමාත්‍ය ආර්. එම්. පී. බී. කවිරත්න මැතිතුමාණන් ඇතුළු අමාත්‍යාංශයේ නිලධාරී මහතුන්ට ද, රජයේ මුද්‍රණාලයාධිපතිතුමාට හා එහි ත්‍රිපිටක මුද්‍රණකායාලයෙහි නියුක්ත සේවක මණ්ඩලයට ද ඉෂ්ටාශංසනය කරමිනි.

නථාගත ධර්ම ප්‍රචර්තක කුලලයෙන් හැම දෙනා සුබභාගි වෙත්වා! යි ආශංසනය කරමිනි.

ලබ්‍රහ්ම ලඛ්‍යානන්ද මහානායක ස්ථවිර,
ත්‍රිපිටක සම්පාදක මණ්ඩලයේ ප්‍රධාන සම්පාදක.

1990 ජනවාරි 01 ද,
මොල්ලිගොඩ ප්‍රච්චනොදය පිරුවන්
විහාරස්ථානයේ දී යැ.

THE PALI ALPHABET

IN SINHALA CHARACTERS

VOWELS

අ ා අං ා ඉ ා ඊ ා උ ා ඌ ා ඍ ා ඞ

CONSONANTS

කka	ඛkha	ගga	ඝgha	ඞṅa
චca	ඡcha	ජja	ඣjha	ඤṇa
ටṭa	ඨṭha	ඩḍa	ඬḍha	ණṇa
තta	ථtha	දḍa	ධdha	නna
පpa	ඵpha	බba	භbha	මma
යya	රra	ලla	වva	සsa
හha	ළla	ආṇ		
කka	කාkā	කිki	කීkī	කුku
ඛkha	ඛාkhā	ඛිkhi	ඛීkhī	ඛුkhu
ගga	ගාgā	ගිgi	ගීgī	ගුgu
				ඝgha
				ඞṅa
				ඤṇa
				ණṇa
				නna
				මma
				යya
				රra
				ලla
				වva
				සsa
				හha
				ළla
				ආṇ
				කොko
				ඛොkhō
				ගොgō
				ඝොghō
				ඞොṅō
				ඤොṇō
				ණොṇō
				නොnō
				මොmō
				යොyō
				රොrō
				ලොlō
				වොvō
				සොsō
				හොhō
				ළොḷō
				ආṇ

Conjunct - Consonants

කකka	කඤṅka	භුtra	මථmpha
කඛkkha	භුතභu	දුdda	මඞ, ධm̐ba
කයkya	දුඤḍka	දුද්දda	මඞඞbha
භුkri	දුඤḍka	දුද්දda	මමmma
භුkva	දුඤḍka	දුද්දda	මඞmha
භුkha	දුඤḍka	දුද්දda	යයyya
භුkhva	දුඤḍka	දුද්දda	යයyha
ගගga	දුඤḍka	දුද්දda	ලලla
ගඝgha	දුඤḍka	දුද්දda	ලයlyā
ඞඞṅka	දුඤḍka	දුද්දda	ලඞlha
ගුgrā	දුඤḍka	දුද්දda	වඞvha
ඞඞṅka	දුඤḍka	දුද්දda	සසssa
ඞඞṅga	දුඤḍka	දුද්දda	සසsma
ඞඞṅgha	දුඤḍka	දුද්දda	සසsva
වවcca	දුඤḍka	දුද්දda	ඞඞh̐ma
වඡccha	දුඤḍka	දුද්දda	වඞvha
ජජja	දුඤḍka	දුද්දda	භුbra
ඡඡjha	දුඤḍka	දුද්දda	මඞmpa

ඞ ා ඞ ා ඞ ා ඞ ා ඞ ා ඞ ා ඞ ා

සමෛකත නිරූපණය

ABBREVIATIONS

අභිගුණනර නි.

ඉති. වූ.

නෙතති

ම.

ම. ජ සං. }

සි. උ. පා.

සු. නි. }

සුතන නි. }

P.T.S.

— අභිගුණනර නිකාය

— ඉතිවුතනක

— නෙතතිපසකරණ

— මරමම ජට්ඨ සංගීතිය, සොඛිත
පෙටකොපදෙසො

— උදහ පාළි :
(බුද්ධ ජයන්ති ත්‍රිපිටක ග්‍රන්ථ මාලාව)

— සුතන නිපාත

— PĀLI TEXT SOCIETY

පෙටකොපදෙස - විෂය සූචි

පිටපිබිඳු

1. පස්ම භූමි - අස්සසව්වසාසාසන	—	—	1 - 31
1. සොළස භාර:	—	—	4
2. පඤ්ච නය:	—	—	6
3. අවසාරස මූලපද:	—	—	6
4. දුක්ඛ අරිත්තව්ව	—	—	10
5. දුක්ඛ සමුදයො:	—	—	14
6. දුක්ඛ නිරෝධො:	—	—	14
7. මග්ගො:	—	—	14
8. චත්තාරි අරිත්තව්ව:	—	—	16
9. අනුපාදිසෙසානිබ්බානධාතු	—	—	16
2. දුතිය භූමි - ඤාසනපට්ඨාන	—	—	32 - 79
3. තතිය භූමි -	—	—	80 - 97
4. චතුස්ථ භූමි -	—	—	98 - 105
1. සුභතච්චයො:	—	—	98
5. පඤ්චම භූමි - භාර විෂය	—	—	106 - 145
1. දෙසනා භාරො:	—	—	106
2. විචයො භාරො:	—	—	108
3. සුභති භාරො:	—	—	116
4. පදවසාන භාරො:	—	—	116
5. ලක්ඛණො භාරො:	—	—	118
6. චතුර්ස්ථො භාරො:	—	—	120
7. අවහෙතො භාරො:	—	—	122
8. විභතති භාරො:	—	—	126
9. පරිචතතනො භාරො:	—	—	126
10. වෙච්චනො භාරො:	—	—	126
11. පඤ්ඤාතති භාරො:	—	—	128
12. ඔතරණො භාරො:	—	—	128
13. සොධනො භාරො:	—	—	132
14. අභිධානො භාරො:	—	—	134
15. පරික්ඛාරො භාරො:	—	—	136
16. සමාරොපනො භාරො:	—	—	142

6. ජවය හුමි - සුනනන්සමුවමය -	—	—	146 - 179
1. පඤ්ඤාකකිනි,	—	—	146
2. අවිඤ්ඤා රහිත බුද්ධිය,	—	—	146
3. අධ්‍යායනානි,	—	—	148
4. චන්ද්‍රානි අරියසංචාරි,	—	—	148
5. සත්තනිසං බොධිපක්ඛිකාබ්මම,	—	—	148
6. අවිජ්ජා,	—	—	154
7. විපලාසා,	—	—	154
8. සමපො,	—	—	158
9. විපසානා,	—	—	158
10. අලොභොකුසලමුලං	—	—	160
11. අද්‍යොගො කුසලමුලං	—	—	160
12. අමොගො කුසලමුලං	—	—	162
13. චන්ද්‍රානි චක්ඛානි	—	—	166
14. එකාදස සිලමුලකාබ්මම,	—	—	166
15. චතසො අරියහුමියො	—	—	166
16. නව අනුපුබ්බ සමාපන්නියො,	—	—	174
7. සනනම හුමි - භාරසමසාන	—	—	180 - 307
1. පක්ඛණ්ණක නිද්දොසො	—	—	180
2. භාරසමපාන හුමි	—	—	186
8. අවධිම හුමි - සුනනවෙහරිනිය	—	—	308 - 331
1. නය සමුට්ඨානං	—	—	308

පෙට්කොප්දෙසා

පෙට්කොප්දෙග

පෙටකොපදෙසො

නමෝ තස්ස භගවතෝ අරහතෝ සම්මෝ සම්බුද්ධස්ස

1. පටිමභූමි

නමෝ සම්මාසම්බුද්ධානං පරමන්දසසිනං
සීලාදිගුණපාරමිපාත්තානං

1. දූවෙ හෙතු දූවෙ පට්ඨයා සාවකස්ස සම්මාදිට්ඨියා උප්පාදයා :
පරතො ච භොසො සම්මානුසනී, අර්ක්කිත්තං ච යොනිසො මනසිකාරො.

2. තත්ථ කතමො පරතො භොසො : යා පරතො දෙසනා
ඕවාදො අනුසාසනී සට්ඨකථා සම්මානුලොමො, චිත්තාරි සම්මානී :
දුක්ඛං සමුදයො නිරෝධො මයොගා ඉමෙසං චතුක්කං සම්මානං යා
දෙසනා සංඤ්ඤානා විචරණා විහරණා උත්තානීකිරියා පකාසනා.
අයං වුච්චති සම්මානුලොමො භොතො'ති.

3 තත්ථ කතමො අර්ක්කිත්තං යොනිසො මනසිකාරො : අර්ක්කිත්තං
යොනිසො මනසිකාරො නාම : යො යථා දෙසිතෙ ධම්මෙ ඛණිකා
ආරම්භං අනභිනීහරිතො යොනිසො මනසිකාරො, අං වුච්චති
අර්ක්කිත්තං යොනිසො මනසිකාරො. තං ආකාශො ඥානිඤ්ඤා දෘශ්‍යො
මිඛි උපායො.

යථා පුරිසො සුක්කෙ කට්ඨෙ විගහස්සෙතො සුක්කාය උත්තාරරණීයා
ඵලෙ අභිමන්මානං භබ්බො ජොතිස්ස අධිගමාය. තං කස්ස හෙතු :
යොනිසො අශ්ඨිස්ස අධිගමාය. එවමෙවසො යමිදං දුක්ඛසමුදයනිරෝධ
මඤ්ඤානං අවිපරිත්තවිමුදෙසනං මනසිකාරොති. අයං වුච්චති අර්ක්කිත්තං
යොනිසො මනසිකාරො.

4 යථා තිස්සො උපමායො¹ පුබ්බෙ අසසුතා ච අසසුතපුබ්බා ච
පටිභනති. 'යොති කොචි කාමෙසු අවිතරාගො'ති -පෙ- දූවෙ උපමා
අයොනිසො කාතබ්බා පච්ඡමා යොනිසො වුත්තා.²

තත්ථ යො ච පරතො භොසො යො ච අර්ක්කිත්තං යොනිසො
මනසිකාරො ඉමෙ ඤො පට්ඨයා, පරතො භොතෙන යා උප්පජ්ජති
පඤ්ඤා අයං වුච්චති සුතමසී පඤ්ඤා. යා අර්ක්කිත්තං යොනිසො
මනසිකාරෙන උප්පජ්ජති පඤ්ඤා, අයං වුච්චති විතනාමසී පඤ්ඤාති.
ඉමා ඤො පඤ්ඤා වෙදිතබ්බා, පුරිමකා ච ඤො පට්ඨයා. ඉමෙ ඤො
හෙතු ඤො පට්ඨයා සාවකස්ස සම්මාදිට්ඨියා උප්පාදයා.

1. උපමා. - මජ්ඣ.

2. පච්ඡමාසු වුත්තං - මජ්ඣ.

පෙට්කොප්දෙශ

හගවක් අරහක් සමයක් සම්බුද්ධයන් වහන්සේට
නමස්කාර වේවා.

ප්‍රථම භූමි

පරමාර්ථදර්ශී වූ ශීලාදි ගුණයන්හි පාරමිප්‍රාප්ත වූ සම්මාසම්බුදුරජාණන් වහන්සේට
නමස්කාරවේවා.

1. ශ්‍රාවකයාගේ සමයන්ද්‍රාප්තිය ඉපදීම පිණිස හෙතුහු දෙදෙනෙක් වෙති. ප්‍රත්‍යයෝ
දෙදෙනෙක් වෙත් : වතුස්සත්‍ය සටිත වූ පරකොසොසය ද අධ්‍යාත්මයෙහි වූ යෝනියො
මනසිකාරය ද යන දෙක යි.

2. එහි පරකොසොසය කවරෙ යත් : මෙරමාගේ වශයෙන් යම් දෙශනායෙක්
අවිවාදයෙක් අනුශාසනායෙක් සත්‍යකථායෙක් සත්‍යානුලෝම ධර්මයෙක් වේ ද එය යි.
සත්‍යයෝ සතර දෙනෙකි : දුක් යැ සමුදය යැ නිරෝධ යැ මාර්ග යි. මේ සතර සත්‍ය
යන්ගේ යම් දෙයුමෙක් සැසැදීමක් විස්තර කිරීමක් විභාග කිරීමක් ප්‍රකට කිරීමක්
ප්‍රකාශ කිරීමක් වේ ද, මේ සත්‍යානුලෝම වූ භෝය යයි කියනු ලැබේ යි.

3. එහි අධ්‍යාත්මයෙහි යෝනියො මනසිකාරය කවරෙ යත් : අධ්‍යාත්මයෙහි යෝනියො
මනසිකාර නම් : යමෙක් දහම් දෙයන කල්හි බාහිර අරමුණු නො ගෙන නුවණින් මෙනෙහි
කෙරේ ද මේ අධ්‍යාත්මයෙහි යෝනියො මනසිකාර යි කියනු ලැබේ. යම් සේ
පුරුෂයෙක් තෙත පහවැගිය වියළි කාෂ්ඨයෙක මතුයෙහි වියළි උත්තරාරණියකින්
ඔදිනුයේ ගිනි ඉපැදවීමට සුදුසු වෙයි, කවර හෙයින් යත් ගිනි ඉපැදවීමට කාරණ වන
හෙයිනි. එපරිදි මැ හෙ දුක්ඛ-සමුදය-නිරෝධ-මග්ගයන්ගේ අවිපරිත ධර්මදෙශනාව
මෙනෙහි කෙරෙයි. මේ අධ්‍යාත්මයෙහි යෝනියො මනසිකාර' යි කියනු ලැබේ.

4. පෙර නො ඇසූ නො ඇසූවිරු තුන් උපමා කෙනෙක් වටහනි : “කාමයන්හි
අවිතරාග වූ යම් කිසිවෙක් ... එහි උපමා දෙකක් අයෝනියො මනසිකාරයෙනැයි කියැ
යුතු ය. පශ්චිම උපමා ව යෝනියො මනසිකාරය කියන ලදී.

එහි යම් පරකොසොසයෙකුත් අධ්‍යාත්මයෙහි යෝනියො මනසිකාරයෙකුත් වේ ද,
මේ දහම්හු දෙදෙන ප්‍රත්‍යය වෙති. පරකොසොසයෙන් යම් ප්‍රඥවක් උදප දී මේ සුතමයි
පඤ්ඤා' යි කියනු ලැබේ. අධ්‍යාත්මයෙහි යෝනියො මනසිකාරයෙන් යම් ප්‍රඥවක්
උපදී ද මේ චින්තාමයි පඤ්ඤා' යයි කියනු ලැබේ. මේ ප්‍රඥ දෙක දහ යුතු යැ. පූර්ව
වූ ප්‍රත්‍යය දෙක ද දහයුතු යි. මෙසේ ශ්‍රාවකයාගේ සම්මාදිට්ඨිය ඉපදීම පිණිස මේ හෙතු
දෙක ප්‍රත්‍යය දෙක වෙත්,

5. තත් පරතො භොසස්ස සම්මානුසක්ඛස්ස දෙසිතස්ස අත්ථං අච්ඡානතො අත්ථපට්ඨංචෙද්දි¹ භවිස්සතිති නොතං ධානං විජ්ජති, න ච අත්ථපට්ඨංචෙද්දි¹ යොගිසො මනස්සෙකරිස්සතිති නොතං ධානං විජ්ජති. පරතො භොසස්ස සම්මානුසක්ඛස්ස දෙසිතස්ස අත්ථං විජ්ජනතො අත්ථපට්ඨංචෙද්දි¹ භවිස්සති'ති ධාතමෙතං විජ්ජති, අත්ථපට්ඨංචෙද්දි¹ ච යොගිසො මනස්සෙකරිස්සති'ති ධාතමෙතං විජ්ජති. එස භෙදා එතං ආරම්භං එසො උපායො සාමිකස්ස නිශ්සානස්ස නත්ථෙද්දා.

6. සො 'යං න ච සුත්තස්ස අත්ථවිජ්ජානාය සහ සුත්තො, නාපි භොසානුයොගෙන. පරතො භොසස්ස අත්ථං අච්ඡානතො න සිත්තං උත්තරිමනුස්සධම්මං අලම්භිතෙද්දානං අධිගතං, තස්ස නිබ්බ සිද්ධා කාමෙන සුතමෙතෙ අත්ථං පරිසෙසිතබ්බං. තත් පරිසෙසනාය අයං අනුපුබ්බි² භවති : සෙ ලසභාරා, පඤ්ච නයා, අට්ඨාරස මූලපදාති.

තත්ථායං අනුගිති : ³

- (1) සොලස භාරා නෙතති - පඤ්ච නයා සාසනස්ස පරිසෙව්ඪි
අට්ඨාරස මූලපදා - කම්මායනගොත්තනි ද්දිට්ඨා.⁴

7. තත් තත්තමෙ සොලස භාරා :

දෙසනා විවයො යුතති පදට්ඨානො⁵ ලක්ඛණො⁶ චතුබ්බසො, ආචර්‍යො විභතති පරිවත්තනො, වෙච්චනො පඤ්ඤාතති ඕතරණො, සොධනො අධිට්ඨානො, පරික්ඛාරො සමාරොපනො. ඉමෙ සොලස භාරා :

තත්ථායං අනුගිති :

2. දෙසනා විවයො යුතති - පදට්ඨානො ච ලක්ඛණො
චතුබ්බසො ච ආචර්‍යො - විභතති පරිවත්තනො,
3. වෙච්චනො ච පඤ්ඤාතති - ඕතරණො ච සොධනො
අධිට්ඨානො පරික්ඛාරො - සමාරොපනො සොලස.⁷

1 අත්ථපට්ඨංචෙද්දි - මජ්ඣං.

2 අනුපුබ්බි - මජ්ඣං, PTS..

3 උද්දානගාථා - මජ්ඣං, PTS..

4 මහාකම්මානෙතනි ද්දිට්ඨා - නෙතති.

5 පදට්ඨානං - මජ්ඣං.

6 ලක්ඛණං - මජ්ඣං.

7 සොලසො - මජ්ඣං.

5. එහි පරතො සොය වූ සත්‍යානුසන්ධි ඇති දෙශිකයාගේ අර්ථය නො දන්නේ අත්ථපටිසංවේදි (පෙළ අරුත් දන්නේ) වන්නේය යන තෙල කරුණ නො වේ. නො ද අත්ථපටිසංවේදි වූයේ නුවණින් මෙතෙහි කරන්නේය යන තෙල කරුණ නො වේ. පරතො සොය වූ සත්‍යානුසන්ධි ඇති දෙශිකයාගේ අරුත් දන්නේ අත්ථපටිසංවේදි වෙයි යන තෙල කරුණ ඇත. පෙළ අරුත් දන්නේ නුවණින් මෙතෙහි කරන්නේය යන තෙල කරුණ ඇත. ශ්‍රාවකයාගේ නියමාණය සඳහා තෙල හෙතු යැ තෙල අරමුණ යැ තෙල උපාය වේ. අන් උපායයක් නැති.

6. ඒ උපාය සූත්‍රයාගේ අරුත් දැනීම සමග නො ද යෙදුණේ යැ සොයානුයෙහිය සමග ද නො යෙදුණේ යැ. පරතො සොයයාගේ අරුත් නො දන්නා වූ විසින් මිනිස් දහමින් මතුයෙහි ආයුර් භාවකරණයට සමර්ථ ඥානදර්ශනය ලබන්නට නො ද හැකි වෙයි. එහෙයින් කෙලෙසුන් නිවනු වී සිටි වූ ශ්‍රාවකයෙකු ඇතියහු විසින් අර්ථ පයෙථපණ කළ යුතු ය. එහි පයෙථපණයට මේ අනුපිළිවෙළ වෙයි. සොළොස් භාරයෝ යැ, පඤ්ච නය යැ අටළොස් මූලපදයෝ යි.

එහි මේ අනුගිති යැ :

(1) තෙත්ති සංඛ්‍යාත අවිපරිත සූත්‍රාර්ථාවබෝධයට කාරණ වූ දෙසනාදි සොළොස් භාරයෝ යැ, පයථපණි ශාසනයාගේ අර්ථ පයෙථපණ කරන තන්දියාවට්ටාදි පස් නය යැ, කුශලාකුශල විසින් හෙද වූ අටළොස් මූලපදයෝ යැ යන මොහු කාන්‍යායන ගොත්‍ර ඇති මහතෙරුන් විසින් දක්වන ලද්දහු යැ.

7. එහි සොළොස් භාරයෝ කවරහ :

ආස්වාදදිය විභාග කිරීම ලක්ෂණ කොට ඇති 'දෙශනා' භාර යැ, සූත්‍රයෙහි එන පළමු ප්‍රස්තාදිය විමසීම ලක්ෂණ වූ 'විවය' භාර යැ, සූත්‍රාගත අර්ථ ව්‍යාඤ්ජනයන්ගේ යුක්ති-අයුක්ති විචාරණ ලක්ෂණ වූ 'යුක්ති' භාර යැ, සූත්‍රාගත කුශලාකුශලාදි ධර්මයන්ගේ පදවිධාන (—ආසන්න කාරණ) නිශ්චය කිරීම ලක්ෂණ වූ 'පදවිධාන' භාර යැ, සමාන ලක්ෂණ ධර්මයන් නභා දක්වන 'ලක්ඛණ' භාර යැ, ව්‍යාඤ්ජනද්වාරයෙන් නිර්වචනාදිය දක්වීම ලක්ෂණ වූ 'වක්‍රබ්‍රහ්ම' භාර යැ, සභාගවිභාග ධර්මයන් ආවර්තන ලක්ෂණ වූ 'ආවර්ත' භාර යැ, සංකිලෙස වෛදන ධර්මයන් විභාගකිරීම ලක්ෂණ වූ 'විභක්ති' භාර යැ, කුශලාකුශල ධර්මයන්ට ප්‍රතිපක්ෂ වශයෙන් පරිවර්තන ලක්ෂණ වූ 'පරිවර්තන' භාර යැ, පයථපණයෙහි දක්වීම ලක්ෂණ කොට ඇති 'වෙවචන' භාර යැ, එක් ධර්මාර්ථයක් විවිධ ප්‍රභේදයන් විභාවනය ලක්ෂණ වූ 'පඤ්ඤාත්ති' භාර යැ, ප්‍රතිත්‍ය සමුත්පාද්ධිද්වාරයෙන් සූත්‍රාර්ථයාගේ අවතරණ ලක්ෂණ වූ 'ඔතරණ' භාර යැ, සූත්‍රාගත පදපදාර්ථයන්ගේ ශෝධනය ලක්ෂණ වූ 'සොධන' භාර යැ, සූත්‍රාගත ධර්මයන්ගේ සාමාන්‍ය විශේෂඥ නිර්ධාරණ ලක්ෂණ වූ 'අධිට්ඨාන' භාර යැ, ධර්මයන්ගේ හෙතුප්‍රත්‍යය නිර්ධාරණ ලක්ෂණ 'පරික්ඛාර' භාර යැ, පදවිධානාදි මුත්තයන් ධර්මයන්ගේ සමාරොපණ ලක්ෂණ වූ 'සමාරොපණ' භාර යැ යන මොහු සොළොස් භාරයෝ යි :

ඒ භාරොද්දෙසයෙහි සුබග්‍රහණ පිණිස අනුගිති වෙයි :

2. දෙසනා යැ විවය යැ යුක්ති යැ පදවිධාන යැ ලක්ඛණ යැ වක්‍රබ්‍රහ්ම යැ ආවර්ත යැ විභක්ති යැ පරිවර්තන යැ—

3. වෙවචන යැ පඤ්ඤාත්ති යැ ඔතරණ යැ සොධන යැ අධිට්ඨාන යැ පරික්ඛාර යැ සමාරොපණ යැ යි සොළොස් භාර වෙත්.

තත්ථ කතමෙ පඤ්ච නයා : නන්දියාවට්ඨො, තිපුකකලො, සිහ විකකිත්‍රිහො, දිසාලොචනො අභිකුසො'ති.

තත්ථායං අනුගිති :

4. පඨමො නන්දියාවට්ඨො - දුතියො ච තිපුකකලො
සිහවිකකිත්‍රිහො නාම - තතියො භොති සො නයො,
5. දිසාලොචනමාහංසු - චතුත්තො නය ලඤ්ඡකො
පඤ්චමො අභිකුසො නාම - සබ්බෙ පඤ්ච නයා'ගතා

තත්ථ කතමාති අට්ඨාරස මූලපදාති : අවිජ්ජා, තණ්හා ලොභො දෙසො මොහො සුභසඤ්ඤා සුඛසඤ්ඤා නිව්චසඤ්ඤා අත්තසඤ්ඤා, සමප්ථො විපස්සනා අලොභො අදෙසො අමොහො අසුභසඤ්ඤා දුක්ඛ සඤ්ඤා අතිවිචසඤ්ඤා අනත්තසඤ්ඤා ඉමාති අට්ඨාරස මූලපදාති. තත්ථ නව පදාති අකුසලාති, යත්ථ සබ්බං අකුසලං සමොසරති. නව පදාති කුසලාති, යත්ථ සබ්බං කුසලං සමොසරති.

කතමාති නව පදාති අකුසලාති යත්ථ සබ්බං අකුසලං සමොසරති : අවිජ්ජා - යාව අත්තසඤ්ඤා, ඉමාති නව පදාති අකුසලාති, යත්ථ සබ්බං අකුසලං සමොසරති. කතමාති නව පදාති කුසලාති, යත්ථ සබ්බං කුසලං සමොසරති : සමප්ථො - යාව අනත්තසඤ්ඤා, ඉමාති නව පදාති කුසලාති, යත්ථ සබ්බං කුසලං සමොසරති. ඉමාති අට්ඨාරස මූලපදාති.

තත්ථායං අනුගිති :

6. තණ්හා ච අවිජ්ජා'පි ච¹ - ලොභො දෙසො නප්ථෙව මොහො ච චතුරො² ච විපල්ලාසා - තිලෙසහුමි නව පදාති.
7. සමප්ථො ච විපස්සනා ච - කුසලාති ච යාති තිණ්ණි මූලාති
යෙ 'පි ච සතිපට්ඨානා - ඉන්ද්‍රියහුමි නව පදාති,³
8. නවති ච පදෙති කුසලං⁴ - නවති ච සුජ්ජති අකුසලං සබ්බං
එතෙ නව මූලපදා - භවනාති අට්ඨාරස පදාති.

ඉමෙසං අට්ඨාරසත්තං මූලපදානං යාති නවපදාති අකුසලාති, අයං දුක්ඛසමුදයො. යාති නවපදාති කුසලාති, අයං දුක්ඛනිරෝධ ගාමිනි පටිපදා. ඉති සමුදයස්ස දුක්ඛං එලං, දුක්ඛනිරෝධගාමිනියා පටිපදාය නිරෝධං එලං. ඉමාති ව්‍යාකාරි අරියසම්මාති භගවතා බාරාණසියං දෙසිතාති.

-
1. අවිජ්ජා - ම.
  2. චතුරාරො - ම.
  3. අයංගාථා - මජ්ඣං, ව්‍යාකුලා දිස්සති.
  4. සබ්බං කුසලං නවති පදෙති - ම.

එහි පෘඤ්ච නය කවරහ : (තෘෂ්ණා අවිද්‍යා දෙකින් සංකිලෙස පක්ෂයෙහි ද ශමථ විදර්ශනා දෙකින් වොදන පක්ෂයෙහි ද සුත්‍රාර්ථය සිව්සස් සමග යෙදීමෙන් වර්ණනා කරන) 'නන්දියාවච්ච' නය යැ (අකුශලමූලයෙන් හා කුශලමූලයෙන් සංකිලෙස වොදන පක්ෂයෙහි සුත්‍රාර්ථ සිව්සස් සමග යොදන) - 'තිපුක්ඛල' නය යැ, (විපයභ්‍යාසයන්ගෙන් සංකිලෙස පක්ෂයෙහි ද ඉන්ද්‍රියයන්ගෙන් වොදන පක්ෂයෙහි ද සුත්‍රාර්ථ සිව්සස් සමග යොදන) 'සිහවික්කිළිත' නය යැ (අර්ථනායත්‍රයට දිශා භූත ධර්මයන් විමසන) ,, 'දිසාලොචන' නය යැ, (දිශාභූත කුශලාකුශලයන්ගේ සමානායන ලක්ෂණවූ) - අංකුස නය යැ යන මොහු යි.

මේ එහි අනුගිති යැ :

4. සුත්‍රාර්ථ ප්‍රකාශ කරන පළමුවැනි නන්දියාවච්චනාය ද දෙවැනි තිපුක්ඛල' නය ද තුන්වැනි 'සිහවික්කිළිත' නම් නය ද වෙයි.

5. සතරවැනි නය ලක්ෂණය 'දිසාලොචන' යයි කිහු, පස්වැන්න 'අංකුස' නම් වෙයි. සියල්ල පස් නය කෙතෙක් ආවාහු යි.

එහි අටළොස් මූලපදයෝ කවරහ : අවිජ්ජා යැ තණ්හා යැ ලොභ යැ දෝස යැ මොහ යැ සුභසංකල්පා යැ සුඛසංකල්පා යැ නිව්චසංකල්පා යැ අත්තසංකල්පා යැ සමථ යැ විපස්සනා යැ අලොභ යැ අදෝස යැ අමොහ යැ අසුභසංකල්පා යැ දුක්ඛසංකල්පා යැ අනිව්චසංකල්පා යැ අනත්තසංකල්පා යි. — මොහු අටළොස් මූලපදයෝ යි. එහි යම් තැනෙක සියලු අකුශලය බැසගෙන සිටී ද ඒ නවපදය අකුශල යැ, යම් තැනෙක සියලු කුශලය බැසගෙන සිටී ද ඒ නව පදය කුශල යි.

සියලු අකුශලය බැසගෙන සිටුනා අකුශල නව පදයෝ කවරහ : අවිජ්ජා ආදි කොට අත්තසංකල්පා තෙක් සියලු අකුශලය බැසගෙන සිටුනා මේ නවපදයෝ අකුශලයෝ යැ. යමථය ආදි කොට අනත්තසංකල්පා තෙක් සියලු කුශලය බැසගෙන සිටුනා මේ නවපදයෝ කුශලයෝ යි. මේ අටළොස් මූලපදයෝ යි.

එහි මේ අනුගිති යැ :

6. තෘෂ්ණාව ද අවිද්‍යාව ද ලොභය ද ද්වේෂය ද ඵසෙයින් මැ මොහය ද සතර විපයභ්‍යාසයෝ ද යන නව පදයෝ ක්ලෙශභූමි වෙති.

7. ශමථය ද විදර්ශනා ද තුන් කුශල මූලයෝ ද අශ්‍රම සංඤ්ඤි සතර සතිපට්ඨානයෝ ද යන නව පදයෝ (ශ්‍රද්ධාදි විමුක්තිපරිපාටනීය ඉන්ද්‍රිය සමොසරණස්ථාන හෙයින්) ඉන්ද්‍රිය භූමි නම් වෙති.

8. යම්ථාදි නවපදයෙන් සියලු කුශලපක්ෂය ද තණ්හාදි නව පදයෙන් සියලු අකුශල පක්ෂය ද යෙදෙයි. තෙල නව මූලපදයෝ අටළොස් මූල පදයෝ වෙති.

මේ අටළොස් මූලපදයන් අතුරෙන් අකුශල වූ යම් නව පද කෙතෙක් ඇද්ද මේ දුක්ඛ සමුදය යැ, කුශල වූ යම් නව පද කෙතෙක් ඇද්ද මේ දුක්ඛනිරෝධගාමිනිපටිපද යැ, මෙසේ සමුදයයාගේ ඵලය 'දුක්ඛ' යැ, දුක්ඛනිරෝධගාමිනිපටිපදවගේ ඵලය 'නිරෝධ' යි. මේ සතර ආර්යසත්‍යයෝ භගවත්හු විසින් බරණැස ඉසිපතන මුවළැවහි දී දෙසන ලදහු.

තත්ථ දුක්ඛස්ස අරියසම්චස්ස අපරිමාණානි අකුරුනි පදානි බ්‍යඤ්ඤානානි ආකාරානි නිරුත්තරියො නිද්දෙසා දෙයිනා, එතස්සෙවත්ථස්ස සම්භාවනාය පක්ඛාසනාය විචරණාය විහජනාය උත්තානිකමාය පඤ්ඤාපනායානි. යා එවං සබ්බෙසං සම්චානං. ඉති එතමෙකං සම්චං අපරිමාණෙහි අකුරුපදබ්‍යඤ්ඤාආකාරනිරුත්තරිද්දෙසෙහි පරියෙසි-
තබ්බං, භං ච අත්ථපුද්දත්තෙන පන අපෙඨා බ්‍යඤ්ඤාපුද්දත්තෙන බ්‍යඤ්ඤානං.

යො හි හොචි සමණො වා බ්‍රාහ්මණො වා එවං වදෙය්‍යා : 'අහං ඉදා දුක්ඛං පම්චනාය අඤ්ඤං දුක්ඛං පඤ්ඤාපෙසසාමී'ති. තස්ස භං වාචාවක්ඛිකමෙවස්ස, පුච්ඡතො ච න සම්පාසිස්සති, එවං සම්චානි.

යං ච රතනිං භගවා අභිසම්බුද්ධො, යං ච රතනිං අනුපාදය පරිනිබ්බුතො, එත්ථනතරෙ යං කිඤ්චි භගවතා භාසිතං සුත්තං ගෙය්‍යා වේය්‍යාකරණං භාථා උදනං ඉතිචුත්තකං ජාතකං අබ්භුතධම්මං වේදලං, සබ්බං භං ධම්මවක්ඛනං පවත්තිතං න කිඤ්චි බුද්ධානං භගවන්තානං ධම්මදෙහනාය ධම්මවක්ඛනො බ්‍යතිං, තස්ස සබ්බං සුත්තං අරියධම්මෙසු පරියෙසිතබ්බං. තත්ථ පරිගණනායා¹ ආලොක-
සනාගානි² චන්තාරි ථාවරානි ඉමානි.

තත්ථ භගමං දුක්ඛං : ජාති ජරා ව්‍යාධි³ මරණං තඤ්ඤාත්තෙන පඤ්චපාදනක්ඛන්ධා දුක්ඛා.

තත්ථායං ලක්ඛණනිද්දෙසො : පාඤ්ඤාචලක්ඛණං ජාති, පරිපාක-
ලක්ඛණං ජරා, දුක්ඛදුක්ඛාලක්ඛණො ව්‍යාධි, චුතිලක්ඛණං මරණං,
පියවිප්පයොගවිපරිණාමිපරිතාපනලක්ඛණො කොකො ලාලපන-
ලක්ඛණො පරිදේවො, භායසම්පිළිනලක්ඛණං දුක්ඛං, විතාසමපිළින-
ලක්ඛණං දෙමනස්සං, විතාපරිදහනලක්ඛණො⁴ උපායොසො, අමනාප-
සමොධානලක්ඛණො අප්පිසසම්පයොගො, මනාපවිනාභාචලක්ඛණො
පියවිප්පයොගො, අධිප්පාසවිවහනාලක්ඛණො අලාගො, අපරිඤ්ඤා-
ලක්ඛණො පඤ්චපාදනක්ඛන්ධා, පරිපාකචුතිලක්ඛණං ජරාමරණං,
චුතිපාඤ්ඤාචලක්ඛණං චුතුපපතති,⁵ පටිසංකිත්තබ්‍යනනලක්ඛණො
සමුදයො, සමුදයපරිජගනලක්ඛණො නිරොධො, අනුසයසමුච්ඡිද-
ලක්ඛණො මග්ගො, බ්‍යාධිලක්ඛණං දුක්ඛං, සඤ්ඤානලක්ඛණො⁶
සමුදයො, නිශ්ශාතනලක්ඛණො මග්ගො, සන්තිලක්ඛණො නිරොධො,
අප්පට්ඨසන්තිභාවනිරොධලක්ඛණො අනුපාදිසෙසා නිබ්බානධාතු.

1. පරිගණනාය - ම.

2. ආලොකසනානි - ම. ආලොකසනානි - PTS.

3. ව්‍යාධි - ම.

4. කිලෙසපරිදහන - ම. PTS.

5. චුතොපපතති - මජ්ඣං.

6. සඤ්ඤානන - ම.

ඒ සිව් සහස්රත් කෙරෙහි දූතියාසිසත්‍යයාගේ අපරිමාණ වූ අක්ෂර - පද - ව්‍යංග්‍ය - ආකාර - නිරුක්ති - නිර්දේශයෝ, තෙල දූතියාසිසත්‍යාගේ අර්ථයාගේ මැ සංකාශන - පනාසන - විවරණ - විභජන - උත්තාරානුකරණ - පඤ්ඤාපනය සඳහා දෙසන ලද්දකු ය. සියලු සත්‍යයන්ගේ දෙශනාව මෙසේ යි. මෙසෙයින් එකෙකි සත්‍යය අපරිමාණ වූ අක්ෂර - පද - ව්‍යංග්‍ය - ආකාර - නිරුක්ති - නිර්දේශයන්ගෙන් පයෙහිම කළ යුතු යි. යළි එ ද අර්ථබාහුලයෙන් අර්ථය ද බ්‍යංග්‍යත්වබාහුලයෙන් බ්‍යංග්‍යත්වය ද පයෙහිම කළ යුතු.

යම් කිසි ශ්‍රමණයෙක් වේවයි බ්‍රාහ්මණයෙක් වේවයි මෙසේ කියා නම් : 'මම මේ දූතියාසිසත්‍යාගේ හැරපියා අන් දූතියාසිසත්‍යාගේ පනවන්නෙමි'යි සිතුවේ ඒ බස වාග්විකල්පය මැ වන්නේ යැ, පුළුල්වන ලද්දේ සම්පාදනය කොට නො කියැවෙන්නේ යැ. සත්‍යයෝ මෙසේ යි.

යම් රාත්‍රියෙකු භාග්‍යවත්තූ අභිසම්බුද්ධ වූවාහු ද, යම් රාත්‍රියෙකු අනුත්පාදනිරොධයෙන් (ශ්‍රමණ නො කොට) පිරිනිව් සේක් ද, මේ අතුරෙහි භාග්‍යවත්තූ විසින් යම් කිසි 'සුත්ත - ගෙයා - වේයාහාරණ - ගාථා - උදන - ඉතිවුත්ත - ජාතක - අබිභූතධම්ම - වෙදල්ල යන නවාංග පයොජනීයක් වදන ලද ද එ හැටි පවත්වන ලද ධර්මවක්‍රම යි. භාග්‍යවත් බුදුවරයන්ගේ ධර්මදෙශනායෙහි ධර්ම වක්‍රමයෙන් පිටත් කිසිවක් නැති. ඒ ධර්ම වක්‍රමයාගේ සියලු සූත්‍රය ආර්යධර්මයෙහි ලා පයෙහිම කළ යුතු යැ. එහි පරිග්‍රහණය සඳහා ආලෝක බිඳු වූ මේ සතර ස්ථාවර ධර්මයෝ වෙත් :

එහි දුක්ඛ (ආර්ය සත්‍යය) කමරෙ යන් : ජාතියැ ජරා යැ ව්‍යාධියැ මරණ යැ සැකෙවින් පඤ්ච උපාදාස්සන්ධියෝ දුක් වෙති.

එහි මේ ලක්ෂණ නිර්දේශ යැ ; ජාතිය පහළවීම ලක්ෂණ කොට ඇත්තිය යැ, ජරාව පරිපාක (මිහිකිරීම) ලක්ෂණ යැ, ව්‍යාධිය දුක්ඛදුක්ඛතාව (ස්වභාවයෙන් දුක්ඛව) ලක්ෂණ කොට ඇත්තේ යැ, මරණය ව්‍යුත්ත වීම ලක්ෂණ කොට ඇත්තේ යැ, සොකය ප්‍රියවිප්‍රයෝගය විපරිණාමය යන මෙයින් නැවීම ලක්ෂණ යැ, පරිදෙවය වැලැවීම ලක්ෂණ යැ, දුක්ඛය කායසම්මිඛන ලක්ෂණ යැ, දෙමනස්සය චිත්තසම්මිඛන ලක්ෂණ යැ, උපායාසය සිත දවන ලකුණු ඇතිවේ යැ, අප්‍රියසම්ප්‍රයෝගය අමනාපය හා සමාගම ලකුණු කොට ඇතිවේ යැ, ප්‍රිය විප්‍රයෝගය මනාප වස්තූන්ගේ නැසීම ලකුණු කොට ඇතිවේ යැ, අලාභය අභිප්‍රේතය පෙරළීම ලකුණු කොට ඇත්තේ යැ, පඤ්ච උපාදාස්සන්ධියෝ නො දැනීම (නො ඉක්මැවීම) ලක්ෂණ කොට ඇත්තාහුය. ජරාමරණය මිහිකිරීම ව්‍යුත්ත වීම ලක්ෂණ යැ, වූති-උප්පත්ති ව්‍යුත්ත වීම පහළ වීම ලක්ෂණ යැ, සමුදය පිළිසඳහි ඉපැදීම ලක්ෂණ යැ, නිරොධය සමුදය දුරුලීම ලකුණු කොට ඇත්තේ යැ, මාර්ගය අනුසය මුලසුන් කිරීම ලකුණු කොට ඇත්තේ යි. දුක්ඛය පෙළීම ලකුණු කොට ඇත්තේ යැ, සමුදය ඉපැදීම ලක්ෂණ යැ, මාර්ගය නොයොජනිත ලක්ෂණ යැ, නිරොධය ශාන්ති ලක්ෂණ යැ, අනුපාදිසෙය නිබ්බානධාතූව අප්‍රතිසන්ධි භාවයෙන් නිරුද්ධ වීම ලක්ෂණ යි.

දුක්ඛං ච සමුදයො ච, දුක්ඛං ච නිරෝධො ච, දුක්ඛං ච මග්ගො ච,
සමුදයො ච දුක්ඛං ච, සමුදයො ච නිරෝධො ච, සමුදයො ච මග්ගො ච,
නිරෝධො ච සමුදයො ච, නිරෝධො ච දුක්ඛං ච නිරෝධො ච
මග්ගො ච, මග්ගො ච නිරෝධො ච, මග්ගො ච සමුදයො ච, මග්ගො ච
දුක්ඛං ච.

තඤ්ඤානි සුත්තානි :

තස්ස කතමා ජාති :*

1. යමෙකරතීං පඨමං - ගබ්භො වසති මානවො,
අබ්භුට්ඨිතොව සයාති¹ ස පච්ඡං භ නිවහතති² ති

“අට්ඨමා ආනන්ද දුක්ඛපපතියො” එකුත්තරිනෙ සුත්තං. අයං
ජාති.

තස්ස කතමා ජරා :

2. අවරිත්තා බ්‍රහ්මචරියං - අලංඛි යොබ්බතො ධනං
ජිණ්ණකොඤ්චාච ක්කියතති - ඩිණ්ණමච්ඡව පලලලෙ.

“පඤ්ච පුබ්බතිමිත්තානි දෙවෙසු” අයං ජරා.

තස්ස කතමො ඩ්‍යාඛි :

3. සාමං තෙන කුතො රාජ - භූමිපි ජරායනාති වෙදෙහි,
බතරිය කම්මෙස ඵළ්ලා - ලොකො න හි කම්මං පනසති.(?)

“තයො හිලාසා” අයං ඩ්‍යාඛි.

තස්ස කතමං මරණං :

4. යථා³ පි කුමහකාරයං - කතං මනරිකහාජනං,
බ්‍රහ්මං ච මහත්තං ච - යං පකකං යං ච ආමකං,
සබ්බං හෙදනාපරිසන්නං - ඵලං මඛ්ඛාන ජිවිතං.

5. මමාසිකෙ පසුඵ එහදමානෙ
මච්ඡව අපොපාදකෙ ඩිණ්ණොනෙ,
එතමපි දිස්වා අමමො චරෙය්‍ය
හවෙසු ආසතතිමකුබ්බමානො.

“උදකපපන සුත්තං” ඉදං මරණං.

තස්ස කතමො ඥානො :

6. ඉධ සොචති පෙචච සොචති
පාපකාරී උතසස්ස සොචති,
සො සොචති සො විහඤ්ඤති
දිස්වා කම්ම කිලිට්ඨමත්තනො.

“තිණ්ණි දුට්ඨරිතානි” අයං ඥානො.

1 සො යාති - මජ්ඣං, PTS, - සයාති - ජාතන

* ඉදං, මජ්ඣං - PTS, පොඤ්ඤෙසු තඤ්ඤා

දුක්ඛ හා සමුදය ද, දුක්ඛ හා නිරෝධය ද, දුක්ඛ හා මාර්ගය ද, සමුදය හා දුක්ඛ ද, සමුදය හා නිරෝධය ද, සමුදය හා මාර්ගය ද, නිරෝධය හා සමුදය ද, නිරෝධය හා දුක්ඛ ද, නිරෝධය හා මාර්ගය ද, මාර්ගය හා නිරෝධය ද, මාර්ගය හා සමුදය ද, මාර්ගය හා දුක්ඛ ද (වදළ සූත්‍රයෝ වෙත්.)

එහි මේ සූත්‍රයෝ යැ :

එහි ජාති කවර යැ :

1. සත්ත්ව තෙමේ යම් එක් රැයෙක (හෝ දවසෙක) පළමු පිළිසඳ කෙණෙහි මව්කුසැ වෙසේ ද, අහසට නැගුණු අඟුයක් (වලාකුළක්) සෙයින් හේ මරණයට අභිමුඛව යෙයි. මෙසේ යන හෙතෙම (ඇසිල්ලකුදු) නො නවති.

‘ආනන්දය, මේ දුතභෙතයෙන් උපප්‍රාප්තිහු අට දෙනෙකි : අංගුත්තරනිකායෙහි සූත්‍ර යි. (අටිඨකංගුත්තර-දූතවග්ග)

මේ ජාති යි.

එහි ‘ජරා’ කවර යැ :

2. පැවිද්දට නිසි තුරුණුවියෙහි බබ්බරවස් නො වැය ගිහිගෙට නිසි ධනය නො ලැබූ (පමාධුවාහු) මසුන් නැති (දිය සුන්) මඩිත්තෙක වහලු කොස් ලිහිණින් සෙයින් නැවෙත්.

‘දෙවියන් නෙරෙහි පස් පෙරනිමිති පහළ වෙති.’ (ඉතිවුත්තක වතුන්ටවග්ග) මේ ජරා යි.

එහි ‘ව්‍යාධි : කවරෙ යැ :

3. (මේ භාවයෙහි ශුද්ධියක් නැත ?)

ගිලන්හු තිදෙනෙක් වෙති” (තිකංගුත්තර) මේ ව්‍යාධි යි.

එහි මරණ කවරෙ යැ :

4. යම්සේ කුමහකාරයා විසින් කරන ලද කුඩා වූ ද මහත් වූ ද පැසුණාවූ ද අමු වූ ද යම් මැටි බඳුනෙක් ඇද්ද, ඒ සියල්ල බිඳීම අන්ත කොට ඇත, මිනිසුන්ගේ ජීවිතය ද එබඳු යි.

5. සිද්ධිය දියත්තෙකැ පොපියන මසුන් මෙන් ‘මාගේ’ යැයි ගන්නා ලද කාමවස්තු-යෙහි පොපියන සත්ත්වයන් බලවූ, (මමාධිතයෙහි) තෙල ආදිනව දැක මමායන නැතිගේ කාමාදි භවයන්හි ඇලුම් නො කෙරෙමින් හැසිරෙන්නෝ යැ.

‘උදකප්පන’ සූත්‍රය (අකසුතු) මේ මරණ යි.

එහි ‘සොක’ කවරෙ යැ :

6. පව් කරන පුද්ගල මෙලොවැ දී (මරණසමයෙහි කර්මානුස්මරණයෙන්) ශොක කෙරෙයි. පරලොවැ දී (විපාකානුභවයෙන්) ශොක කෙරෙයි. (මෙසේ) දෙලොවැ ම ශොක කෙරෙයි, හේ තමාගේ කිලිටි කම් දැක ශොක කෙරෙයි, හේ වෙසෙසින් පෙළෙයි.

තිකංගුත්තරයෙහි තුන් දුශ්චරිත දක්විය යුතු. මේ ‘සොක’ යි.

නථ කතමො පරිදෙවො :

7. කාලෙසු ඕඬා පසුනා පමුට්ඨා,¹
අවදානාං තෙ විසමෙ නිවිට්ඨා,
දුක්ඛපනිනා පරිදෙවයනති
කිං සු භවිස්සාම ඉතො චුතාසෙ.

“තිස්සො විපතතිසො” අයං පරිදෙවො

නථ කතමං දුක්ඛං :

8. සතං ආපි අසොසඛකු - සබ්බෙ පච්චන්තවේදනා,
ඡලිතා ජාතවේදව - අවිසංඝසමාකුලා.

“මහා වත සො පරිද්‍රාණො” සංයුත්තකො සුත්තං. සච්චසංයුත්තෙසු,
ඉදං දුක්ඛං.

නථ කතමං දොමනස්ස :

9. සමකපොති පරෙතො සො - කපණො විස ක්කායති,
සුභා පරෙසං නිශෙස්සං - ථෙවකු ගොති තථාවිධො.

“ඤාමෙ තපනීයා ධම්මා” ඉදං දොමනස්සං.

නථ කතමො උපායාණො :

10. කම්මාරානං යථා උක්කා - අනෙතා ඩස්සති නො ඛති,
ඵලමි හදසං මස්සං අනෙතා ඩස්සති නො ඛති²

“තසො අහති” අයං උපායාණො.

නථ කතමො අපට්ඨසම්පයොගො :

11. අයසාව මලං සමුට්ඨිතං - තභුට්ඨාය තමෙව බාදති,
ඵලං අනිධොනචාරිතං - සාති කම්මාති නයනති දුග්ගතිං.

“ඤාමෙ තථාගතා අබ්බවිකභනති” ඵකුත්තර්ගකො සුත්තං දුකෙසු,
අයං අපට්ඨසම්පයොගො.

නථ කතමො පියවිසමයොගො :

12. සුමනෙත යථාපි සම්බන්ධං - පරිබුද්ධො සුරිසො න පස්සති,
ඵලමි මම සිතං³ ජනර් - පෙනං කාලකතං⁴ න පස්සති.

“තෙ දෙව, ඵලනඛමිමං විදුට්වා තිති වාචාති අනුසාසනති” අයං
පියවිසමයොගො.

යමපිඨං න ලභති : “තිස්සො මාරසිතරො.”

13. තස්ස වෙ කාමයානස්ස - ඡන්දජාතස්ස ජනතුනො,
තෙ කාමා පරිභාසනති - සලලවිද්ධොව රුපෙති.

“සඬ්ඛිංතනන පඤ්චපාදනකඛකා දුක්ඛා”

1. සමුලහා - සුත්තනි.

2. ඵලං ඩස්සති මෙ හදසං - සුභා නිබ්බන්තමඥේජං - ම.

3. පියාසිතං - ම.

4. කාලබ්බතං - ම.

එහි 'පරිදෙව' කවරෙ යත් :

7. ක්ලෙශකාමයෙන් වස්තුකාමයන්හි ගිජු වූ කාමෙවජනයෙහි ඇලුණු ප්‍රමුඛ වූ (නිරයට යන හෙයින් මසුරු බැටින් හෝ) බුද්ධාදිත්තේ බස් මනා ගන්නා හෙයින් අවදනිය වූ විෂම වූ කායකර්මාදියෙහි යෙදුණු ඔහු වරණ දුකට පැමිණියාහු "මෙයින් සැවැ පරලොව ගියමෝ කුමක් වන්නාවෝ" හෝ යි පරිදෙවනා කෙරෙත්.

තුන් විපක්ෂිත්‍ර දූක්ඛියයුක්තාහ' මේ 'පරිදෙව' යි.

එහි 'දුක්ඛ' කවරෙ යැ :

8. ගිහිසිථ සමුභයෙන් ගැවැසියන් දුල්වෙන හිනි බඳු වූ සියල්ල වෙන වෙන මැ වෙදනා උපදවන යනුල් සියයෙක් විය.

"එකාන්තයෙන් හෝ මහත් පරිදහයෙකැ" (යනාදි) සංයුත් සමියැ සථට සංයුත්තයෙහි (පපාතවර්ගයෙහි) 'පරිලාහ 'සුත්‍ර' යැ.

එහි දෙමනස්ස කවරෙ යැ :

9. කාමාදි සංකල්පයන් විසින් මගනා ලද ඒ සිවුරථ කාපණ්‍යකු සෙයින් සිතයි. එබඳු වූයේ (උපාධ්‍යායාදි) අභ්‍යයන්තේ බස් අසා මතු වෙයි.

"මේ කප්‍යය බර්මයෝ දෙදෙනෙකි" (දුක්ඛගුත්තර) මේ 'දෙමනස්ස' යි

එහි උපායාස කවරෙ යත් :

10. කඹුරන්ගේ උද්‍යා යමයේ ඇතුළත දූමේ ද, පිටත්හි නො දූමේ ද, එපරිද්දෙන් මැ මා සිත ඇතුළත දැවෙයි, පිටත්හි නො දූමේ.

'අග්නිත්‍ර ත්‍රිදෙනෙකි' (බුද්ධකචන්ද්‍රවංශ) මේ උපායාස යි.

එහි අප්පිය සම්පයොග කවරෙ යැ :

11. යකයින් මැ නැගුණු මලය එයින් නැගී ඒ යකබස මැ කයි. එසෙයින් පස්වතුන් නුවණ ඉක්මවා (නො පස්විකා) සිවුපසය වළඳන මහණහු ස්වකීය කර්මයෝ දුගතියට පවුණුවත්.

"මේ පුද්ගලයෝ දෙදෙනා කපාගතයනට අභ්‍යාව්‍යාන පකාරති. දුක්ඛගුත්තරයෙහි සූත්‍ර ය.

මේ "අප්පියසම්පයොග" යි.

එහි පියවිජ්ජයොග කවරෙ යත් :

12. පුරුෂ සිහිනයෙන් දත්තාලද (වන්ගාදි) වස්තුව පිබිදියේ යමයේ නො දකී ද, එසෙයින් මව්‍යයන කළ පරලොව ගිය කල්‍යාණි කළ ජනායා නො දකී.

'ඒ දෙවියෝ ව්‍යුහ වන සැහැවි ඇතියහු දූත වචන තුනෙකින් අනුශාසනා කෙරෙත්. (ඉතිවුත්තක-වතුන්ඵවග්ග) මේ 'පියවිජ්ජයොග' යි.

"යමපිච්ඡා න ලග්නි" යනු තුන් මාරධිත්‍යාහු යැ. (මාර සංයුත්ත)

13. කාමවස්තුන් කැවැටි වන උපන් ඡන්ද රාග ඇති ඒ පුහුල්හුගේ ඒ කාමවස්තු ඉදින් පිරිහෙත් නම් එකල්හි හේ විසපි ශල්‍යයෙකින් විදුනා ලද්දකු සෙයින් වෙහෙසට පැමිණේ.

"සැකෙවින් පඤ්ච උපාදනස්කන්ධයෝ දුක් වෙයි."

14. චක්ඛුං¹ සොභං ච ඝාභං ච - ජීව්හා කායො නිකො මනං,
ඵතො ලොකාමිහා ඝොරා - යත්ථ සත්තා පුට්ඨජනා.

“පඤ්චමෙ භික්ඛවෙ බ්බා.” ඉදං දුක්ඛං.

නත්ථ කතමො ජරා ච මරණං ච :

15. අපං චන ජිවිතං ඉදං - ඔරං වස්සසතා²පි මියති,³
සො චෙ⁴පි අතිච්ච ජිවති⁵ - අථ ඛො සො ජරසාපි මියති.⁶

“අසාකා මෙ කාලකතා.”⁷ සංයුත්තකො පසෙනදිසංයුත්තකො
සුත්තං. අයං ජරා ච මරණං ච

නත්ථ කතමො වුති ච උප්පතති ච.

16. සබ්බෙ සත්තා මරිය්සනති මරණන්තං හි ජිවිතං,
යථාකමමං ගමිය්සනති - පුඤ්ඤපාප⁸ ඵලූපගා.

අයං වුති ච උප්පතති ච.

ඉමෙහි සුතෙනති ඵකසදිසෙති ච අඤ්ඤාහි නවම්ඛං සුත්තං නං
අනුපට්ඨෙති ලක්ඛණතො දුක්ඛං ඤාතො සාධාරණං ච අසාධාරණං ච
දුක්ඛං අරියසම්මං නිද්දිසිතබ්බං. ගාථාහි ගාථා අනුමිතිතබ්බා, බ්‍යාක-
ණෙහි වා බ්‍යාකරණං. ඉදං දුක්ඛං.

(2) නත්ථ කතමො දුක්ඛසමුදයො :

17. කාමෙසු සත්තා කාමසම්භවසත්තා
සඤ්ඤාජනෙ චජ්ජමපස්සමානා,
න හි ජාතු සඤ්ඤාජනසම්භවසත්තා
ඕඝං තරෙය්සං පුට්ඨං මහත්තං.

“චන්තාරො අසච්චා” සුත්තං. අයං දුක්ඛසමුදයො.

නත්ථ කතමො දුක්ඛනිරෝධො :

18. යමහි න මායා වසති න මානො
සො විතලොහො අමමො නිරාසො,
පනුණ්ණකොධො⁹ අහිනිබ්බුතතො
සො බ්‍රාහ්මණො සො සමණො ස භික්ඛු.

“ඤාමා භික්ඛවෙ විමුත්තියො : රාගචිරාගො ච චෙතොවිමුත්ති,
අච්ජාචිරාගො ච පඤ්ඤාවිමුත්ති.” අයං නිරෝධො.

නත්ථ කතමො මග්ගො :

19. ඵසොච මග්ගො නත්ථඤ්ඤා - දස්සනස්ස විසුද්ධියා,
ඵතං හි තුලෙහ පටිපජ්ජථ¹⁰ - මාරණෙනං පමොඝනං.

“සතති”මෙ භික්ඛවෙ බොජ්ඣංගිනා.” අයං මග්ගො.

1. චක්ඛු - ම.
2. අථවාපි අතිච්ච ජිවිතං - මජ්ඣං. PTS.
3. මියතෙ - මජ්ඣං. PTS.
4. කාලකතා - ම. PTS.
5. අත්තකමම - ම. PTS.
6. පනුත්තකොධො - සීලපා,
7. අරියො අට්ඨබ්බිහො මග්ගො - මජ්ඣං. PTS.

14. සුහුදුන්හු යම් ලොකාමියයෙකු ඇලුණාහු ද වක්සුස ද ග්‍රාහය ද ප්‍රාණ ද ජීව්වා ද කාය ද යළි මනස ද යන තෙල ලොකාමියයෝ දරුණු වෙත්.

“මහණෙනි මේ ස්කන්ධයෝ පස්දෙනෙකි” මේ “දුක්ඛ” යි.

එහි ජරා-මරණ කවරෙ යැ :

15. ටෙ මිනිස් ජීවිතය නියතයෙන් අල්ප වෙයි, සියවසකින් මෙපිට (කලලාදි, අවස්ථායෙහි) දු වියැයෙයි. ඉදින් යටෙක් සියවස් ඉක්මැ වුවත් වේ නම්, එකල හේ ජරායෙකුදු දුක්ඛ වැ වියැයේ.

‘මාගේ මිත්තණිය කලුරිය කළා යැ’ යායුත්සගියැ පතාසල සංයුත්තයෙහි සුත්‍රය. ටෙ ජරා හා මරණ යි.

එහි වුනි ද උප්පත්ති ද කවර යැ :

16. සියලු සත්තු මැරෙන්නාහු යැ, ජීවිතය මරණය අන්ත කොට ඇති තෙයිනි. ඕන් පටි ඵලය අනුව ගියාහු කම් වූ පරිදි පරලොව යෙත්.

මේ වුනි හා උප්පත්ති යි.

එක්බිඳු වූ මේ සුත්‍රයාත්තෙන් ද, නවවිධ සුත්‍රයට පිටිසි අනාසුත්‍රයන්ගෙන් ද ලක්ෂණ වශයෙන් යාධාරණ වුත් දුක්ඛය දැන දුකායම්පනය ය දක්වියැ අනු යැ, ගාථායෙන් ගාථා පමණ කළ යුතු යැ, වෙය්‍යාකරණයෙන් වෙය්‍යාකරණ පමණ කළ යුතු, ටම් ‘දුක්ඛ’ යි.

එහි දුක්ඛ සමුදය කවරෙ යත් :

17. වස්තු කාමයන්හි ක්ලේශකාටයෙන් ඇලුණු කාමයන්හි රාගාදි සංග්‍රහයෙන් ලැබුණු සංයෝජනයෙහි දෙස් නොදක්නා සංයෝජන සංඝාත සංග්‍රහයෙන් පත්‍රෙහුමක ධර්මයන්හි ඇලුණු සත්ත්වයෝ පුප්ල් වූ මගන් වූ චතුරොත්තය යි කලකන් නොමැ කරණය කරන්නාහු ය.

“ආප්‍රවයෝ සතරදෙනෙකි, (දික්සගියැ) දසුන්තර සුත්‍රය.

එහි දුක්ඛ නිරෝධය කවරෙ යත් :

* 18. යමක්හු කෙරෙහි වායාපවන් හො පවති ද වාතය නැද්ද යටෙක් විතලොහ වේ ද මමායන රහිත ද ආහා රහිත ද චුලසුන් කළ ක්‍රොධ ඇද්ද (කෙලෙස් පිරිනිවර්තින්) නිවුණු සිත් ඇත් ද ටේ (බාහිත පාපි) ක්‍රාන්තිණ වෙයි. හේ (ගම්භ පාපි) ශ්‍රමණ වෙයි, හේ හික්සු වූයේත් වේ.

“මේ විමුක්තිහු දෙදෙනෙකි : රාගයාගේ ක්ෂය විරාග වූ චිත්තවිමුක්තිය ද අවිද්‍යාවගේ ක්ෂයවිරාග වූ ප්‍රඥාවිමුක්තිය ද යන දෙක යැ. මේ දුක්ඛනිරෝධ යි.

එහි මග්ග කවරෙ යත් :

19. මාර්ගඵලදර්ශනයාගේ විශුද්ධිය පිණිස මෙය මැ මාර්ග වෙයි, අන් මහෙක් නැති, එහෙයින් තෙපි තෙල මහ මැ පිළිපදිවු. තෙල මහ මරහුගේ ප්‍රමොහන යි.

“මහණෙනි මේ බොධ්‍යාගයෝ සත්දෙනෙකි. (සත්තකංගුත්තර) මේ ‘මග්ග’ යි

තත්ථ කතමානි වතනාරි අරියසම්මසකානි :

20. යෙ ධම්මා හෙතුප්පහවා - තෙසං හෙතුං තථාගතො ආහ,
තෙසං ච යො නිරොධො - එවං වාදී මහාසමණෝ'ති.

හෙතුප්පහවා ධම්මා දුක්ඛං, හෙතු සමුදයො, යං භගවතො වචනං
අයං මග්ගො, තෙසං යො නිරොධො, අයං නිරොධො.

යෙ හි තෙථී සංයොජනියෙසු ධම්මෙසු අය්‍යාදානුපස්සිනො
විහරන්ති, කිලෙසා තණ්හා පච්ඡික්ඛති තණ්හාපච්චයා උපාදානං -පෙ-
ඵවමෙතස්ස තොවලස්ස දුක්ඛකිකුක්ඛස්ස සමුදයො භොගී. තත්ථ යං
සංයොජනං, අයං සමුදයො. යෙ සංයොජනියා ධම්මා යෙ ච
සොකපරිදෙවදුක්ඛදෙමනස්සුපායාසා සම්භවන්ති, ඉදං දුක්ඛං. යා
සංයොජනියෙසු ධම්මෙසු අදිනවානුපස්සන්තා, අයං මග්ගො. පරිශ්චවති
ජාතියා ජරාය ව්‍යාධිහි මරණෙන¹ කොතෙහි පරිදෙවෙහි, යාම
උපායාසෙහි. ඉදං නිබ්බානං.

ඉමානි වතනාරි සම්මානි.

තත්ථ කතමා අනුපාදිසෙසා නිබ්බානධාතු :

21. අත්ථගතස්ස න පමාණමජ්ඣී (උපසිචාති භගවා)
තෙන නං වජ්ජි නං තස්ස නජ්ඣි,²
සබ්බෙසු ධම්මෙසු සමුහතෙසු
සමුහතා වාදපථා'පි සබ්බෙව'ති.

'සංයුතතකෙ ගොඛිත සුතතං.'

අයං අනුපාදිසෙසා නිබ්බානධාතු.

ඉමානි අසාධාරණානි සුතතානි, යතිං යතිං සම්මානි නිද්දිට්ඨානි,
තතිං තතිං සම්මුලකඛණතො ඕනාරෙකා අපරිමාණෙහි බ්‍යඤ්ඤානෙහි
සො අපො පරියෙසිතබ්බො. තත්ථ අත්ථානුපරිවහතිබ්‍යඤ්ඤානෙන පුන
බ්‍යඤ්ඤානුපරිවහතිඅපෙත තස්ස එකමෙතස්ස අපරිමාණානි
බ්‍යඤ්ඤානි ඉමෙහි සුතෙහෙහි යථානිකඛිනෙහෙහි චතනාරි අරියසම්මානි
නිද්දිට්ඨිකම්මානි. පඤ්චනිකාසෙ අනුපට්ඨිතාහි ගාථාහි ගාථා අනුමිති-
තබ්බා. බ්‍යාඤ්ඤානෙහි බ්‍යාඤ්ඤාණං. ඉමානි අසාධාරණානි සුතතානි.

1. මරණෙහි - මජ්ඣං.

2. මජ්ඣං PTS. - පොත්තකෙසු විසදිතා දිග්ඛානි.

එහි සතර ආයතනයෝ කවරහ යත් :

20. හෙතුයෙන් උපන් යම් ධර්ම කෙනෙක් ඇද්ද, නිවාගතයෝ ඒ ධර්මයන්ගේ ප්‍රභවහෙතුව වදළහ. යළි ඔවුන්ගේ යම් නිරොධයෙක් ඇද්ද, එ ද වදළහ, වහාමයෝ වූ නිවාගතයෝ මෙබඳු වාද ඇත්තාහ'යි.

හෙතුයෙන් ප්‍රභව වූ ධර්මයෝ 'දුක්ඛ' යැ, හෙතුව යමුදය යැ, භාග්‍යවත්තුගේ යම් (දෙගුණ) වචනයෙක් ඇද්ද මේ මාර්ග යැ, ඒ ධර්මයන්ගේ යම් නිරොධයෙක් ඇද්ද මේ නිරොධ යි.

යම් කිසි කෙනෙක් සංයෝජනයන්ට හිත වූ ධර්මයන්හි ආස්වාද විසින් දක්නාසුලු වැඩස කෙරෙත් ද, ඔවුන්ට කෙලෙස් වූ තාප්ණාව වැඩෙයි, තාප්ණාප්‍රත්‍යයෙන් උපාදන වෙයි ..... ටට්ටෙයින් තල හුදු දුඛරාශිහුගේ යමුදය වේ. එහි යම් සංයෝජනයෙක් ඇද්ද, මේ 'යමුදය' යැ. යම් සංයෝජනයධර්ම කෙනෙක් ඇද්ද, යම් සොක-පරිදෙව-දුක්ඛ-දෙමනස්ස-උපායාය කෙනෙකුත් උපදිත් ද, මේ 'දුක්ඛ' යැ. සංයෝජනය ධර්මයන්හි යම් ආදිනව විසින් පුනපුනා බැලීමක් වෙ ද, මේ මාර්ග යැ. ජාතියෙන් ජරායෙන් ව්‍යාධියෙන් මරණයෙන් ශොකයෙන් පරිදෙවයෙන්—උපායායය දක්වා—විදෙයි. මේ නිබ්බාන'යි.

මේ සතර සත්‍යයෝ යි.

එහි අනුපාදිසෙයනිබ්බානධාතු කවර යත් :

21. (බුදුහු මෙසේ වදළහ : උපසිව වාණවකය) අස්තයට ගියහුට (අනුපාදිශෙය නිර්වාණධාතුයෙන් පිරිනිවියහුට) රූපාදිප්‍රමාණකරධර්මයෙක් නැත. රාගාදී යම් ධර්මයකින් ඔහුට කියන්නාහු නම් එය ඔහුට නැත (ස්කන්ධාදි) සියලු ධර්මයන් නැසූ කල්හි (ඔහු විසින්) හැම වාදපථයෝ ද නසන ලදහ' යි.

සංයුත්සහියැ ගොධික සූත්‍රය (දුක්ඛියැ යුතු.)

මේ අනුපාදිසෙයනිබ්බානධාතු යි.

මේ අසාධාරණ සූත්‍රයෝ යැ, යම් යම් තැනෙක සිටියස් දක්වන ලද්දහු ද ඒ ඒ තැන්හි සත්‍ය ලක්ෂණයෙන් අවතරණ කොට අපරිමාණ බ්‍යාඤ්ජනයෙන් ඒ අර්ථය සෙවියැ යුතු. එහි අර්ථය අනුව වැටෙන බ්‍යාඤ්ජනයෙන් යළි බ්‍යාඤ්ජන අනුව වැටෙන අර්ථයෙන් යුත් ඒ එකෙහි අර්ථයාගේ අපරිමාණ බ්‍යාඤ්ජනයෝ වෙති. නික්මෙප කළ පරිදි මේ සූත්‍රයන්ගෙන් චතුරාර්‍ය සත්‍යයෝ දුක්ඛිය යුත්තාහ. පස්මහසභියෙහි පිවිසැගෙන සිටි ගාථායෙන් ගාථා පමණ කළ යුතු යැ. බ්‍යාකරණයෙන් බ්‍යාකරණය පමණ කළ යුතු. මොහු අසාධාරණ සූත්‍රයෝ යි.

තෙසං ඉමා උද්දනගාථා :

- (1) යමෙකරතති. පඨමං - අවඨද්දනුපපතතියො,
අවරිතා ඩ්වගමවරිතං - පඤ්ච පුබ්බනිමිත්තතතං.
- (2) සාමං තෙන කුතො රාජ - නයො සීලානනාපි'ම්,
යථා'පි කුමහකාරස්ස - මමාසිතොදකප්පනං.
- (3) ඉධ සොචති පෙඨව සොචති - තිණ්ණි දුට්ඨවරිතානි ච,
කාමෙසු සිද්ධා පසුතා - යාචි තිස්සො විපතතියො.
- (4) සතං ආසි අයොසබ්බා - පරිලාතො මහත්තරො,
සබ්බකපෙඨි පරෙතො සො - නපනිතා දුට්ඨෙ තථා.
- (5) කම්මාරානං යථා උක්කා - නයො අග්ගි පකාසිතා,
අයතො මලප්ප්පනං - අබ්බතඛානං තථාගතෙ.
- (6) සුපිනෙන යථාපි සංගතං - තිව්ඨං දෙවානුසාසනං,
තිස්සො ච මාරසිතරො - සලලමිද්ධො'ච රුප්පති.
- (7) චක්ඛු සොතං ච සානං ච - පඤ්චකඛනා පකාසිතා,
අප්පං චක ජිවිතං ඉදං - අග්ගතා මෙ මහලලිකා.
- (8) සබ්බෙ සත්තා මරිය්සනති - උපපතති චුති ච'යං,
කාමෙසු සත්තා සංයුතතා - චන්තාරො පනාසවා.
- (9) යමි න මායා වසති - දොමා වෙතොමිඤ්ඤතියො,
ථසො'ච මණ්ණො නන්දෙඤ්ඤ - බොජ්ඣිමතා ච සුද්දෙසිතා.
- (10) යෙ ඛම්මා හෙතුසාහවා - සංයොජනානුපසිඤ්ඤො,
අන්ධගතස්ස හ පමාණමි - ගොසිතො පටිතිබ්බිතො.

ඉමා දස තෙසං උද්දනගාථා.

තත්තිමානි සාධාරණානි සුත්තානි, යෙසු සුතෙතසු සාධාරණානි සම්මානි දෙසිනානි අනුලොමමි පටිලොමමි වොජ්ඣානමි තත් අයං ආදි :

22. අවිජ්ජාය නිද්දිතො ලොකො (අජිත්තානි ගතවා).
විවිච්ඡා පමාදා නප්පකාසති,
ජප්පාතිලෙපනං බ්‍රුමි - දුක්ඛමයං මහබ්බසං.

තත්ථ යං අවිජ්ජා ච විවිච්ඡා ච අයං සමුදයො. යං මහබ්බසං ඉදං දුක්ඛං. ඉමානි දෙව සම්මානි දුක්ඛං ච සමුදයො ච.

“සංයොජනං සංයොජනිතා ච ඛම්මා”නි සංයුත්තස්ස වින්හ සංයුත්තතෙසු බ්‍යාකරණං.

තත්ථ යං සංයොජනං, අයං සමුදයො. යෙ සංයොජනිතා ඛම්මා ඉදං දුක්ඛං, ඉමානි දෙව සම්මානි : දුක්ඛං ච සමුදයො ච.

එහි මේ උද්දන ගාථා යැ :

(1-10) (යමෙකරන්ති පයමා' යනාදි ජාතක (අයො:ර) ගාථායෙහි පටන් සංයුත් සහියැ ගොඩන සුත්‍රය දක්වා ජාති ආදි ධර්මයනට නිදර්ශිත අසාධාරණ සුත්‍රයන්ගේ අනුපිළිවෙළ උද්දනගාථාවන්ගෙන් දක්වන ලද්දේය, එය පාළු වශයෙන් වැ දනගැනි වේ.)

ඒ අසාධාරණ සුත්‍රයන්ගේ උද්දනගාථා දසයෙකි.

එහි මේ සාධාරණ සුත්‍රයෝ යැ, යම් සුත්‍රයෙක්හි අනුලොම ව ද, ප්‍රතිලොම ව ද ව්‍යති ඕග්‍ර කොට ද සාධාරණ සත්‍යයෝ දෙසන ලද්දහු ද එහි මේ ආදිය යැ :

22. (අර්ථක සි බුදුහු මෙසේ වදරති) ධර්ම ස්වභාව ප්‍රතිවිභාදන ලක්ෂණ වූ සත්ත්ව ලෝකය වසන ලද විචිතිත්සා ප්‍රමාද හෙතෙසෙන් ප්‍රකාශයට නො පැමිණෙයි, තෘෂ්ණාව අභිලෙපන (ඇලීම) යයි කියමි. ඒ ලෝවැසිහට ජාත්‍යාදි වච්චදුක්ඛය මෙන් හය හෙතුව වේ.

එහි යම් අවිද්‍යාවකුත් විචිතිත්සාවකුත් වෙ ද, මේ 'සමුදය' යැ, යම් මෙන් හයෙක් වෙ ද මේ 'දුක්ඛ' යැ, දුක්ඛ ද සමුදය ද යි මේ සත්‍ය දෙක යි.

"සංයෝජන ද සංයෝජනිය ධර්මයෝ ද" යන සංයුත් සහියැ විත්ත සංයුත්තයෙහි වේයාකරණය වෙයි.

එහි යම් සංයෝජනයෙක් ඇද්ද මේ 'සමුදය' යැ, සංයෝජනයන්ට හිත දෑ යම් ධර්ම කෙනෙක් ඇද්ද, මේ 'දුක්ඛ' යැ, දුක්ඛ ද සමුදය ද යි මේ සත්‍ය දෙකෙකි.

තස්ස කතමං දුක්ඛං ච නිරෝධො ච :

23. උච්ඡින්නභවනණ්ණස්ස - සන්නවිතතස්ස¹ හික්ඛුනො,
විකිණ්ණො² ජාතිසංසාරො - නත්ති තස්ස³ පුනබ්බවො.

තස්ස යං විතතං ඉදං දුක්ඛං, යො භවනණ්ණාය උපචෙජ්ඣෙ අයං දුක්ඛනිරෝධො. “විකිණ්ණො ජාතිසංසාරො නත්ති තස්ස පුනබ්බවො,”භී තිද්දෙසො. ඉමානි ඥො සම්මානි : දුක්ඛං ච නිරෝධො ච.

“ඥො”මා හික්ඛවෙ විමුක්ඛයො : රාගවිරාගා ච චෙතොවිමුක්ඛි, අවිජ්ජාමාරාගා ච පඤ්ඤා විමුක්ඛි.” තස්ස යං විතතං, ඉදං දුක්ඛං. යං විමුක්ඛි, අයං නිරෝධො. ඉමානි ඥො සම්මානි : දුක්ඛං ච නිරෝධො ච.

තස්ස කතමං දුක්ඛං මග්ගො ච :

24. කුමහුපමං කායමීමං විදිත්වා
නගරුපමං චිත්තමීදං ධූපෙක්ඛා,
යොධෙථ මාරං පඤ්ඤාචුධෙන
ජිතං ච රතෙන අනිච්ඡෙතො සියා.

තස්ස යො ච⁴ කුමහුපමො කායො යං ච නගරුපමං චිත්තං ඉදං දුක්ඛං, යං ‘පඤ්ඤාචුධෙන මාරං යොධෙථා’භී අයං මග්ගො ඉමානි ඥො සම්මානි.

“යං හික්ඛවෙ න තුම්භාකං හං පජ්ඣථ”⁵ තස්ස යා පජ්ඣතා, අයං මග්ගො. යෙ හෙ ධම්මා අනන්තනිසා පභාතබ්බා, රූපං යාචි විඤ්ඤාණං, ඉදං දුක්ඛං. ඉමානි ඥො සම්මානි : දුක්ඛං ච මග්ගො ච.

තස්ස කතමං දුක්ඛං ච සමුදයො ච නිරෝධො ච :

25. යෙ තෙව් සොකා පරිදෙව්භා වා
දුක්ඛා ච ලොකසමිං අනෙකරූපා,
පියං පටිච්ච පභවනති එතෙ
පියෙ අසනෙත න භවනති එතෙ.

තස්ස යෙ සොකපරිදෙවා, යං ච අනෙකරූපං දුක්ඛං, යං පෙමතො භවති, ඉදං දුක්ඛං. යං පෙමං, අයං සමුදයො. යො ඡන්දරාගමිනසො පියස්ස අකිරියා, අයං නිරෝධො. ඉමානි තිණි සම්මානි.

1. නෙතතිච්ඡින්නස්ස - ම, PTS,

2. විකිණ්ණො - සුති.

3. නත්තිදානි - ම. PTS,

4. යං ච - ම. PTS,

5. පජ්ඣිතබ්බං - ම.

6. යා සංයොජ්ජා - ම.

එහි දුක්ඛයක් නිරොධයක් කවරෙ යැ :

23. ටහනුවණින් පුලුසුන් කළ හවතාප්තය ඇති කෙලෙස් නැතයෙන් යන්හුන් සිත් ඇති ටහණහු විසින් ජාති සංඛ්‍යාත සංසාරය වෙසෙසින් ක්පය කරන ලද, ධුමුව පුනර්භව යෙක් නැති.

එහි යම් විත්තයෙක් ඇද්ද මට 'දුක්ඛ' යැ. හවතාප්තාවංග යම් උපථපේදයෙක් වේ ද, මේ 'දුක්ඛ නිරොධ' යැ, 'වික්ඛිණ්ණ ජාතියාසාරො නත්ථි කස්ස පුනාබ්භවො' යනු නිද්දෙස යි. දුක්ඛ යැ නිරොධ යැ යි මේ සත්‍යයෝ දෙදෙනෙකි.

භගවතා, මට විමුක්තිහු, දෙදෙනෙක් වෙති : රාගවිරාග වෙතො විමුක්තිය ද අවජ්ජවිරාග පඤ්ඤවිමුක්තිය ද යන මොහු යැ. එහි යම විත්තයක් මට ද, මට දුක යැ. යම් විමුක්තියක් මට ද මට නිරොධ යි. දැබ සත්‍යයද නිරොධ සත්‍යය දැයි මට සත්‍යයෝ දෙදෙනෙකි.

එහි දුක්ඛ ද මග්ග ද කවරෙ යක් :

24. මේ කය කුඛල්ලපුතන් වැන්නැ යි දැන මම විදර්ශනාවිත්තය නගරූපම කොට තබා ප්‍රඤ්ඤා නමැති අවංයක් කෙලෙස් මරුව පහර දෙන්නේ යැ. දිනන (උපදවන) ලද තරුණ විදර්ශනාව රක්තේ යැ. සමෙවන නිවෙසන කොට (එහි) නො වසන්නේ යි.

එහි යම් කුටිභූපම කසකුන් නගරූපම සිතකුන් වෙ ද, මේ 'දුකත' යැ. 'ප්‍රඤ්ඤාධයෙන් මාර ප්‍රහාරය යන යමක් මට ද මේ මාර්ග යි. මට (දුක්ඛ මග්ග) සත්‍ය දෙක යි.

'මහණෙනි යමක් තොපටත් නො වෙ ද, එය දුරුලඬු, (ඛන්ධසංයුත්ත) එහි යම දුරුලඬුවක් වෙ ද මේ 'මග්ග' යැ, නමා සතු නොවූ (ඵගෙසින්) ප්‍රභාතවා වූ රූපාදිවිඤ්ඤණ දක්වා යම් ධර්ම කෙනෙක් ඇත් ද මට 'දුක්ඛ' යැ. මට දුක්ඛ මග්ග' යන දෙ සත්‍යයෝ යි.

එහි 'දුක්ඛ, සමුදය භා නිරොධ' කවරෙ යැ :

25. ලොවැ නන්වැදැරුම් වූ යම් කිසි ජායාන පරිදෙප දුක්ඛයෝ පටා ද හෙල (සොකාදිභූ) ප්‍රියවස්තු නිසා උපදිති, ප්‍රියවස්තුවක් නැති කල්හි තුලුහු (සොකාදිභූ) නො වෙත්.

එහි යම් සොකපරිදෙපයෝ වෙත් ද යම් අපහකරූප වූ දුකකුන් මට ද, ප්‍රෙමිහෙතුයෙන් යම් දුකකුන් මට ද මේ 'දුක්ඛ' යැ, යම් ප්‍රෙමියෙක් වෙ ද, මේ 'සමුදය' යැ. යම් ඡන්දරාග විනයයෙක් ප්‍රිය නො කිරීමෙක් වෙ ද, මේ 'නිරොධ' යි. මේ තුන් සත්‍යයෝ යි.

නිම්බිරුකො පරිබ්බාජකො පඤ්චවහි : “භයං නතං පරං භවං” නහි.
 යපෙසා විමංසා, ඉදං දුක්ඛං. යා එතෙ ඥෙ අහොත අනුපගම්ම
 මජ්ඣමා පටිපදා, අවිජ්ජාපච්චයා සබ්බාරා යාව ජාතීපච්චයා ජරාමරණං,
 ඉදම්මි දුක්ඛං ච සමුදයො ච. විඤ්ඤාණං නාමරූපං සලායතනං
 එසොං භෙදනා භවො ජාතී ජරාමරණං, ඉදං දුක්ඛං. අවිජ්ජා සබ්බාරා
 නණ්ණා උපාදානා, අයං සමුදයො. ඉති ඉදං ‘භයං නතං විමංසෙය්‍යා’ති
 යං ච පටිච්චතමුප්පාදෙ දුක්ඛං, ඉදං දුක්ඛං එතො සමුදයො නිද්දිට්ඨො.
 අවිජ්ජානිරොධා සබ්බාරානිරොධො, යාව ච ජරාමරණනිරොධො’ති
 අයං නිරොධො ඉමානි තිණ්හි සම්මානි : දුක්ඛං ච සමුදයො ච
 නිරොධො ච.

නස් නතමං දුක්ඛං ච සමුදයො ච මග්ගො ච

- 26 යො දුක්ඛමිද්දුක්ඛි යතො නිදානං
 කාමේසු සො ජන්තු කප්පං භවෙය්‍ය,
 කාමා හි ලොකෙ සබ්බාඤ්ඤා
 තෙසං සනිමා විනයාය සිකෙති’ති

නස් යො දුක්ඛමිද්දුක්ඛි, ඉදං දුක්ඛං, යතො භවති අයං සමුදයො,
 යං දිට්ඨං¹ යතො භවති යාව නස්ස විනයාය සිකා, අයං මග්ගො.
 ඉමානි තිණ්හි සම්මානි.

“එකාදාසිගුත්තරෙසු ගොපාලකුපම’ සුතතං”.

නස් යා ච රූපඤ්ඤානා² යං ච සලායතනං, යථා විණං පටිච්ඡාදෙති,
 යං ච නිජාං, යථා ච ලභනී ධම්මිපසංභිතා උදාරා පිතිපාටොජ්ජං,
 චතුර්විධං ච අත්තභාවතො චජ්ඣ, ඉදං දුක්ඛං. යාව ආසාපිතං සාරෙභා³
 තොනි, අයං සමුදයො. රූපඤ්ඤානා⁴ ආසාපිතසාධනං,⁵ විණපටිච්ඡාදනං,
 පිටිඤ්ඤානා, ගොචරකුසලං ච, අයං මග්ගො අවසෙසා ධම්මා අප්පි
 තෙනු, අප්පි පච්චයා, අප්පි නිස්සයා, සාවසෙසදෙහිනා අනෙකසුඡා ච
 කල්‍යාණමිත්තතාපච්චයා⁷ ධම්මා, පිටිඤ්ඤානා ච තෙනු ඉමානි තිණ්හි
 සම්මානි.

නස් නතමං දුක්ඛං ච මග්ගො ච නිරොධො ච :

27. සති කායගතා උපට්ඨිතා
 ඡසු එසසායතනෙසු සංවුතො,
 සතනං භික්ඛු සමාභිතො
 ජඤ්ඤා නිබ්බානමත්තතො.

1. සද්දිට්ඨං - ම.
 2. ගොපාලකොපම - ම. PTS.
 3. යාව රූපඤ්ඤානා - ම. PTS.
 4. සාරෙභා - ම. PTS.
 5. රූපඤ්ඤානා - ම. PTS.
 6. ආසාපිතසාධනං - ම.
 7. කල්‍යාණමිත්තතාපච්චයා - ම.

කිම්බරුක පරිව්‍රාජක 'සුවදුක්' නමා විසින් කරන ලද ද, පරා විසින් කරන ලද ද යි ප්‍රථමයයි. (අභිසම්පාදන) තෙල විමසාව බ්‍රහ්මයම් දහමක් ඇද්ද, මේ දුක්ඛයැ. තෙල අන්තර්වයට නො පැමිණ යම් ධර්මයක් ප්‍රතිපදවක් ඇද්ද, 'අවිද්‍යා ප්‍රත්‍යයෙන් සංස්කාරයෝ වෙති' (යනු ආදී කොට) 'ජාතිප්‍රත්‍යයෙන් ජරාමරණ වෙයි' යනු දක්වා මේ ද 'දුක්ඛ' හා 'සමුදය' ද වෙයි. විශ්කානු නාට්‍ය සලායනන එස්ස වෙදනා භව ජාති ජරාමරණ යන මේ 'දුක්ඛ' යැ, අට්ඨක සංඛාර තණ්හා උපාදාන යන මේ 'සමුදය' යැ. මෙසේ වේ 'ස්වයං කෘතය විමසන්නේ' යැ යනු ද පටිච්චසමුප්පාදයෙහි 'දුක්ඛ'ය ද තෙල දුක් වූ 'සමුදය' ද 'අවිජ්ජානිරොධයෙන් සංඛාරනිරොධය වෙයි' යනු පටන් ජරාමරණනිරොධය තෙක් මේ 'නිරොධ' යි. 'දුක්ඛ සමුදය හා නිරොධය' ද යන මොහු තුන් සත්‍යයෝ යි.

එහි දුක්ඛ සමුදය හා මග්ග කවරෙ යැ :

26. ආරබ්ධ විදර්ශන වූ යමෙක් භෞමික දුක්ඛය දුටුයේ ද යම් හෙතෙයකින් දුක උපදි නම් ඒ නිදාන වූ තෘෂ්ණාවන් දුටුයේ ද පටිපත්තක වූ ඒ පුහුල් සවස්තුක ක්ලෙශ කාමයන්හි කියෙයින් නැමේ ද, (නො නැමේ වැ යැ). යම් හෙයෙකින් මේ ලොවැ කාමයෝ (පසම්තුරු වෙන් ද එ හෙයින්) යංගයෙකැ යි දන ඒ කාමයන්ගේ ප්‍රභාණ විනය පිණිස ස්මෘතිමත් වැ ත්‍රිවිධ ගික්ඛායෙහි ගික්මෙන්නේ යි.

එහි 'යො දුක්ඛමද්දක්ඛි' යන මේ 'දුක්ඛ' යැ. යම් කරුණෙකින් වේ ද මේ 'සමුදය' යැ, යමක් දක්නා ලද ද, යමකින් වේ ද, යම්තාක් ඒ හෙතෙයගේ විනය පිණිස හික්මීමක් වේ ද, මේ 'මග්ග' යැ මොහු තුන් සත්‍යයෝ යි.

"එකාදසකංගුත්තරයෙහි ගොපාලකුපම සූත්‍රය :"

එහි යම් රූපඤ්ඤාතායෙක් වෙද, යම් සලායනනයෙක් වේ ද, යමෙක් වණපටිච්චාදනය කෙරේ ද, යම් තීර්ථයෙක් වේ ද. යමෙක් ධම්මපසංඛිත උළාර පිකිපාමොජ්ජ ලබා ද, ආත්මභාව හෙයින් චතුර්විධ වස්තුයෙක් වේ ද, මේ 'දුක්ඛ' යැ. 'ආසාදික (කාමචිතර්ක) බැහැර කරනුයේ වෙයි' යනු දක්වා මේ 'සමුදය' යැ, රූපඤ්ඤා ආසාදික දුර්ලබ වුණ ප්‍රතිච්චාදනය, විටි දන්නා බව හා ගොවරකුසල බව ද යන මේ 'මග්ග' යැ, අවශෙෂ ධර්මයෝ : හෙතෙු ඇත, ප්‍රත්‍යයෝ ඇත, නිශ්‍රයයෝ ඇත. සාවශෙෂ කොට දෙවන බව හා අනෙක පූජා ද කල්‍යාණ මිත්‍රතාවට ප්‍රත්‍යය වූ ධර්මයෝ ද විටි දන්නා බව ද හෙතු යි. මොහු තුන් සත්‍යයෝ යි.

එහි 'දුක්ඛ මග්ග හා නිරොධ' කවරෙ යැ :

27. යමක්භව කායගතාසනිය ඵලභාසිටියා ද යමෙක් ස්පර්ශස්ප කාරණ වූ චක්ෂුරාදි සධායනනයෙහි සංවාන වූයේ ද නිරතුරු විදර්ශනාසමාධියෙන් සමාහිත වූ ඒ මහණ තමාගේ ක්ලෙශපරිනිර්වාණය දන්නේ යි.

තත්ථ යං¹ ච කායගතා සතී, යං ච සමායතනං, සබ්බං වේතං දුක්ඛං. යං ච කායගතා සතී, යො ච සීලසංවරො යො ච සමාධි යත්ථ යං සතී, අයං පඤ්ඤාකකිකේනා. සබ්බමපි සීලකතකේනා සමාධිකකිකේනා, අයං මග්ගො. එවං විහාරිතා ඤාතබ්බං නිබ්බානං, අයං නිරොධො ඉමානි තිණ්ණි සම්මානි :

සීලෙ පතිට්ඨාය දො ධම්මො භාවෙනබ්බො : සම්මේථො ච විපස්සනා ච තත්ථ යො² විතතසහජාතා ධම්මො, ඉදං දුක්ඛං, යො ච සම්මේථො යං ච විපස්සනා, අයං මග්ගො. රාගවිරාගා ච වේතොවිමුත්ති, අවිජ්ජාචරාගා ච පඤ්ඤා විමුත්ති, අයං නිරොධො. ඉමානි තිණ්ණි සම්මානි.

තත්ථ කතමො සමුදයො ච නිරොධො ච :

28. ආසා පිභා ච³ අභිනන්දනා ච
අනෙකධාතුසු සරා පතිට්ඨිතා,
අඤ්ඤාණමූලපහවා පජ්ජපිතා
සබ්බා මයා බ්‍යානතිකතා සමුලකා :

තත්ථ අඤ්ඤාණමූලපහවා⁴හි පුරිමකෙති සමුදයො. සබ්බා මයා බ්‍යානති කතා සමුලකාහි නිරොධො. ඉමානි දො සම්මානි :

“චතුක්ඛං ධම්මානං අනනුබොධා අප්පට්ඨෙධා” වින්දරෙන භාවබ්බං. අරියස්ස සීලස්ස සමාධිනො පඤ්ඤාය විමුත්තිතා. තත්ථ යො ඉමෙසං චතුක්ඛං ධම්මානං අනනුබොධො අප්පට්ඨෙධො⁵, අයං සමුදයො. පට්ඨෙධො භවනෙත්තිතා, අයං නිරොධො. අයං සමුදයො ච නිරොධො ච.

තත්ථ කතමො සමුදයො ච මග්ගො ච :

29. යානි සොභානි ලොකසම්මං (අජිතානි භගවා)
සතී තෙසං නිවාරණං,
සොභානං සංවරං බුද්ධි පඤ්ඤායෙතෙ පිට්ඨරෙ⁶.

‘යානි සොභානි’හි අයං සමුදයො. යං ච පඤ්ඤා, යං ච සතී නිවාරණං පිට්ඨානං ච, අයං මග්ගො. ඉමානි දො සම්මානි.

‘සඤ්ඤානතිසං සුත්තං’ දලහනෙමියාහකාරො ඡහි මාසෙහි නිද්දිවෙහි. තත්ථ යං කායකම්මං සම්බ්බං සද්දෙසං සකසාවං, යා සම්බ්බකතා සද්දෙසනා සකසාවිතා, අයං සමුදයො. එවං චිචිකම්මං, මනොකම්මං. යං කායකම්මං අවිබ්බං අද්දෙසං අකසාවං, යා අවිබ්බකතා අද්දෙසනා අකසාවිතා, අයං මග්ගො. එවං චිචිකම්මං මනොකම්මං. ඉමානි දො සම්මානි සමුදයො ච මග්ගො ච.

1. තත්ථ යං - ම.
2. ආසා ච පිභා - ම.
3. අනනුබොධො අප්පට්ඨෙධො - ම.
4. පිට්ඨරෙ - ම.
5. ‘යං කායකම්මං’ මජ්ඣං, උභයං.

එහි යම් කායගතාසනියක් ඇද්ද, යම් සළායතනයක් වේ ද, තෙල සියල්ල 'දුක්ඛ' යැ. යම් කායගතාසනියක් වූ ද යම් සිලසංවරයක් වේ ද යම් සමාධියක් වේ ද යම් අරමුණක යම් සතියක් වූ ද මේ 'පඤ්ඤාත්තත්ත' යැ. හැම සිලක්ඛත්ත සමාධිත්තත්ත (එයින් ගන්නා ලද) මේ 'මග්ග' යැ. මෙබඳු විහරණ දැනිය හු විසින් නිර්වාණය දතයුතු යැ, මේ 'නිරොධ' යි. මේ තුන් සත්‍යයෝ යි.

සිලයෙහි පිහිටා සමථ යැ විපස්සනා යැ යන ධර්මයෝ දෙදෙන වැඩිය යුත්තාහ. එහි යම් චිත්තසහජන ධර්මයෝ වෙන් ද, මේ 'දුක්ඛ' යැ, යම සමථයක් වේ ද යම් විපස්සනාවක් වේ ද මේ 'මග්ග' යැ, රාගවිරාග-වෙතොටිමුක්තිය ද අවිජ්ජාවිරාග-පඤ්ඤාටිමුක්තිය ද යන මේ 'නිරොධ' යි. මේ තුන් සත්‍යයෝ යි.

එහි 'සමුදය ද නිරොධය ද' කවරෙ යන් :

28, අනාගතාර්ථ ආශංසනය කරන (පතන) ආශාව ද වර්තමානාර්ථ ප්‍රාර්ථනා කරන පිභාව ද නිෂ්පන්නාර්ථ ප්‍රතිපාලන කාරක අභිනන්දනාව ද චක්ඛුධාතු ආදී අනෙකඳාකු විෂයෙහි පිහිටි අවිද්‍යාමූලය ප්‍රභව කොට ඇති තෘෂ්ණා සංඛ්‍යාත සියලු ප්‍රජල්පිතයෝ මා විසින් මූල සහිත ව විගතාත්ත කරන ලද්දහු යැ.

එහි 'අඤ්ඤාණමූලප්පභවා' යි පූර්වපදයන්ගෙන් 'සමුදය' කියන ලද, 'සබ්බා මයා ඛ්‍යාත්තිකතා සමූලකා' යි නිරොධය කියන ලදි, වෙ දෙ සත්‍යයෝ යි.

"සතර ධර්ම කෙනතුන්මග් අනවබ්‍යාධයෙන් අප්‍රතිවේධයෙන්" විස්තර කළයුතු යැ. ආයාසී ශීලය සමාධිය ප්‍රඥාව චිත්‍රත්තිය (නො පිළිවිඳිමෙනැයි චතුක්කංගුත්තර - ගණ්ඩගාවචග්ග විස්තර කළයුතු) එහි යතර ධර්මයන්ගේ යම් අනතුබ්‍යාධයක් අපව්වේධයක් වේ ද මේ "සමුදය" යැ. පව්වේධය හවතෙන්නි සංඛ්‍යාත තෘෂ්ණාව දුරුළුව යැ, මේ 'නිරොධ' යි. මේ සමුදය හා නිරොධ යි.

එහි 'සමුදයන් මග්ගයන්' කවරෙ යැ :

29, (අසිතයෙති'යි බුදුහු වදරනි) ලොවැ යම් ප්‍රොතස් කෙනෙක් වෙන් නම් ස්මෘතිය ඔවුන්ගේ නිවාරණයැ. (ඒ ස්මෘතිය) ප්‍රොතසුන්ගේ සංවරය යි කියමි. මාර්ගඥනයෙන් තෙල ප්‍රොතස්හු පියනු ලැබෙත්.

"යානි සොනානි" යන වෙ 'සමුදය' යැ. යම් ප්‍රඥාවකුත් යම් ස්මෘතියකුත් වේ ද, නිවාරණය හා විධානය ද මේ 'මග්ග' යැ. මේ දෙ සත්‍යයෝ යි.

'සඤ්චෙනතිය යුත්‍රය (දසකංගුත්තරයෙහි) ද, දළ්භනෙමියානකාර සමසකින් දක්වන ලද රියසක ද වේ. එහි යම සචංක වූ සදෙස වූ කසට සහිත වූ කාය කර්මයක් වේ ද යම් සචංකබවක් සදෙසබවක් සකසාවබවක් වේ ද මේ 'සමුදය' යැ. වච්ඡම්ම මනොකම්ම ද මෙසේ යි. අචංක අදෙස අකසාව වූ යම් කායකර්මයක් වේ ද යම් අචංකබවක් අදෙස බවක් අකසාව බවක් වේ ද මේ "මග්ග" යැ. වච්ඡම්ම මනොකම්ම ද මෙසේ යැ. මේ සමුදය ද මග්ග ද යන දෙ සත්‍යයෝ යි.)

තස්ස කතමො ඔමුදසො ච නිරෝධො ච මග්ගො ච :

“නිස්සිතස්ස චලිතං, අනිස්සිතස්ස චලිතං නාස්මි, චලිතෙ අසති පස්සඤ්චි, පස්සඤ්චියා භතී නති න භොති, නාතියා අසති අගති ගති න භොති, අගතිගතියා අසති චුතුපපානො න භොති, චුතුපපානෙ අසති නෙවිධි න සුරං න උභයමනතරෙන එසෙවිනොහා දුක්ඛස්සා”ති.

තස්ස දො නිස්සායා, අයං සමුදයො. යො ච අනිස්සයො, යා ච අනති අයං මග්ගො යා අගතිගති න භොති, චුතුපපානො ච, යො එසෙවිනොහා දුක්ඛස්සා’ති, අයං නිරෝධො ඉමානි තිණී සම්මානි.

“අනුපට්ඨිතකාය සති¹ -පෙ- යං විමුහතිඤ්ඤාණදස්සනං අයං සමුදයො, එකාදස² උපනිස්සායා විමුහතියො යාච උපනිස්සායසම්පද³ උපට්ඨිතකාය-සතියා විහරති. ලිලානංචරො සොසානියො⁴ භොති.

යං ච විමුහතිඤ්ඤාණදස්සනං අයං මග්ගො, යා ච විමුහති අයං නිරෝධො. ඉමානි තිණී සම්මානි, සමුදයො ච නිරෝධො ච මග්ගො ච.

තස්ස කතමො නිරෝධො ච මග්ගො ච :

30. සයං කතෙහි කමෙමහ⁵
තෙහි අත්තනා අභිනිබ්බානගතො විනිශ්ඤ්ඤානො,
විහමිං ච ඤාමා ලොකස්මිං
යාච බිණ්ණුහබ්බමො ස හිහමි.

යං ‘කමෙමහ, අයං මග්ගො. යං බිණ්ණුහබ්බමො’ අයං නිරෝධො. ඉමානි දො සම්මානි.

“පඤ්ච විමුහතායනනානි, සත්ථා වා ධම්මං දෙසෙති අඤ්ඤාතරො වා විඤ්ඤා සමුගම්මාරිති” විජාරෙත කාතබ්බා. තස්ස අත්ථපටිසං-වේදිස්ස⁶ පාමොජ්ජං ජායති, පමුදිතස්ස පිති ජායති, අයං නිරෝධො. එවං පඤ්ච විමුහතායනනානි විජාරෙත. ඉමානි දො සම්මානි ; නිරෝධො ච මග්ගො ච.

ඉමානි සාධාරණානි සුත්තානි. ඉමෙති සාධාරණෙති සුත්තෙති යොතිද්දිවෙහි පටිවේධනො ච ලක්ඛණනො ච ඔත්තාරෙතො අඤ්ඤානි සුත්තානි නිද්දිසිතබ්බානි අපරිභාසෙනෙන. ගාථානි ගාථා අනුචිති-තබ්බා, බ්‍යාකරණෙති බ්‍යාකරණං.

1. කායගතාසතී - මජ්ඣං.
2. එකාරස - මජ්ඣං. PTS.
3. උපනිස්සායඋපසම්පද - මජ්ඣං.
4. සොසානියො - මජ්ඣං.
5. කමෙමහ - මජ්ඣං.
6. අත්ථපපටිසංවේදිස්ස - ම.
7. අපරිභාසෙනෙන - ම.⁸

එහි 'සමුදය නිරෝධ හා මග්ග' කවරෙ යක් :

'(නක්ඛාදිවධීන්) නිශ්ශ්‍රය ඇතියුතුව (වින්තයන්තානායාගේ) කම්පනය වෙයි, අතිස්සිතයහට වලිතයෙක් නැති, වලිතය නැති කල්හි පස්සද්ධි (කාය චිත්ත දර්ශයන්ගේ සන්තිදිට්‍) වෙයි. පස්සද්ධිය ඇති කල්හි කාමාදිභවයෙහි නතිය (නැමීම) නො වෙයි. නතිය නැති කල්හි භවයෙන් භවයට පැමිණීමෙන් යැවෙක් නො වෙයි. ආගති ගති නැති කල්හි චූෂ්ණි උත්පත්ති නො වෙයි. චූෂ්ණපාත නැති කල්හි මෙ ලොවැ නො මැ වෙයි, පරලොවැ නො වෙයි. එ දෙලොවැ මැ නො වෙයි, තෙල උභය ලෝකයාගේ නො පැවැත්ම මැ වච්චදුක්ඛයාගේ අන්තය වේ" යයි. (උද.න-පාටලිශාචියවග්ග, වෙදන සංයුක්ත-ඡන්දනවග්ග)

එහි (නක්ඛා, දිට්ඨි, විසින්) නිස්සය දෙකෙකි, මේ 'සමුදය' යැ. යම් අනිශ්ශ්‍රයෙන් යම් අන්තියක් වේ ද මේ 'මග්ග' යැ, යම් ආගති ගති නො විමෙක් චූෂ්ණපාත නො විමෙක් වේ ද, යම් වච්චදුක්ඛයාගේ අන්තයෙක් වේ ද, මේ 'නිරෝධ' යි. මේ තුන් සත්‍යයෝ යි.

තො ඵලැඹැ සිටි කාහියා යි ඇතියේ ..... යම් විමුක්ති ඥාන දර්ශනයක් ඇද්ද මේ නිරෝධ යැ, සමුදය යැ (?) (එකාදස උපනිස්සයා ..... සොසනියො හොති ?)

යම් විමුක්ති ඥාන දර්ශන යක් ඇද්ද මේ ධාර්මය යැ, යම් විමුක්තියක් ඇද්ද මේ නිරෝධ යැ, මොහු සමුදය ද නිරෝධය ද ධාර්මය ද යන තුන් සත්‍යයෝ යි.

එහි නිරෝධය ද ධාර්මය ද කවරෙ යැ :

30. (ස යං කතෙන ..... ?)

'කම්මෙන්' යන මේ ධාර්මය යැ, 'බිණපුනබ්බවො' යන මේ නිරෝධය යැ. මේ සත්‍ය දෙකයි.

"විමුක්ති කාරණයෝ පස් දෙනෙකි—ශාස්තෘන් වහන්සේ හෝ විඥ චූ අන්‍යානර යග්‍රම්සර කෙනෙක් හෝ දහට දෙයන සේක" යන (පඤ්චකංගුත්තර-පඤ්චංගිකවග්ග) මේ සූත්‍රය විස්තරයෙන් දක්විය යුතු. අර්ථප්‍රතිසංවේදි වූ ධම්මට ප්‍රාමොද්‍යය (තරුණප්‍රීතිය) උපදි. ප්‍රමුද්ධ චූච්ඡාට බලවත් ප්‍රීතිය උපදි "නිබ්බිත්තන්තො චිරජ්ජති" යනු දක්වා විස්තර කළ යුතු ය, මේ 'මග්ග' යැ, (එහි) යම් විමුක්තියක් ඇද්ද මේ 'නිරෝධ' යි. මෙසේ පඤ්ච විමුක්තියානනයෝ විස්තරයෙන් දක්විය යුතු. මේ නිරෝධය ද මග්ගය ද යන දෙ සත්‍යයෝ යි.

මේ සාධාරණ සූත්‍රයෝ යැ. නිර්දේශ කළ පරිදි මේ සාධාරණ සූත්‍රයන්ගෙන් ප්‍රතිවේධ හෙයින් ද ලක්ෂණ හෙයින් ද අවතරණය කොට නො පිරිහෙළනුවහු විසින් අන්‍ය සූත්‍රයෝ දක්විය යුත්තාහු යැ. ශාථායෙන් ශාථා වේයාකරණයෙන් වේයාකරණය ප්‍රමාණ කළ යුත්තාහ.

ඉමෙ ව සාධාරණා දසපරිවසිකා එකො ව චතුර්තකා නිද්දෙසො සාධාරණො. අයං ව පකිණ්ණකනිද්දෙසො. එකං පඤ්ච ඡ ව සමෙකදෙසො සබ්බං. ඉමෙ දො පරිවජ්ජනා පුරිමිකා ව දස, ඉමෙ ද්වාදස පරිවසිකා සම්මානි.

එනනාචනා සබ්බං සුතනං නන්දි නං බ්‍යාකරණං වා ගාථා වා ඉමෙහි ද්වාදසහි පරිවසිකෙහි හ ඔතරිතුං, අපමනෙනන පරියෙසිනා නිද්දිසිතබ්බා,

නන්දායං සබ්බෙපො : සබ්බං දුක්ඛං සත්තහි පදෙහි සමොසරණං ගව්ජති. නතරෙහි සත්තහි : අපමිසසම්පයොගො ව පියම්පපයොගො ව ඉමෙහි ද්විති පදෙහි සබ්බං දුක්ඛං නිද්දිසිතබ්බං. නසස දො නිසසයා : කායො ව චිත්තං ව, තෙන දුට්ඨති “කායිකං දුක්ඛං වේතයිකං චෙ”ති නන්දි නං දුක්ඛං හ කායිකං වා හ වේතයිකං, සබ්බං දුක්ඛං ද්විති නිද්දිසිතබ්බං : කායිකෙන ව වේතයිකෙන ව, තිති දුක්ඛතාහි සමගතිතං : දුක්ඛදුක්ඛතාය සබ්බාරදුක්ඛතාය විපරිණාමදුක්ඛතාය. ඉති නං සබ්බං දුක්ඛං තිති දුක්ඛතාහි සමගතිතං, ඉති ඉදං ව දුක්ඛං තිවිධං, දුට්ඨං දුක්ඛං කායිකං ව වේතයිකං ව, දුට්ඨං අපමිසසම්පයොගො ව පියම්පපයොගො ව, ඉදං සත්තවිධං දුක්ඛං.

නන්දි තිවිධො සමුදයො අවසුභො අපඤ්චමො.

නතමො තිවිධො : කණ්ඨා ව දිට්ඨි ව කම්මං ව.

නන්දි නන්දනාච ගම්මසමුදයො. කම්මං නන්දිබ්බතතසස භිනප්පණි-නනා අයං සමුදයො. ඉති යාපි ගම්මනිසු භිනනා ව පණිනනා ව, යාපි තිති දුක්ඛතාහි සමගතිතා, යොපි ද්විති මුලෙහි සමුදනිකො අවිජ්ජාය නිවුතසා ගම්මනන්තාසංයුතතසා සම්ඤ්ඤාණකො කායො, යොපි තිති දුක්ඛතාහි සමගතිතො.

නන්දි විපල්ලාසනො දිට්ඨි අවගතතබ්බා යා සත්තවිධා නිද්දිසිතබ්බා එකො විපල්ලාසො තිණි නිද්දෙසයහි චතතාරි විපල්ලාසවස්සුති.

නන්දි කතමො එකො විපල්ලාසො : යො විපරිතභාගො පටිකෙ-පෙන ඔතරණං යථා ‘අනිච්ච නිච්චි’ති විපරිතං ගණනාහි. එවං චතතාරො විපල්ලාසා. අයමෙකො විපල්ලාසියහි සඤ්ඤා විතතං දිට්ඨි.

කතමානි චතතාරි විපල්ලාසවස්සුති : කායො චේදහා චිත්තං ඛම්මං.

එවං විපල්ලාසගතසා අකුසලං ව පටිබ්බෙහි. නන්දි සඤ්ඤා-විපල්ලාසො දෙසං අකුසලමුලං පටිබ්බෙහි. විතතවිපල්ලාසො ලොභො අකුසලමුලං පටිබ්බෙහි, දිට්ඨිවිපල්ලාසො මොහො අකුසලමුලං පටිබ්බෙහි. නන්දි දෙසසා අකුසලමුලසා තිණි විච්ඡිකතානි එලං : විච්ඡාචාචා, විච්ඡාකම්මතො, විච්ඡාආථිවො. ලොභසා අකුසලමුලසා තිණි විච්ඡිකතානි එලං : විච්ඡාසමිකපො, විච්ඡාචායාමො, විච්ඡාසමාගි.

1. ගාථා විස - ම.
2. භිනප්පණිතතා - ම.
3. අවගතතබ්බා - PTS.
4. යා සත්තවිධා - PTS.
5. විපරිතභාගො - ම.

(ඉමෙ ව සාධාරණා ..... පරිසෙසිත්වා නිද්දිසිතබ්බා ?)

එහි මේ සංක්ෂේපය යැ : සියලු දුක්ඛය සත් පදයකින් සමාසරණයට (සංග්‍රහයට) රැස්වේ. කවර සත් පදයකින් යත් : අප්‍රියසම්ප්‍රයෝගය ද ප්‍රියවිප්‍රයෝගය ද යන මේ දෙ පදයෙන් සියලු දුක්ඛය දැක්විය යුතු. ඒ දුක්ඛ නිශ්‍රය දෙකෙකි : කය ද සිත ද යන දෙක යි. එයින් 'කායික දුක්ඛය ද චේතසිකදුක්ඛය ද'යි කියනු ලැබේ. කායික නො වූ හෝ චේතසික නො වූ හෝ දුක්ඛයෙන් නැති. එහෙයින් සියලු දුක්ඛය කායික දුක්ඛ ද චේතසික දුක්ඛ ද යන දෙකින් දැක්විය යුතු. දුක්ඛදුක්ඛතායෙන් සංඛාරදුක්ඛතායෙන් විපරිණාම දුක්ඛතායෙන් යන තුන් දුක්ඛතායෙන් සංගෘහිත යැ. මෙසේ ඒ සියලු දුක්ඛය තුන් දුක්ඛතායෙන් සංගෘහිත යි. මෙසේ මේ ත්‍රිවිධ දුක්ඛය ද, කායික චේතසික යන ද්විවිධ දුක්ඛය ද අප්‍රියසම්ප්‍රයෝග පියවිජ්ජයෝග යන ද්විවිධ දුක්ඛය දැයි මේ සත්වැදෑරුම් දුක්ඛය වේ.

එහි යමුදය ත්‍රිවිධ වෙයි, සතරවැන්නෙක් නැත, පස්වැන්නෙක් නැති.

කවර ත්‍රිවිධයෙකැ යත් : තණ්හා යැ දිට්ඨි යැ, කම්ම යැ.

එහි තාණ්හාව ටැ යමුදය වේ. කර්මය නම් එසේ උපන්නපුරුණේ යම් හිත ප්‍රතිතතායෙක් වේ ද, මේ යමුදය යි. මෙසේ භවගතින්හි යම් හිතප්‍රතිත බවක් ඇද්ද, තුන් දුක්ඛතායෙන් සංගෘහිත වූ (යම් තණ්හාවක් ?) ඇද්ද, (තණ්හා අවිජ්ජා) ද්විමුලයෙන් උපදවන ලද අවිද්‍යාවෙන් නිව්‍යාන වූ භවතාණ්හායෙන් සංග්‍රහිත වූවුරුණේ යම් සම්ඤ්ඤාණක (පඤ්ච සංකත්ථ)කයෙක් වේ ද එ ද තුන් දුක්ඛතායෙන් සංගෘහිත යි.

එපරිදි විපල්ලාසයන්ගේ වශයෙන් දෘෂ්ටිය දනගුතු, යම් දෘෂ්ටියක් සත්වැදෑරුම් කොට දැක්වියයුත්ති ද එයයි. එක් විපල්ලාසයෙක් තුන් විපල්ලාස වස්තුවක් දක්වයි. විපල්ලාසවස්තු සතරක් වෙත්.

එහි එක් විපයඝායය කවරෙ යත් : යම් විපරිතග්‍රාහයෙක් ඇද්ද එය යි. ප්‍රතික්ෂේප විසින් අවතරණය මෙසේ යැ : අනිත්‍යයෙහි නිත්‍ය යයි විපරිත කොට ගනී. මෙසේ සතර විපයඝායයෝ වෙත්. (විපරිත කොට ගනිත්). මේ එක් විපයඝායයෙක් සඤ්ඤා වින්ත දිට්ඨි යන මේ විපයඝායක කෙරෙයි.

සතර විපයඝාය වස්තු කවරහ යත් : කාය වේදනා වින්ත ධර්ම යන මොහු යි.

මෙසේ විපයඝායයට ගියහුට අකුශලය ද වැඩෙයි. එහි සංඤ්චිපයඝායය දෙසඤ්ඤාසල මූලය වෙයි. වින්තවිපයඝායය ලොභ අකුශලමූලය වෙයි. දෘෂ්ටිවිපයඝායය මොහ අකුශලමූලය වෙයි. එහි දෙය අකුශලමූලයාගේ මිත්‍යා වචන මිත්‍යා කර්මාන්ත මිත්‍යාආච්චික යන තුන් මිච්ඡන්තයෝ එල යැ, ලොභ අකුශල මූලයාගේ මිත්‍යාසංකල්ප මිත්‍යා ව්‍යායාම මිත්‍යා සමාධි යන තුන් මිච්ඡන්තයෝ එල යැ.

මොහොස අකුසලමූලාස දො මිඤ්ඤානානි ඵලං : මිඤ්ඤානි ච මිඤ්ඤානි ච.
ඵලං අකුසලං සහෙතු සප්පවිමං විපලාසා ච පවිමයො. අකුසල-
මූලානි සහෙතු, ඵහෙයෙව පටිපකෙඛන අනුභා අනගිකා දුට්ඨි
පවිමයෙහි නිදදිසිහබ්බා. නිරොධෙ ච මග්ගෙ ච විපලාසමුපාදාය
පරතො¹ පටිපකෙඛන.²

නන්මා උද්දනගාථා :

- (1) අවිජ්ජාය නිද්දිකො ලොකො - චිත්තං සංයොජනමපි ච,
යා උච්ඡින්නා³හවතණො - දොධා වෙච මිත්ථනිසො.
- (2) කුමහුපමං කායමිමං - යං න භුමොකං ජගාථ,
සෙ කෙවි සොකා පරිදෙවා⁴ - හිබ්බරුකො⁵ ච සයං කතං.
- (3) දුක්ඛං දිට්ඨි ච උපන්නං - යං ච ගොපාලකුපමං,
සහි කායගතා මාහු - සමපො ච විපස්සනා.
- (4) අසා පිගා ච අභිනඤ්ඤා ච - චතුක්ඛමභනුබොධනා,
යානි සොකානි ලොකසමිං - දලහතෙමියානකාරො.
- (5) යං නිසසිනසස චලිතං - අනුපට්ඨිතකාය සහි,⁶
සයං කතෙත කමෙවන⁷ - විත්ථනායකගෙහි ච.

පෙටකොපදෙසෙ මහාසම්මසකාසනානි පාසිකෙ
අරියසම්මසකාසනානාම පට්ඨකුමි සමන්තා.

-
1. පරිතො - PTS.
  2. පටිපකෙඛන වතසො - මජ්ඣං.
  3. සපච්ඡින්න - PTS.
යා පච්ඡින්න - මජ්ඣං.
  4. සොකපරිදෙවා - මජ්ඣං, PTS.
  5. හිබ්බරුකො - PTS.
  6. කායගතා සහි - මජ්ඣං.
  7. සයං කතෙත කමෙවන - මජ්ඣං PTS.

මොහ අකුසල මූලයාගේ මිථ්‍යා දෘෂ්ටි ද මිථ්‍යාස්මාති ද යන දෙවැදෑරුම් මිච්ඡන්තයෝ ඵල යි. මෙසේ අකුසලය සහෙකු සප්තාය වෙයි. විපල්ලාසයෝ ද ප්‍රත්‍යාය වෙයි. අකුසල මූලයෝ හෙකුසහිතයෝ යැ, කෙල අකුසලයෝ මැ ප්‍රතිපක්ෂ විසින් අනුත අනාධික වුවාහු ප්‍රත්‍යාය දෙකකින් දැක්වියයුත්තාහු යි. නිරොධයෙහි ද මාර්ගයෙහි ද විපයතාසය ගෙන පරභාවයෙන් ප්‍රතිපක්ෂ විසින් දැක්වියයුත්තාහු යි.

එහි මේ උද්දන භාජා යැ :

(1) අවිජ්ජාය නිවුනො ලොකො යනු ද, චිත්තඝෝසායෙහි සංයෝජන සූත්‍රය ද, 'උච්ඡින්නභවනණ්ණස්ස' යනාදි ගය ද, දෙවැදෑරුම් විමුක්තිහු ද-

(2) 'කුම්භුපමා' යනාදි ගය ද, 'යං හිත්තචෙ න කුම්භාකං' යනාදි දෙශනාව ද 'යෙ කෙච් සොකා' යනාදි ගය ද, 'සයංකතං, යනාදිය විවාළු තිම්බරුක පිරිවැජ්ජා ද-

(3) ද්‍රාඪ දෘෂ්ටි ප්‍රකාශිත 'යො දුක්ඛමද්දක්ඛි' යනාදි ගය ද, ගොපාලකුපම සූත්‍රය ද, 'සති කායගතා යනාදි ගය ද, ශමථය හා විදර්ශනාව ද-

(4) 'ආසා පිභාව' යනාදි ගය ද, 'චතුහ්තං ධම්මානං' යනාදි දෙශනාව ද, 'යාති සොතානි' යනාදි ගය ද, 'දළ්භතෙමි' යානකාර ද-

(5) 'නිස්සිතස්ස චලිතං' යනාදි දෙශනාව ද 'අනුපට්ඨිත කායසති, යනාදිය ද, 'සයං කතෙන කම්මෙන' යනාදි ගය ද, විමුක්තියතනයන් ගෙන් ද සාධාරණ සූත්‍ර නිදර්ශිත යි.

මහාකාන්‍යායන කෙරණුවන් විසින් භාෂිත වූ පෙටකොපදෙයයෙහි
අරියසම්මප්පකායනා නම් ප්‍රථම භූමිය සමාජිත යි.

2. දුතියභූමි

තැන් කතමං ඝාතනපට්ඨානං :

1. සංකිලෙසභාගියං සුතනං, 2. වාසනාභාගියං¹ සුතනං, 3. නිබ්බට්ඨාගියං සුතනං, 4. අසෙධභාගියං සුතනං, 5. සංකිලෙසභාගියං ච වාසනාභාගියං ච,² 6. සංකිලෙසභාගියං ච නිබ්බට්ඨාගියං ච, 7. සංකිලෙසභාගියං ච නිබ්බට්ඨාගියං ච අසෙධභාගියං ච, 8. වාසනාභාගියං³ ච නිබ්බට්ඨාගියං ච. 9. ආණ්ඩු, 10. එලං, 11. උපායො, 12. ආණ්ඩු ච එලං ච, 13. එලං ච උපායො ච, 14. ආණ්ඩු ච එලං ච උපායො ච, 15. අසාදො, 16. අදිනවො, 17. නිසාරණං, 18. අසාදො ච අදිනවො ච, 19. අසාදො ච නිසාරණං ච, 20. අදිනවො ච නිසාරණං ච, 21. අසාදො ච අදිනවො ච නිසාරණං ච, 22. ලොකිකං, 23. ලොකුහාරං, 24. ලොකිකං ච ලොකුහාරං ච, 25. කමමං, 26. විපාකො, 27. කමමං ච විපාකො ච, 28. නිද්දිට්ඨං, 29. අනිද්දිට්ඨං, 30. නිද්දිට්ඨං ච අනිද්දිට්ඨං ච, 31. සුඤ්ඤං, 32. සෙද්ධං, 33. සුඤ්ඤං ච සෙද්ධං ච, 34. දස්සනං, 35. භාවනා, 36. දස්සනං ච භාවනා ච, 37. විපාකකමමං, 38. හා විපාකකමමං, 39. නෙවවිපාකක විපාකකමමං, 40. සකච්චනං, 41. පරච්චනං, 42. සකච්චනං ච පරච්චනං ච, 43. සත්ථාගිට්ඨානං, 44. ධම්මාගිට්ඨානං, 45. සත්ථාගිට්ඨානං ච ධම්මාගිට්ඨානං ච, 46. එවො, 47. අනුඤ්ඤනං, 48. පටිකම්මනං, 49. අනුඤ්ඤනං ච පටිකම්මනං ච, 50. සකච්චනාගිට්ඨානං, 51. පරච්චනාගිට්ඨානං, 52. සකච්චනාගිට්ඨානං ච, පරච්චනාගිට්ඨානං ච, 53. කිරියං, 54. එලං, 55. කිරියං ච එලං ච.

[තැන්, සකච්චනාගිට්ඨානං, පරච්චනාගිට්ඨානං, සකච්චනාගිට්ඨානං ච පරච්චනාගිට්ඨානං ච, කිරියං, එලං, කිරියං ච - ඉමානි ඡ පටිකම්මනානි.]

(1) තැන් කතමං සංකිලෙසභාගියං සුතනං :

1. කාමිකා ජාලසඤ්ජනා - තණ්හාජදනජාදිනා,
පමත්තබ්බනා² බඬා - මච්ඡාච කුමනාමුඛෙ,
ජරාමරණමජෙනති - චචේජා බිරපකොච මාහරං.
“පඤ්චමෙ හික්ඛමෙ නිවරණං”.

(2) තැන් කතමං වාසනාභාගියං සුතනං :

2. මනොපුබ්බභවං ධම්මං - මනොසෙධං මනොමයං,
මනසා ඓ පසන්තන - භාසති වා කරොති වා,
තතො හං සුබමජෙනති - ඡායාච අනපායිති.

සංයුතතො සුතනං⁴ මහාභාෂිතසකස්ස ඉදං භගවා සත්ථානං කපිලවත්ථුමනි නගරෙ භගවිජ්ජාරෙන, සඬාසීලපරිභාෂිතං විතතං භාවසෙද්ධන පරිභාෂිතං තං භාම පච්චිමෙ කාලෙ.[?]

1. වොදනභාගියං - නෙතති
2. අසෙධභාගියං - මජ්ඣං, PTS.
3. පමත්තබ්බනා - ම. PTS.
4. සුතනං - මජ්ඣං, PTS.

2. ද්විතීය භූමිය

එහි සාසනපටිඨාන කවරෙ යත් :

1. සංකිලෙසභාගිය සූත්‍ර යැ 2. වාසනාභාගිය සූත්‍ර යැ 3. නිබ්බේධභාගිය සූත්‍ර යැ
4. අසෙබ්භාගිය සූත්‍ර යැ 5. සංකිලෙසභාගිය ද වාසනාභාගිය ද සූත්‍ර යැ 6. සංකි
ලෙසභාගිය ද නිබ්බේධ භාගිය ද සූත්‍ර යැ 7. සංකිලෙසභාගිය ද නිබ්බේධභාගිය ද
අසෙබ්භාගිය ද සූත්‍ර යැ 8. වාසනාභාගිය ද නිබ්බේධභාගිය ද සූත්‍ර යැ
9. ආනන්ති යැ 10. ඵල යැ 11. උපාය යැ 12. ආනන්ති හා ඵල යැ 13. ඵලය හා
උපාය යැ 14. ආනන්ති හා ඵලය හා උපාය යැ 15. අස්සාද යැ 16. ආදිනව යැ
17. නිස්සරණ යැ 18. අස්සාද හා ආදිනව යැ 19. අස්සාද හා නිස්සරණ යැ 20. ආනදිව
හා නිස්සරණ යැ 21. අස්සාද හා ආදිනව හා නිස්සරණ යැ 22. ලොකික යැ
23. ලොකොත්තර යැ 24. ලොකික හා ලොකොත්තර යැ 25. කම්ම යැ 26. විපාක
යැ 27. කම්ම හා විපාක යැ 28. නිර්දිෂ්ට යැ 29. අනිර්දිෂ්ට යැ 30. නිර්දිෂ්ට හා
අනිර්දිෂ්ට යැ 31. ඥාන යැ 32. ඥාය යැ 33. ඥාන හා ඥාය යැ 34. දර්ශන යැ
35. භාවනා යැ 36. දර්ශන හා භාවනා යැ 37. විපාකකර්ම යැ 38. නවිපාක කර්ම
යැ 39. නෙවවිපාක නවිපාක කර්ම යැ 40. සකච්චන යැ 41. පරච්චන යැ 42. සක
ච්චන හා පරච්චන යැ 43. සත්තාධිට්ඨාන යැ 44. ධම්මාධිට්ඨාන යැ 45. සත්තා
ධිට්ඨාන හා ධම්මාධිට්ඨාන යැ 46. ස්තව යැ 47. අනුඤ්ඤාන යැ 48. පටික්ඛිත්ත යැ
49. අනුඤ්ඤාන හා පටික්ඛිත්ත යැ 50. සකච්චනාධිට්ඨාන යැ 51. පරච්චනාධිට්ඨාන යැ
52. සකච්චනාධිට්ඨාන හා පරච්චනාධිට්ඨාන යැ 53. කිරිය යැ 54. ඵල යැ 55. කිරිය
හා ඵල යි.

[එහි සකච්චනාධිට්ඨාන යැ, පරච්චනාධිට්ඨාන යැ, සක ච්චන හා පරච්චනාධිට්ඨාන
යැ, කිරිය යැ, ඵලයැ, කිරිය හා ඵලයැ, යන මේ සය (හිදුසුන් දැක්වීමෙන්)
පටික්ඛිත්ත යි.]

(1) එහි සංකිලෙස භාගිය සූත්‍රය කවරෙ යත් :

1. ක්ලෙශකාමයෙන් අන්ධ වූ තෘෂ්ණාජාලයෙන් වෙළුණු තෘෂ්ණා සංඛ්‍යාත
අන්ධකාරයෙන් වැසුණු (සත්ත්වයෝ) කෙළීන මුවෙහි (බැඳුණු) මසුන් මෙන් ප්‍රමාද
නමැති බන්ධනයෙන් බැඳුණාහු මවුදෙන කරා එන කිරි බොන වස්සකු මෙන් ජරාවට
හා මරණයට පුනපුනා පැමිණෙත්.

“පඤ්චමේ භික්ඛවෙ නිවරණා” (යනාදි සූත්‍රය දැක්විය යුතු.)

(2) එහි වාසනාභාගිය සූත්‍රය කවරෙ යත් :

2. වෙදනාදි ස්කන්ධත්‍රය සංඛ්‍යාත ධර්මයෝ වාතුර්භූමක චිත්තය පෙරදැරි කොට
ඇත්තාහු යැ, සිත අධිපති කොට ඇත්තාහු යැ, සිතින් මැ නිපත්තාහු යැ. ඉදින්
අනභිධ්‍යාදින් ප්‍රසන්න වූ සිතින් යුක්ත වැ කියා නම් හෝ කෙරේ නම් හෝ ඒ හෙතෙයෙන්
තමා නො පියා යන සෙවණැල්ල සෙයින් කාශික චෛතසික විපාකසුඛය ඒ පුද්ගලයා
කැට්ටැ යේ යයි.

සංයුත් සහියෙහි සූත්‍රය : (සරකානිවග්ග-මහානාමසූත්ත) මේ සූත්‍රයෙහි බුදුහු
ශාක්‍යයන්ගේ කිඹුල්වත් නුවරදී මහානාම ශාක්‍යහට නයවිස්තරයෙන් සද්ධා සිලාදි
පරිභාවිකචිත්තය වදළහ. .... (මෙහි පාඨය ආකූලය.)

(3) තත්ත්ව කතමං නිබ්බන්ධනාගිගං සුත්තං :

3 උභිං අධො සබ්බධි විප්පමුත්තො
අසමභමසමිති අනානුපසයි,
එවං විමුත්තො උද්ධාරි ඕසං
අතිශ්ණපුබ්බං අපුනබ්බවාගං.

“කිමච්ඡියාති භතොත කුසලාති සිලාති”¹ ආනන්දෙ පුට්ඨති සත්ථාරං.

(4) තත්ත්ව කතමං අසෙවනාගිගං සුත්තං :

4. යසං සෙලුපමං චිත්තං - සීතං නානුපකම්පති
වීරතනං රජනියෙසු - ඤකාපතෙයො න කුප්පති,
යසෙවං භාවිතං චිත්තං - කුභො නං දුක්ඛමෙසුති²ති.

“ආයසමා මං භතොත සාරිපුත්තො ආසජ්ජ අප්පච්ඡිකස්සජ්ජ වාරිකං පක්කන්තො”³ සාරිපුත්තස්ස බ්‍යාකරණං කාතබ්බං. “යසං නුත භතොත කාසෙ කායගතාසති අනුපට්ඨිතා අස්ස”⁴ විත්ථාරෙන කාතබ්බං.

(5) තත්ත්ව කතමං සංකිලෙසනාගිගං ච වාසනානාගිගං ච සුත්තං :

5. ඡන්තමතිවස්සති - විවටං නාති වස්සති,
තස්මා ඡන්තං විවරෙථ - එවං තං නාතිවස්සති.

“ඡන්තමතිවස්සති”ති සංකිලෙසො, “විවටං නාතිවස්සති”ති වාසනා,

“තමොතම්පරායනො”ති විත්ථාරෙන. තත්ත්ව යො ච තමො යො ච තම්පරායනො, අයං සංකිලෙසො. යො ච ජෝති, යො ච ජෝතිපරායනො, අයං වාසනා.

(6) තත්ත්ව කතමං සංකිලෙසනාගිගං ච නිබ්බන්ධනාගිගං ච සුත්තං :

6. න තං දලහං බන්ධනමාහු සිරා
යදයසං දරුජං බබ්බජං ව⁵
සාරත්තරත්තා මණිකුණ්ඩලෙසු,
පුත්තෙසු දරෙසු ච යා අපෙක්ඛා.

7. එතං දලහං බන්ධනමාහු සිරා
ඕහාරිතං සිවිලං දුප්පමුඤ්චං,
එතමපි ඡේත්තාන පටිබ්බජනති⁶
අනපෙක්ඛිතො කාමසුඛං පහාය.*

1. සිලාති නුඛො භවිනති කිමච්ඡියාති - මජ්ඣං.

2. සාරිපුත්තො නාම භවො ථෙරඤ්ඤානරො සොමං ආසජ්ජ.... මජ්ඣං.

3. යසං නුත භගවා කායගතාසති අනුපට්ඨිතා අස්ස අබ්හුලිකතා - මජ්ඣං.

4. දරුජපබ්බජඤ්ච - මජ්ඣං.

5. වජ්ජනිධරා - ජ තක

*. මජ්ඣං. - පොඤ්ඤා උභයං.

(3) එහි නිබ්බේධනාගීය සූත්‍රය කවරේ යත් :

3. උඩ රූපාරූපධාතුයෙහි ද යට කාමධාතුයෙහි ද යන සියලු චෛතසික ලෝකයෙහි අශෙක්ථ විමුක්තියෙන් මිදුණු රහත් මහණ 'මේ' මම වෙමි නො දන්නේ මෙසේ සෙබා සෙබවිමුක්තියෙන් මිදුණේ පුනර්භවය නොවනු පිණිස පෙර තරණය නො කළවිරු කාමාදි චතුරොසය තරණය කෙළේ යයි.

'වහන්ස අනවදා ශීලයෝ කුමක් අර්ථ කොට ඇත්තාහු දැයි අනද තෙරණුවෝ ශාස්තෘන් වහන්සේ විචාරති. (දසකංගුත්තර-ආනිසංසවග්ග).

(4) එහි අසේධනාගීය සූත්‍රය කවරේ යත් :

4. යමක්භුගේ සිත ශෛලපර්වතයක් සෙයින් සිටියේ (අටලෝ දහමින්) නො සැලේ ද රාගෝත්පත්තියට කාරණ වූ චෛතසික ධර්මයන්හි නො ඇලුණේ ද කෝප ඉපැදීමට කාරණ වූ ආසානවස්තු ව්‍යයෙහි නො කීපේ ද යමක්භුගේ සිත මෙසේ භාවිත ද ඔහු කරා දුකක් කොයිබිත් එන්නේ දැයි.

'වහන්ස, ආපුජමත් ශාරිපුත්‍ර මා ගටා ඇවත නො දෙසා වාරිකාවට නික්මුණේ ය'යි (නවකංගුත්තර-සීහනාදවග්ග) වහන්ස යමකුට එකැනින් කයෙහි කාශියාසී නො එළැඹී සිටී නම්' යනාදි සාරිපුත්ත වෙය්‍යාකරණය විස්තර කළයුතු.

(5) එහි සංකිලෙසභාගීය ද වාසනාභාගීය ද සූත්‍රය කවරේ යත් :

5. වසන ලද ඇවැත් ඇතියහු කෙලෙස් වැසි අතිශයින් තෙමයි, විවෘත වූයේ අතිශයින් නො තෙමයි. එහෙයින් ප්‍රතිවිජන්ත වූ ඇවත ප්‍රකට කරවු. මෙසේ ඒ දෙපය හෙවත් ඇවැත් ඇතියහු කෙලෙස් වැසි අතිශයින් නො තෙමා.

"ජන්තමතිවස්සති" යනු සංකිලෙස යැ, "විවටං නාතිවස්සති" යනු වාසනා යි.

"තමොතමපරායනො" යනාදිය විස්තරයෙන් කියැයුතු (කොසල සංයුත්ත.). එහි යම් තම පුභුලෙක් තමපරායන පුභුලෙකුත් වෙ ද මේ සංකිලෙස යැ, යම් ජොති පුභුලෙක් යම් ජොතිපරායණ පුභුලෙකුත් වෙ ද මේ වාසනා යි.

(6) එහි සංකිලෙසභාගීය ද නිබ්බේධනාගීය ද සූත්‍රය කවරේ යත් :

6. හැකිලිබැලුම් සංඛ්‍යාත යටුවා වූ ද අන්ද්‍රබන්ධන සංඛ්‍යාත දූවමුවා වූ ද රජ්ජබන්ධන සංඛ්‍යාත බබුස්තණ මුවා වූ ද යම් බන්ධනයක් ඇද්ද එය බුද්ධාදි පණ්ඩිත පුරුෂයෝ දැඩි බැලුමෙකැයි නො කියති, (අසී ආදියෙන් සිදලියැ හැකි හෙයින්.) මිණි කොඩොල් අඹුදරුවන් කෙරෙහි බලවත් රාගයෙන් ඇලුණු යම් අපෙක්ෂායෙක් ඇද්ද—

7. (සිවු අපායෙහි හෙළන හෙයින්) යටට ඇදලන ලිහිල් වූ සිඳීමට දුෂ්කර වූ තෙල බන්ධනය දැඩි වූයෙකැයි ධීරයෝ කියති, කාමයන්හි අපෙක්ෂා රහිත වූවාහු තෙල බන්ධනය ද සිදු කාමසුඛය හැරපියා ගිහිගෙන් නික්මැ යෙන්.

“න නං දළ්භා බ්බන්තමාසු ධිරා -පෙ- පුත්තෙසු දරෙසු ව යා අපෙකනි” අයං සංකිලෙසො. “එතවපි ඡේත්වාන පරිබ්බජනති අනපෙකන්තො කාමසුඛං පහායා”ති අයං නිබ්බෙධො.

“යං චෙතසිනං පභවසිනං අනුසස්සනං යා ව නාමරූපස්ස අවික්කනනති හොති”, ඉතෙති චතුති පදෙති සංකිලෙසො. පච්ඡිමකෙති චතුති නිබ්බෙධො.

(7) නන්ත නතමං සංකිලෙසොගාමියං ව නිබ්බෙධගාමියං ව අසෙබ්බගාමියං ව සුත්තං :

8. අයං ලොකො සත්තාපජාතො
එස්සපරෙතො රොදං¹ වදති අත්තනො,
යෙන යෙන හි මඤ්ඤති
තතො තං හොති අඤ්ඤථා.

9. අඤ්ඤථාභාවි භවත්තෙනො ලොකො
භවපරෙතො භවමෙවාභිනඤ්ඤති,
යදහිනඤ්ඤති තං භයං
යස්ස භාසති තං දුක්ඛං.

භවිවිප්පභානාය ඛො පනිදං බුහමමරියං වුස්සති.

යෙ හි කෙවි සමණො වා බ්‍රාහ්මණො වා භවෙන භවස්ස විප්ප-
මොක්ඛමාහංසු, සබ්බෙ තෙ අවිප්පඤ්ඤා භවස්සා’ති වදාමි.

යෙ වා පන කෙවි සමණො වා බ්‍රාහ්මණො වා විහවෙන භවස්ස
නිස්සරණමාහංසු, සබ්බෙ තෙ අනිස්සටා භවස්සා’ති වදාමි, උපධි හි²
පට්ඨව දුක්ඛමිදං සමෙහාති.

සබ්බුපාදනක්ඛයා නන්ති දුක්ඛස්ස සමහවො,

ලොකමිමං පස්ස, පුත්‍ර අභිජ්ජාය පරෙතං භූතං භූතරතං භවා
අපරිඤ්ඤනං.³ යෙ හි කෙවි භවා සබ්බධි සබ්බතතතාය,⁴ සබ්බෙ තෙ
භවා අතිච්ඡා දුක්ඛා විපරිණාමධම්මා’ති.

10. එවමෙනං යථාභූතං - සමමප්පඤ්ඤාය පස්සතො
භවත්තණා පතිස්සති - විහවං නාහිනඤ්ඤති.

සබ්බසො තණ්හානං ඛයා - අසෙසවිරාගනිරොධා නිබ්බානං.

11. තස්ස නිබ්බුත්තස්ස හික්ඛුතො
අනුපාද පුත්තබ්බවො න හොති,
අභිභූතො මාරො විජිත්තසඛ්භාමො
උපට්ඨගා⁵ සබ්බභවාති තාදි’ති.

1. රොගං - උදන, මජ්ඣං.

2. [උපධිං - උදන.
උපදිං හි - මජ්ඣං.

3. පරෙතා භූතා භූතාරතා භවා අපරිඤ්ඤනා - මජ්ඣං.

4. සබ්බත්තතාය - මජ්ඣං.

5. උපෙට්ඨගා - මජ්ඣං.

"න තං දළ්භං ඛන්ධනමාහු ධිරා .....පුන්තෙසු දරෙසු ව යා අපෙක්ඛා" මේ සංකිලෙය යැ, "එනමිනි ඡන්ද්‍රිකාන පරිබ්බජනී අනපෙක්ඛිතො කාමසුඛං පභාය" යන මේ නිබ්බේධ යි.

අකුශලවේගනා විසින් යම් සිතීමක් කයින් වටසින් කරන ලද්දක් අනුසය වශයෙන් පැවැත්මක් වේ ද යම් නාමරූපයාගේ අවනුන්තියක් වේ ද, මේ සතර පදයෙන් සංකිලෙයය වෙයි. පසුව දැන්වූ සතරපදයෙන් නිබ්බේධ යි (තෙත්ති 226 පිට)

(7) එහි සංකිලෙයභාගීය ද නිබ්බේධභාගීය ද අසෙබ්භාගීය ද සූත්‍රය කවරේ යන් :

8. මේ සත්ත්වලෝක තෙමේ (ඥාතිව්‍යසනාදිනි) උපන් ශොක සන්තාප ඇත්තේ දුක්පහසින් මඩනා ලද්දේ (මෙබඳු දුකක් මාගේ සතුරුකුටත් නො වේවයි) වැලැපෙමින් කියයි. යම් යම් පරිද්දෙකින් මැ නමාගේ දුකට පිළියම් සිතයි ද ඒ දුකට එයින් අන් පරිද්දෙකින් පිළියම් කටයුතු වේ.

9. කාමාදි හවයෙහි හෝ අභිවාද්ධියෙහි ඇලුණු ලෝ වැසි තෙමේ (තමා සිතන සැටියෙන්) අන් පරිද්දෙකින් මැ වනසුලු වෙයි, එතෙකුදුවත් හවයෙහි ඇලුණේ හවය මැ කැමැති වෙයි, යම් හවයක් හෝ අභිවාද්ධියක් කැමැති වේ ද එය බියෙකි, යම් ජරාවරණාදියකින් බිය වේ ද එය දුකෙකි.

කාමාදි හවයාගේ ප්‍රභාණය පිණිස මැ මේ වාර්ගත්‍රිත්වවර්ගාව පුරයි.

යම් කිසි ශ්‍රවණ කෙනෙක් හෝ බ්‍රාහ්මණ කෙනෙක් හෝ කාමාදි හවයෙන් හවයාගේ විමුක්තිය කිවාහු ද ඔහු සියල්ලෝ හවයෙන් තොමිදුණාහ'යි කියමි.

යළි යම් මහණ කෙනෙක් හෝ බ්‍රහ්මණ කෙනෙක් හෝ රූපාරූපහවයෙන් හවයාගේ නිස්සරණය කියත් ද ඔහු සියල්ලෝ හවයෙන් තො මිදුණාහ'යි කියමි. බන්ධාදි උපයින් නිසා මැ මේ සසරදුක හටගනි.

සියලු කාමාදි උපාදනයන්ගේ ක්ෂය වීමෙන් දුඛයාගේ සටහවයෙන් නැත.

(බුදුහු තමන් වහන්සේගේ සිත අමතන යේක.) වෙන වෙන පඤ්චස්කන්ධ වූ අවිද්‍යා යෙන් මඩනා ලද ස්ත්‍රී පුරුෂයන් ඔවුනොවුන් කෙරෙහි ඇලුණු එහෙයින් මැ හවයෙන් තොමිදුණු මේ සත්ත්වලෝකය බල. යම් කිසි කාමාදි හවයෝ වෙන් ද උඩයට ආදි සියලු තත්ත්ව සර්වභාවයෙන් එ හැම හවයෝ අනිත්‍යයහ, දුඛයහ, විපරිණාම ස්වභාව වූහ යි.

10. මෙසේ ත්‍රිලක්ෂණප්‍රතිවේධාකාරයෙන් තෙල හව සංඛ්‍යාත පඤ්චස්කන්ධය තත්වූ පරිදි විදර්ශනා සහිත මාර්ගඥනයෙන් අක්තාහට හවතාණ්ණාව ප්‍රතිණ වෙයි, උච්ඡේදය ද නො කැමැති වේ.

සර්වප්‍රකාරයෙන් තාණ්ණාවන්ගේ ක්ෂය වීමෙන් අශෙෂ කොට ආයස්මාර්ගයෙන් වූ අනුත්පාදනිරෝධය නිර්වාණ යි.

11. ඒ කෙලෙසපිරිනිවනින් නිවුණ මහණහට උපාදන රහිත හෙයින් පුනර්භවය නො වේ. ක්ලෙශාදි පඤ්චමාර මඩනාලද. ක්ලෙශසංග්‍රාමය දිනනලද, සුබදුක්ඛාදියෙහි කාදි වූයේ සියලු හවයන් ඉක්මැවූයේ යි.

“අයං ලොකො භනනාපජ්ඨො” යාව “දුක්ඛ”නති අයං තණ්හා-සංකිලෙසො.

(යං පුනග්ගහණං) යෙ හි තෙව් සමණා වා, බ්‍රාහ්මණා වා භවෙන භවස්ස විප්පමොකම්මාහංසු, සබ්බෙ තෙ අවිජ්ජිතා භවස්මා’ති වදාමි, යෙ වා පන තෙව් සමණා වා, බ්‍රාහ්මණා වා විභවෙන භවස්ස නිස්සරණමාහංසු, සබ්බෙ තෙ අනිස්සවා භවස්මා’ති වදාමි. අයං දිට්ඨිසංකිලෙසො.

නං දිට්ඨිසංකිලෙසො ච තණ්හාසංකිලෙසො ච උභයමේතං සංකිලෙසභාගියං.¹

(යං පුනග්ගහණං) භවවිප්පහානාය ඛො පනිදං බ්‍රහ්මචරියං වුස්සති.” යාව “සබ්බුපාදනකම්යා නනම් දුක්ඛස්ස සම්භවො” “සබ්බසො තණ්හාං ඛයා අසෙසවිරාගනිරෝධො නිබ්බානං..” ඉදං නිබ්බෙධ-භාගියං.

“තස්ස නිබ්බුතස්ස භික්ඛුතො” යාව “උපච්චග, සබ්බභවානි නාදි”ති ඉදං අසෙඛනාගියං.

“චන්තාරො පුග්ගලා : අනුසොතගම් සංකිලෙසො, සීතතොතා ඵ පරිසොතගම් ඵ නිබ්බෙධො, ඵලෙ නිට්ඨති’ති අසෙඛනී.

(8) තත්ත කතමං විග්ගහාගාගියං ච නිබ්බෙධාගාගියං ච සුත්තං :

12. දදතො පුඤ්ඤං පච්ඤාති
සංයමතො වෙරං න විංති,
කුසලොච ජභාති පාපකං
රුගදොසමොහකම්යා ස නිබ්බුතො’ති.

“දදතො පුඤ්ඤං පච්ඤාති සංයමතො වෙරං න විංති”ති වාසනා, කුසලො ච ජභාති පාපකං රුගදොසමොහකම්යා ස නිබ්බුතො’ති නිබ්බෙධො.

“සොනානුධනෙසු¹ ඛම්මෙසු වච්ඡා පරිචිනෙසු මනසානුපෙක්ඛි-තෙසු දිට්ඨියා සුප්පට්ඨිඥෙසු පඤ්චානිසංසා පාටිකඛ්ඛා : ඉධෙකච්චස්ස බහුසුත්තා ඛම්මා ගොනති ධනා² වච්ඡා පරිචිතා මනසානුපෙක්ඛිතා දිට්ඨියා සුප්පට්ඨිඥා, සො සුඤ්ඤොතො සට්ටෙනො වායමෙනො.” දිට්ඨෙව ඛම්මෙ විසෙසං පට්ඨොති. නො චෙ දිට්ඨෙව ඛම්මෙ විසෙසං පට්ඨොති, ගිලානො පට්ඨොති නො චෙ ගිලානො පට්ඨොති, මරණ-කාලාත්මයෙ පට්ඨොති. නො චෙ මරණකාලාත්මයෙ පට්ඨොති, දෙවහුතො පාපුණාති. නො චෙ දෙවහුතො පාපුණාති, තෙන ඛම්මරුගෙන නාය ඛම්මනන්දියා පච්චෙකබොධං පාපුණාති.

1. සංකිලෙසො - ම. PTS.
2. පාඨො’යං මජ්ඣං, ව්‍යාකූලො දිස්සති.
3. ගතෙසු - මජ්ඣං, PTS.
4. ධාතා අපමුඨා - මජ්ඣං. PTS.
5. වායාමෙනො - ම.

“අයං ලොකො සන්තාපජානො” යනු පටන් ‘දුක්ඛං’ යනු දක්වා මේ තණ්හාසංකිලෙස යැ.

(යට කියන ලද) “යෙහි කෙටි සටනාවා බ්‍රාහ්මණා වා -පෙ- සබ්බෙ තෙ අවිමුත්තා භවස්මාති වදුමි. යෙවා පන කෙටි -පෙ- සබ්බෙ තෙ අනිස්සටා භවස්මාති වදුමි”, මේ දිවයිසංකිලෙස යි.

ඒ දිවයිසංකිලෙසය ද තණ්හාසංකිලෙසය ද යන දෙක මැ සංකිලෙසභාගිය යි.

(යට කියන ලද) “භවවිප්පභානාය ඛො පනිදං බ්‍රහ්මචරියං චුස්සති” යනු පටන් “සබ්බපාදනක්ඛයා නත්ථි දුක්ඛස්ස සම්භවො” “සබ්බසො තණ්හානං ඛයා අසෙස විරාගනිරොධො නිබ්බානං” යනු දක්වා මේ නිබ්බේධභාගිය යැ.

“තස්ස නිබ්බතස්ස ගික්ඛුතො” යනු පටන් “උපවට්ඨා සබ්බභවාති තාදි” යනු දක්වා මේ අසෙසභාගිය යි.

පුද්ගලයෝ සතර දෙනෙකි : අනුසොනගාමී වූයේ සංකිලෙස යැ, ධීනන්ත පුද්ගල භා පටිසොනගාමී වූයේ ද නිබ්බේධභාගී යැ, නිවන්තෙලෙහි සිටි යනු අසෙස භූමි යි.

(8) එහි වාසනාභාගිය ද නිබ්බේධභාගිය ද සූත්‍රය කවරේ යත් :

12. දන් දෙනුවහුට දතමය පින වැඩෙයි, ශීලසංයමයෙන් සංවරයෙහි සිටියහුට වෛරය නො පවතී, ඥානසම්පන්න වූයේ ලාමක වූ කාමච්ඡන්දය (විෂ්කම්භණ සමුව්‍යේද විසින්) දුරුලයි, හේ රාග දෙස මොහයන්ගේ ක්ෂය වීමෙන් පිරිනිව්‍යේ වේ යයි.

“දදිතො පුඤ්ඤං පට්ඨස්ති සංයමනො වෙරං න වීයති” යනු වාසනා යැ, “කුසලො ච ජහාති පාපකං රාගද්‍යෙමොහන්ඛයා ස නිබ්බුතො” යනු නිබ්බේධ යි.

නවාංග පයඝාප්තිධර්මය ප්‍රසාදශ්‍රොත්‍රය යොමු කොට නුවණින් නිශ්චය කළ කල්හි වචනයෙන් පුහුණු කළ කල්හි සිතින් විමසූ කල්හි නුවණින් ප්‍රතිවේධ කළ කල්හි පඤ්ච ආනිසංස කෙතෙක් කැමැති විය යුත්තාහ : මෙ සස්තෙහි ඇතැම් පුහුලක්හු විසින් පයඝාප්තිධර්මයෝ බොහෝ කොට අසන ලද්දහු වෙති, වචනයෙන් පුහුණු කරන ලද්දහු සිතින් විමසන ලද්දහු නුවණින් ප්‍රතිවේධ කරන ලද්දහු වෙති. හේ යොගයෙහි යෙදෙමින් ගැටෙමින් වැයම කරනුයේ දිවුබැමියෙහි මැ නිවනට පැමිණෙයි, ඉදින් දිවුබැමියෙහි විශේෂයට නො පැමිණියේ නම් ගිලන් වූයේ පැමිණෙයි, ඉදින් ගිලන් වූයේ නො පැමිණේ නම් මරණකාලයෙහි පැමිණෙයි, ඉදින් මරණකාලයෙහි නො පැමිණියේ නම් දෙව් වූයේ පැමිණෙයි, ඉදින් දෙව්වූයේ නො පැමිණේ නම් ඒ ධර්මරාගයෙන් ඒ ධර්මනන්දියෙන් පසේබුදුවට පැමිණේ.

තත්ථ සං¹ දිට්ඨෙව ධම්මෙ පාපුණාති, අයං තිබ්බෙධො. සං සම්පරායෙ පච්චෙකබ්බොති පාපුණාති, අයං වාසනා.

ඉමාති සොළස සුත්තාති සබ්බසාසනං අභිගණනෙනා තිට්ඨනති. ඉමෙහි සොළසහි සුත්තනහි නවවිධො සුත්තනෙනා විභතෙනා භවති. සො ච පඤ්ඤාවතො නො දුප්පඤ්ඤායා, යුත්තයා නො අයුත්තයා, අකම්මයා විහාරියා.

පකාතියා ලොකො² සංකිලෙසො චරති. සො සංකිලෙසො තිවිධො : නණ්භාසංකිලෙසො දිට්ඨිතංකිලෙසො දුම්චරිතසංකිලෙසො. තතො සංකිලෙසතො උට්ඨ්භතෙනා සංකිලෙසධම්මෙසු³ පතිට්ඨහති ලොකියෙසු පතිට්ඨහති, තත්ථාකුසලො දිට්ඨිතො⁴ සචෙ තං සීලං ච දිට්ඨිං ච පරාමසති, තස්ස සො නණ්භාසංකිලෙසො භොති. සචෙ පනස්ස එවං භොති : ‘ඉමිනා’හං සීලෙන වා චතෙන වා නපෙන වා බ්‍රහ්මචරියෙන වා දෙවො වා භවිස්සාමි⁵. දෙවඤ්ඤාපරෙ වා’ති, සාස්ස⁶. භොති මිච්ඡා-දිට්ඨි, සො තස්ස⁷ මිච්ඡාදිට්ඨිසංකිලෙසො භවති.

සචෙ පන සීලෙ පතිට්ඨිතො අපරාමට්ඨස්ස හි සීලවතං භොති, තස්ස තං සීලවතං⁸ යොනිසො ගතිතං අවිප්පට්ඨාරං⁹ ජනෙති, (යාව-විමුක්ඛඤ්ඤාණදස්සනං) තං ච තස්ස දිට්ඨෙව ධම්මෙ, කාලබතස්ස¹⁰ වා නමභියෙව වා පන අපරාපරියායෙ¹¹ වා අඤ්ඤෙසු බිඤ්ඤි එවං සුතං : ‘සුම්චරිතං වාසනාය සංවහනාති’ති වාසනානාමිකං සුත්තං වුට්ඨති.

තත්ථ සීලෙසු ඕතස්සපි නිවරණමිත්තං, තං තතො සක්කාය-දිට්ඨිපපභානාය භගවා ධම්මං දෙසෙති, සො අවචනනතිට්ඨං තිබ්බානං පාපුණාති, යදි වා සාසනනතරෙ අවචනනතිට්ඨං තිබ්බානං පාපුණාති, යදි වා එකායනෙ ඡඅභිඤ්ඤා. තත්ථ ඥෙ පුග්ගලා අරියධම්මෙ පාපුණනති ; සඤ්ඤාසාරි ච ධම්මානුසාරි ච. තත්ථ ධම්මානුසාරි උග්ගච්ඡිතඤ්ඤා සඤ්ඤාසාරි නෙයො. තත්ථ උග්ගච්ඡිතඤ්ඤා දුට්ඨො : කොචි තික්ඛිඤ්ඤො කොචි මුදිඤ්ඤො. තත්ථ නෙයොපි දුට්ඨො කොචි තික්ඛිඤ්ඤො කොචි මුදිඤ්ඤො. තත්ථ යො ච උග්ගච්ඡිතඤ්ඤා මුදිඤ්ඤො, යො ච නෙයො තික්ඛිඤ්ඤො, ඉමෙ පුග්ගලා අසමිඤ්ඤා භොනති. තත්ථ ඉමෙ පුග්ගලා සමිඤ්ඤා¹¹ පරිහායනති ච උග්ගච්ඡිතඤ්ඤානො, විපඤ්ඤානඤ්ඤා නෙයොනො, ඉමෙ මහිමා භුමිගතා විපඤ්ඤානඤ්ඤා භොනති ඉමෙ තයො පුග්ගලා.

1. තත්ථායං - ම PTS.
2. ලොකෙ - ම, PTS.
3. සංකිලෙසො ධම්මෙසු - මජ්ඣං, PTS.
4. දිට්ඨිතො - මජ්ඣං, PTS.
5. භවිස්සාමි - ම.
6. සාස්ස - ම.
7. සීලවතො - මජ්ඣං, PTS.
8. අවිප්පට්ඨාරං - PTS.
9. කාලබතස්ස - ම.
10. අපරාපරියායෙන - මජ්ඣං.
11. සඤ්ඤාසාරි - PTS.

එහි ඉහාත්මයෙහි මැ නිවනට පැමිණේ ද මේ නිබ්බේධ යැ, යම්පරායභවයෙහි පසේබුදු බවට පැමිණේ ද මේ වාසනා යි.

මේ සොළොස් සූත්‍රයෝ සියලු ශාසනය ඇතුළත් කොට ගනිමින් සිටිත්. මේ සොළොස් සූත්‍රයෙන් නවවිධ සූත්‍රාන්තය විභාග කරන ලද්දේ වෙයි. හෙ ද නුවණැත්තහුට යැ දුස්සාඥභව නො වෙයි, යොගයෙහි යෙදුණහුට යැ අයුක්තයභව නො වෙයි, අකර්මවිහාරී හුට යැ.

පියවින් ලෝචැයි නෙම සංකිලෙස ඇති වැ හැසිරෙයි. ඒ සංකිලෙසය ත්‍රිවිධ ය නණ්භාසංකිලෙස යැ දිවයිසංකිලෙස යැ දුච්චරිතසංකිලෙස යි. ඒ සංකිලෙසයෙන් නැගී සිටිනුයේ සංකිලෙස ධර්මයන්හි පිහිටයි. ලොකික ධර්මයන්හි පිහිටන හෙයින්, එහි, අදක්ෂ වූයේ ඉදින් දිවයි විසින් ඒ ශීලයක් දෘෂ්ටියන් පරාමර්ශ කෙරේ ද, ඔහුට ඒ පරාමර්ශය නණ්භාසංකිලෙස වෙයි. ඉදින් ඔහුට මෙබඳු සිතෙක් වෙ ද, “මම මේ ශීලයෙන් හෝ චුතයෙන් හෝ තපසින් හෝ බ්‍රහ්මචර්යාවෙන් හෝ දෙවියෙක් හෝ දෙව්දාතෘතරයෙක් හෝ වන්නෙමි” යි ඒ ඔහුට මිථ්‍යාදෘෂ්ටි වෙයි, ඒ ඔහුට මිථ්‍යාදිට්ඨිසංකිලෙසය වෙ.

ඉදින් වැලිත් ශීලයෙහි පිහිටියේ වෙ ද යම්භෙයකින් දෘෂ්ටිපරාමර්ශ නො කළහුගේ ශීලචුතය වෙ ද, ඔහුට නුවණින් ගත්තා ලද ඒ ශීලචුතය අවිප්‍රතිසාරය උපදවයි. (විමුත්ති ඤාණදස්සනය දක්වා විස්තර කළයුතු-දසකංගුත්තර ආනිසංසවග්ගං) එ ද ඔහුට ඉහාත්ම යෙහි මැ වෙයි, කල්‍රිය කළහුට හෝ ඒ අත්බැවිහි මැ හෝ අපරපරියාය වශයෙන් අන්‍ය ස්කන්ධයන්හි හෝ (අවිජ්ජාපටිසාරාදිය වෙයි.) ‘සුචරිතය වාසනා පිණිස පවති’ යයි මෙසේ අසන ලද ද මේ වාසනාභාගිය සුත්‍ර යයි කියනු ලැබේ.

එහි ශීලයෙහි සිටියහුට ද නිවරණචිත්තය වෙයි එහෙයින් බුදුහු සත්තායදෘෂ්ටිප්‍රභාණය පිණිස දහම් දෙයනසේක. හේ අන්‍යත්ත නිජයා වූ නිවනට පැමිණෙයි, නොහොත් අන්‍ය ශාසනයෙකහි අන්‍යත්තනිජයා වූ නිවනට පැමිණෙයි. නොහොත් එක් ආයතයෙහි හුන්නේ ඔබ්බිඳු වෙයි. එහි පුද්ගලයෝ දෙදෙනෙක් ආයාධර්මයන්ට පැමිණෙති ; සද්ධානුසාරී ද ධම්මානුසාරී ද යන මොහු යි. එහි ධම්මානුසාරී වූයේ උද්ඝටිතඥ යැ, සද්ධානුසාරී වූයේ නෙයපුද්ගල යි. එහි උද්ඝටිතඥ ද්විවිධ යැ ; කිසිවෙක් තික්ඛිත්තිය යැ කිසි වෙක් මුදිත්තිය යි. එහි නෙයපුද්ගල ද ද්විවිධ යැ ; කිසිවෙක් තික්ඛිත්තිය යැ, කිසිවෙක් මුදිත්තිය යි. එහි යම් උග්ගටිතඥඥ මුදිත්තිය පුද්ගලයෙකුත් යම් නෙයාතික්ඛිත්තිය පුද්ගලයෙකුත් වෙ ද, මේ පුද්ගලයෝ අසමඉත්තිය ඇත්තාහු වෙති, එහි මේ පුද්ගලයෝ යම් ඉත්තිය ඇත්තාහු උද්ඝටිතඥයා කෙරෙත් පිරිහෙන්නාහු ද වෙති, විපඤ්චිතඥ නෙයපුද්ගලයා කෙරෙත් පිරිහෙයි, මොහු මධ්‍යම භූමිගත වූවාහු විපඤ්චිතඥ වෙත්. මේ තුන් පුද්ගලයෝ යි.

තත් වතුන්, පන පඤ්චමා, උග්ගවිතඤ්ඤා විපඤ්චිතඤ්ඤා නෙය්‍යො ච. තත් උග්ගවිතඤ්ඤා පුග්ගලො ඉන්ද්‍රියානි පටිලභිනි, දස්සනභුමියං සීතො සොනාපතතිඵලං ච පාපුණාති එකඛිත්ථොති පඨමො සොනාපතොති. තත් විපඤ්චිතඤ්ඤා පුග්ගලො ඉන්ද්‍රියානි පටිලභිනි, දස්සනභුමියං සීතො සොනාපතතිඵලං ච පාපුණාති, කොලංකොලො ච හොති දුතියො සොනාපතොති. තත් නෙය්‍යො පුග්ගලො ඉන්ද්‍රියානි පටිලභිනි, දස්සනභුමියං සීතො සොනාපතතිඵලං ච පාපුණාති, සහනකඛිනපුරමො ච හොති, අයං තතියො සොනාපතොති. ඉමෙ තයො පුග්ගලො ඉන්ද්‍රියවේදනානාය සොනාපතතිඵලෙ සීතා. උග්ගවිතඤ්ඤා එකඛිත්ථොති හොති. විපඤ්චිතඤ්ඤා කොලංකොලො හොති, නෙය්‍යො සහනකඛිනපුරමො හොති.

ඉදං නිබ්බේධිතාසීයං පුත්තං.

සචෙ පන නදුත්තරිං වාෂමති, අව්චන්තතිට්ඨං නිබ්බානං පාපුණාති. තත් උග්ගවිතඤ්ඤා පුග්ගලො යො තිකඛිත්ථියො, තෙ ඤේ පුග්ගලො හොනාති : අනාගාමිඵලං පාපුණිති, අනාරපරිතිබ්බාසී ච උපහව්චපරිතිබ්බාසී ච. තත් විපඤ්චිතඤ්ඤා පුග්ගලො යො තිකඛිත්ථියො, තෙ ඤේ පුග්ගලො හොනාති : අනාගාමිඵලං පාපුණිති,¹ අසඛාරපරිතිබ්බාසී ච සසඛාරපරිතිබ්බාසී ච. තත් නෙය්‍යො අනාගාමිඵලං පාපුණතොති. උඛිංසොතො අතතිට්ඨගාමී හොති. උග්ගවිතඤ්ඤා ච විපඤ්චිතඤ්ඤා ච ඉන්ද්‍රියනානතොනන උග්ගවිතඤ්ඤා පුග්ගලො තිකඛිත්ථියො අනාරපරිතිබ්බාසී හොති. උග්ගවිතඤ්ඤා ඉදිත්ථියො උඛිංසොතො අතතිට්ඨගාමී හොති. උග්ගවිතඤ්ඤා ච විපඤ්චිතඤ්ඤා ච ඉන්ද්‍රියනානතොනන උග්ගවිතඤ්ඤා පුග්ගලො තිකඛිත්ථියො සසඛාරපරිතිබ්බාසී හොති, තිකඛිත්ථියො අනාරපරිතිබ්බාසී හොති, උග්ගවිතඤ්ඤා ඉදිත්ථියො අසඛාරපරිතිබ්බාසී හොති. විපඤ්චිතඤ්ඤා තිකඛිත්ථියො අසඛාරපරිතිබ්බාසී හොති, විපඤ්චිතඤ්ඤා ඉදිත්ථියො සසඛාරපරිතිබ්බාසී හොති, නෙය්‍යො උපහව්චපරිතිබ්බාසී හොති, විපඤ්චිතඤ්ඤා තිකඛිත්ථියො අසඛාරපරිතිබ්බාසී හොති, විපඤ්චිතඤ්ඤා ඉදිත්ථියො සසඛාරපරිතිබ්බාසී හොති, නෙය්‍යො උඛිංසොතො අතතිට්ඨගාමී හොති, ඉති පඤ්ච අනාගාමිනො, ඡට්ඨො සකදගාමී, තයො ච සොනාපතනාති ඉමෙ නව සෙකකා.

තත් උග්ගවිතඤ්ඤා පුග්ගලො තිකඛිත්ථියො අරහත්තං පාපුණතොති. ඤේ පුග්ගලො හොනාති : උග්ගවිතඤ්ඤා පුග්ගලො පඤ්ඤා විමුක්තොති. තත් උග්ගවිතඤ්ඤා පුග්ගලො ඉදිත්ථියො අරහත්තං පාපුණතොති. ඤේ පුග්ගලො හොනාති : සීතකප්පි ච පටිවේධිනභාවො ච. තත් විපඤ්චිතඤ්ඤා පුග්ගලො ච තිකඛිත්ථියො අරහත්තං පාපුණතොති. ඤේ පුග්ගලො හොනාති : වේදනානානෙකො ච රතකණ්ඨකො ච. තත් විපඤ්චිතඤ්ඤා ඉදිත්ථියො අරහත්තං පාපුණතොති. ඤේ පුග්ගලො හොනාති : සචෙ වේදනෙති න පරිතිබ්බාසී, නො චෙ අනුරතකති පරිතිබ්බාසී'ති. තත් නෙය්‍යො පුග්ගලො භාවනානුයොගමනුයුතොති පරිහානධම්මො හොති කම්මනිකො වා සම්මිසී වා. ඉමෙ නව අරහත්තො.

1. පාපුණන්ති - ම.

යළි එහි සතරවැනි පස්වැනි පුද්ගලයෝ උද්ඝට්ඨනය විපඤ්චිතය නොය ද වෙති. එහි උද්ඝට්ඨනය පුද්ගල ඉන්ද්‍රියයන් ප්‍රතිලාභ කොට දර්ශනභූමියෙහි සිටියේ සොනාපන්නි ඵලයට ද පැමිණෙයි. එකඟී ප්‍රථම ස්ත්‍රීතාපන්න වෙයි. එහි විපඤ්චිතය පුද්ගල ඉන්ද්‍රිය ප්‍රතිලාභ කොට දර්ශන භූමියෙහි සිටියේ ස්ත්‍රීතාපන්නි ඵලයට ද පැමිණෙයි. ද්විතීය ස්ත්‍රීතාපන්න වූ කොලංකොල ද වෙයි. එහි නොයපුද්ගල ඉන්ද්‍රියප්‍රතිලාභ කොට දර්ශන භූමියෙහි සිටියේ සොවත්ඵලයට ද පැමිණෙයි, සත්තක්ඛන්තුපරම ද වෙයි. මේ තුන්වැනි ස්ත්‍රීතාපන්න යි. මේ තුන් පුද්ගලයෝ ඉන්ද්‍රියවෛරත්තතායෙන් සොවත්ඵලයෙහි සිටියාහු, උද්ඝට්ඨනය එකඟී වෙයි. විපඤ්චිතය පුද්ගල කොලංකොල වෙයි, නොයපුද්ගල සත්තක්ඛන්තුපරම වේ.

මේ නිබ්බේධභාගීය සූත්‍ර යි.

තවද ඉදින් එයින් මතුයෙහි වැයම කෙරේ නම් අත්‍යන්ත නිජයා වූ නිවනට පැමිණෙයි, එහි යම් තික්ඛන්ද්‍රිය වූ උද්ඝට්ඨනය පුද්ගලයෙක් වේ ද ඔහු පුද්ගලයෝ දෙදෙනෙක් වෙති : අනාගාමිඵලයට පැමිණ අන්තරාපරිනිබ්බායී ද උපහව්වපරිනිබ්බායී ද වෙති. එහි යම් තික්ඛන්ද්‍රිය වූ විපඤ්චිතය පුද්ගලයෙක් වේ ද ඔහු පුද්ගලයෝ දෙදෙනෙක් වෙති : අනාගාමිඵලයට පැමිණ අසංඛාරපරිනිබ්බායී ද සංඛාරපරිනිබ්බායී ද වෙති. එහි නොයපුද්ගල අනාගාමිඵලයට පැමිණෙනුයේ උද්ධංගොපකතවිධගාමී වෙයි. උද්ඝට්ඨනය ද විපඤ්චිතය ද දෙදෙන ඉන්ද්‍රියනානාත්වයෙන් උද්ඝට්ඨනය පුද්ගල තික්ඛන්ද්‍රිය වූයේ අන්තරාපරිනිබ්බායී වෙයි, උද්ඝට්ඨනය මුදිත්තිය පුද්ගල උද්ධංගොපකතවිධගාමී වෙයි. උද්ඝට්ඨනය ද විපඤ්චිතය ද දෙදෙන ඉන්ද්‍රියනානාත්වයෙන් තික්ඛන්ද්‍රිය උද්ඝට්ඨනය පුද්ගල සංඛාරපරිනිබ්බායී වෙයි. උද්ඝට්ඨනය මුදිත්තියපුද්ගල උපහව්වපරිනිබ්බායී වෙයි. විපඤ්චිතය තික්ඛන්ද්‍රිය පුද්ගල අසංඛාරපරිනිබ්බායී වෙයි. විපඤ්චිතය මුදිත්තිය පුද්ගල සංඛාර පරිනිබ්බායී වෙයි, නොයපුද්ගල උපහව්වපරිනිබ්බායී වෙයි. විපඤ්චිතය තික්ඛන්ද්‍රියපුද්ගල අසංඛාරපරිනිබ්බායී වෙයි, විපඤ්චිතය මුදිත්තිය පුද්ගල සංඛාරපරිනිබ්බායී වෙයි. නොයපුද්ගල උද්ධංගොපකතවිධගාමී වේ. මෙසේ පඤ්ච අනාගාමීහු යැ සවැනි සකදගාමී යැ තුන් ස්ත්‍රීතාපන්නයෝ යැයි මේ නව ශ්‍රේණිපයෝ වෙත්.

එහි තික්ඛන්ද්‍රිය වූ උද්ඝට්ඨනය පුද්ගල රහත්බවට පැමිණෙනුයේ පුද්ගලයෝ දෙදෙනෙක් වෙති : උපනොභාගවිමුත්ත ද පඤ්ඤාවිමුත්ත දැයි. එහි මුදිත්තිය උද්ඝට්ඨනය පුද්ගල රහත් බවට පැමිණෙනුයේ පුද්ගලයෝ දෙදෙනෙක් වෙති : ධිතකප්පි ද පටිවේධනභාව දැයි කියායි. එහි තික්ඛන්ද්‍රිය විපඤ්චිතය පුද්ගල ද රහත් බවට පැමිණෙනුයේ පුද්ගලයෝ දෙදෙනෙක් වෙති : වෙතනාභවය ද රත්තනාභවය දැයි. එහි මුදිත්තිය විපඤ්චිතය පුද්ගල රහත්බවට පැමිණෙනුයේ පුද්ගලයෝ දෙදෙනෙක් වෙති : ඉදින් සිතා නම් නො පිරිනිවෙයි. ඉදින් නො රකි නම් පිරිනිවෙ යයි. එහි දී නොයපුද්ගල භාවනානුයෝගයෙහි යෙදුණේ පරිභාන ස්වභාව ඇතිවේ වේ ද කර්මනියන වූයේ හෝ සමසිසි හෝ වෙයි. මේ නව වැදෑරුම් රහත්සු යි.

ඉදං චතුර්ධිං සුභතං : සංකිලෙඝභාගියං -පෙ- අසෙබ්භාගියං.
ඉමෙසු පුග්ගලෙසු නථාගතස්ස දසවිධං බලං පටිත්තති.

තතමං දසවිධං : ඉධ බුඬානං භගවන්තානං අපපව්ඤ්ඤා
බම්බෙවකෙත මහෙඝකාං දෙවපුත්තාං යාවනාය අනියානා නොනති :
'දෙසෙතු සුගතො බම්ම'නති. සො අනුත්තරෙණ බුඬචක්ඛුනා
වොලොකෙතො අද්දසාසි සත්තානං තයො රුසි¹ : සම්මතනතියතො
මිච්ඡත්තනියතො අනියතො.

නථ සම්මතනතියතො රුසි මිච්ඡාසතිං අපඤ්ඤායාති නෙතං
ථානං විජ්ජති, අසත්තකො පටිතිබ්බායෙය්‍යාති නෙතං ථානං විජ්ජති,
සමාපතතිං අපඤ්ඤායාති ථානමෙතං විජ්ජති.

නථ මිච්ඡත්තනියතො රුසි අරියසමාපතතිං පටිපජ්ජස්සතිති
නෙතං ථානං විජ්ජති, අනරියමිච්ඡාපටිපතතිං පටිපජ්ජස්සතිති
ථානමෙතං විජ්ජති.

නථ අනියතො රුසි සම්මාපටිපජ්ජමානො² සම්මතනතියතරුසිං
ගමිස්සතිති ථානමෙතං විජ්ජති, මිච්ඡාපටිපජ්ජමානො සම්මතනතියතරුසිං
ගමිස්සතිති නෙතං ථානං විජ්ජති. සම්මාපටිපජ්ජමානො මිච්ඡත්ත-
නියතරුසිං ගමිස්සතිති නෙතං ථානං විජ්ජති, මිච්ඡාපටිපජ්ජමානො
මිච්ඡත්තනියතරුසිං ගමිස්සතිති ථානමෙතං විජ්ජති.

ඉමෙ තයො අනුත්තරෙණ බුඬචක්ඛුනා වොලොකෙතාස්ස
සම්මාසම්බුද්ධාස්ස මෙ සතො 'ඉමෙ බම්මා අනභිසම්බුද්ධා'ති එත්තාවතා³
මං කොචි සහබම්මෙන පටිවොදෙස්සතිති⁴ නෙතං ථානං විජ්ජති,
විතර්ගස්ස මෙ⁵ පටිජානතො අබ්භංගවතාය සහබම්මෙන කොචි
පටිවොදෙස්සතිති⁶ නෙතං ථානං විජ්ජති. යතො පන ඉමස්ස
අනියතස්ස රුසිස්ස බම්මදෙසනා, සා න දිස්සති තක්කරස්ස සම්මා-
දුක්ඛකිංසායා⁷ති නෙතං ථානං විජ්ජති, තථා ඕවදිතො යං පන මෙ
අනියතරුසි සාවකො සුබ්බෙතාපරං විසෙසං න සවජ්ඣාරිස්සතිති
නෙතං ථානං විජ්ජති.

යං ඛො මුති නානප්පකාරෙණ⁸ නානානිරුත්තියො දෙවනාග-
යකානං දෙසෙති දමෙති, බම්මෙ වච්ඡානෙන වත්තා කාරණතො
අඤ්ඤං කාරණං⁹ ගමිස්සතිති නෙතං ථානං විජ්ජති, බම්මපටිසම්භිදා.

යතො පතිමා නිරුත්තියො සත්ත සුත්ත(?) නිරුත්තියො¹⁰
නාභිසම්මුඤ්ඤායාති නෙතං ථානං විජ්ජති, නිරුත්තියපටිසම්භිදා.

1. තයො රුසිනං - මජ්ඣං, PTS.
2. සම්මාපටිපජ්ජමානං - මජ්ඣං, PTS.
3. එත්තාවතා - ම.
4. පටිවොදිස්සතිති - ම.
5. තෙ - මජ්ඣං.
6. නානප්පකාරස්ස - මජ්ඣං, PTS.
7. පාරං - මජ්ඣං, PTS.
8. සත්ත සුත්ත නිරුත්තියො - මජ්ඣං

මේ සංකීර්ණභාවය ..... අසංකීර්ණභාවය යන වෙනස්වීම් පුත්‍ර සි. මේ පුද්ගලයන් කෙරෙහි කරාගතයන් වහන්සේගේ දැඩි බලය පවතී.

කවර දැඩි බලයක යන් : මෙහි භාග්‍යවත් බුදුවරුන් දමසක් හෝ පැවැත්වූ කල්හි මහායශස්ක දිවාපුත්‍රයෝ අයැදීම පිණිස පැමිණියාහු වෙති : 'සුගතයන් වහන්සේ දහම් දෙසන සේක්ව'යි. ඒ බුදුහු අනුත්තර වූ බුදුදායින් බලන සේක් සත්ත්වයන්ගේ සම්මන්ත්‍ර නියත යැ මිච්ඡන්ත්‍රනියත යැ අනියත යැ යන තුන් රාශින් දුටුසේක.

එහි සම්මන්ත්‍ර නියතරාශිය මිච්ඡාසක්‍යයට පැමිණෙන්නන් යැ යන තෙල කරුණ හෝ වෙයි. අශාස්තක වැ පිරිනිවෙන්නන් යැ යන තෙල කරුණ හෝ වෙයි. සම්මන්ත්‍ර පැමිණේ යැ යන තෙල කරුණ වෙයි.

එහි මිච්ඡන්ත්‍රනියත රාශිය ආර්යසමාපන්නියට පිළිපදනේ යැ යන තෙල කරුණ හෝ වෙයි, අනායෑ වූ මිච්ඡාප්‍රතිපත්තියට පිළිපදනේ යැ යන තෙල කරුණ වෙයි.

එහි අනියත රාශිය මොහොවට පිළිපදනේ සම්මන්ත්‍රනියත රාශියට යන්නේ යැ යන තෙල කරුණ වෙයි. වරදවා පිළිපදනේ සම්මන්ත්‍රනියතරාශියට යන්නේ යැ යන තෙල කරුණ හෝ වෙයි. සමාක් ප්‍රතිපත්ත වූයේ මිච්ඡන්ත්‍රනියත රාශියට යන්නේ යැ යන තෙල කරුණ හෝ වෙයි. මිච්ඡාප්‍රතිපත්ත වූයේ මිච්ඡන්ත්‍රනියත රාශියට යන්නේ යැ යන මෙකරුණ වන්නේ යි.

මේ තුන් පුද්ගලයන් අනුත්තර වූ බුදුදායින් බලන්නා වූ සමාක් යම්බුද්ධ වූ මට 'මේ ධර්මයෝ අනභිසම්බුද්ධයහ'යි මමතෙකින් කිසිවෙක් මට සකාරණ ව ප්‍රතිමොදනා කරන්නේ යැ යන තෙල කරුණ හෝ වෙයි. විතරාග යයි පිළින කරන මට අභිකාසව නායෙන් සකාරණ ව කිසිවෙක් වොදනා කරන්නේ යැ යන තෙල කරුණ හෝ වෙයි. තවද යම් හෙයකින් මේ අනියතරාශියට ධර්මදෙශනා වෙ ද ඒ දෙශනාව එය පිළිපදනාහුට මනාකොට දුක් ක්ෂය වීම පිණිස හෝ පැනේ යැ යන තෙල කරුණ හෝ වෙයි. තවද යම්හෙයකින් මා විසින් එසේ අවවාද කරන ලද අනියත රාශියෙහි වූ ශ්‍රාවකයෙක් පූර්ව විශේෂයෙන් අපර විශේෂය ප්‍රත්‍යක්ෂ හෝ කරන්නේ යැ යන තෙල කරුණ හෝ වෙයි.

කරාගත මුනිහු දෙව - නාග - යක්ෂයනට නානාප්‍රකාරයෙන් නානානිරුක්තීන් දෙශනා කෙරෙහි. (ඔවුන්) දමනය කෙරෙහි. විනිශ්චය විසින් දහම් දෙසා කාරණයෙන් අනාකාරණයකට යන්නාහ යන තෙල කරුණ හෝ වෙයි. ධම්මපටිසම්භිද යැ.

යම් හෙයකින් නිරුක්තිකුණ හෙතෙයෙන් සජ්ඣ සුත්‍රනිරුක්තීන් අවබෝධ හෝ කරන්නේ යැ යන (?) තෙල කරුණ හෝ වෙයි. නිරුක්ති පටිසම්භිද යැ.

නිරුතති බො පන අභිසම්මරතානං සාවකානං තම්බමවිඤ්ඤා-
පයෙති නෙතං ධානං විජ්ජති අත්තපට්ඨමනිදා.

මධ්‍යෙකකා දෙවපුත්තා උපසංඝකමිත්වා පඤ්ඤා පුච්ඡංසු, නාසිකෙන
වා මානසිකෙන වා පරිපිට්ඨිතස්ස; හත්ඤ්ඤාති වා පාදෙ වා බඤ්ඤා
දක්ඛස්ස වා, සො අත්තො න පරිභාජිතති නෙතං ධානං විජ්ජති.
පටිභානපට්ඨමනිදා.

යං හි සං තෙසං භොති තං හි අසන්නං භවතිති නෙතං ධානං
විජ්ජති. යං හි නසං තෙසං න භවති, තං හි නසං තෙසං
භවිස්සතිති නෙතං ධානං විජ්ජති. එවං සමුදයස්ස නිරෝධාය දස
අකුසලකම්මපථා.

මාරේ වා ඉන්ද්‍රෙ වා බ්‍රහ්මා වා තථාගතො වා චක්කවත්තී වා සො
වත නාම මාත්‍රගාමො භවිස්සතිති නෙතං ධානං විජ්ජති, පුරිසො¹ රජා
චක්කවත්තී සකෙකා දෙවානාමින්ද්‍රෙ භවිස්සතිති ධානමෙනං විජ්ජති.
ඉතිස්ස එවරාපං බලං එවරාපං ඤ්ඤං, ඉදං වුව්චති ධානාධානඤ්ඤං²
පථමං තථාගතබලං. තං නිද්දිසිතබ්බං: නිති රුසිති චතුති
වේසාරජෙති චතුති පටිසම්භද්ධති, පටිච්චසමුප්පාදස්ස පවත්තියං
නිවත්තියං භාගියං ව, කුසලං කුසලවිපාකෙසු ව උපපජ්ජති යං ව
ඉතිපුරිසානං.

ඉදං පථමං තථාගතබලං.

තථාගතො එවං ජානාති: සෙසං පන සම්මතතනියතො රුසි.
නායං සබ්බත්ථගාමිනී පටිපදා, නිබ්බානගාමිනියෙවායං පටිපදා, තත්ථ
සියා මිච්ඡතතනියතො රුසි, එසා³ වී න සබ්බත්ථගාමිනී පටිපදා,
සකකායසමුදයගාමිනියෙවායං පටිපදා, භොවා, අයං තත්ථ තත්ථ
පටිපත්තියා සීතො ගච්ඡති නිබ්බානං, ගච්ඡති අපායං, ගච්ඡති
දෙවමනුස්සස්ස. යං යං වා පටිපදං පටිපජ්ජෙය්‍ය සබ්බත්ථ ගච්ඡෙය්‍ය,
අයං සබ්බත්ථගාමිනී පටිපදා, යං එත්ථ ඤ්ඤං යථාභූතං, ඉදං වුව්චති
සබ්බත්ථගාමිනීපටිපදා ඤ්ඤං.

ඉදං දුතියං තථාගතබලං.

සා බො පනායං සබ්බත්ථගාමිනී පටිපදා නානාබිමුත්තා කෙවි
කාමෙසු කෙවි දුක්ඛාරකාරියං කෙවි අත්තනිලමථානුයෙගමනුසුත්තා
කෙවි සංසාරෙන සුද්ධිං පච්චෙදනති කෙවි අනවජ්ජභාවනායාති⁴. තෙන
තෙන චරිතෙන විනිබ්බානං¹ සත්තානං යං ඤ්ඤං යථාභූතං
නානාගතං ලොකස්ස අනෙකාබිමුත්තගතං යථාභූතං පජානාති.

ඉදං තතියං තථාගතබලං.

1. පුරිසො අස්ස - මජ්ඣං.
2. ධානාධානඤ්ඤං - ම.
3. අගජ්ජාභාවනා - මජ්ඣං.
අනාජ්ඣාභාවනා - PTS.
4. විනිබ්බානං - මජ්ඣං PTS.

නිරුක්තිය වැලින් අභියමයෙහි ඇලුණු ශ්‍රාවකයනට ඒ අර්ථය නොගතවන්නේ යැ යන තෙල කරුණ නො වේ. අත්ථපටිසම්භිද යි.

මහායශස්ත වූ දිවා පුත්‍රයෝ (බුදුන් කරා) එළඹ පැන පුළුවන්හ. කායික හෝ මානසික හෝ දුකින් පීඩිත වුවහුට අත් පා කොරවුවහුට හෝ දන්ධයකුට හෝ ඒ අර්ථය විභාග නො කරනු ලැබෙයි යන තෙල කරුණ නො වේ. පටිභාන පටිසම්භිද යි.

(මෙහි පාළිය සර්වප්‍රකාරයෙන් ව්‍යාකූලව ඇත.)

යම් සත් ස්වභාවයක් සවුනට වේ ද එය අසත් (අවිද්‍යාමාන) වූවක් වේ යැ යන තෙල කරුණ නො වෙයි. යම් අසත් වූවක් ඔවුනට නො වේ ද ඒ අසත් ස්වභාව ඔවුනට වන්නේයැ යන තෙල කරුණ නොවේ. සමුදයයාගේ නිරොධය පිණිස දශඅකුශලකර්ම පථයෝ ද මෙසේ වෙත්.

මාර වේවයි ඉන්ද්‍ර වේවයි බ්‍රහ්ම වේවයි තථාගත වේවයි චක්‍රවර්තී වේවයි එකාන්තයෙන් ගේ නම් මාගමක් වන්නේ යැ යන තෙල කරුණ නො වේ. පුරුපයෙක් සක්විති රජ වන්නේ යැ ශක්‍රදෙවෙන්ද්‍ර වන්නේ යැ යන තෙල කරුණ වන්නේ යි. මෙසේ මෙබදු බලයක් මෙබදු දැනගත් වන්නේයැ, මේ 'යානායානඤාණ නම් පළමුවන තථාගතබලය යි කියනු ලැබේ. එය තුන් රාශියෙන් සහර වෛශාරද්‍යයෙන් සිවු පිළිසිඹයායෙන් ද . . . පටිවිච්ඡයමුප්පාදයාගේ ප්‍රචාන්තියෙහි ද නිවාන්තියෙහි ද යම් ස්ත්‍රීපුරුෂයන්ගේ කුශලයක් ඒ කුශලවිභාකයන්හි උපදනේ නම් (එයින් ද) දැක්විය යුතු.

(1) මේ පළමුවන තථාගතබල යැ.

තථාගතයන් වහන්සේ මෙසේ දන්නා සේක : යම් කෙනෙකුන්ට සම්මන්තනියතරාසිය වේ ද මේ සබ්බත්ථගාමිනිපටිපද නො වේ, මේ නිබ්බාන ගාමිනි පටිපද මැ වේ. එහි යම් මිච්ඡන්තනියතරාසියෙන් වන්නේ ද, මෙ ද සබ්බත්ථගාමිනි පටිපද නො වෙයි, මේ සක්කායසමුදයගාමිනි පටිපද මැ වේ. වේවා, මේ වහට ඒ ඒ ප්‍රතිපත්තියෙහි සිටියේ නිවනට යෙයි, අපායට යෙයි, දිව්‍යමනුෂ්‍යාගතියට යෙයි. යම් යම් ප්‍රතිපදවකට පිළිපත්තේ සියලු ගතියට මැ යන්නේ නම් මේ සබ්බත්ථගාමිනිපටිපද යි. එහි යථාභූත වූ යම් ඤාණයක් වේද මේ සබ්බත්ථගාමිනිපටිපදඤාණ යයි කියනු ලැබේ.

(2) මේ දෙවැනි තථාගතබල යැ.

යළි මේ සබ්බත්ථගාමිනිපටිපදව නානාධ්‍යායය ඇති වෙයි. කිසි කෙනෙක් කාමයන්හි අධිමුත්ත (ඇලුනානු) වෙති, කිසි කෙනෙක් දුෂ්කරක්‍රියායෙහි අධිමුත්ත වෙති, කිසි කෙනෙක් අත්තකිලමථානුයෝගයෙහි යෙදුනාහු වෙති. කිසි කෙනෙක් සංසාරයෙන් ශුද්ධිය කැමැති වෙති, කිසි කෙනෙක් අනවද්‍යභාවනායෙන් ශුද්ධිය කැමැති වෙත් යයි. ඒ ඒ චරිතයෙන් බැලුණු සත්ත්වයන් පිළිබඳ යථාභූත වූ යම් දැනගත් ඇද්ද, ලෝකය පිළිබඳ නානා ස්වභාව අනෙකාධිමුත්තබව යථාභූතව (තතු පරිදි) දැනගන්නා සේක.

(3) මේ තුන්වැනි තථාගතබල යැ.

තත්ථ සත්තානං අබ්බිතතා හවන්ති ආසෙවන්ති භාවෙන්ති ඛුල්ලිකරොහති. තෙසං කම්මපසයානං¹ තදබ්බිතතානං² සා වෙච ඛාදු සංවහති. තතරු පනෙසා ඛාදු : නෙකාමමඛාදු බලඛාදු කාචි සම්මතනං³ කාචි මිච්ඡතනං ච ඛාදු අබ්බිතතා හවන්ති අඤ්ඤතරෙ උත්තරිං⁴ න සම්නුපසස්සන්ති. තෙ තදෙව ධානං ජාති⁵ ජරාමරණස්ස අනිනිවිස්ස වොහරන්ති : ‘ඉදමෙව සච්චං මොඝමඤ්ඤ’න්ති, යථා හගචතා⁶ සකකස්ස දෙවානම්භදස්ස භාසිතං. යං තත්ථ ආචාහුතං ඤ්ඤං.

ඉදං ද්විව්චි චතුත්ථං තථාගතබලං.

තත්ථ යං යදෙව ඛාදුං⁷ සෙට්ඨන්ති, නං නං කායෙන ච වාචාය ච ආරහන්ති⁸ වෙනයිකො ආරලොහා වෙනනා කම්මං, කාසිකො වාචයිකො ආරලොහා වෙනයිකන්තා කම්මන්තරං. තථාගතො එවං පජානාති : ‘ඉමිනා සත්තෙන එවං ඛාදුකෙන එවරුපං කම්මං කතං, නං අනිතමඛානං. ඉමිනා හෙතුනා තස්ස එවරුපො විපාකො විපච්චති එතරහි, විපච්චිස්සති වා අනාගතමඛාන’න්ති. එවං පච්චුපන්නමඛානං පජානාති : අයං පුග්ගලො එවංඛාදුකො ඉදං කම්මං කරොති, තණ්හාය ච දිට්ඨියා ච. ඉමිනා හෙතුනා න තස්ස විපාකො දිට්ඨො වා ධම්මෙ, නිබ්බන්ධිස්සති උපපජ්ජේ වා අපරමිති වා පරියායෙහි. එවං පජානාති : ‘අයං පුග්ගලො එවරුපං කම්මං කරොති තණ්හාය අනාගතමඛානං ඉමිනා හෙතුනා තස්ස එවරුපො විපාකො නිබ්බන්ධිස්සති ඉමිනා හෙතුනා’ති යාති චත්තරි කම්මට්ඨානානි, ඉදං කම්මට්ඨානං පච්චුපන්නසුඛං ආයති ච සුඛවිපාකං - පෙ - ඉති අයං අනිනානාගතපච්චුපන්නානං කම්මසමාදානානං හෙතුකො ධාතකො විපාකවේගන්තනං පජානාති උච්චාවචනං⁹ නිනපසණ්ඨිතකං.

ඉදං ද්විව්චි කම්මවිපාකඤ්ඤං පඤ්චමං තථාගතබලං.

තථා සත්තා යං වා කම්මසමාදානං සමාදියන්තා¹¹ තත්ථ එවං පජානාති : ඉමස්ස පුග්ගලස්ස කම්මාබ්බිතතාස්ස රුහවරිතස්ස නෙකබ්බිතතා¹² පාරිසුරි ගච්ඡති¹³ තස්ස රුහානුගතෙ යුඤ්ජමානස්ස පඨමං ක්කානං සංකිලිස්සති, සචෙ පුන උත්තරිං වායමනො¹⁴ ක්කානවොදනගතෙ මානසෙ විසෙසභාගිං. පටිපදං අනුයුඤ්ජිතෙ, තස්ස හි ක්කානභාගිංයෙව පඨමස්සානෙ සිත්තස්ස දුතියං ක්කානං වොදනං ගච්ඡති, තතිං ච ක්කානං සමාපජ්ජතුකාමස්ස සෙ මනසයිඤ්ඤිං විතතං පරිපාදය තිට්ඨති තස්ස සා පිති අවිසෙසභාගිං. තතිං ක්කානං

1. කම්මපසයං - PTS.
2. තදබ්බිතතානං - ම.
3. සම්මතනි - මජ්ඣං, පතතිකා ව. PTS.
4. උත්තරි - ම.
5. මයා - ම PTS.
6. හගවා - ම.
7. යංයෙව ඛාදු - ම. PTS.
8. ආරහන්ති - ම.
9. හෙතුනා = ම
10. උච්චාවචනං - මජ්ඣං, PTS.
11. සමාදියන්තා, PTS.
12. ඛාදුනං - මජ්ඣං, PTS.
13. ගච්ඡති - මජ්ඣං, PTS.
14. උත්තරි වායමනො - ම.

එහි සත්ත්වයන්ගේ අධ්‍යායයෝ වෙති, දායෙවන කෙරෙහි, වඩනී, බහුල කෙරෙත්. කර්මයෙහි ඇලුණු එහි අධිමුක්ත වූ ඔවුනට එ මැ ස්වභාවය ද තෙල ධාතු (ස්වභාව) කවර යත් : නෙක්බම්මධාතු යැ බලධාතු යැ සමාක්ත්වධාතු යැ විචාරාත්වධාතු යැ (යන මෙහි) අධිමුක්ත වෙත්. ඇතැම්හු මත්තෙහි නො දක්නාහු යැ ඔහු එකරුණ මැ ජාති ජරාමරණයට පිවිසැ ව්‍යවහාර කෙරෙහි : 'මෙය මැ යැබව, අත්‍යය සිත් යැ'යි. යම්සේ භාග්‍යවතුන් විසින් සක් දෙවිදුට වදරන ලද ද එමෙහි.

(4) මේ සතරවැනි තථාගතබල යයි කියනු ලැබේ.

එහි යම් යම් මැ ධාතු-අධ්‍යායයක් ශ්‍රේෂ්ඨ යයි සලකන් ද ඒ ඒ අධ්‍යායය කයින් ද වචනයෙන් ද අරඹති, වෙනසක ආරම්භය වෙනතා කර්ම යි. කායික වාචසික ආරම්භය වෙනසක බැවින් කර්මාන්තර යැ. තථාගතයන් වහන්සේ මෙසේ දැනගන්නා සේක : 'මෙබඳු ස්වභාව ඇති මේ සත්ත්ව විසින් මෙබඳු කර්මයක් කරනලද. එය අතීත කාලයෙහි යැ. මේ හෙතෙයන් ඔහුට මෙබඳු විපාකයෙක් මෙකල විපාක දෙසි, අනාගත කාලයෙහි හෝ විපාක දෙන්නේ ය යි. ප්‍රත්‍යුත්පන්න කාලය මෙසේ දැනගනී : 'මේ පුද්ගල මෙබඳු ස්වභාව ඇතිසේ තෘප්ථයෙන් ද දාස්වියෙන් ද මේ කර්මය කෙරෙයි. මේ හෙතෙයන් ඒ කර්මයාගේ විපාකය දුගාත්මයෙහි මැ නුපදනේ යැ, උපපදාභවයෙහි හෝ අපරපයායයෙහි හෝ උපදනේ යැ යි. මෙසේ දැනගනී : මේ පුද්ගල අනාගත කාලයෙහි මේ හෙතෙයන් මෙබඳු කර්මයක් කරන්නේ යැ, මේ හෙතෙයන් ඔහුට මෙබඳු විපාකයෙක් උපදනේ යැ යි'. යම් සතර කර්මකාරණයෝ වෙත් ද, එනම් : 'මේ කර්මය ප්‍රත්‍යුත්පන්න සුඛ යැ, මතුයෙහි ද සුඛවිපාක ඇත ..... මෙසේ මේ අතීතානාගත ප්‍රත්‍යුත්පන්න වූ කර්ම සමාදානයන්ගේ හෙතු වශයෙන් කාරණ වශයෙන් විපාකයන්ගේ නානාත්වය උස්පහන් බව හිත ප්‍රණීත බව දන්නාසේක.

(5) මේ 'කම්මවිපාකඤාණ' නම් වූ පස්වැනි තථාගතබල යැ.

එහි සත්ත්වයෝ යම් (කෙබඳු) හෝ කර්මසමාදානයක් ගන්නාහු වෙති. එහි (බුදුහු) මෙසේ දැනගන්නා සේක : කර්මාධිමුක්ත වූ රාගවරිත ඇති මේ පුද්ගලයට නෙක්බම්මධාතුට පිරිමට යෙයි, රාගානුගත කල්හි ශුන්‍ය වන ඔහුගේ ප්‍රථමධ්‍යානය කිලිටි වෙයි. ඉදින් යළි මත්තෙහි වැයම් කරන්නහුට සිත ධ්‍යානයෙන් විශුද්ධ වූ කල්හි විසෙසභාගිය ප්‍රතිපදාවට පැමිණෙයි. ප්‍රථමධ්‍යානයෙහි සිටි ඔහුට ධ්‍යාන භාගිය වූ මැ ද්විතීයධ්‍යානය ව්‍යවදානයට යෙයි. යළි තෘතීයධ්‍යානයට සමවදිනු කැමැත්තහුගේ සිත යොමනස්සින්ද්‍රිය භාත්පයින් ගෙන සිටී. ඔහුගේ ඒ ප්‍රීතිය විසෙසභාගිය නොවූ තෘතීයධ්‍යානය ගෙන සිටී.

ආදියා නිවසිනි, සවෙ නයා නියරණං යථාභූතං පජානාති,
 නථ භූතයා චන්දං කුණං වොදනං ගවජනියෙව. චතුර්ත්තසා කුණයා
 හානන ගිසා ධම්මා, තෙ ව ධම්මා යත් පජානනි යෙති චතුර්ත්තං
 කුණං වොදනං දියාති. එවං අජකාසකමාපනතියා යා චතසො
 සමාපනතියො නිශ්ඡි විමොක්ඛානි අට්ඨ විමොක්ඛා. කුණානිති
 චතතාරි කුණානි, විමොක්ඛානි අට්ඨ ව විමොක්ඛා නිශ්ඡි ව
 විමොක්ඛානි. සමාදිති චතතාරෙ සමාධි : ඡන්දසමාධි විරියසමාධි,
 විතතසමාධි චිත්තසමාධි. සමාපනතියොති චතසො අජකාසක-
 මාපනතියො ඉති ඉමෙසං කුණානං විමොක්ඛකමාපනතීනි එවරුපො
 සංකිලෙසො රුගච්චිතසා පුග්ගලයා එවං දෙසච්චිතසා, මොහච්චිතසා,
 රුගච්චිතසා පුග්ගලයා එවරුපං වොදනං. ඉති යං එත්ථ සුඤ්ඤං
 යථාභූතං අසංඛාරණං සබ්බසන්තෙති. ඉදං වුවිච්ඡි ජට්ඨං නටාගතබලං.

නත්ත නටාගතො එවං පජානාති : ලොකිකා ධම්මා ලොකුත්තර
 ධම්මා භාවනානාමිකා ඉද්දිකාමං¹ ලහනති අධිපතෙයාභූමිං උපාදය,
 බලනාමං² ලහනති ථාමගතං මනො මජ්ඣිමං, තං උපාදය, විරිය
 නාමං³ ලහනති ආරම්භායාමං උපාදය. ඉතිසං⁴ එවරුපං සුඤ්ඤං
 ඉමෙති ව ධම්මෙති ඉමෙ පුග්ගලා සමන්තාගතානිපි. ධම්මදෙසනං අනායි
 අකාරතො ව වෙකාරතො ව ආසකමාපනතියා අභිමුක්තිසමන්තා-
 ගතානං. ඉදං වුවිච්ඡි පරසත්තානං පරපුග්ගලානං ඉප්පිකලවිරිය-
 වෙමන්තං සුඤ්ඤං සත්තමං නටාගතබලං.

නත්ත ව නටාගතො ලොකාදිසු ව භූමිසු සංයෝජනානං ව
 සෙකතානං දිග්භි බලෙති ගතිං පජානාති. පුබ්බන්තිවාසානුසානතියා
 අනිතෙ සංසාරෙ එතරගි ව පච්චුප්පන්නො, දිබ්බච්ඡිකානා වුභාපපාතං
 ඉති ඉමානි ඤෙ බලානි දිබ්බච්ඡිකානො අනිනිතිනාති. තො අනිතමධානං
 දිබ්බසා චක්ඛුනො ගෙවරෙ, සො එතරගි සතිගොවරෙ, ඉති
 අත්තනො ව පරෙසං ව පුබ්බන්තිවාසසුඤ්ඤං අනෙකවිධං නානප්පකාරකං
 පච්චුප්පන්නමධානං දිබ්බන්ත චක්ඛුනා. ඉමානි ඤෙ නටාගතබලානි,
 අට්ඨමං පුබ්බන්තිවාසො, නවමං දිබ්බච්ඡි.

පුනච්ඡරං නටාගතො අරියපුග්ගලානං කුණං වොදනං නිබ්බව-
 හානියං පජානාති : අසං පුග්ගලො ඉමිනා මග්ගෙන ඉමාය පටිපදය
 ආසවානං බයා අනාසවං වෙතොවිමුක්තිං පඤ්ඤවිමුක්තිං. දිට්ඨව ධම්මෙ
 සච්ඡිකානා උපසම්පජ්ඣ විහරතිති, ඉති අත්තනො ව ආසවානං
 බයෙ සුඤ්ඤං දිට්ඨකට්ඨානං චතුර්විමුපාදය යාව නවත්තා අරහත්තානං
 අසම්පාදියො ඔධිසො සෙවනං අනොධිසො අරහත්තානං. නත්ත
 වෙතොවිමුක්ති දිග්භි ආසවෙති අනාසවා : කාමාසවෙන ව හවාසවෙන ව,
 පඤ්ඤවිමුක්ති දිග්භි ආසවෙති අනාසවා : දිට්ඨාසවෙන ව අවිජ්ජාස-
 වෙන ව. ඉමාසං දිත්තං විමුක්තිනං යථාභූතං සුඤ්ඤං, ඉදං වුවිච්ඡි
 ආසම්පාදියෙ සුඤ්ඤං.

දසමං නටාගතබලං.

1. චිත්තසමාධි - ම.
2. ඉද්දිකං නාමං - මජ්ඣං,
3. බලං නාමං - මජ්ඣං,
4. විරියං නාමං - මජ්ඣං,
5. ඉතිසං (දෙව)

ඉදින් ඒ ධ්‍යානයාගේ නිස්සරණය යථාභූතව දැනී ද, එසේ වුවහුට චතුර්ථධ්‍යානය ව්‍යවදානයට සේ මැ යැ. චතුර්ථධ්‍යානයාගේ භානභාගිය ධර්මයෝ වෙති, ඒ ධර්මයෝ යම් තැනෙක උපදිත් ද, යම් ධර්මයකින් චතුර්ථධ්‍යානය ව්‍යවදන වූයේ දක්නා ලැබේ ද, මෙසේ අධ්‍යායසමාපන්නියෙන් යම් සතර සමාපන්නි තෙතෙක් වෙන් ද තුන් විමොක්ෂමුඛයෝ වෙන් ද, අටිය විමොක්ඛයෝ වෙන් ද ; (මෙහි) ක්‍රමය යනු සතර ධ්‍යානයෝ යැ, විමොක්ඛයා යනු අප්ථවිමොක්ඛයෝ යැ තුන් විමොක්ෂමුඛයෝ යි. සමාධි යනු සතර සමාධිහු යැ ; ඡන්දසමාධි යැ විරියසමාධි යැ චිත්තසමාධි යැ විමංසාසමාධි යි. සමාපන්නියෝ යනු සතර අධ්‍යායසමාපන්නි යි. මෙසේ මේ ධ්‍යානයන්ගේ විමොක්ඛසමාපන්නි යැ යන මෙබඳු සංකිලෙසය රාගචරිත පුද්ගලයාහට යැ, දෙසචරිතයාහට මෙසේ යැ, මොහචරිතයාහට මෙසේ යැ, රාගචරිත පුද්ගලයාහට මෙබඳු ව්‍යවදානය වේ යයි, මෙසේ මෙහි යථාභූත වූ සියලු සත්ත්වයන් හා අසාධාරණ වූ යම් ඥානයක් ඇද්ද, මේ සවැනි තථාගතබලය' යි කියනු ලැබේ. (6)

එහි තථාගතයන් වහන්සේ මෙසේ දැනගන්නා සේක : ලොකිකධර්මයෝ ද ලොකොත්තරධර්මයෝ ද භාවනාභාගිය වූවාහු ආධිපතෙයාභූමිය පටන් ඉන්ද්‍රියනාමය ලබති. ථාමගත වූ මනස මනින්ද්‍රිය යි, එය පටන් බලනාමය ලබති, ආරම්භධාතුව පටන් විරිය නාමය ලබන්. මෙසේ මේ ධර්මයන්ගෙන් මේ පුද්ගලයෝ සමන්වාගත වූහ'යි ද මෙබඳු ඥානය වන්නේ යැ, ආශය අධ්‍යායසාගේ ආකාර වශයෙන් ද වොකාර වශයෙන් ද, අධිමුක්ති සමන්වාගත වූවනට ධර්මදෙශනා කළසේක. පරසත්ත්වයන්ගේ පරපුද්ගලයන්ගේ ඉන්ද්‍රිය-බල-විසංචිත වෙමන්තනාඤාණ නම් වූ මේ සත්වැනි තථාගතබලය යි කියනු ලැබේ. (7)

එහි දු කාමලොකාදි භූමින්හි ද සංයෝජන ඇති ශෛක්ෂයන්ගේ ද පූර්වනිවාසානුස්මානියෙන් අතීත සංසාරයෙහි ද දිවැසින් දැන් ප්‍රත්‍යුත්පන්නයෙහි ද මේ බල දෙකින් ගතිය දැනගන්නා සේක. මෙසේ මේ බලයෝ දෙදෙන දිව ඇසින් කරන ලද්දහු යැ හේ අතීත කාලය දිව ඇසට ගොවර යැ. හේ මෙකල්හි ස්මානිගොවර යි. මෙසේ තමන්ගේ ද අනායයන්ගේ ද පූර්වනිවාසඥානය ද අනෙකවිධ වූ නානා ප්‍රකාර වූ ප්‍රත්‍යුත්පන්න කාලය දිව ඇසින් දක්නා නුවණ ද යන මේ අවචැනි පූර්වනිවාසඥානය ද නවචැනි දිව්‍යචක්ෂුඥානය ද දෙවැදෑරුම් තථාගතබලයෝ යි. (8-9)

නැවත තථාගතයන් වහන්සේ ආයංපුද්ගලයන්ගේ ව්‍යවදන වූ නිබ්බේධභාගිය වූ ධ්‍යානය දැනගන්නා සේක : "මේ පුද්ගල මේ මාර්ගයෙන් මේ ප්‍රතිපදයෙන් ආසුවයන්ගේ ක්ෂය විමෙන් අනාසුව වූ චිත්තවිමුක්තිය ද ප්‍රඥාවිමුක්තිය ද ඉහාත්මයෙහි මැ ප්‍රත්‍යක්ෂ කොට ඊට පැමිණ වාසය කෙරේ යයි මෙසේ තමන් වහන්සේගේ ද සතර භූමිය පටන් නව රහතුන් දක්වා ශෛක්ෂයන්ගේ අවධිවශයෙන් ද රහතුන්ගේ අනොධිවශයෙන් ද ආසුවක්ෂය වෙයි. ඒ දෘෂ්ටිය හා සහජාතවශයෙන් ප්‍රභාණවශයෙන් එකාර්ථ වූ ආසුවයන්ගේ ක්ෂයඥානය වෙයි. එහි වෙතොවිමුක්තිය කාමාසුවයෙන් ද භවාසුවයෙන් ද ද්විවිධ ආසුවයන්ගෙන් අනාසුව වෙයි. පඤ්ඤාවිමුක්තිය දෘෂ්ට්‍යාසුවයෙන් ද අවිද්‍යා සුවයෙන් ද යන ද්විවිධ ආසුවයන්ගෙන් අනාසුව වෙයි. මේ දෙවැදෑරුම් විමුක්තින්ගේ යම් යථාභූත ඥානයක් ඇද්ද මේ ආසවක්ඛය ඤාණ යයි කියනු ලැබේ.

දසවැනි තථාගත බලයයි. (10)

ඉමෙසු දසසු බලෙසු තිනො නටාගනො පඤ්චවිධං සාසනං
දෙසෙති : සංකිලෙසභාගිඨං වාසනාභාගිඨං දස්සනභාගිඨං භාවනා-
භාගිඨං අසෙබ්භාගිඨං.

තත්ථ සො තණ්හාසංකිලෙසො ඉමස්ස අලොභො නිස්සරණං. සො
දිට්ඨිසංකිලෙසො ඉමස්ස අමොහො නිස්සරණං. සො දුච්චරිතසංකිලෙසො
ඉමස්ස තිණ්ඤි කුසලාති නිස්සරණං.

කිං තිදහං : තිණ්ඤි ඉමාති මනොදුච්චරිතාති - අභිජ්ඣා ව්‍යාපාදෙ
මිච්ඡාදිට්ඨි.

තත්ථ අභිජ්ඣා මනොදුච්චරිතං කායකමමං උපට්ඨපෙති අදින්නාදනං
සබ්බං ච තදුපඤ්ඤිඤං² වාචාකමමං උපට්ඨපෙති, මුසාවාදං ච
සබ්බවිතථං සබ්බං වාචමහාවං ඤබ්බමකං පලාසං අභිජ්ඣාඅකුසල-
මූලනති. මුසාවාදෙ³ අදින්නාදනං⁴ අභිජ්ඣාය වෙනනා.⁵

තත්ථ ව්‍යාපාදෙ මනොදුච්චරිතං කායකමමං උපට්ඨපෙති
පාණාතිපාතං සබ්බං වෙන අකංඝිතං පරිකංඝිතං නිබ්බං
රුචනං, වාචාකමමං උපට්ඨපෙති පිසුනාවාචං, ඵරුසාවාචං⁶. මිච්ඡාදිට්ඨි
මනොදුච්චරිතං ච අභිජ්ඣා ව්‍යාපාදං මිච්ඡාදිට්ඨි පගොජෙති.

ගස්ස⁷ සො කොචි මිච්ඡාදිට්ඨි වාගො රුගජො වා දෙසජො වා
සබ්බසො මිච්ඡාදිට්ඨිසමුතො, ඉමිනා කාරණෙන මිච්ඡාදිට්ඨි කායකමමං
උපට්ඨපෙති කාමෙසුමිච්ඡාවාරං, ච්ඡිකමමං උපට්ඨපෙති සමථපපලාපං.
ඉමාති තිණ්ඤි දුච්චරිතාති අකුසලමූලාති.

යො අභිජ්ඣා සො ලොභො, සො ව්‍යාපාදෙ සො දෙසො, යා
මිච්ඡාදිට්ඨි සො මොහො, යානි⁸ අට්ඨ මිච්ඡතතාති උපට්ඨපෙනති,
තෙසු ගතිතෙසු තිසු අකුසලමූලෙසු දසවිධං අකුසලං⁹ පාරිසුරිං
ගවෙති. තස්ස තිව්ධස්ස දුච්චරිතසංකිලෙසස්ස වාසනාභාගිඨං ච සුතනං
නිස්සරණං.

තත්ථ සො බහුසිතො¹⁰ නිද්දෙසො යථා ලොභො දෙසො, මොහොපි
තත්ථ අසිතො¹¹ ඵත්ථ ලොභො උස්සදෙ. තෙන කාරණෙන තෙසු වා
ධම්මෙසු ලොභො පඤ්ඤපියති.¹² තත්ථායං මොහො අකුසලං, අයං
අවිජ්ජා, යා චතුබ්බධා රූපෙ අභිනිවිට්ඨා, රූපං අත්තතො සමනුපස්සති
අවිජ්ජාගතො, රූපවනතං වා අත්තතං අත්තති වා රූපං රූපසමි වා
අත්තතං.

1. තිණ්ඤි භි - PTS.
2. තදුපඤ්ඤිඤං - ම.
3. සුච්චරිතෙ සුච්චරිතං, මුසාවාදෙ.
4. මුසාවාද අදින්නාදනං - මජ්ඣං,
5. අභිජ්ඣාය තතායස්සෙ - PTS.
6. පිසුණවාචං - ම.
7. තස්ස - මජ්ඣං,
8. නාති - PTS.
9. අකුසලමූලං - මජ්ඣං, - PTS.
10. බහුසිතො - PTS.
11. අසිතං - මජ්ඣං, PTS.
12. පඤ්ඤපියති - මජ්ඣං,

මේ දසබලයන්හි සිටි තථාගතයන් වහන්සේ පඤ්චවිධ භාසනය දෙසනසේන : සංකිලෙසභාගීය යැ වාසනාභාගීය යැ දස්සනභාගීය යැ භාවනාභාගීය යැ අසෙබ්භාගීය යැ යනු යි.

එහි යම් තණ්හාසංකිලෙසයෙක් ඇද්ද මොහුට අලොභය නිස්සරණ යැ. යම් දිට්ඨි සංකිලෙසයෙක් ඇද්ද මොහුට අමොහය නිස්සරණ යැ, යම් දුච්චරිතසංකිලෙසයෙක් ඇද්ද මොහුට තුන් කුසලයෝ නිස්සරණ යි.

නිදන කවරැ යත්: මේ මනෝරුශ්චරිතයෝ තිදෙනෙක් වෙති : අභිධ්‍යා ව්‍යාපාද මිථ්‍යා දාෂ්ටි යැ.

එහි අභිධ්‍යාමනෝදුශ්චරිතය අදින්නාදන කායකර්මය එළවයි, එය හා බැඳුණු සියලු වාක්කර්මය ද එළවයි, වාචාවාදය ද සියලු බොරුබස් ද සියලු අසද්චරිත ද සියලු මකුබව ද පලාය (ගුණසාරා දූමිම) ද අභිධ්‍යාඅකුශලමූලය යන මේ එළවයි. ඔසාවාදය ද අදින්නාදනය ද අභිධ්‍යාවගේ වෙසනා යි.

එහි ව්‍යාපාදමනෝදුශ්චරිතය ප්‍රාණසාතකායකර්මය එළවයි. සියලු ආකර්මණය පරිකර්මණය ඝන්ධිකාය ද පිඤ්ඤාචාව ඵරුසාවාව වාක්කර්මය ද එළවයි, මිථ්‍යාදාෂ්ටි මනෝරුශ්චරිතය ද අභිධ්‍යා ව්‍යාපාද හා මිථ්‍යාදාෂ්ටිය ද යොදවයි.

යමෙක්හුගේ මිථ්‍යාදාෂ්ටියෙන් යුත් රාගජ වූ හෝ ද්‍රෝසජ වූ හෝ යම් කිසි කායගයෙක් වේ ද, එය සර්වප්‍රකාරයෙන් මිථ්‍යා දාෂ්ටියෙන් උපන්නේ වේද, මේ කරුණෙන් මිථ්‍යා දාෂ්ටිය කාමමිථ්‍යාවාරකායකර්මය එළවයි. යම්පපුලාප වාක්කර්මය එළවයි. මේ අකුශලමූල වූ තුන් දුශ්චරිතයෝ යි.

යම් අභිධ්‍යාවක් ඇද්ද ඒ ලොභ යැ, යම් ව්‍යාපාදයෙක් ඇද්ද ඒ ද්‍රෝස යැ, යම් මිථ්‍යා දාෂ්ටියක් ඇද්ද ඒ මොහ යි. යම් අවචැඳුරුම් මිථ්‍යාත්වයන් උපදවත් ද ඔහු යි. ඒ තුන් අකුශලමූලයන් ගත්කල්හි දසවිධ අකුසලය පිරිමට යෙයි. ඒ ත්‍රිවිධ දුශ්චරිත සංකිලෙසයාගේ නිස්සරණය වාසනාභාගීයසූත්‍ර යි.

එහි ලෝභ. ද්‍රෝස බදු යම් බෙහෙවින් බැඳුණු නිද්ද්‍රෝසයෙක් ඇද්ද, මෙහි මොහයන් නොබැඳුණෝ වේද, ලොභය උත්පන්න වෙයි. එකරුණෙන් ඒ ධර්මයන්හි හෝ ලොභය පනවනු ලැබෙයි. එහි මේ මොහය අකුශලයෙක් වේද, අවිජ්ජා යි. සිටි වැඳුරුම් වූ යම් අවිද්‍යාවක් රූපයෙහි අනුශයවශයෙන් සිටියා ද එය යි. අවිද්‍යාවෙන් මධිනා ලද්දේ රූපය ආත්ම වශයෙන් දකී, ආත්මය රූපවත් කොට දකී, ආත්මයෙහි රූපය ඇතැයි හෝ දකී. රූපයෙහි හෝ ආත්මය ඇතැයි දකී.

තත්ථ නතමං පදං සක්කායදිට්ඨියා උචෙත්ථං වදති : 'තං ජිවං තං භරිර'නති නන්තිදිට්ඨි, අඛිච්චයමුප්පන්නදිට්ඨි ව, අඤ්ඤා ව කණ්ඨි අඤ්ඤා පටිසංවේදිනි පච්ඡිමසට්ඨිකසානං [?] තිණ්ණි පදාති සක්කායදිට්ඨියා සංසතං භජනති අඤ්ඤං ජිවං අඤ්ඤං භරිර'නති අතිරියං ව තං දුක්ඛිච්ඡන්තො : අහෙතුකං ව පතනති අනර්ඛාභාවො ව කම්මානං සබ්බං ව මානති.¹

තත්ථ 'ඉදමෙව සච්චං මොඝමඤ්ඤා'නති සංතාරෙන සුඤ්ඤි ආජිවතා ඡළාසිති පඤ්ඤාපෙනති. යථා රූපෙ සක්කායදිට්ඨියා වත්ථුවත්ථුකා, ඵ්වං පඤ්චසු බන්ධෙසු විසතිවත්ථුකා² සක්කායදිට්ඨි සංසතං භජති. අඤ්ඤාජිවතා ව සංසතවාදිකා ව³ සිලබ්බතං භජනති පරමසතති ඉමිනා භවිස්සාමි දෙවො වා දෙවඤ්ඤාතරෙ වාති. අයං සිලබ්බත-පරමාසො.

තත්ථ සක්කායදිට්ඨියා සො රූපං අතතතො සමනුපස්සති : තං ජිවං තං භරිරමි'ති. තං කඛ්ඛති විවික්ච්ඡති නාඛිමුච්චති නාභිපාසිදති, පුබ්බතෙන අපරතෙන පුබ්බතනාපරතෙන -පෙ- ඉති වාසනාභාගියෙසු සීතස්ස අයං උපකක්ඛිලෙසො.

තත්ථ සද්ධිඤ්ඤෙන සබ්බං විවික්ච්ඡතං පජනති, පඤ්ඤාඤ්ඤෙන උදෙබ්බයං පස්සති, සමාධිඤ්ඤෙන චිත්තං එකොදිකරෙති, විරිසඤ්ඤෙන ආරහති⁴ සො ඉමෙති පඤ්චති ඉඤ්ඤෙති සද්ධානුසාරි අවේච්චයසාදෙ තිරතො ආනන්තරියං⁵ සමාධිං උපපාදෙති. ඉඤ්ඤෙති සුඤ්ඤිති බම්මානුසාරි අපච්චයනාය ආනන්තරියං⁶ සමාධිං උපපාදෙති සො 'ඉදං දුක්ඛ'නති යථාභූතං පජානාති (සච්චාති) ඉදං දස්සනභාගියං සුත්තං. තස්ස පඤ්චානං ඔරමභාගියානං සංයොජනානං තිණ්ණි සංයොජනාති දස්සනා පභාතබ්බාති⁷ සබ්බෙත සබ්බං පටිනාති දො පුග්ගලකතාති [?]

තත්ථ තිණ්ණි අකුංචලමුලාති භාවනාපභාතබ්බාති උපරික්ඛිත්තාති ඡ භවෙ නිබ්බතෙතනති. තත්ථ තෙසු අභිජ්ඣාචාසාදෙසු තනුකතෙසු ඡ භවා පරික්ඛයං⁸ මරියදං ගච්ඡති, දො භවා අවසිට්ඨා. තස්ස අභිජ්ඣා ව බසාපාදෙ ව සබ්බෙත සබ්බං පරික්ඛිණා හොනති. එකො භවො අවසිට්ඨො හොති. සො ව මානවසෙන නිබ්බතෙතති. කිඤ්ඤාපි එත්ථ අඤ්ඤාපි වත්තාරෙ කිලොපා රූපරාගො භවරාගො අභිජ්ජා උභිව්චං, තෙතසමිං⁹. මානභූතා නප්පට්ඨලා අසමිමානං විනිවතෙතනාං, සබ්බෙපි තෙ අසමිමානස්ස පභාතං ආරහනෙතං¹⁰. ඛිණ්ණෙසු න ව තෙසු ඉදමුත්තරිං දස්සනභූමියං පඤ්චසු සෙවසුග්ගලෙසු තිසු ව පටිපන්නකෙසු¹¹ දිසු ව ඵලවේසු භාවනාභාගියං සුත්තං. තදුත්තරිං¹². අසෙබ්බාගියං-

1. මානසි - මජ්ඣං,
2. වත්ථුකා - මජ්ඣං, PTS.
- * සද්ධිඤ්ඤං උභයං.
3. අනන්තරියං - මජ්ඣං
4. වාදිකො - මජ්ඣං, PSS.
5. දස්සනපභාතබ්බාති - ම.
6. පරික්ඛයං - මජ්ඣං, PTS.
7. කෙතුසමිං, මජ්ඣං, PTS.
8. ආරහතෙ - මජ්ඣං, PTS.
9. පටිපන්නකෙසු - ම.
10. තදුත්තරි - ම.

එහි කවර පදයෙක් සක්කායදිවධියෙන් උච්ඡේදය කියා ද යත් : එය මැ ජීව යැ එය මැ ශරීර යැ'යි ගන්නා නාස්තික දෘෂ්ටිය ද අධිත්‍යසමුත්පත්තදෘෂ්ටිය ද, අනෙකක් කෙරෙයි අනෙකක් විදි යන සක්කායදිවධිය පිළිබඳ තුන් පදයෝ ශාශ්වතදෘෂ්ටිය හජනය කෙරෙහි. ජීවය අනෙකක ශරීරය අනෙකක යන අක්‍රියදෘෂ්ටියට ද ..... අනෙකක දෘෂ්ටියට ද වැටෙත්. ....

එහි 'මෙය මැ සැබව අත්‍යය සිස් යැ'යි සංසාරයෙන් ශුද්ධිය කියන ආජීවකයෝ සයාසු ලබධියක් පනවති. යම්සේ රූපයෙහි සක්කායදිවධිය පිළිබඳ චතුස්චස්තුකදෘෂ්ටිය වේ ද එ පරිදි පඤ්චස්කන්ධයෙහි විංශද්වස්තුක සක්කායදෘෂ්ටිය ශාශ්වතය හජනය කෙරෙයි අත්‍ය ආජීවකයෝ ද ශාශ්වතවාදිහු ද 'මෙයින් දෙවියෙක් හෝ දෙව්‍යාත්‍යතරයෙක් හෝ වන්නෙමි'යි ශීලව්‍රතය හජනය පරාමර්ශනය කෙරෙත්. මේ සිලබිබ්බපරාමාස යි.

එහි සක්කායදිවධියෙන් හේ රූපය ආත්මවශයෙන් දකි, 'එ මැ ජීව යැ, එ මැ ශරීරයැ'යි. පූර්වාන්තයෙහි අපරාන්තයෙහි පූර්වාන්තාපරාන්තයෙහි සැක කෙරෙයි, විවිකිත්සා කෙරෙයි, නිශ්චයට නො යෙයි, නො පහදී.....මෙසේ වාසනාභාගියෙහි සිටියහුට මේ උපක්කිලෙය යි.

එහි සද්ධිත්ත්වයෙන් සියලු විචිකිච්ඡික දුරු කෙරෙයි, පඤ්ඤිත්ත්වයෙන් උදයවාය දකි, සමාධිත්ත්වයෙන් සිත එකඟ කෙරෙයි, විරිධිත්ත්වයෙන් වියභාරම්භ කෙරෙයි. හේ මේ පඤ්චෙන්ත්වයෙන්ගෙන් සද්ධානුසාරි වූයේ අවේකාප්‍රසාදයෙහි නිරත වූයේ ආනන්තරිය සමාධිය උපදවයි. ශුද්ධ ඉත්ත්වයෙන්ගෙන් ධම්මානුසාරි වූයේ ප්‍රත්‍යය රහිත බැවින් ආනන්තරිය සමාධිය උපදවයි, හේ 'මේ දුක' යයි ඇති සැටියෙන් දූත ගනී. (සත්‍යයෝ දක්විය යුක්තානු ය.) මේ දස්සනභාගිය සූත්‍ර යි. ඔහුට පඤ්ච ඔරම්භාගිය සංයොජනයන් අතුරෙන් දර්ශනයෙන් ප්‍රභාතවාස වූ තුන් සංයොජනයෝ සියල්ලෙන් සියල්ල ප්‍රතිණ වූවාහු පුද්ගලයෝ දෙදෙනෙක් වූවාහු ය. [?]

එහි උඩ කියන ලද භාවනායෙන් ප්‍රභාතවාස වූ තුන් අකුසලමූලයෝ හව සසක් උපදවති. එහි ඒ හවයන් කෙරෙහි අභිධ්‍යාව ද ව්‍යාපාදයන් ද තුනි කළ කල්හි පඩිතවයෝ ක්ෂයවීමට මයභාදවට යෙති, ඔහුට අභිධ්‍යාව ද ව්‍යාපාදය ද සියල්ලෙන් සියල්ල ක්ෂය වූවාහු වෙත්. එක් හවයෙක් අවශිෂ්ට වේ. එ ද මානවශයෙන් නිපදවයි. තවද මෙහි රූපරාගය හවරාගය අවිද්‍යාවය උද්ධව්වය යන අත්‍ය වූත් සත්‍ය ක්ලෙශයෝ වෙති. ඔහු එහි මාන වූවාහු අස්මිමානය විනිවර්තන කරන්නට ප්‍රතිබල නො වෙති. ඔහු සියල්ලෝ මැ අස්මි මානසාගේ ප්‍රභාණය ආරම්භ කෙරෙත්. ඔවුන් ක්ෂය නොවූ කල්හි මතුයෙහි දර්ශන භූමියෙහි ද පඤ්චශෙක්ෂ පුද්ගලයන් කෙරෙහි ද තුන් ප්‍රතිපන්නකයන් කෙරෙහි ද එලස්ථයන් දෙදෙනකු කෙරෙහිද මේ භාවනාභාගිය සූත්‍ර යැ. එයින් මත්තෙහි අයෙක

සුභතං. කන්ධම් හුම් නවිජියති [?] ඉදං ච පඤ්චමං සුභතං තිණ්ණං පුග්ගලානං දෙසිතං පුට්ඨජනස්ස, සෙබස්ස අසෙබස්ස. සංකිලෙසභාගියං වාසනාභාගියං පුට්ඨජනස්ස, දස්සනභාගියං භාවනාභාගියං පඤ්චනාං සෙබානං, යං පඨමනිද්දිංසං අසෙබභාගියං සබ්බෙසං අරහන්තානං. යං පන පඤ්චවිධං සත්තවිසඤාකාරෙ පටියෙයිතබ්බං. එතෙසු තස්ස ගතිනං ගතො උතතරි [?] තං ච බො සබ්බෙසෙන පඤ්ඤාතාය ආකාරෙති සම්පන්නි, යෙ පඤ්ඤාස ආකාරා සාසනෙ නිද්දිව්ඨා තෙ සම්බුද්ධිපත්තා දසති ආකාරෙති පත්තනි, යෙ අරියසම්මං නිකෙයිසෙන ඕතෙ සම්බුද්ධිපත්තා අට්ඨස්ස ආකාරෙසු පත්තනි. චතුසු ච සාධාරණෙසු සුත්තෙසු, යා භාරසම්පාතස්ස හුම් තෙ සම්බුද්ධිපත්තා පඤ්චස්ස සුත්තෙසු පත්තනි : සංකිලෙසභාගියෙ වාසනාභාගියෙ භාවනාභාගියෙ නිබ්බට්ඨාගියෙ අසෙබභාගියෙ ච. තෙ සම්බුද්ධිපත්තා චතුසු සුත්තෙසු පත්තනි : සංකිලෙසභාගියෙ වාසනාභාගියෙ නිබ්බට්ඨාගියෙ අසෙබභාගියෙ ච. තෙ සම්බුද්ධිපත්තා නිසු සුත්තෙසු පත්තනි : පුට්ඨජනභාගියෙ සෙබභාගියෙ අසෙබභාගියෙ ච. තෙ සම්බුද්ධිපත්තා ද්විසු සුත්තෙසු පත්තනි : නිබ්බට්ඨාගියෙ ච පුබ්බසොගභාගියෙ ච. යථා වුත්තං භගවතා : “ඥො අත්ථසෙ සම්පස්සමානා නථාගතා අරහන්තො සම්මාසම්මුඛා ධම්මං දෙසෙතති : සුභතං ගෙය්‍යං - පෙ - කන්ධා පුබ්බසොගසම්මන්තාගතො අප්පකසිරෙන මඤ්ඤමානො වසියති. පුබ්බසොගා ච හවිස්සන්ති සත්තානං මඤ්ඤමානාධරුයා¹ [?]

තත්ථ පඤ්ඤවේමන්තතං අත්තනො සම්මුපස්සමානෙන අට්ඨවිධො සුත්තසබ්බෙසෙ යත්ථ යත්ථ සකෙකාති තත්ථ තත්ථ යොජේතබ්බං, තත්ථ තත්ථ යොජේතා සුත්තස්ස අත්ථො භිද්දිසිතබ්බො. න හි සතීවොදනං මනොධාරෙත්වා විනා සක්කා යෙන කෙනචි සුභතස්ස අත්ථං යථාභූතං භිද්දිසිතුං.

තත්ථ පුරිමකානං සුභතානං ඉමා උද්දනගාථා :

- (1) කාමකා ජලාඤ්ඤානා - පඤ්ච නිවරණානි ච මනො පුබ්බභිගමා ධම්මා - මහානාමො ච සාකිශො,
- (2) උඬං අධො විපජ්ඣතෙතා - යං ච සිලකිම්මනියා යස්ස තෙලුපමං විතතං - උපතියස්ස පුට්ඨාදිකා,
- (3) යස්ස කායගතාසති - ඡත්තං තමොපරුගතො න තං දලිතං වේතයිකං - අයං ලොකොති අදිකං,
- (4) චන්දාගේ වෙච පුග්ගලා - දදතො පුඤ්ඤං පට්ඨති සොඤ්ඤානුධානධම්මෙසු - අයං තෙසං අනුක්කමො.

(9) තත්ථ කතමා ආණ්ඩනි :

13. සචෙ භායථා දුක්ඛස්ස - සචෙ වො දුක්ඛමපපිසං මාකන්ධා පාපකං කම්මං - අභි වා යදි වා රහො.

“අනිතෙ රුධිරුපෙ අනපෙකො භොති”ති වින්දාරෙන කාතබ්බො.

1. ධාරුය - PTS.

2. සායගි - PTS.

3. අනපෙකා භොතිති - PTS.

භාගිය සූත්‍ර යැ, කිසි තැනෙක..... ? මේ පස්වැනි සූත්‍රය ද පාඨග්ජන, ලෙහක්ඛ, අලෙහක්ඛ යන තුන් පුද්ගලයන්ට දෙයන ලද. සංකිලෙසභාගිය වාසනාභාගිය සූත්‍රය පුහුදුන් පුහුල්භට යැ, දස්සනභාගිය භාවනාභාගිය දෙන පෘඤ්ච ලෙහක්ඛයන්ට යැ, පළවු දක්වන ලද අසෙබ භාගිය සූත්‍රය සියලු රහතුන්ට යැ. පෘඤ්චවිධ වූ යම් සූත්‍රයක් සත්විසි ආකාරයෙහි ලා සෙවිය යුතු ද මොවුන් කෙරෙහි ..... ? එ ද සැකෙවින් පනස් අයුරෙකින් සම්පන්නය වේ ද, යම් පනස් ආකාර කෙතෙක් ශාසනයෙහි දක්වන ලද්දහු ද ඔහු සංක්ෂෙප කරනු ලබන්නාහු දහ ආකාරයකින් සංග්‍රහ වෙති, සැකෙවින් සිව් ආයතියන්ගෙන් සංක්ෂෙප කරනු ලබන්නාහු අට ආකාරයකින් පතිත වෙති (?) සතර සාධාරණ සූත්‍රයන්හි ද වැටෙති. භාරසම්පාතයට යම් භූමියක් ඇද්ද එහි යැ, ඔහු සංක්ෂෙප කරනු ලබන්නාහු ‘සංකිලෙසභාගිය වාසනාභාගිය භාවනාභාගිය නිබ්බේධභාගිය හා අසෙබභාගිය ද යන පෘඤ්චසූත්‍රයන්හි වැටෙති, ඔහු සංක්ෂෙප කරනු ලබන්නාහු ‘සංකිලෙසභාගිය වාසනා භාගිය නිබ්බේධභාගිය හා අසෙබභාගිය ද යන සතර සූත්‍රයන්හි වැටෙති. ඔහු සංක්ෂෙප කරනු ලබන්නාහු ‘පුපුර්ජනභාගිය සෙබභාගිය හා අසෙබභාගිය ද යන තුන් සූත්‍රයන්හි වැටෙති. ඔහු සංක්ෂෙප කරනු ලබන්නාහු නිබ්බේධභාගිය ද පුබ්බසොගභාගිය ද යන සූත්‍රද්වයෙහි වැටෙත්. භාග්‍යවතුන් විසින් එහෙයින් වදරන ලද : “අත්ථවය - කරුණු දෙකක් දක්නාවු නටාගත අර්භන් සමාක්සම්බුද්ධයෝ සුන්ත ගෙයා ..... යන ධර්මය දෙගතා කෙරෙති. ශාස්තෘන් වහන්සේ පූර්ව යොග්‍යමත්වාගත වුවන් නිදහින් දන්නාහු වසභ කෙරෙති. .... (?)

එහි නමින්ගේ ප්‍රඥාපරිමාණවය දක්නාහු විසින් අවචැදැරැම් සූත්‍රසංක්ෂෙපයෙහි යම් යම් තැනෙක හැකි වේ ද ඒ ඒ තැන යෙදියැ යුතු. ඒ ඒ තැන්හි යොද යුතුාර්ථය දක්විය යුතු. පිරිසුදු සිතියෙන් වෙන් වැ යම් කිසිවක්හු විසින් යුතුාර්ථය තත්වු පරිදි දක්වන්නට නො මැ හැකි වේ, ?

එහි පූර්ව උද්භාත සූත්‍රයන්ගේ මේ උද්දන ශාථා යැ :

- (1) “කාමන්ධා ජාලසඤ්ජනා” යැ පෘඤ්ච නිවරණයෝ යැ මනෝපුබ්බංගමා ධම්මා යැ මහානාම ශාක්‍යරජ යැ යන මොහු ද-
- (2) ‘උද්ධං අබ්බා විජ්ජමන්තො’ යැ “කිමන්ටියාති කුසලාති සිලාති” යනාදිය යැ යස්ස සෙලුපමං චිත්තං” යැ ‘ආයස්මා ට. හන්තෙ යනාදි උපනිස්ස (යාටිපුත්ත) පුවජා යැ-
- (3) ‘යස්ස කායගතාසනි’ යැ ‘ජන්තමතිවස්සනි’ යනාදිය යැ ‘තමොතමපරායනො’ යනාදිය යැ ‘න තං දළ්භං’ යනාදිය යැ ‘යං වෙනසිකං’ යනාදිය යැ ‘අයං ලොකො යනාදියයැ
- (4) ‘අනුසොනගාමී’ ආදි සතර පුද්ගලයෝ යැ - දදනො පුඤ්ඤා පව්ඨස්නි’ යනාදිය යැ ‘සොනානුධනෙසු ධම්මෙසු’ යනාදිය යැ මේ ඒ උද්ගරණයන්ගේ අනුක්‍රමය යි.

(9) එහි ආණ්ඩ්‍ය කවඨ යන් :

13. ඉදින් දුක්ඛ බියවවු නම් ඉදින් තොපට දුක් අප්‍රිය නම් හෙළියෙහි වේවයි නොහොත් රහසි වැ වේවයි පවිකම් නහමක් කරවු.

“රාධය, අනිත රූපයෙහි අනපෙක්ෂ වෙව”යි විස්තරයෙන් කියැයුතු’

“සීලවිනේශන ආනන්ද පුග්ගලෙන හ වේගනා¹ කරණීයා ‘කිනති මෙ අවිප්පට්ඨායෙ භවිස්සති’² ති.³ අයං වුච්චති ආණ්ඩති.

(10) නන්ත කතමං ඵලං :

14. ධම්මො භවෙ රතති ධම්මවාදි.
ජතනං මහනතං යථ වස්සකාලෙ,
එකානිසංයො ධම්මෙ සුවිනේශ
හ දුග්ගතිං ගච්ඡති ධම්මවාදි.

ඉදං ඵලං :

(11) නන්ත කතමො උපායො :

15. සබ්බෙ ධම්මා අනත්තාති - යද පඤ්ඤාය පස්සති
අථ නිබ්බිද්දති දුකෙහි - එස මග්ගො විසුද්ධියා.

“සත්තභවෙහති සමත්තාගතො බො භික්ඛු අපි හිමවනනං පබ්බතරුජානං වාලොයා, තො පන වාදෙ ඡවං අවිජ්ජං.”
(සත්තකෙසු වේයාකරණං කාතබ්බං.) අයං උපායො.

(12) නන්ත කතමං ආණ්ඩති ච ඵලං ච :

16. සවෙ භායථ දුක්ඛස්ස - සවෙ වො දුක්ඛමප්පිසං.
මා‘කන්ත පාපකං කමමං - අභි වා යදි වා රහො.
17. සවෙ ච පාපකං කමමං - කරිස්සථ කරෙථ වා⁴
හ වො දුක්ඛා පමුත්තාන්ති⁵ - උප්පට්ඨා‘පි⁶ පලායතං.

සුරිකාය භාජාය ආණ්ඩති, පච්ඡිකාය ඵලං.

“සීලෙ පතිට්ඨාය දො ධම්මා භාවේතබ්බා : යා ච චිත්තභාවිතා
යා ච පඤ්ඤාභාවිතා” අයං⁷ ආණ්ඩති, රුගවිරුගා ච ඵලං.

(13) නන්ත කතමං ඵලං ච උපායො ච :

18. සීලෙ පතිට්ඨාය නරෙ සපඤ්ඤා - චිත්තං පඤ්ඤා ච භාවියං
ආනාපි නිපතො භික්ඛු - තො ඉමං විජට්ඨෙ ජටං.

සුරිකාය අබ්බිතාජාය උපායො, පච්ඡිකාය අබ්බිතාජාය ඵලං.

-
1. සද මජ්ඣං - PTS.
  2. අස්සාති - PTS. මජ්ඣං,
  3. කතමා - මජ්ඣං,
  4. කරෙථ වා කරිස්සථ - ම.
  5. පමොත්තාන්ති - ම.
  6. උප්පට්ඨාපි - මජ්ඣං උද්දන, PTS.
  7. යා ච - ම.

“ආනන්දය, සිල්වත් පුහුල්හු විසින් ‘කිම මට අවිජ්ජාසාරය වන්නේ දැ’යි වෙතනා නො කටයුතු” යයි මේ ආණ්ඩු යයි කියනු ලැබේ.

(10) එහි ඵලය කවරෙයත් :

14. දුතාදි කුලදර්ම තෙමේ ඒකාන්තයෙන් ඒ ධර්මයෙහි හැසිරෙන පුහුල්හු (දිව්‍යධර්මික සම්පරාධික අනර්ථයෙන්) රක්තේ යැ, වැසිකල මහත්වූ ඡත්‍රය එය ධර්මානුසාරීයෙන් රක් ද එමෙන්. ධර්මය මොනොවට පරිචිත කල්හි තෙල අනුසය වෙයි, ධර්මවාරි පුද්ගල අපායාදි දුගතියට නො යේ යයි.

මේ ඵල යි.

(11) එහි උපාය කවරෙයත් :

15. සියලු සංඛත සංඛ්‍යාත ප්‍රත්‍යයෝත්පත්තධර්මයෝ අනාත්මයහ යි මෙසේ යම් කලෙක (විදසුන් තෙදගන්වා) අනාත්මානුදර්ශන ප්‍රඥයෙන් දකි ද, එකල්හි (පෙර මැ අනිත්‍ය දුඛයෙන් දුටු හෙයින්) විදර්ශනා භොවර වූ පඤ්චස්කන්ධ දුඛයෙහි නිර්වේදයට පැමිණෙයි. තෙල නිර්වේදය විශුද්ධි සංඛ්‍යාත ආයතීමාර්ගයට උපාය වේ යයි.

“සත් අහෙකින් සමන්වාගත මහණ හිමවන් පවිරජු පවා සලන්නේ යැ, ලාමක වූ අවිද්‍යාව (සලන්නේ යැ යනු) කියනු මැ කවරේ ද” (යත්තක නිපාතයෙහි වෙය්‍යාකරණය විස්තර කළ යුතු.) මේ උපාය යැ.

(12) එහි ආණ්ඩු ද ඵලය ද කවරෙයත් :

16. ඉදින් දුකට බියවූ නම් ඉදින් තොපට දුක අප්‍රිය නම්, හෙළියෙහි වෙව්යි නොහොත් රහසැ වෙව්යි පවිකම් නහමක් කරවූ.

17. ඉදින් පවිකම් මතු කරන්නවූ නම් ,දන් කරවූ නම් හෝ දූත දූත පලායන්නා වූ ද තොපට දුකින් මිදීමක් නැති.

පූර්ව භාවයෙහි ආණ්ඩු යැ, පශ්චිමභාවයෙහි ඵල යි.

“සීලයෙහි පිහිටා චිත්තභාවනාව ද පඤ්ඤාභාවනාව ද යන ධර්මයෝ දෙදෙන වැඩියැ යුක්තානු මැ යැ” මේ ආණ්ඩු යැ. රාගවිරාගය ඵල යි.

(13) එහි ඵලය ද උපාය ද කවරෙයත් :

18. පිළිසද නුවණින් නුවණ ඇති වියහි ඇති පාරිභාරික ප්‍රඥ ඇති සසරබිය දක්නා වූ යම් සත්ත්වයෙක් ඇද්ද හේ සීලයෙහි පිහිටා චිත්තසමාධිය ද විදර්ශනා ප්‍රඥාව ද වඩමින් මේ තෘෂ්ණා නමැති අවුල කපන්නේ යි.

මෙහි පූර්වාර්ධභාවයෙන් උපාය ද, පශ්චිමාර්ධභාවයෙන් ඵලය ද වේ.

‘නන්දියො සකෙයා - කම්මවුණුසම් නිග්‍රොධාරම්කෝ’¹ සුත්තං. මූලතො උපාදය යාව ඡසු ධම්මෙසු. උත්තරිං² පඤ්චසු ධම්මෙසු යාව ‘කරණියං අත්තතො න සමනුපසන්නති’³ අයං උපායො. අරියසාවකො පජ්ඣතෙව පාපකො අකුසලෙ ධම්මෙ, න උපාදියති’⁴ ති’ සබ්බාසු ඡසු පඤ්චසු, අයං එලං ව උපායො ව.

(14) තත් තතමං ආණනති ව එලං ව උපායො ව :

19. සුඤ්ඤතො ලොකං අවෙක්ඛස්සු - මොහරජ සද්‍ර සතො අත්තානුදිට්ඨිං උගඛව - එවං මච්චුතරෙ සියා.

“සුඤ්ඤතො ලොකං අවෙක්ඛස්සු මොහරජා”ති ආණතති. “සද්‍ර සතො”ති උපායො. “අත්තානුදිට්ඨිං උගඛව එවං මච්චුතරෙ සියා”ති එලං.

“සමායං භික්ඛවෙ භාවෙථ, සමාහිතො භික්ඛවෙ භික්ඛු රූපං අතිවනති පජානාති, එවං පස්සං අරියසාවකො පරිශුච්චති ජාතියාපි -පෙ- උපායාහෙතිපි.” ඉධ තිණ්ඨි.

(15) තත් තතමො අස්සාදෙ :

20. කාමං කාමයමානස්ස - නස්ස වෙ තං සමිජ්ඣති අභා පිතිමතො හොති - ලභා මච්චො සදිව්ඡති.

අයං අස්සාදෙ.

“ධම්මවරියා සම්මවරියා කුසලකිරියා” හෙතු හි බ්‍රාහ්මණ එවමිධො - කචෙව සත්තා කායස්ස හෙද සුගතිං සග්ගං ලොකං උපපජ්ජනති.” අයං අස්සාදෙ.

(16) තත් තතමො ආදිනවො :

21. කාමෙසු වෙ සඤ්ඤතෙ - සබ්බා මුච්චෙව - (?)

අයං ආදිනවො.

පසෙනදිසංයුත්තකෙකෙ සුතො පබ්බතූපමා අයං ආදිනවො.

(17) තත් තතමං නිසාරණං ;

22. යො කාමෙ පරිවජ්ජති - සප්පසෙව පද්‍ය සිරො සො’මං විසත්තිකං ලොකෙ - සතො සමතිවිත්තති,

ඉංයුත්තකෙ සුත්තං පාරිච්ඡින්නකො පඤ්චපලාසො සත්තපලාසො ; ඉදං නිසාරණං.

1. ඉසිටුත්තපුරිතිකා ම එකරකෙකි - ම PTS.
2. උත්තරි - ම PTS.
3. යාවයොයො කරණියො - ම
4. අසහගතස්ස කාමාසවාපි විතතං විශුච්චතීති - ම.
5. උපායාහෙති - PTS.
6. කුසලවරියා - මජ්ඣං, PTS.

කිඳුල්වත්තුවර නිග්‍රායාරාමයෙහි තන්දිය ශාකාසංචිත වදන තන්දිය සූත්‍රය—මුල පටන් ධර්ම සංයෙහි ද මත්තෙහි ධර්ම පසෙහි ද නම් විසින් කටයුතු දිය දකිත්. මේ උපාය යැ, ආයතනික ලාමක අකුල ධර්මයන් දුරු කෙරේ මැ යැ, සියලු එකොළොස් ධර්මයන්හි මේ ඵලය ද උපාය ද වේ.

(14) එහි ආණන්ති ද ඵලය ද උපාය ද කවරේ යත් :

19. මොසරාජය, හැලි කල්හි ස්මානිමන් වැ සන්තායආප්තිය දුරුකොට ලොව ගුණා විසින් බලව, මෙසෙයින් මාතෘහු ඉක්මවන්නෙහි යැ”.

“සුඤ්ඤතො ලොකං අවෙක්ඛස්සු මොසරාජ” යනු ආණන්ති යැ. “යද්‍ය යතො” යනු උපාය යැ, අත්තානුදිට්ඨිං උපරිච්ච වචං මච්චුතරො සියා” යනු ඵල යි.

“මහණෙනි, සමායිය වසු, මහණෙනි, සමායිය වූ මහණ ‘උපය අනිත්‍ය යයි දැනගනි, මෙසේ දක්නා ආයතනික රාජ්‍යයන් ද ..... උපායායයන්ගෙන් ද විදේශි.” මෙහි ආණන්ති ආදී තුන මැ ඇත.

(15) එහි අස්සාද කවරේ යත් :

20. වස්තුකාමය කැමැතිවන සත්ත්වයෙකු ඉදින් ඒ කාමවස්තු සංඛේදය වන ම, එකල්හි සත්ත්ව තෙමේ කැමැති වස්තුව ලැබ එකාන්තයෙන් යනු ලැබීය යිත් ඇතිසේ වේ.

මේ අස්සාද යැ.

“ඛුද්ධං, ධර්මපදායා යටච්ඡායා කුලලක්‍රියා හෙතු කොට ගෙන මැ මෙසේ මෙලොවැ ඇතැම් සත්ත්ව කෙනෙක් කය බිඳීමෙන් සුගති ස්වර්ගලොකයට පැවිණෙත්.” මේ අස්සාද යි.

(16) එහි ආදිනව කවරේ යත් :

21. (ආදිනව සඳහා නිදර්ශන කළ පාඨය අසම්පූර්ණ වූයෙකි.)

පසෙහාදි (කොසල) සංයුක්තයෙහි සූත්‍රාගත “පබ්බතපමාව” වෙයි. මේ ආදිනව යි.

(17) එහි නිස්සරණ කවරේ යත් :

22. යමෙක් වස්තුකාමිකලොභකාමයන් (විෂ්කම්භණයෙන් හෝ සමුච්ඡේදයෙන්) තමාගේ පාදය කෙරෙන් සර්වසතුගේ හිස මෙන් දුරුකෙරේ ද, ඒ මහණ ලොවැ විසත්තිකා සංඛ්‍යාත මේ තෘප්තාව ස්මානිමන් වැ ඉක්මවයි.

සංයුක්තසහිත සූත්‍රය— පවුට්ත කොළ ඇති ගිලිහුණු කොළ ඇති පරසතුරුක (දක්වියයුතු) මේ නිස්සරණ යි.

(18) තත් කතමො අස්සාදො ච ආදිනවො ච :

23. යාති කරොති පුරිසො - නාති අනනති පස්සාති
කල්‍යාණකාරි කල්‍යාණං - පාපකාරි ච පාපකං.

තත් යං පාපකාරි පච්චනුහොති අයං ආදිනවො¹ කල්‍යාණකාරි යං පච්චනුහොති, අයං අස්සාදො.

ලාභාලාභ අට්ඨකෙසු බ්‍යාකරණං, තත් “අලාභො අයසො නිඤ්ඤකම්” අයං ආදිනවො. ‘ලාභො යසො සුඛං පසංසා’ අයං අස්සාදො.

(19) තත් කතමො අස්සාදො ච නිස්සරණං ච :

24. සුඛො විපාකො පුඤ්ඤානං - අභිප්පායසො ච ඉජ්ඣති
බිප්පං ච පරමං සන්තං - නිබ්බානමධිගච්ඡති.

යො ච විපාකො පුඤ්ඤානං යා ච අභිප්පායසො ඉජ්ඣනා, අයං අස්සාදො. යං බිප්පං ච පරමං සන්තං නිබ්බානමධිගච්ඡති, ඉදං නිස්සරණං.

“බතනිංසාය” වෙච මහාපුරිසලකිණේති සමන්තාගතස්ස මහාපුරිසස්ස දො ඥෙව ගතියො භවිතති² : සචෙ අගාරං අජ්ඣාචසති, රුජා හොති උක්කචතති³ (යාච අභිච්ඡන්තා, අජ්ඣාචසති) අයං අස්සාදො “සචෙ අගාරස්මා අනගාරියං පබ්බජ්ඣ” (සබ්බං වින්දාරෙන⁴) ඉදං නිස්සරණං. අයං අස්සාදො ච නිස්සරණං ච.

(20) තත් කතමො ආදිනවො ච නිස්සරණං ච :

25. අද්දනස්ස භසං ඤාතො - ජාතිමරණසම්භවං
අනාද්‍යත නිබ්බාති⁵ - ජාතිමරණසම්බිධා.

පුරිකොග අභිසංගාථාය ජාතිමරණසම්භවො ආදිනවො. ‘අනාද්‍යත නිබ්බාති ජාතිමරණසම්බිධාති නිස්සරණං.

“කිච්ඡං වතායං ලොකො ආපනෙතො, ජායති ච ජියති ච මියති ච”⁶ යාච “කුදස්සු නාම ඉමස්ස දුක්ඛස්ස නිස්සරණං පඤ්ඤාසිස්සති ජරාමරණස්සා”⁷ ති. එත් යා උපපටිකා, අයං ආදිනවො, යො ගෙවං හින්තො⁸. අභිනික්ඛමති යාච පුරුණකාය රුජ්ඣාතිතා. ඉදං නිස්සරණං. අයං ආදිනවො ච නිස්සරණං ච.

(21) තත් කතමො අස්සාදො ච ආදිනවො ච නිස්සරණං ච :

26. කාමා හි චිත්තා මධුරා මනෝරමා,
විරූපරූපෙන⁹ මපේනති චිත්තං, -පෙ-
නස්මා අහං පබ්බජ්ජෙමහි රුජ -පෙ-
අපණ්ණකං සාමඤ්ඤමෙව සෙය්‍යො.

1. අස්සාදො - ම.

2. බ්‍යාතනිංසාය - මජ්ඣං.

3. හොනති - ම, PTS.

4. සබ්බෙත භික්ඛෙත - ම, PTS.

5. යථිදං ජායතෙ ච මියතෙ ච - ම, PTS.

6. නිබ්බතතති - මජ්ඣං, PTS.

7. අනෙතො භවිස්සාති පරතො වාති - ම, PTS.

8. ගෙවං ඤාතො - ම, PTS.

9. විවිධා - ම, PTS.

10. විරූපරූපෙති - ම, PTS.

(18) එහි අස්සාද හා ආදිනව කවරෙ යන් :

23. පුරුෂ තෙමේ යම් පාප කෙනකුන් කෙළේ ද, ඒ පාපවිපාකයන් තමා කෙරෙහි දකී, දනාදි කල්‍යාණක්‍රියා කරනුයේ කල්‍යාණයන් දකී, යළි පාපකාරී පුරුෂ ලාමක පාපවිපාකය දකී.

එහි පාපකාරී තෙම යම් විපාකයක් විඳි ද මේ ආදිනව යැ, කල්‍යාණකාරී පුරුෂ යම් විපාකයක් විඳි ද මේ අස්සාද යි.

‘ලාභාලාභ’ අප්‍රේමකයෙහි වෙය්‍යාකරණය දැක්විය යුතු : එහි ‘අලාභ අයස නින්දා දුක්ඛ, යන මේ ආදිනව යැ, ‘ලාභ යස සුඛ පසංසා’ යන මේ අස්සාද යි.

(19) එහි අස්සාද හා නිස්සරණ කවරෙ යන් :

24. පුණ්‍යයන්ගේ සුඛ විපාකය වෙයි, අධ්‍යායය ද සමාද්ධි වෙයි. වහා පරම ශාන්තිය, වූ නිර්වාණය ද අවබෝධ කෙරෙයි.

පුණ්‍යයන්ගේ යම් විපාකයක් ඇද්ද, යම් අධිප්‍රාය සමාද්ධියකුත් වේ ද, මේ අස්සාද යැ යම් පරම ශාන්ති වූ නිර්වාණය අවබෝධකිරීමක් ඇද්ද මේ නිස්සරණ යි.

“දෙතිස් මහාපුරුෂලක්ෂණයෙන් සමන්විත මහාපුරුෂහට ගති දෙකක් මැ වෙති : ඉදින් ගිහිගෙයි වෙසේ නම් සක්විති රජ වෙයි. (දිනා වාසය කෙරෙයි යනු දක්වා) මේ අස්සාද යැ. ‘ඉදින් ගිහිගෙන් නික්මැ අනගාරිය පැවිද්දට පැමිණේ ද (සියල්ල විස්තරයෙන් කියැ යුතු.) මේ නිස්සරණ යැ. මේ අස්සාද හා නිස්සරණ සූත්‍ර යි.

(20) එහි ආදිනව හා නිස්සරණ හා කවරෙ යන් :

25. (තෘෂ්ණා විසින්) ආදායාගේ ජාතිමරණ කාරණ වූ බිය දැනැගෙන ජාතිමරණයන්ගේ ක්ෂය වීමෙන් තෘෂ්ණාග්‍රහණය නො කොට පිරිනිවෙයි.

පූර්වාර්ධගාථායෙහි ජාතිමරණයම්භවය ආදිනව යැ, ‘අනාදාන නිබ්බානී ජාතිමරණ සංඛයා, යනු නිස්සරණ යි.

‘එකාන්තයෙන් මේ ලෝවැසි තෙමේ දුකට පැමිණියේ යැ, උපදනේ ද දිරන්තේ ද මියන්තේ ද වෙයි’ (යනු පටන්) කවද නම් මේ ජරාමරණ දුඃඛයාගේ නිස්සරණය පැනෙන්නේ ද’ යනු දක්වා මෙහි යම් උපපරික්ෂාවක් වේ ද මේ ආදිනව යැ, පුරාණ රාජධානියෙහි ගෙඛය හැරපියා අභිනිෂ්ක්‍රමණය වේ ද, මේ නිස්සරණ යැ. මේ ආදිනව හා නිස්සරණ යි.

(21) එහි අස්සාද ආදිනව හා නිස්සරණ කවරෙ යන් :

26. යම් හෙයකින් වස්තුකාමයෝ විසිතුරු වූවාහු මධුර වූවාහු (සුහුදුනට) මනරම් වූවාහු විවිධ ස්වරූපයෙන් සිත අලළන් ද ... මහරජ, මම එහෙයින් පැවිදි වීමි, ... අවිරුද්ධ වූ - නෛය්‍යාණික වූ ශ්‍රමණභාවය මැ උත්තරීතර වේ.

යං ‘කාමා හි විත්‍රා මධුරා මනෝරමා’නි අයං අස්සාදෙ. යං ‘විරුපරුපෙන මථෙතති විතත’නති අයං අදිනවො. යං ‘අහං පබ්බජිතොමහි රාජ අපණ්ණිකං භාමස්සදුමෙව සෙය්‍යා’නි ඉදං නිස්සරණං.

බාලිසිකොපමසුත්තං.¹

යං අසාය වා වෙදනියං කමමං ගාහති, තථා චෙපි යං යං පාපකමමං අනුභොති, තත්ථ දුක්ඛවෙදනියෙන කමෙමන අභාවිත-
කායෙන ච යාච පරිත්තචෙතසො ච ආදිනවං දස්සෙති, සුඛවෙදනියෙන
කමෙමන අසායං දස්සෙති² යං පුරුසදිස්සො භොති. භාවිතවිත්තො
භාවිතකායො භාවිතපඤ්ඤා මහානාමො, ඉදං නිස්සරණං.

(22) තත්ථ කතමං ලොකියං සුත්තං :

27. න හි පාපං කතං කමමං - හස්සු ඛිරංච චුච්චති
දහනතං බාලමනෙති - හසමච්ඡන්තොච පාචකො.

‘චන්තාරි අගතිගමනාති, ඉදං ලොකියං සුත්තං.

(23) තත්ථ කතමං ලොකුත්තරං සුත්තං :

28. යස්සිත්‍රියාති සමථං ගතාති
අස්සා යථා සාරපිනා සුදනතා,
පභිනමානස්ස අනාසවස්ස
දෙවාපි තස්ස පිහයනති තාදිනොති,

“අරියං වො හික්ඛවෙ සම්මාසමාගිං දෙසෙය්‍යාමි” ති ඉදං
ලොකුත්තරං සුත්තං.

(24) තත්ථ කතමං ලොකියං ලොකුත්තරං ච සුත්තං :

29. සතතිසා විය ඔමට්ඨා - ඛස්සමානොච මත්තෙ
කාමරුගප්පභානාය - සතො හික්ඛු පරිබ්බජේ.

“සතතිසා විය ඔමට්ඨා ඛස්සමානොච මත්තෙ”ති ලොකියං.
“කාමරුගප්පභානාය සතො හික්ඛු පරිබ්බජේ”ති ලොකුත්තරං.

“කබ්බිඛ්ඛාරෙ අභාරෙ අත්ථි ඡන්‍යෙ”ති ලොකියං. “තත්ථි ඡන්‍යෙ”ති
ලොකුත්තරං. ඉදං ලොකියං ලොකුත්තරං ච සුත්තං.

(25) තත්ථ කතමං කමමං :

30. යො පාණමභිපාතෙති - මුසාවාදං ච භාහති
ලොකෙ අදිත්තං - අදියති - පරදරං ච ගව්ඡති,
සුරුමෙරයපානං ච යො ඥාතෙ අනුසුඤ්ඤති.

31. අප්පභාස පඤ්ච වෙරුති - දුස්සිලො ඉති චුච්චති,
(කායස්ස හෙද දුප්පඤ්ඤා - නිරයං ගොපපජ්ජති.)

“තිත්ථිමාති හික්ඛවෙ දුච්චරිතාති” ඉදං කමමං.

1. බලවං බාලොපම සුත්තං - ම, PTS.

2. අස්සාදෙති - ම.

“කාමා හි විත්‍රා මධුරා මනොරමා” යන යමක් ඇද්ද, මෙ අස්සාද යැ. “විරූප රූපෙන මචේත්ති චිත්තං” යන මේ ආදිනව යැ. “අභං පබ්බජිතොමගි රාජ අපඤ්ඤාං සාමඤ්ඤා මෙව සෙය්‍යා” යන මේ නිස්සරණයි.

“බාලිසිකොපමසුත්‍රය වෙදනාසංයුත්ත

ආශාසෙන් ටහා් යම් (විජාක) වින්දසුතු කර්මයක් කෙරේ ද, ඉදින් යම් යම් පාපකර්මයක් කෙරේ ද, එහි ද්‍රාව්‍යවේදනීය කර්මයෙන් ද අභාවිත කායසෙන් ද යුක්ත වූ පරිත්තවෙනසො’ යනු දක්වා ආදිනවය දක්වති. සුඛවේදනීය කර්මයෙන් අස්සාදය දක්වති. වැඩු සිත වැඩු කය වැඩු ප්‍රඤ ඇති අපරිත්ත-(නිකංගල්) මහානාම වෙයි. මේ නිස්සරණයි. (මේ කොටස ද ව්‍යාකූල යි.)

(22) එහි ලොකීය සුත්‍ර කවරෙ යත් :

27. කරන ලද පාපකර්මය එකෙණෙහි (දෙවනලද ධාරොජ්ඣ) ක්ෂීරය දිහිබවට ගො යන්නාසේ නොමැ විජාක දෙයි. භවයෙන් වැසුණු සහලභරක් සෙයින් පථිකම් කළ බාලයා දවමින් ඔහු ලුහුබැද සෙයි.

යතර අගතිගමනයෝ දක්විය යුත්තාහ. මේ ලොකීය සුත්‍ර යි.

(23) එහි ලොකුත්තර සුත්‍ර කවරෙ යත් :

28. යම් මහණක්හුගේ වක්ඡුරාදි ඉන්ද්‍රියයෝ දක්ෂ රියයුරක්හු විසින් මැහැවින් දමනය කළ අසුන් මෙන් ගමටයට (දමුණුවට) ගියාහු ද, ප්‍රගීණමාන ඇති අනායුරු වූ ලාභාලාභාදියෙහි තාදි වූ ඒ ක්ෂණායුරුගට දෙවියෝ ද කැමැති වෙත් යයි.

“මහණෙනි, මම භොටට ආයුෂ් සමාසක් සමාධිය දෙසන්නෙමි” යන මේ ලොකුත්තර සුත්‍ර යි.

(24) එහි ලොකීය ද ලොකුත්තර ද සුත්‍රය කවරෙ යත් :

29. අඛයටියෙකින් උඩ සිට පහර දෙනු ලැබුවකු සෙයින් හිය දුවෙන්නකු සෙයින් කාමරාගයාගේ ප්‍රභාණය පිණිස මහණ සිහි ඇති වැ වාසකරන්නෝ යැ.

“සත්තිසා විය ඔමට්ඨො ඩස්භවානොව මත්ථකෙ” යනු ලොකීය යැ, කාමරාගප්ප භානාය සතො භික්ඛු පරිබ්බජේ” යනු ලොකුත්තර යි.

“කබළිංකාරෙ ආහාරෙ අත්ථි ඡන්දෙ” යනු ලොකීය යැ. “නත්ථි, ඡන්දෙ” යනු ලොකුත්තර යැ. මේ ලොකීය ද ලොකුත්තර ද සුත්‍ර යි.

(25) එහි කම්ම කවරෙ යත් :

30. යමෙක් පණ්ඩා කෙරේ නම් මුසවාත් බෙණේ නම් ලොවැ නුදුන් දැ ගනී නම් පරඬුන් කරාත් යේ නම් යම් මිනිසෙක් රහමෙර පාතයෙහිත් යෙදේ නම්—

31. හේ පඤ්ච අකුශලවෙරයන් නො පියා සිටියේ දුශ්ශීලයෙකැයි කියනු ලැබේ. (ඒ දුෂ්ප්‍රාඥ කාබුත් මරණින් මතු නිරයට පැමිණේ.)

“මහණෙනි, මේ දුශ්චරිතයෝ නිදෙවනක් වෙති” මේ කර්ම යි.

(26) තස් කතමො විපාකො :

32. සට්ඨිවසාසනසායානි - පරිපුණ්ණති සබ්බසො :

“දිට්ඨා මයා භික්ඛවෙ ඡ්ඨසායනනිකා නාම නිරයා. දිට්ඨා මයා භික්ඛවෙ ඡ්ඨසායනනිකා නාම සත්ථා.” අයං විපාකො.

(27) තස් කතමං කමමං ච විපාකො ච :

33. අයසාව මලං සත්ථුට්ඨිනං - තද්දට්ඨායා තමෙවි බාදති ඵලං අතිබොනවාරිනං - සාති කමමාති නයනති දුග්ගතිං.

“අයසාව මලං සත්ථුට්ඨිනං” යාව “සාති කමමාති”ති ඉදං කමමං, “නයනති දුග්ගති”නති විපාකො.

“චතුසු සමමා පටිපජ්ජමානෝ : මානරි පිතරි තථාගතෙ තථාගත-සාවකෙ” යා සමමාපට්ඨිතති, ඉදං කමමං. යං දෙවෙසු උපපජ්ජති, අයං විපාකො. ඉදං කමමං ච විපාකො ච.

(28) තස් කතමං නිද්දිට්ඨං සුත්තං :

34. නෙලබ්බො සෙතපච්ඡාදො - එකාරො වත්තතො රථො අනිසං පසා අයනනං - ඡිත්තසොතං අබ්බතං.

යං වා චිත්තං සමණෙසු විතෙතා ගහපති දිසාති, ඵලං ඉමාය ගාථාය නිද්දිට්ඨා අත්ථො.

ගොපාලකුපමෙ එකාදස පදාති. “ඵලං බො සිත්තවෙ භික්ඛු රූපඤ්ඤා හොති” යාව “අතිරෙකපුජාය පුජෙතා හොති”ති. ඉමාති එකාදස පදාති යථාභාසිතාති නිද්දිට්ඨා අත්ථො.

(29) තස් කතමං අනිද්දිට්ඨං සුත්තං :

35. සුඛො විවෙකො නුට්ඨස්ස - සුතඛමමස්ස පසානො අබ්බාපජ්ජං සුඛං ලොකෙ - පාණ්ඩුතෙසු සංගමො.

36. සුඛා විරාගතා ලොකෙ - කාමානං සමතික්කමො අසමිමානස්ස යො විතයො - එතං වෙ පරමං සුඛනති.

ඉදං අනිද්දිට්ඨං, අට්ඨ මහාපුරිසමිත්තකතා. ඉදං අනිද්දිට්ඨං.

(30) තස් කතමං නිද්දිට්ඨං ච අනිද්දිට්ඨං ච :

37. පසන්නතොතෙතා සුමුඛො - බ්‍රහ්ම උජ්ජ පතාපවා මජ්ඣෙක සමණසබ්බස්ස - ආදිවෙවාච විරොචති.

1. විපට්ඨගා - මජ්ඣං, PTS.

2. තනුට්ඨාය - මජ්ඣං, PTS.

3. වත්තනති - මජ්ඣං, PTS.

4. විතෙතාගහපති - මජ්ඣං.

5. යා ච - මජ්ඣං, PTS.

6. අනිද්දිට්ඨා අත්ථො - මජ්ඣං, PTS.

(26) එහි විපාක කවරෙ යන් :

32. (නිරයෙහි පැසෙන අපට) සර්වප්‍රකාරයෙන් සැලවෘදහසත් පිරුණාහුය.

“මහණෙනි, මා විසින් පටිස්සර්ගායනනික නම් නරකයෝ දක්නාලද්දහු ය, මහණෙනි මා විසින් පටිස්සර්ගායනනික නම් ස්වර්ගයෝ දක්නා ලද්දහු ය. මේ විපාක යි.

(27) එහි කර්මය ද විපාකය ද කවරෙ යන් :

33. යකඩින් මැ නැගුණු මලය එයින් මැ නැගී යමසේ ඒ යකඩය මැ කා වනසා ද, එපරිද්දෙන් සිවුපසයෙහි ප්‍රත්‍යාවෙක්පාදනය ඉක්මැවූවහු (සිවුපසය නො පස්විකා වළඳන මහණහු) ඒ ස්වකීය කර්මයෝ දුගතියට පමුණුවත්.

“අයසාව මලං සමුට්ඨිතං” යනු පටන් “සාති කම්මානි, යනු දක්වා මේ කම්ම යැ, ‘නායන්ති දුග්ගතිං’ යනු විපාක යි.

“වට කෙරෙහි පියා කෙරෙහි තපාගතයන් කෙරෙහි තපාගතශ්‍රාවකයන් කෙරෙහි යන යකර තැන්හි මැනැවින් පිළිපදනේ යැ” යන තන්හි (වතුක්කංගුන්තර) යම් සමාක්ප්‍රති පත්තියෙක් ඇද්ද මේ ‘කම්ම’ යැ. දෙවිලොවැ උපදි යන මේ විපාක යැ, මේ කම්ම ද විපාක ද වෙයි.

(28) එහි නිද්දිට්ඨ සූත්‍ර කවරෙ යන් :

34. නිර්දෙප වූ ග්වේනාවරණ ඇති (ස්වානි සංඛ්‍යාත) එක් අර (දූව)යක් ඇති රථයෙක් පවතී. රාගාදි ව්‍යසන නැති සිදුනා ලද කාප්ණා ස්ත්‍රොතස් ඇති රාගාදි බන්ධන නැති වැ පැමිණෙන රහත්හු බලව.

චිත්ත ගෘහපති ශ්‍රමණයන් කෙරෙහි යම් චිත්‍රයක් දකි ද, මෙසේ මේ ගාථායෙන් නිර්දිෂ්ට අර්ථය වේ.

ගොපාලකුපට සූත්‍රයෙහි එකොළොස් පදකෙනෙක් වෙති, (එකාදසකංගුන්තර) “එවං බො භික්ඛවෙ භික්ඛු රූපාද්ඤා හොති” යනු පටන් “අතිරෙක පූජාය පුජෙතා හොති” යනු යි. මේ එකොළොස් පදයෝ වදල පරිදි නිර්දිෂ්ට අර්ථ ඇත්තෝ යි.

(29) එහි අනිද්දිට්ඨ සූත්‍ර කවරෙ යන් :

35. (සතර මාර්ගඥන යන්තොපයෙන්) සතුටු වූ ප්‍රකාශිත වූ නිර්වාණ ධර්ම ඇති විවේකය හෝ දක්කසුතු දැ දක්නා රහතුන් වහන්සේට නිර්වාණ සංඛ්‍යාත උපධිවිවේකය සුව වෙයි, නො කීපෙන බව සුව වෙයි, ලොවැ ප්‍රාණින් කෙරෙහි සංයමය (අවිනිසාව) සුව වේ.

36. ලොවැ කාමයන්ගේ යම් ඉක්මැවීමක් ඇද්ද ඒ විරාග බව සුව වෙයි. (රහත් මගින්) අස්මිමානායාගේ යම් දුර්ලබමක් ඇද්ද තෙල රහත් බව ඒකාන්තයෙන් පරම සුවය වේ යයි.

මේ අනිද්දිට්ඨ සූත්‍ර යැ. අපට මහාපුරුෂචිතර්කයෝ වෙති. මේ අනිද්දිට්ඨ සූත්‍ර යි.

(30) එහි නිද්දිට්ඨ ද අනිද්දිට්ඨ ද සූත්‍ර කවරෙ යන් :

37. පහන් වූ තෙත් සහළක් ඇති හොබනා මුවමඬල ඇති මහත් වූ සෘජු වූ කය ඇති ප්‍රත්‍යාවත් බුදුහු මහණගණ වැද හිරු මෙන් බිබළන සේක.

‘පසන්නනෙතො’ යාව ‘අදිච්චොචි විරෙච්ඡි’නි නිද්දිට්ඨො. පසන්නනෙතො සො භගවා, කථං ච පන පසන්නනෙතො, කථං සුමුඛතා, කථං බුභාකායතා, කථං උජ්ඣතා, කථං පතාපවතො.¹ කථං විරෙච්ඡි නි² අනිද්දිට්ඨො.

‘ථේණපිණ්ඩපමං වෙය්‍යාකරණං’ ගථා ථේණපිණ්ඩො එවං රූපං, යථා බුබුලො³ එවං වේදනා, මායුපමං⁴ විඤ්ඤාණං, පඤ්චකක්කො පඤ්ඤාති උපමාහි නිද්දිට්ඨො, කෙන භාරණෙන ථේණපිණ්ඩපමං රූපං, සබ්බං ච චක්ඛවිඤ්ඤායං යං වා චතුහි ආයතනෙහි. කථං වේදනා බුබුළුභූපමා, තතරු ච සා වේදනා සුඛා දුක්ඛා අදුක්ඛමසුඛා, එවමෙසා අනිද්දිට්ඨො. එවං නිද්දිට්ඨං ච අනිද්දිට්ඨං ච.

(31) තත්ථ කතමං ඤාණං :

38. පඤ්ඤා හි සෙට්ඨා ලොකාසමිං - යායං නිබ්බට්ඨාමිති,
යායං සම්මා පජානාති - ජාතිමරණසබ්බයං.

“නිණ්මාති ඉන්ද්‍රියානි : අනඤ්ඤානඤ්ඤාසාමිතින්ද්‍රියං අඤ්ඤාන්ද්‍රියං අඤ්ඤාතාන්ද්‍රියං. ඉදං ඤාණං.

(32) තත්ථ කතමං ඤෙය්‍යං :

39. කාමෙසු සත්තා කාමසංග්ගත්තා
සංයෝජනෙ වජ්ජමපසාමොනා,
න හි ජාත්‍ර සංයෝජනසංග්ගත්තා
ඕසං තරෙය්‍යං විපුලං මහත්තං.

‘චතුහි ධම්මෙහි’ සමන්තායතා කායසං හෙද දෙවෙසු උපපජ්ජනති,
උදනෙ කාපියං⁵ සුභතං, අපණ්ණකපසාදනීයං. ඉදං ඤෙය්‍යං.

(33) තත්ථ කතමං ඤාණං ච ඤෙය්‍යං ච :

40. සබ්බෙ ධම්මා අනත්තාහි - යද පඤ්ඤාන පසාති
අථ නිබ්බින්නී දුක්ඛෙ - එස මග්ගො විසුද්ධියා.

යද පසාති’නි ඤාණං. සො සබ්බධම්මෙසු අනත්තාකාරෙන උපට්ඨපෙති, ඉදං ඤෙය්‍යං.

“චතාරි අරියසට්ඨානි, තත්ථ නිණ් ඤෙය්‍යානි. මග්ගසට්ඨං සිලකංඛො ච පඤ්ඤාකංඛො ච ඉදං ඤාණං ච ඤෙය්‍යං ච.

(34) තත්ථ කතමං දස්සනං :

41. එසො’ ඛ මග්ගො තත්ථඤ්ඤා - දස්සනස්ස විසුද්ධියා
එතං හි’ තුමෙහ පටිපජ්ජට් - මාර්ගස්සනං පමොගනං.

1. පතාපවතා - මජ්ඣං, PTS.
2. විරෙච්ඡානි - මජ්ඣං, PTS.
3. සුබුලො - මජ්ඣං.
4. මායා - මජ්ඣං.
5. අබෙහති - මජ්ඣං, PTS.
6. කපියං - PTS.
7. එකමහි - මජ්ඣං.

‘පසන්නතොත්තො’ යනු පටන් ‘ආදිවිවොච විරොචති’ යනු දක්වා නිද්දිවිය යැ, ප්‍රසන්න නොනු ඇති හඟවන්නු - පසන්නතොත්තො කෙබඳු යැ, සුමුඛතා කියේ යැ මුහුකායතා කියේ යැ උජ්ජනතා කෙබඳු යැ ප්‍රනාපවත් බව කියේ යැ කෙසේ බබළත් දැයි අනිද්දිවිය යි.

‘පච්ඡන්තිංසුප්පා වෙය්‍යාකරණය’ (බන්ධසංයුත-පෙරවර්ගය) පෙණ පිඩ යටියේ ද රූපය එබඳු යැ, දියබුබුළු යටියේ ද වෙදනා එබඳු යැ, විඤ්ඤාණය මායාවක් බඳු යැ, පඤ්ච ස්කන්ධයෝ පස් උපමායෙකින් දක්වන ලද්දෙනු යැ. කවර කරුණෙකින් රූපය පෙණ පිඩක් බඳු වී ද, චක්ඡුර්විදෙය වූ සියලු රූපය ද ? නොහොත් යහර ආයතනයන්ගෙන් ද ? වෙදනාව කෙසේ දියබුබුළක් බඳු වූ ද ? ඒ සුඛ දුක්ඛ අදුක්ඛමයුග වූ කවර වෙදනාවක් දැයි අනිද්දිවිය යැ. නිද්දිවිය ද අනිද්දිවිය ද සූත්‍රය මෙසේ යි.

(31) එහි ඤාණ කවරෙ යත් :

38. නිවනට පමුණුවන යම් ප්‍රඥාවක් ඇද්ද, යම් විදර්ශනා යහිත මාර්ගභ්‍යාසයකින් රාතිර්භක්තිය සංඛ්‍යාන නිවන හා අර්හත්ත්වය මැනැවින් දැනගනී ද, ලොවැ ඒ ප්‍රඥව මැ ශ්‍රේෂ්ඨ වන්නිය.

‘පච්ඡ ඉත්ථියයෝ’ නිදෙනෙක් වෙති : අනාඤ්ඤානාඤ්ඤාස්සාටිතිත්ථිය අඤ්ඤිත්ථිය අඤ්ඤාතාවිත්ථිය යන මේ යි. මේ ඤාණ යි.

(32) එහි ‘ඤෙය්‍ය’ කවර යත් :

39. වස්තුකාමයන්හි ක්ලෙශකාමයෙන් ඇලුණු කාමමස්තුන්හි රාහාදි සංගයෙන් ලැබුණු සංයෝජනයෙහි දෙස් නො දක්නා සංයෝජන සංඛ්‍යාන සංගයෙන් (ප්‍රත්‍යභූමක ධර්මයන්හි) ඇලුණු යන්නවටයෝ විප්‍රල වූ මහත් වූ කාමාදි චතුරාර්‍යය කිසිකලෙකින් නො මැ කරණය කරන්නාහු යි.

‘යහර ධර්මයකින්’ යමන්වන වූවාහු කය බිඳිවෙත් (ටරහිත් මතු) දෙව ලොවැ උපදනාහු ය.)

උද්භයෙහි කාවිය (සිෂ්ප ?) සූත්‍රය, අපඤ්ඤාපසාදනිය සූත්‍රය (?) පච්ඡ ඤෙය්‍ය සූත්‍ර යි.

(33) එහි ඤාණ ද ඤෙය්‍ය ද සූත්‍ර කවර යත් :

40. සියලු සංඛ්‍යාය පට ප්‍රත්‍යායානපන්න ධර්මයෝ අනාත්මයෝ යයි යම් කලෙක (විදසුන් පතභන්ධා) අනාත්මානුදර්ශනභ්‍යාසයන් අති ද, එකල්හි විදර්ශනාගොටර වූ පඤ්චස්කන්ධදුඃඛයෙහි නිර්වච්ඡයට පැට්ටණයි, පාල නිර්වච්ඡය පිඹුද්ධි සංඛ්‍යාන ආයාම මාර්ගයට උපාය වේ.

‘යද පස්සති’ යනු ඤාණ යැ, යමක් සර්වධර්මයන් අනාත්මාකාරයෙන් සිත්හි එළඹා ද, මේ ඤෙය්‍ය යැ.

යහර ආයාමසංඛ්‍යායෝ වෙති, එහි නිදෙනෙක් ඤෙය්‍යයෝ යැ, මාර්ගසංඛ්‍යාය ගිල ස්කන්ධය ද ප්‍රඥස්කන්ධය ද වේ. මේ ඤාණ ද ඤෙය්‍ය ද සූත්‍ර යි.

(34) එහි ‘දස්සන’ කවර යත් :

41. මාර්ගඵලදර්ශනයාගේ පිඹුද්ධිය පිණිස තෙල ආයාම මාර්ගය මැ වෙයි. අන් මහෙක් නැත, තනපි මේ මත පිළිපදිවූ, තෙල මාර්ගය පිළිපැදීම මරණගේ ප්‍රමොහනය යි.

“චතුති අබ්බෙති සමන්තාගතො අරියසාවකො අත්තනාව අත්තනානං බ්‍යාකරෙස්ස ‘බ්බන්තිරයොමි’ යාච ‘සොනාපනොනාමසමි අවිනිපාකධම්මො නියතො සම්බොධිපරයනො” ති ඉදං දස්සනං.

(35) තස්ස කතමා භාවනා :

42. ඥානිකානි සුභාවිතානි¹
අජ්ඣන්තං බහිඤා ච සබ්බලොකෙ,
*නිබ්බජ්ඣ ඉමං පරං ච ලොකං
කාලං කතංති භාවිතො ස දන්තො.

“චතනාරි ධම්මපදානි : අනභිජ්ඣා අව්‍යාපාදො සම්මාසති සම්මා-
සම්මාති.” අයං භාවනා.

(36) තස්ස කතමං දස්සනං ච භාවනා ච :

43. චචසා මනසා ච කමමුනා ච:
අවිරුඤ්ඤා සම්මා විදිත්වා ධම්මං,
නිබ්බානපදානිපත්තියානො
සම්මා සො ලොකෙ පරිබ්බජෙස්ස.

‘සොනාපනනිථලං සච්ඡිකාභ්‍යුකාමෙන කතමෙ ධම්මා මනසිකානබ්බා :
භගවා ආහ, පඤ්චුපාදානකතංති. ඉදං දස්සනං ච භාවනා ච.

(37) තස්ස කතමෙ විපාකධම්මධම්මා :

“යානි කරෙති පුරිසො”ති විද්වායො.

“නිඤ්ඤා මානි භික්ඛවෙ සුචරිතානි” ඉමෙ විපාකධම්මධම්මා.

(38) තස්ස කතමෙ නවිසංකධම්මධම්මා :

44. රූපං වේදයිතං සඤ්ඤා - විඤ්ඤාණං යා චෙච චෙතනා
නෙසො‘හමසමි න මෙ සො - අත්තා ඉති දිට්ඨො විරජ්ජති.

“පඤ්ඤිමෙ භික්ඛවෙ බන්ධා” ඉමෙ නවිසංකධම්මධම්මා.

(39) තස්ස කතමො භොමවිසංකො නවිසංකධම්මධම්මා :

45. යෙ ඵලං පටිපජ්ජන්ති - නයං බුඬ්භග දෙයිතං,
තෙ දුක්ඛස්සන්තං කරිස්සන්ති - සජ්ඣ සාසනකාරකා’ති.

ඉති යා ච සම්මාපටිපත්ති යො ච නිරුද්ධො, උභයමෙතං නෙච
විපාකො න විපාකධම්මො.

බ්‍රහ්මචරියං වො භික්ඛවෙ දෙසෙස්සාමි, බ්‍රහ්මචරියථලානි ච :
බ්‍රහ්මචරියං ච අරියො අවර්ඞ්ගිකො මග්ගො, බ්‍රහ්මචරියථලානි සොනා-
පනනිථලං යාච අරහත්තං.

1. භාවිතානි - s.

*‘සො පුග්ගලො මතිමා ච රූපසඤ්ඤි
සුමොහගතා න ජානාති,
ඉති මජ්ඣං - PTS පොත්තකෙසු දිස්සති.

2. මනසාථ කමමනා ච - ම.

‘සතර අහෙකින් සමන්වාගත ආයතියාධික හෙමෙමැ නමා ප්‍රකාශ කරන්නේ යැ :
‘ක්ෂය කළ නිරය ඇතියෙමි වෙමි’ යනු පටන් ‘මමි විනිසාතයට නො පැමිණෙන පියවි
ඇති බොධියට නියත වූ සම්බොධිය පරායන කොට ඇති සොනාපන්නයෙකිමි වෙමි’යි
කියා යි. මේ ‘දස්සන’ සූත්‍ර යි.

(35) එහි භාවනා කවර යන් :

42. යට ආයතියුද්ගලයක්හු විසින් ග්‍රද්ධාදී ඉන්ද්‍රියයෝ මැනැවින් වඩනලද්දහු ද,
සියලු ලොවැ අධ්‍යාත්ම බාහිර වූ (සංයොජනයන්) ද, වෙලොව පරලොව ද ප්‍රතිවෙධ
කොට (සිටියේ ද) භාවිත සිත් ඇති දූමුණු ඉඳුරන් ඇති හෙතෙම මරණකාලය කැමැති වේ.

“ධර්මපදයෝ සතර දෙනෙක් වෙති : අනභිජ්ඣා අව්‍යාපාද සම්මාසනි සම්මාසමාධි’
යනුයි. මේ භාවනා යි.

(36) එහි ‘දස්සන ද භාවනා’ ද කවර යන් :

43. වචසින් මනසින් ද කර්මයෙන් (කයින්) ද අවිරුද්ධ වූයේ සියුසස් දහම් මැනැවින්
දැන නිර්වාණපදය (ස්වත්ත පරිනිර්වාණය) පහන්නාටු හේ ලොවැ (සියල්ල) මැනැවින්
හැරවියා යෙයි.

‘සොචන්පල’ පහක් කරනු විසියහු විසින් කවර දහම්හු මෙහෙහි කළයුත්තාහු ද ?
බුදුහු වදාළහ : පඤ්චොපාදනස්තන්ධියෝ යි. මේ දස්සන ද භාවනා ද යුත් යි.

(37) එහි විපාක ස්වභාවධර්මයෝ කවරහ :

“යානි කරොති පුට්ඨො” (38 පිට) යන විස්තර යැ”.

“මහණෙනි, මේ සුචරිතයෝ ‘නිදෙනෙක් වෙති’ මේ විපාකස්වභාවධර්මයෝ යි.

(38) එහි නවිපාකස්වභාවධර්මයෝ කවරහ :

44. රූපයද වෙදනාව ද සංඤ්ච ද විඤ්ඤය ද යම් සංඛතයෙක් මේ නම් එ ද තෙල පස්කඳ
මම නො වෙමි, තෙල මා ගැත්තේ නො වෙ යි, වෙසේ දත්තාලයයේ එහි නො ඇලේ.

“මහණෙනි, මේ පඤ්චස්තන්ධ කෙනෙක් වෙති. මේ නවිපාකස්වභාව ධර්මයෝ යි.

(39) එහි නො මැ විපාක වූ නවිපාකස්වභාවධර්ම කවරෙ යන් :

45. යම් කෙනෙක් බුදුරදුන් වදාළ දහම්නය මෙසේ පිළිපදනාහු ද ශාස්තෘන්
වහන්සේගේ ශාසනය කරන්නාහු ඔහු වච්චදුක්ඛයාගේ අන්තය කරන්නාහු යි.

මෙසේ යම් සමාක් ප්‍රතිපත්තියක් ඇද්ද යම් නිරොධයෙකුත් ඇද්ද මේ දෙක නො මැ
විපාක යැ, විපාකස්වභාව නො වෙයි.

“මහණෙනි, තොපට මහබ්බසර ද බබ්බසරඵල ද දෙයන්නෙහි. බබ්බසර නට අරිඅටහි
මහ යැ, සොචන් පල පටන් රහත් බව දක්වා බබ්බසරඵලයෝ යි.

(40) තත්ථ කතමං සකච්චනං :

46. සබ්බපාපස්ස අකරණං - කුසලස්ස උපසම්පදා
සම්පන්නපරියොදපනං - එතං බුද්ධානසාසනං.

“නිඤ්ඛාති හික්කවෙ පිමොක්කවුබ්බාති” ඉදං සකච්චනං.

(41) තත්ථ කතමං පරච්චනං :

47. නඤ්ඤි පුත්තසමං පෙමං - නඤ්ඤි ගොසමිනං¹ ධනං
නඤ්ඤි සුරියසමා² ආභා - සමුද්දාපරමා සරු.

“ගොභු දෙවානම්ඤ සුභාසිතෙන ජයොති”^{*} “සො හි නාම
හික්කවෙ සකෙකා දෙවානම්ඤ සකං පුඤ්ඤඵලං උපජ්චමානො”³ති
විජ්ජාරෙන කාතබ්බං. ඉදං පරච්චනං.

(42) තත්ථ කතමං සකච්චනං ච පරච්චනං ච :

48. යං පතනං යං ච පතනබ්බං - උභයමෙතං රජාකිණ්ණං
යෙ එවං වාදිනො නඤ්ඤි - තෙසං කාමෙසු දෙශොති.

ඉදං පරච්චනං.

“යෙ ච බො තෙ උභො අනො අනුපගමම වට්ටං තෙසං නඤ්ඤි
පඤ්ඤාපභාසං. ඉදං සකච්චනං.

49. නඤ්ඤි පුත්තෙති පුත්තිමා
ගොමිකො⁴ ගොති⁵ නපෙච්ච නඤ්ඤි,
උපබ්බිති නරස්ස නඤ්ඤා⁶
හ හි සො නඤ්ඤි; යො නිරුපබ්බිති. පරච්චනං.

50. සොච්චි පුත්තෙති පුත්තිමා
ගොමිකො ගොති නපෙච්ච සොච්චි,
උපබ්බිති නරස්ස සොච්චා⁷
හ හි සො සොච්චි යො නිරුපබ්බිති, සකච්චනං.

ඉදං සකච්චනං පරච්චනං ච.

(43) තත්ථ කතමං සත්තාබ්බිඨානං :

51. යෙ කෙච්චි භුතා හවිස්සනති
යෙ වාපි සබ්බෙ ගමිස්සනති පභාස දෙහං,
තං සබ්බං ජාතිං කුසලො විදිත්වා
ආතාපියො⁸ බුහුමචරියං චරෙය්‍ය,

1 ගොණසමිනං - ම. PTS.

2. සුරියසමා ම. PTS.

* ගොභුතා මාරිසා ඉච්චාදි පාඨො මජ්ඣං PTS.
පොඤ්ඤෙසු දිස්සති.

3. ගොමා - මජ්ඣං,

4. ගොමිකො, ගොගෙහි - PTS.

5. ජනො, නඤ්ඤිනො - PTS.

6. ධම්මෙ ධිනො - PTS.

7. ජනො ස සොච්චි - PTS.

(40) එහි සකවවන කවඳ :

46. සියලු අකුලය නො ඉපදවීම ද වාතුර්භූමක කුශලයාගේ ප්‍රතිලාභය ද (රහස්මගින්) සිය සිත්සතත් පිවිතුරු කිරීම ද යන කෙල සියලු බුදුවරයන්ගේ අනුශාසනා යි.

“මහණෙනි, මේ විවෘතපද්ධතියේ නිදහසක් වෙති. මේ සකවවන යි.

(41) එහි පරවවන කවඳ :

47. පුත්‍ර ප්‍රේමය සම වූ ප්‍රේමයෙක් නැත, ගම්බන්ධය හා සම වූ බන්ධයෙක් නැත, සුයභා-ලෝකය සම වූ අවභාසයෙක් නැත, සියලු ජලාසයෝ සමුද්‍රය පරම් කොට ඇත්තාහ.

“දෙවන්ද්‍රය, සුභාසිතයෙන් ජය වේ” යි. “මහණෙනි ඒ ශුභ දෙවන්ද්‍ර ස්වකීය පුණ්‍යඵලය නිසා ජීවත්වන්නේ” යයි විස්තර කළයුතු. මේ ‘පරවවන’ යි.

(42) සකවවන ද පරවවන ද කවඳ :

48. ලබන ලද යමක් ඇද්ද ලැබිය යුතු යටකුත් ඇද්ද මේ දෙකම රජසිත් ආකූල යැ-මෙයේ කියන යට කෙනෙක් මෙන් ද ඔවුනට කාටයන්හි දෙපයෙක් නැතැ’ යි (?)

මේ පරවවන යැ.

“යට කෙනෙක් උභයාන්තයට නො පැටිණ වෙසෙත් ද ඔවුනට පැනැවීමට එවටයෙක නැති. මේ සකවවන යි.

49. පුතුන් ඇතිසේ පුතුන් සමඟ හෝ පුතුන් කරණ කොටගෙන සතුටු වෙයි. එසෙයින් ම ගම්යන් ඇතිසේ ගම්යන් කරණකොටගෙන සතුටු වෙයි. කාමභුක්‍යපයින් කරණකොට මිනිසාට සතුටු වෙයි. යමෙක් උපයී රහිත ද හේ නොමැ සතුටු වේ යනු පරවවන යි.

50. පුතුන් ඇතිසේ පුතුන් කරණකොට ගොත වෙයි, එසේම ගම්හිමී ගම්යන් කරණ කොට ගොත වෙයි, උපයින් කරණකොට මිනිසාට ගොතය වෙයි, යමෙක් කාමභුක්‍යපය රහිත වේ ද හේ නො මැ ගොත කෙරෙයි යනු සකවවන යි.

මේ සකවවන ද පරවවන ද වේ.

(43) එහි සත්තාධිවයාන කවඳ :

51. යම් සත්ත්ව කෙනෙක් පෙර ද්‍රව්‍යානු ද යට කෙනෙකුත් මතු වෙද්ද, ඒ සියල්ලෝ කය හැරපියා පරලොව යන්නාහ, නුවණැතිසේ ඒ සියලු පිරිහිම දැන කෙලෙස් තවන වැර ඇති වැ බබසර හැසිරෙන්නේ යි.

“තයෝමේ හිකබ්වේ සන්ථාරේ : තථාගතො අරහං සෙකෙනා පටිපදො.” ඉදං සත්තාධිට්ඨානං.

(44) තත්ථ කතමං ධම්මාධිට්ඨානං :

52. සං ච භාමසුඛං ලොකො - සං විදං දිවියං සුඛං,
තණ්හතකයසුඛස්සෙතෙ - කල්ලං භාගස්සති සොලසිං.

“තතහිමේ හිකබ්වේ බොජ්ඣබ්‍යා” ඉදං ධම්මාධිට්ඨානං.

(45) තත්ථ කතමං සත්තාධිට්ඨානං ච ධම්මාධිට්ඨානං ච :

“දුද්දසං තං¹ සච්චං දුද්දසො පටිච්චෙධො බාලෙහි, ජාතතො පස්සතො නත්ති නන්දි²ති විදුමි. ‘දුද්දසං තං සච්චං දුද්දසො පටිච්චෙධො බාලෙහි’ති ධම්මාධිට්ඨානං. ‘ජාතතො පස්සතො නත්ති නන්දි’ති සත්තාධිට්ඨානං.

දුරුකබ්‍රහ්මාපමං, ගඛගාය තිරිසං³ ඔරිමස්සච තීරං පාටිමස්සච තීරං ඵලෙ වා න ච උසස්සිදන්තං මජ්ඣෙකං ච න සංස්සිදන්තං මනුස්සගාභො⁴ ච අමනුස්සගාභො ච අනෙතො පුත්තිභාවො ච, ඉදං ධම්මාධිට්ඨානං. ඵචං පඨා හිකබ්‍ර නිබ්බානනිතොතො සම්මානනි නිබ්බානපොඤ්ඤා⁵ති¹ සත්තාධිට්ඨානං. ඉදං සත්තාධිට්ඨානං ච ධම්මාධිට්ඨානං ච.

(46) තත්ථ කතමො ථමො :

53 මහානථඤ්ඤාසො සෙට්ඨා - සච්චානං චතුරේ පදා,
විරුගො සෙට්ඨා ධම්මානං - ද්විපදානං ච චක්ඛුමා.

“නිඤ්ඤාති හිකබ්වේ අග්ගාති : බුද්ධො සත්තානං, විරුගො ධම්මානං, සමෙසං ගණානං.” අසං ථමො.

(47) තත්ථ කතමං අනුඤ්ඤානං :

54. භාගෙත සංචරේ සාධු - සාධු වාචාස සංචරේ
මනසා සංචරේ සාධු - සාධු සබ්බජ්ඣ සංචරේ,
සබ්බජ්ඣ සංචිතො හිකබ්‍ර - සබ්බද්ධතා පඤ්චවතී.

ඉදං භගවතා අනුඤ්ඤානං.

“නිඤ්ඤාති හිකබ්වේ කරඤ්ඤාති : භාගසුචරිතං චම්පුචරිතං මනොසුචරිතං.” ඉදං අනුඤ්ඤානං.

(48) තත්ථ කතමං පටිකම්මනං :

“නත්ති පුත්තසමං පෙමං.” විජාරේ. ඉදං පටිකම්මනං.

“නිඤ්ඤාති හිකබ්වේ අකරඤ්ඤාති (සසං අභිඤ්ඤාය දෙසිතාති) කතමාති නිඤ්ඤාති : භාගසුචරිතං චම්පුචරිතං මනොසුචරිතං.” ඉදං පටිකම්මනං.

1. දුද්දසමන්තං - මජ්ඣං - PTS.
2. තිරිසං - මජ්ඣං PTS.
3. මනුස්සගාභො - මජ්ඣං.
4. නිබ්බානපරායඤ්ඤාති - ම.
5. තිරිසං - මජ්ඣං, PTS.

“මහණෙනි, වෙ ගාස්තෘහු නිදෙනෙක් වෙති : තථාගත යැ ක්විණාසුච යැ ගෛක්ඛ ප්‍රතිපද ඇත්තේ”යි මේ සත්තාධිවයාන සූත්‍ර යි.

(44) එහි ධම්මාධිවයාන කවඳ :

52. ලොවැ යම් කාමසහගත සුඛයෙක් මේ ද දිව්‍යචිහාරවශයෙන් ලැබිය යුතු යම් රූපසමාපත්තිසුඛයෙක් වේ ද, තෙල සුඛයෝ තෘෂ්ණාක්ෂය සංඛ්‍යාත නිවන් සුවයාගේ සොළොස්වන කලාවට නො අගනාහු වෙත්.

“මහණෙනි, වෙ බොධිසංඝයෝ සන්තදනෙක් වෙති. ඵථ ධම්මාධිවයාන යි,

(45) එහි සත්තාධිවයාන ද ධම්මාධිවයාන ද කවඳ :

“බාලයන් විසින් ඒ චතුස්සත්තය දැක්ක නො හැකි ය, ප්‍රතිවේධය දුර්දශ යැ. පඤ්චස්කන්ධයන්ගේ උදයච්ඡය දත්තහුට දක්නහුට නන්දිසංඛ්‍යාත තෘෂ්ණා නැතැයි කියමි” (මෙහි) “දුද්දයා තං සච්චං, දුද්දයො පටිච්චෙධො බාලෙහි” යනු ධම්මාධිවයාන යැ,

“ජානතො පස්සතො තත්ථි තත්ථි” යනු සත්තාධිවයාන යි.

“දුරුක්ඛන්ධොපමෙත්‍රය (වේදනාසංයුක්ත) ගංගායෙහි සරස වැටීම යැ ඔරිමනිරස පාරිමනිරස ස්ථලයෙහි නතා නො තැබීම ය මධ්‍යයෙහි තො ගැලීම මනුෂ්‍ය ග්‍රහණය අමනුෂ්‍යග්‍රහණය ඇතුළත දිරුබව ද යන මේ ධම්මාධිවයාන’ යැ. යළි මෙසෙයින් මහණ නිර්වාණනිත්ත නිර්වාණප්‍රචණ වන්නේ යැ යන මේ සත්තාධිවයාන’ යැ. මේ සත්තාධිවයාන ද ධම්මාධිවයාන’ ද සූත්‍ර යි.

(46) එහි ඵථ’ සූත්‍ර කවරෙ යත් :

53. ජංගමාදි මාර්ගයන් අතුරෙන් අප්ථංගික ආයඨිමාර්ගය උතුම් වෙයි, සත්තයන් අතුරෙන් දුක්ඛාදි (ආයුධසත්තාප්‍රකාශන) සතර පදය උතුම් වෙයි, ධර්මයන් අතුරෙන් නිර්වාණ සංඛ්‍යාත විරාගය උතුම් වෙයි. දිවා මනුෂ්‍යාදි දෙපා ඇත්තවුන් අතුරෙන් පසැස් ඇති තථාගතයෝ උතුම් වෙත්.

“මහණෙනි, මේ අග්‍රයෝ නිදෙනෙක් වෙති : සත්ත්වයන් කෙරෙන් බුදුහු අග්‍ර වෙති. ධර්මයන් කෙරෙන් විරාගය (නිවන) අග්‍ර යැ, ගණයන් කෙරෙන් සංඝයා අග්‍ර යි. මේ ඵථ සූත්‍ර යි.

(47) එහි අනුඤ්ඤාතය කවඳ :

54. කසින් සංවරය මැනැව්, චච්ඡයෙන් සංවරය මැනැව්, සිතින් සංවරය මැනැව්, හැම තත්හි සංවරය මැනැව්, සියලු තැන්හි සංවෘත වූ මහණ සියලු දුකින් මිදේ.

මේ භාග්‍යවතුන් විසින් අනුඤ්ඤාත යැ.

“මහණෙනි, මේ කටයුතු තුනක් වෙති : කායසුවර්ත යැ චිත්තසුවර්ත යැ මනෝසුවර්තයි. මේ අනුඤ්ඤාත සූත්‍ර යි.

(48) එහි ‘පටික්ඛිත්තය’ කවඳ :

“නත්ථි පුත්තසමං පෙමං” (දෙවතාසංයුක්ත) විස්තරය වෙයි. මේ පටික්ඛිත්ත යැ.

“මහණෙනි, මේ නො කටයුතු තුනක් වෙති : (නමන්වහන්සේ විසින් අවබෝධ කොට දෙසන උද්දුහු යැ.) කවර තුනෙන යත් : කායදුශ්චරිතය චිත්තදුශ්චරිතය මනෝදුශ්චරිත යි. මේ ‘පටික්ඛිත්ත’ සූත්‍ර යි.

(49) නන්ත කතමං අනුඤ්ඤානං ච පටිකක්ඛනං ච :

55. කායෙන කුසලං කසිරා¹ - අස්ස කායෙන සංවුතො
කායදුච්චරිතං භික්ඛා - කායසුචරිතං චරෙ.

ද්විති පඨමපදෙහි චතුස්ථෙන ච පදෙන අනුජානාති. කායදුච්චරිතං භික්ඛා² ති තතියෙන පදෙන පටිකක්ඛනනති. මහාවිහරෙහි; අවිරතා-පනාදො. (?)

තත්ථමා උද්දනගාථා :

- (1) සචේ භායථ දුක්ඛස්ස - රූපෙ රුධි අනිතසෙ
සීලවතොනන අනන්ද - ධර්මො ඡතනංච රත්තති.
- (2) සබ්බෙ ධර්මා අනන්තාති - භිමචන්තමපි චාලයෙ
න චෝ දුක්ඛා පමුඤ්ජානාති.. සමථෝ ච විපස්සනා,
- (3) කාමච්ඡන්දං උපාදය - යො සො විතකෙකති බජ්ජති
සුභාවිතතෙන බොජ්ඣකිඛෙහ - සො ඉමං විජටයෙ ජටං.
- (4) සුඤ්ඤානො ලොකං අවෙකකස්සු - සමාගිං භික්ඛු භාවයෙ
කාමං කාමයමානස්ස - ධර්මචරියාය සුගගතිං.
- (5) භඤ්ඤාතෙ සබ්බා මුච්චෙව - නිපෙඨාථෙන්නා චතුද්දිතා
යො කාමෙ පරිච්ඡේජ්ජති - පාරිච්ඡන්තාපමෙන ච,
- (6) යාති කරොති පුරිසො - ලොකධර්මා පකාසිතා
සුබ්බා විපාකො පුඤ්ඤානං - තතියං අඤ්ඤං න විජ්ජති,
- (7) ආදානස්ස භයං ඤ්ඤා - ජායති ජ්ඣතිති ච
කාමා හි විත්වා මබ්බුරු - අථ බාලීසිකොපමං,²
- (8) න හි පාපං කතං කම්මං - අගතීති ච ගච්ජති,
යසිත්ථියාති සම්ථං ගතාති - තථෙව පඤ්චඤ්ඤානිකො.
- (9) සතතියා විග මුමචෙය්, - විඤ්ඤාණං ච පතිට්ඨිතං;
යො පාණමතීපාතෙති - තිණ්ණී දුච්චරිතාති ච,
- (10) සට්ඨිවස්සසහස්සාති - බණං ලභාන දුලලහං
අගසාව මලං සමුට්ඨිතං - චතුසු පටිපජ්ජති,
- (11) නෙලඛෙහා යෙනපච්ඡාදො - අථ ගොපාලකුපමං
සුබ්බා විවෙකො කුට්ඨස්ස - විතක්කා ච සුදෙසිතා,
- (12) ථෙණපිඤ්ඤාපමං රූපං - බ්‍රහ්ම උජ්ජ පනාපව;
පඤ්ඤා ජි "සට්ඨා ලොකස්මිං - අනිඤ්ඤා තිණ්ණී ඉත්ථියාති,

1. { කරමානො -
කරෙ - මජ්ඣං

2. ලොණ සලොපමං - මජ්ඣං, PTS

(49) එහි අනුඤ්ඤාත ද පටික්ඛින්න ද කවර :

55. කසින් කුශලය කරන්නේ යැ කසින් සංවාත වන්නේ යැ කායදුශ්චරිතය හැරපියා කායසුචරිතයෙහි හැසිරෙන්නේ යි.

ප්‍රථම පාද දෙකින් ද සතරවැනි පාදයෙන්ද අනුඤ්ඤාත කෙරෙහි, 'කායච්චරිතං භිත්වා, යන තුන් වැනි පාදයෙන් ප්‍රතික්ෂිප්ත යි.

මහාවිහංගො..... (?)

- (13) කාමෙසු සතනා කාමසංඛගතනා - අථ වණණාරහස්ස ච සබ්බෙ ධම්මො අනතනාති - අරියසච්චං ච දෙසිනං,
- (14) එසොච මග්ගො නාන්තොද්ද - සොනාපනොති බ්‍යාකරෙ සසිද්ධියාති සුභාවිතාති - අථ ධම්මපදෙති ච,
- (15) චචසා මනසා චෙච - පඤ්චකඛකා අනිච්චනො යාති කරුති පුරිසො - තිණි සුචරිතාති ච,
- (16) රූපං වෙදසිතං සඤ්ඤා - පඤ්චකඛකා පකාසිතා යෙ එවං පටිපජ්ජන්ති - බ්‍රහ්මචරියං එලාති ච,
- (17) සබ්බපාපස්ස අකරණං - විමොක්ඛා නං හි දෙසිතා නන්ති පුත්තසම්මං පෙමං - දෙව්‍යානං අසුරාන ච,
- (18) යං පතනං යෙ උභො අනො - නන්දති සොචනි'ති ච යෙ කෙචි භුතා භවිස්සන්ති - සන්චාරා ච පකාසිතා,
- (19) යං ච කාමසුඛං ලොකෙ - බොජ්ඣංගා ච පකාසිතා මග්ගා'නව්චිතිකො සෙවෙයා තයො ච අග්ගපතතිතො,
- (20) කායෙන සංවරෙ සාධු - කරණීයං ච දෙසිතං නන්ති පුත්තසම්මං පෙමං - අකරණීයාති ච දෙසිතා,
- (21) කායෙන කුසලං කසිරා - විනයං ච කාමසුඛං ලොකෙ බොජ්ඣංගා ච සුදෙසිතා - දුග්ගං අමතං පදං.

පෙටකොපදෙසෙ සාසනපටිථානා නාම
දුතියාද්වතී සම්මතා

මේ එහි උද්දන ආචාර්ය :

“සඳු භායා දුක්ඛස්ස - පෙ - දුද්දසං අමනං පදං” යි උද්දන දෙශනා සඳහන් කරන උද්දනආචාර්ය පාළිවග්ගයෙන් ම දකින්නේය.

පෙටකොපදෙසයෙහි සාහජනික නම වූ
ද්විතීය භූමි සමාජක යි.

තනිය හුමි

තත්ත්ව තත්වය. පුහුණුවීම : ලෝභාධිකාරීත්වය, දෛශාධිකාරීත්වය, මොහොතිකාරීත්වය, අලෝභාධිකාරීත්වය, අදෛශාධිකාරීත්වය, අමොහොතිකාරීත්වය, කායකම්මාධිකාරීත්වය, වාචාකම්මාධිකාරීත්වය, මනෝකම්මාධිකාරීත්වය, සද්ධිඤ්ඤාධිකාරීත්වය, විරිඤ්ඤාධිකාරීත්වය, සතිඤ්ඤාධිකාරීත්වය, සමාධිඤ්ඤාධිකාරීත්වය, පඤ්ඤාධිකාරීත්වය.

(1) තත්ත්ව තත්වය ලෝභාධිකාරීත්වය :

- 1 විතකකපමචිතසං¹ ජනනුතො
තිබ්බරගස්ස පුහානුපසිනො,
හිසො තණ්හා පච්ඤිති
එස ඛො දලහං² කරොති බ්බනං.

‘විතකකපමචිතසං’හි කාමරගො. ‘පුහානුපසිනො’හි කාමචජ්ඣ. ‘හිසො තණ්හා පච්ඤිති’හි කාමහණ්හා. ‘එස දලහං කරොති බ්බනං’නහි රුහං. ඉති සො සො ධම්මො මුලුතිකම්මෙනා, සො සෙවෙත්ථ ධම්මො උග්ගාහසිනබ්බො. (?) න හගවා එකං ධම්මං ආරබ්භ අඤ්ඤං ධම්මං දෙසෙති. යස්ස විතකකපමචිතසං කාමචිතසං, තමෙව විතකකපමචිතසං නිද්දිසති, ‘තිබ්බරගස්ස’හි තසොව විතකකපමචිතසං වජ්ඣං නිද්දිසති ‘පුහානුපසිනො හිසො තණ්හා පච්ඤිති’හි තමෙව රුහං කාමහණ්හාහි නිද්දිසති, ‘එස දලහං කරොති බ්බනං’නහි තමෙව තණ්හාසංයොජනං නිද්දිසති. එවං ගාථාසු අනුමිතිතබ්බං. එවං සවෙය්සාකරණෙසු.

තත්ත්ව හගවා එකං ධම්මං නිවිධං නිද්දිසති : නිසංකූතො හෙතුතො ඵලතො.

2. දදං පිඨො හොති හජ්නති නං බහු
තිතති. ච පපෙපාති යසො ච වසිති,
අමබ්බකුහුතො පරිසං විහංගති
විසාරදො හොති නරො අමච්ඡරි.

‘දද’නහි යං යං දුනං, ඉදං දුනමසිකං පුඤ්ඤාතිරියං³. තත්ත්ව හෙතු : යං වෙහං, ‘හජ්නති නං බහු’ ‘තිතති’නහි යො ච කල්යාණො කිතතිසද්දො ලොකො අබ්බුග්ගච්ඡති, යං බහුභාසං ජනස්ස පිඨො හවති මනාපො ච. යං ච අමිපපටිසාරි කාලිකරොති අයං නිසංකූ, යං කායස්ස හෙද දෙවෙසු උපපජ්ජති⁴. ඉදං ඵලා. ඉදං අලෝභාධිකාරීත්වය⁵.

---

1. විතකකපමචිතසං - PTS.
2. ගාලහං - ම.
3. පුඤ්ඤාතිරියං - ම, TS.
4. උපපජ්ජති - මජ්ඣං.
5. ලෝභාධිකාරීත්වය - මජ්ඣං.

තෘතීය ප්‍රශ්න

එහි සුත්තාදිවිධාන කවරෙ යන් : 1. ලොභාදිවිධාන යැ 2. දෙසාදිවිධාන යැ. 3. මොහාදිවිධාන යැ 4. අලොභාදිවිධාන යැ 5. අදෙසාදිවිධාන යැ 6. අමොහාදිවිධාන යැ 7. කායකම්මාදිවිධාන යැ 8. වාචාකම්මාදිවිධාන යැ 9. මනෝකම්මාදිවිධාන යැ 10. සද්ධිත්තියාදිවිධාන යැ 11. විරිද්ධිත්තියාදිවිධාන යැ 12. සන්තිත්තියාදිවිධාන යැ 13. සමාධිත්තියාදිවිධාන යැ 14. පඤ්ඤාත්තියාදිවිධාන යි.

(1) එහි ලොභාදිවිධාන කවර :

1. කාමාදි අකුලෙච්ඡර්කයෙන් මැඩුණු දැඩි වූ කාමරාග ඇති අරමුණු භවවශයෙන් බලන සත්ත්වභව බෙහෙවින් තෘප්තාව වැඩෙයි, තෙල පුද්ගල තෘප්තාබන්ධනය දැඩි කරන්නේ යි.

“විතක්කපමච්ඡස්ස” යනු කාමරාග යැ, ‘සුභානුපස්සිනො’ යනු කාමවස්තු යැ. “භියොසා නත්භා පවඩස්ති” යනු කාමතෘප්තා යැ, එය දළ්භං කරොති බන්ධනං” යනු රාගය යි. මෙසේ යම් යම් ධර්මයෙක් මූලවශයෙන් තබන ලද ද (?) මෙහි ඒ ධර්මය මැ දක්විය යුතු (?) බුදුහු එක් ධර්මයක් අරබයා අන් දහමක් නො දෙසනසේක. යමෙක් කාමච්ඡර්කය ච්ඡර්ක කෙරේ ද, ඒ ච්ඡර්කය මැ කාමච්ඡර්කවශයෙන් දක්වනු ලැබේ. ‘තිබ්බරාගස්ස’ යි ඒ ච්ඡර්කයාගේ මැ වස්තුව දක්වති. ‘සුභානුපස්සිනො භියොසා නත්භා පවඩස්ති’ යි ඒ රාගය මැ ‘කාමනත්තා’ යයි දක්වති. ‘එස දළ්භං කරොති බන්ධනං’ යි ඒ නත්භා සංයෝජනය මැ දක්වති. මෙසේ ගාථාවන්හි ද වෙය්‍යාකරණයන්හි ද ප්‍රමාණ කටයුතු.

එහි බුදුහු එක් ධර්මය අනුසස් හෙයින් ද හෙතු හෙයින් ද එල හෙයින් දැයි ත්‍රවිධ කොට දක්වන සේක.

2. නොපිසුරු වූ මිනිස්තෙම දන් දෙනුයේ ප්‍රිය වූයේ වෙයි, බොහෝදෙන ඔහු ඇසුරු කෙරෙති, කීර්තියට ද පැමිණෙයි, ඔහුගේ යශස් වැඩෙයි, නො මතු වැ (තෙද ඇතිවැ) පිරිස් කරා පැමිණෙයි, විශාරද වූයේ වේ.

‘දදං’ යනු යම් යම් දනයෙකි. මේ දනයෙය පුණ්‍යක්‍රියා යැ, එහි ‘හස්ත’ නි නං බහු’ යන යමක් ඇද්ද තෙල හෙතු යැ. ‘කිත්තං, යනු යම් කල්‍යාණ කීර්තිශබ්දයෙක් ලොවැ උස්ව නැගේ ද, බොහෝ දෙනාට ප්‍රිය මනාප වූයේ වේ ද විපිළිසර නැතිවැ කලුරිය කෙරේ ද, මේ අනුසස්, කය බිඳීමෙන් (මරණින් මතු) දෙව ලොවැ උපදි යන මේ එල යි. මේ අලොභාදිවිධාන යි.

(2) තඡ කතමං දෙසාධිට්ඨානං :

3. යො පාණමතිපාතෙති - මුතාවාදං ච භාසති,
ලොකෙ අදින්නං අදිගති - පරදුරං ච ගච්ඡති,
සුරමෙරසපානං ච - යො නරෙ අනුයුඤ්ඤති.
4. අප්පහාය පඤ්ච වේරුති - දුස්සිලො ඉති ට්වචති,
කායස්ස හෙදා දුප්පඤ්ඤා - නිරසං සොපපජ්ජති.

‘යො පාණමතිපාතෙති’ති දුට්ඨො පාණමතිපාතෙති. ‘මුතාවාදං ච භාසති’ති දෙසොපසාතනාය මුතාවාදං ච භාසති ‘සුරමෙරසපානං ච යො නරෙ අනුයුඤ්ඤති’ති දෙසො නිදනං. ‘යො ච සුරමෙරසපානං අනුයුඤ්ඤති. යථා පරදුරවිහාරී අමිත්තෙ ජනයති’.

‘පඤ්ච වේරුති අප්පහායා’ති පඤ්චන්නං සික්ඛාපදනං සමතික්කමනං, සබ්බසං දෙසජානං සා පඤ්ඤාති¹, තෙනෙව දෙසජතිතෙන ‘කමමන දුස්සිලො ඉති ට්වචති’ සො ‘පි ධම්මො හෙතුනා නිද්දිසිතබ්බො, නිස්සංඤ්ඤා එලෙන ච’.

“නිඤ්ඤි බාලස්ස බාලලක්ඛණාති : දුබ්බාසිතභාසී ච භොති දුච්චිනතිත විනති ච දුක්ඛතකමමකාරී ච” තඡ යං කායෙන ච වාචාය ච පරික්ඛමති, ඉදමස්ස දුක්ඛතකමමකාරී, තතථ යං යථා ච මුතාවාදං භාසති, යථා පුබ්බත්ථිද්ධං, ඉදමස්ස දුබ්බාසිතා යං ච සතිකපෙපති, මනොදුච්චරිතං බ්‍යාපාදං ඉදමස්ස දුච්චිනතිතවිනතිතා. යං සො ඉමෙහි නිඤ්ඤි බාලලක්ඛණෙති සමන්තාගතො නිඤ්ඤි තජ්ජාති දුක්ඛාති දෙමනස්සාති අනුභවති, සො ච භොති සහග්ගතො වා පරිගග්ගතො වා තජ්ජං කථං කථෙන්නති². යද් හවති සො ච පාණාතිපාතාදි දස-අකුසලකමමපථො, සො තතොනිදනං දුක්ඛං දෙමනස්සං පටිසං වෙදෙති’ති.

පුනචපරං යද් පස්සති වොරා රුජාපරිහිකං රඤ්ඤා ගතිතං ජීවිතා වොරෙපෙනතං, තස්සෙවං හවති ‘සවෙ මමමපි රුජා ජාතෙය්‍ය මමමපි රුජා ගාහාපෙනා ජීවිතා වොරෙපෙය්‍යා’ති සො තතොනිදනං දුඛං දෙමනස්සං පටිසංවෙදෙති.

පුනචපරං බාලො යද් හවති ආස්නා සමාරුලොහා යාව යා මෙ ගති හවිස්සති ඉතො පෙච්ච පරමමරණා’ති සො තතොනිදනං දුක්ඛං දෙමනස්සං පටිසංවෙදෙති. ඉති බාලලක්ඛණං හෙතු, නිඤ්ඤි තජ්ජාති දුක්ඛාති නිස්සංඤ්ඤා කායස්ස හෙදා නිරසෙසු උපපජ්ජති, ඉදං එලං ඉදං දෙසාධිට්ඨානං.

-
1. අභිනිජ්ඣති - PTS.
  2. අමිත්තා ජායන්ති - මජ්ඣං, PTS.
  3. පණණති - මජ්ඣං.
  4. කථං කථනති - මජ්ඣං, කතං කතන්ති - PTS.

(2) එහි දෙසාධිට්ඨාන කවර :

3.4. (මේ භාෂා දෙක 4, 5, වැනි පිටේ ව්‍යාඛ්‍යාන යැ.)

‘යො පාණමතිපාතෙති’ යනු දුෂ්ට වූයේ ප්‍රාණවධ කෙරෙයි, ‘මුසාවාදං ව භායති’ යනු ද්වේෂයෙන් උපහත බැවින් මුසවා බෙණෙයි, ‘සුරාචෙරයපානං ව යො නරො අනුසුඤ්ජනී, යනු දෙයනිදන යැ, යමෙක් රහමර පිංමහි යෙදේ ද හේ පරදරවිහරණ ඇත්තකු සෙයින් සතුරන් උපදවයි.

‘පඤ්ච වෙරානි අප්පභාය’ යනු පඤ්ච ශික්ෂාපදයන් ඉක්මැවීම යැ, සියලු දෙසස් අකුශලයන්ට ඒ ප්‍රඥප්ති යැ, එහෙයින් මැ ද්වේෂජනිත කර්මයෙන් දුශ්ශීලයෙකැ යි කියනු ලැබේ, ඒ ධර්මය ද හෙතෙයින් නිසාන්දයෙන් හා ඵලයෙන් දැක්වියැ යුතු.

‘බාලයාගේ බාලලක්ෂණයෝ’ නිදෙනෙක් වෙති : දුර්භාෂිත කියන්නන්, දුශ්චිත්තිත සිතන්නන් දුෂ්කෘතකර්ම කරන්නන් වෙයි. එහි කයින් ද වචනයෙන් ද යම් උත්සාහ යෙක් ඇද්ද, මේ ඔහුගේ දුෂ්කෘතකර්මකාරී බව යැ. එහි යම්සේ යට මුසාවාදයෙක් බෙණේ ද එය පළමු දක්වන ලද පරිදි යැ. මේ ඔහුගේ දුර්භාෂිතභාෂි බව යැ. යම් මනොදුශ්චරිත වූ ව්‍යාපාදයක් සිතා ද, මේ ඔහුගේ දුශ්චිත්තිත චිත්ති බවයි. හේ මේ තුන් බාලලක්ෂණයෙන් සටන්විත වූයේ එයින් උපන් තුන් දුක් දෙමනස් විඳී. හේ සභාවැදට ගියේ හෝ පිරිස් මැදට ගියේ හෝ තදනුරූප වූ කථා බෙණෙයි, ඒ හෙතෙයින් ප්‍රාණ වධාදි දශ අකුශලකර්මපට ඇති හෙතෙම දුක් දෙමනස් විඳී යයි.

යළිද හෙතෙම යම්කලෙක රාජාපරාධ කළ, රජු විසින් ගන්තා ලද සොරකු දිවියෙන් තොර කරන්නහු දකී ද, එකල ඔහුට මේ සිත වෙයි : ඉඳින් රජ මා ද දන්නේ නම් රජ මා ද ගන්වා දිවියෙන් තොරකරන්නේය’යි. හේ ඒ හෙතෙයින් දුක් දෙමනස් විඳී.

නැවත ද බාල තෙමේ යම් කලෙක අසුනක හුන්නේ වේ ද, එ කල්හි මෙයින් මියැ මරණින් මතු මට යම්බඳු ගතියක් වන්නේ දැයි සිතාද, හේ ඒ හෙතෙයින් දුක් දෙමනස් විඳී. මෙසේ බාලලක්ෂණය හෙතු යැ, එයින් උපන් තුන්වැදෑරුම් දුක නිසාන්ද යැ, කය බිඳීමෙන් මරණින් මතු නිරයෙහි පැදී, මේ ඵල යි. මේ දෙසාධිට්ඨාන යි.

(3) තත්ථ කතමං මොභාසිට්ඨානං :

5. සතං චෙව සහස්සානං - කප්පානං සංහරිස්සති,
අථවා'පි තතො භිකෂො - ගබ්භා ගබ්භං ගමිස්සථ.
6. අනුපාදය බුඬව්වනං - සඞ්ඛාරෙ අත්තතො උපාදය,
දුක්ඛස්සන්තං කරිස්සන්ති - ථානමෙනං න විජ්ජති

සො'යං අනමතඤ්ඤසංසාරං සමාපන්නො ජායති ච මිඨති ච,¹
අයං අවිජ්ජාගෙනුකා. යාති'පි ච සඞ්ඛාරානං පයොජ්ජාති,² තාති'පි
අවිජ්ජාපච්චයාති යං අදස්සානං බුඬව්වනස්ස,³ අයං අවිජ්ජාසුගෙන
යෙව නිද්දිට්ඨං. තො ච සඞ්ඛාරෙ අත්තතො හරති, පඤ්චකකිකේ
පඤ්ච දිට්ඨියො උපගමිජ්ජති : 'එතං මම, එතො'භමසමි, එතො මෙ
අත්තා'ති, ඉදං සුත්තං අවිජ්ජාය නික්ඛිත්තං අවිජ්ජාය නික්ඛිපිතං.
එවං සත්ථා සුගෙන නයෙන ධම්මෙන නිද්දිත්ති' අසාධාරණෙන
තංයෙව තත්ථ නිද්දිපිතබ්බං. න අඤ්ඤං.

“යෙහි කෙවි භික්ඛවෙ සමණා වා බුත්තණා වා “ඉදං දුක්ඛ’න්ති
භාපපජානන්ති” (චතතාරි සච්චාති විත්ථාරෙන.) යා තත්ථ අපපජානනා,
ඉදං දුක්ඛං. අයං හෙතු. අපපජානනෙනා විවිධෙ සඞ්ඛාරෙ අභිසඞ්ඛරෙති,
අයං නිස්සන්ධො. යං ච දිට්ඨිගතාති පරමසති, ‘ඉදමෙව සච්චං
මොභමඤ්ඤ’න්ති අයං නිස්සන්ධො. යං සුභබ්බවං නිබ්බතෙනති, ඉදං
එලං. අයමපි ධම්මො, නිද්දිට්ඨො,⁴ හෙතෙතො ච නිස්සන්ධො, ච
එලතො ච.

එත්ථ පන කෙවි ධම්මා සාධාරණා භවන්ති. හෙතු බල ආදිතො
යෙව සුගෙන නික්ඛිපිස්සන්ති. යථා නිං භවෙ : “චතතාරි’මාති
භික්ඛවෙ අගතිගමනාති” තත්ථ යං ච ඡන්දගතිං ගමිජ්ජති. යං ච
භසාගතිං ගමිජ්ජති, අයං ලොභො අකුසලමූලං, යං දොසා - අයං
දොසො යෙව. යං මොහා - අයං මොහො යෙව. එවං ඉමාති තිණ්ණි
අකුසලමූලාති ආදිතො යෙව උපපරික්ඛිතබ්බාති, යත්ථ එකං
නිද්දිපිතබ්බං, තත්ථ එකං නිද්දිපිතති. තථා දො, තථා තිණ්ණි, හ හි
ආදිමණි අනික්ඛිතෙන හෙතු වා නිස්සන්ධො වා එලං වා නිද්දිපිතබ්බං.
අයං චෙත්ථ ගාථා :

7. ඡන්ද දොසා භසා මොහා - යො ධම්මං අභිවත්තති
නිතිස්සති තස්ස යසො - කාලුපකෙව ච වජ්ජිමා.

තත්ථ ඡන්ද ව, අයං ලොභො යථානිද්දිට්ඨං පුබ්බෙ ඉදං
මොභාසිට්ඨානං.

1. ජායතෙ ව මිඨතෙ ව - ම. PTS.
2. පයොජ්ජාති - මජ්ඣං, PTS.
3. සනිද්දිට්ඨො - මජ්ඣං, PTS.
4. යථා තිණ්ණි - මජ්ඣං, PTS.
5. ආදිති - මජ්ඣං, PTS.

(3) එහි මොහොතිවිධාන කවර :

5. කල්ප සියදහසක් සසඳා සැරිසරන්නේ යැ, නොහොත් එයින් වැඩියක් කල් ගර්භයෙන් ගර්භයට (මවුකුසින් මවුකුසට) යන්නේ ය.

6. බුදුවදන් නොගෙන සංස්කාරයන් ආත්මවශයෙන් ගෙන දුක් කෙළවරකරන්නේය යන තෙල කරුණ නො වේ.

අනවරාග්‍ර සංසාරයට සමාපන්න වූ මේ පුද්ගල උපදනේ ද මියන්නේ ද වෙයි. මේ අවිද්‍යා හේතුක යැ, සංස්කාරයන්ගේ යම් යෙදීම කෙතෙක් ඇද්ද ඔහු අවිද්‍යාව ප්‍රත්‍යය කොට ඇත්තාහුය, බුද්ධවචනයාගේ යම් නො දැනීමක් ඇද්ද මේ අවිජ්ජාසුත්‍රයෙහි මැ දක්වනලද. යමෙකුත් සංස්කාරයන් ආත්මවශයෙන් ගනී ද හෝ පෘඤ්චස්කන්ධයෙහි 'තෙල මාගේ යැ තෙලෙ මම් වෙමි තෙලෙ මාගේ ආත්ම වෙමි' යයි පෘඤ්ච දෘෂ්ටිත්ව පැමිණේ. මේ සුත්‍රය අවිද්‍යායෙහි ලා වදාරනලද, මෙසේ බුදුහු සුත්‍රයෙහි අසාධාරණ වූ දහම් නයින් දක්වන සේක. එය මැ එහි දැක්විය යුතු යැ, අනෙකක් නොදැක්විය යුතු.

"මහණෙනි, යම් කිසි මහණකෙනෙක් හෝ බවුණකෙනෙක් හෝ 'මේ දුකැ'යි නොදනිත් ද, (සිවුසස් විස්තරයෙන්) එහි යම් නො දැනීමක් ඇද්ද, මේ දුක යැ, මේ හේතු යි. නොදන්නේ විවිධ සංස්කාරයන් රැස්කෙරෙයි. මේ නිස්සන්ද' යැ. මෙය මැ සැබව අත්‍යය සිස් යැ'යි යම් දෘෂ්ටියක් පරාමර්ශ කෙරේ ද මේ නිස්සන්ද යැ, යම් පුනර්භවයක් උපදවා ද, මේ එල යි. මේ ධර්මය ද හේතුවශයෙනුදු නිස්සන්දවශයෙනුදු ඵලවශයෙනුදු දක්වන ලද.

මෙහි වැලික් කිසි ධර්මකෙනෙක් සාධාරණ වෙති, හේතුව වනාහි ආදියෙහි ම සුත්‍රයෙහි නික්ෂේප කෙරෙති, කුමක් වෙන් ද යත් : "මහණෙනි, මේ අගති ගම්නයෝ සතර දෙනෙක් වෙති". එහි යම් ඡන්දයෙන් අගතියට යෑමක් ඇද්ද හයින් අගතියට යෑමක් ඇද්ද, මේ ලොභඅකුසලමූල යැ. යම් ද්වේෂයෙන් අගතිගමනෙක් ඇද්ද මේ දෙස අකුසල මූල යැ, යම් මොහයෙන් අගතිගමනෙක් ඇද්ද මේ මොහඅකුසලමූලය මැය. මෙසේ මේ තුන් අකුසලමූලයෝ ආදියෙහි මැ විමසියැයුත්තාහ. යම් නැතක එකක් දැක්විය යුතු ද, එහි එකෙක් දක්වනු ලැබේ. දෙකක් තුනක් දැක්විය යුතු තැන ද එසේ යැ. ආදි යෙහි නො දක්වූ කල්හි හේතුව හෝ නිස්සන්දය හෝ ඵලය හෝ නො මැ දැක්වියයුතු. මේ මෙහි ගාථා යැ.

7. ඡන්දහේතුවෙනුදු ද්වේෂහේතුවෙනුදු භයහේතුවෙනුදු මොහහේතුවෙනුදු යමෙක් දහම් ඉක්මැයේ නම් ඔහුගේ කිරිනි-පරිවාරයශස් අවපස සඳ මෙන් පිරිහේ.

එහි ඡන්දහේතුවෙනුදු.....මේ ලොභ යැ. පෙර දැක්වූ පරිදි යැ. මේ මොහොතිවිධාන යි.

(4) තත්ත්ව කතමං අලොභාධිට්ඨානං :

8. අසුභානුපස්සිං විහරන්තං - ඉන්ද්‍රියෙසු සුසංවුතං,
භොජනමිති ච මත්තඤ්ඤාං - සභං ආරභිවිට්ඨං,
තං වෙ නප්පසති මාරො - වාතො සෙලං'ච පබ්බතන්ති.

තත්ත්ව යා අසුභාය උපපරික්ඛා, අයං කාමේසු ආදීනච්ඡයානෙන පරිච්චාගො ඉන්ද්‍රියෙසු සුසංවුතො තස්සෙව අලොභස්ස පාටිපුරිතං මම ආයතනා සොහන්ති'ති¹ අනුපාදය, භොජනමිති ච මත්තඤ්ඤා'නති රසතණ්භාපභානං, ඉති අයං අලොභො අසුභානුපස්සිතාය ව්‍යුත්තො ධාරයති, සො අලොභො හෙතු. ඉන්ද්‍රියෙසු ගුහනආරතාය ගොචරතො ධාරයති, භොජනෙ මත්තඤ්ඤාතාය පරතො ධාරයති, අයං නිස්සාදෙ. 'තං වෙ නප්පසති මාරො වාතො සෙලං'ච පබ්බත'නති ඉදං ඵලං. ඉති යොසෙව ධම්මො ආදිමිති නිකම්හෙනා, සොසෙව මජ්ඣෙකෙ වෙව අවසානෙ ව.

"නාහං භික්ඛවෙ අඤ්ඤං එකධම්මමිති සමනුපස්සාමි, අසමුප්පන්නස්ස කාමච්ඡන්දස්ස අනුපාදය උප්පන්නස්ස වා පභානාය. යථාසිදං අසුභ-නිමිතතං." තත්ත්ව අසුභ නිමිතතං අනුප්පන්නො වෙව කාමච්ඡන්දෙ න උප්පජ්ජති, උප්පන්නො ච කාමච්ඡන්දෙ පභිසති. ඉදං අලොභස්ස ව්‍යුත්තං. යං පුන අනුප්පන්නො කාමරුගො පරියාදියති රූපරුහං අරූප රුහං, ඉති ඵලං. ඉති අයමිති ච ධම්මො නිද්දිට්ඨො හෙතුතො ච නිස්සාදතො ච ඵලතො ව. ඉදං අලොභාධිට්ඨානං.

(5) තත්ත්ව කතමං අද්දෙසාධිට්ඨානං :

9. එකමිති වෙ පාණමුද්ධාසිතෙනා,
මෙත්තායති කුසලො තෙන භොති,
සබ්බෙ ච පාණෙ මනසා'නුකම්පං
පහුනමරියො පකරෙති පුඤ්ඤං.

"එකමිති වෙ පාණමුද්ධාසිතෙනා මෙත්තායති"ති අයං අද්දෙසො නිගහ තෙන අස්සාදො, 'කුසලො තෙන භොති'ති තෙන කුසලෙන ධම්මෙන සංසුතෙනා ධම්මපඤ්ඤාතං ගච්ඡති. 'කුසලොති යථා පඤ්ඤය පඤ්ඤ පණ්ඨිතෙවන පණ්ඨිතො. 'පහුනමරියො පකරෙති පුඤ්ඤ'නති තස්සා යෙව විපාකො, අයං ලොකිකස්ස, න භි ලොකුත්තරස්ස තත්ත්ව යා මෙත්තායනා, අයං හෙතු යං කුසලො භවති, අයං නිස්සාදෙ. යථා අබ්‍යාපජ්ජභුමියං². බහුං පුඤ්ඤං³ පතවති, ඉදං ඵලං. ඉති අද්දෙසො නිද්දිට්ඨො හෙතුතො ච නිස්සාදතො ච ඵලතො ව.

"එකාදසාතිසංසා මෙත්තාය වෙතොවිමුත්තියා" තත්ත්ව යා මෙත්තායෙතොවිමුත්තියා, අයං අරියධම්මෙසු රුහවිරුහා වෙතොවිමුත්තියා, ලොකිකාය භුමිකා හෙතු, යං සුඛං ආයතීං මනාපො භොති මනුස්සානං. ඉමෙ එකාදස ධම්මා නිස්සාදෙ, යං ච අකතාපි බ්‍රහ්මක්ඛායෙ උප්පජ්ජති⁴ ඉදං ඵලං, ඉදං අද්දෙසාධිට්ඨානං.

1. ආයතනසොචිතං - මජ්ඣං, PTS.
2. අබ්‍යාපජ්ජභුමියං - මජ්ඣං, PTS.
3. බහුපුඤ්ඤං - ම, PTS.
4. උප්පජ්ජති - ම.

(4) එහි අලෝභාධිවිධාන කවර :

8. උද්ධමානකාදී අශුභයක් අනුව බලවින් වසන ඉදුරන් කෙරෙහි මැනවින් සංවර වූ භෝජනයෙහි පමණ දන්නා ශ්‍රද්ධා ඇති සතර ඉරියව්වෙහි වඩන ලද වියා ඇති ඒ පුද්ගලයා වාතය හුදු සෙල්පව්වක් සෙසින් ක්ලෙශමාර තෙවේ එකාන්තයෙන් මැඩලියැ නොහේ යයි.

එහි අශුභය පිළිබඳ යථ උපපරික්ඛායයක් වේ ද වේ කාටයන්හි ආදිනව දැකීමෙන් හැරපිම යැ, ඉන්ද්‍රියයන්හි සුසංවාත වූයේ ඒ අලෝභයාගේ මැ පිරිමෙහි ලා මාගේ ආයතනයෝ භොබනාහ' යි නොගෙන, භෝජනවහි ව මත්තඤ්ඤා' යනු රයතාප්තාප්‍රභාණය යැ, මෙසේ මේ අලෝභය අශුභානුදර්ශිභාවයෙන් වස්තුවශයෙන් ධරයි, ඒ අලෝභය හෙතු යැ ; ඉන්ද්‍රියයන්හි පියු දෙර ඇති බැවින් ගොවරහෙයින් ධරයි, භෝජනයෙහි පමණ දන්නා බැවින් පරභාවයෙන් ධරයි, මෙතියස්සන්ද යැ, "තං වෙ තප්පසහති මාරො වානො සෙලංව පබ්බතං" යන මේ ඵල යි. මෙසේ යම් මැ ධර්මයක් ආදියෙහි කික්ෂෙප කරන ලද ද ඒ ධර්මය මැ මධ්‍යයෙහි ද අවසානයෙහි ද නික්ෂෙප කරන ලදි.

"මහණෙනි, මම නූපත් කාමච්ඡන්දයාගේ නො ඉපදිම පිණිස හෝ උපත් කාමච්ඡන්ද යාගේ ප්‍රභාණය පිණිස හෝ මේ අශුභ නිවිත්ත යට බදු ද එබදු වූ අත් එක දහටකුදු නො දක්වී." එහි අශුභනිවිත්ත (හෙතෙයෙන්) නූපත් කාමච්ඡන්දයක් නූපදි, උපත් කාමච්ඡන්දයක් ප්‍රතිණ වෙයි. මේ අලෝභයට වස්තු යැ. යළි යම් ගෙයකින් නූපත් කාමරාග තෙමේ රූපරාගය අරූපරාගය මැඩගනි' යනු ඵල යි. මෙසේ මේ ධර්මය ද හෙතෙයෙන් ද නිස්සන්දවශයෙන් ද ඵලවශයෙන් ද දක්වන ලදි. මේ අලෝභාධිවිධාන යි.

(5) එහි අදෙසාධිවිධාන කවර :

9. ඉදින් ව්‍යාපාදයෙන් අදුෂිත සිත් ඇතියේ එක් ප්‍රාණියකුට පවා මෙන් වඩා ද, ඒ මෙන් වැඩිමෙන් මහත් කුසල් ඇතියේ වෙයි. සියලු ප්‍රාණින් ව සිතින් අනුකම්පා කරන ආයා (පිරිසුදු සිත් ඇති) පුද්ගල බොහෝ පින් උපදවයි.

'එකමි වෙ පාණමදුවධවින්තො මෙත්තායති' යනු මේ අදෙස යැ, ද්වෙප ප්‍රභාණයෙන් ආස්වාදය මේ. 'කුසලො තෙන භොති' යනු ඒ කුශලධර්මයෙන් යුත්ත වූයේ ධර්ම ප්‍රඥප්තියට යෙයි, 'කුසලො' යනු යම්සේ ප්‍රඥයෙන් ප්‍රාඥ වූයේ පාණ්ඩිතායෙන් පණ්ඩිත වූයේ ද එමෙනි. 'පගුතවරියො පකරොති පුඤ්ඤා' යනු ඒ මෙත්තාවගේ මැ විපාක යැ, මේ ලෝකික කුශලයාගේ යැ. ලොකොත්තරකුශලයාගේ නොමැ වෙයි. එහි යම් මෙන් වැඩිමෙන් ඇද්ද වේ හෙතු යැ. යම් කුසල්ඇතියේ වේ ද, මේ නිස්සන්ද යැ. යම්තාක් අව්‍යාපාද භූතියෙහි සිට බොහෝ පින් උපදවා ද, වේ ඵල යි. මෙසේ හෙතු වශයෙන් ද නිස්සන්ද වශයෙන් ද ඵලවශයෙන් ද අදෙසය දක්වන ලදි.

'මෙත්තාවෙකොවිචුත්තියෙහි එකොළොස් අනුසස් කෙනෙක් වෙති'. එහි යම් මෙත්තාවෙතොවිචුත්තියක් ඇද්ද මේ ආයා ධර්මයන් කෙරෙහි රාගවිරාගවෙතොවිචුත්තිය යැ. ලෝකිකභූතියෙහි වූවා හෙතු යැ, යම් සුවයෙන් වේ ද මතුයෙහි මිනිසුන්ට මනාප වේ ද, මේ එකොළොස් ධර්මයෝ නිස්සන්ද යැ. යම් මාර්ගයෙන් කළ කිය නැතියේ බඹලොවැ උපදි ද, මේ ඵල යි. මේ අදෙසාධිවිධාන යි.

(6) තත් කතමං අමොභාසිට්ඨානං :

10. පඤ්ඤා හි සෙට්ඨා ලොකසමිං - යා'යං නිබ්බට්ඨගාමිනී,
යං සමමා පජානාති - ජාතිමරණසංඛිතං¹.

'පඤ්ඤා හි සෙට්ඨා'නි වුනු, 'නිබ්බට්ඨගාමිනී'නි නිබ්බතගාමිනියං යථාභූතං පටිවිජ්ඣති. 'සමමා පජානාති ජාතිමරණසංඛිතං'නති අමොභො 'පඤ්ඤා'නි හෙතු, යං පජානාති අයං නිසංසෙදු, යො ජාතිමරණසංඛිතො, ඉදං ඵලං. ඉති අමොභො නිද්දිට්ඨො හෙතුනා ච නිසංසෙදන ච ඵලෙන ච.

නිශ්ශ්මාති භික්කුවෙ ඉන්ද්‍රියානි : අනඤ්ඤානඤ්ඤාසංග්ගිනිත්‍රියං අඤ්ඤාත්‍රියං අඤ්ඤාතාත්‍රියං, තත් කතමං අනඤ්ඤානඤ්ඤාසංග්ගිනිත්‍රියං : ඉධ භික්කුවෙ භික්ඛු අනභිසමෙනසං දුක්ඛසං අරියසම්මසං අනිසමයාය ඡන්දං ජනෙති වායමති විරියං². ආරහති විතතං පගගණනාති පදහති. (ඵචං චතුක්කං අරියසම්මානං කාතබ්බං.) තත් කතමං අඤ්ඤාත්‍රියං : ඉධ භික්කුවෙ භික්ඛු 'ඉදං දුක්ඛං අරියසම්මානාති යථාභූතං පජානාති, (යාච ධම්මං,) ඉදං අඤ්ඤාත්‍රියං. ආසවකකයා අනාසවො හොති, ඉදං වුවචති අඤ්ඤාතාත්‍රියං. තථා'යං පඤ්ඤා, අයං හෙතු. යං ඡන්දං ජනෙති වායමති, යා පජානාති, අයං නිසංසෙදු. යෙන සබ්බසො ආසවානං ඛයො අයං හෙතු,³ යං ඛයෙ ඤ්ඤානුප්පජාති අනුප්පාදෙ ඤ්ඤානං ච අයං නිසංසෙදු, යං අරහත්තං, ඉදං ඵලං. තත් 'බ්බො මෙ ජාති, වුසිතං බ්‍රහ්මචරියං, කතං කරණීය'නති, ඉදං ඛයෙ ඤ්ඤානං. 'නාපරං ඉන්ද්‍රියානාති පජානාති'නි ඉදං අනුප්පාදෙ ඤ්ඤානං. ඉති ඉමානි ඉන්ද්‍රියානි. අමොභො නිද්දිට්ඨො හෙතුනා ච නිසංසෙදන ච ඵලෙන ච. ඉමානි අසාධාරණානි නිද්දිට්ඨානි.

තත් කතමානි කුසලමූලානි සාධාරණානි :

"කුසලං ච වො භික්කුවෙ දෙසෙසංග්ගි කුසලමූලං වෙච. තත් කතමං කුසලමූලං : අලොභො අදෙසො අමොභො. තත් කතමං කුසලං : අට්ඨ සම්මතනාති, සම්මාදිට්ඨි යාච සම්මාසමාධි. තත් යාති කුසලමූලානි, අයං හෙතු. යං ච අලොභො නිශ්ශ් කම්මානි සමුට්ඨාපෙති : සම්මතපං වායාමං සමාධිං ච. අයං අලොභසංග්ගි නිසංසෙදු. තත් යො අදෙසො, අයං හෙතු. යං තයො ධම්මෙ පට්ඨපෙති : සම්මාචාරං සම්මාකම්මනං සම්මාආජිවං ච, අයං නිසංසෙදු. තත් යො අමොභො හෙතු, යං දො ධම්මෙ උපට්ඨපෙති : අවිපරිනදසංගමපි ච අනභිලාපනං, අයං නිසංසෙදු. ඉමසං බ්‍රහ්මචරියසංග්ගි ඵලං තා දො විමුක්ඛයො : රහවිරතා වෙතොවිමුක්ඛා අවිජ්ජාබිරතා ච පඤ්ඤා විමුක්ඛා, ඉදං ඵලං. ඉති ඉමානි නිශ්ශ් කුසලමූලානි නිද්දිට්ඨානි හෙතුනො ච නිසංසෙදනො ච ඵලෙනො ච, ඵචං සාධාරණානි කුසලානි පටිවිජ්ඣ තබ්බානි.

1. ජාතිභව පරිකම්භං - ඉති වු.

2. විරියං - මජ්ඣං.

3. ඛයා හෙතු - මජ්ඣං, PTS.

(6) එහි අමොහාඩ්වයාන කවර :

10. යම් ප්‍රඥවක් නිර්වේදගාමීනි වේද, යම් ප්‍රඥවකින් ජාතිමරණයන්ගේ ක්ෂය වීම් සංඛ්‍යාත නිවන මැනැවින් ප්‍රත්‍යක්ෂ කෙරේ ද, ඒ විදර්ශනා සහිත මාර්ගප්‍රඥව මැ ලොවැ ශ්‍රේෂ්ඨ වන්නී යැ.

“පඤ්ඤා හි සෙවයා” යනු වස්තු යැ. “නිබ්බේධගාමිනි” යනු නිර්වාණගාමිණී මාර්ගය යථාභූත වැ ප්‍රතිවේධ කෙරෙයි. “සම්මා පජානානි ජාතිමරණ සංඛයං” යනු අමොහ යැ. “පඤ්ඤා” යනු හෙතු යැ, යමක් දැන ගනී ද මේ නිස්සන්ද යැ. යම් ජාතිමරණයන්ගේ ක්ෂය වීමක් ඇද්ද මේ ඵල යි. මෙසේ හෙතෙයෙන් ද නිස්සන්දයෙන් ද ඵලයෙන් ද අමොහය දක්වන ලද්දේ යි.

‘මහණෙනි මේ ඉන්ද්‍රියයෝ තිදෙනෙක් වෙති : අනඤ්ඤානඤ්ඤස්සාමිනින්ද්‍රිය අඤ්ඤින්ද්‍රිය අඤ්ඤාතාවින්ද්‍රිය යි. එහි අනඤ්ඤානඤ්ඤස්සාමිනින්ද්‍රිය කවර : මහණෙනි, මේ සස්තෙනි මහණ අවබෝධ නොනළ දු:ඛායාසත්‍යයාගේ අභිසම්මය පිණිස කත්තුකම්‍යතාකුසල්විජන්දය උපදවයි, වැයම් කෙරෙයි, වියාරම්භ කෙරෙයි, සිත දැඩිව ගනී, ප්‍රධන්වියා කෙරෙයි. (මෙසේ සතර ආයාසිසත්‍යයන්ගේ විස්තරය කළ යුතු.) එහි අඤ්ඤින්ද්‍රිය කවර : මහණෙනි, මේ සස්තෙනි මහණ මේ දු:ඛායාසිසත්‍යයයි යථාභූතව දැනගනී. (මෙහි පාළිය) මේ අඤ්ඤින්ද්‍රිය යැ, ආප්‍රවක්ෂය ටිමෙන් අනාප්‍රව වෙයි. මේ අඤ්ඤාතාවින්ද්‍රිය යි කියනු ලැබේ. මේ ප්‍රඥව ඵලද්‍ර යි. මේ හෙතු යැ. යම් ඡන්දයක් උපදවා ද වැයම් කෙරේ ද යමක් දැනගනී ද මේ නිස්සන්ද යැ. යමකින් සර්වප්‍රකාරයෙන් ආප්‍රවයන්ගේ ක්ෂය වේ ද, මේ හෙතු යි. යම් ක්ෂයඥනයකුත් අනුන්පාදඥනයකුත් උපදීද, මේ නිස්සන්දයැ, යම් රහන් බවක් වේ ද මේ ඵල යි. එහි මාගේ ජාතිය ක්ෂය වූයැ. මහබ්බසර වැය නිමවන ලද, සිවුමහින් කළයුතු කිසි කරන ලද්දේ යන මේ ක්ෂයඥන යැ. මේ බැව් සඳහා අත් කටයුත්තෙක් නැතැයි දැනගනී” යන මෙය අනුන්පාදඥන යි. මෙසේ මේ ඉන්ද්‍රියයෝ වෙති. හෙතෙයෙන් ද නිස්සන්දයෙන් ද ඵලයෙන් ද අමොහය දක්වන ලදී. මේ අසාධාරණ ඥනයෝ දක්වන ලද්දහු යි.

එහි සාධාරණ කුශලමූලයෝ කවරහ :

“මහණෙනි, නොපට කුශලය ද කුශලමූලය ද දෙයන්නෙමි, එහි කුශලමූලය කවර : අලෝභය අදෙසය පමොහ යි. එහි කුශලය කවර : අජට සමයක්ත්වයෝ යැ. සම්මා දිව්‍යීය පටන් සම්මාසමාධිය දක්වා යි. එහි යම් කුශලමූලයෝ වෙත් ද මේ හෙතු යැ. අලෝභය සංකප්ප වායාම සමාධි යන තුන් කර්මයන් උපදවයි, මේ අලෝභයාගේ නිස්සන්දයැ, එහි යම් අදෙසයක් වේ ද මේ හෙතු යැ, යම් සම්මාචාරා සම්මාකම්මන්ත සම්මාආර්ථ ද යන තුන් කර්මයන් පිහිටුවා ද මේ නිස්සන්ද යැ, එහි යම් අමොහ හෙතෙයක් ඇද්ද ඵය අවිපරිතදර්ශනය ද අනභිලාපය ද යන දෙ දහමුත් ඵලවයි. මේ නිස්සන්ද යැ. මේ ත්‍රිමවයායාගේ යම් ඵලයෙක් වේ ද ඵය රාගවිරාග චංචා විමුක්තිය අවිජ්ජාපිරාග පඤ්ඤවිමුක්තිය ද යන විමුක්තිහු දෙදෙනා යැ මේ ඵල යි. මෙසේ මේ තුන් කුශලමූලයෝ හෙතුහෙයින් ද නිස්සන්ද හෙයින් ද ඵලහෙයින් ද දක්වන ලද්දහු ය. මෙසේ සාධාරණ කුශලයෝ දතයුත්තාහු යි.

යස් දුවෙ යස් නිඤ්ඤි, අයං චෙස්ස ගාථා :

11. තුලමතුලං ච සමොචං - භවසංඛාරමවස්සන් ඔති,
අජ්ඣාතතරතො සමාහිතො - අහිදා¹ කචචමිවත්තසමභවනති.

‘තුලමතුලං ච සමොච’නති තුලසංඛාරං අතුලසංඛාරං’ නස්ස සංඛාරානං තුලං, තෙ දො ධම්මා : අස්සාදො ච ආදිනවො ච තුලිතා භවනති. එතතකො කාමෙසු අස්සාදො එතතකො ආදිනවො ඉමස්ස, ඉදං නිස්සරණනති ඉති නිබ්බානං පජානාති.

ද්විති කාරණෙති අතුලං න ච සකකා තුලසිතුං, එතතකං එතං තෙනං පරමස්මිති තෙන අතුලං, අථ නිබ්බානං රත්තනනති² කරිත්වා අච්ඡරිතභාවෙන අතුලං. තස්ස කුසලස්ස ච අභිසමොචා ජානනා පස්සනා, අයං අමොහො. යං තස්ස ඤානා ඔසිරණා (?) භවසංඛාරානං. අයං අලොභො, යං ‘අජ්ඣාතතරතො සමාහිතො’ති විකෙට්ඨපට්ඨි-
යංගරණං.³ අයං අදොසො. ඉති ඉමානි තිඤ්ඤි කුසලමූලානි, තුලමතුලං සමභව’නති අයං අමොහො. යො භවසංඛාරාණං සමොසරණං ලොභො, සමොසමාධිතං අස්සාදො, අයං හෙතු. යං අජ්ඣාතතරතො අවිජ්ජණකොසස්ස⁴ සමොභෙදො, අයං නිස්සන්ධො සා පවතති. ඉමානි තිඤ්ඤි නිද්දිට්ඨානි කුසලමූලානි හෙතෙො ච නිස්සන්ධො ච ඵලතො ච.

එතතාවතා එසා පවතති ච නිව්වනති ච, අකුසලමූලෙති පවත්තති, කුසලමූලෙති නිව්වත්තනති ඉමෙති ච නීති සංඛාරං අකුසලං⁵ සමොසරණං ගච්ඡති යො ධම්මෙ වා වට්ඨනතො නිද්දිට්ඨානි (?) තණ්හානි වා කොඛොති වා අසම්පජ්ඣානති වා අනුසයොති වා මකෙට්ඨානි වා පලාසොති වා අසනිති වා⁶ ඉස්සානි වා මච්ඡරිතනති වා අඤ්ඤාණනති වා, තෙති යෙ ච වජ්ජති නිද්දිට්ඨිතබ්බං. යස්මිමානි දො වට්ඨනානි ධම්ම-
පදානි නිද්දිට්ඨානි න යො අජි තිලෙසො යො ඉමෙසු නවසු පදෙසු සමොඛානං සමොසරණං ගච්ඡති, අයං තිලෙසො. න ච ලොභො න ච දොසො න ච මොහො. යථා අකුසලමූලානි, එවං කුසලානි පටිකෙට්ඨෙත නිද්දිට්ඨිතබ්බානි. ඉදං අමොහාධිට්ඨානං.

(7) තස්ස කතමං කායකමාධිට්ඨානං :

12. කායෙන කුසලං⁷ කරො-අස්ස කායෙන සංවුත්තො,
කායද්වට්ඨිතං භිත්වා - කායසුචරිතං චරො.

“තිඤ්ඤිමානි භික්ඛවෙ කායසුචරිතානි : පාණානිපානා චෙරමඤ්ඤි, අදින්නාදනා චෙරමඤ්ඤි, කමෙසු මිච්ඡාලාරා චෙරමඤ්ඤි” ඉදං කාය-
කමාධිට්ඨානං.

1. අහිදා - මජ්ඣං.
2. පාපුණා රත්තනං - මජ්ඣං, PTS.
3. පට්ඨං ගරණං - මජ්ඣං, PTS.
4. අවිජ්ජණකොසං - මජ්ඣං, PTS.
5. අකුසලමූලං - මජ්ඣං, PTS.
6. අස්සනිතිවා - මජ්ඣං,
7. කුසලමසි - PTS.

යන්ථ දුවෙ යන්ථ තීණ් (?) මෙහි මේ භාථාව ද වෙයි.

11. බුද්ධ මුනිහු කාමාවචර කර්මය ද (අතුලවු) මහද්ගත කර්මය ද නොහොත් කාමාවචර රූපාවචර කර්මය හා අරූපාවචර කර්මය ද ඒ හවහෙනුක කර්ම රැස්කරන පුනර්භව සංස්කාරය ද දුරුකළහ. (නොහොත් අතුල වූ නිවන ද භවය ද තුලනය කරමින් ස්කන්ධමූල වූ භවසංස්කාරය ආයම්මාර්ගඥනයෙන් දුරුකළහ,) විදර්ශනාවශයෙන් අධ්‍යාත්මයෙහි ඇලුණාහු උපචාර අර්පණා සමාධිත් සමාහිත ව (සුද්ධශීර්ෂයෙහි මහා යොධයෙක්) සන්නාහය මෙන් ආත්ම සම්භව වූ සියලු ක්ලෙශජානය බිඳ ලූහ 'යි.

තුලමතුලං ව සම්භවං යනු තුල සංඛ්‍යාත ද අතුල සංඛ්‍යාත ද ධර්මය, එහි යම් සංඛ්‍යාත ධර්මයෝ තුල වෙත් ද, ඔහු ධර්මයෝ දෙදෙනෙකි : අස්සාදය ද ආදිනවය ද තුලිත වූවාහු වෙති. කාමයන්හි ආස්වාදය මෙනෙතෑ මොහුගේ ආදිනවය මෙනෙකැයි මේ නිස්සරණ යයි මෙසේ නිවන දනගනී.

දෙ ආකාරයෙකින් අතුල යැ, තෙල මෙනෙතෑ යි තුලනය කරන්නට නො ද හැකි යැ, මෙයට අධික වූවක් නැත් නුයි එකරුණෙන් අතුල යැ, නිවන රත්ත යැයි කොට ආශ්වාදයම් භාවයෙන් අතුල යි. එහි කුසලයාගේ ඉපැදීමෙන් දැනීමක් නුවණින් දැකීමක් ඇද්ද, මේ අමොහ යැ, එහි භවසංස්කාරයන්ගේ දැනීමෙන් දුරුලීමක් ඇද්ද, මේ අලොහ යැ,

“අප්ඤ්ඤානරතො සමාහිතො” යි චිත්තපෙඨය දුරුකිරීමක් ඇද්ද මේ අද්දෙය යි. මෙසේ මේ තුන් කුශලමූලයෝ වෙති. ‘තුලමතුලං සම්භවං’ යන මේ අමොහ යැ. භවසංස්කාරයන්ගේ සමොසරණය ඇති යම් ලොහයෙක් ඇද්ද, සමාන්තසමාධිත්ගේ යම් ආස්වාදයෙන් ඇද්ද මේ හෙතු යැ, ආධ්‍යාත්මයෙහි ඇලුණේ අවිද්‍යා අශ්වකොපයාගේ යම් බිඳීමක් ඇද්ද මේ නිස්සන්ද යැ, ඒ ප්‍රතිපත්ති යැ. මේ තුන් කුශලමූලයෝ හෙතුවශයෙන් ද නිස්සන්දවශයෙන් ද එලවශයෙන් ද දක්වන ලද්දහු යි.

මෙනෙකින් මේ ප්‍රචාන්තිය ද නිවෘත්තිය ද වෙයි, අකුශලමූලයන්ගෙන් ප්‍රචාන්තිය ද කුශලමූලයන්ගෙන් නිවෘත්තිය ද වේ නුයි මේ තුනෙන් සියලු අකුශලය එක්වීමට යෙයි. හෙ ද ධර්මයෙහි වචනයෙන් දක්වන ලද (?) තණ්හා යයි හෝ ක්‍රොධ යැ අසම්පජ්ඣයැ මක්ඛ යැ පළාස යැ අසනි යැ ඉස්සා යැ මම්භරිය යැ අඤ්ඤාණ යැයි හෝ යමක් ඒ වස්තුව ගෙන් දැක්විය යුතු ද, ධම්මපද වූ යම් (පවත්ති-නිවුන්නි) යන වචන දෙකක් දක්වන ලද්දහු ද, යම් ක්ලෙශයෙක් තණ්හා ආදී මේ නව පදයන්හි සමොධානයට, සමොසරණයට නොයේ ද එබඳු ක්ලෙශයෙක් නැත. මේ ක්ලෙශ යි. ලොහය ද දෙසය ද මොහය ද නො වේ. (? මේ වාක්‍යය, මුඵල්ල ව්‍යාකූල යි.) අකුශලමූලයෝ යම්සේ ද එසේ කුශලයෝ ද ප්‍රතික්ෂෙප වශයෙන් දැක්විය යුත්තාහු ය. මේ මොහාධිවධාන යි.

(7) එහි කායකම්මාධිවධානය කව ද :

12. කයින් කුසලය කරන්නේ යැ කයින් යාවර වන්නේ යැ කායදුශ්චරිතය හැරපියා කයින් සුවරිතයෙහි හැසිරෙන්නේ යැ.

“මහණෙනි, මේ කාය සුවරිතයෝ තිදෙනෙකි : ප්‍රාණඝාතයෙන් වෙන්වීම යැ අදන්තා දනයෙන් වෙන්වීම යැ කාමයෙහි මිස හසරින් වෙන්වීම” යි. මේ කායකම්මාධිවධාන යි.

(8) තත්ථ කතමං වාචාකමමාභිධානං :

- 13 සුභාසිතං උත්තමමාත්‍ර සන්තො:
 ඛමමං භණේ නාඛමමං තං දුතියං,
 පියං භණේ නාපපියං තං තතියං
 සච්චං භණේ නාලීකං තං චතුත්ථං.

වත්තාරිමානි ච චම්පුචරිතානි. ඉදං වාචාකමමාභිධානං.

(9) තත්ථ කතමං මනොකමමාභිධානං :

14. මනෙන කුසලං කසිරු¹ - මනසා සංවුත්තො භවෙ,
 මනොදුච්චරිතං සීඛා - මනසා සුචරිතං චරෙ.

“නිඤ්ඤානි මනොසුචරිතානි : අනභිජ්ඣා අව්‍යාපාදො සම්මාදිට්ඨි,
 ඉදං මනොකමමාභිධානං. ඉමානි අසාඛාරණානි සුත්තානි.

තත්ථ කතමානි සාඛාරණානි සුත්තානි :

15. වාචානුරක්ඛි මනසා සුසංවුත්තො
 කායෙන ච අකුසලං න කසිරු²,
 එතෙ තයො කමමපථෙ විසොඛසෙ
 ආරුඛසෙ මග්ගං ඉධිප්පචෙදිතං³.

“නිසංසා ඉමා භික්ඛවෙ පාරිසුද්ධියො : කායකමමපාරිසුද්ධි
 වාචාකමමපාරිසුද්ධි මනොකමමපාරිසුද්ධි, තත්ථ කතමා කායකමමපාරි-
 සුද්ධි : පාණාතිපාතා වෙරමඤ්ඤි අදින්නාදනා වෙරමඤ්ඤි කාමෙසු
 මිච්ඡාචාරා මෙරමඤ්ඤි. තත්ථ කතමා වාචාකමමපාරිසුද්ධි : ඉසාවාදා
 වෙරමඤ්ඤි - පෙ - සම්ප්පලාපා වෙරමඤ්ඤි, තත්ථ කතමා මනොකමම-
 පාරිසුද්ධි : අනභිජ්ඣා අව්‍යාපාදො සම්මාදිට්ඨි. ඉදං සාඛාරණ
 සුත්තං.

ඉති සාඛාරණානි ච සුත්තානි අසාඛාරණානි ච සුත්තානි පටිච්ඡික්ඛි-
 තබ්බානි, පටිච්ඡික්ඛිතා වාචාය කායෙන ච සුත්තස්ස අන්තො නිද්දිසි-
 තබ්බො :

(10) තත්ථ කතමං සද්ධිඤ්ඤියාධිධානං :

- 16 යස්ස සද්ධා තථාගතෙ - අචලා සුප්පතිට්ඨිතා,
 සීලං ච යස්ස කල්‍යාණං - අරියකන්තං පසංසිතං.
 17. සමෙක පසාදො යස්ස නි - උජ්ඣුතං ච දස්සනං,
 අදලිද්දොති තං ආහු - අමොඝං තස්ස ජීවිතං.
 18. සද්ධාවෙ නාදිකා ආරු - ඛිකො හො තස්ස සද්ධානි,
 සබ්බං සියාති භගවන්තං - තථාරූපො ඛම්මසම්පසාදො.

ඉදං සද්ධිඤ්ඤියාධිධානං.

1. නාකුසලං කසිරු - මජ්ඣං,
 2. කුසලං කමමං - මජ්ඣං, PTS.
 3. මග්ගමිසිප්පචෙදිතං - ම.

(8) එහි වාචාකම්මාධිවයාන කවර :

13. බුද්ධාදි යන්ත්‍රරූපයෝ සුභාෂිතය උතුමැයි කිහු, ධර්මය මැ කියන්නේ යැ (මේ පළමුවන අංග යැ) අධර්මය නො කියන්නේ යැ එය දෙවන අංග යැ ප්‍රිය වචනය කියන්නේ යැ අප්‍රිය වුවක් නො කියන්නේ යැ ඒ තෙවන අංග යැ සැබවක් කියන්නේ යැ බොරු බසක් නො කියන්නේ යැ ඒ සතරවැනි අංග යි.

යළි මේ වාක් සුවර්තයෝ සතර දෙනෙක් වෙති. මේ වාචාකම්මාධිවයාන යි.

(9) එහි මනොකම්මාධිවයාන කවර :

14. සිතීන් කුසලය කරන්නේ යැ සිතීන් සංවෘත වන්නේ යැ මනොදුශ්චරිතය හැරපියා සිතීන් සුවර්තයෙහි හැසිරෙන්නේ යි.

“මේ මනොසුවර්තයෝ තිදෙනෙක් වෙති : අනභිධ්‍යා යැ අව්‍යාපාද-යැ සම්මාදිට්ඨි යි. මේ මනොකම්මාධිවයාන යි. මොහු අසාධාරණ සූත්‍රයෝ යි.

එහි සාධාරණ සූත්‍රයෝ කවර :

15. වාග්දුශ්චරිතය දුරැලිවෙන් වාග්ද්වාරය රක්කේ යැ සිතීන් ද සංවෘත වන්නේ යැ යකිනුදු අකුසල් නො කරන්නේ යැ මේ තුන් කර්මපථය පිරිසිදු කරන්නේ යැ, බුද්ධාදි සාෂිත විසින් ප්‍රවිදිත වූ ආයථි මාර්ගය සිද්ධ කරන්නේ යි.

“මහණෙනි මේ ‘පාරිශුද්ධිපු තිදෙනෙක්’ වෙති : කායකර්ම පාරිශුද්ධි යැ වාක්කර්ම පාරිශුද්ධි යැ මනාකර්මපාරිශුද්ධි යි. එහි කායකර්ම පාරිශුද්ධි කවර: ප්‍රාණවධයෙන් වැළැකීම යැ අදන්තාදනයෙන් වෙන් වීම යැ කාමමිථ්‍යාවාරයෙන් වෙන් වීම යි. එහි වාක්කර්මපාරිශුද්ධි කවර : වෘච්ඡාවාදයෙන් වෙන්වීම යැ ..... සම්පප්පලාපයෙන් වෙන් වීම යි. එහි මනාකර්මපාරිශුද්ධි කවර : අනභිධ්‍යා යැ අව්‍යාපාද යැ සමාග්දෘජ්චි යි. මේ සාධාරණ සූත්‍ර යි.

මෙසේ සාධාරණ සූත්‍රයෝ ද අසාධාරණසූත්‍රයෝ ද දනසුත්තාහු ය, දෑන වචනයෙන් ද සූත්‍රාර්ථය දැක්විය යුත්තේ යි.

(10) එහි සද්ධිත්ථියාධිවයාන කවර :

16. යමක්භුගේ ශ්‍රද්ධාව තථාගතයන් කෙරෙහි අවල වැ මැනැවින් පිහිටියා ද යමක්භුගේ ශීලයන් කල්‍යාණ වූයේ ආයථිසනට කාන්ත වූයේ පසස්තා ලද ද-

17. යමක්භට සංඝයා කෙරෙහි ප්‍රසාදය ඇද්ද (කායවානාදි අභාවයෙන්) සෘජුව දර්ශනය වේ ද ඔහු නොදිළින්දෙකැයි කියති. ඔහුගේ ජීවිතය නො සිස් වෙයි.

18. එහෙයින් බුදුරජුන්ගේ අනුශාසනය සිහිකරන නුවණැති පුද්ගල ශ්‍රද්ධාව යැ ශීල යැ ප්‍රසාද යැ සිවුසස්දහම් දැකීම යැ යන මෙහි යෙදෙන්නේ යි.

මේ සද්ධිත්ථියාධිවයාන යි.

11. තත්ථ කතමං විරිසිඤ්ඤායාබිට්ඨානං :

19. ආරහථ¹ නිකම්ථ - සුඤ්ඤථ බුද්ධිසංසතෙ
බුතාථ මච්චුතො සෙනං - නලාගාරංච කුඤ්ඤෙ.

“චතතාඤ්ඤෙ භික්ඛවෙ සම්මප්පධානා” ඉදං විරිසිඤ්ඤායාබිට්ඨානං².

(12) තත්ථ කතමං සතිඤ්ඤායාබිට්ඨානං :

20. සතිමතො සද්දං³ ‘හද්දං - සතිමා සුඛමේධති,
සතිමතො සු වෙ සෙය්‍යො’⁴ - වෙරු න පරිච්ඡවති.

“චතතාඤ්ඤෙ සතිප්පධානා” විජ්ජාරෙන කාතබ්බා. ඉදං සතිඤ්ඤායා-
බිට්ඨානං.

(13) තත්ථ කතමං සමාධිඤ්ඤායාබිට්ඨානං :

21. ආකඛිතො තෙ නරදම්මසාරථි
දෙවා මනුස්සා මනසා විචිතතිතං,
සබ්බෙ න ජඤ්ඤා කසිණාපි පාණ්ණිනො
සත්තං සමාධිං අරණං නිසෙවතො.

‘කිං තං භගවා ආකඛති’ති.

“තයො‘මෙ භික්ඛවෙ සමාධි : සවිතකෙකා සවිචාරෙ, අවිතකෙකා
විචාරමනෙතා, අවිතකෙකා අවිචාරෙ” ඉදං සමාධිඤ්ඤායාබිට්ඨානං.

(14) තත්ථ කතමං පඤ්ඤාඤ්ඤායාබිට්ඨානං ;

“පඤ්ඤා හි සෙට්ඨා ලොකසම්”නති විජ්ජාරෙන.

“තිස්සො ඉමා භික්ඛවෙ පඤ්ඤා : සුතමාසි විනතාමසි භාවනාමසි”
ඉදං පඤ්ඤාඤ්ඤායාබිට්ඨානං සුතතං. ඉමාති ඉඤ්ඤායාබිට්ඨානාති
අසාධාරණාති සුතතාති.

තත්ථ කතමාති සාධාරණාති ඉඤ්ඤායාබිට්ඨානාති සුතතාති :

22. අවිතරුගො කාමෙසු - යසං පඤ්චඤ්ඤා⁵ මුදු,
සද්ධා සති ච විරිසං⁶ - සමථො ච විපස්සනා,
තාදිසං භික්ඛුමාසංඤ්ඤා - පුබ්බෙව උපහඤ්ඤාති.

1. ආරම්භථ - ම.

2. විරිසාබිට්ඨානං - ම.

3. සද්ධා සෙය්‍යො - PTS.

4. හද්දං අනුච්ඡි සතිමතො PTS.

5. පඤ්ඤාඤ්ඤායා - PTS.

6. විරිසං - ම.

(11) එහි විවිධීන්ද්‍රියාධිවයානය කවර :

19. ආරම්භක සංඛ්‍යාත වියභිය කරවු, කෞෂිඤ්‍යයෙන් නික්මයන නිෂ්ක්‍රමක සංඛ්‍යාත වියභිය කරවු, ශ්‍රවණ - විදර්ශනා සංඛ්‍යාත බුද්ධශාසනයෙහි යුක්ත ප්‍රයුක්ත වවු, බලසම්පන්න ඇත්තරපෙක් බවදැකීන් කළ ගෙයක් ඇසිල්ලෙකින් මෙන් කෙලෙස් මරණයේ කාමාදි සේනාව විද්ධවංසන කරවු.

“හෙතෙති, මේ සමායක්ප්‍රධානයෝ සතර දෙනෙකි.” මේ විවිධීන්ද්‍රියාධිවයාන යි.

(12) එහි සතින්ද්‍රියාධිවයාන කවර :

20. සිහි ඇතියහුට හැම කල්හි හද්‍රය (යහපත) වෙයි, සිහි ඇතියේ සුවය ලබයි, සිහි ඇතියේ හැමකල්හි උතුම් වෙයි, (එතෙකින්), වෛරයෙන් නො මිඳෙයි.

‘යතර සතිපවයානයෝ විස්තර කළයුත්තාහු යැ. මේ සතින්ද්‍රියාධිවයාන යි.

(13) එහි සමාධින්ද්‍රියාධිවයාන කවර :

21. නරදම්භාරිය, (සත්ත්වයන්ගේ හිතාර්ථය) කැමැතිවන නුඹ වහන්සේ විසින් (කරුණායෙන් සිහිල්වු) සිතින් සිතන ලද අර්ථය දෙවියෝ ද මනුෂ්‍යයෝ ද සියලු අනවශ්‍ය ප්‍රාණිහු ද මහා දත්තාහු යැ, ශාන්ත වූ අරණසමාධිය සෙවුනා බුදුරදුන්ගේ චින්තනය- බුදුහු කුමක් කැමැති වෙත් දැයි අන්‍යයනයට අවසය වේ.

“හෙතෙති, මේ සමාධිහු තිදෙනෙක් වෙති : සචිතර්ක සචිතාර සමාධි යැ, අචිතර්ක විතාරමාත්‍ර සමාධි යැ අචිතර්ක අචිතාර සමාධි යි. මේ සමාධින්ද්‍රියාධිවයාන යි.

(14) එහි පඤ්ඤාන්ද්‍රියාධිවයාන කවර :

“ලොවැ ප්‍රඥව මැ ශ්‍රේෂ්ඨවන්ති යැ” යන (ඉතිවුත්තක පාළි) මේ සූත්‍රය විස්තර කළයුතු.

“හෙතෙති මේ ප්‍රඥතුනක් වෙති : සුතමයි චින්තාමයි භාවනාමයි යැ” : මේ පඤ්ඤාන්ද්‍රියාධිවයාන සූත්‍ර යි. මේ ඉන්ද්‍රියාධිවයානයෝ අසාධාරණ සූත්‍රයෝ යි.

එහි සාධාරණ ඉන්ද්‍රියාධිවයාන සූත්‍රයෝ කවරහ :

22. යමෙක් කාමයන්හි අවිකරාග වූයේ ද යමක්හුගේ සද්ධා සති විරිය සමථ විපස්සනා යන පඤ්චෙන්ද්‍රියයෝ මාද්‍ර වෙත් ද එබඳු මහණහු කරා පැමිණ (හෝ) පළමු මැ සටනු ලැබේ.

“පඤ්චිමාති ඉන්ද්‍රියාති” සද්ධින්ද්‍රියාදි ඉන්ද්‍රියං දට්ඨබ්බං. නිසු අවේච්චපපසාදෙ චිත්තාරෙන සුභතං කාතබ්බං, ඉමාති සාධාරණාති ඉන්ද්‍රියාඨිට්ඨානාති සුභතාති.

යං යස්ස සම්බන්ධං කුසලස්ස වා අකුසලස්ස වා තෙන තෙන අභිට්ඨානෙන නං සුභතං නිද්දි යිතබ්බං. තත්ඤ්ඤාදි ධර්මො නිද්දි යිතබ්බො.

තත්ථ සාධාරණං කුසලං, නාපි කුසලං අකුසලං, යථා සාධාරණාති ච කුසලමුලාති සාධාරණාති ච අකුසලමුලාති : උපකතං කාමවිතකකං පජ්ඣති -පෙ- චතතායෙ සම්මප්පධානා, කුසලං අකුසලං ච

තත්ථිමා උද්දනගාථා :

1. විතකෙකන පමට්ඨනො - දදං පියො නරෙ ඉති,
යො පාණමතිපාතෙති - නිණ්ඤි බාලස්ස ලකඛණා.
2. සතං චෙච්ච සහස්සානං - යෙ ච සමණබ්‍රාහ්මණා,
ජන්ඤ දෙසා භයා මොහා - චතුහි අගතිහි ව.
3. අසුභානුපසංසිං විහරන්තං - නිමිත්තං අසුභං තථා,
එකමිච්චෙ පියං පාණං - මේතනා චෙච්ච සුභාපිතා.
4. පඤ්ඤා හි සෙට්ඨා ලොකස්මිං - අනඤ්ඤා නිණ්ඤි ඉන්ද්‍රියාති,
කුසලාකුසලමුලාති - තුලමතුලං ච සම්බවං.
5. කායෙන කුසලං තරෙ - නිණ්ඤි සුවරිතාති ව,
සුභාසිතං උත්තමමාත්‍ර - වච්චිසුවරිතාති ව.
6. මනෙන කුසලං කසිරි - මනොසුඤ්චරිතාති ව,
විචාතුරකඤ්ඤි මනසා - තිස්සො ච පාරිසුද්ධියො.
7. යස්ස සද්ධා තථාගතො - සමුප්පාදෙ ච දෙසිතො,
ආරහඨ නිකම්භෙ - යා ච සම්මප්පධානතා.
8. සතිමතො සද්ද භද්දං - සතිපට්ඨාන භාවනා,
ආකඛිකතො ච අනඤ්ඤාණං - නයො චෙච්ච සමාධියො.
9. පඤ්ඤා හි සෙට්ඨා ලොකස්මිං - තිස්සො පඤ්ඤා පකාසිතා.
විතරුගො කාමෙසු - සද්ධාදි පඤ්ඤා ඉන්ද්‍රියාති.

පෙටකොපදෙසෙ සුභනාඨිට්ඨානං නම
තතිස්ස භුමි සමනතා

“මේ ඉන්ද්‍රියයෝ පස්පදනෙන් වෙති”, සද්ධිත්‍රියාදි ඉන්ද්‍රිය දතයුතු. බුද්ධාදි වස්තු ත්‍රයෙහි අවේක්ෂාප්‍රයාදයෙහි සූත්‍රය විස්තර කළයුතු. මේ සාධාරණ වූ ඉන්ද්‍රියාධිවයාන සූත්‍රයෝ යි.

යම්කිසි යම් කුසලයකට හෝ අකුසලයකට හෝ සම්බන්ධ වේ ද ඒ ඒ අධිවයානයෙන් ඒ සූත්‍රය දක්විය යුතු. අන් දහමක් නො දක්විය යුතු.

එහි කුසලය සාධාරණ යැ, කුසලය හා අකුසලය නො ද සාධාරණ යැ, සාධාරණ කුසල මූලයෝ ද සාධාරණ අකුසල මූලයෝ ද යම්කිසි ද එවෙනි. (?) උපන් කාමචිත්තකය දුරු කෙරෙයි..... සතර සම්මාන ප්‍රධානයෝ යි, මේ කුසල ද අකුසල ද වේ (!?)

එහි මේ උද්දනගාමා යැ :

(1) චිත්තකයෙන් මධිනාලද්දේය, ‘දදා පියෝ හොති’ යැ, යෝ පාණමිතිපාත්තති යැ, බාලයාගේ බාලලක්ෂණයෝ යැ.

(මෙසේ උද්ධාත පාඨයන්ගේ ආදි පද පාළි වශයෙන් ම දත හැකි ය. එහෙයින් සිංහල අනුවාදයක් අවශ්‍ය නොවේ.

පෙටකොපදෙසයෙහි සුත්තාධිවයාන නම් වූ
තනිය හුම් සමාජික යි.

චතුර්ථාංග

තත්ත්ව කතාවේ සුත්තවිවරණය :

තත්ත්ව කුසලෙහි බලමෙහි අකුසලෙහි බලමෙහි පුබ්බාපරසො භාග්ගිකං උපපරික්ඛියති¹ කිං නු බො ඉදං සුත්තං ආරභි - පෙ - තෙහි සුත්තෙහි සහ අභිසන්තාවෙහි සුඡ්ඡති, උදාහු න සුඡ්ඡති.

යථා භගවා කිලෙසෙ ආදිමහි තත්ත්ව දෙසෙති, කිං දෙසිතං තෙසං කිලෙසානං පභානං උදාහු නො දෙසිතනති උපපරික්ඛිතබ්බං : යදි න දෙසිතං භගවතා² තෙසං කිලෙසානං පභානං, කුසලා ධම්මා පරියෙසිතබ්බා. යත් තෙ අකුසලා පභානං ගව්ඡන්ති. සචෙ සමනෙතභමානො³ න ලභති. තත්ත්ව අකුසලා ධම්මා අපකඩ්ඪිතබ්බා විමංසිතබ්බා සංකිලෙතභාගියසුත්තං.

යදි කිලෙසා අපකඩ්ඪිතනා. යෙ වා න දෙනති. තත්ත්ව උප-පරික්ඛිතබ්බා අරියමග්ගධම්මා, තාසු භූමිසු කිලෙසා පභානං ගව්ඡන්ති, උදාහු න ගව්ඡන්ති. යත්තකා පන කිලෙසා දෙසිතා, න තත්තකා අරියධම්මා දෙසිතා. යත් කිලෙසා පභානං ගව්ඡන්ති, තත්ත්ව යෙ කිලෙසා අරියධම්මානං පටිපකෙතන න සුඡ්ඡන්ති, තෙ අපකඩ්ඪිතබ්බා, සචෙ අපකඩ්ඪිතනා යොජනං දෙති, තත්ත්ව එවං විමංසිතබ්බා : ඤෙ තිණ්ඨි වා තදුත්තරිං වා කිලෙසා එකෙන අරියමග්ගෙන පභානං ගව්ඡන්ති. සචෙ එවං විමංසිතනා යොජනං දෙති, තත්ත්ව උපපරික්ඛිතබ්බං : පරමපරය වා පිටිකසමපදනෙන වා සුත්තස්ස අනෙච නනෙච ව යං වා න සකකා සුත්තං නිද්දිසිකුං, නෙව සුත්තං විචිකිච්ඡිතබ්බං, එවං යථා ආදිමහි කුසලා ධම්මා භොනති, යෙ කිලෙසා තෙ පනිනෙය්‍යාති, තෙ උපපරික්ඛිතබ්බා : පුරු රො වා කුසලො පටිපකෙතන වා පුරු රො දෙසිතා, අනුනා අනඛිකා උග්ගහෙතබ්බා. යථා පථමො උත්තිලො (?) යෙසමිදති කිලෙසානං යෙ අරියධම්මා දෙසිතා ඉමෙ කිලෙසා ඉමෙහි අරියධම්මෙහි පනියනති, උදාහු න පනියනති විචිතිතබ්බා. යදි උපපරික්ඛිතමානා සුඡ්ඡන්ති ගහෙතබ්බා. අථ න සුඡ්ඡන්ති, යෙ කිලෙසා අපටිපකා භොනති, තෙ කිලෙසා අපටිපකි-තබ්බා. යෙ ව අරියධම්මා පටිපකා භොනති, තෙ අරියධම්මා අපකඩ්ඪිතබ්බා. නති අරියධම්මා අනාගාමී කිලෙසපභානං ගව්ඡන්ති, නාපි අරියධම්මා සබ්බකිලෙසානං පභානාය සංවත්තන්ති.

යථා කුසලා මෙත්තා, අකුසලො රුගො, න නු කුසලා මෙත්තාති කතා⁴ අකුසලස්ස රුගස්ස පභානාය සමභවති. බ්‍යාපාදො මෙත්තාය පභානං ගව්ඡති. තස්මා උගො කිලෙසා උපපරික්ඛිතබ්බා. යො යො ව

1. උපපරික්ඛියති - මඡ්ඡං.
2. භගවති - මඡ්ඡං, PTS.
3. සමනෙතභමානො - PTS.
4. නාරෙත්තා - PTS, මඡ්ඡං,

වතුන්හිමි

එහි 'සුන්තව්වය' කවරෙයන් :

එහි කුශලධර්මයන්ගෙන් ද අකුශලධර්මයන්ගෙන් ද පූර්වාපර වශයෙන් මැනවින් පරීක්ෂා කරනු ලැබෙයි, කුමක් හෙයින් මේ සූත්‍රය ඇරඹුනු ද ... ඉතා ආයත්න අර්ථ ඇති ඒ සූත්‍රයන් සමග යෙදේ ද, නොහොත් නො යෙදේ දැයි.

ඒ මෙසේ යැ : බුදුහු එහි ආදියෙහි කෙලෙසුන් දෙසන සේක, කිමැ ඒ කෙලෙසුන්ගේ ප්‍රභාණය දෙසින ද, නොහොත් නො දෙසින දැයි විමැසියැයුතු යැ, ඉදින් භාග්‍යවතුන් විසින් ඒ කෙලෙසුන්ගේ ප්‍රභාණය නොදෙසනලද නම්, කුශලධර්මයෝ සෙවියයුත්තාහු යැ. යම් තැනෙක ඒ අකුශලයෝ ප්‍රභාණයට යෙත් ද, ඉදින් විමසනුයේ නො ලැබේ නම් එහි අකුශලධර්මයෝ අපකර්ෂණය කළයුත්තාහු යැ විමැසියැයුත්තාහු යැ, සංකිලෙස භාගිය සූත්‍රයෙකි.

ඉදින් ක්ලෙශයෝ අපකර්ෂණය කරනු ලබන්නාහු (යෙ වා න දෙන්ති ?) එහි ආයාසී මාර්ග ධර්මයෝ පරීක්ෂා කළයුත්තාහු ය : ඒ භූමිත්ති ක්ලෙශයෝ ප්‍රභාණයට යෙත් ද, නොහොත් නො යෙත් දැයි. යළි යම් පමණ ක්ලෙශයෝ දෙසන ලද්දහු ද, එපමණ ආයාසී ධර්මයෝ නො දෙසන ලද්දහු ද, යම් තැනෙක ක්ලෙශයෝ ප්‍රභාණයට යෙත් ද, එහි යම් කෙලෙස් කෙනෙක් ආයාසී ධර්මයන්ට ප්‍රතිපක්ෂයෙන් නො යෙදෙත් ද, ඒ කෙලෙස්හු බැහැර කළ යුත්තාහු යැ, ඉදින් බැහැර කරනු ලබන්නාහු යෙදීමට යෙත් ද එහි මෙසේ විමැසියැයුතු : දෙකක් තුනක් හෝ එයින් වැඩියක් හෝ ක්ලෙශයෝ එක් ආයාසී මාර්ගයෙකින් ප්‍රභාණයට යෙත් දැයි. ඉදින් මෙසේ විමසනු ලබන්නාහු යෙදීමට යේ ද එහි මෙසේ විමැසියැයුතු : පරම්පරායෙන් හෝ පිටකය හා සැසැදෙනුයෙන් හෝ සූත්‍රයාගේ අර්ථය ද අර්ථ නො වූයේ ද විමැසියැයුතු. යම්හෙයකින් සූත්‍රය දක්වන්නට නො හැකි හෝ වේ ද, සූත්‍රය නොමැ සැක කළයුතු. මෙසේ ආදියෙහි යම්පරිදි කුශලධර්මයෝ වෙත් ද යම් කෙලෙස් කෙනෙක් වෙත් නම් ඔහු ප්‍රතිණ වන්නාහ යි ඔහු පරීක්ෂා කළයුත්තාහ. (පළමු කොට කුශලය හෝ ප්‍රතිපක්ෂ විසින් හෝ පළමුකොට දෙශනාව අනුන අනධික කොට උගතයුත්ති යැ, (යථාපයමො උත්තිලො?) දැන් යම් කෙලෙස් කෙනකුන්ට යම් ආයාසී ධර්ම කෙනෙක් දෙසනලද්දහු ද, මේ කෙලෙස්හු මේ ආයාසී ධර්මයන්ගෙන් ප්‍රතිණ වෙත් ද නොහොත් ප්‍රතිණ නො වෙත් දැයි විමැසියැයුත්තාහු යැ, ඉදින් පරීක්ෂා කරනු ලබන්නාහු යෙදෙත් නම් ගතයුත්තාහු යැ, යළි නො යෙදෙන්නාහු නම් යම් කෙලෙස් කෙනෙක් ප්‍රතිපක්ෂ නො වෙත් ද ඒ කෙලෙස්හු බැහැර නො කළයුත්තාහු යැ යම් ආයාසී ධර්ම කෙනෙක් (කෙලෙසුන්ට) ප්‍රතිපක්ෂ වෙත් ද, ඒ ආයාසී ධර්මයෝ බැහැර කළයුත්තාහු යැ, ආයාසී ධර්මයෝ නො පැමිණි කෙලෙසුන්ගේ ප්‍රභාණයට නො මැ යෙති. ආයාසී ධර්මයෝ සියලු කෙලෙසුන්ගේ ප්‍රභාණය පිණිස නො ද පවතිත්.

ඒ මෙසේ යැ : මෙමත්‍රිය කුසල් වූ යැ, රාගය අකුසලයෙකි, මෙමත්‍රිය කුසල් යැයි කොට අකුසල් වූ රාගයාගේ ප්‍රභාණය පිණිස නො මැ පවති, ව්‍යාපාදය මෙමත්‍රියෙන් ප්‍රභාණයට යෙයි. එහෙයින් උභයක්ලෙශයෝ විමැසියැයුත්තාහු යැ. කුසල් වූ හෝ අකුසල් වූ හෝ

බමෙමා උපදිමියති කුසලො වා අකුසලො වා, සො අපකබ්බිතබ්බො. සචෙ තෙ සුඡ්ඡන්ති අපකබ්බියමානො නත්ථි උපපරික්ඛිතබ්බං. දො වා කිලෙසා එකෙන අරියබමෙමන පභිනෙසාති දුච්ඡි වා අරියබමෙමති එකො වා කිලෙසො පභියතිති.

අථ වා එවමපි උපපරික්ඛියමානං සුඡ්ඡන්ති, තත්ථ විමංසිතබ්බං වා යථා සුඡ්ඡන්ති තත්ථ විමංසිතබ්බං වා, යථා නනු සක්කා සුත්තං නිද්දිසිතුං, න භි සුතෙන විවික්ඛිතබ්බං. කිලෙසො මං අරියබමෙමසු දෙසිතෙසු උභයතො උපපරික්ඛිතබ්බං : සෙ වා කිර¹ ඉමෙ කිලෙසා දෙසිතා සෙ ච අරියබමො දෙසිතා ගාථාය වා බ්‍යාඝරණෙන වා, කිං නු ඛො ඉමෙ කිලෙසා ඉමෙහි අරියබමෙමති පභියන්ති, උදනු න පභියන්ති², ඉමෙ වා පන අරියබමො ඉමෙසං කිලෙසානං පභානාය සංවත්තන්තිති.

කිඤ්චාපි කුසලෙති බමෙමති අකුසලා බමමා පභානං ගච්ඡන්ති න භු සබ්බෙහි සබ්බාකුසලා පභානං ගච්ඡන්ති, යථා මෙත්තා කුසලා අකුසලො ච රුගො, න භු කුසලා මෙත්තා අකුසලො රුගොති කන්තා³ මෙත්තාය රුගො පභානං. බ්‍යාපාදො මෙත්තාය පභානං ගච්ඡති⁴. එවං කිලෙසොහි කන්තා සුතෙනන පභානං ගච්ඡති, න සුතෙනා බමෙමාහි කන්තා³, සබ්බස්ස කිලෙසස්ස පභානාය සංවත්තන්ති, යං භු සුත්තස්ස අරියබමො සංකිලෙසපටිපකෙබ්බො සො තෙන පභානං ගච්ඡතිති.

තත්ථ කුසලෙ දෙසිතෙ සුතෙන බ්‍යාඝරණෙ වා සංකිලෙසා න සුඡ්ඡන්ති අරියබමො වා, තෙ මහාපදෙසෙ නිද්දිසිතබ්බාවයවෙන අපකබ්බිතබ්බො තත්ථ කිලෙසෙහි ච දෙසිතෙහි අරියබමෙමසු ච යදිපි තෙන අරියබමෙමන තෙ කිලෙසා පභානං ගච්ඡන්ති, තත්ථපි උත්තරිං උපපරික්ඛිතබ්බං : තෙන කාරණෙන එතෙ කිලෙසා පජ්ඣිතබ්බා, තෙන කාරණෙන අරියබමො දෙසිතාහි. යෙන යෙන වා ආකරොන අරියබමො දෙසිතා තෙන තෙන පකාරෙන අයං කිලෙසො සිතො, අත්ථි භි එකො කිලෙසො තෙන වා අරියබමෙමා න අඤ්ඤාථා, අඤ්ඤා ථා පභාතබ්බො, යථා දිවකිරුගො අවිඡ්ඡා ච දස්සනෙන පභාතබ්බො. සා චෙ එවං ච අවිඡ්ඡා භාවනාය භූමි වා බමමා භාවනාය පභාතබ්බො. සායෙව උභිමාංගියං අසබ්බතදස්සනාය විමුක්ඛියා අනිමිතෙනන වෙතොසමාගිනා අමනසිකාරෙන පභියති. එවං සාත්ථං සබ්‍යඤ්ඤානං උපපරික්ඛිතබ්බං, සෙ දස්සනෙන පභාතබ්බො කිලෙසා දස්සනාකාරෙන අරියබමෙමා දෙසිතො. භාවනාය පභාතබ්බො භාවනාකාරෙන අරියබමෙමා දෙසිතො. පභිසෙවනා පභාතබ්බො පභිසෙවනාකාරෙන අරියබමෙමා දෙසිතො, එවං විනොදනා පභාතබ්බො යාව සත්ත ආසවා කාතබ්බො, යාවඤ්ඤාථා. අඤ්ඤාථා හෙස බමෙමා පභාතබ්බො,

1. කාරෙත්වා - ම.
2. කිර යෙ වා - ම.
3. නපජ්ඣන්ති - ම.
4. ගච්ඡන්ති - ම.

යම් යම් ධර්මයෙක් දක්වනුලැබේ ද ඒ ධර්මය අපකර්ෂණය කළයුත්තේ යැ, ඉදින් ඔහු යෙදෙන් නම් අපකර්ෂණ කරනු ලබන්නේ පරික්ෂා කළයුත්තෙන් නැති. එක් ආයතී ධර්මයෙකින් ක්ලෙශයෝ දෙදෙනෙක් හෝ ප්‍රතිණ වෙති, ආයතීධර්ම දෙකෙකින් එක් ක්ලෙශයෙක් හෝ ප්‍රතිණ වේ යයි.

නොහොත් මෙසේත් විමසනුලබන්නේ යෙදේ නම්, එහි යෙදෙන පරිදි විමැසියැයුතු හෝ එහි යම්පරිදි සූත්‍රය නිර්දේශ කරන්නට නො හැකි වේ නම් විමැසියැයුතු හෝ වෙයි. සූත්‍රයෙහි විවිකිත්සා නො මැ කළයුතු යැ. (කිලෙසෝ ව ?) ආයතීධර්මයන් දෙකින් කල්හි දෙපරිද්දෙකින් විමැසියැයුතු : ශාථායෙන් හෝ වෙයාකරණයෙන් හෝ යම් මේ ක්ලෙශයෝ දෙයනලද්දහු ද යම් මේ ආයතීධර්මයෝ දෙයනලද්දහු දැයි කීමට හෝ මේ කෙලෙස්සු මේ ආයතීධර්මයන්ගෙන් ප්‍රතිණ වෙත් ද, නොහොත් ප්‍රතිණ නො වෙත් ද, යළි මේ ආයතීධර්මයෝ මේ කෙලෙසුන්ගේ ප්‍රභාණය පිණිස පවතිත් දැ යි.

කවද කුශලධර්මයන්ගෙන් අකුශලධර්මයෝ ප්‍රභාණයට යෙති, එතෙකුදුවත් සියලු කුශලයන්ගෙන් සියලු අකුශලයෝ ප්‍රභාණයට නො යෙති. මෙසේ යැ : චෛත්‍රිය කුසල් යැ, රාගය අකුසල් වෙයි, එහෙත් චෛත්‍රිය කුසල් යැ රාගය අකුසලැයි කොට චෛත්‍රියෙන් රාගය ප්‍රභාණයට නො යෙයි, ව්‍යාපාදය චෛත්‍රියෙන් ප්‍රභාණයට යෙයි. මෙසේ ක්ලෙශ යෙකැයි කොට සූත්‍රයෙන් (දක්වූ පරිදි) ප්‍රභාණයට යෙයි. සූත්‍රය ධර්මයෙකැ යි කොට සියලු ක්ලෙශයන්ගේ ප්‍රභාණය පිණිස නො පවති. සූත්‍රයාගේ යම් ආයතීධර්මයෙක් සාක්ලෙශයට ප්‍රතිපක්ෂ ද, ඒ ක්ලෙශය ඒ ධර්මයෙන් ප්‍රභාණයට යේ යයි.

එහි සූත්‍රයෙහි හෝ වෙයාකරණයෙහි හෝ කුසලයක් දෙසූ කල්හි සාක්ලෙශයෝ හෝ ආයතීධර්මයෝ හෝ නො යෙදෙන් ද, ඒ ධර්මයෝ මහාපදෙසයෙහි දක්වියැයුතු අවශ්‍යවයෙකින් බැහැර කළයුත්තාහු යැ. එහි ක්ලෙශයන්ගෙන් ද ආයතීධර්මයෙන් ද දෙයන ලද ඉදින් ඒ ආයතීධර්මයෙන් ඒ ක්ලෙශයෝ ප්‍රභාණයට යෙත් ද, එහි දුමන්නෙහි විමැසියැයුතු : කවර කරුණෙකින් තෙල ක්ලෙශයෝ දුරුකළයුත්තාහු ද, කවර කරුණෙකින් ආයතීධර්මයෝ දෙයනලද්දහු දැයි. යම් යම් අයුරෙකින් හෝ ආයතීධර්මයෝ දෙයන ලද්දහු ද, ඒ ඒ ප්‍රකාරයෙන් මේ ක්ලෙශය සිටියේ යැ, ඒ එසේ මැයැ, එක් ක්ලෙශයෙක් ඇත, එයින් ආයතීධර්මය අත්පරිදි නො වෙයි, අත් පරිද්දෙකින් ප්‍රතිණ කටයුතු වේ. ඒ මෙසේ යැ: අවිධිමානස ද අවිද්‍යාව ද දර්ශනයෙන් ප්‍රතිණ කටයුත්තාහු යැ, ඉදින් එසේ වුව ද අවිද්‍යාව භාවනාවට හුව වුවා භාවනායෙන් ප්‍රතිණ කටයුත්ති යැ, ඒ අවිද්‍යාව මැ උද්ධාමානස වෙයි. නිවන දක්නා විමුක්තියෙන් අනිමිත්තවෙතොසමාසියෙන් අමනසි කාරයෙන් ප්‍රතිණ වෙයි. මෙසේ සාර්ථ වැ සවාක්ඛ්‍ය වැ පරික්ෂා කළයුතු යැ, දර්ශන යෙන් ප්‍රතිණ කළයුතු යම් ක්ලෙශ කෙනෙක් වෙත් ද දර්ශනාකාරයෙන් ආයතීධර්මය දෙකින් යැ, භාවනායෙන් ප්‍රභානව්‍යයෝ භාවනාකාරයෙන් ආයතීධර්මය දෙකින් යැ, පරිසෙවනයෙන් (ප්‍රත්‍යවෙක්ෂාවෙන්) ප්‍රභානව්‍ය ක්ලෙශයෝ වෙත් ද එහි ප්‍රත්‍යවෙක්ෂා කාරයෙන් ආයතීධර්මය දෙකින් යැ, මෙසේ විනොදනයෙන් ප්‍රභානව්‍යයෝ යැ යි සප්ත

අඤ්ඤානාකෙරෙන අරියධම්මො දෙසිනො, සො අරියධම්මො අඤ්ඤාථා පරියෙසිතබ්බො. යදි අයං ධම්මො පරියෙසනො සො ච දෙසෙති යෙන යෙනාකාරෙන, සො අරියධම්මො පරියෙසිතබ්බො, තෙනාකාරෙන කිලෙසො පටියති, තො තත්ථ උපපටිකම්මබ්බො. අථ න සුජ්ජති යදි හි තෙන සුතෙන න විභිතං, සුත්තං විමංසිතබ්බං, යථා සුජ්ජති, තථා ගහෙතබ්බං, යථා න සුජ්ජති, තථා න ගහෙතබ්බං, අභි ඵතං භගවතා න භාසිතං, ආයසමිතා වා දුග්ගතිතං, යථා මහාපදෙසෙ නිද්දිසිතබ්බං, භගවතා යථාභූතං දෙසිතං, සො ච ධම්මො දෙසිනො කුසලො ච අකුසලො ච තස්ස ධම්මස්ස පච්චයො පරියෙසිතබ්බො, න හි පච්චයා විනා ධම්මො අපපච්චයො උපපජ්ජති. තත්ථ කො ආකාරො පරියෙසනාය :

තත්ථ තථාරූපං සහෙතු සපපච්චයං සොයං ධම්මො, චූතෙනාති ඉදං විමංසිතබ්බං. සො ච පච්චයො තිව්ඨො : මුදු මජ්ඣො අබ්මතෙනා තත්ථ මුදුමිති පච්චයො මුදු ධම්මො ගහෙතබ්බො, ඵලං සත්තොස පච්චයො¹ දුට්ඨො : පරමපරපච්චයො² ච සමනන්තරපච්චයො ච. සො පච්චයො මුදු තෙන වේමනනං³ පරියෙසිතබ්බං. කිං කාරණං : අඤ්ඤාතරොපි පච්චයො⁴ අඤ්ඤාති පච්චයෙහි පරියන්ති වා ථාරිසුරිං වා ගවජ්ජති. තත්ථ සො ධම්මො දෙසිනො, තස්ස ධම්මස්ස ඵතෙන වා කාරණෙන වා හෙතු පරියෙසිතබ්බො. යථා පච්චයො හෙතුනා පච්චයෙන ව, තො තස්ස ධම්මස්ස නිස්සංකෙ පරියෙසිතබ්බො. යථා නිද්දිට්ඨො අබ්ධිංගෙන පබානං පරියෙසති, තො පච්චයො පරියෙසිතබ්බො. න හි මුදුස්ස ධම්මස්ස අබ්මතෙනා නිස්සංකෙ අබ්මතනස්ස වා නිස්සංකස්ස මුදු ධම්මො, අථ මුදුස්ස මුදු, මජ්ඣො මජ්ඣො, අබ්මතනස්ස අබ්මතෙනා සුජ්ජති, තං ගහෙතබ්බං. අථ න සුජ්ජති න ගහෙතබ්බං. යං ච භගවා ආරහති ධම්මං දෙසෙතුං, තං යෙව ධම්මං මජ්ඣං තං පරියොසානං⁵ දෙසෙති, යථා සුත්තාබ්ධිංගෙන ධම්මො⁶ ආදිමිති නිද්දිසති, තං යෙව පහුතස්ස⁷ සුත්තස්ස පරියොසානං තස්ස හි ධම්මස්ස වසෙන තං සුත්තං හොති භාථා වා බ්‍යාකරණං බුද්ධං මහත්තං වා යථා පන දුට්ඨො අනුරූපනති වා ධ්වනා⁸ ච දෙසනාධ්වනා. රූපනතිමි ධම්මස්ස පරියෙසිතබ්බො. යථා ච භගවතා පඤ්ඤානං ඉන්ද්‍රියානං සංවරණං දෙසිතං තණ්හාස නිග්ගහණත්ථා ඉච්ඡාච හොති. දෙසෙති යථා ගොපාලකුපමෙ සුතෙන අඤ්ඤාති පි සුතෙන හි භගවා භාසති ඉච්ඡාච හොති, මජ්ඣිමනිකායෙ විතකෙනා. අයං භගවතො දෙසනානුරූපනති, ඉති සො ධම්මො අඤ්ඤාසුමි වේයාකරණෙසු පරියෙසිතබ්බො. න හි ඵතං හි සුතෙන දුට්ඨබ්බො සුඤ්ජනං තං ගහෙතබ්බං.

1. තෙන - PTS.

2. පරමපරපච්චයො - මජ්ඣං.

3. සතො සපච්චයො - PTS.

4. බ්‍යාබ්මනනං - මජ්ඣං, PTS.

5. විපච්චයො - PTS.

6. ධම්මො - මජ්ඣං, PTS.

7. මජ්ඣන්තපරියොජ්ජනං - මජ්ඣං, PTS.

8. බහුතස්ස - ම

9. ධ්වනා - මජ්ඣං.

ආසාවෙන් දක්වා විස්තර කළයුතු, මේ ක්ලෙශධර්මය අත්පරිද්දෙකින් ප්‍රතිණ කළයුතු යැ, අන් අයුරෙකින් ආයතීධර්මය දෙසනලද, යම් ආයතීධර්මයක් අන්අයුරෙකින් සෙවිය යුතු ද එය යි. ඉදින් මේ ධර්මය පයෙඛිණ කරන්නාහුට යමෙකුත් යම් යම් අයුරෙකින් දෙසා ද, ඒ ආයතීධර්මය පයෙඛිණ කළයුතු. ඒ අයුරින් කෙලෙස් ප්‍රතිණ වෙයි. ධර්මය එහි විමසිය යුතු යැ, ඉක්බිති ඉදින් ඒ සූත්‍රයෙන් දක්වන ලද්ද නො යෙදේ නම්, ඒ සූත්‍රය විමසිය යුතු යැ. යම් පරිදි යෙදේ නම් එසෙයින් ගතයුතු යැ, යම්සේ නො යෙදේ නම් එසේ නො ගතයුතු. එකාන්තයෙන් හෙල භාග්‍යවතුන් විසින් නො වදාරනලද, ආයුෂ්මකුන් විසින් වරදවා හෝ ගන්නා ලද, මහාපදෙසයෙහි මෙන් දැක්විය යුතු. භාග්‍ය වතුන් විසින් යථාභූත ව දෙසනලද, කුසල් වූ ද අකුසල් වූ ද යම් දහමක් දෙසනලද ද, ඒ ධර්මයාගේ ප්‍රත්‍යය පයෙඛිණ කළයුතු යැ, ප්‍රත්‍යයෙන් වෙන් වූ ධර්මයෙක් අප්‍රත්‍යය වූ නො මැ උපදී. එහි පයෙඛිණයාගේ ආකාරය කෙබඳු ද :

එහි එබඳු වූ සහෙකු සප්‍රත්‍යය කොට මේ ධර්මය වදාරනලද්දී මෙය විමසිය යුතු, ඒ ප්‍රත්‍යය ද ත්‍රිවිධ යැ : මාද්‍ය යැ මධ්‍ය යැ අධිමාත්‍ර යි. එහි මාද්‍ය ප්‍රත්‍යය ඇති කල්හි මාද්‍ය ධර්මයෙක් ගතයුතු. මෙසේ ඇති කල්හි හෙල ප්‍රත්‍යය ද්විවිධ යැ : පරම්පර ප්‍රත්‍යය ද සමනන්තර ප්‍රත්‍යය ද යි. ඒ ප්‍රත්‍යය මාද්‍ය වී නම් එයින් වෙමන්තනාව (විශේෂයයි) සෙවිය යුතු, කරුණු කීමෙන් : අත්‍යතර ප්‍රත්‍යයෙකුද අත්‍ය ප්‍රත්‍යයන්ගෙන් පයඝාතනයට හෝ පිරිමට හෝ යන හෙයිනි. එහි යම් දහමක් දෙසින ද ඒ ධර්මයාගේ හෙතුව මෙකරුණෙන් හෝ සෙවිය යුතු. ප්‍රත්‍යය වූ පරිදි හෙතුවෙන් ද ප්‍රත්‍යයෙන් ද ඒ ධර්මයාගේ නිස්සන්දය සෙවිය යුතු. අධිවිධාන (භාර) යෙහි දැක්වූ පරිදි ප්‍රධාන ධර්මය සොයා ද ඒ ප්‍රත්‍යය සෙවිය යුතු. ඒ එසේ මැ යැ : මාද්‍ය ධර්මයාගේ අධිමාත්‍ර නිස්සන්දයක් නැත. අධිමාත්‍ර නිස්සන්දයාගේ හෝ මාද්‍ය ධර්මයෙක් නැති. වැලි මාද්‍ය ධර්මයාගේ මාද්‍ය නිස්සන්දය ද මධ්‍යධර්මයාගේ මධ්‍ය නිස්සන්දය ද අධිමාත්‍ර ධර්මයාගේ අධිමාත්‍ර නිස්සන්දය ද යෙදෙයි. එය ගතයුතු යැ. වැලි නො යෙදේ නම් නො ගතයුතු. තවද බුදුහු යම් දහමක් දෙසන්නට ආරම්භ කෙරෙත් ද ඒ ධර්මය මැ මධ්‍යය කොට එය පයඝිවසානය කොට දෙසනසේක. යම්සේ සුත්තාධිවිධානයෙහි ධර්මයන් ආදියෙහි නිර්දේශ කෙරෙත් ද, එය මැ මහත් වූ සූත්‍රයාගේ ද පයඝිවසානය වෙයි. ඒ එසේ මැ යැ, ඒ ධර්මයාගේ වශයෙන් ඒ සූත්‍රය වෙයි. ගාථා වේ වයි බ්‍යාකරණයක් වේව'යි කුඩා වූ හෝ මහත් වූ හෝ (සූත්‍රය) (යථා පත ද්‍රවිධා ..... පරියෙසිතබ්බා ?) යම්සේ භාග්‍යවතුන් විසින් පඤ්චෙන්ද්‍රියයන්ගේ සංවරය තෘෂ්ණානිග්‍රහය පිණිස දෙසන ලද ද, (ඉච්ඡාව ඉභානි, දෙසෙති ?) ගොපාලකුපම සූත්‍රයෙහි යම්සේද අත්‍ය සූත්‍රයන්ගෙනුද බුදුහු වදාරති, (එය) ඉච්ඡා පරිදි වේ. මැදුම්සහි යැ (ද්වේධා විතක්කසූත්‍රය) විතර්කය මෙනි. මේ භාග්‍යවතුන් වහන්සේගේ දෙශනානුරූප යි. මෙසේ ඒ ධර්මය අත්‍ය වෙය්‍යාකරණයන්හි ද පයෙඛිණ කළයුතු. එක් මැ සූත්‍රයෙහි, නො මැ දතයුතු යැ. යෙදෙන පරිදි එය ගතයුතු.

නත් කතමිං අනුඤ්ඤානං : යං කිංඤ්ඤි සුභතං භගවතා න භාසිනං,
 නං ච සුභතෙසු යෙව දිස්සති, එවමෙනං ධාරෙතබ්බං. යථා අසුකෙන
 භාසිතනති, තං සුභතං පිමංසිතබ්බං : කිං හු බො ඉමං සුභතං
 අනුඤ්ඤානං බමං භගවතො උදුහු නානුඤ්ඤානං බමං, කිංඤ්ඤි රූපං
 ච සුභතං භගවතො අනුඤ්ඤානං බමං, කිංඤ්ඤි රූපං ච නානුඤ්ඤානං
 බමං. යං සබ්බසො අනොනාරෙණා දසබ්ලො ගොචරං දෙසෙති, තං
 සබ්බං සුභතං භගවතො නානුඤ්ඤානං බමං අනුමි සො සාවතො
 දසබ්ලොතං ගොචරං ජානාති ඔසිසො අනොබිසො, තං පන බ්ලං
 සබ්බසො න ජානාති අඤ්ඤාථා නාම සමනෙන? යථා ආයස්මතා
 භාරිපුත්තෙන යෙන බ්ලහමිණො ඔවදිතො, තස්ස ආයස්මතො නනු
 ඉන්ද්‍රියබලවෙමනනඤ්ඤාණං, තෙන පුග්ගලපරෙපරියං ච¹, තං අජානනො
 සති උත්තරං කාරණීයෙ² උපපාදිතො, සො භගවතා අපසාදිතො.
 යථාච ආයස්මා කස්ස පගොතෙතා³ වෙන³ ඔවදති ආනන්තරිසමනනා-
 ගතො ඉද්ධිපාපිතිරෙන අබ්බුලියො ආදිපෙණා, යං සබ්බෙසං ධම්මානං
 කම්මසම්පාදනානං හෙතුසො ථානසො යථාභූතා ඤ්ඤාණං. තස්ස
 ආයස්මතො න සංවිජ්ජතෙ, තෙන නං ඔවදති, තං භගවා කඤ්ඤති.

1. සචෝපි දස පර්ණානෙ - ධාරිසිසාසි කස්සප,
 නෙව. දකඛිතී⁴ රූපානි - චකුචු තිස්සා⁵ න විජ්ජති

අඬි'ව බො යථා දුතො රුජමිමනෙන සත්තමනුස්සාති, එවං
 සෙසානුගො අඤ්ඤානස්ස සොසං පරෙසං දෙසෙති අනුඤ්ඤාන-
 බමසුභතං ගහෙතබ්බං. අනනුඤ්ඤානබමං න ගහෙතබ්බං.

නත් කතමො සුභතසංකරෙ ; පඤ්චවිධං සුභතං : සංකිලොභාභියං
 වාසනාභාභියං දස්සනභාභියං භාවනාභාභියං අශෙබ්භාභියං. අඤ්ඤං
 ආරුධෙය්‍ය අඤ්ඤං දෙසෙති අඤ්ඤාස්ස ච සුභතස්ස අන්තං අඤ්ඤාමිති
 සුභත නිද්දිසති, ඔරමනාභියායානං සංයෝජනානං අන්තං උග්ගිකාභියෙසු
 නිද්දිසති. මුදුමජ්ඣානං ඉන්ද්‍රියානං අබ්බිමොක්ඛසු සුභතෙසු නිද්දිසති.
 ඉති ඉදං සුභතං සමොදං හෙතුනා ච නිස්සන්ධෙන ච එලෙන ච
 නිද්දෙස්සන ච, මුදුමජ්ඣානිමත්තනායමි ච අනෙත ච බ්‍යාඤ්ජනෙන ච
 යො සමොගෙදො, අයං වුවමති සුභතසංකරෙ යො අසමොගෙදො,
 අයං වුවමති සුභතවිවසො.

නත්ථා'යං උදුනගාථා :

- පුරිමානං අපකබ්බං⁶ - යථාභූතස්ස පච්චසො,
 තිස්සන්ධෙ දෙසනා සුභතී⁷ - අනුඤ්ඤා සුභතසංකරෙ.

පෙම්කොපදෙසෙ සුභතීවසො නාම
 ටිතුන්හුමි සමනනා.

1. පුග්ගලපරෙ පරඤ්ච - ම.
2. උත්තරකර්ණියෙ - ම
3. මහාකස්සපො - ම, PTS.
4. භාගිනෙය්‍යං - ම, PTS.
5. දකඛිති - ම PTSr
6. චකුචු තස්ස - ම, TS.
7. සද්ධිං - PTS.

එහි අනුක්‍රමය කවර : යම්කිසි සූත්‍රයක් භාග්‍යවතුන් විසින් නොවිදරනලද ද එ ද සූත්‍රයන් අතුරෙහි මැ දක්නාලැබෙයි. තෙල මෙසේ ධරියැයුතු යැ : ඒ මෙසේ යැ, අසුචල්ලු විසින් භාෂිත යැයි ඒ සූත්‍රය විමසියැයුතු. කිමැ හෝ මේ සූත්‍රය (අනුක්‍රමං ඛමං..... අක්කුචා නාම සවනෙන?) ඒ මෙසේ යැ, ආයුජ්ඣන් සැරියුත් තෙරුන් විසින් බමුණු අවවාද කරන ලද්දේ ය. ඒ ආයුජ්ඣන්හට ඉන්ද්‍රිය බලවේගත්කැණය නැත, පුත්තල පරාසරියකැණය නැත. එය නොදන්නේ මාර්ගය දෙසන ලද්දේය. හේ භාග්‍යවතුන් විසින් දෙස සාදිත විය. එසේට ආයුජ්ඣන් කාණ්ඩයක යාද්ධියෙන් ඇතිලි දල්වා මුව වැද්දට අවවාද කෙරෙයි. සියලු ධර්මයන්ගේ කර්ම සමාදායන්ගේ හෙතුවගයෙන් කාරණ වශයෙන් යථාභූතකැණය ඒ ආයුජ්ඣන්හට නැත. එහෙයින් ඔහුට අවවාද කෙරෙයි.

I. කසුබ, ඉදිත් (මහති පහන් දසසක් දරන්නවු නලුද (හේ) රූපයන් නො මැ දක්නේ යැ, ඔහුට (රූ දක්නා) නුවණැස අවිඤ්ඤාන හෙයිනි.

තවද යම්කිසි රාජ්‍යයක් රජුගේ වර්තමානයේ රටවැසි ජනතාවට අනුශාසනා කෙරේ ද, එසේයින් දෙශකයක් නමා නොදන් මෙරමා වෙතින් අසන ලද්දක් අනුතට දෙශනා කෙරේ නම් බුදුරජාණන් අනුදන්තා ලද දහම හා සැසැලෙන සූත්‍රය ගතයුතු යැ. අනුක්‍රමය හා නොදෙසන සූත්‍රය නොගත යුත්තේ යි.

එහි සූත්‍රසංකරය කවර : සූත්‍රය පඤ්චවිධ වෙයි, සංකිලෙස භාගිය යැ වසනා භාගිය යැ දස්සන භාගිය යැ භාවනාභාගිය යැ අසංකිලාගිය යි. අනෙකක් ආරාධනය කරන්නේ නම් අනෙකක් දෙසයි, අන් සූත්‍රයක්වුගේ අර්ථය අන් සූත්‍රයකැ දක්වයි. ඔරමභාගියසංයෝජනයන්ගේ අර්ථය උද්ධමභාගිය සංයෝජනයන්හි ලා දක්වයි. මාදු මධ්‍ය වූ ඉන්ද්‍රියයන් අධිමාත්‍ර ඉන්ද්‍රිය ඇති සූත්‍රයන්හි ලා දක්වයි. මෙසේ මේ සූත්‍රය හෙතෙ විසින් ද නිස්සන්ද විසින් ද එල විසින් ද නිද්දොස විසින් ද සමගන්ද මේ. මාදු මධ්‍ය අධිමාත්‍රභාවයකුදු අර්ථ විසින් ද වාක්‍යජන විසින් ද යම් සමාදායකයක් වේ ද මේ සූත්‍ර සංකර ය යි කියනු ලැබේ. යම් අසමාදායකයක් වේ ද මේ සූත්‍රවිවය යි කියනු ලැබේ.

එහි මේ උද්දනශාරා යැ :

පූර්ව වූ අභලධර්මයන්ගේ අපකර්ෂණ යැ යථා භූතයාගේ සහෙතෙ සප්තය යැ නිස්සන්ද යැ දෙසනායුත්ති යැ අනුක්‍රමය යැ සූත්‍ර සංකර යැ යන මේ මෙහි සංගාහිත යි.

පෙටකොපදෙසයෙහි සුත්ත විවය නම්
වතුරථහුම් සමාජන යි.

පක්ෂවම හුමි

තත්ත්ව කතමො: භාරවිභඛො: : යත් සොළසභාරු අක්කරසො
හෙදං ගව්ඡන්ති,

1. තත්ත්ව අද්මිති දෙසනාභාරො: තත්ත්ව අයං ගාථා:

කුසලා වා අකුසලා වා - සච්චාති වා සච්චෙකදෙසො වා

කිං දෙසිතන්ති සුතෙන - විමංසා දෙසනාභාරො.

යථා අරියසච්චානං¹ නිකේපො, චන්තාරි සච්චාති සාධාරණානි
අසාධාරණානි ච, යාති ච අට්ඨාරස පදානි දුක්ඛතො සත්ත පදානි
සංකිප්පන කාසිකෙන චේතසිකෙන දුක්ඛතෙ අප්පියසම්පයොගෙන
පියවිප්පයොගෙන ච නීති ච සංකිතතාති² තත්ත්ව නිශ්චි සංකිතලක්ඛණානි
නිසේසා දුක්ඛතා: උප්පාදො සංකිතලක්ඛණං, සංකාරදුක්ඛතාය
දුක්ඛතා ච වයො සංකිත³ ලක්ඛණං, විපරිණාමදුක්ඛතාය දුක්ඛතා ච⁴
අඤ්ඤාථතනං⁵ සංකිතලක්ඛණං, දුක්ඛදුක්ඛතාය⁶ දුක්ඛතා ච⁷, ඉමෙසං
නිශ්චි සංකිතලක්ඛණානං නිසු චේදනාභුමිසු අදුක්ඛමිසුඛා චේදනා,
උප්පාදො සංකිතලක්ඛණං, සංකාරදුක්ඛතාය ච දුක්ඛතා, වයො⁸
සංකිතලක්ඛණං, සුඛා චේදනා⁹ විපරිණාමදුක්ඛතාය ච දුක්ඛතා¹⁰
අඤ්ඤාථතනං සංකිතලක්ඛණං, දුක්ඛා චේදනා දුක්ඛදුක්ඛතාය ච
දුක්ඛතා, ඉති ඉමෙසු¹¹ නවපදෙසු පරිමිකෙසු සත්තසු පදෙසු සොළස
පදෙසු දුක්ඛා පරියෙසිතබ්බා, එකාදස දුක්ඛතාය ච ලක්ඛණං නිශ්චෙස
නිද්දිට්ඨං. පාතුභාවලක්ඛණා ජාති, යා ච පාතුභාවවුත්තිලක්ඛණො
වුත්තොති වින්දාරෙන පන්තරසපදානි කත්තබ්බාති.

එවං සාධාරණානි අසාධාරණානි ච සත්තසු දසසු පදෙසු
පඤ්ඤාසතිවිධෙවි¹² සාසනපට්ඨානෙ¹³ අට්ඨාරසවිධෙසු ච සුත්තාතිට්ඨා-
නෙසු දසවිධෙසු ච සුත්තවිධෙසොසු සොළසවිධෙසු ච භාරෙසු
එකවිසතිවිධාය ච පවිට්ඨවිමංසායාති ඉදං දෙසිතං. යථාභූතං ච
දෙසිතන්ති. අයං වුච්චති දෙසනාභාරො.

1. අරියසච්චාති - මජ්ඣං, PTS.
2. සංකිතාති - මජ්ඣං, PTS.
3. සංකිත - මජ්ඣං, PTS.
4. දුක්ඛතාති - මජ්ඣං, PTS.
5. අඤ්ඤාථතනං ච - මජ්ඣං, PTS.
6. දුක්ඛදුක්ඛතාය ච - ම, PTS.
7. දුක්ඛතා - ම, PTS.
8. තයො - ම, PTS.
9. චේදනායච - මජ්ඣං, PTS.
10. දුක්ඛතාති - ම, PTS.
11. ඉමෙතිතිමෙසු - PTS.
ඉමෙති ඉමෙසු - මජ්ඣං.
12. පඤ්ඤාසතිවිධෙවි - ම, PTS.
13. ස ච, - PTS.

පඤ්චමහුමි

එහි භාරවිභාග කවරෙ යන් : යම් තැනෙක සොළොස් භාරයෝ අක්ෂර වශයෙන් ප්‍රභෙදයට යෙන් ද එය යි.

1. එහි, ආදියෙහි දෙසනාභාරය (කියනු ලැබේ.) එහි, මේ ගාථාව යැ

1. කුසල් හෝ අකුසල් හෝ සිව්සස් හෝ සත්‍යාකදෙශයෙන් හෝ දෙශිත වෙයි. 'කුමක්' දෙසන ලද දැයි සුත්‍රයෙහි ලා විමසීම දෙසනාභාර යි.

ආර්යසත්‍යයන්ගේ නික්මෙපය මෙහි. සාධාරණ වූ ද අසාධාරණ වූ ද සත්‍යයෝ සතර දෙනෙකි. යම් අටළොස් පදකෙනෙක් වෙන් ද, දුක් හෙයින් සැකෙවින් කායික වෙනසික දුකින් ද, අප්‍රිය සම්ප්‍රයෝගයෙන් හා ප්‍රියවිප්‍රයෝගයෙන් ද ත්‍රිවිධ සංඛතතායෙන් දැයි සත් පදකෙනෙක් වෙති. එහි සංඛත ලක්ෂණයෝ තිදෙනෙක් වෙති, දුක්ඛතා තුනක් වෙන් : උත්පාදය සංඛතලක්ෂණ යැ, සංස්කාර දුක්ඛතායෙන් දුක්ඛතා ද වෙයි, ව්‍යය (බිඳීම) සංඛත ලක්ෂණ යැ, විපරිණාම දුක්ඛතායෙන් දුක්ඛතා ද වෙයි, අනාථාත්වය සංඛත ලක්ෂණ යැ, දුක්ඛ දුක්ඛතායෙන් දුක්ඛතා ද වේ. මේ තුන් සංඛත ලක්ෂණයන් අතුරෙන් තුන් වෙදනාභූතියෙහි අදුක්ඛප්‍රේමවෙදනාව උත්පාද සංඛ්‍යාත සංඛතලක්ෂණ යැ සංඛාර දුක්ඛතායෙන් දුක්ඛතා ද වෙයි, සුඛවෙදනාව ව්‍යය සංඛ්‍යාත සංඛත ලක්ෂණ යැ, විපරිණාමදුක්ඛතායෙන් දුක්ඛතා ද වෙයි. දුක්ඛවෙදනාව අනාථාත්ව සංඛ්‍යාත සංඛත ලක්ෂණ යැ දුක්ඛදුක්ඛතායෙන් දුක්ඛතා ද වේ. මෙසේ මේ නව පදයන්හි ද පළමු දක් වූ සත්පදයන්හි ද යන සොළොස් පදයන්හි දුක්ඛයෝ සෙවියයුත්තානු යැ, එකොළොස් දුක්ඛතාවගේ ද ලක්ෂණ නිද්දෙසයෙහි දක්වන ලදි. පහළවීම ලක්ෂණ කොට ඇත්ති ජාති නමු, ව්‍යුහ වීම ලක්ෂණකොට ඇත්තේ චූත නම් වේ යයි පසළොස් පදයෝ විස්තර කළ යුත්තානු ය.

මෙසේ සාධාරණ වූ ද අසාධාරණ වූ ද (වතුස්සත්‍යයෝ) සතළොස් පදයන්හි ද පනස් වැදෑරුම් සාසනපටිඨානයෙහි ද අටළොස් වැදෑරුම් සුත්තාධිපටිඨානයෙහි ද දසවැදෑරුම් සුත්‍ර විධෙයෙහි ද සොළොස් වැදෑරුම් භාරයන්හි ද එක් වීසි වැදෑරුම් පටිවය, විමංසායෙහි ද යන මෙහි මේ දෙශිතය වෙයි. යථාභූත ව දෙසන ලද්දේ ද වේ යයි. මේ දෙසනා භාර යයි කියනු ලැබේ.

2. තත් තතමො ඩිවයො භාගේ :

2. පදං පඤ්ඤා ච පුච්ඡා ච - කිං පුබ්බං කියදා පච්ඡිමං,
අනුභිති යා ච¹ විවයො - භාගේ විවයොති ත්ඤ්ඤිමො.

පදනහි පථමං පදං, තස්ස කො අන්තො : යං භගවා පුබ්බො අයස්සො අපිනෙත, තා ගභෙහබ්බං. තානි පදානි පුච්ඡානි යථා කිං : “කෙනෙසු නිවුතො ලොකො”ති භාථා, ඉමානි තානි පදානි චක්කාරි ඉති විසංජ්ජනාය² පුච්ඡා. යක්කකෙති පදෙති භගවතා විසංජ්ජනානි පදානි ඉති පුච්ඡාය ච යා පදනං සබ්බාසනා, ඉදං වුච්චති පදනති.

පඤ්ඤා ‘ති : ඉමානි චක්කාරි පදානි තානි පඤ්ඤා එකො වා චෙච වා තදුතතරි³ වා, ඉමානි චක්කාරි පදානි එකො පඤ්ඤා, අන්තො-පරිවතති බ්‍යඤ්ජනං හොති, සම්බුද්ධානපි පදානි එකමෙවත්. පුච්ඡති. ඉමානි චක්කාරි පදානි අනුපරිවතනති තං බ්‍යඤ්ජෙන එකො පඤ්ඤාවා හොති.

කෙනෙසු නිවුතො ලොකො’ති : ලොකං සක්කාය පුච්ඡති. කෙනෙසු නාපසාකානි තිස්සානිලෙසො ඩ්‍රැකි⁴ තිතං යෙව පුච්ඡති. කිංසු තස්ස මහබ්බාසනානි තංයෙව පුච්ඡති, එවං අන්තොපරිවතති බ්‍යඤ්ජනං එකො පඤ්ඤා හොති, කො පඤ්ඤා චතුර්විධො : එකං-සබ්බාසාරණීයො, විභජ්ජ්‍යාසාරණීයො, පටිපුච්ඡාසාරණීයො, ධර්මපනිසොති⁵ තත් චක්කං අනිච්ච’නති එකංසබ්බාසාරණීයො, ‘යං අනිච්චං තං දුක්ඛ’නති විභජ්ජ්‍යාසාරණීයො, ‘සියං අනිච්චං න චක්කු, යානපි අයසනානි ච න චක්කු, තානපි අනිච්චනති න චක්කුයෙව අයං විභජ්ජ්‍යාසාරණීයො. ‘යං චක්කු තං චක්කුද්දිසං තෙ’ති පටිපුච්ඡාසාරණීයො, “තං චක්කුං තථාගතො’ති ධර්මපනිසො, “අඤ්ඤා චක්කුනාති ධර්මපනිසො” පඤ්ඤා.

ඉදං පඤ්ඤා භගවා කිං පුච්ඡිතො : ලොකස්ස සංකිලෙසො පුච්ඡිතො, කිං කාරණං : නිවිධො හි සංකිලෙසො : නණ්ණා-සංකිලෙසො ච දිව්‍යසංකිලෙසො ච දුච්චරිතසංකිලෙසො ච. තත් “අවිජ්ජාය නිවුතො”ති අවිජ්ජා දසෙසති. “ජප්පා”ති තණ්හං දසෙසති, ‘මහබ්බාස’නති අකුසලස්ස කම්මස්ස විපාකං දසෙසති. ‘කොතා’ නාම. සුබ්බෙදනිස්ස කම්මස්ස දුක්ඛමෙදනිස්ස විපාකො භවිස්සනති තෙනා ධානං විජ්ජනති භගවා විසංජ්ජෙති⁶ චතුර්විධො පදෙති “අවිජ්ජාය නිවුතො ලොකොති -පෙ- එවං වුච්චති.

තදුතතරි³ පටිපුච්ඡති, “සවනති සබ්බාසි සොභා”ති භාථා. චක්කාරි පදානි පුච්ඡති, තං භගවා ද්විති විසංජ්ජෙති⁶

- 1 ස ච - PTS.
- 2 විසංජ්ජනාය - මජ්ඣං PTS.
- 3 තදුතතරි - ම. PTS.
- 4 ධර්මපනිසොති - ම.
- 5 චක්කු - මජ්ඣං, PTS.
- 6 විසංජ්ජෙති - ම. PTS.

2. එහි, විවය භාරය කවරෙ යන් :

2. පදය ද ප්‍රශ්නයෝ ද පාවිච්ඡා ද පූර්වපදය කීමෙක පශ්චිම පදය කීමෙක යනු ද අනුගිතිය ද යන මේ විමසීම ලක්ෂණ කොට ඇත්තේ විවයභාර නමැයි දක්වන ලද්දේ ය.

‘පද’ යනු ප්‍රථම පදය යැ, ඒ පදයාගේ අර්ථ කවරෙ යැ : ආයුජ්මත් අජිත විසින් බුදුහු යමක් පුළුවුස්නා ලද්දහු ද, එය කෙතෙක් පදයෝ පුළුවුස්නාලද්දහු දැයි ගත යුතු යැ. ඒ කෙසේ යැ : “කෙනස්ස නිවුනො ලොකො” යන ගාථාව යැ, මේ කෙතෙක් පදයෝ වෙන් ද : පද යනරක් වෙයි. යම් පමණ පදයන්ගෙන් භාග්‍යවතුන් විසින් වියදන ලද පදයෝ වෙන් ද, ප්‍රශ්නයෙහි ද (එපමණ පදයෝ වෙති) පුච්ඡායෙහි ද පදයන්ගේ යම් යැකෙවින් ප්‍රකාශ කිරීමෙන් වේ ද, මේ පද්-යයි කියනු ලැබේ.

පඤ්ඤා යනු මේ සතර පදයෝ කෙතෙක් ප්‍රශ්නයෝ වෙන් ද : එකක් හෝ දෙකක් හෝ එයින් වැඩියක් හෝ වෙන් ද, මේ සතර පදයෝ එක් ප්‍රශ්නයෙකි. අර්ථය බ්‍යඤ්ජනය වෙයි. බොහෝ වූ ද පදයෝ එක් මැ අර්ථයක් පුළුවුස්නි. මේ සතර පදයෝ අනුව යන්නාහු වෙති. එය බ්‍යඤ්ජන විසින් එක් ප්‍රශ්නයෙක් වේ.

කෙනස්ස නිවුනො ලොකො යි ලොකය සඳහා විවාරයි. කෙනස්ස භාජ්‍යභාසාති කිස්සාතිලෙපනා බ්‍රාහ්මි යි එය මැ විවාරයි. කිංසු තස්ස මහබ්භයං” යි එය මැ විවාරයි: මෙසේ අර්ථානුපරිවර්ති වූ බ්‍යඤ්ජනය එක් ප්‍රශ්නයෙක් වේ. ඒ ප්‍රශ්නය වතුර්විධ වෙයි. එකාන්තයෙන් විසඳියැ යුත්තේ යැ විභාගකොට විසඳිය යුත්තේ යැ පිළිවිසැ විසඳියැ යුත්තේ යැ තබාලියැ යුතු (එපතිය) යයි. එහි ‘ඇස අනිත්‍ය ද ?’ යනු එකාන්තයෙන් විසඳියැ යුත්තේ යැ, ‘යමක් අනිත්‍ය නම් එය දුක් වේ ද ?’ යනු විභාග කොට විසඳියැ යුත්තේ යැ, අනිත්‍ය වන්නේ යැ (එය) ඇස නො වේ ද ? යම් ආයතන කෙනකුත් ඇද්ද ඇස නො වෙයි. ඔහුදු අනිත්‍ය යැ’ ඇස මතුයෙක් මැ නො වේ” මේ විභාග කොට විසඳියැයුත්තේ යැ, ‘යමක් ඇස වේ නම් එය වක්ඛන්ද්‍රිය නො වේ ද’ යනු පිළිවිසැ විසඳියැ යුතු ප්‍රශ්න යැ, ‘ඒ වක්ඛසුස සත්ත්ව වේ ද ?’ යනු තැබියැ යුතු යැ, ‘වක්ඛසින්, අන් තැනෙක (තථාගත) වේ ද ? යනු යථතිය (තැබියැයුතු) ප්‍රශ්න යි.

මේ ප්‍රශ්නයෙන් බුදුහු කුමක් පුළුවුස්නාලද්දහු ද යන් : ‘ලොකයාගේ කෙලෙසීම විමසනලද, කරුණු කිම යන් : සංක්ලෙශය ත්‍රිවිධ යැ : තණ්හාසංකිලෙසය ද දිව්සිංකි ලෙසය ද දුච්චරිතසංකිලෙසය දැයි. එහි “අවිජ්ජාය නිවුනො” යි අවිද්‍යාව වදාරති, “ජජ්ජා” යි තාප්ණාව වදාරති, “මහබ්භයං” යි අකුශලකර්මයාගේ විපාකය වදාරති. “සොත” නම් “සුඛවෙදනීය කර්මයාගේ දුක්ඛවෙදනීය විපාකයෙක් වන්නේ යැ” යන තෙල කරුණ නො වේ යයි බුදුහු සතරපදයෙන් වියදන සේක. “අවිජ්ජාය නිවුනො ලොකො” ... යි මෙසේ කියනු ලැබේ.

එයින් මතුයෙහි ද පුළුවුස්නි, “සචන්ති සබ්බධි සොතා” යන ගාථාව යැ. (එහි) සතර පදයක් පුළුවුස්නි. බුදුහු එය දෙපදයෙකින් වියදන සේක.

2. යාති සොනාති ලොකසමිං - සති කෙසං නිවාරණං,
සොනානං සංවරං බ්‍රුමි - පඤ්ඤාසෙනෙ පිටිගරෙ.

ඉමාති චතතාරි පදාති දිවිහි පදෙන විසසජේති. ඉදං කථනාති¹ පුච්ඡනො, තස්ස සංකිලිට්ඨස්ස ලොකස්ස වොදනං පුච්ඡිතො. සොනාති ඡ නණ්ණාකායා බහුලාඛිවචනෙන නිද්දිට්ඨා භවනාති සබ්බෙහි ආයතනෙහි, කාති සොනාති කෙන නිවාරිතනාති පරිපුට්ඨානපහානං පුච්ඡති - කෙන සොනා විපිගරෙ''ති අනුසං-සමුග්ගතං පුච්ඡති, තත්ථ භගවා ඡස්ස ආරොසු සතිසා සංවරං දෙසෙති, යො හි සම්පජානො විහරති සතිදෙවාරිකෙන ච තස්ස ඉන්ද්‍රියාති ගුණනාති සම්භවනාති, තත්ථ ගුණෙනසු ඉන්ද්‍රියෙනසු යා යා විපස්සනා සා සා තෙසං සොනානං තස්සා ච අවිජ්ජාය යාය ලොකො' නිවුතො අච්චනනපහානාය සංවතනති.

එවං සොනාති පිහිතාතිච භවනාති, තතො උත්තරිං පුච්ඡති :

3. පඤ්ඤා වේච සති ච (ඉච්චායස්මා අජිතො)
නාමරූපං ච මාරිස,
එතං මෙ පුට්ඨො පබ්බාති
කතේතං උපරුජ්ඣති.*

ඉමාති චතතාරි පදාති භගවා එකෙන පදෙන විසසජේති.²

4. යමෙනං පඤ්ඤං අපුච්ඡ - අජිත නං වදාමි තෙ,
යත්ථ නාමං ච රූපං ච - අසෙසං උපරුජ්ඣති,
විඤ්ඤාණස්ස නිශ්ශබ්බෙන - එතේතං උපරුජ්ඣති.³

ඉමිනා පඤ්ඤාන නිං පුච්ඡති ; අනුපාදිසෙසනිබ්බානධාතුං පුච්ඡති, නං භගවා අනුපාදිසෙසාය නිබ්බානධාතුයා විසසජේති,³ තත්ථ පඨමෙන පඤ්ඤාන සංකිලෙසං පුච්ඡති, දුතියෙන පඤ්ඤාන වොදනං පුච්ඡති, තතියෙන පඤ්ඤාන සොපාදිසෙසනිබ්බානධාතුං පුච්ඡති, චතුර්තෙන පඤ්ඤාන අනුපාදිසෙසනිබ්බානධාතුං පුච්ඡති. තතො උත්තරිං පටිපුච්ඡති :

5. යෙ ච සබ්බානධම්මා⁵ තෙ - යෙ ච තෙබ්බා පුච්ඡ ඉධ.
තෙසං මෙ නිපකො ඉරියං - පුට්ඨො පබ්බාති මාරිස.

* එත්ථ මජ්ඣං පොත්තෙ "පඤ්ඤා ච සති නාමරූපස්සාබො තස්ස භගවතනං පුච්ඡමාගමි කතේතං උපසම්මති" ඉති දිස්සති

1. පදනාති - මජ්ඣං, PTS.
2. යො ලොකො - මජ්ඣං, PTS.
3. විසසජේති - මජ්ඣං.
4. උපසම්මති - ම, PTS.
5. සංඛතධම්මා - PTS.

2. ලොවැ තෘෂ්ණාදි යම් ප්‍රොතස් කෙනෙක් වෙන් ද විදර්ශනා සම්ප්‍රසූක්ත ස්මෘතිය ඒ ප්‍රොතසුන්ගේ ආවරණ ය ආරක්ෂාව නුසි (ඒ සමෘතිය මැ) ප්‍රොතසුන්ගේ සංවරය සි කියමි. මාර්ගප්‍රඥයෙන් තෙල ප්‍රොතස්හු (සර්වාකාරයෙන්) වසනු ලැබෙත්.

මේ සතරපදයන් දෙපදයෙකින් විසදනසේක. මේ කෙසේ ද යත්: සංක්ඛ්‍යව වූ ඒ ලොකයාගේ ව්‍යවද්‍යාය (ශුද්ධිය) පුච්චස්නා ලදහ. ප්‍රොතස් නම් සවැදැරුම් තෘෂ්ණා සමූහය යි. ඛ්‍යවචනයෙන් දක්වන ලද්දහු වෙති, සියලු ආයතනයන්ගෙනි. ඒ ප්‍රොතස්හු කුමකින් නිවාරණය කරනු ලැබෙත් දැයි පරිශුච්ඡාන (තෘෂ්ණාවිවර්ත)යන්ගේ ප්‍රභාණය විවාරයි. “කෙන සොනා පිථියරෙ” යි අනුශයයන්ගේ සමුද්දායය විවාරයි. එහි බුදුහු සදරුහි සතිසංවරය වදනසේක. ඒ එසේ මැය, යමෙක් සමයක්ප්‍රඥ ඇති වැ වාස කෙරේද, ස්මෘති නමැති ද්වාරපාලයා විසින් ඔහුගේ ඉන්ද්‍රියයෝ රක්තා ලද්දහු වෙති. එහි ඉන්ද්‍රියයන් ගුප්ත කල්හි යම් යම් විදර්ශනාවක් වී ද, ඒ ඒ විදර්ශනාව ඒ ඒ ප්‍රොතසුන්ගේ ද යම් අවිද්‍යාවක් විසින් ලොකය වයන්ලද ද, ඒ අවිද්‍යාවගේ ද අත්‍යන්ත ප්‍රභාණය පිණිස පවති.

මෙසේ චක්ෂුරාදි ප්‍රොතස්හු වසන ලද්දහු ද වෙත්. එයින් මතුයෙහි පුච්චස්සි :

3. (ආයුෂ්මත් අජිත මෙසේ විවාරයි) නිදුකාණන් වහන්ස, මාර්ග ප්‍රඥව ද සමෘතිය ද තදවශෙෂ නාමරූප ද යන තෙල සියල්ල කොකැන්හි ලා නිරුද්ධ වේ ද තෙල මා විසින් පුච්චස්නාලද සේක් වදළ මැනැව.

මේ සතර පදයන් බුදුහු එක් පදයෙකින් විසදන සේක.

4. අජිතය, තෙල (කත්ථෙතං උපරුජ්ඣතියි) යම් ප්‍රශ්නයක් විචාලෙහි ද එය තොපට කියමි, යම් තැනෙක ලා නාමයන් රූපයන් නිරවශෙෂ කොට නිරුද්ධ වේ ද, ඒ පශ්චිම විඤ්ඤායාගේ නිරොධය සමග මැ විඤ්ඤානිරොධයෙහි ලා තෙල නාමරූප නිරුද්ධ වේ.

මේ ප්‍රශ්නයෙන් කුමක් පුච්චස්සි ද යත් : අනුපාදියෙය නිර්වාණධාතුව පුච්චස්සි. එය බුදුහු අනුපාදියෙය නිබ්බානධාතූයෙන් විසදනසේක. එහි පළමුවන ප්‍රශ්නයෙන් සංකි ලෙසය පුච්චස්සි, දෙවැනි ප්‍රශ්නයෙන් ව්‍යවද්‍යාය පුච්චස්සි, තෙවැනි ප්‍රශ්නයෙන් සොපාදි ශෙෂ නිර්වාණධාතුව පුච්චස්සි, සතරවැනි ප්‍රශ්නයෙන් අනුපාදිශෙෂ නිර්වාණධාතුව පුච්චස්සි. එයින් මතුයෙහි පුච්චස්සි :

5. (ආයුෂ්මත් අජිත මෙසේ විවාරයි) නිදුකාණන් වහන්ස, මෙලොවැ අනිකාසාදි විසින් විමසන ලද සංස්කාර ඇති යම් රහත් කෙනෙකුත් වෙත් ද, බොහෝ වූ යම් ශෛක්ෂ කෙනෙකුත් වෙත් ද, මා විසින් පුච්චස්නා ලද (ශෛක්ෂා' ශෛක්ෂධර්මයෙහි) නිපුණ වූ මුඛවහන්සේ ඒ ශෛක්ෂාශෛක්ෂයන්ගේ ප්‍රතිපත් (මට) වදළ මැනැව.

ඉමානි චන්තාරි පදනි පුව්ඡනි, කනි¹ ච පන හෙ පඤ්ඤා, සබ්බාතබ්බමා² ච අරහන්තා සෙකබ්බා ච, කිං පුබ්බං කිඤ්ච පච්ඡිමනනි³ 'අසමන්තො, නත්ත කතරං පථමං පුව්ඡනි කතරං පච්ඡා⁴ අරහන්තං පථමං පුව්ඡනි සෙකබ්බමමෙ (පච්ඡා) නත්ත පථමෙන පදෙන⁵ 'සබ්බාතබ්බමමා'නි අරහන්තො ගතිනා, 'පුපු'නි සෙකබ්බා ගතිනා, 'තෙසං මෙ කිප්ඤ්ඤා'නි සාධාරණං පදං භගවන්තං පුව්ඡනි නත්ත සාධාරණානි ච අසාධාරණානි ච පඤ්ඤාසු පුව්ඡනබ්බානි, තං භගවා විසූප්පෙති. භානථා පුට්ඨං, පථමං පුට්ඨං. යං තං පච්ඡා⁶ විසූප්පෙති, යං පච්ඡා පුව්ඡනං, පථමං විසූප්පෙති, කිඤ්ච ඉදං පුව්ඡනං 'විසුඤ්ඤානං විසුඤ්ඤානානං ච කා ඉදිසා'නි ඉදං පුව්ඡ නං 'කාමෙසු නාහිතිප්ඤ්ඤාසා මනසා'නාමිලො සිසා'නි පරිසුට්ඨානානි විතකෙක ව⁷ භගවා නිවාරෙති, ඤෙ පන විතකකා අභිලතාය⁸ පරිසුට්ඨානං, යථා නිවරණෙසු නිද්දිට්ඨං. 'කුසලො සබ්බබ්බමාන'නනි අරහන්තං විසූප්පෙති.

"කථා සු* තරනි බ්බ',නනි ගාථා, ඉමානි චන්තාරි පදනි, චන්තාරෙසෙව පඤ්ඤා. කිං කාරණං : න හි එත්ත අත්තානුපරිවන්ති බ්බාද්දන්තං යථා පථමං අජිතපඤ්ඤාසු, තස්ස න එතංසෙන බ්හුති විසූප්පෙති, න බ්හුතා පඤ්ඤා, එතොව, න චා'පි, සබ්බෙ පුව්ඡනි. පුබ්බෙ විසූප්පෙතො යථා චතුරේවා. අජිතපඤ්ඤා⁹ යං එත්ත යථාභූතං පරිසෙසනං පදබ්බෙති විසූප්පෙතායො ඵලං යථාභූතං පරිසෙසනි, යො පුන එත්ත යං ඵලං පුව්ඡනි නත්ත අගමානාතෙ පුව්ඡනායං :

"අනෙතා ජටා බ්බි ජටා'නි ගාථා, පුව්ඡනවිසූප්පෙතාය¹⁰ මග්ගිනබ්බ, කථං විසූප්පෙතා'නි. භගවා හි විසූප්පෙති.¹¹ "සිලෙ පනිට්ඨාය නරෙ සපඤ්ඤා"නි ගාථා, නත්ත විතනනාචනාය සමථා, පඤ්ඤාභාවනාය විපස්සනා. නත්ත ඵලං අනුමිසනි : සෙ බ්බමා සමථෙත ච විපස්සනාය ච පහිසනා, හෙ ඉමෙ අනෙතා ජටා බ්බි ජටා, නත්ත විසූප්පෙතා : සමථෙත රුගො පහිසනි, විපස්සනාය අවිජ්ජා. අජ්ඣත්තවඤ්ඤා රුගො අනෙතාජටා, බාහිරවඤ්ඤා රුගො බ්බි ජටා, අජ්ඣත්තවඤ්ඤා සකකාය දිට්ඨි, අයං අනෙතාජටා, එකසෙට්ඨි දිට්ඨගතානි ච බාහිරවඤ්ඤානි බ්බිජටා, යා හි අජ්ඣත්තවඤ්ඤාදි භාවෙන¹¹ භවිස්සති අයං ජටා තථා සබ්බිතෙතන යා කාමි අජ්ඣත්තවඤ්ඤා තණ්හා ච දිට්ඨි ච අයං අනෙතාජටා, යා කාමි බාහිරවඤ්ඤා තණ්හා ච දිට්ඨි ච අයං බ්බිජටා.

1. සබ්බතබ්බමා - PTS,

2. කතරං පුව්ඡා - ම.

*තෙතසු

3. තෙන පදෙන - PTS.

4. තස්ස - ම, PTS.

5. පුව්ඡා - ම.

6. විතකෙක ව - මජ්ඣං, PTS.

7. විතකක අනාචිලතාය - මජ්ඣං,

8. අජිතොපඤ්ඤා - ම.

9. විසූප්පෙතාය - ම.

10. නිගමානි විසූප්පෙති - ම.

11. යාදිභාවිසෙත - PTS.

මේ සතර පදයන් පුළුවියි, “යළි ඔහු කෙතෙක් ප්‍රශ්න වෙන් ද සංඛ්‍යාබලව වූ රහත්හු ද මගෙන් පයෝ ද වෙන්. එහි කවරකු පළමු විචාරා ද කවරකු පසුව විචාරා ද යත් : රහත්හු පළමු පුළුවියි, ගෞතමෝදර්ම ඇතියන් පසුව පුළුවියි” එහි පළමුවන පදයෙන් ‘සංඛ්‍යාබලව’ යි රහත්හු ගන්නා ලදහ. ‘පුළු’ යි ගෞතමයෝ ගන්නා ලදහ. ‘තෙයං මෙ නිපකො’ යි සාධාරණපදය භාග්‍යවතුන් පුළුවියි, එහි ප්‍රශ්නයන්හි ලා සාධාරණ වූ ද අසාධාරණ වූ ද පදයෝ පිළිවිසියැසුන් නාහ. එය බුදුහු විසඳන සේක. එසේ විචාරන ලද භො වෙයි (?) පළමු විචාළ යම් කරුණක් ඇද්ද එය පසුව විසඳන සේක. පසුව විචාළ කරුණ පළමු කොට විසඳන සේක. මේ පුවර්තය කීමෙන් ද ? විශුද්ධ වූවන්ගේ ද විශුද්ධ වන්නවුන්ගේ ද ප්‍රතිපත් කවරේ දැයි මෙය විචාළේය. එය “කාමෙසු නාහි ගිජ්ඣෙය්‍යා නෙසා නාවිලො සියා” යි කිලෙස පරිශුච්ඡායනයන් ද විකර්කයන් ද බුදුහු වළඟන සේක. යළි විතර්කයෝ දෙදෙනෙකි, චිත්තයාගේ ආචලනයෙන් (කැළැඹුණු බැවින්) ඔවුන්ගේ පරිශුච්ඡායනය (නැගිසිටි) වෙයි. නිවරණයන් කෙරෙහි ලා දැක්වූ පරිද්දෙනි. “කුසලො සබ්බමමානං” යි රහත්හු දක්වන සේක.

“කථංසු තරති ධ්‍යං” යන ගාථාව වෙයි : මේ සතර පදයෝ ප්‍රශ්න සතරක් මැ වෙති. කරුණු කීම් යත් : පළමු ද්විතීයප්‍රශ්නයෙහි මෙන් මෙහි අර්ථානුපරිවර්තී බ්‍යංඤ්ජනය නො මැ වෙයි. ඒ පැනයෙහි එකාන්තයෙන් බොහෝ විසඳුන් නො වේ. බොහෝ ප්‍රශ්නයෝ නො වෙත්. එකෙක් මැ වෙයි. සියල්ල නො ද විචාරයි. පළමු විසඳන ලද යතර වැනි ද්විතීයප්‍රශ්නය මෙහි. මෙහි යම් යථාභූත වූ පර්යේෂණයක් වේ ද පද බන්ධ යෙන් විසඳුම් වෙන් ද, එපරිදි යථාභූත ව පර්යේෂණ කෙරෙයි. යළි යමෙක් මෙහි යම් පැනයක් මෙසේ විචාරයි ද එහි පුවර්තය යෙහි මේ ආකාර යි. (?)

“අත්තො ජටා බහි ජටා” යන ගාථාව, පුවර්ත විස්සජ්ජනායෙහි ලා කෙසේ විසඳන ලද්දි දැ යි ගවේෂණය කළයුත්තී යැ. භාග්‍යවතුන් වහන්සේ වනාහි (මෙසේ) විසඳන සේක : “සිලෙ පනිච්ඡාය නරො සපඤ්ඤා” යන ගාථාව - එහි චිත්තභාවනායෙන් සමථයෝ වෙති, පඤ්ඤාභාවනායෙන් විදර්ශනා වෙත්. එහි මෙසේ සලකනු ලැබේ : යම් ධර්ම කෙතෙක් ශමථයෙන් ද විදර්ශනායෙන් ද ප්‍රතිණ වෙන් නම් ඔහු මේ ‘අත්තො ජටා බහි ජටා’ නම් වෙත්, එහි විසඳීම මෙසේ යැ : සමථයෙන් රාගය ‘ප්‍රතිණ වෙයි, විපස්සනායෙන් අවිද්‍යාව ප්‍රතිණ වේ. අධ්‍යාත්මවස්තුක වූ රාගය අත්තො ජටා යැ, බාහිරවස්තුක රාගය බහි ජටා යි. අධ්‍යාත්මවස්තුක සන්තාපදාප්පියක් ඇද්ද, මේ අත්තො ජටා යැ, ජන්සැට දාප්ටිගතයෝ ද බාහිරවස්තුක දාප්ටි ද බහි ජටා යි. යමක් වනාහි අධ්‍යාත්ම වස්තුකාදිභාවයෙන් වන්නේද මේ ‘ජටා නමු’ එහෙයින් සැකෙවින් යම් කිසි අධ්‍යාත්ම වස්තුක වූ තෘප්තාවක් හා දාප්ටියක් වී ද මෝ ‘අත්තො ජටා’ නමු, යම් කිසි බාහිරවස්තුක වූ තෘප්තාවක් හා දාප්ටියක් වී ද මෝ තොමෝ ‘බහි ජටා’ නම් වූ.

යථා දෙවතා භගවතං පුච්ඡති 'චතුර්වක්කං නවථාරනති ගාථා. තත්ථ භගවා විස්සජේති: "ජේති: නද්ධිං වරතනං වා"ති ගාථා. ඉමං¹ භගවා දුක්ඛනිරෝධගාමිනිං පටිපදා විස්සජේති, ඉමං විස්සජනාය භගවා අනුමියති කිලෙසෙ එත්ථ පුරිමාය ගාථාය නිද්දිසිතබ්බෙ². තං හි "චතුර්වක්ක"නති වතනාරො වා ඉරියාපථා³. "නවථාර"නති නව වණ්ණවානි. යථා 'චතුර්වක්ක'නති වතනාරො උපාදනා, උපාදනපච්චයා භවො උපාදනනිරෝධා භවනිරෝධො. 'නවථාර'නති නව මානවිධා, මානජාතිකාය හි දුක්ඛං සෙය්‍යෙනමි⁴.

පරසො තිණි තිකාති පුණ්ණං, තිකෙන සංයුතං⁵ හි පඤ්චකාම-ගුණිකො රුගො. තත්ථ "නද්ධි"ති තණ්හා විස්සජ්ජෙති, "වරතන"නති මානං විස්සජේති, "ඉවජා ලොභං ව පාපකානති" පඤ්චකාමගුණිකො රුගො. තත්ථ විසමලොභො පාපකො⁶ති නිද්දිසියති 'සමුලං තණ්හ'නති. අඤ්ඤාණමුලකා තණ්හා අබ්බුසාති තණ්හාය ව දිට්ඨියා ව පභානං යෙ ව පුන අඤ්ඤාපි කෙවි චතුර්වක්කයොගෙන තෙනෙව කාරණෙන ව යුජ්ජනති, සංසාරගාමිනො ධම්මා සබ්බෙ නිද්දිසිතබ්බා තත්ථායං ගාථා විස්සජ්ජනාය සමෙති යං යදි සංයෙදන (?) අථ සහබ්‍යාකරණෙන අනුගිහියං ව සො විච්චයොති භගවා යත්තකානි පදානි නික්ඛිපති තත්තකෙති අනුගායති.

"අවස්ඨි භික්ඛවෙ අබ්බෙහි සම්මනාගතො භික්ඛු දුතෙය්‍යං ගතතුමරහති." ඉමාති අවස්ථපදානි නික්ඛිතානි. ඡහි පදෙහි භගවා අනුගායති.

6. යො වෙ න ව්‍යථති⁷ පක්ඛා - පරිසං උග්ගවාදිනිං,
න ව භාපෙති වචනං - න ව ඡාදෙති සාසනං.
7. අසඤ්ඤාං ව භණති - පුච්ඡිතො න ව කුප්පති,
ස වෙ තාදිසකො භික්ඛු - දුතෙය්‍යං ගතතුමරහති⁸ති.

තත්ථ පන භගවා යත්තකානි පදානි නික්ඛිපති, තත්තකෙති අනුගායති. "සත්තහි භික්ඛවෙ අබ්බෙහි සම්මනාගතො කල්‍යාණමිතො පියො ගරු භාවනියො"ති විජාරොත. ඉදං භගවා සත්තහි පදෙහි අනුගායති. ඉති බහුස්සුතවා අනුගායති, අප්පතරිකාං පදං වා නික්ඛෙපො. බහුස්සුතවා නව පදානි නික්ඛෙපො අප්පතරිකා අනුගිහියා බහුතරිකා අනුගායති.

අයං වුච්චති අනුගිහි ව විචයො. අයං විචයො නාම භාරො.

-
1. ඉදං - මජ්ඣං, PTS.
  2. නිද්දිසිතබ්බෙන - ම, PTS.
  3. හත්ථපාදා - මජ්ඣං, PTS.
  4. දුක්ඛංසෙ යෙනමි - PTS.
  5. පුඤ්ඤං - PTS.
  6. ඉවජා ලොභො ව පාපකොති - ම, PTS.
  7. න වෙධිති - අංගුත්තර.

මෙසේ දෙව් භාග්‍යවතුන් වහන්සේ පූජවුස්සි : “චතුර්ත්තං නවද්වාරං” යන ගය-එහි බුදුහු විසඳන සේක : “ජෙත්වා නද්ධං චරත්තං ව” යන ගය- බුදුහු මේ දුක්ඛනිරෝධ ගාමිනීපටිපදාව විසඳන සේක. මේ විසඳීමෙන් බුදුහු පළමු ගාථාවෙන් දැක්වියැ යුතු ක්ලෙශයන් දක්වන සේක. ඒ වනාහි ‘චතුර්ත්තං’ යනු සතර ඊය්‍යාපථයෝ හෝ යැ, ‘නවද්වාරං’ යනු නව චුර්වුඛයෝ යැ, එසේ මැ -චතුර්ත්තං’ යනු සතර උපාදානයෝ යැ, උපාදානප්‍රත්‍යයෙන් කර්ම භවය වෙයි, උපාදානනිරෝධයෙන් භවනිරෝධය වේ” ‘නවද්වාරං’ යනු නවවැදෑරුම් මානයෝ යැ, (මාන ජාතිකාය හි දුක්ඛං සෙය්‍යානම්හි පරසො තිණි තිකානි පුණ්ණං ?)

පඤ්චකාමගුණික රාගය මානත්‍රිකයෙන් සංයුක්ත මැ යි. එහි ‘නද්ධං’ යි තෘෂ්ණාව කියනු ලැබේ. ‘චරත්තං’ යි මානයකියනු ලැබේ. ‘ඉව්ඡා ලොභං ව පාපකං’ යනු පඤ්ච කාමගුණික රාගය යි. එහි විසමලොභය ලාමක යයි දක්වනු ලැබේ. “සමුලං තණ්හං” යනු අවිද්‍යා මූලක තෘෂ්ණාව යැ, අබ්බුද්ධා යනු තෘෂ්ණාවගේ ද දෘෂ්ටියගේ ද ප්‍රභාණ යයි, යළි අන්‍යා වූ ද යම් කිසි ධර්ම කෙනෙක් චතුර්ත්තයෝගයෙන් (?) එකරුණෙන් ම යෙදෙන්නද ඒ සියලු සංසාරගාමී ධර්මයෝ දැක්වියැ යුත්තාහු යැ. එහි මේ ගාථා විස්සජ්ජනය පුව්ඡාව හා ද විස්සජ්ජනාව හා ද සම වෙයි. (යං යදි සන්දෙන ?) යළි වෙය්‍යාකරණය සමග අනුගිතියෙහි ද ඒ විවය වේ. බුදුහු යම් පමණ පදයන් නික්මෙප කෙරෙත් ද එතෙක් පදයන්ගෙන් අනුගායනය කරන සේක.

“මහණෙනි, අට අහෙකින් සමන්වාගත මහණ දූත මෙහෙවරට යන්නට සුදුසු වෙයි,” මේ අට පදයෝ නික්මෙප කරන ලදහ, බුදුහු සපදයෙකින් අනුගායන කෙරෙති :

6. උග්‍රවාදිනි වූ පිරිස කරා පැමිණ යටෙක් කම්පා නො වේ ද වදන් නො පිරිහෙළා ද, හස්ත නො ද සහවා ද,

7. සන්දෙහ රහිත වැ බෙණේ ද, පූජ්‍යුස්තා ලද්දේ නො ද කිසේ ද ඒකාන්තයෙන් එබදු මහණ දූතමෙහෙවරට යන්නට සුදුසු වේ යයි.

එහි වැලිත් බුදුහු යම් පමණ පදයන් නික්මෙප කෙරෙත් ද එතෙක් පදයෙන් අනුගායන කෙරෙත්. “මහණෙනි සත් දහෙකින් සමන්වාගත කල්‍යාණ මිත්‍ර ප්‍රිය වූයේ ගුරු වූයේ භාවනිය වූයේ” යි විස්තර කළයුතු. බුදුහු මෙය සත් පදයෙකින් අනුගායන කරනසේක. මෙසේ බහු ශ්‍රැතවත් වූයේ අල්පතර කථාව හෝ පදය හෝ අනුගායන කෙරෙයි. .... ?

මේ අනුගිති විවය යයි කියනු ලැබේ. මේ විවය නම් ගාර සි.

3. තත්ව කතමො සුභතිභාගේ :

8. සබ්බසං භාරතං - යා හුමි යො ච ගොචරේ කෙසං,
සුභතාසුභත පරිකා - භාරේ සුභතීති නිද්දිවෙහි.

භාරතං සොළසකං යථා දෙසනා යථා විචයො යො ච
නිද්දිසිතති¹ අයං නිද්දෙසො, අයං පුච්ඡා සුතොසු න සුඡ්ඡතිති යා
තත්ව විමංසා අයං සුභතී.

යථා හි සහෙතු සප්පච්චයා සතතා සංකිලිසානති, අනුභවො
අනුභවො සතතානං සංකිලෙසාය, සහෙතු සප්පච්චයා සතතා
විසුඤ්ඤාති, අනුභවො අනුභවො සතතානං විසුඤ්ඤාති.

“සීලවතා අනන්ද පුග්ගලෙන න චේතනාකරණීයා² ‘තිනති මෙ
අපිප්පටිසාරො’ උප්පජ්ජෙය්‍යාති³ - පෙ - වේය්‍යාකරණං⁴. තතතබ්බං.
අයං විසුඤ්ඤා මග්ගො. තස්ස කො හෙතු⁵ කො පච්චයො සීලකම්මස්ස,
චත්තාරො හෙතු ච පච්චයා ච : යො ච සප්පරිසසංසෙවො යො ච
පතිරුපදෙසවාසො⁶ අයං උපාදුපච්චයනාය පච්චයො යං පොරුණ-
කම්මං අයං විපාකො පච්චයො, තාය පච්චයනාය අනාසම්මාපණීති,
අයං හෙතු, ඉති සීලකම්මො සහෙතු සප්පච්චයොති ඉදං ලොකිකං
සීලං.

යං පඤ්ඤා ලොකුහතරං සීලං තස්ස තිණි ඉඤ්ජියාති පච්චයො
සඤ්ජියං විරිසිජියං⁷ සමාසිජියං. අයං පච්චයො. සතිජියං ච
පඤ්ඤාජියං ච හෙතු. පඤ්ඤා නිබ්බට්ඨානිති යං යං සීලං ජායති.
සොභාපක්කං ච සීලං ගොභායං හෙතු අයං පච්චයො (?)

යං පුන සමාසිකො පස්සද්ධි ච පිති ච පාමොජ්ජං ච පච්චයො. යං
සුඛං හෙතු, තෙන සමාසිකකම්මො සහෙතු සප්පච්චයො, යං
සමාසිකො යථාභූතං පජානාති, අයං පඤ්ඤා. තස්සා¹⁰ පරතොභොගො
ආර්ථිකතං ච යොගිසොමනසිකරේ හෙතු ච පච්චයො ච. ඉති
ඉමෙ තයො බ්‍රහ්ම සහෙතු සප්පච්චයා. එවං සතත පඤ්ඤා සතත-
බ්‍යාකරණීසු ච සුතොසු න සුඡ්ඡති. අයං සුභතීභාරේ, සො චතුසු
මහාපදෙසෙසු දට්ඨබ්බො.

4. තත්ව කතමො පදට්ඨාන භාගේ :

9. ධම්මං දෙසෙති ජිනො - තස්ස ච ධම්මස්ස යං ‘පදට්ඨානං,
ඉති යච සබ්බධම්මො¹¹ - එසො භාරේ පදට්ඨානො

1. නිද්දිසිතති - ම, PTS.
2. වේය්‍යාකරණීයා, - ම, PTS.
3. පිප්පටිසාරො - ම, PTS.
4. උප්පාදෙය්‍යා - ම, PTS.
5. අබ්‍යාකරණං - ම, PTS.
6. තස්ස හෙතු - ම.
7. පතිරුපදෙසවාසො ච - ම.
8. පච්චයො - ම, PTS.
9. විරිසිජියං - ම.
10. තස්ස - ම, PTS.
11. එතතාචතා සබ්බධම්මොනං -

3. එහි යුක්තිභාරය කවරෙ යන් :

8. සියලු භාරයන්ගේ බාඤ්ඡන, සංඛ්‍යාත යම් භූමියක් ඇද්ද, සූත්‍රාර්ථ සංඛ්‍යාත, යම් ගොවරයෙකුත් ඇද්ද, ඒ අර්ථවාඤ්ඡනයන් මහා-අපදෙසයන් හා යුක්ත අයුක්ත (යෙදෙන නොයෙදෙන) බව, දැක්වීම ලක්ෂණ කොට ඇත්තේ යුක්තිභාර නමැයි දක්වන ලද්දේය.

යොළොස් භාරයන්ගේ දෙසනාභාරය මෙන් විවයභාරය මෙන් යම් විමංසායෙක් දක්වනු ලැබේ ද, සූත්‍රයන්හි මේ නිර්දේශය මේ පුච්ඡාව නො යෙදේ යයි එහි යම් විමංසායෙක් ඇද්ද මේ යුක්ති නම් වේ.

ඒ මෙසේ යැ, හෙතු සහිත වූවාහු ප්‍රත්‍යය සහිත වූවාහු සත්ත්වයෝ සංක්ලේශයට පැමිණෙන්නාහු ය, සත්ත්වයන්ගේ කෙලෙසීමට හේතුවෙන් ඇත, ප්‍රත්‍යයෙන් ඇත. හෙතු සහිත වූවාහු ප්‍රත්‍යය සහිත වූවාහු සත්ත්වයෝ විඤ්ඤියට පැමිණෙත්. සත්ත්වයන්ගේ විඤ්ඤියට හේතුවෙන් ඇත, ප්‍රත්‍යයෙන් ඇත.

“ආනන්දය, සිල්වත් පුතුල්ලු විසින් ‘කියෙයින්’ මට අවිප්‍රතිසාරය උපදනේ දැ”යි වෙනතා තො කැපුනැති යැ ..... වෙයසාකරණය විස්තර කළ යුතු. මේ විඤ්ඤියට මාර්ග යැ, ඒ ශිලස්කන්ධයට හේතු කවරෙ යැ, ප්‍රත්‍යය කවරෙ යැ : හේතුහු ද ප්‍රත්‍යයෝ ද සතර දෙනෙක් වෙති : යම් සන්පුරුපයායෙව්‍යයෙක් ඇද්ද යම් ප්‍රතිරූප දෙශවාසයෙකුත් ඇද්ද, උපාද ප්‍රත්‍යයනායෙන් මේ ප්‍රත්‍යය වෙයි. යම් පුරාණ කර්මයක් ඇද්ද ඒ කර්මයාගේ විපාකය ප්‍රත්‍යය වෙයි, ඒ ප්‍රත්‍යයභාවයෙන් ආත්මසම්ප්‍රණීය වෙයි. මේ හේතු යි. මෙසේ ශිලස්කන්ධය සහෙතු සප්‍රත්‍යය වේ යයි. මේ ලොකික ශිල යි.

යළි යම් ලොකොත්තරශිලයෙක් ඇද්ද ඒ ශිලයට සද්ධිත්ත්වය විරියත්ත්වය සමාධිත්ත්වය යන තුන් ඉන්ත්‍රියයෝ ප්‍රත්‍යය වෙති. මේ ප්‍රත්ත්‍යය යි. සත්ත්වය ද පඤ්ඤිත්ත්වය ද හේතු යි. නිබ්බේධගාමීනි ප්‍රඥයෙන් යම් ශිලයක් උපදි ද, සෝවත්තුගේ ද සිලය ලොකුත්තර යි.

යළි සමාධියට යම් පස්සද්ධියක් ප්‍රිතිසක් ප්‍රාමොදායෙන් ඇද්ද මේ ප්‍රත්‍යය යැ, යම් සුඛයක් ඇද්ද මේ හේතු යි. එයින් සමාධිත්තත්වය සහෙතු සප්‍රත්‍යය වේ. යම් හෙයෙකින් සමාගිත වූයේ යථා භූත වැ දූතගති ද මේ ප්‍රඥ යැ. ඒ ප්‍රඥාවට පරතොහොසය ද අධ්‍යාත්ම යෙහි යොනියො මනසිකාරය ද හේතු ද ප්‍රත්‍යය ද වේ. මෙසේ මේ තුන් ස්කන්ධයෝ සහෙතු සප්‍රත්‍යය වෙත්. (එවං සත්ත පඤ්ඤා සත්ත්ඛ්‍යාකරණිසු ව යුත්තෙසු න යුජ්ජති?) මේ යුක්තිභාර යි” හේ සතර මහාපදෙසයෙහි දතයුක්තේ යි.

4. එහි පද්ධමානායාරය කවරෙ යැ :

9. ජිනපඤ්චමාර වූ බුදුහු දැන මි දෙසති. ඒ කුශලාදි හෙද වූ ධර්මයට කාරණ වූ යොනියොමනසිකාරාදි යම් පද්ධමානායෙක් ඇද්ද, මෙසේ සූත්‍රාගත වූ සියලු ධර්මයනට පද්ධමාන (ආසන්න කාරණ) දැක්වීම ලක්ෂණ වූ තෙල භාරය පද්ධමාන නම් වේ.

තත් පඤ්ච කාමගුණා කාමරුගස්ස පදට්ඨානං, යෙසං කෙසඤ්චි කාමරුගො උපපජ්ජති උපපන්නො වා උපපජ්ජස්සති වා එතෙසු යෙව් පඤ්චසු රූපාදිසු¹ ආයතනෙසු, නාඤ්ඤානු එතෙහි කාමරුගස්ස පදට්ඨානනති වුච්චිතෙ, තෙන පඤ්ච කාමගුණා කාමරුගස්ස පදට්ඨානං, පඤ්චන්ද්‍රියානි රූපරුගස්ස පදට්ඨානං, මනිඤ්ඤං භවරුගස්ස පදට්ඨානං, පඤ්චකකිකිස සකකාසදිට්ඨියා පදට්ඨානං, එකසට්ඨි දිට්ඨිගතාති දිට්ඨිරුගස්ස² පදට්ඨානං, කාමබාහු කාමරුගස්ස පදට්ඨානං, රූපබාහු රූපරුගස්ස පදට්ඨානං අරූපබාහු අරූපරුගස්ස පදට්ඨානං, සුඛසඤ්ඤා කාමරුගස්ස පදට්ඨානං, බ්‍යාපාදසඤ්ඤා බ්‍යාපාදස්ස පදට්ඨානං, අසම්පජ්ජනනා³ සමෙමාහස්ස පදට්ඨානං, නව්⁴ ආසානවිඤ්චති බ්‍යාපාදස්ස පදට්ඨානං, නව්චිධි මානං විධිමානස්ස⁵ පදට්ඨානං, සුඛා වේදනා රුභානුසයස්ස පදට්ඨානං, දුක්ඛා වේදනා පටිසානුසයස්ස පදට්ඨානං, අදුක්ඛමිසුඛා වේදනා අවිජ්ජානුසයස්ස පදට්ඨානං, අතනවාදපදනං ව ඉසිසාවාදෙ ව ලොභස්ස පදට්ඨානං, පාණාතිපාතො ව පිසුනවාචා ව ඵරුසවාච ව බ්‍යාපාදස්ස පදට්ඨානං, චිච්ඡන්තං ව සමඵපප්ප්‍රාපො ව මොහස්ස පදට්ඨානං, භවං භොගං ව වොකාරෙ ව අභබ්බාරස්ස පදට්ඨානං, බාහිරුතං පරිග්ගහො මමබ්බාරස්ස පදට්ඨානං, කායස්ස සම්භං දිට්ඨියා පදට්ඨානං, කායිකදෙසො දෙහස්ස පදට්ඨානං, කායිකකායාචො ලොභස්ස පදට්ඨානං, සො සො වා පන ධම්මො යෙන සෙන ආකරෙත්⁶ උපපජ්ජති සන්තාගිට්ඨානෙනත්⁷ වා ධම්මාගිට්ඨානෙන වා අනුසයෙන වා සො ධම්මො තස්ස පදට්ඨානං. තෙන ආකාරෙත්⁸ සො ධම්මො උපපජ්ජති.

ගථා මනුස්සො පුරිමස්ස පදස්ස පදට්ඨානං අලභනො දුතියං පදං උග්ගරති. සො පච්ජානුපදං සංහරති⁹. යදි පන යො න දුතිය-පදස්ස පදට්ඨානං ලභති, අපරං පදං උග්ගරති, තස්ස සො චෙසො පච්චයො භවති. එවං ධම්මො කුසලො වා අකුසලො වා අබ්‍යාකතො වා පදට්ඨානං අලභනො න පච්ඡන්ති, ගථා පසුතගස්ස ධම්මස්ස යොතිසො¹⁰. අයං වුච්චති පදට්ඨානො භාගේ.

5. නත්ථ ඝාතමො ලක්ඛණො භාගේ :

10. චුත්තමහි එකධම්මෙ - යෙ ධම්මා එකලක්ඛණා තෙන, සබ්බෙ භවන්ති චුත්තා - සො භාගේ ලක්ඛණො නාම.

1. යෙපි - මජ්ඣං,
2. රූපෙසු - මජ්ඣං, PTS,
3. අසම්පජ්ඤානා - ම, PTS.
4. මානස්ස - ම,
5. ආරම්මණෙන - ම, PTS.
6. සම්මාගිට්ඨානෙන - ම, PTS.
7. පටිසංහරති - PTS.
8. යොතිලාභො - මජ්ඣං,

එහි පඤ්චකාමගුණයෝ කාමරාගයට පදවියාන යැ, යම් කිසි කෙනෙකුන්ට කාමරාගය උපදී ද, උපන්නේ හෝ උපදනේ හෝ වේ ද, තෙල රූපාදි පඤ්ච ආයතනයන්හි මැ උපදී, මොවුන් කෙරෙන් අන් තැනෙක කාමරාගයට පදවියාන නැති, එයින් කියනු ලැබේ, "පඤ්චකාම ගුණයෝ කාමරාගයට පදවියාන යැ, පඤ්චෙන්ද්‍රියයෝ රූපරාගයට පදවියාන යැ, මනඉන්ද්‍රිය හවරාගයට පදවියාන යැ, පඤ්චස්කන්ධයෝ සක්කාය දිට්ඨියට පදවියාන යැ, එක්සැටක් දෘෂ්ටිගතයෝ දිට්ඨි රාගයට පදවියාන යැ, කාමධාතුව කාමරාගයට පදවියාන යැ, රූපධාතුව රූපරාගයට පදවියාන යැ, අරූපධාතුව අරූපරාගයට පදවියාන යැ, සුඛසංඤ්ච කාමරාගයට පදවියාන යැ, ව්‍යාපාද සංඤ්ච ව්‍යාපාදයට පදවියාන යැ, සමාග්ඤ්ඤ රතීතබ්බ සම්මොහයට පදවියාන යැ, නව ආසානවස්තු ව්‍යාපාදයට පදවියාන යැ, නව විධ මානය විධා සංඛ්‍යාත මානයට පදවියාන යැ, සුඛවේදනාව රාශානුශයට පදවියාන යැ, දුක්ඛ වේදනාව පටිසානුසයට පදවියාන යැ, අසුක්ඛමසුඛ වේදනාව අවිද්‍යානුශයට පදවියාන යැ, අත්තවාදුපාදනය ද මුසාවාදය ද ලොභයට පදවියාන යැ, ප්‍රාණඝාතය ද පිසුනවචනය ද පරුෂ වචනය ද ව්‍යාපාදයට පදවියාන යැ, මිත්ථ්‍යාදෘෂ්ටිය ද සම්ඵලප්‍රලාපය ද මොහයට පදවියාන යැ, හවය ද භොග ද ව්‍යවකාරය (සිතෙහි ව්‍යාකූලබව) ද අභංකාරයට පදවියාන යැ, බාහිර වස්තූන් ගේ පරිග්‍රහය මමංකාරයට පදවියාන යැ, කායසංගය (ඇලීම) දෘෂ්ටියට පදවියාන යැ, කායික දෙපය ද්වේෂයට පදවියාන යැ, කායකසටය ලොභයට පදවියාන යැ, නවද යම් යම් ධර්මයෙක් සත්ත්වප්‍රඥප්ති වශයෙන් හෝ ධර්මවශයෙන් හෝ අනුගය වශයෙන් හෝ යම් යම් අකාරයකින් උපදී ද, ඒ ධර්මය එයට පදවියාන යි. ඒ ආකාරයෙන් ඒ ධර්මය උපදී.

යම්යේ මිනිසෙක් පළමු පාදයට පිය තබන තැනක් නො ලබනුයේ දෙවැනි පිය තබයි, හෝ පසුපිය හඳුළුවයි, යළි ඉදින් යමෙක් දෙවැනි පියට පිය තබන තැනක් නො ලබා නම් අනික් පිය නගයි; ඔහුට තෙල ප්‍රත්‍යය වේ. එපරිදි කුශල හෝ අකුශල හෝ අව්‍යාකෘත හෝ ධර්මය පදවියානය නො ලබනුයේ නො පවතී. (යථා පසුන්තස්ස ධම්මස්ස යොනියො?) මේ පදවියානභාර යයි කියනු ලැබේ.

5. එහි, ලක්ඛණභාර කවරෙ යත් :

10. (කුශලාදි හෝ ස්කන්ධාදි හෝ) එක් ධර්මයක් සූත්‍රයෙහි වදළ කල්හි (කුශලාදි ස්කන්ධාදි භාවයෙන්) එය හා සමාන ලක්ෂණ වූ යම් ධර්මකෙනෙක් වෙත් ද, ඒ හැම ධර්මයෝ ලක්ෂණ වශයෙන් කියන ලද්දහු වෙති, (නො දැක් වූ ධර්මයෝ එළවා දැක්වීම ලක්ෂණ කොට ඇති) ඒ භාරය ලක්ඛණභාර නම් වේ.

“සෙසං ච සුසමාරදා - නිව්මං කායගතාසනි” නි ගාථාය වුත්තාය කායගතාගතියා වුත්තා වෙදනාගතා විතතගතා ධම්මගතා ච සනි, චතුත්තං සනිපට්ඨානානං එකෙන සනිපට්ඨානෙන. නහි විතතං එකසම්මි විඤ්ඤාණධර්මියා පච්ඡන්ති, නානාස් ගභිස්ස පච්ඡන්ති, කායගතාසනියා වුත්තාය වුත්තා වෙදනාගතා විතත - ධම්මගතා ච. නහි කායගතාසනියා භාවිතාය සනිපට්ඨානා චත්තායෙ භාවනාපාරිසුරිං ගච්ඡන්ති. එවං තස්සදිසෙස්ස ධම්මෙස්ස වුත්තෙස්ස සබ්බධම්මා වුත්තා ච භවන්ති.

“සවිතතපරියොදපනා¹ එවං බුහිංසා සාසන” නහි ගාථා වෙහසිකා ධම්මා වුත්තා, විතත රූපං වුත්තං. ඉදං නාමරූපං දුක්ඛං අරියසම්මං තතො සවිතතපරියොදපනා² යං පරිවෙධෙන ඔදපෙති, තං දුක්ඛං යතො ඔදපෙති සො සමුදයො යෙන ඔදපෙති, සො මග්ගො. යං ඔදපිතං සො නිරෝධො.

“චක්ඛුං ච පරිච්ච රූපෙ ච උප්පජ්ජති චක්ඛුචිඤ්ඤාණං.” තත්ථ සඤ්ජානා වෙදනා සඤ්ඤා වෙහනා එසෙසා මනසිකායෙ එතෙ තෙ ධම්මා එකලක්ඛණා උප්පාදෙලක්ඛණෙන. යො ච රූපෙ නිබ්බිඤ්ඤා, වෙදනාය සො නිබ්බිඤ්ඤා, සඤ්ඤාසංඛාරචිඤ්ඤාණෙස්සපි සො නිබ්බිඤ්ඤා. ඉති යෙ එකලක්ඛණා ධම්මා තෙසං එකමහි ධම්මෙ නිද්දිට්ඨා සබ්බෙ ධම්මා නිද්දිට්ඨා භොනති අයං වුච්චති ලක්ඛණො භායෙ.

6. තත්ථ ඝනමො චතුබ්බසො භාගේ :

11. නිරුතති අභිජ්ජායො ච - බ්‍යඤ්ඤා දෙසනා³ ච,
සුත්තන්තො පුබ්බාපරස්සනි - එසො භායෙ චතුබ්බසො.

තත්ථ කතමා නිරුතති : සා කථං පරියෙසිතබ්බා, යථා වුත්තං භගවතා “එතාදසනි අමෙතනි සමන්තාගතො භික්ඛු ඩිප්පං ධම්මෙස්ස මහත්තං පාපුණාති, අත්ථකුසලො ච භොති ධම්මකුසලො ච භොති බ්‍යඤ්ඤාකුසලො ච භොති නිරුතතිකුසලො ච භොති ඉත්ථාධිවචන-කුසලො ච භොති පුරිසාධිවචනකුසලො ච විපුරිසාධිවචනකුසලො ච අනිතාධිවචනකුසලො ච අභාගතාධිවචනකුසලො ච පච්චුප්පත්තාධි-වචනකුසලො ච එකාධිප්පායෙන කුසලො අද්වේකාධිප්පායෙන⁴ කුසලො නිමිති දෙසිතං අනිතානාගතපච්චුප්පත්තං. ඉත්ථාධිවචනෙන පුරිසාධි-වචනෙන සබ්බා යථාසුත්තා නිද්දිට්ඨා තං බ්‍යඤ්ඤාතො නිරුතති-කොසලතො යො යං සුත්තස්ස පුරිසාධි දුන්නිරුතති තං අමෙතනි, ඉදං එවං නිරෝපයිතබ්බං, ඉදමපි න නිරෝපයිතබ්බං. ඉදං වුච්චතෙ නිරුතතිකොසලං.”

1. පරියොදපනං - ම.

2. පරියොදපනා - ම.

3. නානාධිප්පායෙන - ම, PTS.

“යම් කෙනෙකුත් විසින් නිරතුරු කාහිසාසි මොනවට වඩන ලද ද” යන ගාථායෙහි කායගතාසනීය වදළ කල්හි වෙදනාගතා-විත්තගතා-ධම්මගතාසනී ද වදරනලද්දහු වෙති. සතර සතිපට්ඨානායෙන් එක සතිපට්ඨානාසනීන් වදළ හෙයිනි. විත්තය එක විඤ්ඤාණවිධිතියෙකිනි නො වූ පවති, නානාගතින්හි පවති, කායගතාසනීය වදළ කල්හි වෙදනා - විත්ත - ධම්මගතාසනී ද වදරන ලද වෙයි. කායගතාසනී වැඩුකල්හි සතර සතිපට්ඨානායෝ භාවනායෙන් පිරිවට නො වූ යෙත්. මෙසේ ඊට සමාන වූ ධර්මයන් වදළ කල්හි සියලු ධර්මයෝ වදරන ලද්දහු ද වෙත්.

“සවිත්තපරියොදපනං එතං බුද්ධාන සාසනං” යන ගාථාව : මෙහි වෛතසික ධර්මයෝ වදරනලද්දහුය. විත්තයෙහි රූපය කියනලදී, මේ නාමරූපය දූඛායාසනා යැ, එයින් ස්වවිත්තයාගේ පවිත්‍ර කිරීම වේ. යමක් ප්‍රතිවේධ සංඛ්‍යාන පරිඤ්ඤාමයෙන් පවිත්‍ර කෙරේ ද, එය දූඛ යැ, යමක් කෙරෙන් පවිත්‍ර කෙරේ ද ඒ සමුදය යැ, යමක් කරණකොට පවිත්‍ර කෙරේ ද, ඒ මාර්ගය යැ, යමක් පවිත්‍ර කරන ලද ද ඒ නිරෝධ යි.

“වක්ඛං ව පට්ඨව රූපෙ ව උප්පජ්ජති වක්ඛුට්ඨඤ්ඤාණං” එහි සහජාත වූ වෙදනා යැ සඤ්ඤා යැ වෙනනා යැ එස්ස යැ මනසිකාර යැ යන තෙල ධර්මයෝ උත්පාද ලක්ෂණයෙන් සමාන ලක්ෂණ ඇත්තාහු යැ. යමෙක් රූපයෙහි නිර්වේදයට (කලකිරීමට) පැමිණේ ද හේ වෙදනායෙහි නිර්වේදයට පැමිණෙයි. සඤ්ඤා-සබ්බ-විඤ්ඤාණයන්හිදු හේ නිර්වේදයට පැමිණෙයි, මෙසේ සමාන ලක්ෂණ වූ යම් ධර්මකෙනෙක් වෙත් ද, ඔවුනතුරෙන් එක් ධර්මයක් දක් වූ කල්හි සියලු ධර්මයෝ දක්වන ලද්දහු වෙත්. මේ ලක්ෂණභාර යයි කියනු ලැබේ.

6. එහි චතුර්විංශකාරය කවරෙ යත් :

11. සුත්‍රාගත, පදනිර්වචන සංඛ්‍යාත නිරුක්තිය ද දෙශකයන්ගේ අධිප්‍රාය ද දෙශනාවගේ නිදනාය ද සුත්‍රාර්ථ වූ පූර්වාපරයන්ගේ ද යන චතුර්විධ ලක්ෂණයන් වර්ණනා කිරීම ලක්ෂණ කොට ඇති තෙල භාරය චතුර්විංශ නම් වේ.

එහි නිරුක්ති කවර : ඒ නිරුක්ති කියෙයින් සෙවියැයුත්ති ද යත් : භාග්‍යවතුන් වහන්සේ විසින් මෙසේ වදරන ලද : “එකොළොස් අහෙකින් සමන්වාගත මහණ වහා ධර්මයෙහි වහන්ත්වයට පැමිණෙයි, පාළි අර්ථයෙහි දක්ෂවුයේන් වෙයි, පාළියෙහි දක්ෂ වූයේන් වෙයි, දක්ෂර වාක්‍ය සංඛ්‍යාත ව්‍යඤ්ජනායෙහි කුසල වූයේන් වෙයි නිර්වචනයෙහි කුසල වූයේන් වෙයි, ස්ත්‍රීප්‍රඥප්තියෙහි නිපුණ වූයේන් වෙයි, පුරුෂ ප්‍රඥප්තියෙහි නිපුණ වූයේන් වෙයි, නපුංසක ප්‍රඥප්තියෙහි නිපුණ වූයේන් වෙයි, අතීත ප්‍රඥප්තියෙහි නිපුණ වූයේන් වෙයි, අනාගතප්‍රඥප්ති යෙහි නිපුණ වූයේන් වෙයි, වර්තමානප්‍රඥප්තියෙහි නිපුණ වූයේන් වෙයි, එකවචනයෙහි නිපුණ වූයේන් වෙයි, අනෙක වචනයෙහි නිපුණ වූයේන් වෙයි, ප්‍රත්‍යුත් පන්තාධිවචනයෙහි කුසල වූයේන් වෙයි, එකාධිප්‍රායයෙන් දෙසනලද්දෙහින් අනෙකාධි ප්‍රායයෙන් දෙසන ලද්දෙහින් කුසල වෙයි. ඒ එසේ මැය කිම දෙශිතය අතීතානාගත ප්‍රත්‍යුත්පන්න ද, ස්ත්‍රීලිංගයෙන් පුරුෂලිංගයෙන් නපුංසක ලිංගයෙන් දෙසන ලද දෑයි සියල්ල සුත්‍රානුරූප ව දක්වන ලද, එය බ්‍යඤ්ජනවශයෙන් නිරුක්තිකුසලබව හෙයින් සුත්‍රයාගේ යම් සුනිරුක්ති දුන් නිරුක්තියක් වේ ද එය “මේ පදය මෙසේ නිරූපණය කළයුතු ය, මෙය නිරූපණය නොකළයුතු යයි ත්‍රවණින් බලයි. මේ නිරුක්තියකොඳුරා යයි කියනු ලැබේ. (මෙහි පෙළ ඉතා ව්‍යාකූලයි.)

තත්ව කතමිං අභිප්පායකොසලං : යථාදෙසිතස්ස සුත්තස්ස (සබ්බස්ස වාරං භවිත්ති, ඉමෙන භගවතා දෙසිතනති) යථා කිං :

“අප්පමාදෙ අමිතපදං¹ පමාදෙ මච්චුතො පද”නති ගාථා

තත්ව භගවතො කො අභිප්පායො : යෙ අමිතමේව² ආකඛිනති තෙ අප්පමන්නා විහරිස්සනති. අයං අභිප්පායො.

12. (යොගස්ස කාලං න නිවිත්තති යා ච සො න තත්ව පාපිත්තමෙ භවිනති,
වෙදනාමඤ්ඤාදිනා පවෙදිතං.
බුහරජාසවා දුක්ඛා පමොක්ඛාතා.) ?

එත්ව භගවතො කො අභිප්පායො : යෙ දුක්ඛෙතනානස්සාදකා³ (?) තෙ විරියමාර්ගස්සනති දුක්ඛක්ඛයායා⁴ති අයං තත්ව භගවතො අභිප්පායො. ඉති ගාථාය වා බ්‍යාකරණේ වා දෙසිතෙ ඉමිනා සුත්තෙන සාධකා (?) යො එවං ධම්මානුබම්බං පටිපජ්ජතිති සො අභිප්පායො. අයං වුච්චති දෙසිනාධිප්පායො,

තත්ව කතමො පුබ්බාපරසක්ඛි : (යං ගාථායං වා සුත්තෙ⁵ වා පදනි අසිතිතාති (?) භවිනති එවං වා එවමෙවති තස්සා ගාථාය සුත්තස්ස වා යාති පුරිමාති පදනි යාති ච පච්ඡිමකාති, නාති සමොසාරෙතබ්බාති. එවං සො පුබ්බාපරෙත සක්ඛි ඤායති. යා එකා සමාරභා ගාථා දො නිණ්ඤී වා තස්සමෙනදෙසෙ භාසිතානං අභාසිතාති ගාථාති අනිද්දිවේඨා අනේවා භවති තදුපධාරිතබ්බං යං වත්තබ්බං. ඉතිස්ස පරියෙසමානස්ස පරියෙසනාකඛි, තස්ස වා පුග්ගලස්ස පඤ්ඤාතති. අපරෙ පරියෙසිතබ්බං. ඉදං වුච්චතෙ පුබ්බාපරෙත සක්ඛි.) ?

‘කොසල’නති වජ්ජුතො නිදනකොසලං. බ්‍යාඤ්ඤානො නිරුත්ති-කොසලං, දෙසනාධිප්පායකොසලං, පුබ්බාපරෙත සක්ඛිකොසලං. තත්ව තස්ස භාථා පරියෙසිතා නිදනං වා උපලභිතුං⁶. න අනේවා නිද්දිසිතබ්බො වජ්ජුතො නිදනකොසලං අත්තකොසලං. ඉමෙති වතුති පදෙති අනේවා පරියෙසියනො යථාභුතං පරිසිවේඨා භොති. අථ ච සබ්බො වජ්ජුතො වා නිදනෙන වා යො අභිප්පායො බ්‍යාඤ්ඤා නිරුත්ති සක්ඛි ච අනුත්තරේ එසො පුබ්බාපරෙත එවං සුත්තතේන දෙසිතබ්බං. අයං වතුබ්‍යුභො භාගේ.

7. තත්ව කතමො ආවනො භාගේ :

13. එකමිති පදව්ඨානෙ - පරියෙසති සෙසකං පදව්ඨානං,
ආවත්තති පටිපකෙඛි - ආවනො නාම සො භාගේ.

-
1. අමතං පදං - ම, PTS.
  2. යංච, සබ්බා - ම.
  3. අසිතිමේව - ම, PTS.
  4. දුක්ඛසා සාධකා - PTS.
  5. බ්‍යාකරණෙන - ම, PTS
  6. සුත්තෙසු - ම,
  7. උපලභිතුං - ම, PTS

එහි අයිස්පායකොසල්ලය කවරෙ යන් : දෙශනා කරන ලද සූත්‍රය පිළිබඳව භාග්‍යවතුන් විසින් මේ අදහසින් දෙයන ලද්දී දෙශනායෙහි අදහස දැක්වියයුතු යැ (?) කෙබඳු ද යන් :

“ස්මානි අවිප්‍රවාය සංඛ්‍යාන අප්‍රමාදය නිවනට කාරණ යැ, ප්‍රමාදය මරණයට කාරණ වෙයි” යන ගාථාව යැ.

මෙහි ලා භාග්‍යවතුන් වහන්සේගේ අදහස කවරෙ යැ : යම් කෙනෙක් අමානය (නිවන) මැ කැමැති වෙත් ද, ඔහු අප්‍රමත් වැ වාසකරන්නාහ” යන මේ අදහස යි.

12. (මේගාථාව අභිශයින් ව්‍යාකූල යැ මේ නාක් ශුද්ධ කිරීමට හයරක් නො ලැබිණ.)

මෙහි භාග්‍යවතුන් වහන්සේගේ අදහස කවරෙ යන් : යම් කෙනෙක් දුකින් මිදෙනු කැමැත්තාහු ද, ඔහු දුක් ක්ෂය කිරීම පිණිස වියහාරමග කරන්නාහු යැ. මේ එහි භාග්‍ය වන්හුගේ අදහස යි. මෙසේ ගාථාවක් හෝ වෙය්‍යාකරණයක් හෝ දෙසින කල්හි මේ සූත්‍රයෙන් දක්වූ ධර්මානුධර්මයෙහි පිළිපදනේ යැ යනු අභිප්‍රාය යි. (?) මේ දෙශනායිස්පාය නමැයි කියනු ලැබේ.

එහි පුබ්බාපරයන්ති කවරෙ යන් :

(පුබ්බාපරයන්ති දක්වන වාක්‍යය ද ව්‍යාකූලව ඇත.)

කොසල්ල යනු : වස්තු වශයෙන් නිදන දුක්චීමෙහි කුශල බව ද ව්‍යඤ්ජන වශයෙන් නිරුක්ති දුක්චීමෙහි කුශලබව ද, දෙශනායෙහි අදහස දුක්චීම පිළිබඳ කුශලබව ද පූර්වාපර වශයෙන් දෙශනා සන්ධි දුක්චීමෙහි කුශලබව ද වේ ..... ? (මෙ ද ව්‍යාකූල නැතෙකි)..

මේ වතු බ්‍යුහහාර යි.

7. එහි ආවත්තහාර කවරෙ යන් :

13. ආරම්භධාතු ආදි (පරක්කමධාතු ආදියට) පදවිධාන වූ එක් ධර්මයක් දෙශනාරූප කල්හි ඒ ධර්මයට විෂභාගභාවයෙන් (ප්‍රමාදදියට පදවිධාන වූ කොසල්ජාදි) අවශෙෂ පදවිධානධර්මය ගවෙෂණය කෙරෙයි, එය සොයා ප්‍රතිපක්ෂධර්මයන් ආවර්තන කෙරෙයි. (මෙසේ සභාග විෂභාගවශයෙන් ආවර්තන ලක්ෂණ වූ) ඒ භාරය ආවට්ඨහාර නම් වේ’.

යථා කිං : “උත්තලානං¹ පමත්තානං” නති ගාථායො ඉදං කිසිස පදධානං : කුසලානං² ධම්මානං³ ඔසගගස්ස⁴. කුසලධම්මොස්සගො, පන කිසිස පදධානං : අකුසලධම්ම⁵ පටිසෙවනාය. (පමාදො) කිසිස පදධානං : කිලෙසවත්තුවටිසෙවනාය. ඉති පමාදෙන මොගපක්ඛිසා දිට්ඨි අවිජ්ජා ඡන්දරගපක්ඛිසා, තත් තණ්හාව දිට්ඨි ච චන්තාරෙණ ආසවා, තණ්හා කාමාසාවො ච භවාසාවො ච, දිට්ඨි දිට්ඨාසාවො ච අවිජ්ජාසාවො ච. තත් විතෙත අප්පිති දිට්ඨි වෙතයිතොසු නිවචනති පඤ්චසු කාමගුණෙසු අර්ඛාච්ඡානෙන කාමාසාවො, උපපතතිසු ආසතභි භවාසාවො. තත් රූපකායො කාමාසවස්ස භවාසවස්ස ච පදධානං, නාමකායො දිට්ඨාසවස්ස අවිජ්ජාසවස්ස ච පදධානං.

තත් අලලියනාය⁶ අර්ඛාච්ඡානවාහනං කාමාසවස්ස ලක්ඛණං, පත්තනා ගතොන⁷ අභිසංඛාරකාය සංඛාරණං⁷. භවාසවස්ස ලක්ඛණං, අභිනිවෙසො ච පරමායො ච දිට්ඨාසවස්ස ලක්ඛණං, අපපටිවෙධො ච ධම්මෙසු අසම්පජ්ඣස්ස ච අවිජ්ජාසවස්ස ලක්ඛණං.

ඉමෙ චන්තාරෙණ ආසවා චන්තාරි උපාදනාති : කාමාසාවො කාමුපාදනං, භවාසාවො භවුපාදනං, දිට්ඨාසාවො දිට්ඨුපාදනං, අවිජ්ජාසාවො අත්තවාදුපාදනං, ඉමෙහි චතුති උපාදනෙහි පඤ්චකංකො.

තත් අවිජ්ජාසාවො විතෙත පභාතබ්බො සො විතෙත විතනානුපසයිස්ස පභිසති, දිට්ඨාසාවො ධම්මෙසු පභාතබ්බො, සො ධම්මෙසු ධම්මානුපසයිස්ස පභිසති. භවාසාවො ආසතභිසා පභාතබ්බො, සො වෙදනාසු වෙදනානුපසයිස්ස පභිසති. කාමාසාවො පඤ්චසු කාමගුණෙසු පභාතබ්බො, සො කායෙ කායානුපසයිස්ස පභිසති.

තත් කායානුපසයනා දුක්ඛං අරියසම්මං හජති, වෙදනානුපසයනා පඤ්චානං ඉන්ද්‍රියානං පච්චයො, සුඛිත්තියස්ස දුක්ඛිත්තියස්ස තොමනස්සිත්තියස්ස දෙමනස්සිත්තියස්ස උපෙක්ඛිත්තියස්ස සත්තනිලෙහොපචාරො තෙන සමුදයං හජති, විතෙත විතනානුපසයනා නිරෝධං හජති, ධම්මෙසු ධම්මානුපසයනා මග්ගං හජති.

තෙනස්ස චතුසු ච දස්සනෙන තස්සෙව සබ්බෙ පභිසනති යෙන නිද්දිට්ඨා පථමං “උත්තලානං පමත්තානං තෙනං චස්සනති ආසවා,” ජානතො හි පස්සතො ආසවානං ඛයො, දුක්ඛං සමුදයො නිරෝධො මග්ගො හි අකුසලා ධම්මා එවං පරිසෙයිතබ්බො යථා තස්ස අකුසලස්ස ගති තතො පටිපතෙතන අකුසලෙ ධම්මෙ පරිසෙසති තෙසං කිලෙසානං හාරෙන ආවත්තති. අයං වුච්චතෙ ආවට්ටො භාගෙ.

1. උත්තලානං - PTS. උත්තරිඨානං - මජ්ඣං.
2. කුසලා ධම්මා - PTS.
3. ඔසගගස්ස - ම, PTS.
4. අකුසලා ධම්මා - PTS.
5. අලලියනාය - ම.
6. පත්තනගත්ත - මජ්ඣං.
7. සංඛාරණං - ම.

කෙබඳු ද යත් : “උන්නද්‍රානං, පමන්තානං” යන ගාථා යි, මේ කුමකට පදවියාන ද යත් : කුශලධර්මයන්ගේ හැරවීමට යැ, කුශලධර්මයන් හැරවීම වැලික් කුමකට පදවියාන ද යත් : අකුශලධර්මයන්ගේ සේවනය කිරීමට යැ, (අප්‍රමාදය) කුමකට පදවියාන ද යත් : කුශලධර්මසේවනයට යැ, (ප්‍රමාදය) කුමකට පදවියාන ද යත් : ක්ලේශවස්තු සේවනයට යැ මෙසේ ප්‍රමාදය හෙතුකොටගෙන මොහපක්පයෙහි වූ දාෂ්ටිය ද ඡන්දරාග පක්ෂයෙහි වූ අවිද්‍යාව ද වෙයි. එහි තෘෂ්ණාවන් දාෂ්ටියන් සතර ආසුවයෝ වෙත්. තෘෂ්ණාව කාමාසුවය ද භවාසුවය ද වෙයි. දාෂ්ටිය දාෂ්ටි ආසුවය ද අවිද්‍යාසුවය ද වේ. එහි විත්තයෙහි (?) ඇත යන දාෂ්ටිය වෛරාශියෙන් හිතා යයි පඤ්චකාමගුණයන්හි බැසගෙන සිටීමෙන් කාමාසුවය වෙයි, උපප්‍රාප්තියෙහි ඇලීම භවාසුවය වේ. එහි රූපකාය කාමාසුවයට ද භවාසුවයට ද පදවියාන යැ, නාමකාය දාෂ්ටිආසුවයට ද අවිද්‍යාසුවයට ද පදවියාන යි.

එහි ඇලීමෙන් අධ්‍යාත්මයෙහි බැසගෙන සිටීම කාමාසුවයන්ගේ ලක්ෂණ යැ, ප්‍රාර්ථනයෙන් ග්‍රන්ථනයෙන් අභිසංස්කාරකායයාගේ සංස්කරණය භවාසුවයාගේ ලක්ෂණ යැ, අභිනිවේශය ද පරාමාසය ද දාෂ්ටිආසුවයාගේ ලක්ෂණ යැ, ධර්මයන්හි අප්‍රතිවේධය ද අසම්ප්‍රජන්‍යය ද අවිද්‍යාසුවයාගේ ලක්ෂණ යි.

මේ සතර ආසුවයෝ සතර උපාදනයෝ වෙති : කාමාසුවය කාමොපාදනයැ, භවාසුවය භවොපාදනයැ, දාෂ්ටිආසුවය දාෂ්ටිපාදනයැ, අවිද්‍යාසුවය ආත්මොදෙපාදනය යි. මේ සතර උපාදනයන්ගෙන් පඤ්චස්කන්ධයෝ වෙත්.

එහි අවිද්‍යාසුවය විත්තයෙහි ලා ප්‍රභාතව්‍ය යැ, එය විත්තයෙහි චින්තානුදර්ශී වූවනුට ප්‍රතිණ වෙයි. දාෂ්ටිආසුවය ධර්මවිප්‍රසාදයෙහි ප්‍රභාතව්‍ය යැ, එය ධර්මයන්හි ධර්මානුදර්ශී වූවනුට ප්‍රතිණ වෙයි. භවාසුවය ආයත්තියෙහි ලා ප්‍රභාතව්‍ය යැ, එය වේදනාවන්හි වේදනානුදර්ශී වූවනුට ප්‍රතිණ වෙයි, කාමාසුවය පස්කම්ගුණයෙහි ලා ප්‍රභාතව්‍ය යැ, එය කයෙහි කායානුදර්ශී වූවනුට ප්‍රතිණ වේ.

එහි කායානුපස්සනාව දුූඛායාසත්‍යය හජනය කෙරෙයි, වේදනානුපස්සනාව සුඛින්ද්‍රිය දුක්ඛින්ද්‍රිය සොමනස්සින්ද්‍රිය දෙමනස්සින්ද්‍රිය උපෙක්ඛින්ද්‍රිය යන පඤ්චෙන්ද්‍රියයන්ට ප්‍රත්‍යය වෙයි, එයින් සජ්ඣ ක්ලේශයන්ගේ උපචාරය සමුදයසත්‍යය හජනය කෙරෙයි. විත්තයෙහි චින්තානුපස්සනාව නිරොධසත්‍යය හජනය කෙරෙයි. ධර්මයන්හි ධම්මානුපස්සනාව මාර්ගසත්‍යය හජනය කෙරෙයි.

එහෙයින් සතර යතිපට්ඨානයන්හි ලා චතුරාර්‍ය්‍ය සත්‍යයන්ගේ දර්ශනයෙන් ඔහුගේ සියලු ආසුවයෝ ප්‍රතිණ වෙත්. යම්හෙයකින් පළමු කොට “උන්නද්‍රානං පමන්තානං තෙසං වඩ්ඪන්ති ආසවා” යනු දක්වන ලද්දේ ද එහෙයිනි. (යොගියොමනසිකාරය) දන්තනුට දක්නනුට මැ ආසුවක්පය වෙයි ... අකුශලධර්මයෝ මෙසේ යෙවියැ යුක්තාත. අකුශලයාගේ ගති (පැවැත්ම) යම්තාක් වේ ද එපරිද්දෙනි. ඊට ප්‍රතිපක්ෂ වීසින් අකුශල ධර්මයන් පයෝහිෂණ කෙරෙයි. ඒ ක්ලේශයන් මේ භාරයෙන් ආවර්තන කෙරෙයි. මේ ආවර්ට භාර යි කියනු ලැබේ.

එවං සුඤ්ඤාපි ධම්මා පරියෙසිතබ්බා. අකුසලධම්මෙ අවට්ඨොනා¹.
තස්ස අවට්ඨස්ස භාරස්ස අයං භූමි : සතිඋපට්ඨානා ච විපල්ලාසා ච
වත්තාරි ඤාණාති සකකායසම්මුපපාදංගාමිති ච පටිපදා සකකාය-
නිරෝධගාමිති පටිපදා.

8. තස්ස කතමො විභතති භාණේ :

අං කිඤ්චි විභජ්ජන්යාකරණීයං වුච්චති විභතති භාණේ, යථා කිං
අගන්තවිං ච පුන පුගගලො භොති, නො වාගතං න පරිභාසති²
පරිපුච්ඡන්යාය පට්ඨාය අතිශයං³ එකස්ස කිඤ්චි⁴. අයං වුච්චතො
විභතතිභාණේ.

9. තස්ස කතමො පටිපකකතනො භාණේ :

අං කිඤ්චි පටිපකකතියද්දෙසො, අයං වුච්චති පරිවත්තනො,
භාණේ, යථා වුත්තං භගවතා : “සම්මාදිට්ඨිකස්ස පුරිසපුගගලස්ස මිච්ඡාදිට්ඨි
නිජ්ජණ්ණා භොති”⁵ති විජ්ජාරෙන සබ්බාති මග්ගඛිගාති. අයං වුච්චතො
පරිවත්තනො භාණේ.

10. තස්ස කතමො චෙට්ඨිතනො භාණේ :

14. චෙට්ඨිතෙහි අනෙකෙහි - එකං ධම්මං පකාසිතං,
සුතෙන යො ජානාති⁶ සුඤ්ඤාමිදු - චෙට්ඨිතො නාම සො භාණේ

යථා අයස්මා සාරිපුතෙනා එකමති ව්‍යුච්චති චෙට්ඨිතෙන නානා-
සුතෙනන⁷, භගවතා පකාසිතො “මහාපඤ්ඤා සාරිපුතෙනා මහාපඤ්ඤා
ජවනපඤ්ඤා”⁸ති, ඉදං පඤ්ඤාය චෙට්ඨිතං:

යථා ච මග්ගවිභඤ්ඤ නිශ්ශාභනේවා එකමෙකං මග්ගඛිනං චෙට්ඨිතෙහි
නිද්දිට්ඨං. එවං අවිජ්ජාය චෙට්ඨිතා⁹. එකං අකුසලමූලං තදෙව සන්තං
තෙසු තෙසු ජනපදෙසු තෙන තෙන පජානනති. න හි අනෙක
තදෙවපි ආලපිගනති¹⁰ අඤ්ඤා භජති¹¹ “සබ්බකාමජ්ඣස්ස හිනවුනො”¹²
කාමා ආලපිතා. “යස්ස නිතතිණ්ණො පඤ්ඤා”¹³ති තෙ යෙව කාමෙ
පඤ්ඤාති¹⁴ ආලපති “සුණ්ඨානස්ස පුරෙතරං රජ”¹⁵නති¹⁶ තෙයෙව
කාමෙ ‘රජ’නති ආලපති, එවං සුඤ්ඤාවති යො ධම්මො දෙසීයති
තස්ස පරියෙට්ඨි “කතමස්ස ධම්මස්ස ඉදං නාමං, කතමස්ස ඉදං
චෙට්ඨිත”¹⁷නති. සබ්බඤ්ඤා හි යෙසං යෙසං යා නිරුතති භොති, යථා
ගාමී තෙන තෙන දෙසෙතිති තස්ස චෙට්ඨිතං පරියෙසිතබ්බං. අයං
චෙට්ඨිතො භාණේ.

1. අගමිස්ස - PTS.

2. සම්මුපපාදාය - ම, PTS.

3. නො වා න පරිභාසති - PTS.

4. පඤ්ඤායති යං - PTS.

5. න එසා කිඤ්චි - PTS.

6. පරිවත්තනා - PTS.

7. යොජනාති - PTS.

8. නානා වුත්තෙන - PTS.

9. චෙට්ඨිතං - PTS.

10. ආලයනති - PTS.

11. භජති - මජ්ඣ.

12. සබ්බකාති - ම, PTS.

13. සබ්බකාති - ම, PTS.

14. රජනති - ම, PTS.

මෙසේ අකුලධර්මයන් ආවර්තන කොට කුලධර්මයෝ ද සෙවියැ යුත්තාහ. එහි ආවර්ථකාරයට මේ භූමි යැ : සතර සතිපට්ඨානයෝ ද සතර විපල්ලාසයෝ ද සතර මාර්ගඤ්ඤායෝ ද සක්කායසම්මුඛපාදගාමිනි පටිපදාව ද සක්කායනිරොධගාමිනි පටිපදාව ද යන මේ ධර්මයෝ යි.

8. එහි විභක්තිභාරය කවරෙ යැ :

විභාග කොට ප්‍රකාශ කළයුතු (කුලලාදි හෙද වූ ධර්ම යැ විශේෂාධිගමයට කාරණ වූ පදවිධාන යැ පාටග්ජනාදි භූමි යැ යන) යම් කිසි ධර්මයක් ඇද්ද මේ විභක්ති භාර යයි කියනු ලැබේ. කුමක් මෙන් ද යත් : (ආගන්ත්වා ද-?) මේ විභක්තිභාර යයි කියනු ලැබේ.

9. එහි පරිවර්තනභාර කවර යැ :

යම් කිසි ප්‍රතිපක්ෂ වශයෙන් නිර්දේශයෙක් ඇද්ද, මේ පරිවර්තනභාර යයි කියනු ලැබේ. "සමාග්දාෂ්ටි ඇති පුහුල් හට මිත්ථාදාෂ්ටිය (විදර්ශනා සමාග්දාෂ්ටියෙන් විෂ්කම්භිතව මාර්ගසමාග් දාෂ්ටියෙන් සමුච්ඡින්නව) ප්‍රතිණ වේ" යයි විස්තරයෙන් සියලු මාර්ගාංගයෝ දක්විය යුත්තාහ. මේ පරිවර්තනභාර යි කියනු ලැබේ.

10. එහි වෙවචනභාරය කවර යැ :

14. සූත්‍ර දන්තාවූ යමෙක් සූත්‍රයෙහි නොයෙක් වෙවචනයන්ගෙන් ප්‍රකාශ කරනලද එක් ධර්මයක් දැනගනී ද, ඒ භාරය තෙමේ වෙවචන නම් වේ.

ඒ මෙසේ යැ, ආයුෂ්මත් සැරියුත් තෙරණුවෝ එක් වස්තුවෙකින් ලා භාගාවතූන් විසින් වෙවචන වූ නානාසූත්‍රයෙන් පසස්නා ලදහ. "භාරියුත් ටිහාපඤ්ඤා යැ භාසපඤ්ඤා යැ ජවන පඤ්ඤා යැ" යි මේ ප්‍රඥාවට වෙවචන යි.

තවද මාර්ග විභංගයෙහි නිර්දාණාර්ථ වූ එකෙකි මාර්ගංගය වෙවචනයන්ගෙන් දක්වන ලදී. අවිද්‍යාවෙවචනයෝ ද එසේ යැ. එක් අකුලලමූලයක් එය මැ වූයේ ඒ ඒ ජනපදයන්හි ඒ ඒ නාමයෙන් දැනගනිත්. මේ නාමයෙන් මෙය මැ නො කියත්, අනෙකක් වෙයි. "සබ්බකාමජහස්ස භික්ඛුනො" යි කාමයෝ කියන ලද්දහ. "යස්ස නිත්තිණ්ණො පඨකො" යි ඒ කාමයන් මැ "පඨක" යි පවසයි. "සුඤ්ඤානාස්ස පුරෙතරං රජං" යි ඒ කාමයන් මැ "රජං" යි පවසයි. මෙසේ සූත්‍රයෙහි ලා යම් දහමෙක් දෙසනු ලැබේ ද, "කවර දහමකට මේ නාමය වේ ද කවරකට මේ වෙවචනය වේ ද" යි ඒ නාමයාගේ පර්යේෂණය වේ. සර්වඥයන් වහන්සේ වනාහි යම් යම් දහමකට යම් නිරුක්තියක් වේ ද ඒ ඒ වචනයෙන් දෙශනා කරනසේක් නුයි ඒ ධර්මයාගේ මේ වචනය සෙවියැ යුත්තේ යි. මේ වෙවචනභාර යි.

11. තත්ථ ඝාතමො පඤ්ඤානති භාගේ :

“විග්ගාරි අරියසව්වාති” ති සත්තං තිද්දිසති, තිතොතිපපඤ්ඤානති යා¹; සමුදයපඤ්ඤානති ‘කබලිඝ්ණාරෙ’ වෙ භික්ඛවෙ ආභාරෙ අඤ්ඤා රුගො අඤ්ඤා නානි, අඤ්ඤා වණ්ණා, පතිට්ඨිතං. තත්ථ චිඤ්ඤාණං, පෙ පභවි.² පඤ්ඤානති පඤ්ඤාපෙති “කබලිඝ්ණාරෙ ආභාරෙ නානි රුගො - පෙ - සමුග්ගානං පඤ්ඤාපෙති.”³

“තස්ස කාමාසව්වාපි විතං විමුච්චති, භවාසව්වාපි විතං විමුච්චති, අභිජ්ජාසව්වාපි විතං විමුච්චති” ති සංභාගපඤ්ඤානති. පඤ්ඤාපෙති “තණ්හා යස්ස පුරකතතා පඤ්ඤා පටිවත්තති” ගාථා මනාපපඤ්ඤානති. පඤ්ඤාපෙති. එවං පන මනාපපඤ්ඤානති ති එකධම්මං භගවා පඤ්ඤාපෙති. න හි තණ්හා දුක්ඛසමුදයොති කතා⁴ සබ්බස්ස තණ්හා සමුදයො තිද්දිසිතබ්බො. යථා : “උප්පත්තං භාවමිතිකං නාබිවාසෙති පජායති විනොදෙති” ති පටිතොතිපපඤ්ඤානති.

එවං සබ්බස්ස ධම්මානං කුසලානං අකුසලානං යං වස්ස ධම්මකෙතිතං භවති, සො වෙව ධම්මො තත්ථ පවත්තති, තදවසිට්ඨා ධම්මා තස්සානුවත්තකා භොනති, සා දුට්ඨා පඤ්ඤානති : පරාධින-පඤ්ඤානති ව සාධිතපඤ්ඤානති ව කතමා සාධිතපඤ්ඤානති : “සමාධිං භික්ඛමෙ භාවෙථ සමාගිනො භික්ඛවෙ භික්ඛු යථාභුතං පජානාති “රූපං අනිච්ච” නති යථාභුතං පජානාති, අයං සාධිතපඤ්ඤානති පරාධිනපඤ්ඤානති ව, සා පඤ්ඤානති පඤ්ඤාය ව ධීලස්ස ව

යථා විග්ගාරි කුසානි භාවෙථ, තස්ස අඤ්ඤා සමාධිඤ්ඤා, මුද්දති විතාරි ඉඤ්ඤානා නානි වාපරාධිනානි, තිණි අවෙච්චපසාදෙති පරාධිනං සමාධිඤ්ඤාං විතාරි ඉඤ්ඤානා පරාධිනානි වාපස අරියසව්වාස අපරාධිනං පඤ්ඤාඤ්ඤා සමිප්පධානෙසු සමිප්පධානෙසු විරිසුඤ්ඤා. ඉති සකෙ පද්ධානෙ සකෙ බෙත්තසාධිතො සො ධම්මො, සො ච තත්ථ පඤ්ඤාපෙතබ්බො. තස්ස පටිපක්ඛා තිසානො තිද්දිසිතබ්බො. එත්ථායං අනෙකාකාරපඤ්ඤානති හෙත කාරණෙන අයං ධම්මො පඤ්ඤාතෙතාති. අයං වුච්චතෙ පඤ්ඤානති භාගේ.

12. තත්ථ ඝාතමො ඛරතණො භාගේ :

ඡත්ථ ධම්මෙසු ඛතාරතබ්බං, ඝාතමෙසු ඡත්ථ : ඛන්ධෙසු ධාතුසු ආයතනෙසු ඉඤ්ඤායෙසු සවෙච්චසු පටිච්චසමුප්පාදෙසු. නානි තං සුත්තං වා ගාථා වා බ්‍යාකරණං වා ඉමෙසං⁵ ඡත්තං ධම්මානං අඤ්ඤාතරසමි-න සංදිස්සති. එත්තාචතා එතා සබ්බා දෙසනා යා⁶ නා ඛන්ධා වා ධාතුසො වා ආයතනානි වා ඉඤ්ඤානති වා සව්වානි වා පටිච්ච-සමුප්පාදෙ වා.

1. පඤ්ඤානති යා - මජ්ඣං.	5. කාරෙතො - ම.
2. කබලිඝ්ණාරෙ - ම, PTS.	6. ඛතරණො - PTS.
3. පරිභාව - PTS.	7. ඉමෙසු - ම, PTS.
4. සමුග්ගානි පඤ්ඤානති - ම, PTS.	8. දෙසකාය - PTS.

11. එහි පඤ්ඤාත්තිභාරය කවර :

“වත්තාරි අරිය යව්වාති” යන සූත්‍රය නිර්දේශ කෙරෙයි. මේ නික්සෙප ප්‍රඥප්තියෙන් සමුදය (ප්‍රභව) ප්‍රඥප්ති යැ. “මහණෙනි ඉදින් කවලිකාරාභාරයෙහි රාගය ඇද්ද (ගෙහ සිත සොමනය වූ) නන්දිය ඇද්ද තාප්ණා ඇද්ද එහි ප්‍රතිසන්ධිවිඤ්ඤාය පිහිටියේ වෙයි ... (මෙහි) ප්‍රභව ප්‍රඥප්තිය පනවනසේක. කවලිකාරාභාරයෙහි රාගය නැද්ද ... මෙහි සමුදයාත්‍යය පනවනසේක.

“ඔහුගේ සිත කාමාසුවයෙන් ද ථේදයි, භවාසුවයෙන් ද සිත වේදයි, අවිද්‍යාසුවයෙන් ද සිත වේදයි” යි ප්‍රභාණ ප්‍රඥප්තිය පනවනසේක. “යමක්හු විසින් තාප්ණාව පුරස්කෘත ද (ඔහුගේ) ප්‍රඥව පිරිහෙයි” යන ගාථායෙන් මහාපපඤ්ඤාත්තිය පනවනසේක. මෙසේ වැළිත් “මහාපපඤ්ඤාත්ති” යි බුදුහු එක් ධර්මයක් පනවන සේක. තත්භාව දුක්ඛ සමුදයයි කොට සියලු තන්හි තාප්ණාව සමුදය යි නො මැ දක්වියැ යුත්තේ යැ. ඒ මෙසේ යැ : “උපන් කාමච්ඡන්දස නො ඉවසයි. දුරු කෙරෙයි, බැහැර කෙරෙයි” යනු පටික්ඛෙපඤ්ඤාත්ති යි.

මෙසේ කුශලච්ඡන් අකුශලච්ඡන් සියලු ධර්මයන්ගේ ද ඒ ධර්මයාගේ යම් ධර්මක්පෙත්‍රයෙකුත් වේ ද ඒ ධර්මයන් එහි පවති, එයින් අවශිෂ්ට වූ ධර්මයෝ ඊට අනුවර්තක වූවාහු වෙත්. ඒ ප්‍රඥප්තිය පරාධිනප්‍රඥප්ති ද ස්වාධිනප්‍රඥප්ති දැයි ද්විවිධ වන්නිය : “මහණෙනි සමාධිය වඩවු, මහණෙනි, සමාහිත වූ මහණ යථාභූත වැ දැනගනී, රූපය අනිත්‍ය යැයි යථාභූත වැ (ඇති යැටියෙන්) දැනගනී” මේ ස්වාධින ප්‍රඥප්ති ද පරාධින ප්‍රඥප්ති ද වෙයි. ඒ ප්‍රඥවගේ ද සීලයාගේ ද ප්‍රඥප්ති වේ.

ඒ මෙසේ යැ, යතර ධ්‍යානයන් වඩවු. (මෙහි සිට පඤ්ඤාත්තිභාරය අවසානය දක්වා වාක්‍යය ව්‍යාකූලය ?) මේ පඤ්ඤාත්තිභාර යයි කියනු ලැබේ.

12. එහි ඔක්තරණභාරය කවර :

ධර්ම සයෙක අවතරණය කටයුතු යැ, කවර ධර්ම සයෙකැ යත් : ස්කන්ධ ධාතු ආයතන ඉන්ද්‍රිය සත්‍ය පටිච්චසමුප්පාද යන ධර්ම සයෙහි යැ. මේ ධර්මයන් සදෙනා අකුරෙන් එක්තරා ධර්මයෙක්හි (යම් සූත්‍රාදියක්) නො දක්වා ලැබෙනම් එබඳු සූත්‍රයක් හෝ ගාථාවක් හෝ වෙය්‍යාකරණයක් හෝ නැත. ස්කන්ධ යැ ධාතු යැ ආයතන යැ ඉන්ද්‍රිය යැ සත්‍ය යැ පටිච්චසමුප්පාදය හෝ යම් දෙශනාවක් ඇද්ද ඒ සියලු දෙශනා මෙතෙක් මැ යි. (?)

තත්ථ පඤ්චනනං බ්බානං වෙදනාකකිකො රුහදොසමොභානං පදට්ඨානං. තත්ථ තිස්සො වෙදනායො, තත්ථ¹ පුබ්බාය වෙදනාය සොමනස්සො සම්මාරො, දුක්ඛාය වෙදනාය දොමනස්සො සම්මාරො, අදුක්ඛමසුබාය වෙදනාය උපෙක්ඛා සම්මාරො.

යා පුත තත්ථ වෙදසිතං ඉදං දුක්ඛසම්මං, බිනෙසු සම්ඛාරකකිකො. තත්ථ භායො පමනනං සඋපවිත්තති, තඤ්ච සම්ඛාරගතං². දිව්වා ච භවබ්බොහරණං කම්මං, තිණ්ඨි ච සම්ඛාරති පුඤ්ඤතිසම්ඛාරො චා අපුඤ්ඤා චා අනෙඤ්ජා චා හෙතු, සම්බං සරුගස්ස නො විතරුගස්ස දොසස්ස, අභිසම්ඛාරති ච අවිතරුගො වෙනෙති ච පකපොභී ච, විතරුගො පන වෙනෙති ච නො අභිසම්බිඳෙති, යං උණහං චජ්රං කට්ඨො චා රුකෙඛො චා අඤ්ඤාත්ථ චා පනනනං භික්ඛු ච දහති³ ච, එවං සරුගො වෙනනා⁴ වෙනෙති ච අභිසම්බිඳෙති ච යථා සිතං⁵ චජ්රං න භික්ඛු න ච දහති⁶, එවං විතරුගො වෙනනා⁷ වෙනෙති න ච අභිසම්බිඳෙති⁸ තත්ථ පඤ්චනනං බ්බානං එකො බිකො අනිත්ථිසර්රං සඤ්ඤාකකිකො.

තත්ථ බාහුනං, අට්ඨාරස බහුසො, තත්ථ යා රුපි දස බාහුසො නාසු දෙසියමානාසු රුපකකිකො නිද්දිසිතබ්බො, දුක්ඛං අරියසම්මං. යෙපි ච ඡ විඤ්ඤාණකායා මනොබාහුසනනමා, තත්ථ විඤ්ඤාණකකිකො ච නිද්දිසිතබ්බො, දුක්ඛං අරියසම්මං. ධම්මබාහු පන ධම්මසමොසරණායො ධම්මො හෙතුනා ච නිස්සංකො ච එලෙන ච තිවෙචන ච වෙච්චනෙන ච යෙන යෙන උපලබ්භති, තෙන තෙන නිද්දිසිතබ්බො. යදි චා කුසලා යදි චා අකුසලා යදි චා අබ්‍යාකතා යදි චා අසම්බ්‍රා. ආදානනං ආයතනනං දස ආයතනානි රුපානි තං දුක්ඛං අරියසම්මං නිද්දිසිතබ්බො. රුපකකිකො ච මනාසනනාසු විඤ්ඤාණකකිකො නිද්දිසිතබ්බො, දුක්ඛං අරියසම්මං. ධම්මායතනං නානාධම්මසමොසරණං.

තත්ථ යෙ ධම්මා ඉත්ථිසානං ඉත්ථිසෙසු නිද්දිසිතබ්බො. යෙ අනිත්ථිසානං අනිත්ථිසෙසු නිද්දිසිතබ්බො, පරියායතො ච මනාරොහබ්බො. යථා යා ධම්මබාහු තථා ධම්මායතනං පරියෙසිතබ්බො. යා යෙව හි ධම්මබාහු තදෙව ධම්මායතනං අනුතං අනබ්බං.

තත්ථ පට්ඨවසමුප්පාදො අත්ථි තිවිධො, අත්ථි චතුර්විධො, අත්ථි දුට්ඨිධො. තත්ථ තිවිධො පට්ඨවසමුප්පාදො: හෙතු එලං නිස්සංකො. අවිජ්ජා සම්ඛාර තණ්හා උපාදානං ච අයං හෙතු, විඤ්ඤාණං නාමරුපං සලායතනං⁹ එස්සො වෙදනා ච අයං පච්චයො, යො හවො, අයං විපාකො. යා ජාති මරණං අයං නිස්සංකො.

1. තස්ස - ම, PTS.	6. ඔහති - ම, PTS.
2. ගතො - ම, PTS.	7. විතරුගවෙනනා - ම, PTS.
3. තෙසු - මජ්ඣ.	8. අභිසංඛාරෙති - ම.
4. සරුගවෙනනා - ම.	9. සට්ඨායතනං - මජ්ඣ.
5. සතං - ම, PTS.	

එහි පඤ්චස්කන්ධයන් අතුරෙන් වෙදනාස්කන්ධය රාග දෝෂ මොහයන්ට පදවියාන යැ, එහි තුන් වෙදනායෙකි, එහි සුඛවෙදනාවට විවාර සහිත වූ සොම්නස වෙයි, දුක්ඛවෙදනාවට සවිවාර වූ දෙවිනස වෙයි, අද්භූතවෙදනාවට සවිවාර වූ උපෙක්ඛා වෙයි.

යළි එහි යම් වෙදයිතයෙක් ඇද්ද මේ දුඃඛසත්‍ය යැ, ස්කන්ධයන් කෙරෙහි සංස්කාර ස්කන්ධය වෙයි, එහි කය ප්‍රථම වූ දහු සමග පවතී (?) ඒ භංගාරභය ද දෙපට්ඨදේහිත් හවභිගොතරණ කර්මය වෙයි. සංස්කාරයෝ ද තිදෙනෙකි : පුඤ්ඤාභිසංඛාරයෝ ද අපුඤ්ඤාභිසංඛාරයෝ ද අනෙක්ඡාතික ඛාරයෝ දෙකි. සියල්ල සරාගයාහරි යැ, විතරාගයා හට හෙතු නොවේ. (දෙසස්ස ...?) අවිතරාග වූයේ සිතන්නේ ද කරන්නේ ද වෙයි. විතරාග වැලින් සිතන්නේ ද වෙයි. අභිසංඛරණය නො කෙරෙයි. යම්යේ උප්පත්ති වූ වජ්‍රය කාමයෙකැ හෝ වාක්පයෙකැ හෝ අන් තැනෙක හෝ වැටෙනුයේ බිඳින්නේ දවන්නේත් වේ ද, එසෙයින් සරාග වූයේ වෙනතා සිතන්නේත්, කර්ම රැස් කරන්නේත් වෙයි. යම්යේ සිත වූ වජ්‍රය (කාමපාදිය) නො බිඳි ද නො ද දවාද, එසෙයින් විතරාග වූයේ සිතිවිලි සිතයි, නො ද අභිසංස්කාර වේ යයි. එහි පඤ්චස්කන්ධයන් අතුරෙන් එක් ස්කන්ධයෙක් අනිත්ථියශරීර යැ, සංඤ්ඤාස්කන්ධ යි.

එහි ධාතුහු (?) අවලෝප් ධාතුහු වෙති, එහි යම් රූපි වූ දස ධාතු කෙනෙක් වෙත් ද ඔවුන් දෙසතු ලබන කල්හි රූපස්කන්ධය දක්වියැයුතු යැ, එය දුඃඛායබ්බතාය වෙයි, මනොධාතුව සත්වැනි කොට ඇති යම් ඡඛිච්ඡදනකාය කෙනෙක් ඇද්ද එහි විඤ්ඤාස්කන්ධය ද දුඃඛායබ්බතාය ද දක්වියැයුතු යැ, ධර්මධාතුව වැලින් ධර්මයන්ගේ සමොසරණයෙකි. යම් ධර්මයෙක් හෙතෙයෙන් ද නිෂ්පන්දයෙන් ද ඵලයෙන් ද කාත්‍යයෙන් ද වෙච්චනයෙන් ද යම් යම් ධර්මයෙකින් ලැබේ ද ඒ ඒ ධර්මයෙන් දක්වියැයුන්නේ යැ, ඉදින් කුශල හෝ අකුශල හෝ අව්‍යාකාන හෝ අසංඛතධාතු හෝ යි. දෙලෝප් ආයතනයන් අතුරෙන් රූපි දසආයතනයෝ දුඃඛායබ්බතාය යයි දක්වියැයුතු යැ. රූපස්කන්ධය ද මනායතනය ද විඤ්ඤාස්කන්ධයෙන් දක්වියැයුතු යැ, එය දුඃඛායබ්බතාය වෙයි, ධම්මායතනය භානා ධර්මයන්ගේ සමොසරණ යි.

එහි ඉන්ද්‍රියයන් අතුරෙන් යම් ධර්ම කෙනෙක් ඉන්ද්‍රියයන්හි ලා දක්වියැයුන්නාහු ද අනිත්ථියයන් අතුරෙන් යම් ධර්ම කෙනෙක් අනිත්ථියයන්හි ලා දක්වියැයුන්නාහු ද (ඔහු) පරියාය වශයෙන් ද අවතරණය කටයුත්තාහු ය. යම් ධර්මධාතුවක් යම්යේ ද එපට්ඨදේන් ධර්මායතනය ද සෙවියැයුතු යැ. එයේ මැ ය, යම් මැ ධර්මධාතුවක් ඇද්ද එය මැ අනුත වූ අනාධික වූ ධර්මායතනය වේ.

එහි පට්ඨවසමුප්පාදය ත්‍රිවිධ වූයේ ඇත. චතුර්විධ වූයේ ඇත, ද්විවිධ වූයේ ඇත. එහි පට්ඨවසමුප්පාදය හෙතු යැ ඵල යැ නිෂ්පන්ද යයි ත්‍රිවිධ වෙයි. අවිජ්ජා සංඛාර තණ්හා උපාදාන ද යන මේ හෙතු යැ විඤ්ඤාණ යැ නාමරූප යැ ජච්චායතන යැ එස්ස යැ වෙදනා ද යන මේ ප්‍රත්‍ය යැ, යම් භවයෙක් ඇද්ද මේ විපාක යැ, යම් ජාතියක් මරණයක් වේ ද මේ නිස්සන්ද යි.

තථං චතුබ්බිකො : හෙතු පච්චයො විපාකො නිසංසෙ ච අවිජ්ජා ච නණ්ඞා ච සංඛාරා ච උපාදානං ච අයං හෙතු, විඤ්ඤාණං නාමරූපස්ස පච්චයො නාමරූපං උපපජ්ජති. තථා උපපන්නස්ස සලායනනං¹. එසෙසා වෙදනා ච අයං පච්චයො. යො හවො අයං විපාකො. යා ජාති යා ච ජරාමරණං අයං නිසංසෙ.

තථං දුච්චො පටිච්චසමුප්පාදො : අවිජ්ජා සංඛාරා නණ්ඞා උපාදානං අයං සමුදයො, විඤ්ඤාණං නාමරූපං සලායනනං² එසෙසා වෙදනා හවො ජාති මරණං ච, ඉදං දුක්ඛං. යං පන අවිජ්ජාතිරුධා සංඛාරානීරුධො, ඉමානි තපපටිපකෙඛන දො සච්චානි. තස්මා පටිච්චසමුප්පාදො යෙන ආකාරෙන නිද්දිට්ඨබ්බො, තෙන තෙන නිද්දිට්ඨබ්බො.

තථා බාහිසති ඉන්ද්‍රියානි : ආදාන ඉන්ද්‍රියානි චක්ඛුන්ද්‍රියානි චක්ඛුන්ද්‍රියං යෙන දොමනසින්ද්‍රියං, ඉදං දුක්ඛං. පුරිසින්ද්‍රියං ච දිට්ඨියා ච නණ්ඞා පදට්ඨානං. යතො පුරිතො පුරිසකානං තං එවං නාතබ්බතා. අථ අප්ඤ්ඤානං සාරජ්ජති. අයං අභිඤ්ඤාතො තං යථා³ සාරතො බහිඤ්ඤා පරියෙසති, අයං මිථිඤ්ඤාතො⁴ එවං ඉප්පි, තත්ථ සුඛින්ද්‍රියං ච සොමනසින්ද්‍රියං ච පුරිසින්ද්‍රියස්සානුච්ඡායනා හොනති. තස්ස අබ්පායපරිපුණ්ණො ලොභධම්මො කුසලමුලො පටිබ්බන්ති තස්ස වෙ අයමිඨිප්පායො න පාරිසුරිං ගවජ්ජති. තස්ස දුක්ඛින්ද්‍රියං ච දොමනසින්ද්‍රියං ච චිත්තති, දෙයො ච අකුසලමුලං පටිබ්බන්ති සචෙ පන උපෙක්ඛං⁵. භාවෙති උපෙක්ඛින්ද්‍රියස්ස අනුච්ඡායනා⁶ ගවජ්ජති. අමොහො ච කුසලමුලං පටිබ්බන්ති. ඉති සත්ත ඉන්ද්‍රියානි කිලෙඝච්ඡුමුපාදාය අනතෙමානි අවමානි සබ්බස්ස වෙදනා ඉන්ද්‍රියං පුරිසින්ද්‍රියං.

තත්ථ අට්ඨ ඉන්ද්‍රියානි සද්ධින්ද්‍රියං යාච අඤ්ඤාතාච්ඡො ඉන්ද්‍රියං, අයං දුක්ඛනීරුධගාමිනි පටිපදා, දසින්නං පඤ්ඤින්ද්‍රියානං නාමරූපස්ස පදට්ඨානං. මිතින්ද්‍රියං භවරූපස්ස පදට්ඨානං, පඤ්ඤින්ද්‍රියානි රූපරූපස්ස පදට්ඨානං. ඉන්ද්‍රියං ච පුරිසින්ද්‍රියං ච සත්තපඤ්ඤාතනියා පදට්ඨානං. තත්ථ යෙන යෙන ඉන්ද්‍රියෙන සුත්තං මා ගාථාය ඕතාරොතුං සකෙකාති තෙන තෙන නිද්දිට්ඨබ්බො. එවං බිඤ්ඤා ධාතුසු ආයනනෙසු සචෙට්ඨ පටිච්චසමුප්පාදෙසු. අයං ඔතරණො භාගේ.

13. තත්ථ කතමො සොඛිතො භාගේ :

තයො ගාථා⁷ එතෙන ආරමොන භාසිනනි⁸; තත්ථ එකිස්සා භාසිනාය අවිට්ඨාසු ආභාසිනාසු⁹ සො අත්ථො න නිද්දිට්ඨබ්බො. කිං කාරණං : න හි තාච්ඡ සො අත්ථො භාසිතො, සො ආභාසිතො න සකකා නිද්දිට්ඨා. යථා කිං : “අප්පමාදො අමනපදනනි¹⁰ ගාථා අයමෙතො ගාථා න නිද්දිට්ඨබ්බො,¹¹ කිං කාරණං : අප්පි තාච්ඡ¹² ඉමස්ස ආරමහස්ස අභාසිනං :

1 සලායනනං - මජ්ඣං.

2 යසා - ම.

3 මමංකාරො - ම.

4 උපෙක්ඛා - ම, PTS.

5 අනුච්ඡායනාමා - ම, PTS.

6 යො ගාථා - ම, PTS.

7 ආරමොන භාසිනනනි - ම, PTS.

8 භාසිනාසු - ම, PTS.

9 අමනං පදනනි - ම, PTS.

10 නිද්දිට්ඨබ්බො - ම, PTS.

11 අප්පිකතාතාච - ම, PTS.

කියෙයින් වතුර්විධ වෙයි යන්න : හෙතු යැ ප්‍රත්‍ය යැ විභාන යැ නිෂාන්ද යැයි වතුර්විධ යි. අවිජ්ජා කණ්ණා සංඛාර උපාදාන ද යන වේ හෙතු යැ, විඤ්ඤාණය නාම රූපයට ප්‍රත්‍යය වෙයි, (විණ්ණාණයෙන්) නාමරූපය උපදී, එසේ උපන්නහුට ප්‍රධානතමය ද එස්සය ද වෙදනා ද යන මේ ප්‍රත්‍යය වෙයි. යම් භවයෙක් ඇද්ද මේ විභාන යැ, යම් ජාතියක් යම් ජරාමරණයකුත් ඇද්ද මේ නිෂාන්ද යි.

කියෙයින් පටිච්චසමුප්පාදය ද්විවිධ වෙයි යන්න : අවිජ්ජා සංඛාර කණ්ණා උපාදාන යන මේ සමුදය යැ, විඤ්ඤාණ නාමරූප සලායතන එස්ස වෙදනා භව ජාති මරණ ද යන මේ දූෂ්මය යැ. යළි අවිද්‍යා නිරෝධයෙන් සංඛාරනිරෝධය වෙයි. (මෙසේ) තත්ප්‍රතිපක්ථතායෙන් මේ සත්‍යයන් දෙදෙන වෙති. එහෙයින් පටිච්චසමුප්පාදය යම් අයුරෙකින් වදරන ලද්ද ඒ ඒ අයුරින් දක්වියැයුත්තේ යි.

එසෙයින් දෙවිසි ඉන්ද්‍රියයෝ, වෙති : (ද්වාදස ... එවා ඉන්ටි ? වෙ ද ව්‍යාකූල නැතෙකි.) එහි පුට්ඨිත්ථිය ද සොමනස්සිත්ථිය ද පුට්ඨිත්ථියට අනුවර්තක වෙති. ඔහුට අධ්‍යායය පරිපූර්ණ වූ ලොභධ්මිතයෝ කුශලමූලයන් වර්ධනය කෙරෙති. ඉදින් ඔහුගේ මේ අධ්‍යායය පිරිමට නොයේ නම්, ඔහුට දුක්ඛිත්ථිය ද දොමනස්සිත්ථිය ද පවති, දෙය අකුසලමූලය ද වැඩෙයි. ඉදින් වැලිත් උපපක්ඛාච වඩානම්, උපෙක්ඛිත්ථියට අනුවර්තක වේ නම් අමොහකුසලමූලය ද වඩයි. (ඉති යත්තඉන්ද්‍රියානි ... මෙ ද ශුද්ධවිසයුත නැතෙකි.

එහි ඉන්ද්‍රියයෝ අටදෙනෙක් පවති : සද්ධිත්ථිය පවත් අඤ්ඤානාචිත්ථිය දක්වා යි. මේ දුක්ඛනිරෝධභාවිනිපටිපද යැ, අසවැදෑරුම් පඤ්ඤිත්ථියයන් අතුරෙන් (?) කාම රාගයට පදවිධාන යැ, මනිත්ථිය හවරාගයට පදවිධාන යැ, පඤ්ඤිත්ථියයෝ (?) රූප රාගයට පදවිධාන යැ, ඉන්ද්‍රියිත්ථිය ද පුට්ඨිත්ථිය ද සත්වප්‍රඥාප්තියට පදවිධාන යැ, එහි යම් යම් ඉන්ද්‍රියයෙකින් යුක්ත වූයේ හෝ ශාථායෙන් අවතරණය කරන්නට හැකි වූයේ නම් ඒ ඒ ඉන්ද්‍රියයෙන් දක්වියැයුත්තේ යි. මෙසේ ස්කන්ධ ධාතු ආයතන සත්‍යය පටිච්චසමුප්පාදයන්හි අවතරණය කටයුත්තේ යි. මේ ධර්මණ්ණාර යි.

13. එහි සොධනහාර කවර :

ශාථා කුතක් එක් ආරම්භයෙකින් වදරනු ලැබෙත්. එහි එක් ශාථාවක් වදළ කල්හි සෙසු ශාථා නො වදළ කල්හි (ශාථායෙහි) ඒ අර්ථය නොදක්වියැයුතු යැ, කරුණු කිම යන්න : එතෙක් ඒ අර්ථය නො වදළ හෙයිනි. ඒ නො වදළ අර්ථය දක්වන්නට නො හැක්ක. ඒ කියේ යැ : “අප්පමාදෙ අමතපදා” යන ශාථාව යැ, මේ එක ශාථාව නො දක්වියැයුන්නි යැ, කරුණු කිම ප්‍රත් : මේ ආරම්භයාගේ නො වදරන ලද අර්ථයෙක් ඇත :

15. 'එතං විසෙසතො ඤාතො - අපමාදමි පණිතො,
අපමාදෙ පමොදනාති - අරියානං ගොචරෙ රතා'ති.

ඉදං අභාසිතං ඉමිසාසාමි ගාථාස භාසිතාස අපොච්ඡා න නිද්දිසි-
තබ්බො.¹ කිං කාරණං : අපි තත්ථ අවිසිට්ඨං : "තෙ කාසිනො
සාතතිතා නිව්චං දලහපරිකාමො"ති ගාථා, එවං ඉමා ගාථාසො යද
උපබාරිතා² භවන්ති, තද අපොච්ඡා නිද්දිසිතබ්බො.

එවං අසුභපුබ්බෙසු සුතෙහසු බ්‍යාකරණෙසු වා එකුද්දෙසො
භාසිතො. යා විමංසා තුලනා ඉදං අපි නිව්චං, ඉදං සුතනං භාසිතං
තස්ස වෙච්චනං නිද්දිට්ඨං වා න වා'ති. තත්ථ යා විමංසා, අයං
වුච්චකො සොධනො භාගේ.

14. තත්ථ චිත්තමො අබිමතො භාගේ :

එකතතනා ච චෙමතතනා ච. තත්ථ කතපඤ්ඤානති ච නිව්ච-
පඤ්ඤානති ච සා එකතතනා ච චෙමතතනා ච යථා පඤ්ඤානති, එතෙ වෙච්-
චනෙන⁴ චෙමතතනා, (?) පජානාතිති පඤ්ඤා, සා ච අබිපතෙසාධෙය්න
පඤ්ඤානති. යං අනොමතියධෙය්න පඤ්ඤාතනං,⁵ තං අකමපියධෙය්න⁶
පඤ්ඤාලබං. තනුභූතා ගොචරතතවසා සෙව සති තිසු රතනෙසු
අනුසාති බුද්ධානුසාති ධම්මානුසාති සම්මානුසාති අපිපරි-
තානුසාරණතාස. සම්මාදිට්ඨිධම්මානං පවිච්ඡෙයන ධම්මවිච්චයසමෙය්-
ජ්ඣබ්බෙතා අභිනිසාරතො අභිඤ්ඤාති. සබ්බෙපෙන මග්ගා කා වජ්ඣ
අපිකොපනතාස එකතතනා, යථා උණෙහන සංසර්ථං උණෙතාදකං,
සිතෙන සංසර්ථං සිතොදකං, බාගේදකං ගුලොදකනති, ඉදං
එකතතනා චෙමතතනා ච.

අපි පුන ධම්මො නානාධම්මසම්බන්ධො' එකතතනා,⁸ යථා රූපං
චිත්තාගේ දසෙය්නබ්බො' තං ච රූපනති එකතතනා, පථවිධාතු¹⁰
ආපො - තෙජො - වායොධාතුති චෙමතතනා. එවං සබ්බා චිත්තසො
ධාතුසො. රූපනති එකතතනා, පථවිධාතු ආපො - තෙජො - වායො-
ධාතුති චෙමතතනා. පථවිධාතුති ලකඛණතො එකතතනා,
සංකිණ්ණවජ්ඣතො චෙමතතනා. යං කිඤ්චි කතබල ලකඛණං සබ්බං
තං පථවිධාතුති. එකතතනා, කෙසා ලොමානබා දන්තා ජම්ච්චමනති
චෙමතතනා, එවං සබ්බා¹¹ චිත්තසො ධාතුසො, රූපනති එකතතනං,
සද්දං ගක්ඛා රසා ථොට්ඨබ්බාති චෙමතතනා.

අපි පුන ධම්මො චෙමතතනා අඤ්ඤා¹² භාමං ලහති, යථා
කායානුපසාදාසා නව සඤ්ඤා චිතිලකසඤ්ඤා උද්ධුමානකසඤ්ඤා,
අයං අසුභසඤ්ඤා, යා එකතතනා අරමමණතො චෙමතතනා, (සා

1. නිද්දිසිතබ්බො - ම, PTS.	6. අනොමතියධෙය්න - ම, PTS.
2. උපබාරිතා යද - ම, PTS.	7. සංසතො - ම, PTS.
3 { කිතපඤ්ඤානති - ම.	8. එකතො - ම, PTS.
{ පඤ්ඤානති - PTS.	9. වාරෙතබ්බො - ම, PTS.
4. එකවෙච්චනෙන - ම.	10. පථවිධාතු - ම, PTS.
5. පඤ්ඤාතනනති - ම, PTS.	11. සබ්බං - ම, PTS.
12. අඤ්ඤා ම, PTS.	

15. “ප්‍රාඥ වූ පණ්ඩිතයෝ අප්‍රමාදයෙහි තෙල (ප්‍රමත්තයාහට සසර වටින් නිස්සරණ යෙක් නැත, අප්‍රමත්තයාහට ඇත යන) විශෙෂය වෙසෙසින් දැන අප්‍රමාදයෙන් සතුටු වෙති, ඔහු බුද්ධාදී ආයතීයන්ට ගොවර වූ සතර සිව්වන් ආදී ධර්මයෙහි ඇලුණහු වෙති” යන—

මෙය අභාසිත යැ, මේ ගාථාව වදළ කල්හි ද අර්ථය නො දක්වියැ යුතු යැ. කරුණු කිම යත් : එහි අවශිෂ්ටයෙක් ඇත :

“තෙ කොසිනො සාතතිකා නිව්චං දළ්හපරක්කමා” යන ගාථාව යැ. මෙසේ මේ ගාථාවේ යම් විවෙක විවසන ලද්දහු වෙත් ද එකල්හි අර්ථය දක්වියැයුත්තේ යි.

මෙසේ නො ඇසුවිරු සූත්‍රයන්හි හෝ වෙය්‍යාකරණයන්හි හෝ එක් උද්දෙසයක් කියනලද්දේ ය, (එහි) යම් විමංසාවක් තුලතාවක් ඇද්ද, මේ කිය ඇත. (?) මේ සූත්‍රය භාසිත යැ. ඒ සූත්‍රයාගේ වෙවචනය දක්වන ලද හෝ නො දක්වන ලද හෝ දැයි එහි යම් විමංසාවක් ඇද්ද, මේ සොධනහාර යයි කියනු ලැබේ.

14. එහි අධිවිශාහාර කවද :

එකත්තතා සංඛ්‍යාත සාමාන්‍යය ද වෙමත්තතා සංඛ්‍යාත විශෙෂය ද වෙයි. එහි කාතප්‍රඥප්ති ද කාතාප්‍රඥප්ති ද වෙයි. (යා එකත්තතා ව ... ? මෙද ව්‍යාකූල නැතොකි.) ප්‍රකර්ෂයෙන් දැනගනී නුයි පඤ්ඤා නමු. එ ද අධිපතිභාවාර්ථයෙන් “පඤ්ඤන්ති” නමු. (යං අනොමන්තිසව්ඨෙන?) පඤ්ඤන්ත නම් වෙ ද, එය අවිද්‍යාවෙන් කම්පා නොවන අර්ථයෙන් පඤ්ඤාබල නම් වෙයි. (තනුභූතා ගොචරත්තව්‍යා?) ඒ සතිය මැ රත්තනු යෙහි පුතපුතා පැවැතීම වශයෙන් අනුස්සති” නව වෙ. අවිපරිත ව සිහිකිරීම වශයෙන් බුද්ධානුස්සති ධම්මානුස්සති සංසානුස්සති නම් වෙ. සමග්ගදාස්විධර්මයෙන් ප්‍රකාරයෙන් විමසීමෙන් ධම්මවිවය සබ්බොප්පකාසිත වෙයි, අභිනිහාර වශයෙන් අභිඤ්ඤා වෙ යයි. (සබ්බවෙසන මග්ගා කා?) වස්තුන්ගේ අවිකොපනතායෙන් එකත්වය වෙ. ඒ මෙසේ යැ : උෂ්ණය හා සංසාප්ත වූයේ උෂ්ණභාදක යැ, සීතය හා සංසාප්ත වූයේ සීතොදක යැ, ක්ෂාරොදක යැ ගුඩොදක යැ යන මේ එකත්තතා ද වෙමත්තතා ද වෙයි.

යළි ධර්මයෙක් නාතාධර්මයන් හා සංගත වූයේ එකත්තතායෙක් ඇත. ඒ මෙසේ යැ : රූපය චතුර්විධ කොට දක්වියයුතු යැ, එද ‘රූප යනු එකත්තතා යැ, පඨවිධානු ආපො-තෙජො-වායොධානු යනු වෙමත්තතා යි. සියලු සතර ධාතුහු මෙසේ යි. “රූපං” යනු එකත්තතා යැ, පඨවි ධානු ආපො-තොජො-වායොධානු වෙමත්තතා යැ, “පඨවිධානු” යනු ලක්ෂණ විසින් එකත්තතා යැ, සංකීර්ණවස්තු විසින් වෙමත්තතා යි. “යං කිඤ්චි කක්ඛලලක්ඛණං සබ්බං තං පඨවිධානු” යනු එකත්තතා යැ, “කෙසා ලොමා නඛා දන්තා ජවි වම්මං” යනු වෙමත්තතා යි. සියලු සතර ධාතුහු මෙසේ යි. ‘රූපං’ යනු එකත්තතා යැ, ‘සද්ද ගන්ධා රසා ඵොච්චබ්බා” යනු වෙමත්තතා යි.

යළි වෙමත්තතා ධර්මයෙක් ඇත : එය අත් තාමයක් ලබයි, ඒ මෙසේ යැ කායානු පස්සතායෙහි නව සංඥයෙකි : චිතිලකයඤ්ඤා උද්ධුමාහකයඤ්ඤා ... මේ අභ්‍යන්තර සංඥා යැ, යම් එකත්තතාවක් ආලම්බන හෙයින් වෙමත්තතා වෙ ද, එය මෙසේ සඤ්ඤා

එවං සඤ්ඤා වේදනාසු ආදීනවං සමනුපසංගො නරාඨිට්ඨානං සමාඨිත්වං ච තායෙව ධම්මෙසු තත්ථ සඤ්ඤාභාවනා විරිදිත්වං ච ධම්මෙසු ධම්මානුපසංගා විතො විතතසඤ්ඤා පජ්ඣතො පඤ්ඤිත්වං ච විතො විතතානුපසංගා? ඉති යො කොචි ස්ඤ්ඤාපචාරො සබ්බසො පඤ්ඤාය ගොචරො. පඤ්ඤා, අයං වෙමනනා, යථාකාමරුගො භවරුගො දිට්ඨිරුගොභි වෙමනනා තණ්හාය. ඉති යං එකතනනාය ච වෙමනනාය ච ස්ඤ්ඤා විමංසනා තුලනා, අයං අභිට්ඨානො¹ භායෙ.

15. තත්ථ කතමො පටික්ඛායෙ භායො :

සහෙතු සප්පච්චයං වොදනං ච සංකිලෙසො ච, යං නදුහයං පරියෙට්ඨි ස පටික්ඛායෙ භායෙ. ඉති ධම්මානං සහෙතුකානං හෙතු පරියෙදිතබ්බො, සප්පච්චයානං පච්චයො පරියෙදිතබ්බො.

තත්ථ කිං නානාකරණං හෙතුසා ච පච්චයසා ච : සභාවෝ හෙතු, පරභාවෝ පච්චයො පරභාවසා පච්චයො හෙතුපි, සභාවසා හෙතු (යා?) පරභාවසා කසාපි පච්චයො. අවුතො හෙතු, වූතො පච්චයො. අජ්ඣතනිකො හෙතු බාහිරෙ පච්චයො. සභාවෝ හෙතු පරභාවෝ පච්චයො. නිබ්බතනකෝ හෙතු පටිග්ගාහකෝ² පච්චයො. නොවාසිකො හෙතු, අභගනකො පච්චයො. අසාධාරණො හෙතු, සාධාරණො පච්චයො. එකො යෙව හෙතු, අපරපරෙ පච්චයො.

හෙතුසා උපකරණං භවුදනෙනබ්බො³ : සමුදනං හෙතු, තත්ථ දුච්ඛො හෙතු දුච්ඛො පච්චයො : සමනනතරපච්චයො, ච පරමපර-පච්චයො ව. හෙතුපි දුච්ඛො : සමනනතරහෙතු ච පරමපරහෙතු ව. තත්ථ කතමො පරමපරපච්චයො : අවිජ්ජා නාමරූපසා පරමපරපච්චයො. විඤ්ඤාණං සමනනතරපච්චයනාය පච්චයො. යදි අදිට්ඨි අවිජ්ජා-නිරුද්ධො භවති නාමරූපසා නිරුද්ධොපි, තත්ථ සමනනතරං කිං කාරණං පරමපරපච්චයො සමනනතරපච්චයො සමුදනිතො⁴ අයං පච්චයතො. තත්ථ කතමො පරමපරහෙතු : විජානනාසා පරමපර-හෙතුනාය. හෙතු, අඤ්ඤාකාරෙ සමනනතරහෙතුනාය හෙතු යසා හි යං සමනනතරං නිබ්බතනති, සො තසා හෙතුපි ජාතිනිරුද්ධා බහි ආකාරනිරුද්ධො, ආකාරනිරුද්ධො දණ්ඩනිරුද්ධො, දණ්ඩනිරුද්ධො බණ්ඩනිරුද්ධො. එවා හෙතුපි ද්විවා සො නාභි පසංගබ්බො (ථ)

පටිච්චසමුප්පාදෙ යථා අවිජ්ජාපච්චයො තසා පුත කිං පච්චයො : අයොතිසොමනසිකාරො, සො තසා පච්චයො සබ්බාරුහං, ඉති පච්චයො ච සමුප්පතං ව. තත්ථ කො හෙතු : අවිජ්ජායෙව. නරාභි පුරිමා කොචි න පඤ්ඤායති, තත්ථ අවිජ්ජානුසයො අවිජ්ජාපටිග්ගවිචාරසා හෙතු, පුරිමා හෙතු පච්ජා පච්චයො, සාපි අවිජ්ජා සබ්බාරුහං පච්චයො චතුති කාරණෙහි : සහජාතපච්චයනාය සමනනතරපච්චයනාය අභිසංඤ්ඤාපච්චයනාය පභිට්ඨාතපච්චයනාය.

1. ස්ඤ්ඤාපචාරො - ම, PTS.
2. තුලනායමභිට්ඨානො - PTS.
3. පටිග්ගාහකො - ම, PTS.
4. සමුදනෙනබ්බො - ම.
5. සමුද්දනිතො - ම

වෙදනාවන්හි ආදිනව දක්නනුට (සා එවං ... චිත්තානුපස්සනා ?) මෙසේ යම් කිසි ඥාණපවාරයෙන් ඇද්ද එය සර්වප්‍රකාරයෙන් ප්‍රඥවට ගොවර වෙයි. මේ වෙමන්තතා යි. ඒ මෙසේ යැ: කාමරාග යැ භවරාග යැ දිවිසිරාග යැ යන මේ තණ්හාවට වෙමන්තතා යි. මෙසේ එකන්තතා පිළිබඳ වූ ද වෙමන්තතා පිළිබඳ වූ ද යම්. ඥානයක් විමංසනාවක් කුලනාවක් වේ ද මේ අධිවිධානභාර නම් වේ.

15. එහි පරික්ඛාරභාරය කවර :

සහෙතු සප්‍රත්‍යය වූ ව්‍යවිද්‍යාය ද සංක්ඛලය ද වෙයි, ඒ වොදන සංකිලය දෙක පිළිබඳ යම් පයෙඝිෂණයෙන් වේ ද, එය පරික්ඛාරභාර නම් වේ. මෙසේ සහෙතුක වූ සියලු ධර්මයන්ගේ තෙතුව සෙවියැයුතු යැ, සප්‍රත්‍යයධර්මයන්ගේ ප්‍රත්‍යය සෙවියැයුන්නේ යි.

එහි හෙතුහුගේ ද ප්‍රත්‍යයාගේ විශේෂය කවර : සමානභාවය හෙතු යැ, එයින් අත්‍යභාවය ප්‍රත්‍යය යැ, පර (අත්‍ය) භාවයට හෙතුව ද ප්‍රත්‍යය වෙයි, සභාව හෙතුව කිසියම් පරභාවයකට ප්‍රත්‍යය වෙයි, නො කියන ලද්දේ හෙතු යැ. කියන ලද්දේ ප්‍රත්‍ය යැ. ආධ්‍යාත්මික වූයේ හෙතු යැ, බාහිර වූයේ ප්‍රත්‍ය යැ. සමානභාවය හෙතු යැ, අත්‍යභාවය ප්‍රත්‍ය යැ. නිපද වනුයේ හෙතු යැ, පරිග්‍රාහක වූයේ ප්‍රත්‍ය යැ. නොවාසික වූයේ හෙතු යැ, ආගන්තක වූයේ ප්‍රත්‍ය යැ. අසාධාරණ වූයේ හෙතු යැ, සාධාරණ වූයේ ප්‍රත්‍ය යැ. එකලා වූයේ හෙතු යැ, අපරාපර වූයේ ප්‍රත්‍යය යි.

හෙතුහුගේ උපකරණය එළැවියැයුතු යැ, සමුද්‍යාය හෙතු යි. එහි හෙතුව ද්විවිධ යැ, ප්‍රත්‍යය ද්විවිධ යැ, සමනන්තරහෙතුව ද පරම්පරහෙතුව ද ද්විවිධ හෙතු යි. එහි පරම්පර ප්‍රත්‍යය කවරේ යත් : අවිද්‍යාව නාමරූපයට පරම්පරප්‍රත්‍යය වෙයි. විඤ්ඤාණය සමනන්තර ප්‍රත්‍යයභාවයෙන් ප්‍රත්‍යය වෙයි. ඉදින් ආදියෙහි අවිද්‍යානිරෝධය වේ නම් නාම රූපයාගේ නිරෝධයත් වෙයි. එහි සමනන්තරප්‍රත්‍යය කවර කරුණෙකින් පරම්පරප්‍රත්‍යයත් සමනන්තරප්‍රත්‍යයත් එළවනලද ද (අයං පච්චයො ... සො නාහි පස්සිතබ්බො?)

පටිච්චසාමුප්පාදය මෙසේ යැ : අවිද්‍යාව ප්‍රත්‍යයධර්මයෙකි. ඒ අවිද්‍යාප්‍රත්‍යයට වැලික් කුමක් ප්‍රත්‍යය වේ ද : අයොගිසොමනසිකාරය යි. හේ කවරක්භව ප්‍රත්‍යය වේ ද, සංස්කාරයන්ට ප්‍රත්‍යය වෙයි. මෙසේ ප්‍රත්‍යය ද ප්‍රත්‍යයයමුක්තන්තය ද වෙයි, ඒ අවිද්‍යා ප්‍රත්‍යයට හෙතු කවරේ යැ : අවිද්‍යාව මැ යි. ඒ එසේ මැ ය : (අවිද්‍යාවගේ) පූර්වකෙළවර නො පැනෙයි. එහි අවිද්‍යානුග්‍රහය අවිජ්ජාපරිපූර්විකායට හෙතු යි, හෙතුව පූර්ව වෙයි. ප්‍රත්‍යය පසුව වේ. ඒ අවිද්‍යාව ද සංස්කාරයන්ට යතර කාරණයෙකින් ප්‍රත්‍යය වෙයි : සහජාන ප්‍රත්‍යභාවයෙන් සමනන්තරප්‍රත්‍යානායෙන් අභියන්දනප්‍රත්‍යානායෙන් පතිවිධාන ප්‍රත්‍යානායෙන් යන සතර කරුණෙකි.

කථං සහජාතපච්චයතාය අවිජ්ජා සංඛාරාදානං පච්චයො : යං විතතං රුහපරිසුට්ඨිකං¹ තත්ථ අවිජ්ජාපරිසුට්ඨිකානෙත සංඛාරං පඤ්ඤාය ගොචරං භන්ති. තත්ථ සංඛාරාදානි පච්චයට්ඨිකා අභ්‍යාභූමිකාර-මහත්තස්ස (2) අයං අවිජ්ජා සහසමුප්පාදනං වුද්ධිං වීරුල්භිං චෙට්ඨලානනමාපජ්ජන්ති චතුභි කාරණෙහි පඤ්ඤා පට්ඨාති. තතමෙහි චතුභි : අනුසංයො පරිසුට්ඨිකං සංයොජනං උපාදානං. තත්ථ අනුසංයො පරිසුට්ඨිකං ජනෙති³ පරිසුට්ඨිකා සංයුජ්ජති සංයුත්තා උපාදීයති, උපාදානපච්චයා භවො. (එවං තෙ සංඛාරා නිවිධා උප්පාදානා භූමිගතා නාසඤ්ඤාත් අයං මග්ගෙන විනිත්තතායාති තෙ ථාමගතා අපභිවිනිත්තාතිපි තෙ සංඛාරාදානි වුච්චති. එවං සහෙතු සමුප්පාදනවෙට්ඨන අප්පිදෙව⁴ පච්චයා සංඛාරාදානං පච්චයො නිද්දිට්ඨං අපනෙත්වා කුසලං අකුසලං කුසලො ච අකුසලො ච පක්ඛිපිතබ්බො. විපාකධම්මො අපනෙත්වා චවතීයං අච්චතීයං චවතීයං ච අච්චතීයං ච පක්ඛිපිතබ්බො. භව . . . ?) සංඛාරාදානං පරික්ඛිපිතබ්බො.

දස තථාගතබලාති චන්තාරි වෙසාරජ්ජාති පුඤ්ඤාති අනඤ්ඤාකතං, අවිජ්ජා සමනන්තරපච්චයතාය සංඛාරාදානං පච්චයො. යෙන විතෙතන සහ සමුප්පාදනා අවිජ්ජා තස්ස විතතස්ස සමනන්තරවිතතං සමුප්පාදනාති තස්ස යං සමනන්තරවිතතං සමුප්පාදනාති, තස්ස පච්ඡමස්ස විතතස්ස පුරිමවිතතං හෙතුපච්චයතාය පච්චයො. තෙන අවිජ්ජා හෙතු, තෙන විතෙතන උපාදානං අනොකාසගතං ඤාණං න උප්පජ්ජති, යා තස්ස අප්පමාදා ධාතු අභිජ්ඣානසංචිතා තතිං විපල්ලාසා උප්පජ්ජන්ති : 'අසුභෙ සුභන්ති, දුක්ඛෙ සුඛ'න්ති. තත්ථ සංඛාරා උප්පජ්ජන්ති රතතා දුට්ඨා මුලසස්ස⁵ වෙනතා රුහපරිසුට්ඨිකානෙත බ්‍යාපාදපරිසුට්ඨිකානෙත අවිජ්ජාපරිසුට්ඨිකානෙත දිට්ඨිවිපල්ලාසො චජුඤ්ඤෙසෙ නිද්දිසිතබ්බො. යං විපරිතවිතෙතා විජ්ජානාති අයං විතතවිපල්ලාසො. යා විපරිතසඤ්ඤා උපගණ්හාති⁶ අයං සඤ්ඤාවිපල්ලාසො. යං විපරිතදිට්ඨි අභිනිවිසති අයං දිට්ඨිවිපල්ලාසො.

අට්ඨ මිච්ඡන්තාති වසින්නති තිණි අකුසලාති, අයොනිසො-මනසිකාරෙ උප්පාදනං විඤ්ඤාණං ච විජ්ජං ච කාරෙන්නති. ඉති පුබ්බා පරන්තෙත අකුසලානාතරිතරෙ [?] සංඛාරා වුද්ධිං චෙට්ඨලං ගච්ඡන්ති. තෙ ච මහතා ච අප්පට්ඨිදිතා පොනොහවිකා සංඛාරා භවන්ති. ඉති එවං අවිජ්ජා සහජාතපච්චයතාය සංඛාරාදානං පච්චයො සමනන්තරපච්චයතාය ච.

කථං අභිසංඤ්ඤාකාරෙත අවිජ්ජා සංඛාරාදානං පච්චයො : සා අවිජ්ජා තෙ සංඛාරෙ අභිසංඤ්ඤාති පරිපථරති. සෙය්‍යථාපි නාම උප්පලං වා පදුමං වා නා උදකෙ වසිං අස්ස, සිතෙන වාරිනා අභිසංඤ්ඤා පරිසංඤ්ඤා වුද්ධිං වීරුල්භිං චෙට්ඨලං අපජ්ජති. එවං අභිසංඤ්ඤාවෙට්ඨන අවිජ්ජා සංඛාරාදානං පච්චයො.

1. පරිසුට්ඨිං - ම, PTS.

2. ජාති - ම, PTS.

3. අප්පිදෙව - ම.

4. මුලසස්ස - ම, PTS.

5. උපගණ්හාති - ම.

කියෙයිත් සහජානප්‍රත්‍යාභාවයෙන් අවිද්‍යාව සංස්කාරයන්ට ප්‍රත්‍යය වෙයි යත් : යම් සිතක් රාගයෙන් වඬනා ලද ද, එහි අවිජ්ජා පරිපූර්ණතාවය හේතු කොට ගෙන සියලු ප්‍රඥාගොචරයන් නසයි. (තත්ථ සංඛාරා .....?) මේ අවිද්‍යාව, එක්ව උපන් ධර්මය සමග වෘද්ධියට වැඩීමට විපුල බවට පැමිණෙන්නී සතර කරුණෙකින් ප්‍රඥාව ප්‍රතීත කෙරෙයි කවර සතරෙකින් යත් ; අනුශය යැ පරිපූර්ණතා යැ සංයෝජන යැ උපාදාන යැ යන සතරෙනි. එහි අනුශය පරිපූර්ණතාවය උපදවයි පරිපූර්ණතාවය වූවා සංයුක්ත වෙයි, සංයුක්ත වූවා උපාදාන කෙරෙහි, උපාදාන ප්‍රත්‍යාභාවයෙන් හවය වේ. (එම තේ..... සබ්බසුත්තං නික්ඛිපිතබ්බං ? මේ වාක්‍ය ප්‍රදේශය ද, ව්‍යාකූලය)

තථාගත බලයෝ දසදෙනෙකි, චෛසාරදායෝ සතර දෙනෙකි. (පුඤ්ඤානි අනඤ්ඤාකතං?) අවිද්‍යාව සමන්තර ප්‍රත්‍යභාවයෙන් සංස්කාරයන්ට ප්‍රත්‍යය වෙයි, යම් සිතක් සමග උපන් අවිද්‍යාව ඒ සිතට සමන්තරව සිතක් උපන් නුයි ඒ සිතට සමන්තරව යම් සිතක් උපන් නුයි ඒ පශ්චිම චිත්තයට පූර්ව චිත්තය හෙතු ප්‍රත්‍යාභාවයෙන් ප්‍රත්‍යය වෙයි. එහෙයින් අවිද්‍යාව, හේතු යි. ඒ සිතින් උපාදානව අවකාශ නො කරන ලද ඥානය නුපදී. ඔහුගේ යම් අප්‍රමාද ධාතුවක් අභිධ්‍යායෙන් යුක්ත වූ ද, එහි අභ්‍යන්තර ගුණ යැ දුඃඛයෙහි සුඛ යැ යන විපයභාසයෝ උපදිත්. එහි රාගයෙන් රත්වූ, ද්වේශයෙන් දුෂ්ට වූ සංස්කාරයෝ උපදිත්. මොහයෙන් මුළු වූවුහුගේ චේතනාව රාගපරිපූර්ණතාවයෙන්, ව්‍යාපාදපරිපූර්ණතාවයෙන්, අවිද්‍යා පරිපූර්ණතාවයෙන් දිවයි විපල්ලාසය වස්තු නිර්දේශයෙහි ලා දක්වියැ යුතු යැ. විපරිත සිත් ඇතියේ යමක් දැනගනී ද මේ චිත්ත විපල්ලාසය යැ, යම් විපරිත සංඥාවක් ගනී ද මේ සඤ්ඤාවිපල්ලාසය යැ, යම් විපරිත දෘෂ්ටිකෝණයක් ලැබෙන්නේ ද මේ දිවයිවිපල්ලාසය යි.

අටවැදූරුම් මිව්ජන්තයෝ තුන් අතුරුගයන් වඬන්. අයෝනිසො මනසිකාරයෙහි උපන් විඤ්ඤාණය ද විද්‍යාව ද, කෙරෙත් (ද) ඉතිපුබ්බා පරන්තො..... සංඛාරාහවන්ති?)

මෙසේ අවිද්‍යාව සහජාන ප්‍රත්‍යභාවයෙන් ද සමන්තර ප්‍රත්‍යභාවයෙන් ද සංස්කාරයන්ට ප්‍රත්‍යය වේ.

කී යෙයිත්, අභිසන්දනාකාරයෙන් අවිද්‍යාව සංස්කාරයන්ට ප්‍රත්‍යය වෙයි යත් : ඒ අවිද්‍යාව, ඒ සංස්කාරයන් අභිසන්දනය කෙරෙයි, පැතිරගෙන සිටී, යම් සේ උපුලක් හෝ පියුමක් හෝ උදකයෙහි වැඩෙනුයේ සිහිල් දියෙන් තෙත්වූයේ හාත් පයින් තෙත්වූයේ වෘද්ධියට වැඩීමට විපුල බවට පැමිණේ ද, එපරිද්දෙන් අභිසන්දනාර්ථයෙන් අවිද්‍යාව සංස්කාරයන්ට ප්‍රත්‍යය වේ.

කථං පභිච්ඡානවෙස්සන අවිජ්ජා සංකාරානං පච්චයො : නෙ සංකාරා අවිජ්ජා¹ නිසංසාය වුද්ධිං විරුද්ධං වෙසුලං² ආපජ්ජනති. සෙය්‍යථාපි නාම උපපලං වා පදුමං වා පඨවිං නිසංසාය පඨවියං³. පභිච්ඡාය වුද්ධිං විරුද්ධං වෙසුලං ආපජ්ජනති, එතෙ සංකාරා අවිජ්ජා නිසංසාය අවිජ්ජාය⁴ පභිච්ඡිනා වුද්ධිං විරුද්ධං වෙසුලං ගච්ඡනති. එවං පභිච්ඡානවෙස්සන අවිජ්ජා සංකාරානං පච්චයො.

පුන රුහසහනකස්ස කම්මස්ස විපාකෙන පටිපත්තිමි හවො නිබ්බන්ධනති, නං කම්මස්ස⁵ සබ්බං අභිනිවිට්ඨං අඤ්ඤාණවසෙන පොනොහවිකා⁶ සංකාරානි වුච්චනති, එවමපි අවිජ්ජාපච්චයා සංකාරා අත්ථි. පුන පඤ්චස්ස යෙ ච සෙබ්බා⁷ පුග්ගලා, යෙ ච අසඤ්ඤාසමාපනති. සමාපනනා, යෙ ච භවගතා, යෙ ච අනෙතාගතායෙව සංසෙදජා, යෙ ච වා පන අඤ්ඤා හි කොචි අනාගාමීහුතා න චෙතෙනති න ච පජෙන්නති, තෙසං කිං පච්චයා සංකාරා පුන රුහා අත්ථි තෙසං සංකාරානි උපාදානාති විතතමුස්සාරනායෙව අවිපක්ඛවිපාකසමුගතා අසමුච්ඡිනාපච්චයා තෙසං පුන ච ගතො භවති.

එවමපි හි අවිජ්ජාපච්චයා සංකාරා. පුන සා තෙ න උපාදානා නපි සංකාරා, අත්ථි පුන තෙසං සත්ත අනුසයා අසමුගතා අසමුච්ඡිනා, නදුරමමණං භවති, විඤ්ඤාණස්ස පභිච්ඡාය විඤ්ඤාණපච්චයා නාම-රූපං. එවමපි අවිජ්ජාපච්චයා සංකාරා.

පුන සා⁸ යං කිඤ්චි කම්මං ආචයගාමී, සබ්බං නං අවිජ්ජාපච්චයෙන අභිසංකාරීයති නණ්ණාවසෙන ච අලජ්ජිකති. අඤ්ඤාණවසෙන ච තත්ථ ආදිනවමපි හ ජානාති තදෙව විඤ්ඤාණභිජං භවති. සායෙව නණ්ණාසිනෙතො භවති. සායෙව අවිජ්ජා සමමාගොති. එවමපි අවිජ්ජාපච්චයා සංකාරා විතතබ්බා. ඉති ඉමෙහි අංකාරෙහි අවිජ්ජා-සංකාරානං පච්චයො.

තත්ථ අවිජ්ජාය හෙතු අයොනිතො මනසිකාරෙ පච්චයො හොති, තත්ථ අවිච්ඡේදො⁹, අයං තත්ථ තතියං බලං නිවතති, අයං පටිසංකි තත්ථ පුනබ්බවො, යො අවිච්ඡේදො¹⁰ අනුසංසායනවෙස්සන අයං අනුසයො, යථා පතානං¹¹ වා සාටකං වා (දෙව ජනා පිඨෙසු ච එකා වා බලං වා අස්ස නිවාචයෙසු, න පන පිඨෙසු සොසෙය්‍ය, තත්ථ යං සිනෙහා ආපොඛාතු අනුපුබ්බෙන සොසෙය්‍යබ්බා උණ්හ-ඛාතුමාගමම සවෙ පුන නං ආකාසෙ තික්ඛිපෙය්‍ය නං උස්සාවෙන යෙහුය්‍යතරං සිනෙහමාගච්ඡේය්‍ය, න හි අනාගමම තෙජෝඛාතුං පරිභොගං¹² ගච්ඡේය්‍ය. එවමෙව භවග්ගපරමාපි සමාපනති හ අනුරූපස්ස සමුග්ගානාය සංචිතනති. තෙ හි ආලසනති සමමසනති, න ච තණ්හාය තණ්හාපහානං ගච්ඡනති ?)

1. අවිජ්ජායං - ම.	7. සෙකඩා - ම, PTS.
2. වෙසුලුතං - ම, PTS.	8. පන සා - PTS.
3. පඨවිං - ම, PTS.	9. අභිච්ඡේදො - ම, PTS.
4. අවිජ්ජායං - ම, PTS.	10. අවෙච්ඡේදො - ම, PTS.
5. කාමස්ස - PTS.	11. { පටකං - PTS.
6. පොනබ්බවිකා - PTS.	11. { පටාකං - ම.
12. පරිසෙසං - ම.	

කී සෙයින් පතිවියානාර්ථයෙන් අවිද්‍යාව සංස්කාරයන්ට ප්‍රත්‍යය වේ ද යත් : ඒ සංස්කාරයෝ අවිද්‍යාව නිසා වාද්ධියට වැඩීමට විපුල බවට පැමිණෙති. යම් පරිදි උපුලත් හෝ පියුමක් හෝ පශ්චිම නිසා පශ්චිමයෙහි පිහිටා වාද්ධියට වැඩීමට විපුලබවට පැමිණේ ද, එපරිදි කෙල සංස්කාරයෝ අවිද්‍යාව නිසා අවිද්‍යාවෙහි පිහිටියාහු වාද්ධියට වැඩීමට විපුලබවට පැමිණෙත්. මෙසේ පතිවියානාර්ථයෙන් අවිද්‍යාව සංස්කාරයන්ට ප්‍රත්‍යය වේ.

යළි රාගසහගත කර්මයාගේ විපාකයෙන් ප්‍රති සන්ධියෙහි ලා භවය උපදී, ඒ සියල්ල නොදැනීම වශයෙන් කර්මයට පිටිසිසේ වෙයි, (ඔහු) පුනර්භවය ඇති කරන සංස්කාරයෝ යයි කියනු ලැබෙත්. මෙසේත් අවිද්‍යාප්‍රත්‍යයෙන් සංස්කාරයෝ ඇත. යළි (පඤ්චස්ස?) යම් ශෛක්‍ය පුද්ගල කෙනෙක් වෙත් ද යම් අසංඝේ සමාපත්තියට සමවන්නා හු වෙත් ද, භවගත වූ යම් කෙනෙකුත් වෙත් ද, අන්තොගත වූ මැ සංසෙද්ස් වූ යම් කෙනෙකුත් වෙත් ද, (යෙ ව වා පත අඤ්ඤාහි, කොච් ?) අනාගාමී වූවා හු වෙතනා නො කෙරෙති පාර්ථනා නො කෙරෙත්. ඔවුන්ට සංස්කාරයෝ කුමක් ප්‍රත්‍යය කොට ඇත්තා හු ද, (යළි රාගය සේතු කොට ගෙන-අත්ථා තෙසං ගතො භවති ?)

මෙසේ මැ අවිද්‍යා ප්‍රත්‍යයෙන් සංස්කාරයෝ වෙති. (පුත සා?) ඔහු උපාදනයෝ නො වෙති, සංස්කාරයෝ නො ද වෙත්. යළි ඔවුන්ට සත් අනුශයයෝ පනා නසන ලද්දාහු අසමුච්ඡින්න වූවාහු ඇත, විඤ්ඤායාගේ පිහිටීමට එය අරමුණු වෙයි. විඤ්ඤා ප්‍රත්‍යයෙන් නාමරූපය වෙයි, මෙසේත් අවිද්‍යා ප්‍රත්‍යයෙන් සංස්කාරයෝ වෙත්.

නැවත ඒ අවිද්‍යාව ආවයගාමී වූ යම් කිසි කර්මයක් ඇද්ද ඒ සියල්ල අවිද්‍යා වශයෙන් රැස් කරනු ලැබෙයි. කාෂ්ණා වශයෙන් ඇලෙයි, නො දැනීම වශයෙන් එහි ආදිතවද නො දනී, එය මැ ප්‍රතිසන්ධි විඤ්ඤායට බිජ වෙයි. ඒ අවිද්‍යාව මැ තාෂ්ණාවට සෙනහ වෙයි. ඒ අවිද්‍යාව මැ යම්මොහ වේ යයි. මෙසේත් අවිද්‍යා ප්‍රත්‍යයෙන් සංස්කාරයෝ කියැවුන්නාහු යැ. මෙසේ මේ ආකාරයෙන් අවිද්‍යාව සංස්කාරයන්ට ප්‍රත්‍යය වේ.

එහි අවිද්‍යාව හේතු යැ, අසංසාරිකසාමන්තසිකාරය ප්‍රත්‍යය වේ. එහි අවිච්ඡේදය වෙයි, මේ එහි තුන් වැනි බලය (නිවර්තනී?) මේ පටිසන්ධි යැ, එහි පුනර්භවය වෙයි, අසමුද්ධානා ර්ථයෙන් නො සිදි පැවැත්මක් වේ ද, මේ අනුශය යි, යම්සේ පනාකයක් පත් සඵලක් හෝ (දේවජනා..... තණ්හාපහානං ගමිජන්ති ?-මුඵ වාක්‍යයැම විපරිත ව ව්‍යාකූලව ඇත.)

තත්ථ සො අසමුක්ඛානො අවිජ්ජාය අනුසයො ච විතතස්ස සමප්ප්ලිබ්බොධො, ඉදං පරිසුට්ඨානං. යථාභූතං විඤ්ඤාණස්ස අප්පට්ඨෙධො අයං අවිජ්ජාසචො, අවිජ්ජා විඤ්ඤාණබ්ජං භවති. යං බ්ජං සො හෙතු න සමුච්ඡ්ජති, අසමුච්ඡ්ජනො පටිපක්ඛති, පටිපක්ඛනො න සමුක්ඛාතං ගමස්ති. අසමුක්ඛාතං විතතං පරිසොනාහති, පරිසොනාදාවිතො යථාභූතං නාපජානාති.

ඉති විඤ්ඤාණස්ස¹ සාසවජො අවිජ්ජජො, හෙතුඅජො අවිචේදජො අනිවතනිඅජො ඵලජො, පටිපක්ඛිඅජො පුනබ්භවිජො, අසමුක්ඛාතජො අනුසයජො, සමප්ප්ලිබ්බොධිජො² පරිසුට්ඨානජො, අසමප්ට්ඨෙධිජො අවිජ්ජජො³. එතතාවතා අවිජ්ජාය බෙතතං නිද්දිට්ඨං ගමති. අයං වූච්චති පරිභොගෙ භාගෙ.

16. තත්ථ තතමො සමාරෙපනො භාගෙ :

උසගට්ඨමහි තමහි - සනාතඤ්චව නං විජාරං පන වතනබ්බං විජාරවිහිං විජ්ඤ්ඤා - අයං සමාරෙපනො භාගෙ.

තත්ථ නාමනිද්දෙසො උපසංඝො, වජ්ජනිද්දෙසො වෙච්චනං වජ්ජභූතො විජාරගෙ. යථා කිං : සො හිතවු නිවතනතො පභාතබ්බො. අයං උපසංඝො.

තත්ථ තතමො සමාරෙපනො : කිඤ්ච න වතනබ්බං රූපරූභං වා නාමවතනපභාතබ්බං. යාව විඤ්ඤාණනති විජාරෙන කාතබ්බාති, අවිජ්ජා නා ඔපමෙතන පඤ්ඤාපෙතබ්බා, අයං සමාරෙපනො නිසිසිභවිතාස්ස ච මතතිකො ච නිසස්සො තණ්හා ච දිට්ඨි ච තත්ථ දිට්ඨි අවිජ්ජා, තණ්හා සංඛාරං තත්ථ දිට්ඨිපච්චයා තණ්හා ඉමෙ අවිජ්ජාපච්චයා සංඛාරං. තත්ථ නිසිසිතං විඤ්ඤාණං, ඉදං සංඛාරපච්චයා විඤ්ඤාණං, යාව ජරාමරණං ඉදං සංඛින්නෙන භාසිතෙ අවසිට්ඨං පරෙපගති (?)

“අනිසිසිතස්ස චලිතං නත්ථි”ති තස්ස එවං දිට්ඨියා තණ්හාය ච පභාතං, තත්ථ දිට්ඨි අවිජ්ජානිරුධාය යථාභූතං⁴ විඤ්ඤාණං රුගට්ඨානියෙසු⁵ ධම්මෙසු නං නං ධම්මං උපෙච්ච⁶ අඤ්ඤං ධම්මං ධාවති මකකටොපමනාය. අථ බවස්ස පරිතොසසු ධම්මෙසු රුගට්ඨානියෙසු⁷ ඡන්දරුගො නත්ථි, කුතො තතො චලනා, අබ්බිමතොසසු සතොසසු (?) විතතං නිවේසයති⁸ නං අපනිට්ඨිතං විඤ්ඤාණං අනාභාරං නිරුජ්ඣති, විඤ්ඤාණනිරුධා නාමරූපනිරුධො, යාව ජරාමරණනිරුධො අයං සමාරෙපනො.

1. සඤ්ඤාණස්ස - ම, PTS.

2. සමප්ප්ලිබ්බොධිජො - මජ්ඣං, PTS. නත්ථි.

3. අප්පට්ඨෙතොජො - ම.

4. භූතං - මජ්ඣං.

5. සරුගට්ඨානියෙසු - මජ්ඣං, PTS.

6. උපසුජ්ජ - PTS.

7. සරුගට්ඨානියෙසු - මජ්ඣං, PTS.

8. නිවේසයති - ම, PTS.

එහි අවදානාවගේ අසමුද්දායකය ද අනුශය ද වින්තයට පරිබෝධ වෙයි. එම පරිසුට්ඨාන යි. යථාභූතව-ඇති යැව්) විඥානයාගේ අප්‍රතිවේදයෙන් වේ ද මේ අවදානාව යි. අවදානාව විඥානයට බීජ වෙයි. යමක් බීජ වේ ද ඒ හේතුව නොසිඳි පවතී, නො සිඳි පවත්නේ ප්‍රතිසන්ධානය කෙරෙයි. ප්‍රතිසන්ධානය කරනුයේ සමුද්දායකයට නො යෙයි. සමුද්දායකයට නො පැමිණියේ සිත භාත්පසින් බැඳ ගනී. භාත්පසින් බැඳුණු සිත් ඇතියේ යථාභූත ව නො දනී.

මෙසේ විඥානයාගේ සාප්‍රචාර්ථය අවදානාර්ථය, හේතු අර්ථය අවිච්ඡේදාර්ථය, අනිවන්ති (නොනවත්නා) අර්ථය එලාර්ථය, ප්‍රතිසන්ධි අර්ථය පුනර්භාවාර්ථය, අසමුද්දායකාර්ථය අනුශයාර්ථය, සම්පරිබෝධාර්ථය පරිසුට්ඨානාර්ථය යැ, අසමප්‍රතිවේදාර්ථය අවදානාර්ථය යි. මෙතෙකින් අවදානාවගේ කේෂ්ත්‍ර ය දක්වන ලද්දේ වේ.

මේ පරික්ඛාරභාරය යි කියනු ලැබේ.

16, එහි සමාරෝපන භාර කවරෙ යැ :

ඒ ධර්මය උද්භාවනය කළ කල්හි විද්‍යමාන වූ මැ විස්තරය කියැයුකු ය, ඒ විස්තර විධිය දත යුත්තේ යැ. මේ සමාරෝපන භාර නම් වේ.

එහි නාමනිර්දේශය උපසංක වෙයි, වස්තු නිර්දේශය වේච්චන යැ. වස්තු වූයේ විස්තරය යි. ඒ කෙසේ යැ යත් : යට මහණෙක් නිවාන්තියෙන් ප්‍රභාතව්‍ය වේ ද, මේ උපසංකා යැ.

එහි සමාරෝපන කවරෙ යැ : රූපරාගය හෝ (කිඤ්චි න වත්තබ්බං..... අවසිට්ඨං පරොපති : මේ කොටස ද අර්ථයක්. නගාගත නො හැකි පරිදි ව්‍යාකූලව ඇත ?)

"අනිස්සිතස්ස වලිතං තත්ථි" යනු ඔහුට මෙසේ දෘෂ්ටියගේද, තාප්තාවගේ ප්‍රභාණය වෙයි, එහි දෘෂ්ටි අවදානාවන්ගේ නිරෝධය පිණිස (?) යථාභූතවිඥානය රාගයට කාරණ වූ ධර්මයන් කෙරෙහි වළුරකුට බදු උපමා ඇතියෙන් ඒ ඒ ධර්මයට පැමිණ අත් දහමකට (අරමුණකට) දිවෙයි, වැලි ඔහුට රාගය ඉපදීමට කාරණ වූ පරිත්ත ධර්මයන්හි ද ජන්දරාග යෙක් නැත, එහෙයින් වලනය නොහී යැ, අධිවානු වූ සත්වයන් කෙරෙහි (?) සිත පිහිටුවයි, ඒ අප්‍රතිස්ථාන වූ විඥානය අනාහාර වැ නිරුද්ධ වෙයි. විඥානයාගේ නිරෝධ යෙන් නාමරූප නිරෝධය වෙයි, ජරාමරණ නිරෝධය දක්වා (විස්තරයි) මේ සමාරෝපණ යි.

තත්ථ ධුතවසෙන විඤ්ඤාණස්ස චලිතං සපරිගහහො, තස්මිං චලිතෙ අසති යො පරිනතිලෙහොපචාරෙණ තිව්ඨො, අගති පරිප්පස්සඤ්ඤො භවති. තෙනාහ : 'චලිතෙ අසති' පස්සඤ්ඤා භොති. තත්ථා'යං සමාරොපනා, පස්සඤ්ඤායො සුඛං වෙදති, සුඛිනො විතතං සමාධියති, යාව විමුක්තමිති' ඤ්ඤාණදස්සනං භවති.

හො, අසචානං ඛයං ච විමුක්තිනෝ උපපජ්ජති. තස්ස උපපත්තිස්ස අගතිගතියං අසනතියං' නෙවිධි න' හුරං න උභයමනතරෙන, එසෙවතෙනා දුක්ඛස්සාති අනුපාදිසෙසා නිබ්බානධාතු. ඉදමස්ස සුත්තස්ස' මජ්ඣෙ භමාරොපිතං පරිච්චසමුප්පාදෙ ච විමුක්තියං ච යොගො, න ච එතං තස්ස සබ්බිකෙනන භාසිතස්ස විඤ්ඤාතරෙන අත්ථං විභතතනති' අයං වුච්චතෙ සමාරොපනො' භාරො.

න ච යඛිතිලෙසභාගියෙන සුතෙනන සුඛිතිලෙසභාගියො ගෙ ව ධම්මො සමාරොපසිතබ්බො භාඤ්ඤාද. එවං මාසනාභාගියෙ නිබ්බෙධි-භාගියෙ.

අයං සමාරොපනො භාරො.

ඉමෙ භොලස් භාග්.

සුචිරස්ස මහාකල්පායනස්ස ජමුචනව්ඤ්ඤා
සෛවකෝපදේශෙ භාරවිගමෙහා නාම
පඤ්චමහුමි' සමත්තා'

1. අසතෙන - ම, PTS.
2. විමුක්තිනමිති - ම.
3. අගතිගතියං අසනතියං, PTS
4. න වෙනනා හුරං PTS.
5. ඉදමස්ස - ම.
6. විගජ්ජනති - ම, PTS.
7. සමාරොපනා - PTS.
8. පඤ්ඤා මහුමි - ම.
9. සිද්ධි - PTS.

එහි රාගවශයෙන් විඤ්ඤායාගේ වලිකය (සැලීම) වෙයි, හේ පරිග්‍රහයයි (දැඩි කොට ගැනීම ය) ඒ තෘප්ණ වශයෙන් සැලීම නැති කලින් පරික්ලෙශොපවාර වූ යම් ක්‍රීඩාගතිය යෙක් ඇද්ද හේ සන්තිදුගේ වේ. එයින් වදළ හ : “වලිකෙ අසති පස්සද්ධි භොති ”, යි. එහි මේ සමාරෝපණය යැ. සන්ත්‍රන් කය ඇතිසේ කායික සුවය විදියි. සුඛිත වුවහුගේ සිත සමාධියට පැමිණෙයි (සිත) කෙලෙසුන් කෙරෙන් විදිණැයි දෙන දර්ශනය (ප්‍රත්‍යාවේක්ෂාඤ්ඤා) වෙයි යනු දක්වා විස්තර යි.

හේ ආසුවයන්ගේ ක්ෂය වීමෙන් අර්හත්ඵල විමුක්තියට පැමිණෙයි, විමුක්ත සිත් ඇති ඔහුට පටිසන්ධි විසින් ආගමනය ද වූනි විසින් ගමන ය ද (ආගති ගති) නැති කලින් මෙලොවැ නො මැ වෙයි, පරලොවැ නො වෙයි, උභය ලෝකයෙහි මැ නො වෙයි, මෙය මැ වට්ට දුක්ඛයාගේ අන්තය වේ යයි අනුපදියෙස නිබ්බාන ධාතු වේ. මේ ඒ සුත්‍රයාගේ මාධ්‍යයෙහි සමාරොපිතය පටිච්ච සමුප්පාදයෙහි ද විමුක්තියෙහි ද, යොගය වෙයි. තෙල සැකෙවින් වදරන ලද ඒ සුත්‍රයාගේ අර්ථය විස්තරයෙන් නො ද විභාග කරන ලද්දි. මේ සමාරොපන හාරයයි කියනු ලැබේ.

සංකි ලෙස භාගිය සුත්‍රයෙන් සංකිලෙසභාගිය සුත්‍රයෙක් නො ද සමාරොපන කටයුතු යැ. යම් ධර්ම කෙනෙක් සමාරොපනය කළ යුත්තා හු ද (ඔවුන් හැර) අන්‍යාධර්මයෝ සමාරොපන නො කටයුත්තාහ. වාසනාභාගිය නිබ්බේධභාගිය සුත්‍රයෙහි ද මෙසේයි,

මේ සමාරොපන හාර යි

මොහු සොළස හාරයෝ යි.

ජම්බුවනවාසී සුවිර වූ මහාකච්චායන තෙරණුවන්ගේ
පෙටකොපදෙයයෙහි හාරවිභසිග නම් වූ
පඤ්චම භූමිය සමාප්තයි.

6. ජට්ටමහුමි

6-1. බ්‍රිතාන්‍ය භගවන්තානං සාසනං තිව්ධෙන සහිතං ගච්ඡති :
බන්ධෙසු බාහුසු ආයතනෙසු.

හත් පඤ්චකකිකා : රූපකකිකො, යාවි විඤ්ඤාණකකිකො. දස
රූපආයතනානි : චක්ඛු රූපා ච, යාවි කායො ථොට්ඨබ්බා ච. අයං
රූපකකිකො,

හත් ඡ වේදනාකායා වේදනාකකිකො : චක්ඛුසම්ප්පාජා වේදනා,
යාවි මනොසම්ප්පාජා වේදනා, අයං වේදනාකකිකො.

හත් ඡ සඤ්ඤාකායා සඤ්ඤාකකිකො : රූපසඤ්ඤා, යාවි බිම්ම-
සඤ්ඤා, ඉමෙ ඡ සඤ්ඤාකායා. අයං සඤ්ඤාකකිකො.

හත් ඡ ථෙතනාකායා සංඛාරකකිකො : රූපසංඤ්චනනා, යාවි
බිම්මසංඤ්චනනා, ඉමෙ ඡ ථෙතනාකායා, අයං සංඛාරකකිකො.

හත් ඡ විඤ්ඤාණකායා විඤ්ඤාණකකිකො : චක්ඛුවිඤ්ඤාණං, යාවි
මනොවිඤ්ඤාණං, ඉමෙ ඡ විඤ්ඤාණකායා, අයං විඤ්ඤාණකකිකො.
ඉමෙ පඤ්චකකිකා.

තෙසං කා පරිඤ්ඤා : අනිච්චං දුක්ඛං සඤ්ඤා අනත්තානි, එසා
එතෙසං පරිඤ්ඤා

හත් කතමො බහිජෝ : සමුහජෝ බහිජෝ, පුඤ්ඤජෝ
බහිජෝ, රුහජෝ බහිජෝ, නං යථා දබ්බකකිකො චනකකිකො
දුරුකකිකො අග්ගිකකිකො උදකකිකො වායුකකිකො ඉග්ගි එවං
බන්ධෙසු සබ්බසම්භවො ඵලං බහිජෝ.

6-2 හත් අට්ඨාරස බාහුයො : චක්ඛුබාහු රූපබාහු චක්ඛු-
විඤ්ඤාණබාහු -පෙ- මනොබාහු බිම්මබාහු මනොවිඤ්ඤාණබාහු.
එතායො අට්ඨාරස බාහුයො. තාසං පරිඤ්ඤා : අනිච්චං දුක්ඛං සඤ්ඤා
අනත්තානි, එසා එතාසං පරිඤ්ඤා.

හත් කො බාහුඅජෝ වූච්චතො : අවිඤ්චජෝ බාහුඅජෝ,
අවිඤ්චොති : චක්ඛුනො පසාදො¹ චක්ඛුබාහු. එවං පඤ්චසු බාහුසු,
පුන රුහවිච්චේදජෝ බාහුඅජෝ. විච්චජිත්තා හි චක්ඛුබාහු, එවං
පඤ්චසු, පුනරුහ එකනති පකතාජෝන බාහුඅජෝති වූච්චතො. නං
යථා : පකතියා අයං පුරිසො පිතූතීකො සෙමිතිකො වාතීකො
සන්තිපාතීකොති. එවං පකතී චක්ඛුබාහු. දසානමිති යා ච සබ්බෙසු
ඉඤ්ඤෙසු -පෙ- විසභාගජෝ බාහුඅජෝ.

---

1. චක්ඛු, නො පසාදො - මජ්ඣිමං.

6. ස්වයං භූමි

6-1. භාග්‍යවත් බුදුවරුන්ගේ ශාසනය තුන්පරිද්දෙකින් සංග්‍රහයට යෙයි : ස්කන්ධ-
ධාතු-ආයතනයන්හි යැ.

එහි පඤ්චස්කන්ධයෝ නම් : රූපස්කන්ධ යැ, විඤ්ඤාස්කන්ධය දක්වා ඇති පස ද
රූපායතනයෝ දසයෙකි : ඇස ද රූපයෝ ද-කය ද ස්ප්‍රස්ථව්‍යයෝ ද යන මේ
රූපස්කන්ධ යි.

එහි සවැදූරුම් වේදනාකාය වේදනාස්කන්ධ යැ : චක්ඛු සම්ප්ප්පජ වේදනා යැ-
චනෝසම්ප්පජවේදනාව දක්වා ඇති මේ සවැදූරුම් වේදනා වේදනාස්කන්ධ යි.

එහි, සවැදූරුම් සංඤ්ඤා සංඤ්ඤාස්කන්ධ යැ. රූපසංඤ්ඤා (ආදි කොට) ධර්මසංඤ්ඤා
දක්වා ඇති මේ සවිසංඤ්ඤා සංඤ්ඤාස්කන්ධ යි.

එහි සවැදූරුම් චේතනාකාය සංස්කාරස්කන්ධ යැ : රූප සංඤ්ඤාවෙන් (ආදි කොට)
ධර්මසංඤ්ඤාවෙන් දක්වා මොහු සංඤ්ඤා චේතනාකාය යැ, මේ සංස්කාරස්කන්ධ යි.

එහි සවැදූරුම් විඤ්ඤාකාය විඤ්ඤාස්කන්ධ යැ, චක්ඛුවිඤ්ඤාණය (ආදි කොට) චනෝ-
විඤ්ඤාණය දක්වා මොහු විඤ්ඤාකාය යැ, මේ විඤ්ඤාස්කන්ධ යි.

ඒ පඤ්චස්කන්ධයන්ගේ, පරිඤ්ඤා කවර යැ : අනිත්‍ය යැ දුඃඛ යැ සංඤ්ඤා යැ අනත්ත යැ
යන මොහු යි. මේ ස්කන්ධයන්ගේ තෙල අනිත්‍යාදි වශයෙන් දැනීම 'පරිඤ්ඤා' නම් වී.

එහි ස්කන්ධාර්ථය කවරෙ යත් : සමුහභාවය ස්කන්ධාර්ථය යැ පුද්ගලභාවය ස්කන්ධාර්ථය
යැ රාශිභාවය ස්කන්ධාර්ථය යැ. ඒ මෙසේ යැ : ද්‍රව්‍යස්කන්ධ යැ චන්ද්‍රස්කන්ධ යැ
දුරුස්කන්ධ යැ අත්තිස්කන්ධ යැ උදකස්කන්ධ යැ වායුස්කන්ධ යැ යනු මෙනි. මෙසේ
ස්කන්ධයන්හි සියල්ල සංග්‍රහ වූ ස්කන්ධාර්ථය මෙසේ දැනුතු.

6-2. එහි අවලෝම ධාතුකෙනෙක් වෙති : චක්ඛුධාතු රූපධාතු චක්ඛුවිඤ්ඤාණධාතු
යැ ... චනෝධාතු ධම්මධාතු චනෝවිඤ්ඤාණධාතු යැ යන මොහු අවලෝම ධාතුහු යි.
ඔවුන්ගේ අනිත්‍යාදිවශයෙන් දැනීම අනිත්‍ය යැ දුඃඛ යැ සංඤ්ඤා යැ අනත්ත යැ යන මොහු යි.
මේ තෙල ධාතුන්ගේ පරිඤ්ඤා නම් වී.

එහි ධාතුඅර්ථය කවරෙ යත් : කියනු ලැබේ. අවයවාර්ථය ධාතුඅර්ථය යි. අවයව නම් :
වක්ඛුහුගේ ප්‍රසාදය වූ වක්ඛුර්ධාතු යැ. වක්ඛුරාදි පඤ්චධාතුන්හි (අවයව) මෙසෙයින්
දකුණු. යළි රාගයාගේ ව්‍යවච්ඡේදාර්ථය ධාතුඅර්ථය යි. එසේ මැ යැ පිරිසිදුනා ලද්දි
චක්ඛුධාතු යැ, පඤ්චධාතුන්හි මැ එපරිදි වෙයි. යළි ... ප්‍රකෘති අර්ථයෙන් ධාතු
අර්ථය කියනු ලැබේ. ඒ මෙසේ යැ : පියවින් මේ පුරුෂ පිත ප්‍රකෘති කොට ඇත්තේ යැ,
සෙම්බික යැ වානික යැ සන්නිපාතික යැ යනු යි. මෙබඳු පියවි ඇතිසේ චක්ඛුධාතු
යැ, (චක්ඛු-රූපාදි) දසධාතුන්ගේ ද සියලු ඉන්ද්‍රියයන්හි ද ... විසභාර්ථය ධාතු
අර්ථය යි".

6-3. නන්ද ආදසායනනාති, කතමාති : ඡ අජ්ඣාසකාති ඡ බාහිරාති, වික්ඛායනනං¹, යාව මනායනනනති අජ්ඣාසකං, රූපායනනං. යාව ධම්මායනනනති බාහිරං. එතාති ආදස ආයනනාති.

එතෙසං කා පරිඤ්ඤා : අනිච්චං දුක්ඛං සඤ්ඤා අනතතාති, එසා එතෙසං පරිඤ්ඤා. අපි ච දව්ඛා පරිඤ්ඤා : ඤ්ඤාපරිඤ්ඤා² ච පභාන-පරිඤ්ඤා ච. නන්ද ඤ්ඤාපරිඤ්ඤා³ නාම : අනිච්චං දුක්ඛං සඤ්ඤා අනතතාති, එසා ඤ්ඤාපරිඤ්ඤා⁴ පභානපරිඤ්ඤා පන ඡන්දරහස්පභානා, එසා පභානපරිඤ්ඤා.

නන්ද කතමො ආයනනනේථ : වුච්චතෙ, ආකරනේථ⁵ ආයනනනේථ, යථා සුච්ඡේදනාකරෙ රතනාකරෙ⁶ යථා දව්ඪි තෙති ආකරෙති⁷ තෙ තෙ ගාවා උතතිට්ඨනති, එවං එතෙති විතතවේගසික්ඛා ගාවා උතතිට්ඨනති කම්මකිලෙසා දුක්ඛධම්මා ච.

පුනරුභ ආයදනනේථ ආයනනනේථ, යථා රඤ්ඤා ආයදනෙති ආයො භවති. එවං ආයදනනේථ ආයනනනේථ.

6-4. චන්තාරි අරියසම්මාති : දුක්ඛං සමුදයො නිරෝධො මග්ගො ච. යථා දුක්ඛං⁸ සමාසෙන බික්ඛසරීරං,⁹ මානසං¹⁰ ච! සමුදයො සමාසෙන අවිජ්ජා ච තණ්හා ච, නිරෝධො සමාසෙන විජ්ජා ච විමුක්ඛා ච මග්ගො සමාසෙන සම්මේථා ච විපස්සනා ච.

6-5. නන්ද සත්තනිංස බොධිපක්ඛිකා ධම්මා කතමෙ : චන්තාරෙ සතිපට්ඨානා, යාව අරියො අට්ඨබ්බිකො මග්ගො. එව්මෙතෙ සත්තනිංස බොධිපක්ඛිකා ධම්මා. යෙ ධම්මා අනිභානාගහපච්චුප්පන්නානං බුද්ධිනං සාවකානං ච නිබ්බානං සංවත්තනාති. යො මග්ගො චන්තාරෙ සතිපට්ඨානා. කතමෙ චන්තාරෙ : “ඉධ භික්ඛු කායෙ කායානුපස්සී විහරති -පෙ- සම්මපට්ඨානං, ඉද්ධිපාදං, ඉන්ද්‍රියානි, ඛල්ලානි, නන්ද කො ඉන්ද්‍රියනේථ, ඉන්ද්‍රියනේථ ඉන්ද්‍රියනේථ, අභි-පතෙය්‍යනේථ ඉන්ද්‍රියනේථ, පසාදනේථ ඉන්ද්‍රියනේථ, අසාධාරණං කස්ස කිරියනේථ ඉන්ද්‍රියනේථ. අනවපරියනේථ බලනේථ, ථාමනේථ බලනේථ, උපාදයනේථ බලනේථ, උපඤ්ඤානනේථ බලනේථ.

නන්ද කතමෙ සත්ත බොජ්ඣංගා : සතිසම්මොජ්ඣංගො, යාව උපෙක්ඛාසම්මොජ්ඣංගො. නන්ද කතමො අට්ඨබ්බිකො මග්ගො : සම්මාදුට්ඨි, යාව සම්මාසම්මාති.

1. චක්ඛුආයනනං - PTS.
2. ඤ්ඤාපරිඤ්ඤා - PTS.
3. ආකාරනේථ - මජ්ඣං, PTS.
4. දුබ්බඤ්ඤාකරෙ - මජ්ඣං.
5. ආකාරෙති - PTS.
6. දුක්ඛං, යථා - මජ්ඣං, PTS.
7. { ධම්මාවරියං - මජ්ඣං.
ධම්මවරියං - PTS.

6-3. එහි ද්වාදශ-ආයතනයෝ කවරහ : ආධ්‍යාත්මික ආයතන සයෙක, බාහිරායතන සයෙකි. වක්ෂුරායතනය (ආදිකොට) මනායතනය දක්වා ආධ්‍යාත්මික යැ. රූපායතනය (ආදි කොට) ධර්මායතනය දක්වා බාහිර යි. තුලුහු ද්වාදශ ආයතනයෝ යි.

මොවුන්ගේ පරිඤ්ඤා කවර යැ : අනිත්‍ය යැ දුඃඛ යැ සංඤ්ඤා යැ අනාත්ම යි. මෝ තුලුන්ගේ පරිඤ්ඤා යි. තවද ඤානපරිඤ්ඤා ද පහානපරිඤ්ඤා දැයි පරිඤ්ඤා ද්විවිධ යැ : එහි ඤාන පරිඤ්ඤා නම් : අනිත්‍ය යැ දුඃඛ යැ සංඤ්ඤා යැ අනාත්ම යැ යන මෝ ඤාන පරිඤ්ඤා යි. පහාන පරිඤ්ඤා වැලිත් ඡන්දරාගප්‍රභාණ යැ. මෝ ප්‍රභාණපරිඤ්ඤා යි.

එහි ආයතනාර්ථය කවරෙ යත් : කියනු ලැබෙයි. ආකාරාර්ථය (උත්පත්තිස්ථාන භාවය) ආයතනාර්ථ යැ, සුවර්ණාකර රත්නාකර යමිසේද එවෙති” යමිසේඵ්ඳෙවැදැරුම් ආකරයන්ගෙන් ඵ් ඵ් වස්තු (?) උපදිත් ද එපරිද්දෙන් මෙ ආයතනයන්ගෙන් විත්ත-වෙතසික දහම්හු ද කර්මක්ලෙශයෝ ද දුඃඛධර්මයෝ ද උපදිත්.

යළි කියයි, ආයදනාර්ථය ආයතනාර්ථ යැ. යමිසේ රජුට අය දීමෙන් (රාජ්‍යයෙහි) අය උපදි ද එපරිද්දෙන් ආයදනාර්ථය ආයතනාර්ථ යි.

6-4. ආයථිසත්‍ය සතරෙකි : දුඃඛ යැ සමුදය යැ නිරොධ යැ මාර්ගය දැයි කියා යි. ඵ් මෙසේ යැ : සැකෙවින් ස්කන්ධශරීරය ද්වූඃඛසත්‍ය යැ, සැකෙවින් අවිද්‍යාව ද තෘෂ්ණාව ද සමුදයසත්‍ය යැ, සැකෙවින් විද්‍යා ද විමුක්ති ද නිරොධසත්‍ය යැ, සැකෙවින් ශමථය ද විදර්ශනා ද මාර්ගසත්‍යය යි.

6-5. එහි සත්තිස් බොධිපාක්ෂික ධර්මයෝ කවරහ යත් : සතර සතිපට්ඨාන (ආදි කොට) ආයථිසත්වංගිකමාර්ගය දක්වා ඇති තෙල දහම්හු සත්තිස් බෝජැකිදහම්හු යි. යම් දහම් කෙනෙක් අතීතානාගත ප්‍රත්‍යුත්පන්න වූ භාග්‍යවත් බුදුවරයන්ගේ ද පසේබුදුවර යන්ගේ ද ශ්‍රාවකයන්ගේ ද නිර්වාණය පිණිස පවත්නාහු ද ඔහු යි. ඵ් මාර්ගය සතර සතිපට්ඨානයෝ යැ, කවර සතරදෙනෙක යත් : “මෙසස්තෙහි මහණ (ආශ්වාස-ප්‍රශ්වාසාදි) කයෙහි කය අනුව බලමින් වාස කෙරෙයි ... සතර සමායක් ප්‍රධාන යැ, සතර සාද්ධිපාද යැ, පඤ්චෙත්තියයෝ යැ, පඤ්චබලයෝ යැ” (යනාදිය). එහි ඉන්ද්‍රියාර්ථ කවරෙ යැ : ඉන්ද්‍රාර්ථය ඉන්ද්‍රියාර්ථ යැ, අධිපතිභාවාර්ථය ඉන්ද්‍රියාර්ථ යැ, ප්‍රසාදාර්ථය ඉන්ද්‍රියාර්ථ යැ (අසාධාරණ ...) ස්ථාම - ශක්ති අර්ථය බලාර්ථ යැ, උපාද්‍යාර්ථය බලාර්ථ යැ, උපස්තම්භාර්ථය බලාර්ථ යි.

එහි සජ්ඣබොධ්‍යාංගයෝ කවරහ : සති සම්බොධ්‍යාංගිකය (පටන්) උපෙක්ඛාසම්බොධ්‍යාංගිකය දක්වා ඇත්තාහු යි. එහි අෂ්ටාංගික මාර්ගය කවරෙ යැ : සම්මාදිට්ඨිය, (පටන්) සම්මාසමාධිය දක්වා ඇත්තාහු යි.

තත්ථ අට්ඨබ්බිතො මග්ගොති : බ්බො : සීලකකිකො ච සමාධි කකිකො ච පඤ්ඤාකකිකො ච, තත්ථ යා ච සමමාචාරා යො ච සමමානම්මනො යො ච සමමාආජ්චො, අයං සීලකකිකො. යා ච සමමාසනී යො ච සමමාචාරායාමො, යො ච සමමාසමාධි, අයං සමාධිකකිකො. යො ච සමමසංකප්පො යා ච සමමාදිට්ඨි, අයං පඤ්ඤාකකිකො. එවං බ්බො¹ තිස්සො සිකං. එවං නිභාකාරෙති දස පදානි -පෙ-.

6-6. තත්ථ යොගාවචරො සීලකකිකො සීතො දෙසං අකුසලං හ උපාදියති, දෙසානුසයං සමුහනති, දෙසසලං උභිරති, දුක්ඛවේදනං පරිජානාති, කාමධානුං සමතික්කමති.

සමාධිකකිකො සීතො ලොභං අකුසලං හ උපාදියති, රුහානුසයං සමුහනති, ලොභසලං උභිරති, සුඛවේදනං පරිජානාති, රූපධානුං සමතික්කමති.

පඤ්ඤාකකිකො සීතො මොහං අකුසලං හ උපාදියති, අවිජ්ජා-නුසයං සමුහනති, මොහසලං දිට්ඨිසලලඤ්ච උභිරති, අදුක්ඛමසුඛ-වේදනං පරිජානාති, අරූපධානුං සමතික්කමති.

ඉති තිති බ්බෙති තිණි අකුසලමූලාති හ උපාදියති, චක්කාරි සලලාති උභිරති, තිස්සො වේදනා පරිජානාති තෙධානුකං සමතික්කමති.

6-7. තත්ථ කතමො අවිජ්ජා : යං චතුසු අරියසම්මවසු අඤ්ඤාණන්ති විජ්ජාරෙන, යථා සො පාණසජ්ජසු කපංකපා කාතබ්බං.

තත්ථ කතමං විඤ්ඤාණං : ඡ විඤ්ඤාණකායා. වේදනා සඤ්ඤා වේකනා එසො මනසිකාරො ඉදං නාමං. තත්ථ කතමං රූපං : වාතූමහාභුතීකං² චතුර්තං මහාභුතානං උපාදයරූපස්ස පඤ්ඤාතතී. ඉති පුරිමිකං ච නාමං ඉදං ච රූපං තදුහයං තාමරූපනති වුව්චති

තත්ථ ඡද්‍රායනනනති : ඡ අජ්ඣිතතිකාති ආයනනනති, චක්ඛු අජ්ඣිතතිකං ආයනනං, යාව මනො අජ්ඣිතතිකං ආයනනං.

එසොති ඡ එසාකායා, චක්ඛුසම්මසො යාව මනොසම්මසොති එසො.

වේදනාති : ඡ වේදනාකායා වේදනා.

තණ්හාති : ඡ තණ්හාකායා තණ්හා.

උපාදනනති චක්කාරි උපාදනනති : කාමූපාදනං දිට්ඨූපාදනං සීලබ්බිතූපාදනං අහනවාදූපාදනනති උපාදනං.

හවොති තයො භවා, කාමහවො රූපහවො අරූපහවො.

1. කායො - මජ්ඣං.

2. වාතූමහාභුතීකං - ම.

එහි අර්ථසාධකයන්ගේ යුග්මය : ශිල්පයන්තරය ද සමාධිපත්තිය ද ප්‍රජායන්තරය ද යන
 සේකන්ධයයි. එහි යම් සමාගමකට සමාජයක් යම් සමාජකර්මාන්තයක් යම් සමාගා
 ජීවයක් ඇද්ද මේ ශිල්පයන්තරය යැ. යම් සමාජකර්මාන්තයක් සමාගමකට සමාජයක්
 යම් සමාජකර්මාන්තයක් ඇද්ද මේ සමාධිපත්තිය යැ. යම් සමාජකර්මාන්තයක් සමාගමකට
 සමාජයක් සමාධිපත්තියක් ඇද්ද මේ ප්‍රජායන්තරයයි. මෙසේ සේකන්ධය ත්‍රිවිධය වෙයි.
 මෙසේ කුන් අයුරෙන් දසපදකතෙක් වෙයි...

66. එහි, සභාගවිජය සිලසකන්ධයෙහි සිටිමක් අවමය අනුගමය නුදෙසි. අවමයානුගම සමුද්දායනය නොවෙයි. අවමයානුගම පුරුමය, පුරුමයානුගම පරිදිදාය නොවෙයි, කාමධානුගම ඉක්මවයි.

සමාජිකත්වයෙන් පිරිමසී පලාත අතුලයේ නුපැවැති, රාගානුගත සම්ප්‍රේෂණය නැතරයි. ලොහකලයාය උදරය, සුඛවේදනාව දනගනී, රූපමානව ඉක්මවයි.

ප්‍රදේශීයත්වයෙහි සිටියේ මොහු අනුග්‍රාහය උපදෙසි, අවදානාග්‍රාහය සම්ප්‍රදායය කෙරෙහි, මොහුග්‍රාහය ද දායකත්වය ද උද්‍රව්‍ය, ප්‍රදේශීයත්වයෙහිදී පරිනාතය කෙරෙහි, අරුප්‍රධානව ඉක්මවයි.

මෙසේ ක්‍රිඩා සිකන්ඩයෙන් තුන් අයුළුලයක් උපාදාය හෝ කෙරෙයි, චතුර්විධ ගුණයන් උරුමයි, හත් වේදනා පරිජානනය කෙරෙයි, භෞමිකතා හවස ඉක්මවයි.

6-7. එහි අවදානා නිවැරදි කර ගන්න: චක්‍රාංශයන්හි විෂයයන් යම් පොදුකොට්ඨාසයක අඩංගු විය යුතුය. (ප්‍රායෝගික ?)...

එහි විඥාණ කවරෙ යැ : සවැදූරුම කායයෝ යැ, වේදනා සඤ්ඤා චිත්තනා එස්ස මහසිකාර යන මේ නාම යැ, එහි රූප කවරෙ යැ : සතර මොහුනරූප යැ, සතර මොහුනසත් නිසා පවත්නා රූපයාගේ ප්‍රඥප්ති යැ යන පළමු කී නාමය ද මේ රූපය ද යි එදෙක 'නාමරූප' යයි කියනු ලැබේ.

එහි අඩංගුතන යනු : අඩි ආධිපත්වන ආයතනයේ යැ, ඇය ආධිපත්වන ආයතනයකැ, (ආදී කොට) මනආධිපත්මික ආයතනය දක්වා යි.

එස්ස යනු : චක්‍රලිපිඑස්සය පටන් මනෝසම්එස්සය දක්වා සවැදැරැම් එස්සනය 'එස්ස' නම් වේ.

වෙදනා යනු : අධිවෙදනාකායයෝ යැ, මේ වෙදනා යි.

නන්දා යනු : පටිකාප්පාකායයෝ යැ, මේ තෘෂ්ණා යි.

උපායන යනු : කාමුපායන යැ දිවයි-උපායන යැ සිලබ්බතුපායන යැ අත්තමාද-උපායන යැ යන සතර උපායනයෝ යැ. මේ උපායන යි.

භව යනු : කාමභව යැ රූපභව යැ අරූපභව යැ යන තුන් භවයෝ යි.

තත්ථ කතමා ජාති, යා පඨමං ඛක්ඛානං පඨමං ඛාතුනං පඨමං ආයතනානං උපපතති ජාති සඤ්ජාති ඕක්කනනති අභිනිබ්බතති ඛක්ඛානං පාතුභාවො, අයං ජාති.

තත්ථ කතමා ජරු : ජරු නාම යං තං ඛක්ඛිව්වං පාලිව්වං වලිහතවතා¹ චතුනනං මහාභුතානං විවණ්ණනා² හඤ්ඤා යා ජරු³ හිසතා පරිහිසනා⁴ ආයුනො භාති සංභාති ඉන්ද්‍රියානං පරිපාකා උපතාහො පරිපාකො, අයං ජරු.

තත්ථ කතමං මරණං : මරණං නාම, යා තස්මිං තස්මිං සත්තනිකායෙ තෙසං තෙසං සත්තනානං චුති වචනනා මරණං කාලාකිරියා⁵ ඛක්ඛානා⁶ හෙදො කායස්ස නිකේඛපො ජිවිතින්ද්‍රියස්ස උපචේතදො, ඉදං මරණං, ඉති පුරිමිකා ච ජරු ඉදං ච මරණං තදුහයං ජරු-මරණං.

6-8. තත්ථ අක්ඛිකාරතිමිසා යථාභුතං අපපජානනා⁷ ලක්ඛණා අවිජ්ජා සංඛාරානං පදව්ඨානං : අභිසංඛරණලක්ඛණා සංඛාරු, උපවිසපුනබ්බවාහිරෙපනපච්චුපව්ඨානා, තෙ විඤ්ඤාණස්ස පදව්ඨානං. වජ්ඣ සවිඤ්ඤාතතිලක්ඛණං විඤ්ඤාණං, තං නාමරූපස්ස පදව්ඨානං. අනෙකසනනිස්සයලක්ඛණං නාමරූපං, තං සලායතනස්ස පදව්ඨානං. ඉන්ද්‍රියවචනාපනලක්ඛණං සලායතනං, තං ඵස්සස්ස පදව්ඨානං. සනනිපාතලක්ඛණො ඵස්සො, සො වේදනාය පදව්ඨානං. අනුභවන-ලක්ඛණා වේදනා, සා තණ්හාය පදව්ඨානං. අජේඛාසානලක්ඛණා තණ්හා, සා උපාදායස්ස පදව්ඨානං. ආදානපරිහනනලක්ඛණං උපාදානං. තං භවස්ස පදව්ඨානං. නානාගතිවිකේඛපනලක්ඛණො භවො, සො ජාතියා පදව්ඨානං. ඛක්ඛානං පාතුභාවලක්ඛණා ජාතී, සා ජරුය පදව්ඨානං. උපතයපරිපාකලක්ඛණා ජරු, සා මරණස්ස පදව්ඨානං. ආයුකකයජිවිතඋපරෙඛලක්ඛණං මරණං, තං දුක්ඛස්ස පදව්ඨානං. කායසම්පීලනලක්ඛණං දුක්ඛං, තං දොමනස්සස්ස පදව්ඨානං. විතන-සම්පීලනලක්ඛණං දොමනස්සං, තං සොකස්ස පදව්ඨානං. සොවන-ලක්ඛණො සොකො, සො පරිවේදස්ස පදව්ඨානං. වාචා⁸ නිව්ජාරණ-ලක්ඛණො පරිදෙවො, සො උපායසස්ස පදව්ඨානං. යෙ ආයාසා තෙ උපායාසා.

6-9. නවි පදානි යත්ථ සබ්බො අකුසලපකේඛා සංගහං සමො-සරණං ගව්ඨති, කතමානි නවි පදානි : දො මූලකිලෙසා නිණ්ඤා අකුසලමූලානි, චතතාරො විපලාසා.

1. පවිමිතනං - මජ්ඣං, අබ්බං.
2. විවණ්ණනං - මජ්ඣං.
3. තං ජරු - මජ්ඣං.
4. පහිසනා - මජ්ඣං.
5. පරිහෙදො - මජ්ඣං.
6. කාලාකිරියා - මජ්ඣං.
7. උත්ථුමානකානං - මජ්ඣං.
8. අවිජ්ජානන - PTS.
9. වචි ... - මජ්ඣං, PTS.

එහි ජාති කවඳ : ස්කන්ධයන්ගේ ධාතුන්ගේ ආයතනයන්ගේ යම් පළමු උපතක් ඉපදීමක් මොනොවට ඉපදීමක් අවකාශනයක් වෙසෙසින් ඉපදීමක් ස්කන්ධයන්ගේ පහළවීමක් ඇද්ද මේ ජාති නමු.

එහි ජරා කවඳ : ජරානම්, යම් ඒ (දත් ආදිය) කැඩුණු බවක් පැයුණු බවක් සම රැලිවැටුණු බවක් සතර මොහුන්ගේ විවර්ණබවක් බිඳීමක් යම් දිරිමක් හිමක් පිරිහීමක් ආයුෂයාගේ හිමක් පිරිහීමක් ඉන්ද්‍රියයන්ගේ විහිඳීමක් උපතාගයක් පරිපාකයක් වේ ද මේ ජරා නමු.

එහි මරණ කවරෙ යත් : මරණය නම්, ඒ ඒ සත්ව නිකායෙහි ඒ ඒ සත්වයන්ගේ ව්‍යුහ වීමක් ව්‍යුහ වන බවක් මරණයක් කාලක්‍රියාවක් ස්කන්ධයන්ගේ බිඳීමක් රූපකය බහාතැබීමක් ජීවිතෙන්ද්‍රියයාගේ සිඳීමක් වේ ද මේ මරණ යැ. මෙසේ පළමු කී ජරාව ද මේ මරණය ද යන දෙක ජරාමරණ නම් වේ.

6-8. එහි ගතඅඳුරක් බඳු අවිද්‍යාව යථාභූත ව නො දැනීම ලක්ෂණ කොට ඇත්තී ය, සංස්කාරයන්ට ආසන්නකාරණ වෙයි. සංස්කාරයෝ කර්මායුහන සංඛ්‍යාත අභිසංස් කරණය ලක්ෂණ කොට ඇත්තාහු ය. උපවය (ඉපදීම) සංඛ්‍යාත පුනර්භවය හටගැනීම වැටහීම කොට ඇත්තාහුය, ඔහු කර්මවිඤ්ඤායට පදවියාන යි. විඤ්ඤාය රූපාදි වස්තූන්ගේ විඤ්ඤා සහිතබව ලක්ෂණ කොට ඇත්තේ ය, එය නාමරූපයට පදවියාන යි. නාමරූපය වෙදනාදි නොයෙක් ධර්මයන්ගේ සන්නිග්‍රහ ලක්ෂණ කොට ඇත්තේ ය, එය සමායතනයට පදවියාන යි. සමායතනය වක්ෂුරාදි ඉන්ද්‍රියයන් නිශ්චය කිරීම ලක්ෂණ කොට ඇත්තේ ය එය ස්පර්ශයට පදවියාන යි. එස්සය වක්ඛු-රූපාදින්ගේ එක්වීම ලක්ෂණ කොට ඇත්තේ යැ, ඒ එස්සය වෙදනාවට පදවියාන යි. වෙදනාව වක්ඛුසම්චස්සාදිය විඳීම ලක්ෂණ කොට ඇත්තී යැ, ඒ වෙදනාව තණ්හාවට පදවියාන යි. තණ්හාව රූපාදි අරමුණෙහි බැසැගෙන සිටීම ලක්ෂණ කොට ඇත්තී යැ, ඒ තණ්හාව උපාදනයට පදවියාන යි. උපාදනය දූඩි ව ගැනීම ලක්ෂණ කොට ඇත්තේ යැ, එය භවයට පදවියාන යි. භවය තානාගතියෙහි පමුණුවාලීම ලක්ෂණ කොට ඇත්තේ යැ, හේ ජාතියට පදවියාන යි. ජාතිය ස්කන්ධයන්ගේ පහළවීම ලක්ෂණ කොට ඇත්තී යැ, මේ ජරාවට පදවියාන යි. ජරාව (ඉන්ද්‍රියපරිපාකයට) පැලිණීම ලක්ෂණ කොට ඇත්තී යැ, ඔ මරණයට පදවියාන යි. මරණය ආයු ගෙවීමෙන් ජීවිතෙන්ද්‍රිය සිඳීම ලක්ෂණ කොට ඇත්තේ යැ, එය දුක්ඛට පදවියාන යි. දුක්ඛ කය පෙළීම ලක්ෂණ කොට ඇත්තේ යැ, එය දෙමනසට පදවියාන යි. දෙමනස සිත පෙළීම ලක්ෂණ කොට ඇත්තේ යැ, එය ධොකයට පදවියාන යි. ධොකය ධොක කිරීම ලක්ෂණ කොට ඇත්තේ යැ. හේ පරිදෙව (වැලැවීමට) පදවියාන යි. පරිදෙවය වචන නිකුත්කිරීම ලක්ෂණ කොට ඇත්තේ යැ, ඒ පරිදෙවය උපායාසයට පදවියාන යි. යම් ආයාස කෙනෙක් වෙන් ද ඔහු උපායාසයෝ යි.

6-9. නව පද කෙනෙක් වෙති, යම් තැනෙක සියලු අතුගලපක්ෂය සංග්‍රහයට එක්වීමට යේ ද ඒ කවර නව පදකෙනෙක යත් : මූලක්ලෙශයෝ පදකෙනෙක, අතුගලමූලයෝ නිදෙනෙක, විපල්ලාසයෝ සතර දෙනෙකි.

තත් දො මූලකිලෙසා, අච්ඡා ව හවතණ්හා ව, තිණි අකුසල-
මූලාති : ලොභො දොසො මොහො ව, චතතාරො විපල්ලාසා :
'අතිවෙව නිව්'නති සඤ්ඤා විපල්ලාසො, විතතවිපල්ලාසො, දිට්ඨි-
විපල්ලාසො, දුකෙති සුඛතති සඤ්ඤා විපල්ලාසො, විතතවිපල්ලාසො,
දිට්ඨිවිපල්ලාසො, අනතතති අනතාති සඤ්ඤා විපල්ලාසො, විතත-
විපල්ලාසො, දිට්ඨිවිපල්ලාසො, අසුභො සුභතති සඤ්ඤා විපල්ලාසො,
විතතවිපල්ලාසො, දිට්ඨිවිපල්ලාසො.

6-10. තත් අච්ඡා නාම : චතුසු අරියසම්මෙසු යථාභුතං
අඤ්ඤාණං, අයං අච්ඡා, හවතණ්හා නාම : යො හවෙසු රුගො
සාරුගො ඉට්ඨා ලුට්ඨා පත්තා නාදි අජේඛාසානං අපරිච්චාගො,
අයං හවතණ්හා.

තත් කතමො ලොභො අකුසලමූලං : යො¹ තෙසු තෙසු පරිවුද්ධසු
පරදබ්බෙසු පරට්ඨානෙසු පරසාපකෙයොසු පරපරිභාගෙසු ලොභො
ලුඛනා ඉට්ඨා ලුට්ඨා පත්තා නාදි අජේඛාසානං අපරිච්චාගො; අයං
ලොභො අකුසලමූලං. කසොතං මූලං : * ලොභජ්ඣ අකුසලස්ස
කායකම්මස්ස චිත්තම්මස්ස මනොකම්මස්ස තංසම්පජ්ජතානං ච විතත-
වෙතසිකානං ධම්මානං මූලං.

තත් කතමො දොසො අකුසලමූලං : යො² සතෙතසු අසනො
අකතනති අපච්චයො ව්‍යාපාදො පදොසො අනත්තාමතා ඉවතතො
පටිසානො, අයං දොසො අකුසලමූලං. කසොතං මූලං දොසජ්ඣ
අකුසලස්ස කායකම්මස්ස චිත්තම්මස්ස මනොකම්මස්ස තංසම්පජ්ජතානං
ච විතතවෙතසිකානං ධම්මානං මූලං.

තත් කතමො මොහො අකුසලමූලං : යං අඤ්ඤාණං අදස්සනං³
අනභිසම්මො අසම්පජ්ඣාහො⁴ අපච්චෙට්ඨො මොහො ලුඛනා
සමොහො සමමුඤ්ඤා අච්ඡා තමො අකුසලාරො ආවරණං නිවරණං
ඡදනං අච්ඡදනං⁵ අපසච්චාගමනං⁶ කුසලානං ධම්මානං අයං මොහො
අකුසලමූලං. කසොතං මූලං : මොහජ්ඣ අකුසලස්ස කායකම්මස්ස
චිත්තම්මස්ස මනොකම්මස්ස, තංසම්පජ්ජතානං ච විතතවෙතසිකානං
ධම්මානං මූලං.

6-11 තත් විපල්ලාසා ජාතිතබ්බො, විපල්ලාසානං චජ්ඣ ජාතිතබ්බො,
යං විපල්ලාසං සියං තං ජාතිතබ්බො.

තත් එකො විපල්ලාසො, චතතාරි විපල්ලාසචජ්ඣති, තිණි
විපල්ලාසාති,

1. ලොභො නාම යො - ම, PTS.

2. යො - මජ්ඣං, PTS.

* ලොභොති පදං - ම, PTS., පොත්තකෙසු අබිතං.

3. යං - ම, PTS.

4. අසම්පජ්ඣාහො - ම, PTS.

5. අපසච්චාගමනං - ම, PTS.

6. අච්ඡදනං - ම.

එහි අවිද්‍යාව ද භවතෘෂ්ණාව ද යන දෙදෙනා වූලක්ලෙශයෝ යැ. ලෝභය ද්වේෂය මොහය ද යන තිදෙන අකුශල මූලයෝ යැ. අනිත්‍යයෙහි නිත්‍යයැ යන සංඥවිපය්‍යාස විත්තවිපය්‍යාස දෘෂ්ටිවිපය්‍යාසය ද දූෂිතයෙහි සුඛ යැ යන සංඥ-විත්ත-දෘෂ්ටිවිපය්‍යාසය ද අනාත්මයෙහි ආත්ම යැ යන සංඥ-විත්ත-දෘෂ්ටිවිපය්‍යාසය ද අශුභයෙහි ශුභ යැ යන සංඥා විපල්ලාස විත්තවිපල්ලාස දිට්ඨවිපල්ලාසය ද යන මොහු හතර විපල්ලාසයෝ යි.

6-10. එහි අවිද්‍යා නම් : චතුරාස්ථිසත්‍යයෙහි යථාභූත දැනෙන දැනීම යැ. දෝෂ ද්විද්‍යා යි. භවතෘෂ්ණා නම් : භවයන්හි යම් රාගයක් දූඩි වූ රාගයක් ඊෂ්ඨාවක් මුසපත්වීමක් ප්‍රාර්ථනාවක් ඇලීමක් බැසැගෙන සිටීමක් හෝ හැටීමක් වේ ද මේ භවතෘෂ්ණා යි.

එහි ලෝභඅකුශලමූලය කවර : ලෝභ නම් : ඒ ඒ පර (වෙරමා අයත්) වස්තූන්හි පරද්‍රව්‍යයන්හි පරස්ථානයන්හි පරයවපත්ති වෙරමා අයත්වූයෙහි යථා ලෝභයක් ලෝභාකාරයෙන් ඉවිෂ්ඨයෙන් මුරිෂ්ඨයෙන් ප්‍රාර්ථනායෙන් තත්දියෙන් බැසැගෙන සිටීමක් හෝ හැටීමක් වේ ද, මේ ලෝභඅකුශලමූල යැ. තෙල කවරක්හුගේ මූලයැ යත් : කායකර්ම වාක්කර්ම මනාකර්ම වූ ලෝභයෙන් උපන් අකුශලයාගේ ද සම්ප්‍රයුක්ත වූ විත්තවෛතසිකධර්මයන්ගේ ද මූල යි.

එහි ද්වේෂ අකුශලමූලය කවර : සත්ත්වයන් කෙරෙහි යම් දායාතයක් හොඳවිසීමක් නොසතුටක් ව්‍යාපාදයක් ප්‍රදායයක් අතර්ථ කැමැතිබවක් විත්තයාගේ ප්‍රතිසාහයක් වේ ද මේ ද්වේෂඅකුශල මූල යැ. තෙල කවරක්හුගේ මූල යැ යත් : කායකර්ම වාක්කර්ම මනාකර්ම වූ ද්වේෂයෙන් උපන් අකුශලයාගේ ද සම්ප්‍රයුක්ත වූ විත්තවෛතසිකධර්මයන්ගේ ද මූල යි.

එහි මොහඅකුශලමූලය කවර : චතුරාස්ථිසත්‍යයෙහි යම් නොදැනීමක් නොදැන්වීමක් අනවබෝධයක් හෝ විටසා ගැනීමක් අප්‍රනිවේධයක් මොහයක් මුළාවන අයුරෙක් සම්මොහයක් සම්මොහාකාරයක් අවිද්‍යාවක් නමයක් අන්ධකාරයක් ආවරණයක් නිවරණයක් වැසීමක් භාත්පසින් වැසීමක් කුශලධර්මයන් බැහැර කොට යෑමක් වේ ද මේ මොහඅකුශලමූල යැ. තෙල කවරක්හුගේ මූල යැ යත් : කායකර්ම වාක්කර්ම මනාකර්ම වූ මොහයෙන් උපන් අකුශලයාගේ ද තත්සම්ප්‍රයුක්ත වූ විත්තවෛතසිකධර්මයන්ගේ ද මූල යි.

6-11. එහි විපය්‍යාසයෝ දතයුත්තාහ, විපය්‍යාසයන්ගේ වස්තු දතයුතු යැ, යමක් විපය්‍යාස වන්නේ ද එය දතයුතු යි.

එහි එක් විපය්‍යාසයක් වෙයි, තුන් විපය්‍යාස කෙතෙක් ද වෙයි, විපය්‍යාස වස්තු සතරක් වෙත්.

කතමො එකො විපල්ලාසො ච, යෙන පටිපකෙතින විපල්ලාසිනං ගණනාති අතිච්ච නිච්චන්ති දුකෙති සුඛන්ති අනත්තති අත්තාති අසුභෙ සුභ'න්ති, අයං එකො විපල්ලාසො.

කතමානි චත්තාරි විපල්ලසවච්ඡුති, කායො වේදනා චිත්තං ඛම්මො ච, ඉමානි චත්තාරි විපල්ලසවච්ඡුති.

කතමානි තිණි විපල්ලාසාති, සඤ්ඤා විත්තං දිට්ඨි ච. ඉමානි තිණි විපල්ලාසාති.

තත්ථ¹ මහාපිකෙ වච්ඡුමහි ඉන්ද්‍රියතේ² විණ්ණායතනෙ වා යො නිමිත්තස්ස උඤ්ඤාභො, අයං සඤ්ඤා විපල්ලාසො. තත්ථ විපරිතවිත්තස්ස වච්ඡුමහි සති විඤ්ඤාතති, අයං විත්තවිපල්ලාසො. තත්ථ විපරිතවිත්තස්ස තමහි රූපෙ අසුභෙ සුභ'න්ති යා ඛන්ති රූපි උපෙකිනා නිච්ඡයො දිට්ඨි නිදස්සනං සන්තීරණා, අයං දිට්ඨි විපල්ලාසො.

තත්ථ වච්ඡුභෙදෙන කායෙසු³ ආදස විපල්ලාසා භවන්ති : තයො කායෙ තයො වේදනාය තයො චිත්තෙ තයො ඛම්මො චත්තාරො සඤ්ඤා විපල්ලාසා චත්තාරො විත්තවිපල්ලාසා චත්තාරො දිට්ඨි විපල්ලාසා, ආයනනුපට්ඨයො චකත්ථ විඤ්ඤාණසඤ්ඤාසම්ඛිතිස්ස රූපෙසු ආදස විපල්ලාසා, යාච මහො විඤ්ඤාණසඤ්ඤාසම්ඛිතිස්ස ඛම්මෙසු ආදස විපල්ලාසා, ඡ ආදසනා චත්තාරි විපල්ලාසා භවන්ති. ආරම්භණාගත්තතො හි අපරිමිතසංඛේධයානං සත්තානං අපරිමිතසංඛේධයා විපල්ලාසා භවන්ති සිදුක්කච්ඡමාසම්මතාය.

6-12. තත්ථ පඤ්චකකිකා චත්තාරි අත්තභාවවච්ඡුති භවන්ති : ණො රූපකකිකො සො කායො අත්තභාවවච්ඡු, යො වේදනාකකිකො සො වේදනා අත්තභාවවච්ඡු, යො සඤ්ඤාකකිකො ච සම්ඛාරකකිකො ච තෙ ඛම්මො අත්තභාවවච්ඡු. යො විඤ්ඤාණකකිකො සො චිත්තං අත්තභාවවච්ඡු, ඉති පඤ්චකකිකා චත්තාරි අත්තභාවවච්ඡුති. තත්ථ කායෙ අසුභෙ සුභ'න්ති විපල්ලාසො භවති, එවං වේදනාසු චිත්තෙ ඛම්මෙසු ච අත්තවිපල්ලාසො භවති.

තත්ථ චතුත්තං විපල්ලාසානං සමුග්ගානන්තං භගවා චත්තාරො සතිපට්ඨානෙ දෙසෙති පඤ්ඤාපෙති, කායෙ කායානුපට්ඨි විහරන්තො⁴ අසුභෙ සුභ'න්ති විපල්ලාසං සමුග්ගානෙති. එවං වේදනාසු - චිත්තෙ - ඛම්මෙසු ච කාතබ්බං.

6-13. තත්ථ අකුසාරතිසිසා අපට්ඨමෙඛලකකිණො අවිජ්ජා, නස්සා විපල්ලාසා පදට්ඨානං. අජේඛාසානලකකිණො නණ්ණා, නස්සා පියරූපසානරූපං පදට්ඨානං. අත්තාසංඝවඤ්චනලකකිණො ලොභො, නස්ස අදින්නාදනං පදට්ඨානං. ඉධ විවාදලකකිණො දෙසො, නස්ස

1. කතමා - PTS, අධිකා.	4. විපල්ලාසපදට්ඨානං - ම.
2. ඉන්ද්‍රියවතේ - ම.	5. මහාසඤ්ඤා - ම, PTS.
3. කායො යා - PTS.	6. විහරන්තො - ම.

එක විපයභාසය කවරෙ යත් : ප්‍රතිපක්ෂ වූ යමක් හෙතු කොටගෙන අනිත්‍යයෙහි නිත්‍ය යැ දුකෙහි සුව යැ අනාත්මයෙහි ආත්ම යැ අශුභයෙහි ශුභ යැ යි විපයථස්ත ව ගනි ද මේ එක විපල්ලාස යැ.

සතර විපභාසවස්තු කවරහ : කාය වෙදනා චිත්ත ධම්ම යන මේ සතර විපල්ලාස වස්තූහු වෙත්.

තුන් විපයභාසයෝ කවරහ : සඤ්ඤා චිත්ත දිට්ඨි ද යන මොහු තුන් විපයභාසයෝ යි.

එහි මනවධන වස්තූයෙහි ඉන්ද්‍රියාර්ථයෙහි පැහැසටහනෙහි හෝ නිමිත්ත පිළිබඳව යම් දැඩිව ගැනීමක් වේ ද මේ සංඤ්චිපයභාස යැ. එහි විපයථස්ත සිත් ඇත්තහුගේ වස්තු ඇති කල්හි යම් විඤ්ජනියක් වේ ද මේ චිත්තවිපයභාස යැ, එහි විපරිත සිත් ඇත්තහුගේ ඒ රූපයෙහි ලා අශුභයෙහි ශුභ යැයි යම් ඉවසීමක් රූපයක් උපෙක්ෂණයක් නිශ්චයෙක් දෘෂ්ටියක් නිදර්ශනයක් සන්තීරණයක් වේ ද මේ දෘෂ්ටිවිපයභාස යි.

එහි වස්තුහෙදයෙන් කයෙහි දෙළොස් විපයභාස කෙනෙක් වෙති : කයෙහි තුනෙන, වෙදනායෙහි තුනෙන, චිත්තයෙහි තුනෙන ධර්මයෙහි තුනෙනි. සංඤ්චිපයභාසයෝ සතරදෙනෙක, චිත්තවිපයභාසයෝ සතරදෙනෙක, දෘෂ්ටිවිපයභාසයෝ සතරදෙනෙකි. ආයතනයන්ගේ උපවය වශයෙන් වක්ෂුර්විඤ්ජනසංඤ්ජයෙන් යුක්ත වුවහුට රූපවිෂයෙහි දෙළොස් විපයභාස කෙනෙක් වෙති. (යාව) මනෝවිඤ්ජනසංඤ්ජමඛිගීහට ධර්මවිෂයෙහි දෙළොස් විපයභාස කෙනෙක් වෙති. ඡඬි ද්විදාදශකයෝ සතර විපයභාසයෝ වෙත්. ආලම්බන නානාත්වයෙන් වැලිත් අපරිමිත සංඛ්‍යා ඇති සත්ත්වයන්ගේ භිනොත්කෘෂ්ට මධ්‍යමනායෙන් අපරිමිත සංඛ්‍යා ඇති විපයභාසයෝ වෙත්.

6-12. එහි පඤ්චස්කන්ධයෝ සතර ආත්මභාවවස්තු වෙති : යම් රූපස්කන්ධයෙක් වේ ද හේ කාය සංඛ්‍යාත ආත්මභාව වස්තු යැ, වෙදනාස්කන්ධය වෙදනා සංඛ්‍යාත ආත්මභාවවස්තු යැ, සංඤ්ජකන්ධය ද සංස්කාරස්කන්ධය ද යන මොහු ධම්ම සංඛ්‍යාත ආත්මභාවවස්තු යැ, විඤ්ජනස්කන්ධය චිත්ත සංඛ්‍යාත ආත්මභාව වස්තු යි. මෙසේ පඤ්චස්කන්ධයෝ සතර ආත්මභාව වස්තු වෙත්. ඔවුන් කෙරෙහි කායවස්තූයෙහි අශුභයෙහි ශුභ යැ යන විපයභාසය වෙයි. මෙ පරිදි වෙදනා-චිත්ත- ධර්මවස්තූන්හි ද ආත්ම විපයභාසය වේ.

එහි සතර විපයභාස වස්තූන්ගේ සමුද්දායකතා පිණිස බුදුහු සතර සත්පට්ඨානයන් දෙසනසේක, පනවන සේක. කයෙහි කය අනුව බලමින් වාසයකරනුයේ අශුභයෙහි ශුභ යැ යන විපයභාසය නසයි. මෙසේ වෙදනා චිත්ත-ධර්මයන්හි දු විස්තර කළයුතු යි.

6-13. එහි අත්ඛාරතම්භු වූ අවිද්‍යාව අප්‍රතිවේධය ලක්ෂණ කොට ඇත්තී යැ. ඒ අවිද්‍යාවට විපයභාසයෝ ආසන්නකාරණ යැ. තෘෂ්ණාව බැසගෙන (හිලගෙන) සිටීම ලක්ෂණ යැ ප්‍රියස්වභාව ඔධුරස්වභාව ඊට පදට්ඨාන යි. ලොභය ආත්මාසය වඤ්චා කිරීම ලක්ෂණ යැ ඊට අදත්තාදනය පදට්ඨාන යි. ද්වේෂය මෙහි විවාද කිරීම ලක්ෂණ යැ

පාණානිපාතො පදවිඨානං. චක්ඛුමිප්පිප්පානිලකානිණො මොහො, නසා මිච්ඡාපට්ඨනනිපදවිඨානං. සබ්බතානං ධම්මානං අවිනාසගහනලකානිණා නිච්චසඤ්ඤා, නසා සබ්බසබ්බාරා පදවිඨානං. සාසවථසෙසාපගමන-ලකානිණා සුඛසඤ්ඤා, නසා මිමිකාරො¹ පදවිඨානං. ධම්මෙසු උපගමනලකානිණා අනනසඤ්ඤා, නසා අභිකාරො² පදවිඨානං. චණ්ණසබ්බගනලකානිණා සුභසඤ්ඤා, නසා ඉන්ද්‍රියඅසංචරො පදවිඨානං. එතෙහි නවති පදෙති උද්ධවෙති සබ්බො අකුසලපකෙධා නිද්ධවෙති භවති, සො ච බො ඛුසස්සතෙන සකකා ජාතිතුං. තො අපසස්සතෙන, පඤ්ඤාචනා නො දුපපඤ්ඤාන, සුතෙනන නො අසුතෙනන.

6-14. නව පදාති කුසලාති යත් සබ්බො කුසලපකෙධා සබ්බසං³ සමොසරණං ගච්ඡති⁴ කතමාති නව පදාති : සමථො විපස්සනා අලොභො අද්‍රෝශො අමොහො අනිච්චසඤ්ඤා දුක්ඛසඤ්ඤා අනාත්තසඤ්ඤා අසුභසඤ්ඤා ව.

නත් කතමො සමථො : යා විතතස්ස ඕති සණ්ඨති අවට්ඨති ථානං පට්ඨානං උපට්ඨානං සමාධි සමාධානං අවිකෙඛපො අවිපච්චිතාරො වූපසමො මනසො⁵ එකකං විතතස්ස, අයං සමථො.

නත් කතමා විපස්සනා : ඛණ්ණෙසු වා ඛාතුසු වා ආයනනෙසු වා නාමරූපෙසු වා පටිච්චසමුප්පාදෙසු වා පටිච්චසමුප්පනෙසු වා ධම්මෙසු දුක්ඛෙ වා⁶ සමුදයෙ වා⁷ නිරොධෙ වා මග්ගෙ වා කුසලාකුසලෙසු වා ධම්මෙසු සාවිජ්ජානවජේසු වා කණ්ණසුතෙකසු වා සෙවිතබ්බාසෙවි-නබ්බෙසු වා යො යථාභූතං විචයො පටිච්චයො විමංසා පරිවිමංසා ගාහනා අග්ගාහනා පරිග්ගාහනා විතෙනන පරිවිතතනා⁸ කුලනා උපපරිකතා සද්දණං විජ්ජා⁹ චනත්‍රි බුද්ධි මෙධා පඤ්ඤා ඔහාසො ආලොභො ආභා පභා ඛග්ගො නාරාවො¹⁰ ධම්මවිචයසමෙධානිබ්බෙසා සම්මාදිට්ඨි මග්ගතො, අයං විපස්සනා.

කෙනෙසා¹¹ විපස්සනා ඉති වුච්චති : විවිධා වා එසා පස්සනාති¹² නසමා එසා විපස්සනාති වුච්චති. ද්විධා වෙසා හි විපස්සනා ධම්ම-විපස්සනාති.

ද්විධා ඉමාය පස්සති : සුභසද්ධි අසුභසද්ධි කණ්ණසද්ධි සුක්කසද්ධි සෙවිතබ්බසද්ධි අසෙවිතබ්බසද්ධි කම්මසද්ධි විපාකසද්ධි බ්බාසද්ධි විමොක්ඛසද්ධි ආරියසද්ධි අපට්ඨසද්ධි පට්ඨනසද්ධි නිව්ඪනසද්ධි සංඛිතිලෙසසද්ධි වොද්‍යසද්ධි එවං විපස්සනාති වුච්චති. අථ වා 'වි'ඉති උපසංඝො, පස්සනාති අත්ථො, තස්මා විපස්සනාති වුච්චතෙ, අයං විපස්සනා.

1. මමිකාරො - ම, PTS.	7. සමුදයෙසු වා - ම, PTS.
2. අභිකාරො - ම, PTS.	8. පරිවිතනා - ම, PTS.
3. සබ්බතො - ම.	9. විජ්ජා වා - ම, PTS.
4. ගච්ඡති - ම.	10. නාරජේජා - PTS.
5. මානසො - ම, PTS.	11. කෙනෙසා - ම, - PTS.
6. දුක්ඛෙසු වා - ම, PTS.	12. විපස්සනාති - ම, PTS.

ඊට ප්‍රාණවධය පදවියාන යි. වස්තුන්ගේ වරදවාගැනීම ලක්ෂණ කොට ඇත්තේ යැ මොහය, ඊට විචාරාප්‍රතිපත්තිය පදවියාන යි. නිත්‍යසංඥාව සංඛ්‍යාධර්මයන්ගේ අවිනාශග්‍රහණය ලක්ෂණ යැ, ඊට සියලු සංස්කාරයෝ පදවියාන යි. සුඛයංඥාව සාමුඛ ස්පර්ශයන් දැඩිව ගැනීම ලක්ෂණ යැ, ඊට මමංකාරය පදවියාන යි. ආත්මසංඥාව ධර්ම විෂයෙහි දැඩිව ගැනීම ලක්ෂණ යැ, ඊට අභංකාරය පදවියාන යි. ශුභසංඥාව පැහැසටහන මොනවට ගැනීම ලක්ෂණ යැ, ඊට ඉන්ද්‍රියාසංවරය පදවියාන යි. උද්දෙස කළ කෙල නවපදයන්ගෙන් සියලු අකුශල පක්ෂය නිර්දේශ කරන ලද්දේ වෙයි. හෙද වනාහි බහුශ්‍රැත පුහුලක්හු විසින් දැනගන්නට හැකි වෙයි. අල්පශ්‍රැතයක්හු විසින් නො දන හැකි වෙයි. ප්‍රාඥයකු විසින් දන හැක්ක, දුෂ්ප්‍රාඥයකු විසින් නො දනහැක්ක. (යොගයෙහි) යෙදුණක්හු විසින් දනහැක්ක, නො යෙදුණහු විසින් නො දනහැකි වේ.

6-14. සියලු කුශලපක්ෂය සංග්‍රහයට එක්වීමට යන කුශල නවපද කෙනෙක් වෙති. කවර නවපද කෙනෙක යත් : සමථ විපස්සනා අලොභ අදෙස අමොහ අනිච්චයඤ්ඤා දුක්ඛයඤ්ඤා අනත්තසඤ්ඤා, අසුභයඤ්ඤා ද යන මොහු යි.

එහි සමථ කවරෙ යත් : චිත්තයාගේ යම (අරමුණෙහි) සිටීමෙන් මොනොවට සිටීමෙන් බැඳැගෙන සිටීමෙන් නැවැත්මෙන් පිහිටා සිටීමෙන් එළැබ සිටීමෙන් යමාධියෙන් යමොධානයෙන් අවික්ෂේපයෙන් අවිප්‍රතිසාරයෙන් සිතෙහි සන්තිදීමෙන් සිතෙහි එකඟ බවෙන් වේ ද මේ සමථ යි.

එහි විපස්සනා කවර යත් : ස්කන්ධයන්හි හෝ ධාතුන්හි ආයතනයන්හි-නාමරූපයෙහි-පටිච්චසමුප්පාදයෙහි-පටිච්චසමුප්පත්තධර්මයන්හි-දුක්ඛසත්‍යයෙහි-සමුදයසත්‍යයෙහි-නිරෝධසත්‍යයෙහි-මාර්ගසත්‍යයෙහි-කුශලාකුශලධර්මයන්හි-සාචර්‍යානාවදාධර්මයන්හි-කාෂ්ණශුක්ලධර්මයන්හි-සෙවිතව්‍යාසෙවිතව්‍යයෙහි හෝ යථාභූත ව යම් විමෙසීමෙන් වෙසෙසින් විමසීමෙන් විමංසායෙන් පරිවිමංසායෙන් ගැනීමක් වෙසෙසින් ගැනීමක් භාත්පසින් ගැනීමක් සිතින් භාත්පසින් සිතීමක් තුලනයක් පරික්ෂාවක්, ඥානයක් විද්‍යාවක් නුවණැසක් බුද්ධියක් මොධායෙන් ප්‍රඥවක් අවිභාසයෙන් ආලෝකයෙන් ආභායෙන්, ප්‍රභායෙන් ප්‍රඥබ්බිතයෙන් ප්‍රඥ නාමැති හියෙන් ධම්මවිචයසම්පොධාබ්බිතයෙන් සම්මා-දිට්ඨියක් මාර්ගාබ්බිතයෙන් වේ ද මේ විපස්සනා යි.

කවර කරුණකින් 'මේ විපස්සනා' යි කියනු ලැබේ ද යත් : (අනිත්‍යාදි විසින්) විවිධා කාරයෙන් දැකී නුසි එකරුණෙන් මේ 'විපස්සනා' යි කියනු ලැබේ. තවද මේ විදර්ශනාව දෙවැදෑරුම් වන්නීය : (ධම්මවිපස්සනාති ...?)

මේ විදර්ශනාඥනයෙන් දෙපරිද්දෙකින් දැකී : ශුභ-අශුභ, කාෂ්ණ-ශුක්ල, සෙවිතව්‍යා-අසෙවිතව්‍යා, කර්ම-විපාක, බන්ධන- විමොක්ෂ, ආවය- අපවය, ප්‍රචාන්ති- නිවෘත්ති සංක්ලේෂ- ව්‍යවදන දැඩි මෙසේ දෙපරිද්දෙකින් දැකී ආයි 'විපස්සනා' යි කියනු ලැබේ. නොහොත් 'වි' යනු උපසර්ග යැ, (විවිධාකාරයෙන්) දැකීම යැ යන අර්ථ යි. එහෙයින් 'විපස්සනා' යි කියනු ලැබේ. මේ 'විපස්සනා' යි.

6-15 නන්ද ඥා රොගා සහනානං : අවිජ්ජා ච භවතණ්හා ච, එතෙසං ද්විත්තං රොගානං නිසාභාය භගවතා ඥා හෙසජ්ජාති ථුත්තාති : සමථො ච විපස්සනා ච, ඉමානි ඥා හෙසජ්ජාති පටිසෙවනො¹ ඥා අරොගෙ සච්ඡිකරොති : රාගපිරාගං වෙතොවිඉත්තිං අවිජ්ජාපිරාගං ච පඤ්ඤාපිඉත්තිං. නන්ද තණ්හාරොගස්ස සමථො හෙසජ්ජං, රාගපිරාගා වෙතොවිඉත්ති අරොගං. අවිජ්ජාරොගස්ස විපස්සනා හෙසජ්ජං අවිජ්ජාපිරාගා පඤ්ඤාපිඉත්ති අරොගං.

එවං හි භගවා චාහ : “ඥා ඛම්මං පටිඤ්ඤායා : නාමං ච රූපං ච ඥා ඛම්මං පහාතබ්බා : අවිජ්ජා ච භවතණ්හා ච, ඥා ඛම්මං භාවෙතබ්බා : සමථො ච විපස්සනා ච, ඥා ඛම්මං සච්ඡිකාතබ්බා : විජ්ජා ච විඉත්ති චා”ති.

නන්ද සමථං භාවෙතො රූපං පටිජානාතී, රූපං පටිජානනො තණ්හං පජ්ඣතී, තණ්හං පජ්ඣනො රාගපිරාගා වෙතොවිඉත්තිං සච්ඡිකරොති. විපස්සනං භාවෙතො නාමං පටිජානාතී, නාමං පටිජානනො අවිජ්ජං පජ්ඣතී, අවිජ්ජං පජ්ඣනො අවිජ්ජාපිරාගා පඤ්ඤාපිඉත්තිං සච්ඡිකරොති.

යද හික්ඛුනො ඥා ඛම්මං පටිඤ්ඤායා භවතති නාමඤ්ඤා රූපඤ්ඤා, තදස්ස² ඥා ඛම්මං පසිනා භවතති අවිජ්ජා ච භවතණ්හා ච, ඥා ඛම්මං භාවිතා භවතති සමථො ච විපස්සනා ච, ඥා ඛම්මං සච්ඡිකතා භවතති විජ්ජා ච විඉත්ති ච. එතතාවතා හික්ඛු කතතිචෙට්ඨා භවති. එසා සොපාදිසෙසා නිබ්බානධාතු. තස්ස ආයුපට්ඨාදානා ජීවිතිඤ්ඤායං උපරොධා ඉදං ච දුක්ඛං නිරුජ්ඣතී, අඤ්ඤං ච දුක්ඛං හ උපපජ්ජති. නන්ද යො ඉමෙසං ඛිංඛානං ධාතුආයතනානං අපපට්ඨතී අපාතුභාවො, අයං අනුපාදිසෙසා නිබ්බානධාතු.

6-16. නන්ද කතමං අලොභො කුසලමූලං : යංධාතුකො අලොභො අලුඛනා අලුඛිතතනං අනිජ්ජා අපත්තා අකතො අනජ්ජාසානං, අයං අලොභො කුසලමූලං, කස්සෙතං මූලං : අලොපස්ස කුසලස්ස කායකම්මස්ස චිඡිකම්මස්ස මනොකම්මස්ස තංසම්පයුත්තානං ච විතත-වෙතසිකානං ඛම්මානං මූලං. අථ චා අරියො අට්ඨබ්බිකො මග්ගො කුසලනති ථුච්චතී, සො තිණ්ණං මග්ගධානං මූලං, කතමෙසං තිණ්ණං : සම්මාසම්බතපස්ස සම්මාචාරායස්ස සම්මාසම්මාභිස්ස ච, ඉමෙතං මූලනති තස්මා කුසලමූලනති ථුච්චතී.

නන්ද කතමං අද්දෙසො කුසලමූලං : යො³ සතෙතස්ස චා සබ්බාරෙස්ස චා අනාසානො⁴ අපපට්ඨාතො අබ්බාසතී අබ්බාසාදෙ අද්දෙසො මෙතො මෙතතායනා අත්තාමධා⁵ හිතකාමධා වෙතසො පසාදෙ, අයං අද්දෙසො කුසලමූලං. කස්සෙතං මූලං : අද්දෙසජ්ජා කුසලස්ස කායකම්මස්ස චිඡිකම්මස්ස මනොකම්මස්ස තංසම්පයුත්තානං ච විතතවෙතසිකානං ඛම්මානං මූලං. අථ චා තිණ්ණං මග්ගධානං මූලං, කතමෙසං තිණ්ණං : සම්මාචාරාය සම්මාකම්මනාය සම්මාආජිවස්ස ච ඉමෙසං තිණ්ණං මග්ගධානං මූලං, තස්මා කුසලමූලනති ථුච්චතී.

1. පටිසෙවෙනො - මජ්ඣං, PTS.
2. තථාස්ස - ම, PTS.
3. සච්ඡිකාතබ්බා - මජ්ඣං.
4. යා - මජ්ඣං, PTS.
5. අනාසානො - ම, අනාසානො - PTS.
6. අත්තකාමධා - PTS.

6-15. එහි සත්ත්වයන්ට රොගයෝ දෙදෙනෙකි : අවිද්‍යාව ද භව-තෘෂ්ණාව ද යන මේ යි. මේ රොගයන් දෙදෙනාගේ නැසීම පිණිස භාග්‍යවතුන් විසින් සමථ යැ විපස්සනා යැ යි බෙහෙත් දෙකක් වදරන ලද යැ, මේ බෙහෙත් දෙක සෙවනය කරනුයේ රාගවිරාග වෙනොව්වුන්තිය ද අවිජ්ජාවිරාගපඤ්ඤාව්වුන්තිය ද යන ආරොග්‍යතා දෙක ප්‍රත්‍යක්ෂ කෙරෙයි. එහි තෘෂ්ණාරොගයට සමථය බෙහෙතැ, රාගවිරාග වෙනොව්වුන්තිය ආරොග්‍ය යැ. අවිද්‍යාරොගයට විදර්ශනාව බෙහෙතැ, අවිද්‍යාවිරාග ප්‍රඥව්වුන්තිය ආරොග්‍යය වේ.

එහෙයින් මැ බුදුහු ද වදළහ : “නාමය ද රූපය ද යන ධර්මයෝ දෙදෙන දනසුත්තාහු යැ, අවිජ්ජා ද භවතෘෂ්ණා ද යන ධර්මයෝ දෙදෙන ප්‍රතිණ කළසුත්තාහ, සමථය ද විපස්සනා ද යන ධර්මයෝ දෙදෙන වැඩියැසුත්තාහ. විජ්ජා ද විමුක්ති ද යන ධර්මයෝ දෙදෙන පසක් කළසුත්තාහ” යි

එහි සමථය වඩනුයේ රූපය පිරිසිදු දූතගති, රූපය දූතගනුයේ තෘෂ්ණාව දුරු කෙරෙයි, තෘෂ්ණාව දුරුලනුයේ රාගවිරාගවෙනොව්වුන්තිය පසක් කෙරෙයි. විදර්ශනාව වඩනුයේ නාමය පිරිසිදු දූතගති, නාමය දූතගනුයේ අවිද්‍යාව දුරු කෙරෙයි, අවිද්‍යාව දුරු කරනුයේ අවිජ්ජාවිරාග පඤ්ඤාව්වුන්තිය පසක් කෙරෙයි.

යම් කලෙක හික්පුහු විසින් නාමය ද රූපය ද යන ධර්මයෝ දෙදෙන පරිඤ්ඤා වුවාහු වෙන් ද එකල්හි ඔහු විසින් අවිද්‍යාව ද භවතෘෂ්ණාව ද යන ධර්මයෝ දෙදෙන ප්‍රතිණ වුවාහු වෙති, සමථය ද විපස්සනාව ද යන ධර්මයෝ දෙදෙන වඩන ලද්දහු වෙති. විද්‍යාව ද විමුක්තිය ද යන ධර්මයෝ දෙදෙන පසක් කරන ලද්දහු වෙත්. මෙතෙකින් මහණ (සිවුමහින්) කළ කිස ඇතියේ වෙයි, මෝ සොපධිසෙසනිබ්බානධාතු යැ, ඔහුගේ ආයු ගෙවීමෙන් ජීවිතෙන්දියයාගේ නිරොධයෙන් මේ පඤ්චස්කන්ධදුඃඛය ද නිරුද්ධ වෙයි, අන්‍යත් ස්කන්ධදුඃඛයකුදු නූපදී. එහි මේ ස්කන්ධයන්ගේ ද ධාතු ආයතනයන්ගේ ද යම් නිරොධයෙක් ව්‍යුපගමයෙක් වේ ද අන්‍ය ස්කන්ධ ධාතු ආයතනයන්ගේ ද අප්‍රතිසන්ධිය නො පහළවීම වේ, මේ අනුපධිසෙසනිබ්බානධාතු යි.

1-16. එහි අලොභකුශලමූලය කවර : යම් ස්වභාව වූ අලොභයෙක් අලොභාකාරයෙක් අලුබ්ධ බවෙක් ආශා රහිත බවෙක් නො පැතීමක් නො කැමැත්තෙක් බැසැගෙනැ නො සිටීමක් වේ ද, මේ අලොභ සංඛ්‍යාත කුශලමූල යි. තෙල කවරක්හුගේ මූලය යැ යත් : කායකර්ම වාක්කර්ම මනාකර්ම වූ අලොභයෙන් උපන් කුශලයාගේ ද තත්සම්ප්‍රයුක්ත වූ චිත්තවේතසිකයන්ගේ ද මූල යැ. නොහොත් ආයඨාඅප්චාඨිතිකමාර්ගය කුශල යයි කියනු ලැබේ. ඒ අප්චාඨිතික ආයඨාමාර්ගය මාර්ගාභිග නිදෙනකුන්ගේ මූල යැ, කවර නිදෙනකුන්ගේ ද යත් : සම්මාසංකප්පය සම්මාචායාමය හා සම්මාසමාධිහුගේ ද යන මේ නිදෙනාගේ මූල යි. එහෙයින් කුශලමූල යයි කියනු ලැබේ.

එහි අදෙසකුශලමූලය කවර : සත්වයන් කෙරෙහි හෝ සංස්කාරයන් කෙරෙහි හෝ යම් නො ගැටීමක් අප්‍රතිසානයෙක් අව්‍යාපන්නබවක් අව්‍යාපාදයෙක් අද්වේෂයෙක් මෙමත්‍රියක් මෙමත්‍රී කරන අයුරෙක් වැඩ කැමැති බවක් හිත කැමැති බවක් චිත්තයාගේ ප්‍රසාදයෙක් වේ ද මේ අදෙසකුශලමූල යැ, තෙල කවරක්හුගේ මූල යැ යත් : කායකර්ම වාක්කර්ම මනාකර්ම වූ අදෙසයෙන් උපන් කුශලයාගේ ද තත්සම්ප්‍රයුක්ත වූ චිත්ත වේතසිකධර්මයන්ගේ ද මූල යැ. නොහොත් කුන් මාර්ගාභිග කෙනකුන්ගේ මූල යැ, කවර නිදෙනකුන්ගේ ද යත් : සම්මාචායා සම්මාකම්මන්ත සම්මාආජීව යන මේ කුන් මාර්ගාභිගයන්ගේ මූල යි. එහෙයින් කුශලමූල යයි කියනු ලැබේ.

එහි අමොහ කුශලමූලය කවර : චතුරායාසිත්තයන්හි යථාභූත වූ යම් ඥානදර්ශනයක් අභියම්මයෙන් මනා අවබෝධයක් ප්‍රතිවේධයක් අමොහයෙන් නොමුළාවන අයුරෙන් අයම්මොහයෙන් විද්‍යාවක් ප්‍රකාශයක් ආලෝකයක් ශෛක්ෂයන්ගේ කුශලධර්මයන් පිළිබඳ අනාවරණයක් වේ ද, මේ අමොහ කුශලමූල යි. තෙල කවරත්නුගේ මූල යැ යත් : කායකර්ම වාක්කර්ම මනාකර්ම වූ අමොහයෙන් උපන් කුශලයාගේ ද තත්සම්ප්‍රයුක්ත වූ චිත්තවේදනසික ධර්මයන්ගේ ද මූල යි. නොහොත් මාර්ගාංගයන් දෙදෙනා කුන්ගේ මූල යැ ; කවර දෙදෙනාකුන්ගේ ද යත් : සම්මාදිවර්ධිය සම්මාසනිය යන මේ මාර්ගාභිගයන් දෙදෙනාගේ මූල යි. එහෙයින් කුශලමූල යයි කියනු ලැබේ. මෙසේ කුන් කුශලමූලයන්ගෙන් අෂ්ටාභිතිකමාර්ගය යෙදියැයුත්තේ යි.

6-17. එහි අනිත්‍යසංඤ්ඤා කවර යත් : ‘‘සියලු සංස්කාරයෝ උත්පාදනය හා විනාශය ස්වභාව කොට ඇත්තාහ’යි යම් සංඤ්චක් සංජානනාකාරයෙන් නිශ්චය කිරීමක් ගැනීමක් වේ ද මේ අනිත්‍යසංඤ්ඤා යි. එහි නිත්‍යන්ද (එලය) කවර : අනිත්‍යසංඤ්ච වැඩු කල්හි බහුලිකාන කල්හි අටලෝදහමිති සිත නො බැඳෙයි, නො සිටී නො පිහිටයි. උපෙක්ෂාව හෝ ප්‍රතිකූලභාවය හෝ පිහිටයි, මේ ඒ අනිත්‍ය සංඤ්චගේ නිත්‍යන්ද යි.

එහි දුෂ්ඨසංඤ්ඤා කවර යත් : ‘සියලු සංස්කාරයෝ දුක් වූහ’යි යම් සංඤ්චක් දන්තා අයුරක් නිශ්චය කිරීමක් දැඩිව ගැනීමක් වේ ද, මේ දුෂ්ඨසංඤ්ඤා යි. එහි නිත්‍යන්ද කවර : දුෂ්ඨසංඤ්ච භාවිත කල්හි බහුලිකාන කල්හි අලසබැවිති ප්‍රමාදයෙහි විස්මයෙහි ද සිත නො පිහිටයි, නො සිටී නො පිහිටයි. උපෙක්ෂාව හෝ ප්‍රතිකූලභාවය හෝ පිහිටයි. මේ ඒ දුෂ්ඨසංඤ්චගේ නිත්‍යන්ද යි.

එහි අනාත්මසංඤ්ඤා කවර : ‘සියලු ධර්මයෝ අනාත්මයෝ යයි යම් සංඤ්චක් සඤ්ජානනා කාරයක් නිශ්චය කිරීමක් උද්ග්‍රාහකයක් වේ ද, මේ අනාත්මසංඤ්ඤා යැ එහි නිත්‍යන්ද කවරෙ යැ : අනාත්මසංඤ්ච භාවිත කල්හි බහුලිකාන කල්හි අභවිකාරය (මම යැ යන දෘෂ්ටිය) සිත අනුසන්ධාන නො කෙරෙයි. මාගේ යැ යන තෘෂ්ණාව නො පිහිටයි, උපෙක්ෂාව හෝ ප්‍රතිකූලතාව හෝ පිහිටයි. මේ ඒ අනාත්ම සංඤ්චගේ නිත්‍යන්ද යි.

එහි අශුභසංඤ්ඤා කවර : සන්තප්තසංස්කාරයෝ අශුභ වූහ යම් සංඤ්චක් සඤ්ජානනා කාරයක් නිශ්චය කිරීමක් උද්ග්‍රාහකයක් වේ ද, මේ අශුභසංඤ්ඤා යැ. එහි නිත්‍යන්ද කවරෙ යැ : අශුභසංඤ්ච භාවිත බහුලිකාන කල්හි ශුභාලම්බනයෙහි සිත නො බැඳෙයි. නො සිටී නො පිහිටයි, උපෙක්ෂාව හෝ ප්‍රතිකූලතාව හෝ බැයගෙන සිටී. මේ ඒ අශුභසංඤ්චගේ නිත්‍යන්ද යි.

6-18. එහි පඤ්චස්කන්ධයන්ගේ (ත්‍රිවිධ පරිඤ්ඤා) පරිඤ්ඤා භාග්‍යවකුන් විසින් දෙසන ලද්දේය. එහි යම් අශුභසංඤ්චක් ඇද්ද එය රූපස්කන්ධයාගේ පරිඤ්ඤා පිණිස යැ, දුෂ්ඨසංඤ්ච වෙදනා ස්කන්ධයාගේ පරිඤ්ඤා පිණිස යැ, අනාත්මසංඤ්ච සංඤ්ඤාස්කන්ධයාගේ සංස්කාරස්කන්ධයාගේ ද පරිඤ්ඤා පිණිස යැ, අනිත්‍යසංඤ්ච විඤ්ඤා ස්කන්ධයාගේ පරිඤ්ඤා පිණිස යි.

එහි ශමථයෙන් තෘෂ්ණාව සමුද්ඝාතනය කෙරෙයි. විදර්ශනායෙන් අවිද්‍යාව නසයි. අද්වේෂයෙන් ද්වේෂය නසයි, අමොහයෙන් මොහය නසයි. අනිත්‍යසංඤ්ඤායෙන් නිත්‍යසංඤ්ච සමුද්ඝාතනය කෙරෙයි. දුෂ්ඨසංඤ්ඤායෙන් සුඛසංඤ්ච නසයි, අනාත්ම සංඤ්චෙන් ආත්මසංඤ්ච නසයි, අශුභසංඤ්ඤායෙන් ශුභසංඤ්ච සමුද්ඝාතනය කෙරෙයි.

විභතවිකෙට්ඨපපට්ඨසංහරණලක්කණො සමථො, නසා ක්කානාති පදට්ඨානං. සබ්බධම්මං යථාභුතං පටිවේධිලක්කණො විපසානා, නසා සබ්බනෙය්‍යං පදට්ඨානං. ඉට්ඨපට්ඨසංහරණලක්කණො අලොභො, නසා අදින්නාදනා වේරමඤ්චි පදට්ඨානං. අව්‍යාපාදලක්කණො අද්දෙසො, නසා පාණාතිපානා වේරමඤ්චි පදට්ඨානං. ච්ඡුඅපපට්ඨනලක්කණො අමොහො, නසා සමමාපට්ඨනාති පදට්ඨානං. සබ්බිතානං ධම්මානං විනාසගහණලක්කණො අනිච්චසංකෘතියා, නසා උදයබ්බයො පදට්ඨානං. සංසච්චසංසාරානනලක්කණො දුක්ඛසංකෘතියා, නසා වේදනා පදට්ඨානං. සබ්බධම්මඅනුපගමනලක්කණො අනතතසංකෘතියා, නසා ධම්මසංකෘතියා පදට්ඨානං, විනිලකවිප්පබ්බකඋද්වුමොභසාසමුගහණලක්කණො අසුභසංකෘතියා, නසා තිබ්බද්ධ පදට්ඨානං. ඉමෙසු නවසු පදෙසු උපදිට්ඨෙසු සබ්බො කුසලපකෙට්ඨා උපදිට්ඨො භවතී, සො ච බහුසුසුතෙන සක්කා ජාතිතුං නො අපසස්සුතෙන, පඤ්ඤාචනා නො දුපපඤ්ඤාන, සුතෙනන නො අසුතෙනනා'ති.

නත්ති නිච්චසංකෘතියිමුගහසං අපරාපරං විතතං පණාමොනාසා¹ සතිං. අපපච්චවේකකිකාවො අනිච්චසංකෘතියා න උපට්ඨාතී, පඤ්චසු කාමගුණෙසු සුඛසාදාසිමුගහසං ඉරියපථසං අභතීං අපපච්චවේකකිකාවො දුක්ඛසංකෘතියා න උපට්ඨාතී, බන්ධානාදායනනෙසු අනතාසිමුගහසං නානාධානාදායනකාමානුචිතියොගං අපපච්චවේකකිකාවො අනතතසංකෘතියා න උපට්ඨාතී, වණණ්ණසංඝාතාගිරතසං කායෙ සුභාසිමුගහසං ච විපට්ඨන්තා² අසුභසංකෘතියා න උපට්ඨාතී.

6 19. අවිප්පට්ඨසංහරණලක්කණො සංඛා, සංගුහනා පච්චුපට්ඨානං, නසා³ චතතාරි සොභාපතනියධිනාති පදට්ඨානං. එවසද්ධි චුතතං භගවතා : “සද්ධිසුඛං භික්කවෙ කුභිං දට්ඨබ්බං : චතුසු සොභාපතනියධෙහසු කුසලෙසු ධම්මෙසු”.

සුරා අවිකෙට්ඨනලක්කණං විරිසුසුඛං⁴ විරියාරමො⁵ පච්චු-පට්ඨානං, නසා අනිතා චතතාරො සමමපධානා පදට්ඨානං. යථා චුතතං භගවතා : “විරිසුසුඛං භික්කවෙ කුභිං දට්ඨබ්බං : චතුසු සමමපධානෙසු”.

සති සරණලක්කණො, අසමොගපච්චුපට්ඨානා, නසා අනිතා චතතාරො සතිපට්ඨානා පදට්ඨානං. යථා චුතතං භගවතා : “සතිසුඛං භික්කවෙ කුභිං දට්ඨබ්බං, චතුසු සතිපට්ඨානෙසු”.

එකභ්‍යලක්කණො සමාගි, අවිකෙට්ඨපපච්චුපට්ඨානො, නසා චතතාරි ක්කානාති⁶ පදට්ඨානං. යථා චුතතං භගවතා : “සමාගිසුඛං භික්කවෙ කුභිං දට්ඨබ්බං චතුසු ක්කානෙසු”.

පජානනලක්කණො පඤ්ඤා, සුභත්තසන්තිරණපච්චුපට්ඨානා, නසා චතතාරි අරියසමානාති පදට්ඨානං. යථා චුතතං භගවතා : “පඤ්ඤාසුඛං භික්කවෙ කුභිං දට්ඨබ්බං චතුසු අරියසමෙවසු”.

1. පණාමොනො - ම, PTS.	5. විරිසුසුඛාරමො - ම.
2. විප්පට්ඨන්තා - ම.	6. සද්ධානාති - ම, PTS.
3. නසා - ම, PTS.	7. සංකප්පානන - PTS.
4. විරිසුසුඛං - ම.	8. සන්තිරණ - ම, PTS.

ඔබටය අරමුණෙහි වින්තයාගේ විසිරීම ප්‍රතිසංස්කරණය ලක්ෂණ කොට ඇත්තේ යැ, ඒ ඔබටයට ධ්‍යානයෝ ආසන්න කාරණ වෙයි. විදර්ශනාව ස්කන්ධාදි සියලු ධර්ම (අනිත්‍යාදි විසින්) යථාභූතව ප්‍රතිවේධ කිරීම ලක්ෂණ කොට ඇත්තී යැ, ඊට සියලු දතයුතු දෑ පදවිධාන යි. අලෝභය ප්‍රතිසංහරණ ලක්ෂණයැ, ඒ අලෝභයට අදින්නාදන යෙන් චරමණය ආසන්නකාරණ වෙයි. අදෙසය අව්‍යාපාද ලක්ෂණයැ, ඊට ප්‍රාණවධ යෙන් වෙන්වීම පදවිධාන යි. අවෝහය වස්තු විෂයෙහි නො ගැටීම ලක්ෂණයැ, ඊට සමාක් ප්‍රතිපත්තිය පදවිධාන යි. අනිත්‍යසංඥව සංඛ්‍යධර්මයන්ගේ විනාශග්‍රහණය ලක්ෂණයැ, ඊට උදයව්‍යය පදවිධාන යි. දුෂ්ඨසංඥව සාමුච්ඡේදය හැඳින්වීම ලක්ෂණ කොට ඇත්තේ යැ, ඊට වෛදනාව පදවිධාන යි, අනාත්මසංඥව සියලු ධර්මයන් නො ගැනීම ලක්ෂණ කොට ඇත්තීයැ, ඊට ධර්මසංඥව පදවිධාන යි. අභූතසංඥව විනිලක විපුබ්බක උද්ධුමානක අභූතයන් ගැනීම ලක්ෂණ කොට ඇත්තී යැ, ඊට නිබ්බිදව පදවිධාන යි. දක්වන ලද මේ නව පදයන් කෙරෙහි සියලු කුශලපත්තිය දක්වන ලද්දේ වේ. හෙ ද බහුග්‍රාහයක්වූ විසින් දැනගන්නට හැකි වෙයි, අල්පග්‍රාහයා විසින් නො දන හැකි වේ. ප්‍රාඥයකු විසින් දන හැකි වෙයි, අල්පප්‍රාඥයා විසින් නො දන හෙයි. සොගායෙහි යෙදුණත්හු විසින් දන හෙයි. සොගයුක්ත පොටුවහු විසින් නො දන හැකි වේ.

එහි නිත්‍යසංඥයෙහි අධිමුක්ති ඇති ධර්මනොබ සිත මෙහෙයන සිහි නො ඵලවත්තහුට අනිත්‍යසංඥව නො වටහයි, පස්කම්මණයෙහි සුඛාස්වාදයෙහි ඇලුණු පැවැතුම් ඇති (ලාභාදි) අභව්‍ය නො සිතන්නහුට දුෂ්ඨසංඥව නො වටහයි. ස්කන්ධ ධාතු ආයතනයන්හි ආත්ම යයි. අධිමුක්ති ඇති නානාධාතු අනෙකධාතුවිනිර්භෝගය නො සිතන්නහුට අනාත්මසංඥව නො වටහයි. පැහැයටහන්හි ඇලුණහුට ද (කෙලෙස් විසින්) භූතයෙහි ගිණු වූවහුට ද වෙසෙසින් පිළියන් වූ අභූතසංඥව නො වටහයි.

6-19. ශ්‍රද්ධාව නො මතුබව ලක්ෂණ කොට ඇත්තීය, හැඳුම්ම වැටහීම කොට ඇත්තීයැ, සතර සොතාපත්තියභිගයෝ ඒ ශ්‍රද්ධාවට ආසන්නකාරණ යි. භාග්‍යවතුන් විසින් මෙසේ වදරන ලද : “මහණෙනි, සද්ධිත්ත්වය කොහි දතයුතු යැ : කුශලධර්ම වූ සතර සොතපත්තියභිගයන්හි දතයුතු” යැයි.

විරිසිත්ත්වය සුරබව පිළිකෙව නො කිරීම ලක්ෂණ කොට ඇත්තේ යැ, වියාරම්භය වැටැහීම වෙයි, ඊට අතීත වූ සතර සමාක් ප්‍රධානයෝ පදවිධාන යි. භාග්‍යවතුන් විසින් මෙසේ වදරන ලද : “මහණෙනි, විරිසිත්ත්වය කොහි දතයුතු යැ : සතර සමාක් ප්‍රධානයන්හි දතයුතු” යි.

සත්තිය සිහිකිරීම ලක්ෂණ කොට ඇත්තී යැ, මුළු නො වීම වැටැහෙනු වෙයි. ඒ සමානී යට අතීත වූ සතර සතිපට්ඨානයෝ ආසන්නකාරණ වෙයි. භාග්‍යවතුන් විසින් මෙසේ වදරන ලද : ‘මහණෙනි සතිත්ත්වය කොහි දතයුතු යැ : සතර සතිපට්ඨානයන්හි දතයුතු’ යි.

සමාධිය සිතෙහි එකඟබව ලක්ෂණ කොට ඇත්තේ යැ, අවික්ෂේපය වැටැහෙනු වෙයි. ඊට සතර ධ්‍යානයෝ පදවිධාන යි. භාග්‍යවතුන් විසින් මෙසේ වදරන ලද : ‘මහණෙනි, සමාධිත්ත්වය කොහි දතයුතු යැ : සතර ධ්‍යානයන්හි ලා දතයුතු’ යි.

ප්‍රඥව විශිෂ්ට වූ දැනීම ලක්ෂණ කොට ඇත්තී යැ, භූතාර්ථයන්තිරණය වැටැහෙනු වෙයි, ඒ ප්‍රඥවට සතර ආයතියනයෝ පදවිධාන යි. භාග්‍යවතුන් විසින් මෙසේ වදරන ලද : ‘මහණෙනි, පඤ්ඤිත්ත්වය කොහි ලා දතයුතු යැ : සතර ආයතියනයන්හි ලා දතයුතු’ යි.

6-20. චන්දාරි චක්කානි : පතිරූපදෙසවාසො චක්කං, සප්පරි-
සාපසායො චක්කං, අත්තසම්මාපණ්ඩානං චක්කං, පුබ්බෙකතපුඤ්ඤානා
චක්කං, නත්ථ අරියසන්නියායලක්කණො පතිරූපදෙසවාසො, සො
සප්පරිසාපසායායං පදව්ඨානං, අරියසන්නියායලක්කණො සප්පරි-
සාපසායො, සො අත්තසම්මාපණ්ඩානායං පදව්ඨානං. සම්මාපටිපත්ති-
ලක්කණං අත්තසම්මාපණ්ඩානං, නං පුඤ්ඤානං පදව්ඨානං. කුසල-
බලමොපවලක්කණං පුඤ්ඤං, නං සබ්බසම්පන්නිනං පදව්ඨානං.

6-21. එකාදස සීලමූලභා ධම්මා : “සීලවතො අවිප්පට්ඨායරො
භවති -පෙ- සො විමුක්ඛස්සදස්සනං ‘නාපරං’ ඉත්තන්තායා’ති
පජානනා.

නත්ථ චෙරමණී ලක්කණං සීලං, නං අවිප්පට්ඨායරස්ස පදව්ඨානං.

න අත්තානුවාදලක්කණො අවිප්පට්ඨායරො, සො පාමොජ්ජස්ස
පදව්ඨානං.

අභිප්පමොදලක්කණං පාමොජ්ජං, නං පිතියා පදව්ඨානං.

අත්තමනලක්කණං පිතී, සා පස්සද්ධියා පදව්ඨානං.

කම්මනිලක්කණං පස්සද්ධි, සා සුඛස්ස පදව්ඨානං.

අබ්බාපාදලක්කණං සුඛං, නං සාමාධිනො පදව්ඨානං.

අවිකෙකප්පලක්කණො සමාධි, සො යථාභූතස්සදස්සනස්ස
පදව්ඨානං.

අවිපරිත්තන්තරිණලක්කණං පඤ්ඤා, සා නිබ්බදාය පදව්ඨානං.

අනාලයනලක්කණං නිබ්බදා, සා විරාගස්ස පදව්ඨානං.

අසංඛිලෙසලක්කණො විරාගො, සො විමුක්ඛියා පදව්ඨානං.

අකුසලබලවිවේකලක්කණං විමුක්ඛි, සා විමුක්ඛිනො වොදානස්ස
පදව්ඨානං.

6-22. චන්දෙසො අරියභූමියො, චන්දාරි සාමඤ්ඤඵලානි, නත්ථ
සො යථාභූතං පජානාති, එසා දස්සනභූමි සොනාපතනිඵලං ච.
සො යථාභූතං පජානාති නිබ්බිඤ්ඤා, ඉදං තනුකාමරාගස්ස බ්බාපාදස්ස ච
පදව්ඨානං. සකදගාමිඵලං ච. සණ්ඨං විරජ්ජති, අයං රාගවිරාගා
වෙනොවිමුක්ඛි අනාගාමිඵලං ච. යා’ අවිජ්ජාභිරාගා පඤ්ඤාවිමුක්ඛි,¹
අයං කතාභූමි අරහත්තඤ්ඤා.

1. නාමරූපං - PTS.

2. අවිකෙකපන - ම.

3. යං - ම, PTS.

4. විරාගා, විමුක්ඛි - ම, PTS.

6-20. සතර චක්‍ර කෙනෙක් වෙති : ප්‍රතිරූපදෙශයෙහි වාසය චක්‍රයෙක, සත්පුරුෂයන්ගේ උපනිශ්‍රය චක්‍රයෙක, ආත්මසමාන්ත්‍රණිකානය චක්‍රයෙක, පූර්වකාන්තපුණ්‍යතාව චක්‍රයෙකි. එහි ප්‍රතිරූපදෙශවාසය ආයතීයන්ගේ ආශ්‍රය ලක්ෂණ කොට ඇත්තේ යැ හේ සත්පුරුෂයන්ගේ උපනිශ්‍රයට පදවියාන යි. සත්පුරුෂොපනිශ්‍රය ආයතීයන් හා එක්වැ විසීම ලක්ෂණ කොට ඇත්තේ යැ හේ ආත්මසමාන්ත්‍රණිකානයට පදවියාන යි. ආත්මසමාන්ත්‍රණිකානය සමාන්ත්‍රණිපත්ති ලක්ෂණ කොට ඇත්තේ යැ එය පුණ්‍යයන්ට පදවියාන යි. පුණ්‍යය කුසල් දහම් රැස්කිරීම ලක්ෂණ කොට ඇත්තේ යැ එය සියලු සම්පත්තින්ට පදවියාන යි.

6-21. ශීලය මුල් කොට ඇති ධර්මයෝ එකොළොසෙකැ : සිල්වත්තට අවිප්‍රතිසාරය (නො මකුබව) වෙයි. ... ඉත්ථවිභාවය පිණිස කළයුතු අනෙකෙක් නැතැයි දැනීම විමුක්තිඤාණදස්සන යි.

එහි ශීලය (ප්‍රාණවධාදියෙන්) විරමණය ලක්ෂණ කොට ඇත්තේ යැ, එය අවිප්පටි-සාරයට පදවියාන යි.

අවිප්‍රතිසාරය අනාත්මානුචාදය ලක්ෂණ කොට ඇත්තේ යැ, එය ප්‍රාමොද්‍යයට පදවියාන යි.

ප්‍රාමොද්‍යය (ථරණ්ඩ්‍රිතිය) අධික වූ ප්‍රමොද්‍ය ලක්ෂණ කොට ඇත්තේ යැ, එය ප්‍රීතියට පදවියාන යි.

ප්‍රීතිය අත්තමන (සතුටු සිත් ඇති බව) ලක්ෂණ කොට ඇත්තේ යැ, ඒ ප්‍රීතිය පස්සද්ධියට (කාය-චිත්තයන්ගේ සැහැල්ලුබවට) පදවියාන යි.

පස්සද්ධිය කර්මක්ෂම බව ලක්ෂණ කොට ඇත්තේ යැ, එය අර්පණ පූර්වභාග වූ සුඛයට පදවියාන යි.

සුඛය අව්‍යාපාදය ලක්ෂණ කොට ඇත්තේ යැ, එය සමාධියට පදවියාන යි .

සමාධිය අවික්ෂෙපය (සිත නො විපූරුණුබව) ලක්ෂණ කොට ඇත්තේ යැ, එය යථාභූත ඤාදර්ශනයට (තරුණ විදර්ශනාවට) පදවියාන යි.

විදර්ශනාප්‍රඥාව අවිපරිතසන්තිරණය ලක්ෂණ කොට ඇත්තේ යැ, එය නිර්වේදයට (බලව විපස්සනාවට) පදවියාන යි.

නිර්වේදය ආලය නො කිරීම ලක්ෂණ කොට ඇත්තේ යැ, එය විරාගයට පදවියාන යි.

විරාගය අසංක්ලෙශ ලක්ෂණ යැ, එය විමුක්තියට පදවියාන යි.

විමුක්තිය අකුලලධර්මයෙන් වෙන් වීම ලක්ෂණ කොට ඇත්තේ යැ, එය විමුක්ත වූවහුගේ ව්‍යවදනයට පදවියාන යි.

6-22. ආයතීහුමී සතරෙකි, ශ්‍රාවණාචලයෝ සතරදෙනෙකි. එහි යමෙක් යථාභූත වැ දැනැගති ද මෝ දර්ශනහුමී යැ, සොනාපත්ති ඵලය ද වෙයි. හේ යථාභූත වැ අවබෝධ කොට නිර්වේදයට පැමිණෙයි, මෙය තනු වූ කාමරාගයට ද ව්‍යාපාදයට ද පදවියාන යි. සකදගාමීඵලය ද වෙයි. සිලුටු වැ විරාගයට පැමිණෙයි, මේ රාගවිරාග වෙනොවිමුක්ති යැ. අනාගාමී ඵලය ද වෙයි. යම් අවිප්පාතිරාග පඤ්ඤාවිමුක්තියක් වේ ද මේ කාතහුමී යැ, රහත් බව ද වේ.

සාමඤ්ඤඵලානිති කො වචනනො, අරියො අට්ඨබ්බිකො මග්ගො සාමඤ්ඤං, තස්සොතානි ඵලානිති සාමඤ්ඤඵලානි වුච්චනති. කිසං බුහමඤ්ඤඵලානිති වුච්චනෙන : බුහමඤ්ඤං¹ අරියො අට්ඨබ්බිකො මග්ගො, තස්සොතානි² ඵලානිති බුහමඤ්ඤඵලානිති වුච්චනෙන .

තත්ථ සොතාපනොතා කථං හොති : සහ සච්චානිසමයං අරියසංවකස්ස නිශ්චි සංයොජනානි පතියනති : සකකායදිට්ඨි විචිකිච්ඡ, සීලබ්ධි-පරාමාසො ව. ඉමෙසං තිණ්ණං සංයොජනානං පභානා පරිකබ්බා අරියසංවකො හොති අමිතිපාතධම්මො යාව දුක්ඛස්සන්තං කරොති.

තත්ථ කතමා සකකායදිට්ඨි : අසුඤ්ඤාමා³ බාලො පුපුර්ණනො ... (යාව) අරියධම්මෙ අකොච්ඡෙ, සො රූපං අනතතො සමනුපස්සති, -පෙ-(යාව) විඤ්ඤාණසම්මං අනුභවං. සො ඉමෙසු පඤ්ඤා ඛණ්ඩෙසු අනතග්ගාහො වා අනතනිශ්ඤාහො වා එසො හමෙමි එකස්මිං වසවතතිකො පකඨිතෙනා අනුග්ගාහො⁴ අනුසයනො⁵ අබ්බමඛගනති පරති, යා තථාභුතස්ස ඛනති රූමි පෙකබනා ආකාරපරිචිතකෙකා දිට්ඨිනිජ්ඣායනා අභිප්පසන්නා, අයං මුච්චනෙ සකකායදිට්ඨි⁶ති.

තත්ථ පඤ්ච දිට්ඨියො උචෙඡ්දං භජනති, කතමායො පඤ්ච : රූපං අනතතො සමනුපස්සති, යාව විඤ්ඤාණං අනතතො සමනුපස්සති, ඉමායො පඤ්ච උචෙඡ්දං භජනති, අවසෙසායො පනතරස සස්සනං භජනති, ඉති සකකායදිට්ඨිපභානා ආසට්ඨිදිට්ඨිගතානි පතියනති. පභානා උචෙඡ්දං සස්සනං ච න භජති. ඉති උචෙඡ්දසස්සනපභානා අරියසංවකස්ස න කිඤ්චි දිට්ඨිගතං භවති, ඉධ අරියසංවකො සුභවා හොති. සබ්බො සුක්කපකෙඛා කාතබ්බො, යාව අරියධම්මෙසු කොච්ඡෙ රූපං අනතතො සමනුපස්සති, යාව විඤ්ඤාණං -පෙ- එවමස්ස සමනුපස්සන්නස්ස සකකායදිට්ඨි න භවති.

කථං විචිකිච්ඡා න භවති : ඉධ අරියසංවකො බුද්ධො න කඛ්ඛති න විචිකිච්ඡති අභිප්පසිදති, ඉතිපි සො භගවා⁷ති සබ්බං. ධම්මො න කඛ්ඛති න විචිකිච්ඡති සබ්බං, යාව තණ්හකබ්බො විරාගො නිරෝධො නිබ්බානා⁷නති, ඉමිනා දුතියෙන ආකඛ්ඛියෙන ධම්මෙන සමන්තාගතො හොති. සබ්බෙ න කඛ්ඛති -පෙ- යාව සුඡා දෙව්නං ච මනුස්සානං චා⁷ති, ඉමිනා තතියෙන ආකඛ්ඛියෙන ධම්මෙන සමන්තාගතො හොති.

‘සබ්බෙ සඛ්ඛාරා දුක්ඛා’ති න කඛ්ඛති න විචිකිච්ඡති අබ්බුච්චති අභිප්පසිදති. ‘තණ්හා’ දුක්ඛසමුදයො’ති න කඛ්ඛති න විචිකිච්ඡති-තණ්හානිරෝධො’ දුක්ඛනිරෝධො’ති න කඛ්ඛති න විචිකිච්ඡති- ‘අරියො අට්ඨබ්බිකො මග්ගො දුක්ඛනිරෝධගාමිනි පටිපදා’ති න කඛ්ඛති න විචිකිච්ඡති අබ්බුච්චති අභිප්පසිදති.

1. බුහමවඤ්ඤා - PTS.

2. තස්සොතානි - ම, PTS.

3. අසුඤ්ඤාමා - PTS.

4. අනුග්ගාහො - ම, PTS.

5. අනුසයනො - PTS.

6. තණ්හා දුක්ඛා - PTS.

7. තණ්හා නිරෝධා - ම, PTS.

සාමඤ්ඤඵලානි යනු විචාරාර්ථ කවරෙ යැ : ආයඨී අෂ්ටාංගික මාර්ගය ශ්‍රාමණා යැ, ඒ ආයඨී අෂ්ටාංගික මාර්ගයාගේ තෙල ඵලයෝ නුඬි ශ්‍රාමණා ඵලයෝ යයි කියනු ලැබෙත්. කුමක් හෙයින්, බ්‍රහ්මඤ්ඤඵලයෝ යයි කියනු ලැබෙත් ද යත් : ආයඨී අෂ්ටාංගික මාර්ගය බ්‍රහ්මඤ්ඤ යැ, ඒ බ්‍රහ්මඤ්ඤයාගේ තෙල ඵලයෝ නුඬි බ්‍රහ්මඤ්ඤඵලයෝ යයි කියනු ලැබෙත්.

එහි කිසෙයින් සොනාපන්න වෙයි යත් : සත්‍යාවබෝධය සමග ආයඨී ශ්‍රාවකයාගේ සක්කායදිට්ඨි විචිකිච්ඡා සිලබිබ්බපරාමාස යන තුන් සංයෝජනයෝ ප්‍රතිණ වෙති. මේ තුන් සංයෝජනයන්ගේ ප්‍රභාණයෙන් ක්ෂය වීමෙන් දුක් කෙළවර කිරීම දක්වා අවිනිපාත ස්වභාව වූ ආයඨී ශ්‍රාවක වේ.

එහි සක්කායදිට්ඨි කවර යත් : අග්‍රානවත් බාල පුහුදුන් තෙමේ (යම්තාක්) ... ආයඨී ධර්මයෙහි අදක්ෂ වේ ද, හේ රූපය ආත්ම විසින් දකී ... විඤ්ඤායෙහි ආත්මය ඇතැයි දකී. හේ මේ පඤ්ච සක්කන්ධයෙහි ආත්මග්‍රාහය ඇත්තේ හෝ ආත්මනියග්‍රාහය (ඇත්තේ) හෝ වෙයි. 'තෙලෙ ටම් වෙමී' එක් (දෘෂ්ටියෙක) වශයෙහි පවත්නේ ප්‍රක්ෂිප්ත වූයේ ග්‍රාහ ඇත්තේ අනුගය වශයෙන් පවත්නේ අංගමංග ? යයි ගනී. එබඳු වූවහුගේ යම් කැමැත්තක් රූපියක් ප්‍රේක්ෂණයෙන් ආකාර පරිවිතරකයෙක් දෘෂ්ටිය ගෙන සිඳීමෙන් ප්‍රසන්න බවක් වේ ද, මේ සක්කාය දිට්ඨි යයි කියනු ලැබේ.

එහි දෘෂ්ටිහු පස්දෙනෙක් උච්ඡේදය භාජනය කෙරෙහි, කවර පස්දෙනෙක යත් : රූපය ආත්ම විසින් දකී, (යනු පටන්) විඤ්ඤාය ආත්ම යයි (දෘෂ්ටිවශයෙන්) දකී යන මේ පසු උච්ඡේදය හජනය කෙරෙත්. සෙසු පසළොස් (ආත්ම) දෘෂ්ටිහු ශාශ්වතය හජනය කෙරෙත්. මෙසේ සක්කායදෘෂ්ටිය ප්‍රභාණයෙන් දෙසැට දෘෂ්ටිගතයෝ ප්‍රතිණ වෙති. ප්‍රතිණ වීමෙන් (ආයඨී ශ්‍රාවක) උච්ඡේදයන් ශාශ්වතයන් හජනය නො කෙරෙයි. මෙසේ උච්ඡේද ශාශ්වතප්‍රභාණයෙන් ආයඨී ශ්‍රාවකහට කිසි දෘෂ්ටිගතයෙක් නො වෙයි. මේ සස්තෙහි ආයඨී ශ්‍රාවක ග්‍රාහවත් වෙයි. සියලු ශුක්ලපක්ෂය විස්තර කළයුතු.. 'ආයඨී ධර්මයෙහි නිපුණ වූයේ රූපය අනාත්ම වශයෙන් දකී, (යනු පටන්) විඤ්ඤාය ... (අනාත්ම වශයෙන් දකී යනු දක්වා) මෙසේ දක්නා වූ ඔහුට සක්කායදෘෂ්ටි නො වේ.

කිසෙයින් විචිකිච්ඡා නො වෙයි යත් : මේ සස්තෙහි ආයඨී ශ්‍රාවක බුදුන් කෙරෙහි සැක නො කෙරෙයි, විචිකිත්සා නො කෙරෙයි, අතිශයින් පහදී, "ඉතිපි සො භගවා ... "සියල්ල ද, දහම්හි සැක නො කෙරෙයි, විචිකිත්සා නො කෙරෙයි, ... "තණ්හක්ඛයෙවිරාගො නිරොධො නිබ්බානං" යනු දක්වා සියල්ල ද (විස්තර කළයුතු යි.) මේ දෙවැනි ආකඛිඛිය ධර්මයෙන් (?) සමන්විත වෙයි. සහුන් කෙරෙහි සැක නො කෙරෙයි ... දෙවියන්ගේ ද මිනිසුන්ගේ ද පූජාවට පුදුසු වෙයි (?) යනු දක්වා විස්තර යි. මේ තෙවැනි ආකඛිඛිය ධර්මයෙන් සමන්වාගත වේ.

"සියලු සංස්කාරයෝ දුක් වූහ"යි සැක නො කෙරෙයි, විචිකිත්සා නො කෙරෙයි, නිශ්චයට පැමිණෙයි, ප්‍රසාදයට පැමිණේ. 'තණ්හාව දුක්ඛසමුදය' යි සැක නො කෙරෙයි, විචිකිත්සා නො කෙරෙයි. ... 'තාප්ඤානිරොධය දුක්ඛනිරොධය' යි සැක නො කෙරෙයි, විචිකිත්සා නො කෙරෙයි, ... ආයඨී අෂ්ටාංගික මාර්ගය දුක්ඛනිරොධගාමිනී පටිපදා" යි සැක නො කෙරෙයි, විචිකිත්සා නො කෙරෙයි, නිශ්චයට පැමිණෙයි, පහදී.

බුද්ධෝ වා¹ බලෙව වා සබ්බෙ වා දුක්ඛෙ වා සමුදයෙ වා නිරෝධෙ වා මග්ගෙ වා කසිබ්බානා විමති විවික්ඛිත්ථා දොඩාපථො² ආසප්පානා පරිසප්පානා අනවධානං අනඛිධානං³ අනෙකංසො අනෙකංසිකතා, තෙ තස්ස පභිනා භවනති පණ්ණානා උච්ඡින්නාමුලා තාලාවජ්ජිකතා අනභාවං ගතා⁴ ආයතී අනුප්පාදාමිමා.

නත්ථ සීලබ්බතපරාමාසො දව්වා : සීලස්ස වා සුඛස්ස වා.

නත්ථ කතමො, සීලස්ස සීලබ්බතපරාමාසො : ඉමිනාහං සීලෙන වා වතෙන වා තපෙන වා බ්‍රහ්මචරියෙන වා දෙවො වා හවිස්සාමි දෙවස්සදාහරො වා, නත්ථ කපොතපාදාහි අව්ඡරාහි සද්ධිං කිම්බිස්සාමි රම්බ්බාමි පරිවරිස්සාමි⁵හි. යා තථාභුතස්ස බනති⁶ රුචි විමුත්ති ධර්මො රාගපරිවත්තකා දිට්ඨි රුප්පානා පස්සනා, අයං සීලස්ස සීලබ්බතපරාමාසො

නත්ථ කතමො සුඛස්ස සීලබ්බතපරාමාසො : ඉධෙකාවෙව සීලං පරාමසති : සීලෙන සුඤ්ඤානි සීලෙන නිශ්චිතං සීලෙන මුච්චති, සුඛං විතීක්කමති, දුක්ඛං විතීක්කමති, සුඛදුක්ඛං විතීක්කමති, අනුපාපුණාහි උපරිමෙන, තදුහසං සීලවතං පරාමසති, තදුහසෙන සීලවතෙන සුඤ්ඤානි මුච්චනති නිශ්චනති, සුඛං විතීක්කමනති, දුක්ඛං විතීක්කමනති, සුඛදුක්ඛං විතීක්කමනති, අනුපාපුණානති අවිසුචිකරං ධර්මං අවිමුත්තිකරං ධර්මං විසුචිතො විමුත්තිතො පච්චාගච්ඡන්තස්ස යා තථාභුතස්ස බනති රුචි මුත්ති පෙක්ඛනා ආකාරපරිචිතකෙකා දිට්ඨිතිඤ්ඤායනා පස්සනා, අයං සුඛස්ස සීලබ්බතපරාමාසො.

එතෙ උභො පරාමාසා අරියසාවකස්ස පභිනා භවනති, යාව ආයතී අනුප්පාදාමිමා. සො සීලවා භවති අරියකානෙනහි සීලෙහි සමන්තාගතො අබ්බෙකිති⁷ - යාව උපසම්භවතනතිකෙහි. ඉමෙසං තිණ්ණං සංයොජනානං පභානා සුතවා අරියසාවකො භවති සොනා-පතෙනා අවිතිපාතධර්මො - සබ්බං.

‘සහ සච්චාහිසමයා’ ඉති කො වචනත්ථො : චන්තාරො අහිසමයා : පරිඤ්ඤාහිසමයො පභානාහිසමයො සච්ඡිකිරියාහිසමයො භාවනාහි-සමයො.

නත්ථ අරියසාවකො දුක්ඛං පරිඤ්ඤාහිසමයෙන අහිසමෙති, සමුදයං පභානාහිසමයෙන අහිසමෙති, නිරෝධං සච්ඡිකිරියාහිසමයෙන අහිසමෙති, මග්ගං භාවනාහිසමයෙන අහිසමෙති

කිං කාරණං⁸ දුක්ඛස්ස පරිඤ්ඤාහිසමයො, සමුදයස්ස පභානාහි-සමයො, නිරෝධස්ස සච්ඡිකිරියාහිසමයො, මග්ගස්ස භාවනාහිසමයො : සමප්පිපස්සනාය, කථං අහිසමෙති : ආරම්භෙ චිත්තං උපනිබ්බෙකිත්වා පඤ්ඤාකිකිකි දුක්ඛතො පස්සති. නත්ථ යො උපනිබ්බෙකි අයං සමප්ථො, යා පරියොගාහනා, අයං විපස්සනා.

1. යාව බුද්ධෝ වා - ම, PTS.	5. යථාභුතදස්සනනති - ම, PTS.
2. දොඩාපථො - ම, PTS.	6. අසනතුසසිතස්ස - ම, PTS.
3. අඛිධාගමනං - ම, PTS.	7. අකබ්බෙකිති - මජ්ඣ.
4. අනභාවංකතා - ම, PTS.	8. කිං කාරණං - ම, PTS.

බුදුන් කෙරෙහි හෝ දහමහි හෝ සභුන් කෙරෙහි හෝ දුකෙහි හෝ සමුදයෙහි හෝ නිරෝධයෙහි හෝ මාර්ගයෙහි හෝ සැක කිරීමක් විමතියක් විචිකිත්සාවක් ද්විධාපරයෙන් පසුබැසීමක් භාත්පසින් පසුබැසීමක් නොසිටීමක් නො පිහිටාසිටීමක් අනෙකාන්ත බවක් අනෙකාසිකාකාරයෙන් වේද, ඒ සැකයෝ ඔහු විසින් ප්‍රතිණ කරනලද්දු වෙති, බැහැර කරන ලද්දු උසුන් මුල් ඇත්තාහු තාලවස්තුවක් මෙන් කරන ලද්දු අනභාවයට ගියාහු මතුයෙහි නූපදනා සැහැවී ඇත්තාහු වෙත්.

එහි සිලබ්බතපරාමාසය දෙපරිදි වෙයි : සිල් ඇත්තහුගේ හෝ ශුද්ධ ඇත්තහුගේ හෝ යැ.

එහි සිල්ඇත්තහුගේ සිලබ්බතපරාමාසය කවඳ : මම් මේ ශීලයෙන් හෝ චුතයෙන් හෝ තපසින් හෝ බඹසරින් හෝ රදවියෙකිම් හෝ දෙවානාසතරයෙකිම් වෙමි, එහි පරෙව්පාඥාති අප්සරාවන් සමග ක්‍රීඩා කෙරෙමි, රමණය කෙරෙමි, සිත් අලවා වෙසෙමි එබඳු වුවහුගේ යම් කැමැත්තක් රුචියක් ඇලීමක් රාගයක් රාගපරිවර්තක දෘෂ්ටියක් දැක්වීමක් වේ ද මේ සිල්ඇත්තහුගේ ශීලචුතපරාමර්ශ යි.

එහි ශුද්ධඇත්තහුගේ සිලබ්බතපරාමාස කවඳ : මෙලොවැ කිසිවෙක් ශීලය පරාමර්ශ කෙරෙයි : ශීලයෙන් ශුද්ධවෙයි, ශීලයෙන් (සුවයට) පමුණුවයි, ශීලයෙන් මීදෙයි, සුව ඉක්මවයි, දුක් ඉක්මවයි, සුවදුක් ඉක්මවයි, උපරිමභාවයට පැමිණෙයි. ඒ ශීලචුත දෙක පරාමාර්ශ කෙරෙයි : ඒ ශීලචුත දෙකින් ශුද්ධ වෙති, මීදෙති, පමුණුවති, සුව ඉක්මවති, දුක් ඉක්මවති සුවදුක් ඉක්මවති, (නිවනට) පැමිණෙත් යයි. (අවිසුචිකරං ... මෙහි සිට වාක්‍යය ව්‍යාකූල යි.) එබඳු වුවහුගේ යම් කැමැත්තක් රුචියක් මුක්තියක් ප්‍රේක්ෂණයක් ආකාරපරිවර්තකයක් දෘෂ්ටිය සිතීමක් දැකීමක් වේ ද, මේ විශුද්ධ ඇත්තහුගේ සිලබ්බතපරාමාස යි.

තෙල පරාමාසයෝ දෙදෙන ආයඨිග්‍රාවකහට ප්‍රතිණ වූවාහු වෙති. “ආයතිං අනුප්පාද ධම්මා” (යනු දක්වා විස්තර කළයුතු ය) ඒ ආයඨිග්‍රාවක අඛණ්ඩ වූ ආයඨිකාන්තශීලයෙන් සමන්වාගත වූයේ සිල්වත් වෙයි. “උපසමසංවත්තනිකෙහි” (යනු දක්වා විස්තර යි.) මේ තුන් සංයෝජනයන්ගේ ප්‍රභාණයෙන් ග්‍රැහවත් ආයඨිග්‍රාවක සොතාපන්න වූයේ අවිනිපාත ස්වභාව ඇතියේ වේ, සියල්ල (විස්තර කළයුතු යැ.)

‘සහ සච්චාහි සමයා’ යනු වචනාර්ථ කවරෙ යැ : ‘පරිඤ්ඤාභිසමය පභානාභිසමය සච්චිකිරියාභිසමය භාවනාභිසමය යි අභිසමයයෝ සතරදෙනෙකි.

එහි ආයඨිග්‍රාවක දූඛසත්‍යය පරිඤ්ඤාවේධයෙන් ප්‍රතිවේධ කෙරෙයි, සමුදයසත්‍යය ප්‍රභාණ ප්‍රතිවේධයෙන් ප්‍රතිවේධ කෙරෙයි, නිරෝධසත්‍යය සාක්ෂාත්ත්‍රියාභිසමයෙන් ප්‍රතිවේධ කෙරෙයි, මාර්ගසත්‍යය භාවනාප්‍රතිවේධයෙන් ප්‍රතිවේධ කෙරෙයි.

කවරකරුණෙකින් දුක්ඛයාගේ පරිඤ්ඤාභිසමය (ප්‍රතිවේධය) සමුදයාගේ පභානාභිසමය, නිරෝධයාගේ සච්චිකිරියාභිසමය, මාර්ගයාගේ භාවනාභිසමය වෙයි යත් : සමථ විපස්සනා හෙතෙසෙනි, කිසෙයින් ප්‍රතිවේධ කෙරෙයි යත් : අරමුණෙහි සිත උපනිබන්ධනය කොට පඤ්චස්කන්ධයන් දුක් වශයෙන් දැකී, එහි යම් උපනිබන්ධයෙක් ඇද්ද මේ සමථ යැ, යම් පරියොගාහනයක් (විමසීමක්) ඇද්ද මේ විපස්සනා යි.

පඤ්චකකිකා¹ දුකකානි පසස්සො යො පඤ්චකකිකෙසු ආලයො නිකනති උපගමනං අජේකාසානං ඉච්ඡා, මුච්ඡා පණ්ණි පජ්ඣනා, සො පණිසති. තස්ස පඤ්චකකිකා දුකකං. යො තස්ස ආලයො නිකනති උපගමනං අජේකාසානං ඉච්ඡා, මුච්ඡා පණ්ණි පජ්ඣනා, අයං සමුදයො. යං තස්ස පභානං අයං² තිරොධො, සමථො විපස්සනා ච මග්ගො, එවං තෙසං චතුක්කං අරියසම්මානං. එකකාලෙ එකකකිකේ එකවිතෙන අපුබ්බං අවරිමං අනිසමයො භවති. තෙනාහ භගවතා: “සහ සම්මානිසමයො අරියසාධකස්ස නිණ්ණි සංයොජනානි පණිසන්ති”³ ති.

තස්ස සමථවිපස්සනා යුගනදා: චතතමානා එකකාලෙ එකකකිකේ එකවිතෙන චතතාරි කිම්මානි කරොන්ති⁴ දුකකං පරිඤ්ඤානිසමයෙන අනිසමෙති- යාව මග්ගං භාවනානිසමයෙන අනිසමෙති.

කිං කාරණං: දුකකං පරිඤ්ඤානිසමයො යාව මග්ගං භාවනානිසමයො: එවං දිට්ඨකොනා: යථා නාවා: ජලං ගච්ඡන්ති චතතාරි කිම්මානි කරොති: පාරිමං තීරං පාපෙති, ඔරිමං තීරං ජහති, භාරං චහති, සොතං ජිහ්වති. එවමෙව සමථවිපස්සනා යුගනදා: චතතමානා එකකාලෙ එකකකිකේ එකවිතෙන චතතාරි කිම්මානි කරොන්ති: දුකකං පරිඤ්ඤානිසමයෙන අනිසමෙති- යාව මග්ගං භාවනානිසමයෙන අනිසමෙති.

යථා වා සුරියො⁵ උදයනො එකකාලෙ අපුබ්බං අවරිමං චතතාරි කිම්මානි කරොති: අකිකාරං විධිමති, ආලොකං පාත්තුකරොති, රූපං නිදසයිසති, සිතං පරිඤ්ඤාති, එවමෙව සමථවිපස්සනා යුගනදා: චතතමානා එකකාලෙ -පෙ- යථා පදිපො ජලනො එකකාලෙ අපුබ්බං අවරිමං චතතාරි කිම්මානි කරොති: අකිකාරං විධිමති, ආලොකං පාත්තුකරොති, රූපං නිදසයිසති, උපාදානං පරිඤ්ඤාති. එවමෙව සමථවිපස්සනා යුගනදා: චතතමානා එකකාලෙ -පෙ-.

යද අරියසාවකො සොවාපනො භවති අවිනිපාතධිමෙමා නිසනො- යාව දුකකස්සන්තං කරොති, අයං දස්සන්හුමි. සොවාපනථිථලං ව.

සොවාපනථිථලෙ ධීනො උත්තරිං⁶ විපස්සනං⁷ භාවෙනො යුගනදා: චතතමානා කාමරාගබ්බාසාදානං යෙහෙයෙසන පභානා අරියසාවකො හොති සකදගාමි පරිනිට්ඨිතතතා සකිදෙව ඉමං ලොකං ආගන්ත්වා දුකකස්සන්තං කරොති, අයං තනුහුමි. සකදගාමිථලං ව.

සකදගාමි⁷ ථලෙ ධීනො විපස්සනං භාවෙනො කාමරාගබ්බාසාදෙ සානුසෙය අනවසෙසං පජ්ඣති, කාමරාගබ්බාසාදෙසු අනවසෙසං පණිනෙසු පඤ්චාරමභාසිතානි සංයොජනානි පණිනානි භවන්ති: සකකායදිට්ඨි සිලබ්බතපරාමාසෙසං විමිකිච්ඡා කාමච්ඡන්තො බ්බාසාදෙ ච, ඉමෙසං පඤ්චානං ඔරමාසිතානං සංයොජනානං පභානා අරියසාවකො හොති අනාගාමි, තස්ස පරිනිට්ඨාසි අනාවතතිධිමෙමා තස්මා ලොකා, අයං විතරාගහුමි, අනාගාමථලං ව.

1. පඤ්චකකිකෙ - ම, PTS.

2. සො - මජ්ඣං, PTS.

3. කරොති - ම, PTS.

4. සුරියො - ම, PTS.

5. උත්තරි - ම, PTS.

6. සමථවිපස්සනං - ම, PTS.

7. යො සකදගාමි - ම, PTS.

පඤ්චස්කන්ධයෝ දුක් චූහ'යි දක්නාහට පඤ්චස්කන්ධයෙහි යම් ආලයෙක් නිකාන්ති යක් උපගමනයෙක් බැසැගෙන සිටීමක් ඊජ්ජාවක් මුර්ඡාවක් ප්‍රණීධියක් ප්‍රාර්ථනාවක් ඇද්ද ඒ ප්‍රතිණ වෙයි, එහි පඤ්චස්කන්ධයෝ දුක්ඛ සත්‍ය යැ. එහි යම් ආලයෙක් නිකාන්තියක් උපගමනයෙක් අධ්‍යවසානයෙක් ඉච්ඡාවක් මුර්ඡාවක් ප්‍රණීධියක් ප්‍රාර්ථනාවක් ඇද්ද මේ සමුදය සත්‍ය යැ, ඒ සමුදයයාගේ ප්‍රභාණයෙක් ඇද්ද මේ නිරෝධසත්‍ය යැ, සමථයන් විපස්සනාවන් මාර්ගසත්‍ය යි. මෙසේ ඒ චතුරාර්‍ය්‍ය සත්‍යයන්ගේ සමකාලයෙහි එකක්ෂණයෙහි එකච්ඡිත්තයෙහි නො පෙරපසු වැ අවබෝධය වෙයි. එයින් විදුලහ බුදුහු, "සත්‍යාවබෝධය සමග ආයතීශ්‍රාවකහට තුන් සංයෝජනයෝ ප්‍රතිණ වෙත්" යයි.

එහි සමථවිපස්සනා යුගනද්ධ වැ පවත්නාහු එක්කලැ එක්කෙණෙහි එක් සිතෙහි සතර කාන්‍යයක් කෙරෙහි : දුක් පරිඤ්ඤාමයෙන් අවබෝධ කෙරෙයි, ... මාර්ගය භාවනාහි සමයෙන් අවබෝධ කෙරෙයි, (යනු දක්වා විස්තර කළයුතු.)

කවර කරුණෙකින් දුක් පරිඤ්ඤාමය වේ ද ... මාර්ගය භාවනාහිසමය වේ ද යත් : මෙසේ දෘෂ්ටාන්ත වෙයි : යම්සේ නැව ජලයෙහි ගමන් කරන්නා සතර කාන්‍යයක් කෙරේ ද : පරතෙරට පමුණුවයි, මෙතෙර හැරපියයි, බර ගෙනයයි, ප්‍රෝතස් සිඳි. එපරිදි මැ සමථවිපස්සනා දෙක යුගනද්ධ වැ පවත්නාහු එක්විට එක් ඇසිල්ලෙහි එක්සිතෙහි කාන්‍යය සතරක් සිදු කෙරෙහි. දුක්ඛසත්‍යය පරිඤ්ඤාමයෙන් ප්‍රතිවේධ කෙරෙයි ... මාර්ගසත්‍යය භාවනාහිසමයෙන් ප්‍රතිවේධ කෙරෙයි.

යළි යම්සේ හිරු උදයට පැමිණෙනුයේ එක්විට පෙරපසු නො වැ කාන්‍යය සතරක් කෙරෙයි : අභුත නසයි, ආලෝකය පහළ කෙරෙයි, රූප දක්වයි, සිතය නසයි. එපරිදි මැ සමථවිපස්සනා යුගනද්ධ වැ පවත්නාහු එක්විට ... යම්සේ පහත දැල්වෙනුයේ එක්විට නො පෙරපසු වැ කාන්‍යය සතරක් කෙරේ ද : අභුත දුරු කෙරෙයි, එළිය පහළ කෙරෙයි, රූප දක්වයි, තෙල් ගෙවාලයි. එපරිදි මැ සමථවිපස්සනා යුගනද්ධ වැ පවත්නාහු එක්විට ...

යම් කලෙක ආයතීශ්‍රාවක ප්‍රොකාපන්න වේද, විරූපයෙහි නොවැටෙන සැහැවි ඇතියේ මාර්ගනියාමයෙන් නියත වූයේ ... දුක් කෙළෙවර කෙරෙයි. මේ දර්ශනභූමි යැ, ප්‍රොකාපන්නිඵලය ද වේ.

සොවත් පෙලෙහි සිටියේ මතුයෙහි විදර්ශනා වඩනුයේ (ඒ සමථවිපස්සනා) යුගනද්ධ වැ පවත්නාහු කාමරාගවාසාදයන්ගේ බෙහෙවින් ප්‍රභාණය හෙතු කොටගෙන සකාදගාමී ආයතීශ්‍රාවක වෙයි. පරිනිෂ්පන්න බැවින් (?) එක් මැ වරක් මෙලොවට අවුත් දුක් කෙළවර කෙරෙයි. මේ කනු භූමි යැ, සකදගාමී ඵලය ද වේ.

සෙදගාමීපෙලෙහි සිටියේ විදසුන් වඩනුයේ අනුශය සහිත වූ කාමරාගවාසාදයන් අනවශෙෂ කොට දුරු කෙරෙයි. කාමරාගවාසාදයන් අනවශෙෂ වැ ප්‍රතිණ කල්හි පඤ්ච ඔරම්භාගිය සංයෝජනයෝ ප්‍රතිණ වූවාහු වෙති : සක්කායදිට්ඨි සිලබ්බතපරාමාස විචිකිච්ඡා කාමච්ඡන්ද හා ව්‍යාපාද යන මොහු යි. මේ පඤ්චඔරම්භාගිය සංයෝජන යන්ගේ ප්‍රභාණයෙන් අනාගාමී ආයතීශ්‍රාවක වෙයි, එහි පිරිනිවේනුයේ එ බලලොවින් (පිළිසඳි විසින්) නො එනසැහැවි ඇතියේ වෙයි, මේ විතරාගභූමි යැ, අනාගාමීඵලය ද වේ,

අනාගාමිඵලෙ සීතො උතතරිං¹ විපස්සනං² භාවෙනො පඤ්ච උඤ්චාගියානි සංයෝජනානි පජ්ඣති : රුපරාගො අරුපරාගො මානො උඤ්චිමං අවිජ්ජා ච.³ ඉමෙසං පඤ්චනං උඤ්චාගියානං සංයෝජනං පභානා අරියසාවකො අරහා භවති ඛිණ්ණභවො⁴ චුසිතවා කතකරණීයො⁵ ඕභිගභාරො අනුප්පත්තසද්දෙවො⁶ පරික්ඛිණ්ණ-භවසංයෝජනො සමමදඤ්ඤවිමුත්තො,⁷ අයං කතාමුමි. අරහත්තඵලං ච.

අයං සොපාදිසෙසා නිබ්බානධාතු. තස්ස ආයුක්තියා ජිවිතිජ්ඣයොප-රොධා⁸ ඉදං ච දුක්ඛං නිරුජ්ඣති, අඤ්ඤං ච දුක්ඛං න උප්පජ්ජති, යො ඉමස්ස දුක්ඛස්ස නිරොධො වූපසමො අඤ්ඤස්ස ච අපාතුභාවො, අයං අනුපාදිසෙසා නිබ්බානධාතු. ඉමා දො නිබ්බානධාතුයො. ඉති සඨවානි චුත්තානි, සඨවානිසමයො චුත්තො, කිලෙසවච්ඡානං චුත්තං, පභානං චුත්තං, භූමියො චුත්තං, ඵලානි චුත්තානි, නිබ්බානධාතුයො චුත්තා, ඵවම්මෙසු චුත්තෙසු සබ්බබොධි චුත්තා භවති. ඵත්ථ යොගො කරණීයො.

6-23. තත්ථ කතමායො නව අනුපුබ්බසමාපත්තියො : වත්තාරි ක්කිනානි වතස්සො ච අරුපසමාපත්තියො නිරොධසමාපත්ති ච.

තත්ථ වත්තාරි ක්කිනානි කතමානි : “ඉධ භික්ඛවෙ භික්ඛු විවිධෙව භාමෙති”ති විජ්ජාරෙන කාතබ්බානි. තත්ථ කතමා වතස්සො⁹ අරුප-සමාපත්තියො : විජ්ජානො වත වත්තබ්බො,¹⁰ යාව නිරොධසමාපත්ති විජ්ජාරෙන කාතබ්බො. ඉමායො නව අනුපුබ්බසමාපත්තියො.

තත්ථ කතමං පඨමං ක්කිනං පඤ්චගිහවිපසයුත්තං පඤ්චගිහසමනනාගනං, කතමෙති පඤ්චගි අගෙගති විපසයුත්තං පඤ්චගි නිවරණෙති, තත්ථ කතමානි පඤ්ච නිවරණානි : ‘කාමච්ඡද්දො’ති විජ්ජාරො කාතබ්බො.

තත්ථ කතමො කාමච්ඡද්දො : යො පඤ්චසු කාමගුණෙසු ජ්ඣුරුගො පෙමං නිකන්ඤ් අපේක්ඛාසානං ඉච්ඡා මුච්ඡා පත්ථනා අපරිච්චාගො අනුසයො පරිසුට්ඨානං, අයං කාමච්ඡද්දො නිවරණං.¹¹

තත්ථ කතමො ව්‍යාපාදො : යො සතෙනසු සබ්බාරෙසු ච අංශානො -පෙ- යථා දෙසෙ තථා විජ්ජාරො¹² අයං ව්‍යාපාදො නිවරණං.¹³

1. උතතරි - මජ්ඣං.
2. සමඵවිපස්සනං - ම, PTS.
3. රුපරාග අරුපරාගමාන උඤ්චිම අවිජ්ජාඤ්ච - ම, PTS.
4. ඛිණ්ණභවොති - PTS.
5. මරමමපොත්ථකො නප්ඵ.
6. සමපජඤ්ඤා විමුත්තො - PTS.
7. අරහතො ච - ම, PTS.
8. ජිවිතිජ්ඣයොපරොධා - ම.
9. වත්තාරො - ම, PTS.
10. වත්තබ්බො - PTS, මජ්ඣං.
11. කාමච්ඡද්දනිවරණං - ම, PTS.
12. භිග්ගධානා - ම, PTS.
13. ව්‍යාදනිවරණං - ම, PTS.

අනග්‍රහිතපෙලෙහි සිටියේ මත්තෙහි විද්‍යුත් වඩනුයේ පඤ්ච උද්ධමනාගිය සංයෝජනයන් දුරු කෙරෙයි : රූපරාග අරූපරාග මාන උද්ධමන හා අවිජ්ජා ද යන මොහු යි. මේ පඤ්ච උද්ධමනාගිය සංයෝජනයන්ගේ ප්‍රභාණයෙන් අර්භන් ආයාච්ඡාවක වෙයි, වුසු මහබලසර ඇතියේ සිවුමහින් කළ කිය ඇතියේ බහානැබු ස්කන්ධාදි භාරය ඇතියේ පැමිණි ස්වාර්ථ ඇතියේ ක්ෂය වූ භවසංයෝජන ඇතියේ මොනොවට දූන විමුක්ත වූයේ වේ. මේ කාන භූමි යැ, අර්භත්වඵලය ද වේ.

මේ සොපාදියෙහි නිබ්බානධාතු යැ. ඒ රහත්හුගේ ආයු ගෙවීමෙන් ජීවිතෙන්දිය සිදිමෙන් මේ පඤ්චස්කන්ධදුඃඛය ද නිරුද්ධ වෙයි. අනිත් ස්කන්ධදුඃඛයකුදු නූපදී. මේ පඤ්චස්කන්ධදුඃඛයාගේ යම් නිරොධයෙක් සන්තිදීමක් වෙ ද අනිත් දුක්ඛත්වයෙන් ද පහළ නො වීමක් වෙ ද මේ අනුපාදියෙහි නිබ්බානධාතු යි. මේ දෙවැදෑරුම් නිර්වාණ ධාතු යි. මෙසේ සත්‍යයෝ කියන ලද්දහු යැ සත්‍යප්‍රතිවේදය කියන ලද්දේ යැ, ක්ලෙශ ව්‍යවස්ථානය කියනලද, ප්‍රභාණය කියනලද, භූමිහු කියන ලද්දහ, ඵලයෝ කියන ලද්දහ, නිර්වාණධාතු කියන ලද්දහ. මෙසේ මේ ධර්මයන් කි කල්හි සියලු බොධිය කියන ලද වේ, මෙහි යොග කටයුත්තේ යි.

6-23. එහි අනුපූර්වවිහාරසමාපත්තිහු කවරහ : සතර ධ්‍යානයෝ ද සතර අරූප සමාපත්තිහු ද නිරොධසමාපත්තිය ද යන මොහු යි.

එහි සතර ධ්‍යානයෝ කවරහ : “මහණෙනි, මෙසස්නෙහි මහණ කාමයන්ගෙන් වෙන්වැ මැ” යනු විස්තර කළයුත්තාහු යැ, එහි සතර අරූපසමාපත්තිහු කවරහ : විරාගිහු ගේ (අරූපසමාපත්ති) කියැයුත්තාහු යැ, නිරොධසමාපත්තිය දක්වා විස්තර කළයුත්තාහ. මොහු නව අනුපූර්වවිහාර සමාපත්තිහු යි.

එහි ප්‍රථමධ්‍යාන කවරෙ යැ : පස්අභේකිත් වෙන් වූයේ පස්අභේකිත් සමන්විත වූයේ යැ, කවර පස්අභේකිත් විප්‍රසුක්ත ද යත් : පඤ්ච නිවරණයන්ගෙනි, එහි පඤ්ච නිවරණයෝ කවරහ : කාමච්ඡන්දය යනාදිය විස්තර කටයුතු.

එහි කාමච්ඡන්ද කවරෙ යත් : පස්කම්මභේදයෙහි යම් ඡන්දරාගයෙක් ප්‍රේමයෙක් නිකාන්තියක් බැසැගෙන සිටීමක් ආසාවක් මුසපත්වීමක් පැතුමක් නො හැරීමක් අනුශයයෙක් පරිපූර්ණයෙක් ඇද්ද මේ කාමච්ඡන්ද තෙමෙ නිවරණ යැ.

එහි ව්‍යාපාද කවරෙ යැ : සත්වයන් කෙරෙහි ද සංස්කාරයන් කෙරෙහි ද යම් ආශාතයෙක් වේ ද ... දෙසයෙහි මෙන් විස්තර යි. මේ ව්‍යාපාද තෙමෙ නිවරණ යැ.

තත්ථ කතමං ඡිද්ධං : යා කායස්ස¹ ජඛ්ඛා² කායස්ස³ ගරුභතං. කායස්ස අකමමනියතා⁴ කායස්ස⁵ නිකෙඛිපො නිද්දායනා පච්චාසිකතා⁶ පච්චායනා පච්චායනා, ඉදං ඡිද්ධං. තත්ථ කතමං පිනං⁷ : යා විතතස්ස පිනතා⁸ ජඛ්ඛා විතතස්ස ගරුභතං විතතස්ස අපස්සාද්ධි⁹, ඉදං පිනං. ඉති ඉදං ච පිනං පුරිමකං ච ඡිද්ධං තදුභයං පිනමිද්ධනීවරණනති වූවෙති.

තත්ථ කතමං උභව්වං : යො අවුපසමො¹⁰ විතතස්ස, ඉදං උභව්වං. තත්ථ කතමං කුකකුච්චං : යො චෙතසො විලෙඛො අලඤ්චනා විලඤ්චනා හදයලෙඛො විප්පවිසාරො, ඉදං කුකකුච්චං. ඉති ඉදං ච කුකකුච්චං පුරිමකං ච උභව්වං, තදුභයං උභව්වකුකකුච්චනීවරණනති වූවෙති.

තත්ථ කතමං විචිකිච්ඡානීවරණං : යො බුද්ධො වා ධම්මෙ වා සංඛෙස වා -පෙ- අයං විචිකිච්ඡා, අපි ච ඛො පන පඤ්ච විචිකිච්ඡායො : සමනන්තරාසිකා දෙසන්තරාසිකා සමාපත්තන්තරාසිකා මහන්තරාසිකා සංඝන්තරාසිකා, ඉමියො පඤ්ච විචිකිච්ඡායො. ඉධ පන සමාපත්තන්තරාසිකා විචිකිච්ඡා අබ්ඨෙප්පතා, ඉමෙ පඤ්ච නීවරණා.

තත්ථ 'නීවරණානි'ති කො වචනණ්ඨා, කුතො නිවාරයනති¹¹ : සබ්බතො කුසලපක්ඛිකා නිවාරයනති, කථං නිවාරයනති කාමච්ඡන්දෙ අසුභතො නිවාරයති, බ්‍යාපාදෙ මෙතනාය නිවාරයති, පිනං පස්සාද්ධිතො නිවාරයති, ඡිද්ධං චිරියාරම්භතො¹² නිවාරයති, උභව්වං සමථතො නිවාරයති, කුකකුච්චං අවිප්පවිසාරතො නිවාරයති, විචිකිච්ඡා පඤ්ඤාතො පටිච්චසමුප්පාදතො නිවාරයති.

අපරො පරියායො : කාමච්ඡන්දෙ අලොභතො කුසලමූලතො නිවාරයති, බ්‍යාපාදෙ අදෙසතො කුසලමූලතො නිවාරයති, පිනමිද්ධං¹³ සමාධිතො නිවාරයති, උභව්වකුකකුච්චං සතිපට්ඨානොති නිවාරයති, විචිකිච්ඡා අමොහතො කුසලමූලතො නිවාරයති.

අපරො පරියායො : තයො විහාරා, දිබ්බවිහාරො, බ්‍රහ්මවිහාරො අරියවිහාරො. දිබ්බවිහාරො චත්තාරි ක්කානානි, බ්‍රහ්මවිහාරො චත්තාරි අප්පමාණානි අරියවිහාරො සත්තනිංස බොධිපක්ඛියා ධම්මා, තත්ථ කාමච්ඡන්දෙ උභව්වං කුකකුච්චං ච දිබ්බවිහාරං නිවාරයති, බ්‍යාපාදෙ බ්‍රහ්මවිහාරං නිවාරයති, පිනමිද්ධං විචිකිච්ඡා ච අරියවිහාරං නිවාරයති.

අපරො පරියායො : කාමච්ඡන්දෙ බ්‍යාපාදෙ උභව්වකුකකුච්චං ච සමථං නිවාරයනති, පිනමිද්ධං විචිකිච්ඡා ච විපස්සනං නිවාරයනති. අතො නීවරණනති වූවනෙත. ඉමෙති පඤ්චති අබ්භිග්ගි විපස්සනතං පඨමං ක්කානං.

1. විතතස්ස - ම, PTS.

2. ජලකා - PTS.

3. අකමමනියතා - ම, PTS.

4. පච්චිකතා - ම.

5. පිනං - ම.

6. පිනතා - ම.

7. කායස්ස - ම, PTS.

8. අපස්සාද්ධි - ම, PTS.

9. අවුපසමො - ම. - PTS.

10. විරියාරම්භතො - ම.

11. පිනමිද්ධං - ම.

එහි මිද්ධ කවරෙ යැ : කසෙහි යම්තෙමරිබවක් ගුරුබවක් කර්මක්පමි නොවන බවක් නික්පෙපයෙක් නිදීමක් සලබවක් සැලීමක් සැලෙන අයුරක් වේ ද මේ මිද්ධ යැ. එහි ටීන කවරෙ යන් : චිත්තයාගේ යම් තදබවක් තෙමරියක් ගුරුබවක් බරබවක් වේ ද මේ ටීන යැ. මේ ටීනය ද පළමු කී මිද්ධය ද ඒ දෙක ටීනමිද්ධනිවරණ යයි කියනු ලැබේ.

එහි උද්ධව්ව කවරෙ යැ : චිත්තයාගේ යම් නො සන්තිදීමෙක් වේ ද මේ උද්ධව්ව යැ. එහි කුක්කුච්ච කවරෙ යැ : චිත්තයාගේ යම් හිරිනැසීමෙක් පැකිලීමෙක් වෙසෙසින් පැකිලීමෙක් සිත බිදීමෙක් විනිළිසරෙක් වේ ද මේ කුක්කුච්ච යැ. මෙසේ මේ කුකුස ද පළමු කී උද්ධව්වය ද යන එ දෙක උද්ධව්වකුක්කුච්ච නිවරණ යයි කියනු ලැබේ.

එහි විචිකිච්ඡානිවරණ කවරෙ යැ : යමෙක් බුදුන් කෙරෙහි හෝ දහම්හි හෝ සගුන් කෙරෙහි හෝ (සැක කෙරෙයි) ... මේ විචිකිච්ඡා නමු. තවද විචිකිච්ඡා පසෙකි : සමනන්තරායිකා දෙසන්තරායිකා සමාපත්තන්තරායිකා ගන්තන්තරායිකා සන්තන්තරායිකා යයි, මේ පස් විචිකිච්ඡා යි. මෙහි වූ කලි සමවනට අන්තරායකර වූ (සමාපත්තන්තරායිකා) විචිකිච්ඡාව අදහස් කරන ලද්දේ මේ පඤ්චනිවරණයෝ යි.

එහි 'නිවරණානි' යනු වචනාර්ථ කවරෙ යැ : කොයින් වළකන් ද යන් : සර්වප්‍රකාරයෙන් කුලලපක්ෂයෙන් වළහන්. කෙසේ වළහන් ද යන් : කාමච්ඡන්දනමේ අගුහයෙන් වළහයි, ව්‍යාපාදය මෛත්‍රියෙන් වළහයි, ටීනය පස්සද්ධියෙන් වළහයි, මිද්ධය වියාර්මිහයෙන් වළහයි, උද්ධව්වය සමථයෙන් වළහයි, කුක්කුච්චය අවිප්‍රතිසාරයෙන් වළහයි, විචිකිච්ඡාව ප්‍රඥයෙන් ප්‍රතිත්‍යාසමුත්පාදයෙන් වළහයි.

අනින් පරියායෙකි : කාමච්ඡන්දය අලොභකුලලමූලයෙන් වළහයි, ව්‍යාපාදය අදෙස කුසලමූලයෙන් වළහයි, ටීනමිද්ධය සමාධියෙන් වළහයි, උද්ධව්වකුක්කුච්චය සතිපට්ඨානයන්ගෙන් වළහයි, විචිකිච්ඡාව අමොහකුසලමූලයෙන් වළහයි.

අනෙකුදු පරියායෙකි : දිව්‍යචිහාර යැ බ්‍රහ්මචිහාර යැ ආයාචිහාර යැයි චිහරණයෝ නිදෙනෙකි. සතර ධ්‍යානයෝ දිව්‍යචිහාර යැ සතර අප්‍රාමාණ්‍යයෝ බ්‍රහ්මචිහාර යැ සත්තිස් බොධිපාක්ෂිකධර්මයෝ ආයාචිහාර යි. එහි කාමච්ඡන්දය ද උද්ධව්වය ද කුක්කුච්චය ද යන මොහු දිව්‍යචිහාරය වළහති, ව්‍යාපාදය බ්‍රහ්මචිහාරය වළහයි, ටීනමිද්ධය ද විචිකිච්ඡාව ද යන මොහු ආයාචිහාරය වළහන්.

අනෙකුදු පරියායෙකි : කාමච්ඡන්දය ද ව්‍යාපාදය ද උද්ධව්වකුක්කුච්චය ද යන මොහු සමථය වළහති, ටීනමිද්ධය ද විචිකිච්ඡාව ද යන මොහු විදර්ශනාව වළහන්. එහෙයින් නිවරණ යයි කියනු ලැබෙත්. ප්‍රථමධ්‍යානය මේ පඤ්ච අංගයන්ගෙන් විප්‍රසුක්ත වූයේ යි.

තත්තමෙහි පඤ්චි අබ්බෙති සම්පසුතං පථමං ක්කිනං : විතක්ක-
විචාරෙහි පිතියා සුබ්බෙත ච විතෙකකායකාය ච. ඉමෙසං පඤ්චනං
අභිනානං උප්පාදපටිලාභසම්මනාගතාය¹ සච්ඡිකිරියාය² පථමං ක්කිනං
පටිලභිනති වුවිති. ඉමානි පඤ්ච අභිනානි උප්පාදෙකා විහරතිති
තෙන වුවිතෙන පථමං ක්කිනං උපසම්පජ්ජ දිබ්බෙන විහාරෙන විහරතිති.³

තත්ථ දුතියං ක්කිනං චතුර්ඛසම්මනාගතං : පිතියා⁴ සුබ්බෙත
විතෙකකායකාය අජ්ඣතනං සම්පසාදනෙන, ඉමානි චතතාරි අභිනානි
උප්පාදෙකා සම්පාදෙකා විහරති, තෙන වුවිති දුතියං ක්කිනං
උපසම්පජ්ජ විහරතිති.

තත්ථ පඤ්චඛසම්මනාගතං තතියං ක්කිනං : සතියා සම්පජ්ඤෙඤාන
සුබ්බෙත විතෙකකායකාය උපෙකාය, ඉමානි පඤ්චඛානි උප්පාදෙකා
සම්පාදෙකා විහරති, තෙන වුවිති තතියං ක්කිනං උපසම්පජ්ජ
විහරතිති.

තත්ථ චතුස්ථං ක්කිනං චතුර්ඛසම්මනාගතං : උපෙකාය සතිපාරි-
සුඤ්ඤාය අදුක්ඛමසුඛාය වෙදනාය විතෙකකායකාය ච, ඉමෙහි
චතුස්ඛෙග්ගි සම්මනාගතං චතුස්ථං ක්කිනං. ඉති ඉමෙසං චතුත්තං
අභිනානං උප්පාදපටිලාභසම්මනාගතාය සච්ඡිකිරියාය චතුස්ථං ක්කිනං
පටිලභිනති වුවිති. ඉමානි චතතාරි ක්කිනානි උප්පාදෙකා සම්පාදෙකා
උපසම්පජ්ජ විහරති තෙන වුවිති 'දිබ්බෙන විහාරෙන විහරති'ති.

6-24 තත්ථ කතමො අනිච්චට්ඨො : පිළනට්ඨො අනිච්චට්ඨො,
පහභ්ගට්ඨො සම්පාපනට්ඨො විවේකට්ඨො අනිච්චට්ඨො, අයං අනිච්චට්ඨො.

තත්ථ කතමො දුක්ඛට්ඨො : පිළනට්ඨො⁵ දුක්ඛට්ඨො සමපිළනට්ඨො
සංවේගට්ඨො බ්‍යාබ්බතට්ඨො⁶ දුක්ඛට්ඨො, අයං දුක්ඛට්ඨො.

තත්ථ කතමො සුඤ්ඤට්ඨො : අනුපල්භකට්ඨො⁷ සුඤ්ඤට්ඨො අසම්ම-
ජනට්ඨො විග්ගට්ඨො⁸ විචිත්තට්ඨො⁹ සුඤ්ඤට්ඨො. අයං සුඤ්ඤට්ඨො.

තත්ථ කතමො අනත්තට්ඨො : අනිසසරියට්ඨො අනත්තට්ඨො
අවසචත්තනට්ඨො අනාමකාරියට්ඨො පරිවිද්ධට්ඨො අනත්තට්ඨො. අයං
අනත්තට්ඨො¹⁰ති.

සෛවකොපදෙසෙ සුත්තනිකාසම්මුච්චයො නාම
ඡ්වංමහුමි සම්මතං.

1. {සම්මනාගමො - මජ්ඣං.
සම්මනාගමො - PTS.
2. කිරියං.
3. විහරතිති දිබ්බෙන විහාරෙන - මජ්ඣං, PTS
4. පිතිසුබ්බෙත - ම, PTS.
5. උපපිළනට්ඨො - PTS.
6. බ්‍යාබ්බතට්ඨො - ම, PTS.
7. අනුපල්භකො - ම, අප්පට්ඨො - PTS
8. ගතපට්ඨො - ම.
9. විචිත්තට්ඨො - ම, PTS.

ප්‍රථමධ්‍යානය කවර පස්අහෙකින් සම්ප්‍රයුක්ත වූයේ ද යත් : චිත්තවිචාරයන්ගෙන් ද ප්‍රීතියෙන් ද සුඛයෙන් ද චිත්තෙනෙකාග්‍රතායෙන් ද යන පඤ්චාංගයෙනි. මේ පඤ්ච අංගයන්ගේ උත්පාද ප්‍රතිලාභයෙන් සමන්විත වූ සාක්ෂාත්ක්‍රියායෙන් ප්‍රථමධ්‍යානය ලබන ලද්දී කියනු ලැබේ. මේ පඤ්ච අංගයන් උපදවා වාසය කෙරේ නුයි එයින් කියනු ලැබේ. 'ප්‍රථම ධ්‍යානය උපදවා දිව්‍යචිහාරයෙන් යුක්ත වැ වාසය කෙරේ යයි.

එහි ද්විතීයධ්‍යානය සතර අහෙකින් සමන්විත වෙයි : ප්‍රීතියෙන් සුඛයෙන් චිත්තෙනෙකාග්‍රතායෙන් අධ්‍යාත්මයෙහි සම්ප්‍රසාදයෙනි. මේ සතර අංගයන් උපදවා සපයා වාස කෙරෙයි. එයින් කියනු ලැබෙයි. දෙවැනි ධ්‍යානය උපදවා වාස කෙරේ යයි.

එහි තෘතීයධ්‍යානය පස් අහෙකින් සමන්විත වෙයි : ස්මෘතියෙන් සමාග්ඤායෙන් සුඛයෙන් චිත්තෙනෙකාග්‍රතායෙන් උපෙක්ෂායෙන් යන වෙයි. මේ පඤ්ච අංගයන් උපදවා වාස කෙරෙයි. එයින් කියනු ලැබෙයි. තෙවැනි දෘහත උපදවා වාස කෙරේ යයි.

එහි චතුර්ථධ්‍යානය සතර අහෙකින් සමන්විත යැ : උපෙක්ෂායෙන් සමානිපාරිශුද්ධියෙන් අද්‍රක්ඛමසුඛවේදනායෙන් චිත්තෙනෙකාග්‍රතායෙන් ද යන සතරෙනි. චතුර්ථධ්‍යානය මේ සතර අංගයෙන් යුක්ත වූයේ යි. මෙසේ මේ සතර අංගයන්ගේ උත්පාද ප්‍රතිලාභයෙන් සමන්විත වූ සාක්ෂාත්ක්‍රියායෙන් චතුර්ථධ්‍යානය ප්‍රතිලබ්ධ යයි කියනු ලැබේ. මේ සතර දෘහත් උපයා සපයා ඊට පැමිණ වාස කෙරෙයි. එයින් කියනු ලැබෙයි, 'දිව්‍යචිහාරයෙන් යුක්ත වැ වෙසේ යයි.

6-24. එහි අතිත්‍යාර්ථ කවරෙ යත් : පිඨනාස්වභාවය අතිත්‍යාර්ථ යැ, ප්‍රභඩ්ගාර්ථය සම්ප්‍රාප්තාර්ථය විවේකාර්ථය අතිත්‍යාර්ථ යැ. මේ අතිත්‍යාර්ථ යි.

එහි දුෂාර්ථ කවරෙ යත් : පිඨනාර්ථය දුෂාර්ථ යැ සම්පිඨනාර්ථය සංවේගාර්ථය ව්‍යාබාධනාර්ථය දුෂාර්ථ යැ. මේ දුෂාර්ථ යි.

එහි ශුන්‍යතාර්ථ කවරෙ යත් : අනුපලිප්තාර්ථය ශුන්‍යතාර්ථ යැ අසම්භජතාර්ථය විගතාර්ථය විවර්තාර්ථය ශුන්‍යතාර්ථ යැ, මේ ශුන්‍යතාර්ථ යි.

එහි අනාත්මාර්ථ කවරෙ යත් : ඵෙස්වයං රහිතාර්ථය අනාත්මාර්ථ යැ වශයෙහි නො පවත්නා ස්වභාව, කැමැතියේ නො කළහැකි බව, (පරිවිදර්ථය ?) අනාත්මාර්ථ යැ. මේ අනාත්මාර්ථ වෙයි යයි.

පෙටකොපදෙසයෙහි සූත්‍රාර්ථසමුවවය නම
පස්සභුමි සමාප්ත යි.

7. සත්‍යමහාමි

හාරසමපාතහුමි

7-1. පක්ෂිශාන්ත නිදේශසො

කෘතං විරාගො, 'වතතාරි කෘතානි' විජායරෙන කාතබ්බානි තානි දුට්ඨානි : බොජ්ඣකඛගච්ඡපසුත්තානි ච බොජ්ඣකඛගසමපසුත්තානි ච. තත්ථ බොජ්ඣකඛගච්ඡපසුත්තානි බාහිරතානි, බොජ්ඣකඛගසමපසුත්තානි අරිසපුග්ගලානි.

තත්ථ යෙන ඡ පුග්ගලමුලානි තෙසං නික්ඛිපිත්තා¹ රාගචරිතො දොසචරිතො මොහචරිතො රාගදොසචරිතො රාගමොහචරිතො දොස-මොහචරිතො සමභාගචරිතො, ඉති ඉමෙසං පුග්ගලානං කෘතං සමපජ්ඣිතානං පඤ්ඤා නිවරණනි පටිපකෙඤ්ඤා, තෙසං පටිසාදාය යථා අසමන්වේ² තිණ්ණි අකුසලමුලානි නිග්ගණ්හාති. ලොභෙන අකුසලමුලෙන අභිජ්ඣා ච උද්ධච්චං ච උපපිලව්ඨං අලොභෙන කුසලමුලෙන නිග්ගණ්හාති, කුකුඤ්චං ච විවික්ඛිච්ඡා ච මොහපකෙඤ්ඤා, තං අමොහෙන නිග්ගණ්හාති, දොසො ච චිනමිද්ධං³ ච දොසපකෙඤ්ඤා තං අදොසෙන නිග්ගණ්හාති.

තත්ථ අලොභස්ස පාරිපුරියා නෙක්ඛමමවිතකකං විතකෙක්ඛති, තත්ථ අදොසස්ස පාරිපුරියා අව්‍යාපාදවිතකකං විතකෙක්ඛති, තත්ථ අමොහස්ස පාරිපුරියා අවිහිංසාවිතකකං විතකෙක්ඛති.

තත්ථ අලොභස්ස පාරිපුරියා විවිතෙතා හොති කාමෙහි, තත්ථ අදොසස්ස පාරිපුරියා අමොහස්ස පාරිපුරියා ච විවිතෙතා හොති පාපකෙහි අකුසලෙහි ධර්මෙහි.

සවිතකකං සවිචාරං විවෙකජං විනිසුඛං පඨමං කෘතං උපසමපජ්ඣ විහරති.

විතකෙක්ඛාති තයො විතකකා : නෙක්ඛමමවිතකකො අව්‍යාපාද-විතකකො අවිහිංසාවිතකකො, තත්ථ පඨමාගිනිපාතො විතකෙක්ඛා, පටිලභාස්ස⁴ විවරණං විචාරො, යථා පුරිසො දුරතො පුරිසං පස්සති අංගච්ඡන්තං, න ච තාව ජානාති එසො ඉන්ධිච්චා පුරිසොති වා, යද භු පටිලහති ඉන්ධිච්චා පුරිසොති වා එවං වණ්ණොති වා එවංසණ්ඨානොති වා, ඉමෙ විතකකයතො උත්තරිං⁵ උපපරික්ඛති⁶ කිනන්ත්‍ර බො අයං සීලවා උදන්ත්‍ර දුස්සීලො අසේසා වා දුග්ගතො⁷ති වා. එවං විචාරො විතකෙක අපෙක්ඛති, විචාරො චරියති ච අනුචතනති ව.

1. නික්ඛිපෙත්තා - ම.
2. තෙසං අනිශ්චායා යා පමතෙතා PTS.
3. චිනමිද්ධං - ම.
4. උත්තරි - ම.
5. විතකකාති - ම, PTS.
6. උපපරික්ඛනති - ම.

7. සජ්තම භූමිය

භාරසමපාත

7.1 ප්‍රතිර්ණක නිර්දේශය

1. ධ්‍යානය විරාග යැ. සතර ධ්‍යානයෝ විස්තර කළයුත්තාහු යැ. ඒ ධ්‍යානයෝ බොධ්‍යාසිත විප්‍රසූත්ත වූවාහු ද බොධ්‍යාසිත සම්ප්‍රසූත්ත වූවාහු දැයි දෙවැදූරුම් වෙති. එහි බොධ්‍යාසිත විප්‍රසූත්ත වූවෝ ශාසනයෙන් බැහැර වූවාහු යැ, බොධ්‍යාසිත සම්ප්‍රසූත්ත වූවෝ ආයාසීපුද්ගලයන් පිළිබඳ වූවාහු යි.

2. එහි පුද්ගලමූලයෝ සදෙනෙක් වෙති : රාගච්ඡිත යැ දෝසච්ඡිත යැ මොහච්ඡිත යැ රාගදෝසච්ඡිත යැ, රාගමොහච්ඡිත යැ දෝසමොහච්ඡිත යැ, සමොහච්ඡිත යි. මෙසේ ධ්‍යානයට සම්මත් මේ පුද්ගලයන්ට පඤ්චනිවංණයෝ ප්‍රතිපක්ෂ වෙති. ඔවුන්ගේ නැසීම පිණිස අසමර්ථ වූයේ තුන් අකුශලමූලයන් නිශන්තේ වෙයි : ලොභඅකුශල මූලයෙන් අභිධ්‍යාවත් උද්ධව්වයත් උත්ප්ලවනය වනුයේ අලොභ කුශලමූලයෙන් එය නිගනී. කුක්කුච්චයත් විචිකිච්ඡාවත් මොහපක්ෂ යැ, එය අමොහ කුශලමූලයෙන් නිගනී. ද්වෙෂයත් විෂාද්ධියත් ද්වෙෂපක්ෂයෙහි වූයේ යැ, එය අදෝසකුශලමූලයෙන් නිගනී.

එහි අලොභයාගේ පාරිසුරිය පිණිස ටොනප්ත්‍රමාචන්ද්‍රිකාය චිත්තේ නෙරෙයි. අදෝසයාගේ පාරිසුරිය පිණිස අව්‍යාපාදචිත්තේ චිත්තේ නෙරෙයි. අමොහයාගේ පාරිසුරිය පිණිස අවිභිංසා චිත්තේ චිත්තේ නෙරෙයි.

එහි අලොභයාගේ පිරිම පිණිස කාමයන්ගෙන් වෙන්වූයේ වෙයි. එහි අදෝසයාගේ පිරිමට ද අමොහයාගේ පිරිමට ද ලාමක අකුශලධර්මයන්ගෙන් වෙන්වූයේ වෙයි.

3. චිත්තේ සහිත වූ විචාර යභිත වූ නිවර්ණයන්ගේ වෙන්වීමෙන් උපන් ප්‍රීතිය හා සුඛය ඇති පළමුවන දූතැතට පැමිණ වාස නෙරෙයි.

චිත්තේ යනු : තොක්කම්මචිත්තේ අව්‍යාපාදචිත්තේ අවිභිංසාචිත්තේ යන තුන් චිත්තේ යි. එහි අරමුණෙහි සිත පළමුව නානාලිම 'චිත්තේ' නම් වෙයි, ලැබූ අරමුණෙහි සිත හැසිරවීම 'විචාර' යැ, ඒ මෙසේ යැ : පුරුෂයෙක් දුරින් එන පුරුෂයකු දකී, තෙලෙ ස්ත්‍රියක් හෝ පුරුෂයෙක් හෝ යැයි තව නො දනී. යට කලෙක වනාහී ස්ත්‍රියක් හෝ පුරුෂයෙක් හෝ යැ මෙබඳු වර්ණ ඇත්තේ හෝ මෙබඳු සටහන් ඇත්තේ හෝ යැයි දැනගනී ද, වෙසේ චිත්තේ කරනුයේ මත්තෙහි විමසයි : කිවැ මේ තෙමේ සිල්වත් ද නොහොත් දුස්ගිලි ද ධනවත් හෝ දුස්පත් හෝ දැයි මෙසේ විචාරය චිත්තේ යෙහි පිහිටුවයි. විචාරය අරමුණෙහි හසුරුවනු ලබන්නේ ද අනුව පවත්නේ ද වෙයි.

යථා පකඛි පුබ්බං ආයුහති, පච්ඡා භායුහති, යථා ආයුහනා ඵලං විතකෙකා, යථා පකඛානං පසාරණං ඵලං විචාරො, අනුපාලෙති විතකෙකති විචරති විචාරෙති. විතකකයති විතකෙකති, අනුවිචරති විචාරෙති.

කාමසංකල්පය පටිපකෙඛා විතකෙකා, ව්‍යාපාදසංකල්පය විහිංසා-සංකල්පය ව පටිපකෙඛා විචාරො, විතකකානං කමමං අකුසලස්ස අමනසිකාරො, විචාරානං කමමං ජෙට්ඨානං සංචාරණං.

යථා පලිකො තුණ්හිකො සජ්ඣායං කරොති ඵලං විතකෙකා, යථා නංසෙව අනුපසංගති ඵලං විචාරො. යථා අපරිඤ්ඤා ඵලං විතකෙකා, යථා පරිඤ්ඤා ඵලං විචාරො. නිරුත්තිපටිසම්භිද්දයං ව පටිභානපටිසම්භිද්දයං ව විතකෙකා ධම්මපටිසම්භිද්දයං ව අත්ථපටි-සම්භිද්දයං ව විචාරො, කල්ලතා'කොසල්ලතනං විතකස්ස විතකෙකා, අභිනිභාරකොසල්ලා විතකස්ස විචාරො, ඉදං කුසලං ඉදං අකුසලං ඉදං පභාතබ්බං ඉදං සච්ඡිකාතබ්බනති විතකෙකා, යථා පභානං ව සච්ඡිකිරියා ව ඵලං විචාරො.

ඉමෙසු විතකකවිචාරෙසු සිතස්ස දුට්ඨං දුක්ඛං න උපපජ්ජති කායිකං ව චේතසිකං ව, දුට්ඨං සුඛං උපපජ්ජති: කායිකං ව චේත-සිකං ව ඉති විතකකජ්ඣිතං චේතසිකං සුඛං පිඨි. කායිකං සුඛං කායිකො සෙව. යා තත්ථ විතකස්ස ඵකඟ්ගතා, අයං සමාධි. ඉති පථමං ක්කි:නං පඤ්චබ්ගවිප්පතිතං පඤ්චබ්ගසමත්තාගතං.

තෙසං යෙව විතකකවිචාරානං අභිකම්මණං ආසෙවනාය තස්ස තපොප්පාදකමානසං හොති, තස්ස විතකකවිචාරා ඔලාරිකා බාසනති. යං ව පිඨිසුඛං ව නෙක්ඛම්මං ව ඔලාරිකං භවති. අපි ව සමාධිජා පිඨි රති ව ජායති තස්ස විචාරාරම්මණං. තෙසං චූපසමා අජ්ඣාතනං චේතො සම්පසිද්ධති. යෙ විතකකවිචාරා දො ධම්මානුස්සරිතබ්බා, පච්චුප්පනනාදරණිතබ්බං. තෙසං චූපසමා ඵකොදිභාවං විතෙතකඟ්ගතං හොති. තස්ස ඵකොදිභාවෙන පිඨි පාරිපූරිං ගච්ඡති, යා පිඨි තං සොමනස්සිඤ්ඤා, යං සුඛං තං සුඛිඤ්ඤා, යා විතෙතකඟ්ගතා අයං සමාධි. තං දුතියං ක්කි:නං චතුරබ්ගසමත්තාගතං. සො පිඨියා විරාගා යාති ඔඡ්ඡි ජල්ලසංගහං.³

තත්ථ සොමනස්සවිතකමුපාදනනති ව සො තං විචිතතොනා උපෙක්ඛමෙව මනසිකරොති. සො පිඨියා විරාගා උපෙක්ඛකො විහරති. යථා ව පිඨියා සුඛමානිතං⁴. තං කායෙන පටිභංවෙදෙති සම්පජ්ජනො විහරති. යෙන සතිසම්පජ්ඤ්ඤාන උපෙක්ඛාපාරිපූරිං ගච්ඡති, ඉදං තතියං ක්කි:නං චතුරබ්ගසමත්තාගතං.

1. අනුපාලති - ම, PTS.
2. කල්ලිතා - ම, PTS
3. ඔඡ්ඡි ජල්ලසංගහං - මජ්ඣං.
4. සුඛමානිතං - ම.

යම්මේ පක්ෂි පොට පළමුව වැයවී තොරේ ද, පසුව වැයවී නො තොරේ ද, ආයුෂ්‍යය (වැයවී කිරීම) යම්මේ ද විතර්කය එබඳු යැ, පක්ෂප්‍රසාරණය යම්මේ ද, විවාරය එබඳු යැ, අනුපාලන විතර්කන විවරණ විවාරණ විතර්කණ අනුවිවරණ විවාරණ කෙරේයයි.

විතර්කය කාමය ද්‍රව්‍යට ප්‍රතිපක්ෂය යැ, විවාරය ව්‍යාපාදසාද්‍රව්‍යට ද විනිශ්චයාද්‍රව්‍යට ද ප්‍රතිපක්ෂය යැ, විතර්කයන්ගේ කර්මය අකුශලය නො වෙතොති කිරීම යැ, විවාරයන්ගේ කර්මය (පෙට්ඨානං) ද සංවාරණය යැ.

යම්මේ පලික ? නො වෙතොතින් සජ්ඣායනා තොරේ ද, විතර්කය එබඳු යැ, යම්මේ ඒ සජ්ඣායනය මැ පූට්ඨිත් දක්කි ද, විවාරය එබඳු යි. අපරිද්‍රව්‍ය යම්මේ ද විතර්කය එබඳු යැ, පරිද්‍රව්‍ය යම්මේ ද විවාරය එබඳු යි. නිරුත්තරපටිසම්භිදයෙහි ද පටිගාතපටි සම්භිදයෙහි ද විතර්කය වෙයි. ධම්මපටිසම්භිදයෙහි ද අත්ථපටිසම්භිදයෙහි ද විවාරය වෙයි. චිත්තයාගේ කල්‍යානාකෘශල්‍යය (වග්ගාටයෙන්, ප්‍රගුණ කළබව) විතර්කය යැ, චිත්තයාගේ අභිනිතාරයෙහි කුශලබව විවාරය යැ, මේ කුශලය යැ මේ අකුශලය යැ මේ භාවිතව්‍යය යැ මේ ප්‍රත්‍යාව්‍යය යැ මේ ප්‍රත්‍යක්ෂ කටයුතු යැ යනු විතර්කය යැ, එපරිදි ප්‍රත්‍යක්ෂ ද භාවනාව ද ප්‍රත්‍යක්ෂ කිරීම ද විවාරය යි.

මේ විතර්ක විවාරයන්හි සිටියහුට කායික වූ ද චෛතසික වූ ද දෙවැදෑරුම් දුක් නුපදී, කායික වූ ද චෛතසික වූ ද දෙවැදෑරුම් සුවය උපදී, මෙසේ විතර්කයෙන් උපන් චෛතසික සුවය ප්‍රීතිය යි, කායික සුවය කායික වූ මැ සුවය යි. එහි චිත්තයාගේ යම් එකාග්‍රතායෙන් වේ ද මේ යමායි යි. මෙසේ ප්‍රථමධ්‍යානය පඤ්චාභිතයෙකින් ප්‍රතිණ වූයේ පඤ්චාභිතයෙකින් සමන්විත වූයේ වේ.

ඒ විතර්කවිවාරයන් ට නිරතුරු ආයෙවනය ගේතුකාටගෙන ඔහුගේ තත්ප්‍රවණ වූ ව්‍යාස වෙයි. ඔහුට විතර්කවිවාරයන් ඔදරිත ව වැටුනෙන්, යම් ප්‍රීතිය හා සුවයකුත් ගෙනෙන්නුමාසකුත් ඔදරිත වේ ද, එතෙකුද්වත් ඔහුට විවාරය අරමුණුකොට සමාධියෙන් උපන් ප්‍රීතියත් රතියත් උපදී. ඒ ප්‍රීතිරතිය යන මොවුන්ගේ සන්තිදිවෙන් අධ්‍යාත්මයෙහි සිත පහදී විතර්ක විවාරය යන යම් ධර්මයෝ දෙදෙනෙක් සිටිනු යුක්තානු ද, (පච්චුප්ප න්නදරණිතබ්බං?) ඔවුන්ගේ සන්තිදිවෙන් එකොදිභාවයෙන් වූ සිතෙහි එකතබව වෙයි. ඔහුට එකොදිභාවය, ගේතුකාට ප්‍රීතිය පිරිමට යයි. යම් ප්‍රීතියක් වේ ද එය සොමනස්සි න්ද්‍රියය යැ යම් සුවයක් වේ ද එය සුචිත්තිය යැ යම් සිතෙහි එකතබවක් ඇද්ද මේ යමාධිය යි. ඒ දෙවැනි දූහැන සිටි අගෙනින් සමන්වාගත වේ. ගේ ප්‍රීතියගේ විරාගයෙන් (යානි ඔප්පි ජල්ලසංගතං?)

ඒ දෙවැනි දූහැනෙහි සොමනස් සහගත සිත උපාදායෙකැයි ද ගේ එය විමසනුයේ උපේක්ෂාව මැ මෙතෙහි කෙරෙයි. ගේ ප්‍රීතියගේ විරාගයෙන් උපේක්ෂා ඇති වැ වාස කෙරෙයි, යම් පරිදි ප්‍රීතිය ගේතුකාටගෙන සුවය එළවනලදද ඒ සුවය කයින් විඳි සමාස්ස දූහැ ඇති වැ වාස කෙරෙයි. යම් සතිසම්පජ්ඣයෙකින් උපේක්ෂාව පිරිමට යේ ද එයයි. මේ තුන්වැනි දූහැන සතර අගෙනින් සමන්වාගත වේ.

තථා කාසිකාසු සුඛස්ස පභානාය පථමෙ ක්කානෙ සොමනස්සිත්ථියං නිරුජ්ඣති. දුතියෙ ක්කානෙ දුක්ඛිත්ථියං නිරුජ්ඣති, තෙ සුඛස්ස ච පභානා දුක්ඛස්ස ච පභානා පුබ්බෙව සොමනස්සදොමනස්සානං අත්ඛිනමා අදුක්ඛමිසුඛං උපෙක්ඛාසතිපාරිසුද්ධිං. චතුත්ථං ක්කානං උපසම්පජ්ජි වහරති.

තත්ථ චතුති ඉන්ද්‍රියෙහි උපෙක්ඛාපසාදා හොති, දුක්ඛිත්ථියෙන දොමනස්සිත්ථියෙන සුඛිත්ථියෙන සොමනස්සිත්ථියෙන ච. තෙසං නිරෝධා උපෙක්ඛාසම්පජ්ඣාදා හොති, තත්ථ සුඛිත්ථියෙන සොමනස්සිත්ථියෙන ච අසති හොති, තෙසං නිරෝධා සතිමා හොති, දුක්ඛිත්ථියෙන දොමනස්සිත්ථියෙන ච අසම්පජ්ඣාදා, තෙසං නිරෝධා සම්පජ්ඣාදා හොති, ඉති උපෙක්ඛාස ච සඤ්ඤා,¹ සතො සම්පජානො විතෙතකභ්ගතා ච, ඉදං වුව්චතෙ චතුත්ථං ක්කානං.

තත්ථ යො රාගචරිතො පුග්ගලො තස්ස සුඛිත්ථියං ච සොමනස්සිත්ථියං ච, යො දොසචරිතො පුග්ගලො තස්ස දුක්ඛිත්ථියං ච දොමනස්සිත්ථියං ච, යො මොහචරිතො පුග්ගලො තස්ස අසති ච අසම්පජ්ඣාදා ච.

තත්ථ රාගචරිතස්ස පුග්ගලස්ස තතියෙ ක්කානෙ චතුත්ථෙ ච අනුනයො නිරුජ්ඣති, දොසචරිතස්ස පථමෙ ක්කානෙ දුතියෙ ච පටිඝං නිරුජ්ඣති. මොහචරිතස්ස පුග්ගලස්ස පථමෙ ක්කානෙ දුතියෙ ච අසම්පජ්ඣාදා නිරුජ්ඣති, තතියෙ ක්කානෙ චතුත්ථෙ ච අසති නිරුජ්ඣති, එවමෙව තෙසං තිණ්ණං පුග්ගලානං චතතාරි ක්කානාති වොදනං ගමිස්සන්ති.

තත්ථ රාගදොසචරිතස්ස පුග්ගලස්ස අසම්පජ්ඣාදා ච අනුනයො ච පටිඝං ච, තෙන භානභාගියං ක්කානං හොති. තත්ථ රාගමොහචරිතස්ස පුග්ගලස්ස අනුනයන්තං ච ආදිනවං දස්සිතා, තං තස්ස භානභාගියං ක්කානං හොති, තත්ථ දොසමොහචරිතස්ස පුග්ගලස්ස පටිඝො ච අසති ච අසම්පජ්ඣාදා ච ආදිනවං දස්සිතා, තෙන තස්ස භානභාගියං ක්කානං හොති. තත්ථ රාගදොසමොහසම්භාගචරිතස්ස පුග්ගලස්ස විසෙසභාගියං ක්කානං හොති.

ඉමානි චතතාරි ක්කානාති සත්තසු පුග්ගලෙසු නිද්දිසිතබ්බානි චතුසු ච සමාධිසු : ඡන්දසමාධිනා පථමං ක්කානං, විරිසසමාධිනා දුතියං ක්කානං, විතතසමාධිනා තතියං ක්කානං, විමංසාසමාධිනා චතුත්ථං ක්කානං. අප්පණ්ණිතෙන පථමං ක්කානං, සුඤ්ඤාතාය දුතියං ක්කානං, අතිමිත්තෙන තතියං ක්කානං, ආනාපානසතියා චතුත්ථං ක්කානං, කාමවිතක්කව්‍යාපාදනං ච තං තං වූපසමෙන පථමං ක්කානං හොති, විතක්කවිචාරානං වූපසමෙන දුතියං ක්කානං, සුඛිත්ථියසොමනස්සිත්ථියානං වූපසමෙන තතියං ක්කානං, කායසංඛාරානං වූපසමෙන චතුත්ථං ක්කානං ච. චාගාධිට්ඨානෙන පථමං ක්කානං, සච්චාධිට්ඨානෙන දුතියං ක්කානං, පඤ්ඤාධිට්ඨානෙන තතියං ක්කානං, උපසමාධිට්ඨානෙන චතුත්ථං ක්කානං, ඉමානි චතතාරි ක්කානාති සංඛේපනිද්දෙසෙන නිද්දිට්ඨානි.

එසේම කායික සුඛයාගේ ප්‍රභාණය පිණිස ප්‍රථමධ්‍යානයෙහි සොමනස්සිත්තිය නිරුද්ධ වෙයි. ද්විතීයධ්‍යානයෙහි දුක්ඛිත්තිය නිරුද්ධ වෙයි. හේ සුඛයාගේ ද, ප්‍රභාණයෙන් දුක්ඛයාගේ ද ප්‍රභාණයෙන් පූර්වයෙහි තුන්වැනි දෘෂ්‍යාතෙහි මැ සොමනස් දෙමනසුන්ගේ අස්තභිග්‍රහයෙන් නොදුක් නොසුව වූ උපෙක්ෂායෙන් උපන් ස්මෘති පාරිශුද්ධිය ඇති සිව්වැනි දෘෂ්‍යා උපයා වාස කෙරෙයි.

එහි දුක්ඛිත්තිය දෙමනස්සිත්තිය සුඛිත්තිය සොමනස්සිත්තිය ද යන සතර ඉන්ද්‍රියයන්ගෙන් උපෙක්ෂාප්‍රසාදය වෙයි. ඔවුන්ගේ නිරෝධයෙන් උපෙක්ෂා යම්ප්‍රජානය වෙයි. එහි සුඛිත්තියෙන් ද සොමනස්සිත්තියෙන් ද අසතිය වෙයි. ඔවුන්ගේ නිරෝධයෙන් සමානිමත් වේ. දුක්ඛිත්තියෙන් ද දෙමනස්සිත්තියෙන් අසම්පජ්ඣෙය්‍ය වෙයි. ඔවුන්ගේ නිරෝධයෙන් සමාග්ඤ්‍යය වේ. මෙසේ (උපෙක්ෂාය ව යඤ්ඤා?) සිහි ඇතියේ සමාග්ඤ්‍ය ඇතියේ චිත්තයාගේ එකාග්‍රතාව ද වේ. මේ සතරවැනි දෘෂ්‍යා යයි කියනු ලැබේ.

එහි යම් රාගවර්ත ඇති පුද්ගලයෙක් වේ ද ඔහුට සුඛිත්තිය ද සොමනස්සිත්තිය ද වෙයි, යම් දෙසවර්ත පුද්ගලයෙක් වේ ද ඔහුට දුක්ඛිත්තිය ද දෙමනස්සිත්තිය ද වෙයි යම් මෝහවර්ත පුද්ගලයෙක් වේ ද ඔහුට අසතිය ද අසම්පජ්ඣෙය්‍ය ද වේ.

එහි රාගවර්ත පුද්ගලයාට තෙවැනි දෘෂ්‍යාතෙහි ද සිව්වැනි දෘෂ්‍යාතෙහි ද අනුභය නිරුද්ධ වෙයි. දෙසවර්තයාට පළමුවැනි දෘෂ්‍යාතෙහි ද දෙවැනි දෘෂ්‍යාතෙහි ද ප්‍රතියය නිරුද්ධ වෙයි. මොහවර්ත පුද්ගලයාට පළමුවන දෘෂ්‍යාතෙහි ද දෙවැනි දෘෂ්‍යාතෙහි ද අසම්පජ්ඣෙය්‍ය නිරුද්ධ වෙයි. තෙවැනි දෘෂ්‍යාතෙහි ද සිව්වැනි දෘෂ්‍යාතෙහි ද අසතිය නිරුද්ධ වේ. මෙසෙයින් ඒ තුන් පුද්ගලයන්ට සතර ධ්‍යානයෝ ව්‍යවද්‍රව්‍යයට යන්තාත්‍රය.

එහි රාගදෙසවර්ත ඇති පුද්ගලයාට අසම්පජ්ඣෙය්‍ය ද අනුභය ද පටිසය ද වෙයි, එහෙයින් භානභාගීය ධ්‍යානය වේ. එහි රාග මොහවර්ත පුද්ගලයාට අනුභය බව ද ආදිනව කොට දක්වන ලද, එය ඔහුට භානභාගීය ධ්‍යානය වෙයි. එහි දෙසවොහවර්ත පුහුල්හට ප්‍රතියය ද අසතිය ද අසම්පජ්ඣෙය්‍ය ද ආදිනව කොට දක්වන ලදහ. එයින් ඔහුට භාන භාගීය ධ්‍යානය වෙයි. එහි රාගදෙසමොහ සමභාග වර්ත ඇති පුහුල්හට විශෙෂභාගීය ධ්‍යානය වේ.

මේ සතර ධ්‍යානයෝ පුහුලන් සන්දේශකුන් කෙරෙහි ලා සතර සමාධිත්ති ද දුක්ඛිය යුක්තාහ: ඡන්දසමාධියෙන් ප්‍රථමධ්‍යානය ද විරියසමාධියෙන් ද්විතීයධ්‍යානය ද චිත්ත සමාධියෙන් තෘතීයධ්‍යානය ද විමංසා සමාධියෙන් චතුර්ථධ්‍යානය ද, යළි අප්පනිහිත සමාධියෙන් ප්‍රථම ධ්‍යානය ද ඉත්‍යාතායෙන් ද්විතීය ධ්‍යානය ද අනිමිත්ත සමාධියෙන් තෘතීයධ්‍යානය ද ආනාපාන සතියෙන් චතුර්ථධ්‍යානය ද වෙයි. කාමචිත්ත ව්‍යාපාද යන්ගේ ද සන්තිදීමෙන් ප්‍රථමධ්‍යානය වෙයි, චිත්ත විචාරයන්ගේ සන්තිදීමෙන් ද්විතීයධ්‍යානය ද සුඛිත්තිය සොමනස්සිත්තියයන්ගේ සන්තිදීමෙන් තෘතීයධ්‍යානය ද කායසංකාරයන්ගේ සන්තිදීමෙන් චතුර්ථ ධ්‍යානය ද වෙයි. යළි න්‍යායාධිෂ්ඨානයෙන් ප්‍රථමධ්‍යානය ද සත්‍යාධිෂ්ඨානයෙන් ද්විතීය ධ්‍යානය ද ප්‍රඥාධිෂ්ඨානයෙන් තෘතීය ධ්‍යානය ද උපෙක්ෂාධිෂ්ඨානයෙන් චතුර්ථධ්‍යානය ද වේ. මේ සතර ධ්‍යානයෝ සංකේෂපනිර්දේශයෙන් නිර්දේශ කරන ලද්දහු යි.

තත් සමාධිත්ථිං පාරිසුරිං ගච්ඡති, අනුචිත්තනකානි චතතාරි, තත් සො පරමං කුතං නිසංසං ආසවකකයං පාපුණාති, සො සුඛං පටිපදාද්දකුණිකාද්දෙමනසින්ද්‍රියපටිපකෙඛනං. සො දුතියං කුතං නිසංසං ආසවකකයං පාපුණාති, සො සුඛං පටිපදාද්දකුණිකාද්දෙමනසින්ද්‍රියපටිපකෙඛනං, සො තතියං කුතං නිසංසං ආසවකකයං පාපුණාති, සො සුඛං පටිපදාද්දකුණිකාද්දෙමනසින්ද්‍රියපටිපකෙඛනං, සො සුඛං පටිපදාද්දකුණිකාද්දෙමනසින්ද්‍රියපටිපකෙඛනං ගතො.

පකිණිකා නිදද්දසො.

ගාරසමපාතහුමි

7 - 2.

යාති චතතාරි කුතානි, තෙසං කුතානං ඉමානි අඛගාති, තෙසං අඛගානං සමුහො¹ අස්ස අඛගා, අයං කුතහුමි කො විසෙසොති අස්ස විසෙසො: ඉමෙ සමගාරා, තෙති² අයං සමුදගමො, තස්ස සමුදගමස්ස අයං උපනිසා³ නාය උපනිසාය අයං භාවනා, තස්ස භාවනාය අයං ආදිනවො, තෙන අයං පටිභාති. කස්ස පටිභාතීති: තදුපගඤ්ඤායනො තං යථාභවිතං පටිච්චෙකිනෙතො අයං විසෙසො, තෙන විසෙසෙන අයං අස්සාදෙ, සො කස්ස අස්සාදෙ: ආචාරියඤ්ඤායනො, තස්ස⁴ ආචාරියඤ්ඤායනො,⁵ ඉදං කල්ලතා⁶ කොසල්ලෙ ධිතඤ්ඤානං අනො-මද්දියතං ගච්ඡති කුතඛලං, කුතඛලෙ ධිතස්ස අයං පාරමිපපත්තස්ස ඉමානි කුතඛගාති අනාච්ලසමකපො, පරමෙ කුතෙන කුතඛගාති භාවි. යා පිති⁷ තදනුසාරිත්තාව පරමෙ කුතෙන කුතඛගං තස්සඛගුතො ච ධම්මො තදභිසත්තිතාය ච. (?)

පිති දුතියෙ කුතෙන කුතඛගධම්මො බො පන තථා පචත්තස්ස සහගතං කුතඛගධම්මං සසුඛතාය අඤ්ඤාතං සමපසාදෙ දුතියෙ කුතෙන කුතඛගං මනොසමපසාදනතාය තදභිසත්තතාය ච. පිති දුතියෙ කුතෙන කුතඛගං අඤ්ඤාතං සමපසාදනං සමාධිථං⁸ පිතිසුඛං දුතියෙ කුතෙන කුතඛගං, චේතසො එකොදිභාවො තතියෙ කුතෙන කුතඛගං, උපෙක්ඛා එස්සතා තතියෙ කුතෙන කුතඛගං, සුඛං තස්ස අඛගතී ච. චේතසො එකොදිභාවො චතුරේ කුතෙන කුතඛගං. උපෙක්ඛා අදුක්ඛමසුඛා චතුරේ කුතෙන කුතඛගං, අභිනිසාහුමි උපෙක්ඛාසතිපාරිසුද්ධි චතුරේ කුතෙන කුතඛගං, සතිපාරිසුද්ධි ච අනෙකඤ්ඤා (න) හුමිසු කුතඛගසමායුත්තා පිති චේතසො එකොදි-භාවො චතුරේ කුතෙන කුතඛගං.

තත් කතමා කුතහුමි: සවිතකෙක සවිචාරෙ විවේකානුගතා පරමෙ කුතෙන කුතහුමි, අවිතකෙක අවිචාරෙ අඤ්ඤාතං සමපසාදනං ජනිතං පිතිමනුගතා දුතියෙ⁹ කුතෙන කුතහුමි. සුඛසාතසමොභිතා සපට්ඨිතා තතියෙ කුතෙන කුතහුමි, තස්ස සුඛදුක්ඛසහගතා අභිනිසාරසහගතා චතුරේ කුතෙන කුතහුමි, අපසමාණසහගතා සත්තාරම්මණා පරමෙ කුතෙන කුතහුමි, විමොක්ඛසහගතා¹⁰ විමොක්ඛසු තතියෙ කුතෙන කුතහුමි. අනුපසාදාසහගතා කායසංකාරා ධම්මා චතුරස්ස කුතස්ස හුමි.

1. සමෙහො, - PTS.
2. තෙති සමගාරෙති - PTS.
3. උපනිසා - PTS.
4. තස්සා - ම.
5. කුතියා - ම.
6. කල්ලිතා - ම.
7. සො පිති - ම.
8. [සමාධිතා - මඡ්ඡං.
සමාධිකා - PTS.
9. පිති, දුතියෙ - මඡ්ඡං, PTS.
10. සහගතානං - මඡ්ඡං, PTS.

ඒ ධ්‍යානයෙහි සමාධිත්‍යය පිරිමට යෙයි, සතරධ්‍යානයෝ අනුවර්තකයෝ යි. එහි යමෙක් ප්‍රථම ධ්‍යානය නිසා ආප්‍රවක්ෂයට පැමිණේ ද හේ සුඛපට්ඨයෙන් දන්ධාභිඤ්ජයෙන් දෙමනස්සිත්‍යයට ප්‍රතිපක්ෂභාවයෙන් ආප්‍රවක්ෂයට පැමිණෙයි, යමෙක් ද්විතීයධ්‍යානය නිසා ආප්‍රවක්ෂයට පැමිණේ ද හේ සුඛපට්ඨයෙන් ක්ෂිප්‍රාභිඤ්ජයෙන් දුක්ඛිත්‍යයට ප්‍රතිපක්ෂ භාවයෙන් ආප්‍රවක්ෂයට පැමිණෙයි. යමෙක් තෘතීයධ්‍යානය නිසා ආප්‍රවක්ෂයට පැමිණේ ද භෙතෙම සුඛපට්ඨයෙන් දන්ධාභිඤ්ජයෙන් සොමනස්සිත්‍යයට ප්‍රතිපක්ෂ භාවයෙන් ආප්‍රවක්ෂයට පැමිණෙයි. යමෙක් චතුර්ථ ධ්‍යානය නිසා ආප්‍රවක්ෂයට පැමිණේ ද හේ සුඛපට්ඨයෙන් ක්ෂිප්‍රාභිඤ්ජයෙන් සුඛිත්‍යයට ප්‍රතිපක්ෂභාවයෙන් ආප්‍රවක්ෂයට ගියේ වේ.

ප්‍රතිර්ණක නිර්දේශ යි.

භාරයමපානභූමි

7 - 2.

යම් සතර ධ්‍යාන කෙතෙක් වෙන් ද ඒ ධ්‍යානයන්ගේ මේ අංගයෝ වෙති, ඒ අංගයන්ගේ සමුහය ධ්‍යානභූමි යැ, ඒ ධ්‍යානයාගේ විශේෂය කවරෙ යත් : මේ ධ්‍යානයම් කාරයෝ යැ, ඒ සම්භාරයන්ගෙන් ධ්‍යානයාගේ ඉපදීම වෙයි, ධ්‍යානයාගේ ඉපදීමට මේ කාරණයැ, එකරුණෙන් ධ්‍යානයාගේ වැඩීම වෙයි. වැඩීමෙන් මේ ආදිනව යැ එයින් මේ පරිභානිය වෙයි. කවරක්හුගේ පරිභානිය ද යත් : ඊට පැමිණි ධ්‍යායිහුගේ යැ, එය යථොක්ත පරිදි ප්‍රත්‍යාවක්ෂා කරනුයේ මේ විශේෂය වෙයි, ඒ විශේෂයෙන් මේ ආස්වාදය වෙයි.

ඒ කවරක්හුගේ අස්වාදය ද යත් : ආජානිය ධ්‍යායි (රහත්) හුගේ යැ, ඒ රහත්හුගේ හෝ ආර්යධ්‍යායිහුගේ මේ සමර්ථභාව කෞශල්‍යයෙහි සිටි ධ්‍යානය නො මැඩිය හැකි බවට යෙයි. මේ ධ්‍යානබලය යි. ධ්‍යානබලයෙහි සිටියහුගේ මේ ධ්‍යානාභිගයෝ (කාම සංකල්පාදීන්) නොකැලඹුණු සංකල්ප ඇතියේ (පඨමෙ ඤානෙ.....තදභියත්තිතායව?)

ප්‍රීතිය ද්විතීය ධ්‍යානයෙහි ධ්‍යානාභිග ධර්මතා වෙයි. එසේ පැවැතියහුට ප්‍රීති සහගත ධ්‍යානාභිග ධර්මතා සුඛ සහිත බැවින් සිත පහදවන බැවින් ද ඒ ප්‍රසාදයෙන් පැතිරුණු බැවින් ද අධ්‍යාත්මයෙහි පැහැදීම ද්විතීය ධ්‍යානයෙහි ධ්‍යානාභිග වෙයි, අධ්‍යාත්මයෙහි සම්ප්‍රසාදනය ඇති සමාධියෙන් උපන් ප්‍රීතිය හා සුඛය ද්විතීය ධ්‍යානයෙහි ධ්‍යානාභිග වෙයි. චිත්තයාගේ එකඟබව තෘතීයධ්‍යානයෙහි ධ්‍යානාභිග වෙයි. උපෙක්ෂා යෙන් පහස්නාබව තෘතීයධ්‍යානයෙහි ධ්‍යානාභිග වෙයි. සුඛය ඒ තෘතීයධ්‍යානයාගේ අංග වෙයි. චිත්තයාගේ එකොදිභාවය සතරවැනි ධ්‍යානයෙහි ධ්‍යානාංග වෙයි. නොදුක් නොසුව වූ උපෙක්ෂාව චතුර්ථධ්‍යානයෙහි ධ්‍යානාංග වෙයි. (අභිනියා භූමි) උපෙක්ෂා යෙන් උපන් ස්මෘති පාරිශුද්ධිය චතුර්ථධ්‍යානයෙහි ධ්‍යානාභිග යැ, ස්මෘතිපාරිශුද්ධිය ද නොයෙක් ධ්‍යානභූමීන්හි ධ්‍යානාභිගයන් හා යෙදුණු ප්‍රීතිය ද චිත්තයාගේ එකොදිභාවය දි චතුර්ථ ධ්‍යානයෙහි ධ්‍යානාභිග වේ.

තත් කතමෙ කුණාච්ඡෙසො : විවිච්චිව කාමෙහි විවිච්ච පාපකෙහි(?) අකුසලෙහි ධම්මෙහි විතතවෙනසිකසහගතො. කාමධාතු-සමතික්ක මනවාපි, අයං කුණාච්ඡෙසො. අවිතක්කා චෙව අවිචාරො ච සපට්ඨිකාය සතිසහගතො පිතිසහගතො සඤ්ඤාමනසිකාරො සමුදවරනති, අයං කුණාච්ඡෙසො. අවිතක්කාය භුමියො අවිචාරෙයෙව සති අනුගතො උපෙක්ඛාසහගතො මනසිකාරො සමුදවරනති, තදනුබ්බතො¹ ච සති සණ්ඨහති, තං ච භුමිං උපසම්පජ්ජි විහරති, අයං කුණාච්ඡෙසො. සතිපාරිසුද්ධිසහගතො සඤ්ඤාමනසිකාරො සමුදවරනති, තං ච භුමිං උපසම්පජ්ජි විහරති, අයං කුණාච්ඡෙසො. විඤ්ඤාණඤ්ඤායතනසහගතො භුමියං ආකිඤ්ඤායතනසහගතො සඤ්ඤාමනසිකාරො සමුදවරනති, තං ච භුමිං උපසම්පජ්ජි විහරති, අයං කුණාච්ඡෙසො.

තත් කතමෙ කුණාසම්භාරො : නෙක්ඛම්මවිතකෙකා සම්භාරො කාම-විතක්කවිනොදනාධිප්පායනා, අබ්‍යාපාදවිතකෙකා සම්භාරො බ්‍යාපාද-විතක්කපට්ඨිනොදනාධිප්පායනා, අවිතිංසාවිතකෙකා සම්භාරො විතිංසා-විතක්කපට්ඨිනොදනාධිප්පායනා, ඉඤ්ඤෙසු ගුත්තආරතා අපට්ඨන්තා සම්භාරො පරිසුද්ධාජ්චො. චතුත්තං සම්පන්නතං සම්භාරො අකම්මස්ස විහාරිතා, මත්තසම්භාරො සම්පන්නපජ්ජන්තා, ඵලසම්භාරො කුණ-නිබ්බතතිතාය කුණසමුදගමො, කුසලගෙනු යං කුණං සමුදයං ගච්ඡති.² කො ච න කුණොවි නෙක්ඛම්මපපත්තා සමුදගච්ඡන්ති, ආලම්බ-නිරොධසම්මාධි සනෙතා සමුදගච්ඡන්ති, අවිතික්කන්තා සමුදගච්ඡන්ති සුඛිඤ්ඤං සොමනස්සිඤ්ඤං පහානාය තෙ ච අබ්‍යාපජ්ජනාය සමුද-ගච්ඡන්ති. තං පන සංඝාය සමුදගච්ඡන්ති. අපරිදාගනාය සමුදගච්ඡන්ති. කුණසමුදගමො.

තත් කතමා උපනිසා : කල්‍යාණමිත්තනා කුණස්ස උපනිසා, කල්‍යාණසම්පව්ඤ්ඤා කුණස්ස උපනිසා, ඉඤ්ඤෙසු ගුත්තආරතා කුණස්ස උපනිසා, අසනතුට්ඨිස්සා³ කුසලෙසු ධම්මෙසු සඤ්ඤාමනං⁴ කුණස්ස උපනිසා, සංවෙජ්ජිස්සො⁵ ධානෙ සංවිගන්තො යොනිසොපධානං කුණස්ස උපනිසා, අයං කුණොපනිසා.

තත් කතමා භාවනා : මෙත්තාසෙවනා අබ්‍යාපාදවිතක්කභාවනා, කරුණාසෙවනා⁶ අවිතිංසාවිතක්කභාවනා, මුදිතාභාවනා පිතිසුඛ-සම්පජ්ඤා කාරිතා, උපෙක්ඛාභාවනා පස්සවනා උපෙක්ඛාභාවනා අපස්සවනා උපෙක්ඛාච අපකුපෙක්ඛාච අසුභසඤ්ඤාභාවනා දුක්ඛාපට්ඨපද දකුණිඤ්ඤා භවසංඝාතිඤ්ඤා භවසංඝානං, යා ඡබ්බිධා භාවනා භාවිතා බහුලිකතා අනුට්ඨිතා චන්ද්‍රිකතා යාතිකතා පටිච්ඡිතා සුසමාරඤ්ඤා, අයං භාවනා.

1 තදනුබ්බතොය - මජ්ඣිම, PTS.

2 ගච්ඡන්ති - ම.

3 අසනතුට්ඨිස්සා - PTS.

4 සඤ්ඤාමනං - ම.

5 සංවෙජ්ජිස්සො - ම.

6 කරුණාසෙවනා - PTS.

එහි ධ්‍යානභූමි කවර යත් : සචිතර්ක වූ සචිචාර වූ ප්‍රථමධ්‍යානයෙහි නිවරණ විවේකය අනුව ගිය ධ්‍යානභූමි වෙයි. අචිතර්ක අචිචාර වූ ද්විතීය ධ්‍යානයෙහි අධ්‍යාත්මයෙහි පැහැදීම ඇති ප්‍රීතිය අනුව ගිය ධ්‍යාන භූමි වෙයි. තෘතීය ධ්‍යානයෙහි සුඛසහගත වූ සප්‍රීතික වූ ධ්‍යාන භූමි වෙයි. චතුර්ථධ්‍යානයෙහි (සුඛදුක්ඛසහගතා?) අභිනිහාර සහගත වූ ධ්‍යාන භූමි වෙයි. (යළි) ප්‍රථම ධ්‍යානයෙහි අප්‍රමාණ සහගත සත්වයන් අරමුණු කොට ඇති ධ්‍යාන භූමි වෙයි. ද්විතීය ධ්‍යානයෙහි රූප සංචේත්ත කෙරෙහි අභිභූමි ආයතන සහගත වූ ධ්‍යාන භූමි වෙයි. තෘතීය ධ්‍යානයෙහි විමොක්ඛයන්හි විමොක්ඛ සහගත වූ ධ්‍යාන භූමි වෙයි. අනුපස්සනා සහගත වූ කායසංඛාර ධර්මයෝ චතුර්ථධ්‍යානයාගේ භූමි වේ.

එහි ධ්‍යාන විශේෂයෝ කවරහ : කාමච්ඡන්දනිවරණයෙන් වෙන්ව (පාපකෙහි?) ශේෂ නිවරණ සංඛ්‍යාත අකුලලධර්මයන් ගෙන් වෙන්ව චිත්ත වෛතසික සහගත බව ද කාම ධාතුව ඉක්මවන බව ද මේ ධ්‍යාන විශේෂ යැ, සප්‍රීතික ස්මෘති සහගත ධ්‍යාන භූමියෙහි අචිතර්ක වූ ද අචිචාර වූ ද ප්‍රීති සහගත සංඥ මනසිකාරයෝ පවත්නාහ. මේ ධ්‍යාන විශේෂ යැ, අචිතර්ක භූමියෙහි ස්මෘතිය අනුවැ ගිය උපෙක්ඛා සහගත මනසිකාරයෝ පවත්නාහ. ඒ (තෘතීය ධ්‍යාන) භූමියට ද පැමිණ වෙසෙයි. මේ ධ්‍යාන විශේෂ යැ, ස්මෘති පාරිශුද්ධිය සහ ගිය සංඥමනසිකාරයෝ පවත්නාහ. ඒ ධ්‍යාන භූමියට ද පැමිණ වෙසෙයි. මේ ධ්‍යාන විශේෂ යැ, විඤ්ඤාණඤ්චායතන සහගත භූමියෙහි ආකිඤ්චඤ්ඤායතන සහගත වූ සඤ්ඤමනසිකාරයෝ පවත්නාහ. ඒ භූමියට ද එළඹූ වාසකෙරෙයි වේ ධ්‍යාන විශේෂ යි.

එහි ධ්‍යානසම්භාරයෝ කවරහ : කාමච්ඡන්දනයන්ගේ දුර්ලබමෙහි අධ්‍යායය ඇති බැවින් තේනස්ත්‍රමය චිතර්කය ධ්‍යානසම්භාරයෙක, ව්‍යාපාදච්ඡන්දන දුර්ලබමෙහි අධ්‍යායය ඇති බැවින් අව්‍යාපාදච්ඡන්දන සම්භාරයෙක, විහිංසා චිතර්කය දුර්ලබමෙහි අධ්‍යායය ඇති බැවින් අවිහිංසා චිතර්කය සම්භාරයෙක, පරිශුද්ධවූ ආජීවය ඉන්ද්‍රියයන්හි පියු දෙර ඇති බවට අල්පෙච්ඡතාවට සම්භාර යැ, අකර්මචිහාරි බව සතර සමාපත්තීන්ට සම්භාර යැ, සමවත් යමවදනා බව මාර්ගසම්භාර යැ, ධ්‍යාන නිපදවන ලද බැවින් ධ්‍යානයාගේ සමුද්‍රගමය ඵල සම්භාර යැ මේ ධ්‍යාන සමුද්‍රගම යි.

එහි උපනිසා (හේතු) කවර යත් : කලණමිතුරන් ඇති බව ධ්‍යානයට කාරණ වෙයි. කලණමිතුරන් කෙරෙහි නැමුණු බව ධ්‍යානයට කාරණ යැ, ඉන්ද්‍රියයන්හි පියු දෙර ඇති බව ධ්‍යානයට කාරණ යැ, කුසල්දහම්හි අසන්තුවධීතාව ධ්‍යානයට කාරණයැ, සද්ධර්ම ශ්‍රවණය ධ්‍යානයට කාරණ යැ, සංවේග දැනැවියැයුතු තැනැ සංවේග ඇතියහුගේ නුවණින් ප්‍රධන්වීරියය කිරීම ධ්‍යානයට කාරණ වේ. මේ ධ්‍යාන හේතු යි.

එහි භාවනා කවර යත් : මෙමුත්‍රියෙවනා අව්‍යාපාදච්ඡන්දන භාවනා යැ කරුණාසෙවනා අවිහිංසා චිතර්ක භාවනා යැ, මුදිතා භාවනාව ප්‍රීති සුඛ සම්ප්‍රජන්‍යාකාරි බව යැ, උපෙක්ඛා භාවනාව (පස්සවනා..... අප්ඤ්ඤාපෙක්ඛා ව ?) අගුහසංඥා භාවනාව (දුක්ඛා පටිපදා..... සුඛමාරද්ධා ?) මේ භාවනා යි.

එවිං භාවයන්තසාං අයං ආදීනවො : පථමෙ ක්කානෙ සංඛාරසමන්තා-
ගතො එසො ධම්මො අස්සුතො සාසවො. තවෙ එස ධම්මො අයං සිලො
ආසන්නපටිකෙඛා ච එස ධම්මො කාමොපනිවාරො සමාපන්නිනං ච
සංඛොලාරිකො එස ධම්මො විතක්කවිවාරො ච, තත්ථ විතතං බොහෙති,¹
කායො වෙත්ථ කිලමති, කායමති වෙත්ථ කිලනෙත විතතං විහඤ්ඤති,²
අනභිනිභාරකකමො ච අභිඤ්ඤානං, ඉමෙ ආදීනවො පථමෙ ක්කානෙ.

දුතියෙ ක්කානෙ ඉමෙ ආදීනවො : පිඨිඵරණ්ඤාගතො ච එසො
ධම්මො, න සමුද්චාරස්සෙති විතතං. අසොධයං උපගමො වෙස ධම්මො.
උපගමිපරිස්සයො³ දොමනස්ස පච්චන්තිකො වෙස ධම්මො. තත්ථ තත්ථ
සුත්තීනං පිති, පරජ්ඣනො වෙස ධම්මො දුක්ඛාරං හොති, අවිත්ත-
සන්තාසභූමිපරිවජ්ජයනො චතුසු දුක්ඛතාසු එස ධම්මො අනුචිත්තා-
පනසඤ්ඤා දුක්ඛතාස මි න පලිබොධදුක්ඛතාස ච අභිඤ්ඤාදුක්ඛ-
රොගදුක්ඛතාස ච, ඉමෙ ආදීනවො දුතියෙ ක්කානෙ.

තත්ථ තතමො ආදීනවො තතියෙ ක්කානෙ : උපෙක්ඛාසුඛසහගතාය
තත්ථ සාතාපිතං පඤ්චන්තං උපෙක්ඛාසුඛං සරිවන්තිනො එස ධම්මො
තෙන නිවච්ඡඤ්ඤිතානං ච, යං හොති දුක්ඛපනිසං⁴ සුඛං විතතස්ස
සංඛොභනං උපාදය සුඛදුක්ඛාය ගතො හමිති. සුඛදුක්ඛානුගතං⁵ ච
උපාදය අනභිනිභාරකමං විතතං හොති. අභිඤ්ඤාය සච්ඡිකිරියාසු
සංඛොපි වෙතෙ ධම්මො තිසු ක්කානසමාපන්නිසු චතුඨි ච දුක්ඛතාති
අනුචිත්තානං සා භයා දුක්ඛතාය පලිබොධදුක්ඛතාය ච අභිඤ්ඤාදුක්ඛ-
තාය ච රොගදුක්ඛතාය ච, ඉමෙ ආදීනවො තතියෙ ක්කානෙ.

තත්ථ තතමෙ ආදීනවො චතුත්ථෙ ක්කානෙ : ආකිඤ්චඤ්ඤාසමාපන්නි-
තාවතෙ ධම්මානුසමාපන්නිකා එතිස්සා ච භූමියං සාතානං බාලපුට්ඨජ්-
නානං අනෙකවිධාති දිට්ඨිගතාති උපපජ්ජන්ති. ඔලාරිකසුඛමාති⁶
ච රූපසඤ්ඤාති අනුචිත්තාති එතාති ක්කානාති, සද අනුදයමෙත්තාක්කාන-
කලාදනුකලාය සාධාරණා දුක්ඛාරා ච සංඛො චත්තාරො මහාසමභාරා,
සමුදගතාති ච එතාති ක්කානාති අඤ්ඤාමඤ්ඤා නිස්සාය සමුදගච්ඡන්ති.
එත්ථ සමුදගතා ච එතෙ ධම්මො න සමත්තා හොන්ති. අසමුග්ගතිත-
නිමිත්තා ච එතෙ ධම්මො පරිභායන්ති නිරුජ්ඣන්ති ච එතෙ ධම්මො
න උපාදියන්ති නිරුජ්ඣබ්බන්ති ච, එතෙසං ධම්මානං ක්කානාති නිමිත්තාති
න ක්කානාතිමිත්තසඤ්ඤා වොකිරති. අපපිලභිපුබ්බා ච ක්කාපිට්ඨෙන ච
හමති, ඉමෙති ආදීනවෙති. අයං ක්කානපරිභාති.

නිරොධසමාපන්නියා⁷. අපට්ඨාඛාය අවසෙසසඤ්ඤිතො
ආකිඤ්චඤ්ඤායතනසහගතා සඤ්ඤාමනසිකාරා සමුදචරන්ති, සො
නිරොධසමාපන්නිනො පරිභායති. අනෙඤ්ඤාසඤ්ඤිතො අසඤ්ඤායතනං
සමාපන්නස්ස ආකිඤ්ඤායතනසහගතා මනසිකාරා සමුදචරන්ති, තං ච
භූමිං න පජානාති, සො තතො පරිභායති. ආකිඤ්චඤ්ඤායතනං
සමාපන්නස්ස විඤ්ඤාණඤ්ඤායතනසහගතා සඤ්ඤාමනසිකාරා සමුද
චරන්ති, තං ච භූමිං න පජානාති, සො තතො පරිභායති.
විඤ්ඤාණඤ්ඤායතනං සමාපන්නස්ස රූපසඤ්ඤාසහගතා -පෙ- (විත්ථරෙන
යාච පථමෙ ක්කානෙ තාමසඤ්ඤාසහගතා තාතබ්බා.)

1	[බොහෙත්ති - මජ්ඣ. 1. බොහෙත්ති - PTS.	5.	දුක්ඛොපනිසං - ම. PTS.
2.		මුහඤ්ඤාති - PTS	6.
3	පිඨිඵරණ - PTS.	7.	සමාපනෙකා - මජ්ඣ.
4.	පරිසයො - PTS.	8.	සුඛමෙති - ම.
		9.	සමාපන්නි - PTS.

මෙසේ භාවනා කරනුවහුට මේ ආදිනවයැ : ප්‍රථමධ්‍යානයෙහි සංස්කාර සමන්වාගත වූ තෙල දහම අස්සුන යැ සාසුම යැ ශීලය ආසන්න ප්‍රතිපක්ෂ වූයේ ද තෙල දහම (කාමො පනිචාරො පනිවිචාරො ?) සමාපන්නීන් අතුරෙහුද සියල්ලට ඖදරික යැ, තෙල දහම විතර්ක විචාර ඇත්තේ ද වෙයි. එහි සිත ආලෝචන කෙරෙයි. මෙහි කය ද වෙහෙසට පැමිණෙයි. මෙහි කය වෙහෙසට පත්කළහි සිත ගැටෙයි, එහෙයින් අභිඥවන්ගේ අභිනිභාරයට අසමර්ථ වෙයි. ප්‍රථමධ්‍යානයෙහි මේ ආදිනවයෝ යි.

ද්විතීය ධ්‍යානයෙහි මේ ආදිනවයෝ වෙති : තෙල ද්විතීය ධ්‍යානාධර්මය ප්‍රතිඵලයෙන් යුක්ත වූයේ ද (නාසමුද්ධාරස්සෙති ..... රොග දුක්ඛ තාය ච? මෙහිද අරුත් නගා ගැනීම දුෂ්කර විය.) මේ ද්විතීය ධ්‍යානයෙහි ආදිනවයෝ යි.

එහි තෘතීයධ්‍යානයෙහි ආදිනවයෝ කවරහ : තත්‍රමජ්ඣක්ඛපෙක්ඛා සුවයෙන් යුත් ඒ ධ්‍යානයෙහි සුවවිදුනා පුද්ගලයන්ට ද එය නිත්‍ය යැ යන සංඥ ඇතියනට ද උපෙක්ෂා සුඛය පරිවර්තන වන හෙයින් තෙල තෘතීයධ්‍යානාධර්මය දුක්ඛ කාරණ වූ සුවය විත්තයාගේ කැලඹුණු බව නිසා සුව දුක් පිණිස වෙයි, සුවදුක් අනුගත නිසා සිත අභිනිභාරක්ෂම නොවෙයි, මේ සියලුම ධර්මයෝ අභිඥයෙන් ප්‍රත්‍යක්ෂ කවයුතු වූ තුන් ධ්‍යාන සමාපන්නීන්හි වතුර්විධ දුක්ඛතායෙන් අනුවිද්ධයනට (සාහයා ?) දුක්ඛතා පිණිස ද පළිබෝධ දුක්ඛතා පිණිස ද අභිඥදුක්ඛතා පිණිස ද පවත්නාහුය. තුන්වැනි ධ්‍යානයෙහි මේ ආදිනවයෝ යි.

එහි චතුර්ථධ්‍යානයෙහි ආදිනව කවරහ : (ආකිඤ්චඤ්ඤ ..... සමාපන්නිකා?) තෙල චතුර්ථධ්‍යාන භූමියෙහි ශක්ත වූ බාලපාරිථේජනයනට නන්වැදුරුම් දෘෂ්ටිගතයෝ උපදිත්, තෙල ධ්‍යානයෝ ඖදරික වූ ද සුක්ෂම වූ ද රූපසංඥවන්ගෙන් අනුවිද්ධයහ, හැම කල්හි (අනුදය ..... සාධාරණ ?) සියලු සතර මහාසම්භාරයෝ දුෂ්කර වුවාහු ද වෙති, උපන්නාවූ ද තෙල ධ්‍යානයෝ ඹහුනොවුන් නිසා උපදිත්. මෙහි උපන්නාවූ ද තෙල ධර්මයෝ රැස් නොවෙති, මොනොවට නොගත් නිමිත්ත ඇති තෙල දහම්හු පිරිහෙති, නිරුද්ධ වෙත්. තෙල දහම්හු නිරුද්ධ වූ අංගයකුද (යළි) නොගනිත්. (එතෙසං ..... ඉමෙහි ආදිනවෙති?) මේ ධ්‍යානපරිභානිය යි.

නිරොධසමාපත්තිය ප්‍රත්‍යවේක්ෂා නොසොට අවශ්‍ය සංඥ ඇත්තනුට ආකිඤ්චඤ්ඤ යන සහගත වූ සංඥ මනස්කාරයෝ පවත්නාහු නම් හේ නිරොධ සමාපත්තියෙන් පිරිහෙයි. අසංඥයනනයට සම්මන් ආනෙඤ්ජසංඥ ඇත්තනුට ආකිඤ්චඤ්ඤයන සහගත වූ මනසිකාරයෝ පවත්නාහු නම් (හේ) ඒ ආකිඤ්චඤ්ඤයන භූමියත් නොදනිනම් හේ ඒ සම්මන්තින් පිරිහෙයි. ආකිඤ්චඤ්ඤයනනයට සම්මන්තනුට විඤ්ඤාණඤ්චායන සහගත වූ යඤ්ඤමනසිකාරයෝ පවත්නාහු නම් ඒ භූමියත් නොදනිනම් හේ ඒ සම්මන්තින් පිරිහෙයි. විඤ්ඤාණඤ්චායනයට සම්මන්තනුට රූප සංඥ සහගත වූ ... (ප්‍රථමධ්‍යානයෙහි කාම සංඥ සහගතා යනු දක්වා විස්තරයෙන් ප්‍රකාශ කළයුතු.)

ස කියා පරිභාසනී, කලඛකඤ්ඤානො¹ කලඛකං කියාසනී පරිසමනනනො කියාසනී, භිඤ්ඤානො කියාසනී, න සඤ්ඤාසනී,² ආයුහනො කියාසනී, කිඤ්ඤි ච න පරිච්ඡිනො³ කියාසනී, අභිච්චාවනො කියාසනී, අභිමඤ්ඤානො කියාසනී, කායසංඛාරො අපච්චපසාමනිනො⁴ කියාසනී, පරිසුට්ඨානසා නිසාරණං අජානනො කියාසනී, නිවරණාභි-
භූතො කියාසනී, අසාදපතනී⁵ මනසිකරොනො. කුසාසා අසාදෙ කාමරාගහෙතුනං ධම්මානං උදයොති⁶, නිරුඤ්ඤානි⁷ එතෙසං ධම්මානං කුසානි උපරිමා සුමුපෙකකා⁸ කාමකමමකිලෙසානං පහානං අසාදෙ, එවං බො පුන කුසාසා අසාදෙ, මහාසංඛාරාධිපතිජිනෙ⁹. ලොකසන්තිවාසෙ අසමොධොකාසොති¹⁰ විගමෙය්සමිදං කුසාපපහානා. අයං පලිරොධමපලිරොධලොකසන්තිවාසෙ එසතිසමිදං¹¹ කුසානං අනමනග්ගසංසාරසමාපන්නානං සත්තානං සංසාරපහානානිසංසො¹² යමිදං කුසාසා අසාදෙ. කායසා අකුසානිසංසො භවති අකුසානිසංසොතිසංසොති. අපරාමසනො, අකුසානිසංසොතිසංසොති. යාති කලඛකඤ්ඤානො පදනි තාති අනුමිතාති පටිපකෙඛ කුසානි උපරිමා සුමුපෙකකා කාමකමමකිලෙසානං අසාදෙ, එවං බො පුන කුසාසා අසාදෙ, මහාසංඛාරාධිපතිජිනෙ¹⁰, ලොකසන්තිවාසෙ අසමොධොකාසො විගමෙය්සමිදං කුසාපපහානා. අයං පලිරොධ-
මපලිරොධලොකසන්තිවාසෙ එසතිසමිදං කුසානං අනමනග්ගසංසාර-
සමාපන්නානං සත්තානං සංසාරපහානානිසංසො¹², යමිදං කුසාසා අසාදෙ. කායසා අකුසානිසංසො භවති අකුසානිසංසොතිසංසොති. අපරාමසනො, අකුසානිසංසොති වං¹⁴ කුසාසනී, යාති කලඛකඤ්ඤානො පදනි තාති අනුමිතාති පටිපකෙඛ.

නත්ත කතමං කුසානකොසලං : සමාපතතිකොසලං කුසානකොසලං කුසානවිසෙසකොසලං කුසානකොසලං, කුසානනන්තිකොසලං කුසානකොසලං, සමාපතතිවුට්ඨානකොසලං කුසානකොසලං, කුසානෙ සභාමකොසලං කුසානකොසලං, කුසානෙ ආදිනවකොසලං කුසානකොසලං කුසානෙ නිසාරණකොසලං කුසානකොසලං කුසානඵලෙන උපාදයකොසලං කුසානඵලෙන පටිසංඛානඵලෙ අපරි-
භානධම්මනා නිබ්බතතිකුසානෙ ච කිලිසාදි¹³ විසෙසභාගිතං කුසානං පටිලහති¹⁴ ඉදං පනස්සාති භවහාරිතා ච ආරම්භනිමිත්තහාසො නඅභිනිහාරබලං,¹⁵ විතෙතකග්ගතානිමිත්තා සුගතිසංගිතා සමඵලලෙන අසංසිද්ධං ච කුසානෙ මග්ගඵලං සමඵං පටිතෙත සමාධිනො උපෙකකා පටිසුඛාපරනිමිත්තාසංසො පඤ්ඤානො සතිබලං නං පටිතතිතානං ච විපස්සානානං සමඤ්ඤාබලෙ.

1. කලඛකඤ්ඤානො - මජ්ඣිම, PTS.
2. සඤ්ඤාසනී - මජ්ඣිම, PTS.
3. නිපරිච්ඡිනො - මජ්ඣිම, PTS.
4. අපච්චපසාමනො - මජ්ඣිම, PTS.
5. අසාදපතනී - මජ්ඣිම, PTS.
6. උදයනති - මජ්ඣිම, PTS.
7. නිරුඤ්ඤානාති - මජ්ඣිම, PTS.
8. සුමුපෙකකා - ම.
9. මහාසංඛාරාධිපතිජිනෙ - ම.
10. අසමොධොකාසො - මජ්ඣිම, PTS.
11. එසතිසමිදං - මජ්ඣිම, PTS.
12. සංසාරපහානානිසංසො - මජ්ඣිම, PTS.
13. කිලිසාදි - PTS.
14. පටිලහති - ම.
15. අනභිනිහාරබලං - මජ්ඣිම.

හෙ කවර හෙයින් පිරිහෙයි යත් : කලකඩකායාන ඇතියෙ කලකඩ ආලම්බනයක්
 ධ්‍යාන කෙරෙයි. (අරමුණ) අවටින් ධ්‍යාන කෙරෙයි. (අරමුණ) බ්‍රහ්මයින් ධ්‍යාන
 කෙරෙයි. මොනොවට ධ්‍යාන නොකෙරෙයි. ආයුහන කෙරෙමින් ධ්‍යාන කෙරෙයි.
 අපරිචිත වැ අල්පමාත්‍රයක් ද ධ්‍යාන කෙරෙයි. ඉතා වෙලෙවි වැ ධ්‍යාන කෙරෙයි. අති
 මාන කෙරෙමින් ධ්‍යාන කෙරෙයි. නොයන්හිදුවන ලද කායසංස්කාර (ආශ්වාස ප්‍රශ්වාස)
 ඇති කල්හි ධ්‍යාන කෙරෙයි. පර්යන්තරායාගේ නිස්සාරණය නො දන්මින් ධ්‍යාන
 කෙරෙයි. කාමරාගයට හේතු වූ ධර්මයන්ගේ උදය ධ්‍යානයාගේ ආස්වාද යැ යි ආස්වාද
 ප්‍රාප්තිය මෙනෙහි කෙරෙමින් නිවරණයන් විසින් මධ්‍යාලද්දේ ධ්‍යාන කෙරෙයි. නිරුද්ධ
 ධ්‍යානාභිගයෝ තෙල දහමුත්තේ ධ්‍යාන වුවාහු සුඛ උපෙක්ෂා උපරිම වුවාහු වෙති. කාම
 කර්මකෙලයන්ගේ ප්‍රභාණය ආස්වාද වෙයි. මෙසේ පුනර්ධ්‍යානාස්වාද තෙම මහා
 සම්බාධයෙන් සම්පීඩිත වූ ලෝකසනාතිවාසයෙහි සම්බාධ රහිත අවකාශ ඇතියෙ යැ යි
 වෙන් වන්නෙම නම් මේ ධ්‍යානප්‍රභාණය යි, යම් ධ්‍යානයෙක් ඇද්ද පරිරෝධ අපරිරෝධ
 ලෝකසනාතිවාසයෙහි මෝ එසනියමිද? ධ්‍යානයාගේ යම් ආස්වාදයෙක් ඇද්ද මේ වූ
 කලි අනවරාග්‍ර සංස්කාරයට පැමිණි සත්වයන්ගේ සංසාරප්‍රභාණය ආනිසංස කොට ඇතියෙ
 යැ, ආලම්බනයාය අක්කානිකානිහට (ධ්‍යානාර්ථ නොවූ අරමුණ ධ්‍යාන කරන්නාට).
 “අක්කානිකායාය” යැ යන සිත් වෙයි, අක්කානිකායායී තෙම එ අරමුණ පරාමර්ශ නො
 කෙරෙමින් ධ්‍යාන කෙරෙයි. කලංකධ්‍යායිහු යම්බන්ධ යම් පද කෙනෙක් ඇත් නම්
 ඔහු ප්‍රතිපක්ෂයෙහි ලා අනුමිත වෙති.

එහි ධ්‍යාන කොශලයා කවරෙ යත් : සමාපන්නියෙහි කුශල බව ධ්‍යාන කොශලයා යැ,
 ධ්‍යාන විශේෂයෙහි කුශලබව ධ්‍යාන කොශලයා යැ, ධ්‍යානානන්තරික කොශලයා ධ්‍යාන
 කොශලයා යැ සම්චිත්ත නැති සිටීමේ කුශලබව ධ්‍යාන කොශලයා යැ, ධ්‍යාන ස්වභාව
 යෙහි කුශලබව ධ්‍යාන කොශලයා යැ ධ්‍යානයෙහි ආදීනව දැනීමේ කුශලබව ධ්‍යාන කොශ-
 ලයා යැ, ධ්‍යානයෙහි නිස්සරණ කොශලයා ධ්‍යාන කොශලයා යැ ධ්‍යාන ඵලයෙන් (භ්‍රහණ)
 කොශලයා වෙයි. ධ්‍යාන ඵලයෙන් පටිසංඛාත ඵලයෙහි නොපිරිහෙන ස්වභාව ද
 උපන් ධ්‍යානයෙහි විශි වූයෙ ද විශේෂභාගී ධ්‍යානය ලබයි. (ඉදා පනස්සා ..... සමඤ්ඤා
 බලො ?)

තත්ථ කතමා ක්කිනපාරමිතා : සුපාරමිතා මෙතතා “කාමෙසු සත්තා කාමසංගතසත්තා”ති යමහි සුතෙන දෙසනාය වොහාරෙන ඥෙ සච්චාති නිද්දිට්ඨාති දුක්ඛං ච සමුදයො¹ ච. විච්ඡෙදන භාරෙන. යෙ සංයෝජනීයෙසු ධම්මෙසු වජ්ජං න පසානති, තෙ ඔසං තරිස්සනාති තෙනං ධානං විජ්ජති. න තරිස්සනාති අපී, එසං සුතති ච විච්ඡෙයං ච.

ඉදං හු කිස්ස පදට්ඨානං : කාමෙසු සත්තාති : පඤ්ච කාමගුණානං කාමතණ්හාය පදට්ඨානං, සංයෝජනෙ වජ්ජමපසාමානාති. අවිජ්ජාය පදට්ඨානං, නිකිජානු සංයෝජනසංගතා ඔසං නිරෝධස්ස විපුලං මහනනනාති : උපදානස්ස පදට්ඨානං.

කාමෙසු සත්තාති : කාමා ද්විධා වජ්ජකාමා ච කිලෙසකාමා ච, තත්ථ කිලෙසකාමා කාමතණ්හා, කාමතණ්හාය සුතතා භවනති රූප-තණ්හා භවතණ්හා, ලක්ඛණෙන භාරෙන, සංයෝජනෙ වජ්ජමපසාමානාති : සංයෝජනස්ස, යො තත්ථ ඡන්දරාගො තස්ස නිං පදට්ඨානං : සුඛා වේදනා ඥෙ ච ඉන්ද්‍රියාති, සුඛිත්‍රියං ච සොමනසිත්‍රියං ච, ඉති සුඛාය වේදනාය ගතිතාය තයොපි වේදනා ගතිතා භොනති. වේදනාකන්ධො ගතිතෙ සබ්බෙ පඤ්චකන්ධා ගතිතා භොනති. රූපසංගතකිරිසථොට්ඨබ්බා ගතිතා, වජ්ජකාමෙසු ගතිතෙසු සබ්බාති ඡබ්බාතිරාති අයතනාති ගතිතාති භොනති. අජ්ඣිතතිකබ්බාතිරෙසු අයතනෙසු යො සත්තො² අයං වුව්වතෙ ලක්ඛණො භාරො.

තත්ථ යො ඔලාරිකමහි කිලෙසෙ අජ්ඣාවසිතො සබ්බකිලෙසෙසු සො³ න තතො සුමුමතරෙසු න විහරාගො භවති. තත්ථ බ්බරිසංයෝජනං මමනති, අජ්ඣිතතසංයෝජනං අහනති.

තත්ථ භගවතො කො අභිප්පායො : යෙ ඔසං තරිතුකාමා තෙ සංයෝජනීයෙසු ධම්මෙසු ආදිනවානුපස්සිතො විහරිස්සනාතිති, අයමෙත්ථ භගවතො අභිප්පායො, කාමෙසු සත්තාති යෙසු ච සත්තා, යෙන ච සත්තා, යෙසං ච සත්තා, අයං චතුබ්බිධො ආකාරො සබ්බසංභාරභාගියො.

තත්ථ කතමාති නිණ්ඨි විපල්ලාසාති පදට්ඨානාති ච: විතතවිපල්ලාසස්ස දිට්ඨිවිපල්ලාසස්ස සඤ්ඤා විපල්ලාසස්ස තයො විපල්ලාසා නිණ්ඨි අකුසලමූලාති පදට්ඨානං, නිණ්ඨි අකුසලමූලාති භිනප්පණිතකාරියකම්මස්ස පදට්ඨානං, චතුත්තං ච උපාදානං දෙසො අකුසලමූලං දිස්සති, භිනප්පණිතකාරියකම්මස්ස පදට්ඨානං, ගථා මාතුයා වා පිතුනො වා අඤ්ඤාතරස්ස වා පුන උලාරස්ස භිකුට්ඨො අභයං දෙති. තත්ථ අඤ්ඤා මිච්ඡාපටිපජ්ජයා කායෙන වා වාචාය වා. තත්ථ යො බ්බාපාදමූපාදාය තෙසං උලාරානං රක්ඛාචරණගුත්තියා අනුපාලයතො යො උලාරානං අභයං දෙති, තෙසං අභයෙ දින්නෙ යො තත්ථ මිච්ඡා පටිපජ්ජයා. තත්ථ සො ව්බාපාදං උපාදියතො⁴ දෙසජං කම්මං

1. සමුදයං - PTS.

2. සතො - ම. PTS.

3. යො - මජ්ඣං, PTS.

4. උපාදයතො - ම. PTS.

2-3. එහි ධ්‍යාන පාටිථිතා (උත්තර්ජයට පැමිණි චතුර්ථ ධ්‍යාන භාවනාව) කවර යන් : (සුභාර ථිතා මෙත්තා ?) 'කාමෙසු සත්තා කාමසංගසත්තා' යි යම් සුත්‍රයෙක දෙශනා ව්‍යවහාරයෙන් දුක්ඛය ද සමුදය ද යන විවිධ භාරයෙන් දක්වන ලද්දහු ය, යම් කෙනෙක් සංයෝජනීය ධර්මයන්හි දෙසය නොදක්නාහු ද ඔහු කාමාදි ඔසය කරණය කරන්නාහු යන කෙල කරුණ නොවේ. කරණය නොකරන්නාහ යන කරුණ ඇත. මේ සුක්ති ද විවිධ ද වෙයි.

4. මේ කුමකට පදවියාන ද ? කාමෙසු සත්තා යනු පඤ්චකාමගුණයෝ යැ, එය කාම තණ්හාවට පදවියාන යැ. "සංයෝජනෙ වජ්ජමපස්සමානා" යනු අවජ්ජාවට පදවියාන යැ, න හි ජාතු සංයෝජනසංගසත්තා ඔසං කරයායුං චිජුලං මහන්නං" යනු උපාදනයට පදවියාන යි.

5. 'කාමෙසු සත්තා' යනු කාමයෝ වස්තුකාමයෝ ද කෙලශකාමයෝ දැයි දෙවැදූ රුථ වෙති : එහි කෙලශකාමයෝ කාමතණ්හා යැ, ලක්ඛණභාරයෙන් රූපතණ්හා හව තණ්හා (දෙක) කාමතණ්හාව හා යෙදුණාහු වෙති. "සංයෝජනෙ වජ්ජමපස්සමානා" යනු (සංයෝජනස්ස ?) එහි යම් ජන්දරාගයෙක් ඇද්ද ඒ ජන්දරාගයට කුමක් පදවියාන වෙයි යන් : සුඛවේදනාව ද සුඛින්ද්‍රිය සොමනස්සින්ද්‍රිය යන ඉන්ද්‍රිය දෙක ද පදවියාන වෙති. මෙසේ සුඛවේදනාව ගත් කල්හි තුන් වේදනාවෝම ගන්නා ලද්දහු වෙති. වේදනා ස්කන්ධය ගත් කල්හි සියලු පඤ්චස්කන්ධයෝ ගන්නා ලද්දහු වෙත්. රූප-සද්ද-ගන්ධ-රථ-වොට්ඨබ්බා ගන්නා ලද්දාහු වස්තුකාමයන් ගත් කල්හි සියලු සචාරූරුම බාහිර ආයතනයෝ ගන්නා ලද්දහු වෙති. අජ්ඣන්තික බාහිර ආයතනයන්හි යමෙක් ඇලුණේ ද (?) මේ ලක්ෂණ භාර යයි කියනු ලැබේ.

6. එහි යමෙක් ඖද්ධික ක්ලෙශයෙහි බැසගෙන සිටියේ ද හේ සියලු ක්ලෙශයන්හි (බැසගෙන සිටියේයි.) එයින් ඉතා සියුම් වූ ක්ලෙශයන්හි, චිත්තරාග නො වූයේ වේ. එහි මාගේ යැ යනු බාහිර සංයෝජන යැ. 'මම' යැ යනු අධ්‍යාත්ම සංයෝජන යි.

එහි භාග්‍යවතුන් වහන්සේගේ අධිප්‍රාය කවරෙ යන් ; යම් කෙනෙක් ඔසය කරණය කරනු කැමති වෙත් ද ඔහු සංයෝජනීය ධර්මයන්හි ආදිතව නුවණින් දකිමින් වාය කරන්නාහු යැ යනු මේ මෙහි භාග්‍යවතුන් වහන්සේගේ අධිප්‍රාය යි. 'කාමෙසු සත්තා' යනු යම් වස්තුකාමයන්හි ඇලුණාහු ද යම් ක්ලේශකාමයකින් ඇලුණාහු ද යම් කෙනෙකුන් ගේ හෙතුයෙන් ඇලුණාහු ද මේ චතුර්විධ ආකාරය (සබ්බෙසං භාරවාගියො ?

එහි තුන් විපල්ලයයෝ ද පදවියානයෝද කවරහ යන් : චිත්තවිපල්ලාය දිවයිවිපල්ලාය සඤ්ඤාවිපල්ලාය යයි තුන් විපල්ලායයෝ වෙති. (ඔවුන්ට) තුන් අකුශල මූලයෝ පදවියාන යැ, තුන් අකුශල මූලයෝ හිත ප්‍රණීතකාර්ය වූ කර්මයට පදවියාන යැ, සතර උපාදනයන්ට ද දෙස අකුසල මූලය හිත ප්‍රණීත කාර්ය වූ කර්මයට පදවියාන වූයේ දක්නා ලැබෙයි. ඒ වෙසේ යැ, මව්ට හෝ පියාට හෝ යළි අන්‍යතර ගුණවත් මහණක්හට හෝ අභය දෙයි, එහි අනෙකෙක් කසින් හෝ වචනයෙන් හෝ අයථායෙන් පිළිපදනේයැ එහි යමෙක් ප්‍රදේශය නිසා ඒ උදර වූවනට රක්ෂා වරණ ගොපනයෙන් පාලනය කරනුයේ මේ ද යමෙක් උදරයනට අභය දේ ද ඔවුනට අභය දුන් කල්හි යමෙක් ඔවුන් කෙරෙහි අයථා යෙන් පිළිපදනේ ද හේ ඔවුන් කෙරෙහි ව්‍යාපද කරනුයේ දෙසප වූ අකුශලකර්මය කෙරෙයි. (යො තත්ථ අයාධු ..... නිවරණ වනාහි ?) ඔහු සතර උපාදනයෝ වෙති.

කරොති, යො තත් අසාධු ඉන්ද්‍රියා නිවරණං යං තෙසං අභයං දක්ඛිණතො සඤ්ඤං ඉදං පඤ්ඤං කාරණං යො පුත මිච්ඡාපටිපත්ති අයං බ්‍යාපාදෙ තිගගමිවකම්මං ලොභො මොහො ච ඉමානි නිවරණ-වචනානි තානි චත්තාරි උපාදානානි, තෙහි චතුති උපාදානෙහි යො සො උපාදානො ඉත්ථි වා පුරිසො වා තෙසං පඤ්ඤාකකුක්ඛානං, තෙසෙව උපාදානා¹ සමුදයො, ඉදං දුක්ඛං ච සමුදයො ච. සොයෙව දෙසනාහරො.

7. තත් කාමෙසු යෙ න රජ්ජනති,² තෙ ආදිනවානුපස්සනාය පජ්ජනති, ඉතිස්ස කාමධාතුයා නික්ඛමිතුකාමතා, අයං වුච්චති. නෙක්ඛමිච්ඡන්දෙ, යො තත් අනභිසංඝාරානං කිඤ්චි විසොධෙති තස්ස ඛාවරා වා? අයං අබ්‍යාපාදමිඡන්දෙ, කිඤ්චි න විහිංසති, අයං විහිංසා³ ඡන්දෙ ඉති නෙක්ඛමමාභිනිභතා තයො ඡන්දා, නෙක්ඛමිච්ඡන්දෙ අබ්‍යාපාදමිඡන්දෙ අවිහිංසාඡන්දෙ, තත් නෙක්ඛමිච්ඡන්දෙ අලොභො, අබ්‍යාපාදමිඡන්දෙ අදෙසො, අවිහිංසාඡන්දෙ අමොහො, ඉමානි නිඤ්ඤාසලමුලානි අමිඤ්ඤ සම්මතෙනසු⁴ පරහිතානි, තෙසං යෙව චතුක්ඛං උපාදානානං නිරෝධාය සංවත්තනති, සචෙ වා පුත කම්මං කරෙය්‍ය කණ්ණං වා සුක්ඛං වා, තස්ස විපාකභානාය සංවත්තනති. ඉදං කම්මං අකණ්ණං අසුක්ඛං කම්මකඛායාය සංවත්තනති. තත් යො තිණ්ණං අකුසලමුලානං නිරෝධො, අයං නිරෝධො, සොයෙව ඛමෙව, තත් පටිපදාති, ඉමානි දො සම්මානි, ඉමානි චත්තාරි සම්මානි. ආවුට්ඨො භාරො.

8. “කාමෙසු සත්තා”ති යෙ සෙක්ඛා, තෙ ඵකෙනෙවාකාරෙන සත්තා, යෙ පුපුජ්ජනා, තෙ ද්විභාකාරෙහි සත්තා. තත්ථං පඤ්ඤා යො විභජ්ජන්‍යාකරණියෙ චත්තබ්බො. කිඤ්චාපි සොතාපනො පටිසෙවති,⁵ නො ච බො අභිනිවෙතෙ සත්තො සො හි⁶ අපචයාය පහදති, න උපචයාය සෙක්ඛො හි කිලෙසවසෙන කාමෙ පටිසෙවති. පුපුජ්ජනො පන කිලෙසසමුට්ඨානාය කාමෙ පටිසෙවති. තත් කාමෙසු සත්තානං චතුමිඤ්ඤානි විභජ්ජන්‍යාකරණියො. අයං විභජ්ජති.

9. ‘පටිච්චනතො’ති කාමෙ යෙ නෙව සජ්ජනති න ච සංයොජ්ජෙහි සංසුත්තා, තෙ ඕඤ්ඤං තරිස්සනති විපුලං මහත්තත්ත’නති. අයං සුත්තස්ස පටිපකෙක්ඛා.

10. ‘වෙච්චන’නති යො කාමෙසු සත්තො යො ච තත් කාමා-නං ගුණො තත් විසො සත්තො යෙපි කාමානං ආභාරා ඛමිච්චා තත් විසො සත්තො තත්ථමං කාමානං වෙච්චනං, පංකො රාජො සලලං ගණෙක්ඛා ඊති උපද්දවොති. යානි වා පන අඤ්ඤාති වෙච්චනානි. තත් විසො සත්තොති වෙච්චනං සත්තො බ්බො ඉච්ඡිතො ගටිතො⁷ අපෙක්ඛාසිතො කාමෙ අප්ඤ්ඤාපනො පරිමුත්තො තබ්බහුලවිහාරීති. යානි වා පන අඤ්ඤාති වෙච්චනානි, අයං වෙච්චනො නාම.

1. උපාදානො - මජ්ඣං, PTS.	5. විහිංසා - මජ්ඣං, PTS.
2. පජ්ජනති - මජ්ඣං, PTS.	6. තස්සා යං - මජ්ඣං, PTS.
3. කිඤ්චි විහිංසති - මජ්ඣං, PTS.	7. පටිසෙවනාය - මජ්ඣං, PTS.
4. සම්මතෙනසු - ම. PTS.	8. යො හි - ම. PTS.
9. ගතිතො - PTS	

ඒ සතර උපාදනයන්ගෙන් යම් ස්ත්‍රියක් හෝ පුරුෂයෙක් හෝ උපාදන සහිත වේ ද ඒ පඤ්ච ස්කන්ධයනට (දුක්ඛ ?) ඒ උපාදන යෝ මැ සමුදයයි. මේ දුක්ඛය ද සමුදය ද වේ. එය මැ දෙයනාහාරයි.

07. එහි යම් කෙනෙක් කාමයන්හි නො ඇලෙත් ද ඔහු ආදීනවානුපස්සනායෙහි යෙදෙති, මෙසේ ඔහුගේ කාමධාතුවෙන් නික්ම යනු කැමැති බව වේ. මේ භෞත-ක්‍රමාවර්ෂද යයි කියනු ලැබේ. (යා තත්ථ.....ධාවරා වා?) මේ අව්‍යාපදවර්ෂද යැ, කිසිවකුට හිංසා නොකෙරේද, මේ අවිහිංසාවර්ෂද යැ. මෙසේ භෞතක්‍රමයෙන් එළවන ලද නෙකබ්මවර්ෂන්ද අව්‍යාපදවර්ෂන්ද අවිහිංසාවර්ෂන්ද යැ, මෙසේ භෞතක්‍රමයෙන් එළවන ලද නෙකබ්මවර්ෂන්ද අව්‍යාපදවර්ෂන්ද අවිහිංසාවර්ෂන්ද යන තුන් ඡන්දයෝ වෙති. එහි නෙකබ්මවර්ෂන්දය අලොභ යැ, අව්‍යාපදවර්ෂන්දය අද්‍යෙය යැ, අවිහිංසාවර්ෂන්දය අමොහ යි, මේ තුන් කුශලමූලයෝ අප්පසම්මත්තධර්මයන්හි සංග්‍රහ වෙති. එ මැ සතර උපාදනයන්ගේ නිරෝධය පිණිස පවත්නාහුය, ඉදින් යළි කෘෂ්ණ වූ මහා ඉක්කු වූ හෝ කර්මයක් කරන්නේ නම්, ඒ කර්මයාගේ විපාක භාතිය පිණිස පවත්නාහ. අකාශන අසුන්න වූ මේ කර්මය කර්මත්ථය පිණිස පවතී. එහි තුන් අකුසල මූලයන්ගේ යම් නිරෝධයෙක් ඇද්ද මේ නිරෝධ යැ, ඒ ධර්මය මැ එහි ප්‍රතිපද වේ යැයි මේ (නිරෝධ මග්ග යන) සත්‍යයෝ දෙදෙනා වෙති. මේ චතුස්සත්‍ය යෝ යි, ආවත්ත හාර යි.

08. “කාමෙසු සන්තා” යනු යම් ශෛක්ෂ කෙනෙක් වෙත් ද, ඔහු එක් මැ අසු රෙකින් ඇලුණාහු යැ, යම් පුහුදුන් කෙනෙක් වෙත් ද, ඔහු දෙ අසුරෙකින් ඇලුණාහු යැ, එහි මේ ප්‍රශ්නය බෙදා විසඳියැ යුතු යයි කියැයුතු යැ, එකෙක් ඇත : මොහොත්ත පුද්ගල (කාමයන්) සේවනය මකරෙයි, නොද අභිනිවෙසයෙන් ඇලුණේ වෙයි, හේ වනාහි අපවය පිණිස වැයම් කෙරෙයි, උපවය පිණිස නො වේ. ශෛක්ෂ වූ කළි කෙලෙස් විසින් කාමයන් යෙවුනේ යැ, පුහුදුන් පුද්ගල වැලින් ක්ලෙශයන් ඉපැදීම පිණිස කාමයන් යෙවන කෙරෙයි, එහි කාමයන්හි ඇලුණවුන්ගේ චතුරෝස නරණය කරන්නේ යැ යන කරුණ විභාග කොට විසඳියැ යුත්තේ යි. විභන්තිහාර යි.

09. “පරිවත්තන” යනු; යම් කෙනෙක් කාමයන්හි නො මැ ඇලෙත් ද, සංයෝජනයන් හා නො යෙදෙත් ද, ඔහු විපුල වූ මහත් වූ ඔසය කරණය කරන්නාහු යැ, යන මේ සුත්‍රයාගේ ප්‍රතිපක්ෂ යි.

10. “වෙවචන” යනු; යමෙක් කාමයන්හි ඇලුණේද, එහි යම් කාමගුණයෙකුත් වේ ද, එහි පිවිසියේ ඇලුණේ වෙයි. කාමයන්ට ආහාර වූ යම් ධර්ම කෙනෙක් වෙත් ද, එහි පිවිසියේ ඇලුණේ වෙයි, එහි මේ කාමයන්ට වෙවචන යැ : ‘භාක යැ රජස් යැ ශල්‍ය යැ ගණ්ධ යැ රිකි යැ උපද්‍රව’ යැයි යළි යම් අන්‍යත් වෙවන කෙනෙක් ඇද්ද ඔහු’යි. එහි පිවිසියේ යනු වෙවචන යි. ‘සත්ත යැ ඛන්ධ යැ මුච්ඡන යැ ගථිත යැ අප්කොසිත යැ කාමයෙහි අප්කොපන්න යැ පරිමුත්ත යැ තඛිබ්බුල විහාරි යැයි, යළි යම් අන්‍යක් වෙවචන වෙත් ද ඔහු යි, මේ වෙවචන” නම්.

11. කාමපපචාරපඤ්ඤානතියා කිලෙසගොචරපඤ්ඤානතියා පඤ්ඤා-
තනං¹ විතනනති වෙවචනං, සතෙනා තබ්බසුලචිභාරීති යාති වා පන
අඤ්ඤාති. ඉමෙ කාමපපචාරපඤ්ඤානතියා කිලෙසගොචරපඤ්ඤානතියා
පඤ්ඤාතනා බිජ්ජපඤ්ඤානතියා පඤ්ඤාතනා, සඛ්ඛාරා සංයෝජන-
පඤ්ඤානතියා පඤ්ඤාතනා, උපාදානං හෙතුපඤ්ඤානතියා පඤ්ඤාතනං,
පුග්ගලො පුග්ගලපඤ්ඤානතියා පඤ්ඤාතෙනා.

12. ඔතරණො'ති ඉමං පටිච්චසමුප්පාදෙ දුක්ඛං ච සමුදයො ච.
යෙ කිලෙසා යෙ සඛ්ඛාරා සංයෝජනාති ච පඤ්ඤාසු බිඤ්ඤාසු
සඛ්ඛාරකභිඤ්ඤාසු ධම්මායතනෙසු අකුසලා ධම්මායතනාති, ඉද්දියෙසු
සුඛිද්දියං ච, සොමනසසිද්දියං ච, අයං ඉද්දියොතරණො :

13. සොඛනොති එතතකො, එසෙව අරමො නිද්දිසිතබ්බො
සුතතතො.

14. 'අඛිට්ඨානො'ති ඉමෙ ධම්මා අත්ථි එකත්තනාය පඤ්ඤාතනා,
අත්ථි වෙමත්තනාය. යෙ සඤ්ඤා බාහිරො කාමෙ? තෙ වෙමත්තනාය
පඤ්ඤාතනා. පඤ්ඤාසු කාමඉණ්ණෙසු සත්තනාති පරිසුට්ඨානවිපල්ලාසා
වෙමත්තනාය පඤ්ඤාතනා, 'ඔසං තරෙය්‍යං විපුලං මහත්ත'නති අවිජ්ජා
එකත්තනාය පඤ්ඤාතනා.

15. 'පටිකඛාරො'ති තස්ස කො හෙතු කො පට්ඨයො :
අරමමණපට්ඨයනාය පට්ඨයො. අයොතිසො ච මනසිකාරො සන්තිස්ස-
යස්ස පට්ඨයනාය පට්ඨයො. අවිජ්ජා සමනන්තරපට්ඨයනාය පට්ඨයො.
රාගාද්වසයො හෙතුපට්ඨයනාය පට්ඨයො. අයං හෙතු, අයං පට්ඨයො.

16. සමාරොපනො පට්ඨයො'ති යෙ කාමෙසු සත්තා සුගතා
සුරුපා''ති අයං කාමධාතුයා ඡන්දෙ රාගො, තෙ අපුඤ්ඤාමයා
සඛ්ඛාරා. තෙ කිංපට්ඨයා, අවිජ්ජාපට්ඨයා. තෙ කිස්ස පට්ඨයා,
විඤ්ඤාණස්ස පට්ඨයා. ඉති අවිජ්ජාපට්ඨයා සඛ්ඛාරා, සඛ්ඛාරපට්ඨයා
විඤ්ඤාණං. -පෙ- (යාචි ජරාමරණං) එමමෙතස්ස කෙවිලස්ස මහතො
දුක්ඛකඛිකිස්ස සමුදයො හොති. (එකං සුත්තං ගතං. පඤ්චනිවරණීකං
සුත්තං කාතබ්බං.)

7-3

1. තත්ථ කතමො දෙසනාභාරො නාම : යා ච අභිජ්ඣා යො ච
බ්‍යාපාදෙ යං ච උග්ගච්චං, අයං තණ්හා, යං ච විනම්භං යං ච
කුකකුච්චං යා ච විචිකිච්ඡා, අයං දිට්ඨි. යා පන කායස්ස අකමමනියතා
කිඤ්ඤාපි තං මිඤ්ඤා, නො තු සභාවකිලෙසනාය කිලෙසො, ඉති යා ච
විතතසල්ලියනා' යා ච' කායකමමනියතා' අයං පකෙඛපකිලෙසො'
න තු සභාවකිලෙසො, තත්ථ අත්තසඤ්ඤානුපට්ඨනං' කිලමථො.

1. පඤ්ඤාතනා - ම, PTS.

2. විතනං සල්ලිතනාය ච - PTS.

3. කායකමමනියතා - PTS.

4. පකෙඛපකිලෙසො - මජ්ඣං, PTS.

11. කාමොපචාරපඤ්ඤාත්තියෙන් ක්ලෙශගොචර ප්‍රඥප්තියෙන් පනවන ලද 'චිත්ත' යනු වෙච්චන යැ, 'සත්ත' යැ 'නබ්බුලවිහාරි, යනු ද යළි යම් අත්‍යන් වෙච්චන වෙන් ද මොහු කාමොපචාර පණ්ණාත්තියෙන් ක්ලෙශගොචරපඤ්ඤාත්තියෙන් විජපඤ්ඤාත්තියෙන් පනවන ලද්දහු යැ, සංස්කාරයෝ සංයෝජන පඤ්ඤාත්තියෙන් පනවන ලදහ, උපාදාය හෙතුපඤ්ඤාත්තියෙන් පනවන ලද, පුද්ගල පුත්ගල පඤ්ඤාත්තියෙන් පනවන ලදි.

12. "ඔතරණ" යනු මේ දේශනායෙන් පටිච්චසම්ප්පාදය, දුක්ඛ සත්‍යය හා සමුදය සත්‍යය ද, යම් කෙලෙස් කෙතෙක් යම් සංස්කාර කෙතෙක් වෙන් නම් ඔහු ද, සංයෝජන යෝ ද, පඤ්චස්කන්ධයන් කෙරෙහි සංස්කාර ස්කන්ධය ද, ධර්මායතනයන් කෙරෙහි අකුශලධර්මායතනයෝ ද, ඉන්ද්‍රියයන් කෙරෙහි සුඛින්ද්‍රිය හා සොමනස්සින්ද්‍රිය ද, දුක්ඛිය යුත්තාහ. මේ ඉන්ද්‍රියෝ තරණ ය.

13. "සොධන" යනු මෙතෙක් ම මැ දනගනු කැමැති අර්ථ සංඛ්‍යාත ආරම්භය ඔද්ධ යැ, සුත්තාර්ථය දුක්ඛියැ යුතු.

14. "අධිවිධාන" යනු මේ ධර්මයෝ (සාමාන්‍යයෙන් දෙසින හෙයින්) එකත්තතා යෙන් පනවන ලද්දහු ඇත, විසෙසදෙසින වූ වෙමත්තතායෙන් පනවන ලද්දහු ඇති. ඛාහිර කාමයෙහි යම් සංඤ කෙතෙක් ඇද්ද (?) ඔහු වෙමත්තතායෙන් (වෙසෙසින්) පනවන ලදහ. පස්කම් ගුණයෙන් ශක්ත වූහ' යි පරිසුච්චාන විපල්ලාසයෝ වෙමත්තතායෙන් පනවන ලදහ. ඔසං තරෙය්‍යං විපුලං මහන්තං යි අවිද්‍යාව එකත්තතායෙන් පනවන ලද.

15. "පටික්ඛාර" යනු ඒ ධර්මයට හෙතු කවරෙ යැ ප්‍රත්‍යය කවරෙ යැ : ආරම්භණ ප්‍රත්‍යයායෙන් ප්‍රත්‍යය වෙයි, අයෝනිසොමනසිකාරය යන්තිග්‍රා ප්‍රත්‍යයායෙන් ප්‍රත්‍යය වෙයි, අවිද්‍යාව සමනන්තර ප්‍රත්‍යයෙන් ප්‍රත්‍යය වෙයි. ධාතානුසං හෙතු ප්‍රත්‍යයායෙන් ප්‍රත්‍යය වෙයි. මේ හෙතු යැ මේ ප්‍රත්‍යය යි.

16. "සමාරොපණපට්ඨය" යනු යම් සංඛාර කෙතෙක් "කාමෙසු සත්තා සුගතා සුරූපා" යි මේ කාමධාතුයෙහි ඡන්ද යැ රාග යැ, ඔහු අපුණ්‍යමය සංඛාරයෝ යැ, ඔහු කුමක් ප්‍රත්‍යය කොට ඇත්තාහු ද : අවිද්‍යාව ප්‍රත්‍යය කොට ඇත්තාහ. ඔහු කුමකට ප්‍රත්‍යය වෙන් ද : විඤ්ඤායට ප්‍රත්‍යය වෙති. මෙසේ අවිද්‍යාප්‍රත්‍යයෙන් සංස්කාරයෝ වෙති, සංස්කාරප්‍රත්‍යයෙන් විඤ්ඤාය වෙයි. . . . . (ජරාමරණ දක්වා විස්තර කළයුතු යැ. මෙසේ තෙල කෙවල වූ මහත්වුද්‍රුංචස්කන්ධයාගේ සමුදය වේ. (තෙල සූත්‍රය කාමච්ඡන්ද වශයෙන් කියන ලද, පඤ්චනිවරණික කොට සූත්‍රය විස්තර කළ යුතු)

7 — 3.

1. එහි දෙයනාහාර නම් කවරෙ යැ : යටි අභිධ්‍යාවක් යම් ව්‍යාපාදයක් යම් උද්ධව්ව යෙක් වේ ද, මේ තණ්හා යැ, යම් ජිනමිද්ධයෙක් යම් කුක්කුච්චයෙක් යම් විචිකිච්ඡාවක් වේද මේ දිවයි යැ. යළි නාමකායයාගේ යම් අකර්මණ්‍යාවක් වේ ද, එය මිද්ධය වූයේ නම් ස්වභාවක්ලෙශතායෙන් කෙලශයෙක් නො වේ. මෙසේ යම් චිත්තයාගේ හැකුළුත්තුවක් යම් කාය-අකර්මණ්‍යාවක් වේ ද, මේ ප්‍රක්ෂේපත්ලෙශයෙක, ස්වභාවක්ලෙශ යෙක් නො වේ. එහි ආත්මසංඤයෙන් අනුපට්ඨ වූයේ ක්ලමප්‍ර යැ, කුක්කුච්චයෙන්

කුකකුච්චානුපච්චිතං¹ පිනං, යං විතතස්ස ලියනා, ඉති ඉමෙ පඤ්ච, නිවරණං චතතාරි නිවරණානි සභාවකිලෙසා, පිනමිඬං නිවරණපකෙඛ-පකිලෙසො. යථා චතතරො ආසවා සභාවආසවනාය ආසවා, නො කු විතතසාසවනාය ආසවා සභාවනාය ආසවා. පකෙඛපා ආසවනාය ආසවා. අථ පනාහ. සුක්කන්තං යෙන තෙ සමපයුත්තා වා විපපයුත්තා වා ආසවා, තෙයෙව එතෙ චතතබ්බා සාසවා වා අනාසවා වා.

2. තත්ථ කතමො විවයො : අභිජ්ඣා කාමතණ්හා රූපතණ්හා භවිතණ්හා. යං වා පන කිඤ්චි අජෙඤ්ඤාසානගතං සාසවං අභිජ්ඣාතස්ස මෙත්තානුපසයි යො² අනත්ථං චරති, තත්ථ යො බ්‍යාපාදං උපපාදෙති, අචරි චරිස්සනිති. එවං පන ආසානවච්ඡුති කත්තබ්බානි.

3. තස්සෙවං බ්‍යාපාදනුපසයිස්ස³ කිලෙසො යො පරිදුභො කායකි-ලමථො අකමමිතයනා මිඬං විතතානුපසයිස්ස පටිඝාතෙන බීයනා⁴ ඉදං පිනමිඬං⁵ තත්ථ අභිකරණඅවුපසමො, ඉදං උඬව්වං. යං කිං කථමිති⁶ ඉදං කුකකුච්චං. යං යථා ඉදං සන්තිරණං, අයං විචිකිච්ඡා.

4. තත්ථ අවිජ්ජා ච තණ්හා ච අත්ථි, ඉදං පරිසුච්චානං. ආවරණං නිවරණං ඡදනං උපකකිලෙසො ච අත්ථි, ඉදං කාමච්ඡදෙ කාමරාග-පරිසුච්චානස්ස පදව්චනං. බ්‍යාපාදෙ බ්‍යාපාදපරිසුච්චානස්ස පදව්චනං පිනමිඬං පිනමිඬපරිසුච්චානස්ස පදව්චනං. උඬව්වකුකකුච්චං අවිජ්ජා-පරිසුච්චානස්ස පදව්චනං, විචිකිච්ඡා විචිකිච්ඡාපරිසුච්චානස්ස පදව්චනං, කාමරාගපරිසුච්චානං අනුසංසංයොජනස්ස පදව්චනං, බ්‍යාපාදපරි-සුච්චානං පටිඝසංයොජනස්ස පදව්චනං, පිනමිඬපරිසුච්චානං මානසං-යොජනස්ස පදව්චනං. අවිජ්ජාපරිසුච්චානං ච විචිකිච්ඡාපරිසුච්චානං ච දිව්චිසංයොජනස්ස පදව්චනං.

5. තත්ථ කතමො ලක්ඛණො භාරො : කාමරාගපරිසුච්චානෙ වුත්තෙ සබ්බානි පරිසුච්චානානි වුත්තානි භොනති⁷, සංයොජනෙසු වුත්තෙසු සබ්බසංයොජනානි වුත්තානි භොනති. අයං ලක්ඛණො භාරො.

6. තත්ථ කතමො චතුබ්‍යුභො භාරො : යෙ ඉමෙ පඤ්ච නිවරණා ක්කිහපට්ඨකෙඛා, යො දුක්ඛසමුදයො. යං එලං, ඉදං දුක්ඛං. තත්ථ කාමච්ඡදස්ස තෙක්ඛමමවිතකෙකා. පට්ඨකෙඛා. බ්‍යාපාදස්ස අබ්‍යාපාද-විතකෙකා පට්ඨකෙඛා. තිණණං නිවරණානං අවිහිංසාවිතකෙකා පට්ඨකෙඛා. ඉති ඉමෙ තයො විතකා, තෙක්ඛමමවිතකෙකා සමාධි-කකිං හජති, අබ්‍යාපාදවිතකෙකා සීලකකිං හජති, අවිහිංසා-විතකෙකා පඤ්ඤකකිං හජති. ඉමෙ තයො බිකු, අරියො අව්ච්චිති-කො මහෙසා, නිවරණපසභානාය සංවතනති, යං නිවරණපසභානං, අයං නිරොධො. ඉමානි චතතාරි ඛම්මානි. අයං චතුබ්‍යුභො භාරො.

1. නුප විතතං - මජ්ඣං, PTS.

2. පකෙඛ - මජ්ඣං, PTS.

3. මෙත්තානුපසයි යො - PTS

4. බීයනා - ම.

5. පිනමිඬං - ම.

6. කථමිති - ම. PTS.

7. - භොනති - මජ්ඣං, PTS.

අනුපවිත වූයේ චිත්තයාගේ හැකිළීම වූ ටීන යැ. මෙසේ මේ පඤ්චනිවරණයෝ සතර නිවරණ වූවාහු ස්වභාව ක්ලෙශයෝ යැ. ටීනමිද්ධය නිවරණයෙහි ලා ප්‍රක්ෂෙපක්ලෙශ යෙකි. යම්සේ සතර ආසුවයෝ ස්වභාවආසුවතායෙන් ආසුව වෙත් ද, එතෙකුදු වත් චිත්තයාගේ සාසුවතායෙන් ආසුව නොවූවාහු ස්වභාවතායෙන් ආසුව වෙත් ද, (පකෙඬ ?) ආසුවභාවයෙන් ආසුව වෙත්, එයින් කීහ : (සුත්තං තං . . . . . සාසවා වා අනාසවා වා ?)

•

2. එහි විවය කවරෙ යන් : අභිධ්‍යාව කාමනණ්හා යැ රූපනණ්හා යැ භවනණ්හා යි. යළි යම් කිසි අධ්‍යව්‍යානයට ගිය සාසුව වූ හටගත් අභිධ්‍යා ඇත්තකුගේ මෙමන්ත්‍රීය දක යමෙක් අතර්ථ කෙරේද, එහි යමෙක් ව්‍යාපාදය උපදවා ද, අතර්ථ කළේය, කරන්නේ යයි. මෙසේ ආසානවස්තු විස්තර කළයුත්තාහු ය.

3. මෙසේ ව්‍යාපාදය දක්නාවූ ඔහුගේ ක්ලෙශය යම් පරිද්දෙකින් කායක්ලමථුවක් අකර්මණ්‍යතායෙන් මිද්ධයක් වේ ද, චිත්තානුදර්ශී වූවහුගේ මකාපයෙන් දෙස් පහළ කිරීමෙන් වේ ද, මේ ටීනමිද්ධ යැ, එහි අධිකරණයාගේ නොසන්තිදීමෙන් වේ ද, මේ උද්ධව්ව යැ, යමක් කීමෙක කෙසේ ද ? යන මේ කුක්කුච්ච යැ, යමක් මේ යම්සේ ද, එබඳු යයි යම් සන්තීරණයක් වේ ද මේ විවිකිච්ඡා යි.

4. එහි අවිද්‍යාව ද තෘෂ්ණාව ද ඇත, මේ පරිපූර්ණය යැ, ආවරණ නිෂරණ ඡදන උපක්ලෙශ ද ඇත, මේ කාමච්ඡන්දය කාමරාග පරිපූර්ණයට පද්ධතා යැ, ව්‍යාපාදය ව්‍යාපාදපරිපූර්ණයට පද්ධතා යැ, ටීනමිද්ධය ටීනමිද්ධපරිපූර්ණයට පද්ධතා යැ, උද්ධව්වකුක්කුච්චය අවිද්‍යා පරිපූර්ණයට පද්ධතා යැ, විවිකිච්ඡාව විවිකිච්ඡාපරිපූර්ණයට පද්ධතා යැ, කාමරාගපරිපූර්ණය අනුසය සංයෝජන දෙකට පද්ධතා යැ, ව්‍යාපාදපරිපූර්ණය ප්‍රතිසංයෝජනයට පද්ධතා යැ, ටීනමිද්ධ පරිපූර්ණය මානසංයෝජනයට පද්ධතා යැ අවිජ්ජාපරිපූර්ණය හා විවිකිච්ඡාපරිපූර්ණය ද දිට්ඨිසංයෝජනයට පද්ධතා යි.

5. එහි ලක්ඛණහාර කවරෙ යැ : කාමරාගපරිපූර්ණය කී කල්හි සියලු පරිපූර්ණයෝ කියනලද්දහු වෙති. සංයෝජනයන් කී කල්හි සියලු සංයෝජනයෝ කියන ලද්දහු වෙත්. මේ 'ලක්ඛණහාර' යි.

6. එහි චතුබ්‍යුහහාර කවරෙ යන් : යම් මේ පඤ්ච නිවරණ කෙතෙක් ධ්‍යානයට ප්‍රතිපක්ෂ ද හේ දුක්ඛසමුදය යැ, (එහි) යම් ඵලයක් ඇද්ද මේ දුක්ඛ යැ, එහි කාමච්ඡන්ද්‍යට තෙත්කුමාරවිතර්කය ප්‍රතිපක්ෂ යැ, ව්‍යාපාදයට අව්‍යාපාදවිතර්කය ප්‍රතිපක්ෂ යැ, (ඉතිරි) තුන් නිවරණයන්ට අවිභිංසාවිතර්කය ප්‍රතිපක්ෂ යි. මෙසේ මේ තුන් විතර්කයෝ යි. තෙක්ථමම් විතර්කය සමාධිස්කන්ධය බෙජෙයි, අව්‍යාපාදවිතර්කය ශීලස්කන්ධය බෙජෙයි, අවිභිංසාවිතර්කය ප්‍රඥස්කන්ධය බෙජෙයි. මේ තුන් ස්කන්ධයෝ ආර්‍ය අෂ්ටාභිතික මාර්ගය යි. එය නිවරණප්‍රභාණය පිණිස පවතී. යම් නිවරණප්‍රභාණයෙක් ඇද්ද මේ නිරෝධ යි. මේ සතර ධර්මයෝ වෙත්, මේ චතුබ්‍යුහ හාර යි.

7. තත් කතමො ආවටො භාරො : පඤ්චනීවරණානි. දස භවනති යදපි අජ්ඣතනං සාරජ්ඣනී, තදපි නීවරණං. යදපි ඛේඤා සාරජ්ඣනී, තදපි නීවරණං. එවං යාම විචික්ඛන්ත, ඉමෙ දස නීවරණං. අජ්ඣතනං ඛේඤා සංයොජනං, ඉමානි දො සංයොජනානි අජ්ඣතනසංයොජනං ච ඛේඤා සංයොජනං ච. තත් අභනති අජ්ඣතනං, මමනති ඛේඤා. සකකායදිට්ඨි අජ්ඣතනං, එකසට්ඨි දිට්ඨිගතානි ඛේඤා. යො අජ්ඣතනං ඡන්දරාගො රුපෙසු අවිතරාගො භවති අවිතව්ඤ්ඤා. එවං යාම විඤ්ඤාණෙ, අයං අජ්ඣතනා තණ්හා. යං ඡසු බාහිරෙසු ආයතනෙසු නිසු ච භවෙසු අපේක්ඛාසානං, අයං ඛේඤා තණ්හා ඉමානි දො සට්ඨානි සංයොජනානි සංයොජනීයා ච ධම්මා, තත් සංයොජනීයෙසු¹ ධම්මෙසු යා නිබ්බද්ධපසසනා ච, අයං මග්ගො. යං සංයොජනපට්ඨානං අයං නිරොධො, අයං ආවතො භාරො.

8. තත් කතමො විභතතිභාරො : සංයොජනනති න එතං එකං-සෙන, මානසංයොජනං දිට්ඨිභාගීයනති න තං එකංසෙන අදිට්ඨමානං නිසංයාම මානං න පජ්ඣති. යො පඤ්ච උද්ධමාගීයො මානො කිඤ්ඤාපි ගො දිට්ඨිපකෙහි සීයො, න තු ඔරමාගීයං සංයොජනං තස්ස පභානාය සංවතනති. යො ච අභංකාරො න පටිඤ්ඤා, යං පනස්ස එවං භොති, කදසු නාමාසං තං සන්තං ආයතනං සවේකත්වා උප-සම්පජ්ජ විහරිස්සාමි. යං අරියං සත්තං ආයතනං උපසම්පජ්ජ විහරිස්සානති. අයං අභිජ්ඣා න ච තං නීවරණං. අත්ථි පන අරහතො කායකිලෙසමිඤ්ඤා ච ඕක්කමති, න ච තං නීවරණං තස්ස පිනමිඤ්ඤා නීවරණනති න එකංසෙන, අයං විභතතිභාරො.

9. පරිවත්තනොති : පඤ්ච නීවරණං පඤ්චඛිකෙන කොතෙන පභානං ගව්ඡනති, අයං තෙසං පටිපකෙහි නීවරණො අසුකස්ස අයං තෙසං පටිපකෙහි නීවරණො අසුකස්ස පටිනාති න අඤ්ඤානු-මිතිනබ්බො, පරමත්මජ්ඣතනං, අයං පරිවත්තනා.

10. තත් කතමො චෙට්ඨනො : කාමව්ඤ්ඤා ඡන්දරාගො පෙම්-නිකතනීති චෙට්ඨනං. නීවරණං ඡදනං උපකකිලෙසො පරිසුට්ඨානනති චෙට්ඨනං.

11. පඤ්ඤාතතිනි : අවිජ්ජාපට්ඨයා කිට්ඨපඤ්ඤාතතියා පඤ්ඤාතති¹ බ්‍යාපාදො විකෙහිපඤ්ඤාතතියා පඤ්ඤාතති, පිනමිඤ්ඤා අසමුග්ගාන-පඤ්ඤාතතියා පඤ්ඤාතති. එවං සබ්බෙපි එතෙ පඤ්ච නීවරණං ඉමමති සුතෙන විකෙහිපපඤ්ඤාතතියා පඤ්ඤාතති.

12. තත් කතමො ඔතරණො : ඉමෙ පඤ්ච නීවරණං අවිජ්ජා ච, තණ්හා ච, තත් අවිජ්ජාමූලා නීවරණං යා තණ්හා ඉමෙ සඛාරා, තෙ අවිජ්ජාපට්ඨයා, ඉමෙ දො ධම්මා පඤ්චසු ඛිකෙසු සඛාරකකිඤ්ඤාපට්ඨා-පනනා, ආයතනෙසු ධම්මායතනං, ධාතුසු ධම්මධාතු, ඉන්ද්‍රියෙසු ඉමෙසං ධම්මානං පද්ධානං සුඛින්ද්‍රියස්ස ච ගොමනස්සින්ද්‍රියස්ස ච ඉන්ද්‍රියස්ස ච සුරිසින්ද්‍රියස්ස ච.

1. සංයොජනෙසු - මජ්ඣං.

7. එහි 'ආවත්තහාර' කවරෙ යැ : පඤ්චනිවරණයෝ දස නිවරණ කෙනෙක් වෙති, අධ්‍යාත්ම වස්තුවෙහි යම් දැඩි ඇලීමක් වේ ද, එ ද නිවරණ යැ, බාහිර වස්තුවෙහි යම් දැඩි ඇලීමෙකුත් වේ ද එ ද නිවරණ යි. විවික්චිතාව දක්වා මෙසේ යැ, මේ දස නිවරණයෝ යි. යම් අධ්‍යාත්ම බාහිර ක්ලෙශයෝ වෙත් ද මොහු අධ්‍යාත්ම සංයොජන ද බිහිද්ධාසංයොජන දැයි සංයොජනයෝ දෙදෙනෙක් වෙති. එහි 'වට්' යැ, යනු අධ්‍යාත්ම යැ, 'මාගේ' යැ යනු බාහිර සංයොජන යි. සන්කායදාෂ්ටිය අධ්‍යාත්ම යැ, එක්සැටක් දාෂ්ටිහු බාහිරයෝ යි. අධ්‍යාත්ම රූපයන්හි යම් ඡන්දරාගයෙක් අවිගත රාගයෙක් අවිගත ඡන්දයෙක් දේ ද එයයි. 'විඤ්ඤාණය' දක්වා මෙසේ යි. මේ අධ්‍යාත්ම තෘෂ්ණා යි. සවාදුරුම් බාහිර ආයතනයන්හි ද තුන් භවයන්හි ද යම් බැසගෙන සිටීමක් වේ ද, මේ බාහිර තෘෂ්ණා යි. සංයොජනයෝ ද සංයොජනීය ධර්මයෝ ද යන මොහු (සමුදය දුක්ඛ යන) සත්‍යයෝ දෙදෙන වෙති. එහි සංයොජනීය ධර්මයන්හි යම් බලවත් විදර්ශනාවක් වේ ද, මේ මාර්ග යැ. යම් සංයොජනයන්ගේ ප්‍රභාණයෙක් ඇද්ද මේ නිරෝධ යි. මේ ආවත්තහාර යි.

8. එහි "විගත්තිහාර" කවරෙ යැ : (සංයොජනන්හි . . . . . අයං විගත්තිහාරො?)

9. "පරිවත්තන" යනු : පඤ්චනිවරණයෝ පඤ්චාසීතිකධ්‍යානයෙන් ප්‍රභාණයට යෙති. මේ ඒ අංගයන්ට ප්‍රතිපක්ෂ නිවරණය අසුචල්භට ප්‍රතිණ යයි (න අඤ්ඤානුමිතිනබ්බ. පරමත්ථමජ්ඣත්තං ?) මේ පරිවත්තනහාර යි.

10. එහි 'වෙච්චනහාර' කවරෙ යැ : කාමච්ඡන්ද යැ ඡන්දරාග යැ ටප්ප යැ නිකන්ති යැ යනු වෙච්චන යි. නිවරණ යැ ඡදන යැ උපක්කිලෙස යැ පරිසුට්ඨාන යැ යනු වෙච්චන යි.

11. "පඤ්ඤන්ති" යනු : අවිද්‍යාප්‍රත්‍යයෙන් (සංස්කාර) කෘත්‍යප්‍රඥප්තියෙන් පැනවීම යැ, ව්‍යාපාදය වික්ෂෙපප්‍රඥප්තියෙන් පැනවීම යැ, ථිතමිද්ධිය අසමුද්ධාන ප්‍රඥප්තියෙන් පැනවීම යැ, මෙසේ සියලු වැ තෙල පඤ්ච නිවරණයෝ මේ යුත්තුවෙහි වික්ෂෙපප්‍රඥප්තියෙන් පැනවීම දේ.

12. එහි "ඔකරණහාර" කවරෙ යැ : මේ පඤ්ච නිවරණයෝ අවිද්‍යාව ද තෘෂ්ණාව ද (මුල් කොට ඇත්තාහ.) එහි අවිද්‍යාව මුල් කොට ඇත්තාහු නිවරණයෝ යැ, යම් තෘෂ්ණාවක් ඇද්ද මොහු සංස්කාරයෝ යැ, ඒ සංස්කාරයෝ අවිද්‍යාව ප්‍රත්‍යය කොට ඇත්තාහ, මේ ධර්මයෝ දෙදෙන පඤ්ච ස්කන්ධයන් කෙරෙහි සංස්කාරස්කන්ධයෙහි බැසගෙන සිටියාහුය, ආයතනයන් කෙරෙහි ධර්මායතන යැ, ධාතුන් කෙරෙහි ධර්මධාතු යැ, ඉන්ද්‍රියයන් කෙරෙහි සුඛන්ද්‍රිය ද යොමනස්සින්ද්‍රිය ද ඉන්ද්‍රීන්ද්‍රිය ද පුරිසින්ද්‍රිය ද යන මේ ධර්මයන්ට පද්ධිථාන යි.

13. තත්ත්ව කතමො සොධිතො භාරො : ඉදං සුතනං යථා ආරබ්භ තික්ඛිතං සො අපේඨා භාසිතො ඉමෙහි පඤ්චගි පදෙහි.

14. තත්ත්ව කාමච්ඡන්දො ච බ්‍යාපාදො ච විවික්ඛිච්ඡා ච න එකතන-
තාය පඤ්ඤානතා. කාමානි න එකතනතාය පඤ්ඤානතා, අථ ඛුද්ධ
වේමනතාය පඤ්ඤානතා. අයං අබ්බිමානො භාරො.

15. තත්ත්ව කතමො පටිකම්මාරො : කාමච්ඡන්දස්ස අයොනිසො
මනසිකාරො සුභාරම්මණපච්චයො, සුභනිමිතනං ච හෙතු බ්‍යාපාදස්ස
අයොනිසො මනසිකාරො ආසාදවිඤ්ඤානි ච පච්චයො, පටිසානුසයො
හෙතු පිනමිඤ්ඤාන පටිසංභාරො පච්චයො, පච්චනිකා කිලම්ථා චලනා
නං ච හෙතු. උභවචක්ඛානකච්චයං රජනීයං¹ ආරම්මණං² අය්‍යාදිගාකිඤ්ඤා
තාව අපරිපුණ්ණං ඤාණං පච්චයො, කාමසඤ්ඤා ච දිට්ඨිඅනුසයො ච
හෙතු. විවික්ඛිච්ඡා නව මානවිධා ආරම්මණං මානානුසයො, සොච
පච්චයො, විවික්ඛිච්ඡානුසයො හෙතු. එතෙ පඤ්ච ධම්මා සහෙතු
සපච්චයො උපපජ්ජන්ති.

16. තත්ත්ව කතමො සමාරොපණො භාරො : ඉමෙ පඤ්ච නිවර්ණා
චතතාරොපි එතෙ අයවා ගණාපි එතෙ සලාපි එතෙ උපාදානාපි
එතෙ තෙසු එව බාහිරෙසු ධම්මෙසු සංකිලෙසභාගියං සුතනනති
පඤ්ඤානති. ගච්ඡති. අයං සමාරොපණො භාරො.

නිද්දිශං සංකිලෙසභාගියං සුතනං.

7 - 4

“මනොපුබ්බභූතමා ධම්මා”ති ගාථා.

1. තත්ත්ව කතමො දෙසනාභාරො : ඉමෙහි සුතෙත කො අපේඨා
ඛකුචවත්ථානෙන විඤ්ඤාණකකඛං දෙසෙති, බාහුවත්ථානෙන මනො
විඤ්ඤාණබාහුං. අයතනවත්ථානෙන මනායතනං, ඉන්ද්‍රියවත්ථානෙන
මනිඤ්ඤං. තස්ස කිං පුබ්බභූතමා ධම්මා, සංඛිතෙතන ඡ ධම්මා,
පුබ්බභූතමා ධම්මා, කුසලමූලානි ච අකුසලමූලානි ච අනිමිතනං ඉමෙහි
සුතෙත කුසලමූලං දෙසිතං. තත්ත්ව කතමා මනොපුබ්බභූතමා ධම්මා,
මනො තෙසං පුබ්බභූතමා, යථාපි බලස්ස රාජා පුබ්බභූතමො, එවමෙව
ධම්මානං මනො පුබ්බභූතමො.

තත්ත්ව නිවිධානං පුබ්බභූතමානං තෙකම්මච්ඡන්දෙන අබ්‍යාපාදච්ඡ-
න්දෙන අවිහිංසාච්ඡන්දෙන, ආලෝභස්ස තෙකම්මච්ඡන්දෙන පුබ්බභූතමො³
අද්දෙසස්ස අබ්‍යාපාදච්ඡන්දෙන පුබ්බභූතමො, අමොහස්ස අවිහිංසාච්ඡන්දෙන
පුබ්බභූතමො.

1. රජනීයං - PTS.

2, ආරම්මනීයං - මජ්ඣං PTS.

3. පුබ්බභූතමා - මජ්ඣං.
පුබ්බභූතමං - PTS.

13. එහි 'සොධනහාර' කවරෙ යැ : මේ සූත්‍රය යමක් අරබයා වදරන ලද ද, ඒ අර්ථය මේ සස්පදයෙන් වදරන ලදී.

14. එහි කාමච්ඡන්දය ද ව්‍යාපාදය ද විවිකිච්ඡාව ද සාමාන්‍යයෙන් (සමානභාවයෙන්) නො පනවනලද 'කාමා' යනු එකත්තනයෙන් නො පනවන ලද, වැලි වෙමත්තනා (විශේෂභාව) යෙන් පනවන ලදී, මේ " අධිවධානහාර " යි.

15. එහි " පරික්ඛාරහාර " කවරෙ යැ : කාමච්ඡන්දයට ශුභාලම්බනය ප්‍රත්‍යය කොට ඇති අයෝනිසොමනසිකාරය ද ඉහනිමිත්ත ද හෙතු යැ, ව්‍යාපාදයට අයෝනිසොමනසිකාරය ද ආසානවස්තු ද ප්‍රත්‍ය යැ, පටිසානුසය හෙතු වෙයි. ටීනපිද්ධයට (කාය-චිත්ත යන්තේ) හැකිළිම ප්‍රත්‍ය යැ, ප්‍රවාත්තියෙනි, ක්ලමථුව ද චලනය ද හෙතුයි. උද්ධවචකක්කව්වයට ඇලුම් කටපුතු ආලම්බනය ද (අස්සාදියාකිත්ථියං?) නො පිරිපුත් ක්‍රවණ ද ප්‍රත්‍ය යැ, කාමසංඤ්ච ද දෘෂ්ටිඅනුශය ද හෙතු යි. විවිකිච්ඡාවට නව මානයට ආලම්බන වූ මානාක්‍රස්සය ද (සොව ?) ප්‍රත්‍ය යැ, විවිකිච්ඡානුසය හෙතු යි. මේ පඤ්ච ධර්මයෝ සහෙතු සප්‍රත්‍යය වැ උපදනාහුයි.

16. එහි ' සමාරොපණහාර ' කවරෙ යැ : මේ පඤ්ච නිවරණයෝ සතරදෙනෙක් ද මොහු ආසුච ද ගණ්ඨ ද ශල්‍ය ද උපාදන ද වෙන්. ඒ බාහිර ධර්මයන්හි මැ ' සංකිලෙසභාගිය සූත්‍ර යැ ' යන ප්‍රඥප්තියට යෙයි. මේ සමාරොපණහාර යි.

සංකිලෙසභාගිය සූත්‍රය දක්වනලදී.

7 - 4.

" මනොපුබ්බතිගමා ධම්මා " යන ගාථාව මෙසේ යැ :

1. එහි " දෙසනාහාරය " කවරෙ යැ : මේ සූත්‍රයෙහි අර්ථ කවර : බන්ධවචන්ථාන යෙන් විඤ්ඤාස්කන්ධය දෙශනා කෙරෙහි. ධාතුච්චන්ථානයෙන් මහාවිඤ්ඤාණධාතු ද, ආයතනච්චන්ථානයෙන් මනායතනය ද, ඉන්ද්‍රියච්චන්ථානයෙන් මනින්ද්‍රිය ද දෙසන සේක. ඒ ගාථායෙහි පූර්වසිගම ධර්මයෝ කවරහු ද : සැකෙවින් ධර්මයෝ සදෙනෙක් පූර්වසිගම ධර්මයෝ යි. නිමිත්තරහිත වැ කුශලමූලයෝ ද අකුශලමූලයෝ ද වෙති. මේ සූත්‍රයෙහි කුශලමූලය දෙකින යි. එහි මනොපුබ්බතිගම ධර්මයෝ කවරහු : ඒ ධර්මයනට මනස පූර්වසිගම යැ, යම්සේ බලසෙනහට රජ පූර්වසිගම ද, එසෙයින් මැ ධර්මයනට මනස පූර්වසිගම යි.

එහි නෙක්ඛම්මච්ඡන්ද අව්‍යාපාදච්ඡන්ද අවිභිංසාච්ඡන්ද යන තෙවැදෑරුම් පූර්වසිගමයන් අතුරෙන් අලොභයට නොප්‍රමුඛයව්ඡන්දයෙන් පෙරදැරි වෙයි, අදෙසයට අව්‍යාපාදච්ඡන්ද යෙන් පෙරදැරි වෙයි, අදොභයට අවිභිංසාච්ඡන්දයෙන් පෙරදැරි වේ.

තත්ත්වය 'මනෝසංකල්පය' නි මනසා ඉමෙ ධර්මා උසංචා, මනෝසංකල්පය නිමිත්තය, මනෝසංකල්පය ඉමෙසං ධර්මා, මනෝසංකල්පය නිමිත්තය ජෙට්ඨාති මනෝසංකල්පය ධර්මා, මනෝසංකල්පය නිමිත්තය ජෙට්ඨාති මනෝසංකල්පය.

මනෝසංකල්පය' නි යත් මනෝසංකල්පය, තත්ත්වය ඉමෙ ධර්මා ගම්මානාති මනෝසංකල්පය. යත් මනෝසංකල්පය යි සංගම්මාති අසංකල්පය වා කොපි සිංහංගාමිකො ධර්මා මනෝසංකල්පය' නි පක්ඛිගාමිකොති, එවමෙව ඉමෙ ධර්මා මනෝසංකල්පය ගම්මානාති, තත්ත්වය ඉමෙ ධර්මා ගම්මානාති මනෝසංකල්පය.

තෙ තිථිඛා ජෙට්ඨාති මනෝසංකල්පය වා සංකල්පය. සංකල්පය වා කොපි සිංහංගාමිකො ධර්මා මනෝසංකල්පය' නි පක්ඛිගාමිකොති, එවමෙව ඉමෙ ධර්මා මනෝසංකල්පය ගම්මානාති, තත්ත්වය ඉමෙ ධර්මා ගම්මානාති මනෝසංකල්පය.

තත්ත්වය 'මනෝසංකල්පය' නි මනෝසංකල්පය. 'මනෝසංකල්පය' නි මනෝසංකල්පය. 'කොපි සිංහංගාමිකො' නි කොපි සිංහංගාමිකො. ඉමෙති ඉමෙසං සුභතො දසකුසලකම්මපථා පරමාපි සත්තා සිලවා සො භවති නිව්ඛිතියං න ලොකනිසංයාය, වාසනාභාගියං සුභතං භවති. අයං දෙසනා.

2. තත්ත්වය කතමො ජිව්ඤ්ඤා භාරො : 'මනෝසංකල්පය ධර්මය' නි කුසලකම්මපථා වා අධිකාරකම්මපථයාති. ඉදං සුභතං.

3. සුභතාති : දසකුසලකම්මපථායං යො විපාකො සො සුභතෙදනිසො අධිකාරකම්මපථයො. 'මනෝසංකල්පය' නි අනුගම්මාති, අනුගම්මාති එසං සුභතං.

4. පදධානාති : අධිකාරකම්මපථයං මනෝසංකල්පයානං පදධානං. 'මනෝසංකල්පය ධර්මය' නි සංකල්පයානං ඉමෙ ධර්මා පදධානං. 'මනෝසංකල්පය' නි යො චෙතසො පසාදො, ඉදං සද්ධිසංයො පදධානං. 'මනෝසංකල්පය' නි සම්මානාති, 'කොපි සිංහංගාමිකො' නි සම්මානාති සම්මානාති වා සම්මානාති පදධානං.

5. ලක්ඛණාති : ඉති පුබ්බකම්මා ධර්මාති වෙදනාපුබ්බකම්මාපි එතෙ, සංකල්පපුබ්බකම්මාපි එතෙ, සංකල්පපුබ්බකම්මාපි එතෙ. යෙ කෙපි ධර්මා සංකල්පාති සංකල්ප පුබ්බකම්මා එතෙසං ධර්මානං. 'තතො නං සුභතෙදනිසො' නි සොමනසංයො නං අනෙති යං සුභතෙදනිසො තදපි නං සුභතං තදපි අනෙති.

6. තත්ත්වය කතමො 'මනෝසංකල්පය' භාරො : මනෝසංකල්පය' නි ඉදං එකාතිවිචිතං නි කාරණං, සංකල්පයෙව ඉමෙ ජිව්ඤ්ඤාණකායා, ඉමෙති භගවතො කො අධිපායො : යෙ සුභතො අනෙති, තෙ මනං පසාදොතිති අයං ඉමෙති සුභතො භගවතො අධිපායො. අනෙති පුබ්බකම්මෙව නිද්දිවෙයො.

1. සංකල්පයෙයාති - මජ්ඣං, PTS.

2. එකාතිවිචිතං - මජ්ඣං, PTS.

එහි “ මනෝසෙවියා ” යනු : මේ දහම්හු මනසින් උත්සාහයෙන්, නොහොත් සිතීන් නිර්මිතයන්, සිත මැ මේ දහමුත්තට ශ්‍රේෂ්ඨ නු යි සිත මැ මේ දහමුත්තට ජ්‍යෙෂ්ඨ නු යි සිත මැ මේ දහමුත්තට අධිපතිබව කෙරේ නු යි ‘ මනෝසෙවියා ’ නම් වෙති.

“ මනෝජව ” යනු : යම් තැනෙක සිත යේ ද, මේ දහම්හු එහි යෙන් නු යි “ මනෝජව ” නම් වෙති. යම්සේ වාතය වහා යේ ද, වහා යන අත් කිසිවෙක් වේ ද, වාතජව යයි පක්ෂිගාමික යයි කියනු ලැබේ ද, එසෙයින් මැ මේ දහම්හු සිතීන් උපදවනු ලබන්නාහු යෙති. එහි මේ දහම්හු යෙන් නු යි ‘ මනෝජව ’ නම් වෙති.

ඔහු ත්‍රිවිධ වෙති : ඡන්දයෙන් උපදවනලද්දහු ද අනාචල යාකල්ප ඇත්තාහු ද වෙති. කායික සුවර්තය වාචසික සුවර්ත යැයි යන්වැදූරුව ද වෙති. ඔහු දස කුශලකර්මපථයෝ වෙති.

එහි “ මනසා වෙ පසන්තෙන ” යනු : මනාකර්ම යැ, ‘ භාසනි වා ’ යනු වාක්කර්ම යැ, “ කරොති වා ” යනු කායකර්ම යි. මේ පදයන්ගෙන් මේ සූත්‍රයෙහි දස කුශලකර්ම පථයෝ පරම වූවාහු නමුදු සිල්වත් වූ හේ වට්ටයෙහි වෙයි, ලොකනිර්යාණය පිණිස නොවේ. වාසනාභාගියසූත්‍ර වෙයි. මේ දෙසනාහාර යි.

2. එහි ‘ විවයගාර ’ කවරෙ යැ : “ මනෝපුබ්බඛගමා ධම්මා ” යනු මේ සූත්‍රය අෂ්ටාධගසමාක්ෂ්ව ඇති කුශලමූලයෝ ද වෙති.

3. ‘ යුත්ති ’ යනු : දස කුශලකර්මපථයන්ගේ යට විපාකයක් ඇද්ද හේ සුඛවෙදනිය වූයේ (අව්‍යාපාදස්සඛගමානො ?) ‘ ඡායාව අනපායිති ’ යනු අනුව යෙයි. තෙල යුක්තිය ඇති.

4. “ පදට්ඨාන ” යනු : අටළොස්වැදූරුව මනෝපවිචාරයන්ට ආසන්න කාරණ වෙයි. ‘ මනෝපුබ්බඛගමා ධම්මා ’ යනු : සියලු කුශලපක්ෂයට මේ ධර්මයෝ පදට්ඨාන යැ, ‘ මනසා වෙ පසන්තෙන ’ යනු : චිත්තයාගේ යම් ප්‍රයාදයක් ඇද්ද මේ පැහැදීම සද්ධිත්ත්වයට පදට්ඨාන යැ. ‘ භාසනි වා ’ යනු : සමයග්වචනයට පදට්ඨාන යැ. ‘ කරොති වා ’ යනු : සමයක්කර්මාන්තයට ද සමයග්විභාගයාමයට ද පදට්ඨාන යි.

5. “ ලක්ඛණ ” යනු : මෙසේ ‘ පුබ්බඛගමා ධම්මා ’ යනු මොහු වෙදනාපූර්වඛගම වූවාහු ද වෙති, මොහු සංඤ්ජුර්වඛගම වූවාහු ද වෙති, මොහු සංස්කාරපූර්වඛගම වූවාහු ද වෙති, තෙල දහමුත්තට යම් කිසි ධර්ම කෙනෙක් සහජාන වූවාහු ද ඒ සියල්ලෝ පූර්වඛගම වෙති. ‘ තතො නං සුඛමන්වෙති ’ යනු : සොම්නස ද (ඔහු අනුව යෙයි, යම් සුව එළවන යෙවණැල්ලක් ඇද්ද (එමෙන්) සුවය ඔහු අනුව යෙයි.

6. එහි ‘ වතුබුහහාරය ’ කවරෙ යැ : ‘ මනෝපුබ්බඛගමා ’ යන මෙය එකාධිවචන නො වෙයි, කරුණු කිම යත් : මොහු සියලු මැ ඡඩ්චිඤ්ඤාකායයෝ වෙති. මෙහි භාග්‍යාවතුන් වහන්සේගේ අභිප්‍රාය කවරෙ යැ : යම් කෙනෙක් සුව කැමැත්තාහු වෙත් ද, ඔහු සිත පහදවා ගනිති, යන මේ මෙමැ සූත්‍රයෙහි භාග්‍යාවතුන් වහන්සේගේ අභිප්‍රාය යි. අර්ථ පළමු මැ දක්වන ලද්දේ යි.

7. යාති හි කුසලමුලානි, තාති අට්ඨානිසංසමන්තා හෙතු, අයං අට්ඨබ්බිකො මග්ගො. දස ථානානි දෙසනාහෙතුනි දෙසනාපට්ඨයා නිද්දෙසනා ව. තත්ථ යං මඤ්ඤ දුක්ඛෙත සහ නාමරූපං විඤ්ඤාණ-සම්මනනි අබේගන කුසලමුලං පටිසති. අයං අප්පනිනභූමියං සමුදයො. යං තෙසං පභානං, අයං නිරොධො ඉමානි චිත්තාරි සට්ඨානි. අයං ආට්ඨෙට්ඨා භාරො.

8. විභතති ති :

“මනොපුබ්බඛගමා ධම්මා - මනොසෙට්ඨා මනොජ්චා,
මනසා වෙ පසනේනන - භාසති වා කරොති වා,
තතො නං සුබ්බජෙති - ඡායාච අනපාසිති”ති

තං න ඵකංසෙන සමණස්ස වා බ්‍රාහ්මණස්ස වා පන භොති. තස්ස වා ටිව්ඡාදිට්ඨිකස්ස සකසන්ථෙ විතතං පසාදෙති තෙන ව පසනේනන විතේනන භාසති බ්‍යාකරොති න තං සුබ්බජෙති න ඡායාච අනුභාමිති, දුක්ඛමෙව තං අජෙති. යථා මහනතං චක්කං පදම්බෙති, ඉදං තං විභජ්ජබ්‍යාකරණීයං, මනසා වෙ පසනේනන කායකම්මං චිත්තම්මං සුබ්බවේදනීයනති සම්මග්ගතො¹ සුබ්බවේදනීයං ටිව්ඡාගතො². දුක්ඛවේදනීයං අයං විභතති.

9. තත්ථ කතමො පටිච්ඡන්තනො භාරො : “මනොපුබ්බඛගමා ධම්මා”ති යං මනසා පදුරේනන භාසති වා කරොති වා දුක්ඛමග්ගානු-භාමිති, ඵනානියෙව දො සුත්තානි භාසිතානි, ඵස ඵච ව පටිපකේවා, ගද්දං . . . .

10. ඔට්ඨෙච්ඡන්තනි : මනො විතතං විඤ්ඤාණං මනිඤ්ඤං මනො-විඤ්ඤාණධාතු.

11. පඤ්ඤානතිති : “මනොපුබ්බඛගමා ධම්මා”ති අයං මනො කිඤ්චි පඤ්ඤාතති යං පඤ්ඤාතතං. “ධම්මා”ති කුසලකම්මපථපඤ්ඤාතති යං පඤ්ඤාතතං. “මනොසෙට්ඨා”ති විසිට්ඨපඤ්ඤාතති යං පඤ්ඤාතතං. “මනොජ්චා”ති. සහ පඤ්ඤාතති යං පඤ්ඤාතතං. ‘විතත’නති නෙකබම්ම-පඤ්ඤාතති යං පඤ්ඤාතතං. - “මනසා වෙ පසනේනන”ති සද්ධිඤ්ඤං-පඤ්ඤාතති යං පඤ්ඤාතතං, “මනසා වෙ පසනේනන”ති අනාවේලසංකප්ප-දුතියජ්ඣානපඤ්ඤාතති යං පඤ්ඤාතතං. “මනසා වෙ පසනේනන”ති අයුග්ගානං පටිපකම්මපඤ්ඤාතති යං පඤ්ඤාතතං, ‘භාසති වා’ති සම්මාච්චා, පඤ්ඤාතති යං පඤ්ඤාතතං. “කරොති වා”ති සම්මාකම්මන්තපඤ්ඤාතති යං පඤ්ඤාතතං, “තතො නං සුබ්බජෙති”ති ක්කිනසමාධානං. ඉඤ්ඤෙසු මනිඤ්ඤං. පටිච්චසමුප්පාදෙ විඤ්ඤාණං.

12. බකරණොති : “මනොපුබ්බඛගමා ධම්මා”ති මෙත්තා³ ච මුද්දිතා ච ක්කිනෙසු දුතියං ක්කිනං තති යං ව. බකේසු සංඛාරකම්මපටියාපකේනා, ධාතුසු ධම්මධාතු, ආයතනෙසු ධම්මායතනං, යං කුසලං ඉඤ්ඤෙසු

1. සමග්ගතෙ - ම.
2. ටිව්ඡග්ගතෙ ම.
3. මුද්දිතා - ම.

7. යම් කුලලමුල කෙනෙක් වෙන් ද, ඔහු අප්ප ආතිශයමාත්‍ර වුවාහු හේතු යැ, මේ අප්පාධරිත මාර්ග යි. (දස යානාති . . . . . කුසලමුල පභියති ?) මේ අප්‍රතිරෝධීයෙහි යමුදය යැ, ඔවුන්ගේ යම් ප්‍රභාණයෙක් ඇද්ද මේ නිරෝධ යැ, මේ සතර යන්‍යයෝ යි, මේ ආවර්තතාර යි.

8. විභන්ති යනු: වෙදනාදි චෛතසිකධර්මයෝ සිත පපරටුකාප ඇත්තාහ, සිත ශ්‍රේෂ්ඨ කොට ඇත්තාහ, සිත පසුපස යන්නාහ. ඉදින් පහන් සිතින් යුක්ත වැ කියා නම් පහන් කෙරේ නම් හෝ ඒ හේතුයෙන් නමා නොහැර යන සෙවණැල්ලක් සෙයින් කායික චෛතසික විපාක සුඛය ඒ පුද්ගලයා කැට්ට යේ යයි.

එය එකාන්තයෙන් මහණකුට හෝ උවුණකුට හෝ නො වෙයි, ඒ මියදිටු ඇත්තනුට හෝ ස්වකීය ශාස්ත්‍රයෙහි සිත පහදවා නම්, යළි ඒ පහන් සිතින් යුක්ත කියා නම් පටයා නම් ඔහු කරා යුවය නො එයි, සෙවණැල්ලක් මෙන් අනුව යන්නී නො වෙයි, දුක ම ඔහු අනුව යෙයි, යම්වේ මහන් වූ චක්‍රය විය අනුව යේ ද එමෙන්. මේ විභාග කොට ප්‍රකාශ කළයුතු යැ. ඉදින් පහන් සිතින් යුක්තව කළ කායකර්මය වාක්කර්මය සමාග්ගත කල්හි සුඛවේදනීය යි ද මිත්ථාගත කල්හි දුඃඛවේදනීය යි ද පැවසියැ යුතු වේ. 'විභන්තිතා' යි.

9. එහි පරිවර්තනතාර 'කට්ඨරෙ යැ': " මනොපුබ්බධගමා ධම්මා " යි ප්‍රද්‍රව්‍ය වූ සිතින් යුක්තව යමක් කියා හෝ කෙරෙයි හෝ විපාක දුක ඔහු අනුව යනු වෙයි. තෙල දෙ සුන මැ වදන්තලදහු යැ, යළි මෙය මැ ප්‍රතිපක්ෂ වෙයි, ...

10. " වෙච්චන " යනු : ' වන චිත්ත විඤ්ඤාණ චන්තිත්‍රිය පනොට්ඤ්ඤාණධාතු ' යන මේ යි.

11. පපඤ්ඤාත්ති " යනු : " මනොපුබ්බධගමා ධම්මා " යි මේ මතය කිසි ප්‍රඥප්ති යෙකින් පනවන ලද, ' ධම්මා ' යනු කුලලකර්මපට්‍රඥප්තියෙන් පනවන ලද, ' මනො සෙවයා ' යනු විශිෂ්ටප්‍රඥප්තියෙන් පනවන ලද, ' මනොප්චා ' යනු සමග යන ප්‍රඥප්තියෙන් පනවන ලද, ' චිත්තං ' යනු ජෙනේෂ්ත්‍රමාප්‍රඥප්තියෙන් පනවන ලද, ' මතයා වෙ පසන්තෙන යනු සද්ධිත්ත්වප්‍රඥප්තියෙන් පනවන ලද, ' මතයා වෙ පසන්තෙන ' යනු අනාවිල සංකල්ප ඇති ද්විතීයධ්‍යානප්‍රඥප්තියෙන් පනවන ලද, ' මතයා වෙ පසන්තෙන ' යනු ශ්‍රද්ධා තැනියනට ප්‍රතිපක්ෂභාව ප්‍රඥප්තියෙන් පනවන ලද, " භාසති වා " යනු සමාග්ගච්චනප්‍රඥප්තියෙන් පනවන ලද, ' කරොතිවා ' යනු සමාන්තරමාන්තප්‍රඥප්තියෙන් පනවන ලද, ' නනො නං සුඛමත්ථෙති ' යනු ධ්‍යානයෙහි (සිත) පිහිටුවීම යැ, ඉන්ත්‍රියයන් කෙරෙහි මතින්ත්‍රිය යැ, පටිච්චසමුප්පාදයෙහි විඤ්ඤාණ යි.

12. " ඔතරණ " යනු ; " මනොපුබ්බධගමා ධම්මා " යනු මෙමත්‍රිය ද මාදුන්වය ද වෙයි, ධ්‍යානයන් කෙරෙහි ද්විතීයධ්‍යානය හා තෘතීයධ්‍යානය ද වෙයි, ස්කන්ධයන් කෙරෙහි සංස්කාරස්කන්ධපයඝාපන්න වෙයි. ධාතුන් කෙරෙහි ධර්මධාතු යැ. ආයතන

සුඛිඤ්ඤාං ච නොමනස්සිඤ්ඤාං ච පදට්ඨානං, ඉමෙසං ධම්මානං පටිච්ච-
සමුප්පත්තානං එසංපච්චයා සුඛවේදනීයො එසො සුඛවේදනා, මනෝ
පටිච්චරේසු සොමනස්සව්චාරො, ඡත්තීංසෙසු පරිමපදෙසු ඡ සොමනස්ස
නෙක්ඛම්මස්සිතා. ඉති අයං ඔඤ්ජනො භාරො.

13. තත්ත්ව කතමො භොධනො භාරො : යං අත්ථං අරබ්භ ඉදං
සුතනං භාසිතං, සො අත්ථො නිසුතෙනා, එතමත්ථං ආරබ්භ සුතනං,
අයං සොධනො භාරො.

14. තත්ත්ව කතමො අබ්බොධනො භාරො : “මනෝපුබ්බිඛගමා
ධම්මා”¹ති වේමනත²පඤ්ඤානති න එකතතපඤ්ඤානති, “ධම්මා”³ති
එකතතතතා⁴ හ වේමනතපඤ්ඤානති. “මනසා වෙ පසනොනා”⁵ති සො
පසාදෙ දුට්ඨො⁶ අජ්ඣිතනං ච අබ්භාපාදවිකම්මනනො⁷ බ්බිඨා ච
ඕනප්පනනො. සො අජ්ඣිතතපසාදෙ දුට්ඨො සමුගස්සානපසාදෙ ච
විකම්මනනපසාදෙ ච බ්භාපාදපටිසුට්ඨානං. විසානො න මූලපසාදෙ
ජාතමූලමි චා. පසාදෙ සබ්භාපාදං විසානෙන “තතො නං
සුඛමනෙති”⁸ති සුඛං කාසිකං ච වේතසිකං ච, අප්පිංසව්පයොගො⁹පි පිය-
සම්පයොගො⁹පි නෙක්ඛම්මසුඛමි සුච්ඡජ්ජනසුඛමි පිතිසමෙබ්බාජ්ඣිකමි
වේතසිකං සුඛං. යමපි පස්සඤ්ඤායො සුඛං වේදෙති, තමපි කාසිකං සුඛං,
බොජ්ඣිකා ච වේතසිකං සුඛං යමපි පස්සඤ්ඤායො සුඛං වේදෙති,
තමපි තඤ්ඤා සුඛපදට්ඨානං පඤ්ඤානති යං ආවුතනං තං අපරාමට්ඨං
කුසලානං ධම්මානං. “අනෙති”¹⁰ති අප්පනා සද්දිස්සති න වායං වා
පනතභුතො අනෙති. තදිදං සුතනං ද්විති අකාරෙති අබ්බොධනං
භෙදනා ච යො පසන්නම්මනසො විපාකෙන ච යො දුක්ඛවේදනීයො.

15. සත්ථිකාණො¹ති භගවා පඤ්ඤාසතෙන හිතබ්බසෙසෙන නගරං
පටිසති රාජගහං. තත්ත්ව මනුස්සො පුග්ගලො භගවතනං පරිච්ඡිති, තස්ස
පසාදෙ උප්පතො, කුසලමූලසුඛබ්බයොගාවචරොපි සො අඤ්ඤාසං ච
අකාමාති ඉදං වාචං භාසති : ‘ලාභා තෙසං තෙසං නිවේසනං භගවා
පටිසති අමනාසමි යදි භවෙය්‍ය මයමි භගවතො සම්පසාදං ලච්ඡමා’²ති.
යෙන භගවා තෙනඤ්ඤා³ පනාමෙතා ‘නමො භගවතො, නමො
භගවතො’⁴ති අබ්භාපාදමනො⁵ එකමනෙන අට්ඨාසි. තදනනතරෙ භගවා
ඉමං සුතනං අභාසිත්ථ : “මනෝපුබ්බිඛගමා ධම්මා”⁶ති. සබ්බං සුතනං
තත්ත්ව⁷ යං පරෙසං භාසති, ඉදං වාචා කමමං. යං අඤ්ඤා⁸ පණ්ණාමෙති,
ඉදං කායකමිමං. යො මනෝ පසාදෙ ඉදං මනොකමමං. තත්ත්ව යං
පරෙසං පකාසෙති භාසති විණ්ණං යෙසං භගවා නිවේසනං ගච්ඡති’⁹ති.
සබ්බං තස්ස අලොභො කුසලමූලං, යං භගවති මේතනවිතනං.¹⁰ තස්ස
අද්දසො කුසලමූලං, යං අඤ්ඤා¹¹ පණ්ණාමෙති, මානං ච නිග්ගණ්ණාති,
තත්ත්වයො අමොගො කුසලමූලං පාඤ්ඤාති. යං උදාරපඤ්ඤා පටිලභති,

1. චේතන - මත්සං, PTS.

2. එකකො - මත්සං, PTS

3. ද්විඨො - ම.

4. විකම්මන - ම.

5. අබ්භාපාදමනො - ම.

6. තථා - මත්සං.

7. මේතනවිතනො - මත්සං.

යන් කෙරෙහි ධර්මායතන යැ, ඉන්ද්‍රියයන් කෙරෙහි සුඛන්ද්‍රිය ද මොමනස්සින්ද්‍රිය ද පදවියාන යි. ප්‍රතිත්‍යක්‍ෂවූත්පත්ත වූ මේ ධර්මයන්ට ස්පර්ශප්‍රත්‍යයෙන් සුඛවේදනීය වූ ස්පර්ශය සුඛවේදනාව දනවයි, මනෝපවිචාරයන් කෙරෙහි සොමනස්සහගත විචාරය වෙයි. යනිස් ප්‍රථම පදයන් කෙරෙහි සොමනස් සහගත මනෝප්‍රත්‍යය ඇසුරු කළ යපදයෝ වෙත් යයි. මේ 'ඔක්කණ' භාර යි.

13. එහි 'සොධනභාර' කවරෙ යන් : යථ අර්ථයක් අර්ථයා මේ සූත්‍රය දෙසන ලද ද, ඒ අර්ථය දක්වන ලද, සූත්‍රය තෙල කරුණ සඳහා යි. මේ 'සොධන' භාර යි.

14. එහි 'අධිවයානභාර' කවරෙ යන් : "ථනොපුබ්බඛම්ථා ධම්මා" යනු වෙවන්ත පඤ්ඤාන්ති යැ, එකත්වප්‍රඥප්තී නො වෙයි. "ධම්මා" යනු එකත්තනා යැ, වෙවන්ත පඤ්ඤාන්ති නො වෙයි, "ථනායා වෙ පයන්තෙන" යනු ඒ ප්‍රසාදය අවසාපාදවිජ්ඣාමහණ යෙන් අධ්‍යාත්මයෙහි ප්‍රසාදය ද ඔක්කප්පනවශයෙන් බාහිරප්‍රසාදය දැයි දෙවැදූරුව වෙයි. ඒ අධ්‍යාත්මප්‍රසාදය සමුද්දානප්‍රසාද 3 ද විජ්ඣාමහණප්‍රසාදය දැයි දෙවැදූරුව වෙයි. (භාෂා පාද පරිසුට්ඨානං . . . . . විසානෙන ?)

"නපනා නා සුඛට්ඨතෙති" යනු සුඛය නායික මෙවනයින වෙයි. අශ්‍රියයන්ගේ විප්‍රායාගය ද ශ්‍රියයන්ගේ සම්ප්‍රායාගය ද මනෝප්‍රත්‍යය සුඛය ද පාර්ශ්වජාසුඛය ද ශ්‍රීතී සම්ප්‍රායාගය ද මෙවනයිනසුඛ යැ, සැහැල්ලු වූ කය ඇතිමේ යම් සුඛයක් විඳි ද, එ ද නායිකසුඛ යැ, ප්‍රායාගයෙන් මෙවනයිනසුඛ යැ, සැහැල්ලු වූ කය ඇතිමේ යම් සුඛයක් විඳි ද ඒ සුඛය ද ප්‍රඥප්තියෙන් සුඛයට පදවියාන වූ යථොක්ත වූ ඒ සුඛය කුලලධර්මයන් විසින් අපරාමාජිට යැ, 'අත්ථවති' යනු අර්ථජනාව දක්නා ලැබෙයි. මෙය භාග්‍රවුමේ පොදු ද අනුච්ඡයයි. මේ සූත්‍රය පනත් සිත් ඇති යමෙක් මේ ද මේ මෙකු වගයෙන් ද, දුක්ඛවේදනීය වූ යථොක් වෙ ද මේ විසාක වගයෙන් දැයි දෙ ආකාරයකින් අධිෂ්ඨානවූ යි.

15. "පටික්ඛාර" යනු : භාග්‍යවන්ත පාත්‍රියයක් වික්ප්‍රසංගයා සමග රජගහනුභවට පිවිසෙන මේක. එහි මිනිස් පුත්‍රලොක් භාග්‍යවතුන් වලඳවයි, සුත්‍රප්‍රසාදය උපගා, කුසල්මුල් ඇති සුර්වප්‍රසාදාවර වූ ද භෙදානට අනායනට ද කියයි, මේ වදන් පවසයි : 'යම් මකනකුන්ගේ නිවේශනට බුදුහු පිවිසෙත් ද, ඔවුනට ලාභයෙක, අයුරු ද ඉඳින්' (දෙයධර්මයෙන්) ඒ නම් ඇඳි භාග්‍යවතුන් වහන්සේගේ සම්ප්‍රසාදය ලබන්නාමන - යි. - භාග්‍යවන්ත යම් කැපෙන ද එ කැන්ති ඇඳිබැඳ 'භාග්‍යවතුන් වහන්සේට නම්කාර වෙවා. භාග්‍යවතුන් වහන්සේට නාමකාර වෙවයි අවිභාසද සිත් ඇතිමේ එක්පයක සිටියේය, ඊට අනතුරුව බුදුහු මේ සූත්‍රය වදාලා : "ථනොපුබ්බඛම්ථා ධම්මා" යි. සියලු සූත්‍රය (දක්වියසුත්‍ර) එහි යටත් පර්ගට කියා ද, මෙය වාක්කර්ම යැ, යම් ඇඳි බැඳිමක් ඇඳ්ද මේ කායකර්ම යැ, යම් මනෝප්‍රසාදයක් ඇඳ්ද මේ මනෝකර්ම යැ, එහි යමක් මෙරමාහට පවසා ද 'බුදුහු යම් මකනකුන්ගේ නිවේශනට වඩිති, ගුණ කියා ද, සියල්ල ඔහුගේ අලොකකුලමුල යැ, භාග්‍යවතුන් කෙරෙහි යම් මෙන්සිතක් ඇඳ්ද එය ඔහුගේ අදෙයකුලමුල යැ, ඇඳිබැඳිම යැ යන යමක් ඇඳ්ද මානසන් නිග්‍රහ කෙරේ ද එහි දී ඔහුට අමොහකුලමුලය හඳුන් වෙයි, යම් උදර ප්‍රඥාවක් උපදවාද මේ ඔහුගේ

ඉදමසා දිට්ඨිවිපල්ලාසපභානං. යො¹ නථායෙව සංවරො හොති,
ඉදමසා සඤ්ඤවිපල්ලාසපභානං, යං මනසා පසාදනං, ඉදමසා
විතතවිපල්ලාසපභානනති අකුසලවිපල්ලාසනං විකම්මනං පභානං
පච්චයො;

නිශ්චි කුසලමූලානි යො අනාවිලවිතතසංකපෙසා, හො තසා
මනසිකාරොති වුච්චති, යං කිලෙසෙහි විකම්මනං ඉති විපල්ලාසා ච
ආරම්භණා සප්පච්චයනයා පච්චයො, කුසලමූලානි ච සනතිස්සයනයා²
පච්චයො, හො ච මනසිකාරො හෙතුනා ඉමිනා පච්චයෙන විතතං
උප්පන්නං. තත්ථ යං සත්තාරම්භණං විතතං පවත්තං අයං බුද්ධිානුස්සති.
යමපි භගවතො ගුණෙ මනසිකරොති, අයමස්ස ධම්මානුස්සති. තත්ථ
සතිසම්පජ්ඣාදං හෙතු, අයං ච පච්චයො, වාචා පඤ්ඤාහෙතු, විතතක-
ම්මාරා පච්චයො. කායසංඛාරා කම්මස්ස අභිසංඛාරො නාම හෙතු වා
අප්පච්චයො සුඛවෙදනීයස්ස කම්මස්ස උපචයො හෙතුකා කම්මස්ස
පච්චයො.

16. තත්ථ කතමො සමාජෝපකො භාරො: මනසායෙව පසන්නෙන
සන්නොයෙවෙත්ථ පසන්නො අපිච්ච විතතවොදනා සත්තා විමුච්චනාති
තෙන සත්තා විතතපුබ්බසමා විතතෙන පසන්නෙන චේතනාපි තත්ථ
විතතභූතා භවනාති පටිසා අයං චේතනානං පසාදෙන කායො වස්ස
පසාදෙ හො ච ආරභාති පසාදෙන පසන්නො සඤ්ඤනනාති වස්ස
අවිපරිනා, හො පඤ්චවිධො විකම්මනො, කායපස්සම්මනොයෙවාප්පසාදෙ
විතතසිත්තො, විතතං පන පුබ්බංයෙව පසන්නං. අයං සමාරොපනා,
ඵචං පඤ්ඤානම්මි පසාදෙ. “තතො නං සුඛමඤ්චිති කතමං භගවා
නිද්දිසති: න භි අත්තසච්චං තස්ස කම්මස්ස විපාකො අඤ්චති, තස්ස
උපායො අනුභව්ථිති, යදා සිත්තපච්චයා උප්පජ්ජතෙ තොමනස්සං
අවිප්පට්ඨාරොපි අඤ්චති. අයං සමාරොපනො භාරො:

7 - 5

මහානාම සක්කස්ස සුත්තං.

1. “ඉමමහි වාහං³ සමයෙ (අසනො⁴ අසම්පජානො) කාලං
කාරෙය්⁵ කා මමස්ස ගති⁶ කො අභිසම්පරායොති⁷ මා භාගි මහානාම
මා භාගි මහානාම, අපාසුනාං භුක්ථිරණං භවිස්සති අපාපිකා කාලකිරිතා,
යස්ස කස්සචි මහානාම දිඝරත්තං සද්ධිපට්ඨාසිතං විතතං,⁸ සිලපරි-
භාසිතං සුත්තපට්ඨාසිතං”නති) (විත්ථරෙන කාතබ්බං.)

1. යං - මිඡසං.
2. සද්දිස්සයනයාය - ම.
3. තස්මිං චෙ - ම.
4. අසසනො - ම.
5. කාලංකාරෙය් - ම.
6. කා මෙ භවති - ම.
7. අසසනො අභිසමාහාරො යො - ම.
8. යං නං විතතං දිඝරත්තං - ම.

දිවයින විප්ලවය ප්‍රතිචාරය යැ, එසේ මැ යම් යම් වරයෙක් වේ ද, මේ ඔහුගේ සංස්කෘතික විප්ලවය ප්‍රතිචාරය යැ, වික්‍රමයාගේ යම් පැහැදිලි ක් ඇද්ද මේ ඔහුගේ වික්‍රම විප්ලවය ප්‍රතිචාරය යැයි. අනුග්‍රහයාගේ විෂයමාන්විත ප්‍රකාශයට ප්‍රත්‍යය වේ.

කුන් කුලලලලයෝ වෙති, යම් අනාවල වික්‍රමයාගේ වේ ද එය ඔහුගේ මනසිකාරයයි කියනු ලැබේ. ක්ලෙයන්ගේ (ක්ලෙයන් ?) යම් විෂයමාන්විතයක් වේ ද, මෙසේ විප්ලවයෝ ද ආලම්බන ප්‍රත්‍යයයන් ප්‍රත්‍යය වෙයි. කුලලලලයෝ ද සන්නිශ්‍රයයන් ප්‍රත්‍යය වෙයි, ඒ මනසිකාරය ද මේ ගේයන් ප්‍රත්‍යයෙන් උපන් වෙයි, එහි ගාස්තාන් වන්නේ අරලුණු කොට යම් සිතක් පවතී ද, මේ බුද්ධානුස්මිතිය යැ, යම් භාග්‍යවතුන් වහන්සේගේ ගුණයන් මෙතෙයි කෙරේ ද, මේ ඔහුගේ ධර්මානුස්මිතිය යැ, එහි සන්නිශ්‍රයයන් ප්‍රත්‍යය යැ, මේ ප්‍රත්‍යය ද වෙයි, වචන ප්‍රත්‍යයට ගෙන යැ, වික්‍රම විප්ලවයෝ ප්‍රත්‍යය යැ, කායසංස්කාරයෝ කර්මයාගේ අභිසංස්කාර නම්, ගෙන ගොස් යි.

16. එහි ' සමාරොපන ' භාරය කවරේ යැ : පහන්වූ සිත මැ ගෙන ආරාධනා මෙහි විද්‍යාමානවූ මැ ප්‍රසාදය වෙයි, නවද වික්‍රමයාගේ ව්‍යවහාරයන් සන්නිශ්‍රයන් විමුක්ත වෙන් නුයි සන්නිශ්‍රයන් පහන් සිතක් සිත පෙරදැරි කොට ඇත්තා වෙයි. (වෙනතැයි තත්ථ. . . . එවං පඤ්චන්තමි පසාදෙ ? මේ වාක්‍ය ප්‍රදේශය අතිශයින් ව්‍යාකූලව ඇත.)

" නමො නා සුඛමන්වෙති " යි බුදුහු කවරකු දක්වනාදේයක් ද යත් : (අන්තර්විච්ඡාද ?) ඒ කර්මයාගේ විපාකය නො මැ අනුව යෙයි, ඔහුගේ උපාය අනුව යෙයි ? යම් කලෙක සිතාසිත ගෙනයෙන් සොම්නස උපදී ද එකල අවිප්‍රතිසාරය ද ඔහු අනුව යෙයි. මේ ' සමාරොපනභාර ' යි.

7 - 5.

මහානාම සූත්‍රය

(වගන්තිය) මෙයමයෙහි මම සමානී රහිතයෙම සමාග්‍යකු නැතිවෙමි කල්ලිය නොමෙම නම් මාගේ ගති කවරක් වෙයි ද පරලොව කුමක් වේ දැ යි. ' මහානාමය නගමක් බියපත් ව මහානාමය නගමක් බියපත් ව, නොපමේ මරණය අලාමක වන්නේ යැ. කාලක්‍රියාව අලාමක වන්නී යැ, මහානාමය යම් කිසිවක්හුගේ වික්‍රමය දීර්ඝරාත්‍රයෙහි ශ්‍රද්ධායෙන් පරිභාවිත (වඩනලද) ද ශීලයෙන් පරිභාවිත ද ග්‍රාහයෙන් පරිභාවිත දැ ' යි (විස්තරයෙන් දැක්විය යුතු.)

1. වාගෙන ව පඤ්ඤාය ව තිං දසෙසාති : යා සද්ධා සා වේතසො පසාදො, යා අනාවිලලකප්පනා සා සද්ධා, තිං කාරණා : අනාවිලලකකණනා,¹ අනාවිලලකකණා හි සද්ධා, අපරෙ අංගු, ගුණපාරිසුද්ධි-නිවාරිගමනලකකණා, යං ව අපරෙ වා වචනපටිග්ගහලකකණා සද්ධා.

අපරො පරියායො : අනන්තං යදි එවං ඕකපෙයති “නාහං කිඤ්ච ජානාමිති, එසෙ අහං තත් අනුඤ්ඤානා අනඤ්ඤාථාංති අයං සද්ධාති. අපරො පරියායො : එකසංඛිතං දිව්සිගතානං ආදිනවානුපස්සනා අතිවං දුක්ඛමිනතනා’ති. තෙන ව පදිට්ඨං භවති යථා ගමිතේර උදපානෙ උදකං චක්ඛුතා පස්සති න ව කාශෙන අභිසම්භුතාති, එවමස්ස අරියා නිජ්ඣාපකකනරියා දිව්සි භවති, න ව සමජ්ඣනා, අයං චුච්චති සද්ධා. සා ව ලොකිකා. අපරො පරියායො : ඛමති පුපුජ්ජනභුතස්ස විසති ජාතිකො සකකායාභිතා න නිවේසො, එතං එකනති නෙසඤ්ඤා යථාභුතං දිව්සියා භූ බලු මුද්ධි පඤ්චති ඉන්ද්‍රියෙහි දස්සනමගෙන පටිනා භවනති. දිවේසකට්ඨා ව කිලෙසා, අයං සද්ධා.

සොවාපනනභගමුදුක්ඛායං භූමියං පරිපුණ්ණා වුච්චති. තස්මිංයෙව භූමියං සෙක්ඛසීලං අරියා ධාරයනති² වුච්චති, තස්මිංයෙව භූමියං මුදුපඤ්ඤා පඤ්ඤාදිප්පයනති වුච්චති, තස්මිංයෙව භූමියං බණ්ණෙහි අනුමි-කතා, අයං වාගො. තස්මා සද්ධා වාගාබිට්ඨානෙන නිද්දිසිතබ්බා. යතිකෙන හිසො මනෙන සා හිස්ස විපරිතා දිව්සිකා අසද්ධා, සා නෙහ උපසිසු සමනතා³ සමාදිනතා තත් සද්ධිත්‍රියං යො කාමං පරි-විසති⁴ ඉති සත්තපාපපටිනිස්සයනා න වාගාබිට්ඨානං, පඤ්ඤාදිප්පයෙන පඤ්ඤාබිට්ඨානං, සීලෙන උපසමාබිට්ඨානං. ඉමෙ චතතාරො ධම්මා සීලං පරිහාවයනති සද්ධා සීලං වාගො ව පඤ්ඤාති.

තත් සද්ධාය ඕසං කරති. යං සීලං, අයං අප්පමාදො, යො වාගො, ඉදං පඤ්ඤාය කමිමං. යා පඤ්ඤා, ඉදං පඤ්ඤාදිප්පයං, තත් යං පඤ්ඤාදිප්පයං, තං නිසු අවේච්චපසාදෙසු. යං සීලං තං සද්ධිත්‍රියෙසු. යො වාගො යො චතුසු ක්කානෙසු. යා පඤ්ඤා, යා සවේච්චසු. සති සබ්බත්ථාමිති තස්ස සෙක්ඛස්ස හද්දිකා ගති⁵ හද්දිකො අභිසම්පරායො.

තස්ස සමමුට්ඨසතිකස්ස සීලං කරොන්නස්ස න තාය සමමුට්ඨසති-තාය නාති වා ඉන්ද්‍රියාති තං වා කුසලමූලං කම්මවිපාකං භවති. තස්ස තිකස්ස අත්ථනිද්දෙසො : තත් සද්ධා සීලං වාගො පඤ්ඤා චතතාරො ධම්මා. යා සද්ධා යා ව පඤ්ඤා ඉදං මනොසුවරිතං, යං සීලං, ඉදං කායිකං වාචිකං සුවරිතං. යො වාගො ඉදං වේතයිකං අලොභො සුවරිතං, ඉති විතෙත ගතිතෙ පඤ්චකකිකා ගතිතා භවනති. ඉමෙහි ධම්මෙහි සුවරිතං ඉදං දුක්ඛං ව අරියසච්චං පදට්ඨානං මග්ගස්ස.

1. අනාවිලලකකණ - ම.
2. අනඤ්ඤානා - මජ්ඣං.
3. ධාරයනති - මජ්ඣං.
4. පමනතා - මජ්ඣං.
5. පරිවිස්සන්ති - මජ්ඣං.
6. භති - මජ්ඣං.

1. ත්‍යාගයෙන් ද ප්‍රඥයෙන් ද කුමක් දක්වා ද යත් : යම් ගුද්ධාවක් ඇද්ද ඒ වික්තයාගේ ප්‍රයාදය යැ. යම් අනාවිලස-කල්පනායෙන් ඇද්ද ඒ ගුද්ධා යැ කරුණු කිම යත් : අනාවිලක්ෂණ ඇති බැවිනි, එසේ මැය ගුද්ධාව අනාවිලක්ෂණ ඇත්තියැ අත්‍යයෝ එවසේ කිහු : ගුණපරිශුද්ධිය නිජයා නොට දැනීම ලක්ෂණ වන්නී යැයි නොහොත් අත්‍යයෝ ගුද්ධාව වචන පිළිගැනීම අක්ෂණ නොට ඇත්තී යයි කියත්

අනාන්ත පයාසයක : ඉඳින් නමා පලෙස් අපකල්පනා ලෙසට ද 'මම කිසිවක් නො දනිමි. මෙල මම එහි (අනුසන්ධාන අනුසන්ධාන ?) මම ග්‍රේඩ් මම යයි. අනිත් පරිසරයකද මම : එක් සැටකු දාප්තිකයන්ගේ ආදිනම නුවණින් දකිමින් අනිත් යැ දින යැ අනාන්ත යැයි මම නමට දක්නා ලද මමයි, යමක් ගැඹුරු කුපයක ජලය ඇඟින් දකි ද නො ද කිසිත් අවබෝධ කෙරේ ද එපරිද්දෙන් ඔහුට ආයුෂ් . . . .

තො ද ප්‍රත්‍යක්ෂ කරනලද මමයි. මම ශ්‍රද්ධා යයි කියනු ලබමි. ඒ ද ලෝකික ශ්‍රද්ධා යි. අනිත් පයභාසයෙන් මෙයි : (මේ ද්‍රැභුල තැනෙකි.)

ඒ වගානාගත්ති භූමියෙහි මැ මෘදු වූ ප්‍රඥා පසැඳින්නි යි කියනු ලැබේ. ඒ භූමියෙහි මැ ස්කන්ධයන්ගෙන් අනන්තයක් බව වටහි, මේ ක්‍රියාගත යැ, එහෙයින් ශ්‍රද්ධාව ක්‍රියාගතියෙන් යෙන් දක්වියැ යුක්ති යැ. (යතිකෙන ගියොසා මනෙන ?) ඒ ඔහුගේ චිත්තය දාමිති ඇති බව අනුද්වයා යැ. (යා නයනපසිඤ්ඤා ?) රූපකරනලද සමාදන් කොට ගන්නා ලද වෙසි. එහි සද්ධින්නි යිය යමක් කාමය දුරලා ද මෙසේ විද්‍යාමාන පාපය දුරලිමෙන් ක්‍රියාගතියක් නො වෙයි. පසැඳින්නියෙන් පසැඳින්නියක් වෙයි සිලයෙන් උප සමාධිවිධාන වෙයි, ශ්‍රද්ධා සීල ක්‍රියා ප්‍රඥා යන මේ යනර බර්මයෝ ගිලය පරිහාරයා කෙරෙත්.

එහි ශ්‍රද්ධාවෙන් චක්‍රපායය කරණය වකවෙයි යම් සිලයක් ඇද්ද ටට අප්‍රමාද යැ යම් ත්‍යාගයක් ඇද්ද මේ ප්‍රඥාවන් කර්ම යැ, යම් ප්‍රඥාවක් ඇද්ද මේ පඤ්ඤාන්ද්‍රිය යැ, එහි යම් පඤ්ඤාන්ද්‍රියයක් ඇද්ද එය තුන් අවෙනාප්‍රසාදයන්හි වෙයි, යම් ශීලයක් ඇද්ද එය යද්ධිත්තියෙහි වෙයි. යම් ත්‍යාගයක් ඇද්ද හේ සතර ධ්‍යානයන්හි වෙයි, යම් ප්‍රඥාවක් ඇද්ද ඒ සත්‍යයන්හි වෙයි. සමානීය සර්වත්‍රගාමීන් වේ. ඒ මංගල්‍යයෙන් ගතිය හද (මොදුර) වත්තිය, අභිසම්පරාය (පරලොව) හද වන්නේ යි.

ඒ මුද්‍රා සිහි ඇත්තවුනේ සිලය හෝ ඒ මුද්‍රා සිහි ඇතිබව හෙතු කොටගෙන ඒ ඉන්ද්‍රිය හෝ ඒ කුහලමුද්‍රය හෝ කර්මවිපාක නොවේ. ඒ ත්‍රිකයාගේ මේ අර්ථනිර්දේශ යැ : එහි ග්‍රද්ධා සිල කායග ප්‍රඥයන යහර ධර්මයෝ වෙති, එහි යම් ග්‍රද්ධාවකුත් යම් ප්‍රඥාවකුත් ඇද්ද මේ මනොසුවර්ත යැ, යම් සීලයක් ඇද්ද මේ කාසික වාවසික සුවර්ත යැ, යම් කායගයෙක් ඇද්ද මේ චෛතසික වූ අලොභ සංඛ්‍යාත සුවර්ත යැ, මෙසේ වින්තය ගත් කල්හි පඤ්චස්කන්ධයෝ ගන්තාලද්දහු වෙති. මේ ධර්මයන්ගෙන් සුවර්තය ගන්තාලද වෙයි, මේ දූෂ්ටයාසත්‍යය ද මාර්ගයට පදවියාන ද වේ.

2. තත්ත්ව කතමො චිව්ශො හාරො : යා ච සඤ්ඤා යං ච සීලං, තං කිසංසං කරොති. යා සඤ්ඤාය හභවනං අනුසාරති¹ මනෙතනපි හත්ථිනා සමාගතො², අසංගොකුක්කරෙති³ සබ්බං සීලෙන නප්පට්ඨපජ්ජති කායෙන වා වාචාය වා, ධානං විසාරදො භවතිති අවිප්පට්ඨාරි, පඤ්ඤා යසං පඤ්ඤානං උපට්ඨපෙති, තස්ස අබ්බිකාසං සීලං යං න පච්ඡිත්තස්සචෙමාහස්ස අකුහලමිතං. උප්පජ්ජති චිත්තදිට්ඨිසහගතං වා, අයං විචයො හාරො.

3. ධම්මවාදිනො භාදුකිකාගති⁴ භවිස්සති අත්ථි එසා සුතති.

4. තත්ත්ව කතමො පදට්ඨානො හාරො : යද්දං විතතං දිශරතතං පරිභාෂිතං සඤ්ඤා සීලෙන වාගෙන පඤ්ඤාය සමාධිනා පථමජ්ඣානස්ස පදට්ඨානං, යා සඤ්ඤා අස්ස අනාවිලසබ්බපා⁵ තං දුතියජ්ඣානස්ස පදට්ඨානං, තිණි ච අවෙච්චිප්පසාදා, යං සීලං තං අරියකතතං තං සීලකතිකස්ස පදට්ඨානං. යා පඤ්ඤා සා පඤ්ඤාකතිකස්ස පදට්ඨානං. ඉමෙ ච ධම්මා ඉදං ච විතතං එකොදිභ්වතසමාධිස්ස පදට්ඨානං. සඤ්ඤා සඤ්ඤායස්ස පදට්ඨානං. වාගො සමාධිජ්ඣායස්ස පදට්ඨානං. පඤ්ඤා පඤ්ඤාජ්ඣායස්ස පදට්ඨානං, සඤ්ඤා ච පඤ්ඤා ච විපස්සනාය පදට්ඨානං. සීලං ච වාගො ච සමථස්ස පදට්ඨානං. සඤ්ඤා ච පඤ්ඤා ච අවිජ්ජා-විරාගාය පඤ්ඤා විමුක්තිකා පදට්ඨානං, සීලං ච වාගො ච රාගවිරාගාය චෙතොවිමුක්තිකා පදට්ඨානං.

5. තත්ත්ව කතමො, ලක්ඛණො හාරො : විඤ්ඤාණං වූතෙන සඤ්ඤා සති භාවිතා⁶ සබ්බෙ පඤ්ඤාකතිකා වූතනා භවති, සඤ්ඤාය හණ්ඨාය සබ්බාති සත්තධර්මාති හණ්ඨාති භොනති. සඤ්ඤාධර්මං -පෙ-සීලකතිකෙ වූතෙන සමාධිකතිකො ච පඤ්ඤාකතිකො ච වූතනා භවති, යං තං විතතං දිශරතතං පරිභාෂිතං, පච්ඡමකො කාලො⁷ න තදනු පරිවතති භවිස්සතිති තෙන ධානං විජ්ජති. තත්ත්ව පඤ්ඤාපි තදනුපරි-වතතිති භවති. යෙපි තජ්ජාතිකා ධම්මා, තෙපි තදනුපරිවතතිනො⁸ භවති, රූපපඤ්ඤා රූපසංඤ්ඤාධර්මානුපස්සනමිතසිකාරො, එවං ජනනං ආයතනානං විඤ්ඤාණකායෙ. අයං ලක්ඛණො හාරො.

6. තත්ත්ව කතමො චතුර්ධස්සො හාරො : ඉධ සුතෙන හභවතො කො අභිප්පායො : යෙ හද්දිකං⁹ ගතිං¹⁰ ආකඤ්ඤාය,¹¹ හද්දිකාසුච-අභිසම්පරායං, තෙ සඤ්ඤා සීලං වාගං පඤ්ඤා ච මනසි කරිස්සන්ති. අයං අභිප්පායො, යෙ චඤ්ඤාපි සත්තා තථාගතස්ස සම්මුඛං න පටිසුජ්ජනෙන ඉමං ධම්මං සොකා අවිප්පට්ඨාරකං කාලං කරිස්සන්තිති. අයං අභිප්පායො.

1. අනුසාරති - මජ්ඣං.

2. සමාගතො - මජ්ඣං.

3. ගොකුක්කරා - මජ්ඣං ලොකුක්කරා - PTS.

4. රාති - මජ්ඣං. PTS.

5. සබ්බපෙසා - මජ්ඣං.

6. භාවිතෙ - මජ්ඣං, PTS.

7. කාලෙය - මජ්ඣං, PTS.

8. පරිවතතිති - මජ්ඣං.

9. හද්දිකං - PTS.

10. ගතිං - මජ්ඣං, PTS.

11. ආකඤ්ඤා - මජ්ඣං, PTS.

2. එහි 'විවිධභාර' කවරෙ යන් : යම් ශ්‍රද්ධාවතුන් ශීලයකුත් ඇද්ද, එයින් කුමක් කෙරෙයි යන් : ශ්‍රද්ධායෙන් භාග්‍යවතුන් වහන්සේ සිහි කෙරෙයි, මනුෂ්‍යත්වය සමග එක්වූයේ අශ්ව ගව භූතකයන් සමග එක්වූයේ සියල්ල ශීලය හෙතු කොටගෙන (නාස්පටි පඡ්ඡති ?) කයින් හෝ වචනයෙන් හෝ විභාරද වෙ නුසි අවිප්‍රතිසාරී වෙ (පඤ්ඤා යස්ස තස්සං මොහස්ස ?) අකුශලචිත්තය උපදී, ටිප්පාදාජ්ජියනගත චිත්තය හෝ උපදී. මේ විවිධභාර යි.

3. ධර්මවාදීහුගේ හද වූ ගති චිත්තියා යන තෙල යුක්තිය ඇති.

4. එහි 'පදවිධානභාර' කවරෙ යැ : යම් සිතක් දීර්ඝරාත්‍රයෙහි ශ්‍රද්ධායෙන් ශීලයෙන් ත්‍යාගයෙන් ප්‍රඥයෙන් සමාධියෙන් පරිභාවිත ද ඒ සිත ප්‍රථමධ්‍යානයට පදවිධාන යැ, යම් ශ්‍රද්ධාවක් අනාවිල සංකල්ප වෙ ද එය ද්විතීයධ්‍යානයට පදවිධාන යැ, තුන් අවෙනස ප්‍රසාදයෝ ද වෙති. යම් ශීලයක් ඇද්ද, එය ආයඨිකාන්ත යැ, එය ශීලස්කන්ධයට පදවිධාන යැ, යම් ප්‍රඥාවක් ඇද්ද එය ප්‍රඥස්කන්ධයට පදවිධාන යැ, මේ ධර්මයෝ ද මේ චිත්තය ද එකොදිභූත සමාධියට පදවිධාන යැ, ශ්‍රද්ධාව සද්ධිත්තියට පදවිධාන යැ, ත්‍යාගය සමාධිත්තියට පදවිධාන යැ, ප්‍රඥාව පඤ්ඤිත්තියට පදවිධාන යැ, ශ්‍රද්ධාවත් ප්‍රඥාවත් විදර්ශනාවට පදවිධාන යැ, ශීලයත් ත්‍යාගයත් සමථයට පදවිධාන යැ, ශ්‍රද්ධාවත් ප්‍රඥාවත් අවිද්‍යාවිරාග ප්‍රඥවිටුක්තියට පදවිධාන යැ, ශීලයත් ත්‍යාගයත් රාගවිරාග වෙමන විමුක්තියට පදවිධාන යි.

5. 'එහි ලක්ඛණභාර' කවරෙ යැ : විඤ්ඤාණය කී කල්හි සද්ධා සති දෙකින් භාවිත වූ සියලු පඤ්චස්කන්ධයෝ කියනලද්දහු වෙති, ශ්‍රද්ධාව කී කල්හි සද්ධාධ්‍යානය . . . යන සියලු සප්ත ධ්‍යානෝ කියනලද්දහු වෙති, ශීලස්කන්ධය කී කල්හි සමාධිස්කන්ධය ද ප්‍රඥස්කන්ධය ද කියනලද්දහු වෙති.

යම සිතක් දීර්ඝරාත්‍රයෙහි පරිභාවිත ද පස්විට කාලයෙහි තදනුපරිවර්ති නො වන්නේය යන තෙල කරුණ නො වෙ. එහි සංඥාව ද තදනුපරිවර්තිනි වෙයි, තත්ස්වභාව ඇති යම් ධර්ම කෙතෙකුත් ඇද්ද ඔහු තදනුපරිවර්තිනි වෙත්. රූපසංඥාව රූපසංඤ්චෙනනානු දර්ශන මනසිකාර යැ, ඥායනනයන්ගේ විඤ්ඤාණකායයෙහි ද මෙසේ යි. මේ 'ලක්ඛණභාර' යි.

6. එහි 'වතුබද්ධ' භාර කවරෙ යන් : මේ සූත්‍රයෙහි භාග්‍යවතුන් වහන්සේගේ අධිප්‍රාය කවරෙ යන් : යම් කෙතෙක් හද (යොදුරු) වූ ගතිය ද හද වූ අභියම්පරාය (පටලොව) ද කැමැතිවන්නාහු නම් ඔහු ශ්‍රද්ධාව ශීලය ත්‍යාගය ප්‍රඥාව ද මෙතෙහි කරන්නාහු යැ, මේ අධිප්‍රාය යැ, (අදහස යැ.) යම් අන්‍ය සත්ව කෙතෙකු තථාගතයන් වහන්සේගේ සම්මුඛයට නො පැමිණියාහු ද ඔහු මේ ධර්මය අසා විප්‍රලිසර රහිත වූ කල්ලියකරන්නාහු යැ යනු භාග්‍යවතුන් වහන්සේගේ මේ අදහස යි.

7. තත් කතමො ආවබ්බො භාරො : ඉදමපි චතතාරො ධම්මා ; සද්ධා ච පඤ්ඤා ච අස්සද්ධියං ච අවිජ්ජං ච භවනනි. සීලං ච වාගො ච තණ්හං ච¹ ද්වේශං ච භවනනි. තස්ස දො මූලානි පභිසන්ති, දුක්ඛං නිවහෙතනි, අප්පනිනභූමියං ච ද්විමූලානි පඤ්චකකිනා. දො අරිය-සම්මානි සම්මප්පා ච විපස්සනා ච. ද්විත්තං මූලානං පභානං. ඉමානි දො සම්මානි නිරොධො ච මග්ගො ච. අයං ආවහෙතා භාරො.

8. තත් කතමා² විභවනි : යං තං විතතං සද්ධාපරිභාවිතං -පෙ-සෙව පුපුර්ණස්ස තස්සපි හද්දිකා ගති³ භවිස්සනිති න එකංගෙන, තස්ස කම්මං දිවේඨයෙව ධම්මෙ විපාකනති පච්චෙස්සති. අපරමනි වා පරියායෙ භවිස්සති. යං වා අතීතං විපාකාය පච්චුප්පඤ්ඤා, තප්පච්චයානි චේතනානි යෙ යථා මහාකම්මවිභවෙන තෙනායං විභජ්ජ බ්‍යාකරණීයො නිද්දෙසො ධම්මවාරිතො යා හද්දිකා ගතිති.

9. තත් කතමා පටිමත්තනා : අස්සද්ධියං දුස්සීලාං මචේජරං දුප්පඤ්ඤා⁴ ච පටිපකෙඛන පභිනා භවනනි, අයං පරිච්ඡන්තා.

10. තත් කතමං චේට්ඨනං : යං තං විතතං දීඝරතතං පරිභාවිතං විතතං මනො විඤ්ඤාණං -පෙ- යා සද්ධා සා⁵ සද්ධාබලං සද්ධිඤ්ඤා යං සීලං, තං සුවරිතං, සංයමො නියමො දමො බ්‍යාධා, ඉමානි තස්ස චේට්ඨනානි. යො වාගො යො පටිනිස්සග්ගො අලොභො චෝස්සග්ගො⁶ වාගාධිට්ඨානං⁷ යා පඤ්ඤා සා පඤ්ඤානා⁸ පඤ්ඤාපභා පඤ්ඤාඤ්ඤායං පඤ්ඤාබලං.

11. තත් කතමා පඤ්ඤානති : යං තං විතතං ඛේපඤ්ඤාතතියා පඤ්ඤාතතං, පරිභාවනා වාසනාපඤ්ඤාතතියා පඤ්ඤාතතං⁹ සද්ධා පසාද-පඤ්ඤාතතියා පඤ්ඤාතතා, සීලං සුවරිතපඤ්ඤාතතියා පඤ්ඤාතතං වාගො පුඤ්ඤාතිරියපඤ්ඤාතතියා පඤ්ඤාතතො. පඤ්ඤා විමංසාපඤ්ඤාතතියා පඤ්ඤාතතා. ඉමෙ තයො ධම්මා සද්ධා සීලං වාගො පඤ්ඤාචරො පාරිසුද්ධිං ගව්ඡන්ති.

12. තත් කතමො ඛතරණො : යං විතතං තං බ්‍යෙඤ්ඤා විඤ්ඤාණකකිනො. ධාතුසු මනොවිඤ්ඤාණධාතු, අයතනෙසු මනාසතනං. යෙ චතතාරො ධම්මා තෙ බ්‍යෙඤ්ඤා සංඛාරකකිනො පරියාපනා -පෙ- ධාතුසු අයතනෙසු.

13. තත් කතමො සොධනො භාරො : ඉදං භගවතො භාසිතං මහානාමෙන සකෙකන පුච්ඡිතෙන, සබ්බං තං නිසුත්තං.

14. තත් කතමො අබ්බාසනො : ඉදං විතතං චේමත්තතාය පඤ්ඤාතතං, අකුසලෙහි විතෙතනි අපරිභාවිතෙහි, පරිභාවිතනි යානි

1. තණ්හා ච - මජ්ඣං, PTS.

2. කතමො - මජ්ඣං, PTS

3. ගති - මජ්ඣං, PTS.

4. දුප්පඤ්ඤායං - PTS.

5. යං - මජ්ඣං, PTS.

6. වොසග්ගො - මජ්ඣං.

7. { වාගොධිට්ඨානං - මජ්ඣං.
වාගොදිට්ඨානං - PTS

8. පඤ්ඤාතතා - මජ්ඣං.

9. පඤ්ඤාතති - මජ්ඣං, PTS.

7. එහි 'ආවට්ඨතාර' කවර යැ : මේ ද සතර ධර්ම කෙනෙක් වෙති, ග්‍රද්ධාව ද ප්‍රඥව ද යන දෙදෙන අග්‍රද්ධාවක් අවිද්‍යාවක් නසති. ශීලය ද ත්‍යාගය ද යන දෙදෙන තෘප්තාවත් ද්වේශයත් නසති. ඔහුගේ (ලොභ දෙය යන) මූලයෝ දෙදෙන ප්‍රතිණ වෙති. දුක නවතාලයි, අප්‍රතිණ භූමියෙහිද (ද්විමූලානි පඤ්චක්ඛන්ධා?) සමථය ද විපස්සනාව ද ආයාසනයෝ දෙදෙනෙක් වෙති. එය (ලොභ දෙය යන) දෙමූලයන්ගේ ප්‍රත්‍යාණය වෙයි. මේ නිඛරාධය ද මාර්ගය ද යන සත්‍යයෝ දෙදෙන මෙය. (මේ විවරණය ට්‍යාකුලය ?) මේ ආවත්තතාර යි.

8. එහි 'විහක්ඛි' කවර යැ : යම් සිත්ක් ග්‍රද්ධාවෙන් පටිභාවිත ද . . . . . ඉදින් ඒ පුහුණුවුනේ ද හදු මුනිගිය වන්නේ යැ යනු ඒකාන්ත නො වේ. ඔහුගේ කාර්මය ඉහතට යෙහි මැ විපාක ඇතැයි කැමැති වන්නේය, අපරපරියාය භවයෙහි හෝ වන්නේ යැ, යම් අතීත කාර්මයක් හෝ විපාක පිණිස එළඹූ සිටියේ ද, වෙනතාවෝ එය ප්‍රත්‍යය කොට ඇත්තාහු යැ, යම් (නිර්දේශ කෙනෙක්) මනුකාර්මවිභව්‍යයෙහි ආවාහු ද, එකරුණෙන් 'ධර්මවාපිභුගේ' යම් හදු වූ ගති වෙයි, යන මේ විභාග කොට ප්‍රකාශ කළයුතු නිර්දේශයෙකි.

9. එහි 'පට්ටන්තනා' කවර යක් : ග්‍රද්ධා රහිතබව ද දුග්ගීලබව ද මසුරුබව ද දුප්ප්‍රාඥ බව ද (යන වේ) ප්‍රතිපක්ෂභාවයෙන් ප්‍රතිණ වූවාහු වෙත්. මේ 'පට්ටන්තනා' යි.

10. එහි 'වෙච්චන' කවර යක් : යම් සිත්ක් දීර්ඝරාත්‍රයෙහි පටිභාවිත ද එය වින්ත යැ නම් යැ විඤ්ඤාණය යැ . . . . යම් ග්‍රද්ධාවක් ඇද්ද එය සද්ධාබල යැ සද්ධිත්විය යැ . . . . යම් සීලයක් ඇද්ද එය සුචරිත යැ සංයම යැ නියම යැ දම් යැ බන්ධනා යැ, මොහු ඒ සීලයට වෙච්චන යැ, යම් ත්‍යාගයක් ඇද්ද එය පටිනිස්සග්ග යැ අලොභ යැ වොසස්සග්ග යැ වාගාධිට්ඨාන යැ යනු වෙච්චන යි. යම් ප්‍රඥවක් ඇද්ද එය පඤ්ඤානා යැ පඤ්ඤාප්පභා යැ පඤ්ඤාත්විය යැ පඤ්ඤාබල යැ යනු වෙච්චන යි.

11. එහි 'පඤ්ඤන්ති' කවර යැ : යම් සිත්ක් ඇද්ද එය විජ්‍යපඤ්ඤන්තියෙන් පනවන ලද, පරිභාවනාව වායනාපඤ්ඤන්තියෙන් පනවනලද, ග්‍රද්ධාව පසාදපඤ්ඤන්තියෙන් පනවනලද, සීලය සුචරිතපඤ්ඤන්තියෙන් පනවනලද, ත්‍යාගය පුණ්‍යක්‍රියාපඤ්ඤන්තියෙන් පනවන ලද, ප්‍රඥව විමංසාපඤ්ඤන්තියෙන් පනවන ලද, සද්ධා සීල වාග යන වට්‍රත් ධර්මයෝ ප්‍රඥවත්තුගේ පාරිශුද්ධියට යෙත්.

12. එහි 'ඛතරණ' භාර කවර යැ : යම් චිත්තයක් ඇද්ද එය ස්කන්ධයන් ටකරෙහි 'විඤ්ඤාණක්ඛන්ධ යැ, ධාතූන් ටකරෙහි මනෝවිඤ්ඤාණධාතූ යැ, ආයතනයන් ටකරෙහි මනාසතන යි. යම් සතර ධර්ම කෙනෙක් වෙත් ද ඔහු ස්කන්ධයන් ටකරෙහි සංස්කාර ස්කන්ධ පයාපන්නයෝ යැ . . . . ධාතූන් ටකරෙහි ආයතනයන් ටකරෙහි (?)

13. එහි 'සොධන' භාර කවර යැ : මහානාට ගාක්‍යයා විසින් පුළුල්විනාලදු වැ මේ භාග්‍යවතුන් වහන්සේගේ භාසිත වෙයි. ඒ සියල්ල (සියලු ප්‍රවර්ණය) නියුක්ත යි.

14. එහි 'අධිට්ඨාන' භාර කවර යැ : මේ චිත්තය අපරිභාවිත වූ අකුශල චිත්තයන් ගෙන කොට විශේෂනයෙන් පනවන ලද, 'පරිභාවිතා' යි සියලු අන්‍යයන්ගේ ද පරිභාවිත වූ

පුන පරිභාෂිතාති, අඤ්ඤාසම්මි¹ තත් උපාදාය පඤ්ඤානං, සබ්බෙපිමෙ මහතාථො ධම්මා එකත්තතාය පඤ්ඤානං, හද්දිකා ගතීති² කාම-භොගිනො, තෙව්³ රූපධාතු අරූපධාතු. මනුස්සාති, සබ්බා හද්දිකා ගතී⁴ තදෙව කථාය පඤ්ඤානං, අයං පඤ්ඤානි.

15. තත් කතමො පටික්ඛාථො : විත්තං ඉන්ද්‍රියානි පච්චයො ආභිපතෙය්‍යපච්චයතාය, මනසිකාථො භෙදුපච්චයතාය පච්චයො. සත්ථාය ලොකිකා පඤ්ඤා භෙදුපච්චයතාය පච්චයො යොනිතො ච මනසිකාථො පච්චයො. සීලස්ස පතිරූපදෙහව්‍යාසො පච්චයො. අනත-සම්මාපණ්ඩානං ච භෙදු. වාගස්ස අලොභො භෙදු, අවිප්පටිකාථො ච භෙදුපච්චයො. පඤ්ඤාය⁵ පරතො ච භොගො අප්ඤ්ඤානං ච යොනි-භොමනසිකාථො භෙදුපච්චයො.

16. තත් කතමො සමාරොපණො : යං තං විත්තං දිශරතං පරිභාෂිතනති වේතසිකාපි. එත් සබ්බ ධම්මා පරිභාෂිතා හද්දිකා තෙති⁶ භවිස්සති, හද්දකො⁷ උප්පත්තිකො අභිසම්පරාසො. ඉති යෙ කෙවි මානුසකා⁸ උපභොගපටිභොගා, සබ්බා හද්දිකා ගතියෙව. අයං සමාරොපණො.

7 - 6

“උඤ්ඤා අධො සබ්බධි විප්පමුත්තො”ති⁹ ගාථා : තත් නිං උඤ්ඤා නාම, යං ඉතො උඤ්ඤා භවිස්සති අනාගාමී, ඉදං උඤ්ඤා, අධො නාම, යමනිකකතනම්භිතං, ඉදමචොච උදනතනති¹⁰ තත් අතීතෙන සස්සත-දිට්ඨි පුබ්බන්තකපටිකානං¹¹ අපරන්තදිට්ඨි කොසඤ්චි, උචේත්දදිට්ඨි යං දුන්නකපටිකානං ඉමා වෙච දිට්ඨියො උචේත්දදිට්ඨි ච සස්සතදිට්ඨි ච.

තත්ථායං සස්සතදිට්ඨි : ඉමානි පනතරසපදාති සක්කායදිට්ඨි සස්සතං භජනති : රූපවිත්තං මෙ අනතා, අනතනි මෙ රූපං, රූප-සම්මා¹⁰ මෙ අනතා’ති යදුච්චතෙ පඤ්ඤං පරිදහනති.(?) යා උචේත්දදිට්ඨි යා පඤ්ඤා පදාති¹¹ උචේත්දං භජනති තෙ’තං ජීවං තං සරීර’නති පස්සනති, රූපං මෙ අනතා’ති නථාරූපා චතුබ්බිධා සක්කායදිට්ඨි උචේත්දෙන ච සස්සතෙන ච, එවං පඤ්ඤා ඛණ්ඩා විසඬිවිඤ්ඤාය දිට්ඨියා පනතරස පදාති පුබ්බන්තං භජනති සස්සතදිට්ඨියා පඤ්ඤා පදාති අපරන්තං භජනති උචේත්ද දිට්ඨියා.

1. අඤ්ඤාසනති - මජ්ඣං.
2. ගතී - මජ්ඣං, PTS.
3. තෙව - මජ්ඣං, PTS.
4. පඤ්ඤා - මජ්ඣං, PTS.
5. හද්දිකා - මජ්ඣං, PTS.
6. මනුස්සකා - මජ්ඣං, PTS.
7. විතරාගොති - මජ්ඣං, PTS.
8. අපදනතනති - මජ්ඣං.
9. පුබ්බන්තා කපටිකානං - මජ්ඣං.
10. රූපං මෙ - මජ්ඣං, PTS.
11. පඤ්ඤායාති - මජ්ඣං, PTS.

යම් සිතක් ඇද්ද එය නිසා පනවන ලද. මේ සියලු මැ ග්‍රද්ධාදි සතර ධර්මයෝ එකත්තතා (සාමාන්‍යභාව) යෙන් පනවන ලදහු යැ. 'හද්දිකා ගති' යි කාමභෝගිහුගේ ගතියයි. රූපධාතු අරූපධාතු නො මැ වෙයි. 'මත්‍රස්සා' යනු සියලු චිතියගතිය හද වෙයි. එය මැ (කථාය පඤ්ඤාත්තං ?) මේ 'පඤ්ඤාත්ති' භාර යි.

15. එහි 'පරික්ඛාරභාර' කවරෙ යැ : චිත්තයට ඉන්ද්‍රියයෝ ආධිපත්‍යයාප්‍රත්‍යතා යෙන් ප්‍රත්‍ය වෙයි, මනසිකාරය හෙතුප්‍රත්‍යතායෙන් ප්‍රත්‍යය වෙයි, ග්‍රද්ධාවට ලෞකික ප්‍රඥව භෙතුප්‍රත්‍යතායෙන් ප්‍රත්‍ය වෙයි, යෝනියොමනසිකාරය ද ප්‍රත්‍ය වෙයි. සිලයට පතිරූපදෙයවාසය ප්‍රත්‍ය වෙයි, අත්තසම්මාපණිධානය ද හෙතු වෙයි, ත්‍යාගයට අලෝභය හෙතු යැ, අවිජ්ජාසාරය ද හෙතුප්‍රත්‍ය වෙයි. ප්‍රඥාවට පරතොසොසය ද අධ්‍යාත්මයෙහි යෝනියොමනසිකාරය ද හෙතු ප්‍රත්‍යය වේ.

16. එහි 'සමාරොපන' භාර කවරෙ යැ : "යං කං චිත්තං දීඝරත්තං පරිභාවිතං" යි චෛතසිකයෝ ද කියනලදහු වෙත්. මෙහි සියලු (ග්‍රද්ධාදි) ධර්මයෝ වඩනලද්දහු තොපගේ ගතිය හද වත්තිය, උපප්‍රාප්තික වූ පරලෝකය හද වත්තේ යැ. මෙසේ මාත්‍රාසූත්‍රය වූ යම් කිසි උපහොග පරිහොගයෝ වෙත් ද, ඒ සියල්ල හද වූ ගති මැ වේ යයි. මේ 'සමාරොපන' භාර යි.

7 — 6.

"උද්ධං අධො සබ්බධි චිජ්ජමුත්තො" යන භාවාව යැ :

එහි 'උද්ධ' නම් කීමැ : මේ කාමධාතුයෙන් උඩ යම් අනාගාමී රූපාරූපධාතුයෙක් වේ ද මේ උද්ධ නම්. 'අධො' නම් යමක් ඉක්ම වූයේ අතීත වෙ ද (බුද්ධ) මේ උදන පාළිය වදළු. එහි අතීතයෙන් පූර්වාත්තකල්පිකයන්ගේ ශාශ්වතදෘෂ්ටිය ද කිසි කෙනෙකුන්ගේ අපරාන්තදෘෂ්ටිය ද. (යං චුත්තකප්පිකානං ?) මේ දෘෂ්ටිහු ද උච්ඡේද දෘෂ්ටිය ද ශාශ්වත දෘෂ්ටිය ද වෙත්.

එහි මේ ශාශ්වත දෘෂ්ටි යැ : සක්කායදෘෂ්ටි වූ මේ පසළොස් පදයෝ ශාශ්වතදෘෂ්ටිය බෙජෙති : මාගේ ආත්මය රූපවත් යැ, මාගේ ආත්මයෙහි රූපය ඇත, රූපයෙහි මාගේ ආත්මය ඇතැයි (යදුවවන පඤ්ඤා පරිදහන්ති ?) යම් උච්ඡේදදෘෂ්ටියක් ඇද්ද, එය පඤ්චපද කෙනෙක් උච්ඡේදය බෙජෙත්. ඔහු 'පීචයත් එය යැ, ශරීරයත් එය' යි දකිත්. රූපය මාගේ යැ, මාගේ ආත්මයයි කියා යි. එබඳු උච්ඡේදයෙන් ද ශාශ්වතයෙන් ද යුක්තව සක්කායදෘෂ්ටිය වතුර්විධ යැ, මෙසේ පඤ්චස්කන්ධයෙහි විංශද්වස්තුක දෘෂ්ටියෙන් පසළොස් පද කෙනෙක් ශාශ්වතදෘෂ්ටියෙන් පූර්වාත්තය බෙජෙති. පස් පද කෙනෙක් උච්ඡේදදෘෂ්ටියෙන් අපරාන්තය බෙජෙත්.

තත් අයමහමසම්නී පසුනොනා¹ රූපං අතතතො සමනුපසානී, සො උචේදදිචාදි, රූපවිනනඤ්ච අතතානං, අතතනි ච රූපං රූපසම්චා අතතා²ති සො පසානී චාති ඉති උචේදදිචි ච, අතතතො පටිසාරති සසානදිචි පුබ්බනනනො ච පටිසාරති. අයමහමසම්නී හ සමනුපසානී. තසා දිච්චාසචා පසානං ගව්ඡනති. සො³ නිසු අභාසු පුබ්බනොන ච අපරනොන ච තෙන තෙන නිද්දිච්චානොන. උභං අධො සබ්බධි විතරුගො ‘අහමසම්’නි න අනුපසානිති ඉමිනා ආරෙන ඉමිනා පයොගෙන ඉමිනා උපාගෙන. ඉදං දසසනහුමි ච සොතාපතනිඵලං ච. සො අරියො පයොගො අනභාවංගතෙන සංසාරෙන, අපුනබ්බවායාති⁴ යො කොචි අරියො පයොගො අපුනබ්බවායා⁵ මුද්දති චා පඤ්චජියාති මජ්ඣාති අබ්බිමතතාති චා සබ්බං පුනබ්බවපහනාය⁶ සංවතනනති. ‘අහ’නති දිට්ඨොසො කාමොසො භවොසො අවිජ්ජාසො ච ඔබ්බො.

1. තත් දෙසනාභාරෙන චතතාරි සච්චාති. පඤ්චති ඉන්ද්‍රියෙහි සොතාපතනිඵලෙන ච දො සච්චාති මග්ගො ච නිරොධො ච. සක්කායසමුදයෙන දො සච්චාති දුක්ඛං ච සමුදයො ච, අයං දෙසනා භාරො.

2. තත් කතමො විචයො : ‘අයමහමසම්’නි අයමනුපසානොනාතිඤ්ච දසසනා පසානබ්බාති⁷, සංයොජනාති පජ්ඣති, අයං විචයො.

3. තත් කතමො සුත්තී : නිව්ධා පුග්ගලා, කොචි උග්ගහවිතඤ්ඤා කොචි විපඤ්චිතඤ්ඤා කොචි නොයො, උග්ගහවිතඤ්ඤා නික්ඛිජ්ජියො ච තතො විපඤ්චිතඤ්ඤා මුදිජ්ජියො තතො මුදිජ්ජියො⁷ නොයො.

තත් උග්ගහවිතඤ්ඤා නික්ඛිජ්ජියාය දසසනහුමිමාගමම සොතාපතනිඵලං පාපුණාති, ඵකඛිජ්ජනො භවති. අයං පථමො සොතාපනො. විපඤ්චිතඤ්ඤා මුද්දති ඉන්ද්‍රියෙහි දසසනහුමිමාගමම සොතාපතනිඵලං පාපුණාති, කොලංකොලො ච සොති. අයං දුතියො සොතාපනො, තත් නොයො දසසනහුමිමාගමම සොතාපතනිඵලං පාපුණාති සහනකබ්බානුපරමො ච භවති. අයං තතියො සොතාපනො.

තත් ඵසා යුත්ති මුද්දමජ්ඣාතිමතෙනති ඉන්ද්‍රියෙහි මුද්දමජ්ඣාතිමතනොහුමිං සච්ඡිකරෙය්, සක්කායදිචිපපහානෙන චා දිච්චිගතාති පජ්ඣති. අයං යුත්ති.

4. තත් කතමො පද්ධිතො : තත් සක්කායදිචි සබ්බමිච්ඡාදිචියා පද්ධිතං, සක්කායො නාමරූපසා පද්ධිතං, නාමරූපං සක්කායදිචියා පද්ධිතං, පඤ්ච ඉන්ද්‍රියාති රූපිභි රූපරුගසා පද්ධිතං, සලායතනං අභිකාරසා පද්ධිතං.

1. පසුනනා - මජ්ඣං, PTS
2. යො - PTS.
3. අපුනබ්බවාති - මජ්ඣං, PTS.
4. පුනබ්බවාය - මජ්ඣං, PTS.
5. අපුනබ්බවපහනායං - මජ්ඣං.
6. දසසනපසානබ්බාති - මජ්ඣං.
7. මුදිජ්ජියෙහි - මජ්ඣං, PTS.

එහි 'මේ මම වෙමි' දක්වන්නේ රූපය ආත්මවශයෙන් දෘෂ්ටිසම්ප්‍රපය්‍යයන්ගෙන් දකී, හේ උච්ඡේදවාදී වෙයි. ආත්මය රූපවත් යයි ද ආත්මයෙහි රූපය ඇතැයි ද රූපයෙහි ආත්මය ඇතැයි හෝ දකී, (හේ ශාස්වතවාදී වෙයි.) මෙසේ උච්ඡේදදෘෂ්ටිය ද (අන්තතො පටිස්සරති සස්සතදිට්ඨි පුබ්බත්තතො ච පටිස්සරති ?) 'මේ මම වෙමි' (විජ්ජමුක්ත පහණ) නො දකී, ඔහුට දෘෂ්ටි-ආසුචයෝ ප්‍රභාණයට යෙති. හේ කාලත්‍රයෙහි ද පුර්වාන්තයෙහි ද අපරාන්තයෙහි ද ඒ ඒ (නිද්දිට්ඨානෙන ?) උඛ රූපාරූපධාතූයෙහි ද යට කාම ධාතූයෙහි ද සියලු මත්‍රෙයාකූල ලොකයෙහි විතරාග වූයේ 'මම වෙමි.' මේ ද්වාරයෙන් මේ ප්‍රයෝගයෙන් මේ උපායෙන් නො දකී යයි. මේ දර්ශන භූමි ද සොනාපන්නි ඵලය ද වෙයි. (ඒ ආයතිප්‍රයෝගය අනභාවයට ගිය සංසාරයෙන් යුක්ත වූයේ ?) 'අප්‍රනාබ්භවාය' යනු යම් කිසි ආයතිප්‍රයෝගයක් ? පුනර්භව නොවනු පිණිස වේ ද, මෘදු වූ හෝ මධ්‍ය වූ හෝ අධිමාත්‍ර වූ හෝ පඤ්චෙන්ද්‍රියයෝ සියලු පුනර්භව ප්‍රභාණය පිණිස පවත්නාහුය. 'අහං' යනු අවධිවශයෙන් දිට්ඨොප්පය කාමොප්පය භවොප්පය අවිජ්ජාසය ද වෙයි.

1. එහි දෙයනාහාරයෙන් චතුස්සත්‍යයෝ (දෘක්ථිය යුක්තාහ.) පඤ්චෙන්ද්‍රියයන්ගෙන් ද සොනාපන්නිඵලයෙන් ද මාර්ගස්ත්‍රය ද නිරෝධස්ත්‍රය ද යන සත්‍යයෝ දෙදෙන වෙති. සත්කායසමුදයෙන් දුෂ්ප්‍රයෝගය ද සමුදයස්ත්‍රය ද යන සත්‍යයෝ දෙදෙන වෙති. මේ 'දෙයනාහාර' යි.

2. එහි 'විච්ඡායා' කවරෙ යන : 'මේ මම වෙමි' නොදක්වන්නේ දර්ශනානුමාන ප්‍රභාණය වූ තුන් සංයෝජනයන් දුරු කෙරෙයි. මේ 'විච්ඡා' හර යි.

3. එහි 'යුක්ති' කවරෙ යන : පුද්ගලයෝ ත්‍රිවිධ වෙත් : කිසිවෙක් උග්ග්‍රපඤ්ඤා යැ කිසිවෙක් විපඤ්චිතඤ්ඤා යැ කිසිවෙක් නොයා යැ. උද්ඝට්ඨනඤ්ඤා පුද්ගල නික්මන්ද්‍රිය ද වෙයි, විපඤ්චිතඤ්ඤා පුද්ගල ඊට වඩා මුදින්නිය යැ, නොයා පුද්ගල ඊට වඩා මුදින්නිය යි.

එහි උග්ග්‍රපඤ්ඤා පුද්ගල නික්මන්ද්‍රියයාගෙන් දර්ශනානුමාන පැමිණ සොනාපන්නි ඵලයට පැමිණෙයි, ඒකබ්ථි වෙයි. මේ පළමුවන සොනාපන්නි යැ. විපඤ්චිතඤ්ඤා පුද්ගල මෘදු වූ ශ්‍රද්ධාදී ඉන්ද්‍රියයන්ගෙන් දර්ශනානුමාන පැමිණ සොනාපන්නිඵලයට පැමිණෙයි, කොලංකොල ද වෙයි, මේ දෙවැනි සොනාපන්නි යැ, එහි පහසු පුද්ගල දර්ශනානුමාන පැමිණ සොනාපන්නිඵලයට පැමිණෙයි. සන්නික්කන්තපරම ද වෙයි. මේ තුන්වැනි සොනාපන්නි පුද්ගල යි.

එහි මතල යුක්ති ඇත, මෘදු-මධ්‍යාධිමාත්‍ර වූ ඉන්ද්‍රියයන්ගෙන් මෘදු මධ්‍ය අධිමාත්‍ර වූ භූමිය පසක් කරන්නේ යැ, පානාපාන සත්කායදෘෂ්ටි ප්‍රභාණයෙන් දෘෂ්ටිගතයන් දුරු කරන්නේ යි. මේ 'යුක්තිහාර' යි.

4. එහි 'පදට්ඨාන' කවරෙ යැ : එහි, සත්කායදෘෂ්ටිය සියලු මිත්ථාදෘෂ්ටියට පදට්ඨාන යැ, සත්කායදෘෂ්ටිය නාමරූපයට පදට්ඨාන යැ, නාමරූපය සත්කායදිට්ඨියට පදට්ඨාන යැ. රූපි පඤ්චෙන්ද්‍රියයෝ රූපරාගයට පදට්ඨාන යැ, ඛඩ්‍යසත්තය අභිකාරයට පදට්ඨාන යි. (මේ පදට්ඨාන යි.)

5. තත්ත්ව කතමො ලකඛණො : දව්සු දිට්ඨිසු පතිනාසු තත්ත්ව ඵකසට්ඨි¹ දිට්ඨිගතානි පහානං ගච්ඡන්ති, උඛං ච අධො ච විතර්ගො සබ්බරජ්ජියෙසු විතර්ගො හොති. තජ්ජා පරභූමිං, ඉදං පච්චයනති යථාභූතං පසාසති. සො සබ්බපච්චසමුප්පාදං ආමග්ගති. අයං ලකඛණො භාරො.

6. තත්ත්ව කතමො චතුබ්දුකො භාරො : ඉමමිති සුතෙන භගවතො කො අභිප්පායො : යෙ සත්තා යෙනාහිරමිසානති, තෙ දිට්ඨිප්පහානාය වායමිසානති. අගමෙත්ථ භගවතො අභිප්පායො, අයං චතුබ්දුකො භාරො.

7. තත්ත්ව කතමො ආවට්ටො භාරො : යාතිමානි මුදුනි පඤ්චිත්ථි-යානි තානි ඔරමහාගිතානි පඤ්චිත්ථිතානි, සබ්බෙන සබ්බං සමුහනති අභිජ්ඣා බ්‍යාපාදෙ ච භාවනාවසෙන² න සෙබ්බාය³ විමුක්ඛිතං බලං සත්ථා, උඛමහාගිතානි දිට්ඨිවසෙත බලං සත්ථා විරිසිත්ථිතං⁴ ආරගිතතතා⁵ සතිත්ථිතං මග්ගතිතතතා අවචනනං නිව්ඪං ගච්ඡන්ති. තත්ත්ව යානි ඉත්ථිතානි, අයං මග්ගො, සංකිලෙසප්පහානං අයං නිරෝධො, අයතිං අනුප්පාදධම්මො, ඉදං දුක්ඛං, අයං අවට්ටො භාරො.

8. තත්ත්ව කතමො විභතතිභාරො : 'අයමහමසමි'ති යො සමනුපසාසති, සො ච බො අභිමතෙන ලොකිකායං භූමියං න තු අරියෙන පයොගෙන සො සක්කායදිට්ඨිං⁶ පජ්ජති. යං ථුච්චති තජ්ජාය භූමියං අභිමතතාය. තත්ත්ව තජ්ජාය භූමියං පඤ්චති ආකාරෙහි අභිමතතතං පච්චගති : සිලෙන විතෙන බාහුසච්චෙන සමාධිතා තෙකමචසුබ්බෙන. තත්ත්ව අප්පතෙන⁷ පත්තසඤ්ඤි අභිමානං ගණනාති. ඵතසමි යෙව චත්ථුප්පතතියං භගවා ඉදං සුතතං භාසති, 'සිලවා වතමතෙනතා'ති. තත්ත්ව යො අප්පතෙන⁷ පත්තසඤ්ඤි තසා යො සමාධි සො සාමිසො කාපුරිසසෙවිතො පන සො, කාපුරිසා ථුච්චනති පුජ්ජජා. ආමිසං යං ච අරියමග්ගමාගමම ලොකිකා⁸ අනරියං තෙන සමාධි සොති අනරියො කාපුරිසසෙවිතො, යො පන අරියාකාරෙන යථාභූතං න ජනාති න පසාසති, සො අභිගමනං පජ්ජති යො අරියෙන සමාධිතා අකාපුරිස-සෙවිතෙන නිරාමිසෙන නිසාසි,⁹ තත්ත්ව අකාපුරිසා ථුච්චනති අරියපුගලා. යො තෙහි සෙවිතො සමාධි, සො අකාපුරිසසෙවිතො. තසමා ඵතං විභජ්ජ ව්‍යාකරණියං අයමහමසමි'ති අනානුපසාසි තථාගතොති¹⁰.

9. තත්ත්ව කතමො පච්චගතතා : ඉමාය දසසතභූමියා කිලෙසා පහානබ්බා, තෙහි පභියනති අනිද්දිට්ඨාපි භගවතා නිද්දිසිතබ්බායො.

1. ඵකා දිට්ඨි - මජ්ඣං.
2. භාවනාකාරෙන - මජ්ඣං.
3. සෙකබ්බාය - මජ්ඣං.
4. විරිසිත්ථිතං - මජ්ඣං.
5. { සරසිතත්ථා - PTS.
සරසිතතතා - මජ්ඣං.
6. සක්කායදිට්ඨි - මජ්ඣං, PT.
7. අප්පතෙන - මජ්ඣං, PTS.
8. ලොකිකා - මජ්ඣං, PTS.
9. නිසාසි - මජ්ඣං, PTS.
10. අසමනුපසාසෙනා තථා පාතෙති - මජ්ඣං, PTS.

5. එහි 'ලක්ෂණගාර' කවරෙ යැ : ගාල්වන උඩමැද යන දෘෂ්ටි දෙක ප්‍රතිණ කල්හි එහි වැඩිම දෘෂ්ටිගතයෝ ප්‍රභාණයට යෙහි. උඩ ද යට ද විතරාග වූයේ සියලු රජනිය යර්ජයන්හි විගතරාග වෙයි. නද්පනිත වූ පරභූමියෙහි වෙ ප්‍රත්‍ය යයි ඇතිසැටියෙන් දකි, හේ සියලු ප්‍රතිත්‍යයවුන්පාදය ආවර්ජණ කෙරෙයි. මේ 'ලක්ෂණ' භාර යි.

6. එහි 'වතුබුහ' භාර කවරෙ යැ : මේ සූත්‍රයෙහි ලා භාග්‍යවතුන් වහන්සේගේ අදහස කවරෙ යැ : යම් සත්ව කෙතෙක් යම් කරුණෙකින් අභිරමණය කරන්නාහු ද, ඔහු දෘෂ්ටිප්‍රභාණය පිණිස වැයම් කරන්නාහු යැ, මේ මෙහි භාග්‍යවතුන් වහන්සේගේ අදහස යි. මේ 'වතුබුහ' භාර යි.

7. එහි 'ආවට්ඨකාර' කවරෙ යැ : යට මේ වාද වූ පඤ්චන්ද්‍රිය කෙතෙක් වෙන් ද, ඔහු ධර්මභාගිය පඤ්චන්ද්‍රියයෝ යි. අභිධ්‍යාව හා ව්‍යාපාදය ද සියල්ලෝ සියල්ල සමුහනය කෙරෙත්. භාවනාවකයෙන් මෙකෙක්වෙමුන්තිනුගේ ශ්‍රද්ධාබලය වේ. (උද්ධා-පාගියානි දිවයිවසෙන බලා සද්ධා ?) විරිසින්නද්‍රිය ආරබ්ධ බැවින් ද සන්නිද්‍රිය මාර්ගයට යින බැවින් ද අත්‍යන්තනිෂ්ඨාවට වයති. එහි යම් ඉන්ද්‍රිය කෙතෙක් ඇද්ද මේ මාර්ග යැ, සංකලප ප්‍රභාණය නිරෝධ යැ, ඔහුයෙහි අනුන්පාදස්වභාව යන මේ දුක්ඛ යැ. (?) මේ 'ආවට්ඨකාර' යි.

8. එහි 'විගන්ති' භාර කවරෙ යැ : " මේ මේ වෙමි " යටෙක් (දිවයි විසින්) දකි ද, හේ ධු කල අධිමාත්‍ර වූ ලොකික භූමියෙහි යැ, හේ ආයතීප්‍රයෝගයෙන් සන්තායදිවයිස නො හරි, අධිමාත්‍ර වූ නප්පනිත භූමියෙහි යම් ප්‍රභාණයෙක් කියනුලැබේ ද එය යි. (?) එහි පස් ආකාරයෙකින් නප්පනිත භූමියෙහි අධිමාත්‍ර බව ලබයි : ශීලයෙන් මුත්‍රයෙන් බහුශ්‍රැත බැවින් සමාධිමයන් මනස්සම්මාසුඛයෙන් යන පස්අයුරෙනි. එහි නොපත් මාර්ගයෙහි ප්‍රාප්ත යැ යන සංඥ ඇතිසේ අධිමාත්‍රය ගනි. මේ වස්තුහුගේ උත්පත්තියෙහි වැ බුදුහු මේ සූත්‍රය වදනකි : " මුතමාත්‍රයෙන් සිල්වත් වේ " යයි. එහි යමෙක් අප්පත්ත යෙහි පත්තසඤ්ඤී වේ ද, ඔහුගේ යම් සමාධිමයක් වේ ද ඒ සමාධිය සාමීය යැ යළි ඒ සමාධිය කාපුරුපසෙවන යැ, 'කාපුරිය' යි පාඨන්ජනයෝ කියනු ලැබෙත්. ආයතීමාර්ග යට පැමිණ යම් ආමීයයක් (?) ලොකික අනායතී වේ ද, එමෙයින් සමාධිය අනායතී කාපුරුපසෙවන වෙයි, යළි යටෙක් ආයතීකාරයෙන් යථාභූත වැ නො දනි ද නො දකි ද, හේ අධිගම්‍ය දුරුකෙරෙයි. යටෙක් අකාපුරුපසෙවන වූ නිරාමීය වූ ආයතීසමාධියෙන් නිර්යාණය කෙරේද එහි 'අකාපුරිය' යි ආයතීපුද්ගලයෝ කියනු ලැබෙත්. ඒ ආයතීයන් විසින් මෙවුනාලද යම් සමාධියෙක් වේ ද, ඒ සමාධිය 'අකාපුරිය සෙවන' නම් වේ. එහෙයින් තෙල 'අසව්හට්ඨමිති අනානුපස්සි තථාගතො' යනු විභාග කොට ප්‍රකාශ කළයුතු යි. මේ 'විගන්තිභාර' යි.

9. එහි "පරිවත්තනගාර" කවරෙ යැ : මේ දර්ශනභූමියෙන් ක්ලෙශයෝ ප්‍රතිණ කළයුන්නාහුය, (තෙහි ?) ප්‍රතිණ කරනු ලැබෙත්. භාග්‍යවතුන් විසින් නොදක්වන ලද්දහු නමුදු දක්වියැයුන්නාහුය.

10. **තත්ත්ව කතමං ඔව්ච්චනං :** යා සකකායදිට්ඨියා අනන්තදිට්ඨියා. අයං භුමි, යෙ නිලෙසා පභානබ්බා, තෙ අපපතියනති. අනිද්දිට්ඨාපි භගවතා සංස්සනදිට්ඨි ච උච්ඡේදදිට්ඨි ච, සා පරියන්තදිට්ඨි ච. යා අපරියන්තදිට්ඨි ච, සා සංස්සනදිට්ඨි ච, යා උච්ඡේදදිට්ඨි සා නන්තිකාදිට්ඨි. යා සංස්සනදිට්ඨි, සා අකිරියදිට්ඨි, ඉදං චෙච්චනං.

11. **තත්ත්ව කතමං පඤ්ඤානති :** තණ්හා සංයෝජනපඤ්ඤාතතියා පඤ්ඤානතා, මග්ගො පටිලාභපඤ්ඤාතතියා පඤ්ඤානතා. ඉන්ද්‍රියා පටිලාභපඤ්ඤාතතියා පඤ්ඤානතාති.

12. **තත්ත්ව කතමො ඛතරණො :** සකකායො දුක්ඛං දස්සනා පභානබ්බො¹. සමුදයො මග්ගො ඉන්ද්‍රියානි තානි ච නිද්දිට්ඨානි බ්බුධාතු-ආයතනෙසු.

13. **තත්ත්ව කතමො සොබනො භාරො :** යඤ්ඤි ආරබ්භ භගවතා ඉදං සුත්තං භාසිතං, සො ආරම්භො² නිද්දිට්ඨො.

15. **තත්ත්ව කතමො පටිත්ථාපො :** නාමරූපස්ස හෙතු පච්චයොපි විඤ්ඤාණං හෙතු ඛිජං. තෙන අවිජ්ජා ච සබ්බරා ච පච්චයො. නිවන්තනියො³ න අපරො පරියායො සබ්බභවො, යෙ ච සබ්බ-භවස්ස හෙතු පරහණ්ඨපච්චයො, (P) ඉති සම්මාදිට්ඨියා⁴ පරතො ච සොසො යොනියො ච මනසිකාරො පච්චයො. යා පඤ්ඤා උප්පාදෙති. එසා හෙතු සම්මාදිට්ඨියා, සම්මාසබ්බකප්පා භවති, යා සම්මාසම්මාති. අයං පටික්ඛාරො.

16. **තත්ත්ව කතමො සම්මාරොපනො :** ‘අගමහමසමි’ති අගමනුපසාදි දුක්ඛනො රොහනො -පෙ- (පහතරස පදාති.)

7 - 7

“සිලාති භනෙන, කිමන්තියාති කිමාතිසංසාති? සිලාති ආනන්ද, අවිප්පට්ඨිකාරන්තාති” යාවි විමුක්ති.

තත්ත්ව දුට්ඨො අන්තො : පුරිසන්තො ච වචනන්තො ච.

තත්ත්ව කතමො පුරිසන්තො : යායං න පච්ඡානුතාපිතා, අයං අවිප්පට්ඨිකාරො, අයං පුරිසන්තො. යථා කොචි බුහුගති ඉමමන්ත මාභෙවති සො භණ්ණෙය්, ‘කිඤ්චි මමෙත් අබ්බිතං තස්සන්තාය ඉදං කිරියං ආරභාමි’ති. අයං පුරිසන්තො.

1. [දස්සනපභානබ්බො - මජ්ඣං.
දස්සනපභානබ්බො - PTS.

2. ආරබ්භ - මජ්ඣං, PTS.

3. නිවන්තනියො - මජ්ඣං.

4. සම්මාදිට්ඨි - මජ්ඣං, PTS.

10. එහි 'වෙවචන' කවර : සන්නායකදායකයට ආන්විදායකයට යම් මේ හැටියක් ඇද්ද, යට ක්ලෙග කෙතෙක් ප්‍රතිණ කළ යුත්තාහු ද, ඔහු ප්‍රතිණ නොවෙත්. (?) (අනිද්දිවයාපි හගවනා . . . . සා අනිවයදිවයි ? ව්‍යාකූල නැතෙකි) මේ වෙවචන යි.

11. එහි 'පඤ්ඤාත්ති' කවර : තන්හාට සංයාජතපඤ්ඤාත්තියෙන් පනවන ලද, චාර්ගය ප්‍රතිලාභපඤ්ඤාත්තියෙන් පනවනලද, ඉන්ද්‍රියයෝ ප්‍රතිලාභපඤ්ඤාත්තියෙන් පනවන ලදහු යැ.

12. එහි 'ධිහරණ' කවර යැ : සන්නායක ද්‍රව්‍යයන් යැ, දර්ශනයෙන් ප්‍රතිණ කළයුත්තේ යැ. සමුදය ද චාර්ගය ද ඉන්ද්‍රියයෝ ද ස්කන්ධ ධාතු ආයතනයන්හි ලා දක්වනලද්දහු යි.

13. එහි 'සොධනහාර' කවර යැ : යම් කරුණක් අරබියා භාග්‍යවතුන් විසින් මේ සූත්‍රය වදනා ලද ද, ඒ (දූතගහු කැවැති අර්ථ සංඛ්‍යාත) ආරම්භය දක්වන ලදී.

15. එහි 'පරික්ඛාර' කවර යැ : නාමරූපයට විඤ්ඤාණය හෙතු ද ප්‍රත්‍යය ද වෙයි. (තන්හා සංඛ්‍යාත) බීජය හෙතු යැ, එහෙයින් අවිද්‍යාව ද සංස්කාරයෝ ද ප්‍රත්‍යය ය., (නිවන්තනියො . . . . පරහන්ධපච්චයො ?) මෙසේ සම්මාදිවයිට පරතොසොසය ද යොනිසොපනසිකාරය ද ප්‍රත්‍යය වෙයි. යම් ප්‍රඥාවක් උපදවා ද, තෙල ප්‍රඥාව සම්මාදිවයිට හෙතු යැ, එයින් සම්මාසංකප්ප උපදී. (සා සම්මායමායි ?) මේ පරික්ඛාර යි.

16. එහි 'සම්මාරාපන' කවර යන් : "මේ ටට් වෙට්" දෘෂ්ටිවශයෙන් නො දක්නේ දුක්ඛ වශයෙන් මාරාග වශයෙන් දැයි. (පසළොස් පදයෝ දුක්ඛය යුත්තාහු ය.)

7 — 7.

"ස්වාමිනි, (කුගල) ශීලයෝ කුටක් අර්ථ කොට ඇත්තාහු ද ? කුටක් අනුසස් කොට ඇත්තාහු ද ? ආනන්දය, ශීලයෝ අවිප්‍රතිසාරය අර්ථ කොට ඇත්තාහු යැ." චිත්‍රික්ඛිය දක්වා විස්තර යි. (දසකඨිගුත්තරයෙහි සූත්‍රය.)

එහි පුරුෂාර්ථය ද වචනාර්ථය දැයි අර්ථය දෙවැදූරුම් වෙයි.

එහි පුරුෂාර්ථ කවර යැ ; යම් මේ පසුවැ නො නැවෙනබවක් ඇද්ද, මේ අවිජ්ජවි ඥාන යැ, මේ පුරුෂාර්ථ යි. යම්සේ කිසිවෙක් (යමක්) වඩා ද, මේ අර්ථය ආසෙවන කෙරේ ද, හෙතෙම මෙසේ කියන්නේ යැ : 'මෙහි ලා කිසිවක් මා අයත් වෙ ද, ඒ සඳහා මේ ක්‍රියාව ආරම්භ කෙරෙමි යි, මේ පුරුෂාර්ථ යි.

එහි වචනාර්ථ කවරෙ යැ : ශීලයෝ නම් : කායික හෝ වාචනික හෝ සුවරිත යැ. 'අවිජ්ජාසාර' යනු : එහි ශීලයාගේ ද ව්‍යායාමයේ ද භාසය (දීප්තිය ?) මැ යැ. අනෙකක් නො වේ. සුකාන්ත කර්ම ඇතිබව සුවරිත යැ, මේ අවිජ්ජාසාර යි. මෙය 'විමුක්ති' යනු දක්වා එකකි පදයෙහි පුරුෂාර්ථ ද වචනාර්ථ දැයි අර්ථයෝ දෙදෙනෙක් වෙති. මේ සූත්‍රයෙහි යම් යෙදුම්, එපරිද්දෙන් සියලු සූත්‍රයන්හි පරමාර්ථ ද උත්තරාර්ථ දැයි දෙ දෙ අර්ථයෝ වෙත්.

(යං නිබ්බානසම්පිණ්ණං . . . වචනාත්මකං ? චූළ වාක්‍යය ම වාක්‍යාලය. විමසන්නෝ මැනවි.)

එහි යම් අර්ථයක් ශ්‍රාවක කැලැබී වේ ද, ඔහුගේ යම් ප්‍රතිලාභයක් වේ ද, මේ පුරුෂාර්ථ යැ. බුදුහු යම් යම් දහමක් පදසනා කළේ ද, ඒ ඒ ධර්මයාගේ යම් අර්ථවිඤ්ඡනයක් ඇද්ද, මේ අර්ථ යැ.

එහි ශීලයන්ගේ අවිජ්ජාසාරය අර්ථ ද ආනිසංස ද වෙයි. තෙල ආනිසංසය ද දුගති යට නොයෙයි යන යටත් ඇද්ද එය යි. භාග්‍යවතුන් විසින් එය මෙසේ වදාරන ලද :

"දා සිද්ධාදි කුසල ධර්මය පටිච්ඡ කල්හි තෙල අනුක්‍රමය වෙයි : ධර්මචාරී පුද්ගල නිරයාදි දුගතියට නො යයි. මේ අර්ථ යි.

යම් හෙයකින් පුරුෂ භාවනාභූමියෙහි සිල් අරබයා සිලයෙන් යුක්ත වූයේ වේ ද, ශීල ස්කන්ධ යම්යේ ද එපරිදි-විමුක්තිය දක්වා (විස්තර යි.)

එහි යම් අවිජ්ජාසාරයක් අනුසය වශයෙන් දක්වන ලද ද, ඒ සිලය ද (අවිජ්ජාසාර විසින් දක්වන ලදී. එම ශීලස්කන්ධ යි. පාමොජ්ජ පිති පස්සද්ධි යනු ද සමාධිත්වය යෙන් (සංගාහිත යැ) මේ සමාධිස්කන්ධ යි. යම් හෙයකින් සමාහිත වූයේ තත්ත්වකාර යෙන් දුගතිය ද, මේ ප්‍රයුක්තත්ව යි. සිල සමාධි පඤ්ඤා යන මේ තුන් ස්කන්ධයෝ යි.

එපරිද්දෙන් යම් විරිදිභූත්වයක් ඇද්ද (එයින්) සිල් පුරයි. එ කරුණෙන් හේ සිල් පුරයි : නූපත් අකුසලයාගේ නො ඉපැදීම පිණිස වැයම් කරයි, උපත් අකුසලයාගේ ප්‍රභාණය පිණිස ද නූපත් කුසලයාගේ ඉපැදීම පිණිස ද උපත් කුසලයාගේ බහුලභාවය පිණිස ද වැයම් කරයි. මෙසේ විරිදිභූත්වය දක්වන ලදී. එහි යම් සමාධිස්කන්ධයක් ඇද්ද මේ සමාධිත්වය යි. ප්‍රයුක්තත්වය පඤ්ඤත්වය යි. එය සතර සංඝාත්ප්‍රධාන යෙහි ලා දනසුතු. එසේ ම යමෙක් නූපත් අකුසලයාගේ නො ඉපැදීම පිණිස වැයම් කෙරේ ද, මේ පළමුවන සම්මිජ්ජාසාර යැ, උපත් අකුසලයාගේ . . . මේ දෙවැන්න යැ. සතර සමාත්ප්‍රධානයෝ සතර ධර්මයන්හි දක්කයුක්තාහු යැ. එසේ ම ශීලස්කන්ධ යෙන් නෙක්ඛම්මකාව ද ආදිය වේ.

නෙක්ඛම්මිකත්ත යැ අව්‍යාපාදවිතත්ත යැ අවිහිංසාවිතත්තය දැයි සාධාරණ වූ තුන් විතර්කයෝ වෙති. (යා පියාසමානස්ස . . . ඉදං දුක්ඛං ?) එහි යම් අවිජ්ජාසාරයක් වේ ද මේ සමාධි යැ, මේ පඤ්චාංගික ප්‍රථමධර්මය යි.

යා¹ වෙනසිකා පසාදානි සවිතකකං සවිචාරං විරෝධානං.² යො කිලෙසො ච පරිදුහො, සො පථමෙ කොනෙ නිරුද්ධො. තත්³ යා ච කිලෙසපසාදානි යා ච විතකකවිචාරානං පසාදානි, උභයෙපි එතෙ ධම්මෙ පසාදානි.⁴ තත් කායසා විතතසා ච සුඛං සුඛායනා, අයං පිතිසුඛනො පසාදානි, යොපි එකොදිභාවො විතතසා, තෙන එකොදිභාවෙන යං විතතසා අජ්ඣන්තං සම්පසාදනං, ඉදං චතුත්ථං කොතඛං. ඉති අජ්ඣන්තං ච සම්පසාදෙ වෙනසො ච එකොදිභාවො පිති ච සුඛං ච, ඉදං දුතියං කොතං චතුරඛිකං.

යො පසාදානායො සුඛං වෙදෙති, තෙන අබ්බිකෙතන සුඛෙන එරිකා⁵ සුඛං වෙනසිකං යං, සො පිතිවිතරාගො, එවං තසා පිතිවිතරාගතාය උපෙක්ඛං පටිලහති, සො පිතියා ච විරාගා උපෙක්ඛං පටිලහති, සුඛං ච පටිසංවෙදෙති, සති ච සම්මප්පඤ්ඤා⁶ පටිලහති, සචෙ සති එකගතා, ඉදං පඤ්චඛිකං තතියං කොතං.

යං සුඛනො විතතං සමාගියති, අයං එකගතාය පරාමිධානො, විධානභාගියා⁷ පථමෙ කොනෙ අපි විතෙතකගතා නො චක්ඛුසා වෙදනා, සබ්බං පාරිසුරිං ගච්ඡති. යථා චතුත්ථං කොනෙ තථා යා උපෙක්ඛා පසාදානං සතිසම්පජ්ඤාදං විතෙතකගතා ච, ඉදං චතුත්ථං කොතං.

යථා සමාගි දසසංගිතබ්බො⁸ තථා පඤ්ඤාදියං තං චතුසු අරියසම්මෙසු පසංගිතබ්බං. යං සමාගිතො යථාභුතං පජානාති, සා පජානනා චතුර්ඛිධා : අසුභතො අනිච්චතො දුක්ඛතො අනත්තතො ච, යදුරම්මණං තං දුක්ඛං අරියසම්මං, යං පජානනො නිබ්බිඤ්ඤා විමුච්චති අයං මග්ගො⁹ තථා යං කාමාසවසා පහානං භවාසවසා දිට්ඨාසවසා අවිජ්ජාසවසා, අයං නිරෝධො, අප්පනිකභුමියං ආසවා සමුදයො¹¹ ඉමානි චතතාරි අරියසම්මානි යථා පඤ්ඤාදියං පසංගිතබ්බං. යථායං සමාගිතො යථාභුතං පජානාති, අයං දසසංගිතො, සොතාපතතිඵලං ච. යථාභුතං පජානනො නිබ්බිඤ්ඤාති ඉදං තනුකං ච කාමරාගබ්බාපාදං සකදගාමිඵලං ච. යං නිබ්බිඤ්ඤාති විරජ්ජති, අයං පථමජ්ඣානභාවනාභුමි ච රාගවිරාගා වෙතොවිමුත්ති අනාගාමිඵලං ච. යං විමුත්ති වුච්චති,¹² අයං අවිජ්ජාපිරාගා පඤ්ඤා විමුත්ති අරහතතං ච.

1. කා - PPS.

2. විරෝධනං - මජ්ඣං.

3. තථා - මජ්ඣං.

4. පසාදානං - මජ්ඣං, PTS.

5. ඉදං - මජ්ඣං, PTS.

6. චිරිකා - PTS.

7. [සම්මප්පඤ්ඤා - මජ්ඣං.

[සම්මප්පඤ්ඤා - PTS.

8. පරාමිධානභාගියා - මජ්ඣං.

9. දසසංගිතබ්බං - මජ්ඣං, PTS.

10. අයං මග්ගො - ඉති පොත්තකෙසු නාමි.

11. ආසවසමුදයො - මජ්ඣං, PTS.

12. විමුච්චති - මජ්ඣං.

යම් චෛත්‍යයක පස්සද්ධියක් ඇද්ද, සවිතර්ක වූ යම්වාර වූ (විරෝධානා ?) පරිදහ වූ යම් ක්ලේශයෙකුත් ඇද්ද, එය ප්‍රථමධ්‍යානයෙහි නිරුද්ධ යැ. එහි යම් ක්ලේශපස්සද්ධියකුත් ඇද්ද විතක්ක විචාරයන්ගේ යම් පස්සද්ධියකුත් ඇද්ද, තෙල දහම් දෙක මැ පස්සද්ධි වේ. (?) එහි කායයාගේ ද චිත්තයාගේ ද යම් සුවයෙක් සුඛාකාරයෙක් ඇද්ද, මේ ප්‍රීතිසුඛ ඇත්නහුගේ පස්සද්ධි වෙයි. චිත්තයාගේ යම් එකාදිභාවයෙක් ඇද්ද ඒ එකාදිභාවය හේතු කොට චිත්තයාගේ අධ්‍යාත්මයෙහි යම් සම්ප්‍රසාදයෙක් වේ ද, මේ සතරවැනි ධ්‍යානාධිගම යැ, ඔබගේ අධ්‍යාත්මයෙහි සම්ප්‍රසාදය ද චිත්තයාගේ එකාදිභාවය ද ප්‍රීතිය ද සුඛය ද යන මේ දෙවැනි ධ්‍යානය සතර අංගයෙක් ඇත්තේ යැ.

යමක් සැහැල්ලු වූ කය ඇතිවේ යුග විදි ද, ඒ අධිමාත්‍ර වූ යුගයෙන් පැනිඳ යට චෛත්‍යයක සුඛයක් විදි ද, ඒ ප්‍රීතිවිරාගය යි. මේ ඔබගේ ඒ ප්‍රීතිවිරාගනයෙන් උපෙක්ෂාව ලබයි. හේ ප්‍රීතියගේ ද විරාගයෙන් උපෙක්ෂාව ලබයි. කායික සුවය ද විදි, සමයක් ප්‍රඥයෙන් සමානිය ද ලබයි. (යවෙ සති එකත්ගතා?) මේ පඤ්චාබ්ගික වූ කානිය ධ්‍යානය යි.

යමහෙයකින් සුව ඇතියහුගේ ශිත සමාධියට රස් ද, මේ එකාග්‍රතයෙන් (පරාවිධානො විධානාභාගියා ?) ප්‍රථමධ්‍යානයෙහි චිත්තෙකාග්‍රතා ඇත, වක්ෂස්සුගේ වෙදනා නොවේ. ශියල්ල පිටිමට යෙයි. (?) චතුර්ථධ්‍යානයෙහි යම්වේ ද, එපරිද්දෙන් යම් උපෙක්ෂාවක් ඇද්ද, එය යටපත් තකරමින් සතිසම්පජ්ඣාදිය ද චිත්තෙකත්ගතාව ද වේ. මේ චතුර්ථ ධ්‍යානය යි.

යම්වේ සමාධි දක්වියැයුන්වන් ද, එයෙහි පඤ්ඤානදිය දක්වියැ යුතු. එය සතර ආර්යසත්‍යයෙහි ලා දක්ක යුතු. සමාහිත වූයේ යම් දහමක් යථාභූත වැ දැනගනී ද, ඒ පජානනය සිව්වැදුරුම වෙයි : අග්‍රහවශයෙන් දුඃඛවශයෙන් අනිත්‍යවශයෙන් අනාත්ම වශයෙන් දැයි කියයි. යම් ආලම්බනයක් ඇද්ද, එය දුඃඛාර්ය්‍යය යැ, යමක් දැන ගනිමින් නිර්වේදයට පැමිණේ ද විමුක්ත වේ ද, මේ මාර්ගයත්‍ය යැ, යම් කාමාසුවයාගේ ප්‍රභාණයක් හටයව - දිව්‍යායව - අවිජ්ජාසවයාගේ ප්‍රභාණයක් ඇද්ද, මේ නිරෝධ යැ, අප්‍රගිණ්හවයෙහි ආසුඵයෝ යමුදයසත්‍ය යැ. මෙ සතර ආර්ය්‍යසත්‍යයෝ යි. යම්වේ පඤ්ඤානදිය දක්කයුතු ද, යම්වේ මේ (පුද්ගල) සමාහිත වූයේ යථාභූත වැ දැනගනී ද, මේ දර්ශනභූමි ද සොනාපත්තිඵලය ද වේ. යථාභූතව විදසුන් නැඹිත් දැනගන්නේ නිර්වේදයට පැමිණෙයි යන මෙය තුනී වූ කාමරාගව්‍යාපාදය ද සකදගාමිඵලය ද වෙයි. නිර්වේදයට විරාගයට පැමිණෙයි යන මෙය ප්‍රථමධ්‍යාන භාවනාභූමි ද රාගවිරාගවේදනා විමුක්ති ද අනාගාමිඵල ද වෙයි. යමක් 'විමුක්ති' යි කියනු ලැබේ ද, මේ අවිජ්ජා විරාග පඤ්ඤාවිමුක්ති ද රහත් ඵල ද වේ.

ඉමෙ අවිප්පට්ඨාරො ච චිරිසිඤ්ඤං ච චතතාරො සම්මප්පාධානා අවිප්පට්ඨාරො, නං ච උපරි යාව සමාධි, එවං තෙ චතතාරි කුසානාති සමාඛිඤ්ඤං ච, යං සමාඛිතො යථාභුතං පජානාති ඉමෙ චතතාරො සතිපට්ඨානා සීලපාරිපුරිමුපාදාය වාගසංඝිතෙන ච නිබ්බේධිකානං ච නිමිත්තානං අනාවිලම්භා,¹ ඉදං සතිඤ්ඤං චතතාරො සතිපට්ඨානා. යං පුන ඉමාය ධම්මදෙසනාය තිසු රාතෙසු දිවේඤාගමනසිඤ්ඤං නිලෙසපහානෙන ච සෙකකසීලං, ඉදං සද්ධිඤ්ඤං චතතාරි ච සොනා-පතනියඛානානි ඵලානි. සමාඛිඤ්ඤානි සොපතියාහාරිනි සබ්බසුත්තෙසු තිද්දසිතබ්බානි යං කුසානං පටිලහනං විරියගතිතං යෙව සද්ධං පටිසාරතො, අයං සුතමිසී පඤ්ඤා යො සමාධි පුබ්බාපරනිමිත්තාහාසො අනොමගතිතාය යථාකාමො, අයං විතතාමිසී පඤ්ඤා. යං තථා සමාඛිතො යථාභුතං පජානාති, අයං භාවනාමිසී පඤ්ඤා. අයං සුතනතිද්දෙසො.

ඉමං සුතනං නිබ්බේධගාමිකං බුද්ධිකාරගිතං බුද්ධිතබ්බං. යෙහි අබ්බෙහි සමන්තාගතා². නං බුද්ධිසංනාති තස්ස අඛානාති බුද්ධිසංනාති, තෙන බොද්ධිඛා. තථා ආදිතො යාව සීලං චනං චේතනා කරණියා, කිසං සීලානි පරිපුරෙති.

අනුප්පන්නස්ස ච අකුසලස්ස අනුප්පාදාය උප්පන්නස්ස ච අකුසලස්ස පහානාය අනුප්පන්නස්ස කුසලස්ස උප්පාදාය උප්පන්නස්ස ච කුසලස්ස හිතොපාභාවාය, ඉදං විරියං තස්ස තස්ස බුද්ධිකතස්ස අඛානාති. අයං විරියසම්බොද්ධිබ්බො. ඉමිනා විරියෙන ඤේ ධම්මා ආදිතො අවිප්පට්ඨාරො පාමොජ්ජඤ්ඤා යං පුන පිති අවිප්පට්ඨාරපච්චයා පාමොජ්ජපච්චයා, අයං පිතිසම්බොද්ධිබ්බො, යං පිතිමනස්ස කායො පස්සමනාති, අයං පස්සද්ධිසම්බොද්ධිබ්බො. තෙන කායිකසුඛමානිතං යං සුඛිහො විතතං සමාඛියති, අයං සමාඛිසම්බොද්ධිබ්බො. යං සමාඛිතො යථාභුතං පජානාති අයං ධම්මවිචයසම්බොද්ධිබ්බො. යා සීලමුපාදාය පඤ්චනානං බොද්ධිඛානං උපාදානානුලොමනා නිමිත්තායනා පිතිභාගිතානං ච විසෙසභාගිතානං ච අපිලාපතනාසහගතා හොති, අනවමග්ගො අයං සතිසම්බොද්ධිබ්බො. යං යථාභුතං පජානාති අව්චාරභිවිරියං කායෙති, උභවමහුමිති කතා අභිපජෙතං පෙසෙති, කොසල්භුමිති ගරහිතො රහිතෙහි අබ්බෙහි බුද්ධිති යං චකත්ථමප්පට්ඨං, සා උපෙකකානි. තෙන සා උපෙකකා තස්ස බොද්ධිඛායස්ස අඛානාති කරිනා උපෙකකා සම්බොද්ධිබ්බොති වුච්චතෙ, එසො සුතනතිද්දෙසො.

1. තත්ථ කතමා දෙසනා³: අයමිං සුතෙන චතතාරි අරියසම්මානි දෙසිතානි.

2. තත්ථ කතමො විමසො: “සීලවතො අවිප්පට්ඨාරො” යාව විමුතති, ඉමිස්සාය පුච්ඡාය මිතිකිමත්ථස්සමිති⁴? ඤේ පදාති පුච්ඡා, ඤේ පදාති විසල්භානා, ද්විති පදෙහි ඤේ අභිඤ්ඤා ද්විති චෙච පදෙහි විසල්භා, කිං පුච්ඡති, නිබ්බේධිතං කායභුමි⁴. කම්මස්ස තථා හි පතිට්ඨා ච අසෙකෙක ධම්මෙ උප්පාදෙති.

1. ආවිලම්භා - PTS.

2. සමන්තාගතං - මජ්ඣං, PTS.

3. දෙසනා කතමං - PTS.

4. කායභුමි - PTS.

මම අවිජ්ජාසාරයෝ ද විරිකින්ද්‍රිය ද සතර සමයක්ප්‍රධානයෝ ද, අවිජ්ජාසාරයෝ යි. එ ද ජුග්‍රහෙහි යමාධිය දක්වා වෙයි. (ඉවෙ අවිජ්ජාසාරා ව... එසො සුන්තනිදෙදසො? මමහි දක්වන විස්තරය මබ්‍රෙවින් ආකුලව ඇත. විවිසන්තන් මැනැවි.)

1. එහි 'දෙයනා' කවර : මම ජුග්‍රහෙහි සතර ආයච්ඡාසාරයෝ දෙයනලද්දහු යැ.

2. එහි 'විවය' කවරෙ යැ : 'සිල්වත්තව අවිජ්ජාසාරය වෙයි, විමුක්තිය යනු දක්වා විස්තර යැ. මම ජුග්‍රහෙහි (මිනි කිමත්පස්ස මිනි?) ප්‍රච්ඡා පද දෙකෙකි, විසදුම පද දෙකෙකි. දෙපදයෙකින් දනුයුතු දෙකෙකි, දෙපදයෙකින් විසදුම් වෙති. කුමක් පුළුල්වී යැයත් : කර්මයාගේ නිර්බාධ වූ කායභූමිය විවාරයි. ඒ එසේ මැ යැ. අනෙකක් මධ්‍රමයෙහි ප්‍රතිෂ්ඨාව ද උපයයි.

3. තත්ත්ව කතමා සූතති : “සිලවතො, අවිප්පට්ඨිකාරො හවති”, කිං නිව්ඡන්දස්ස ච පිරාගො අපමි, එසා සූතති.

4. තත්ත්ව කතමං පදවත්තං : පිරිසං¹ විරිසිඤ්ඤස්ස පදවත්තං. සමාධි සමාධිඤ්ඤස්ස පදවත්තං.

5. තත්ත්ව කතමො, ලක්ඛණො : සිලකකිකො වුතෙන සබ්බෙ තයො ඛණා වුතතා හවතති සිලමහි වුතෙන සෙසබ්බමානං. සිලං හෙතු ච පච්චයො ච, තෙ සබ්බෙ බම්මා වුතතා හොනති, එකමහි බොධිපක්ඛියබ්බමෙ වුතෙන සබ්බෙ බොධිබ්බමනීයා² බම්මා වුතතා හවතති.

6. තත්ත්ව කතමො චතුර්විධස්සො භාරො : ඉමසමිං³ සුතෙන භගවතො කො අභිප්පයො : යෙ අවිප්පට්ඨිකාරො ඡන්දිකා තෙ සිලපාරිසුරි හවතති, පාමොඡ්ඡව්ඡන්දු⁴ අවිප්පට්ඨිකාරි පාරිසුරි. අයං එත්ථ භගවතො අභිප්පයො. -පෙ- අයං චතුර්විධස්සො භාරො.

7. තත්ත්ව කතමො ආවජෙනා : ඉදං සුතනං නිබ්බට්ඨිකාරිකං, යො නිබ්බට්ඨිකාරො අයං නිරොධො, යෙන නිබ්බිඤ්ඤා, සො මග්ගො, යං නිරුප්පිකාති, තං දුක්ඛං, යං නිබ්බට්ඨිකාරිකං මග්ගෙන පටිසංඝාති, සො සමුදයො, අයං ආවජෙනා.

8. තත්ත්ව කතමා විභතති : “සිලවතො අවිප්පට්ඨිකාරො”ති විභජ්ඣාභිකාරණීයං, පරාමසන්තස්ස නත්ථි අවිප්පට්ඨිකාරො, යාව දෙසකතං කායෙන චා වාචාය චා අකුසලං ආරහති, කිසුචි⁵ පිස්ස එවං. හොති, සුකතං එතං සුවරිතං. එතං නොච⁶ස්ස තෙන අවිප්පට්ඨිකාරො පාමොඡ්ඡං ජායති, යාව විමුක්ඛාති, තස්ස සිලවතො අවිප්පට්ඨිකාරොති විභජ්ඣාභිකාරණීයං, අයං ‘විභතතිභාරො’.

9. තත්ත්ව කතමො පටිවත්තනො⁷ : ඉමෙහි සත්තති උපනිස්සය සමපතතිති එකාදස උපනිසා විභතතියං පජ්ඣනති, අයං පරිවත්තනො⁸.

10. තත්ත්ව කතමො චෙච්චනො⁹ : ඉමෙසං අරියබ්බමානං බල බොජ්ඣංගවිමොක්ඛසමාධිසමාපත්තිනං ඉමානි චෙච්චනානි.

11. තත්ත්ව කතමා පඤ්ඤාහති : සිලවතො අවිප්පට්ඨිකාරොති සිලකකිකො¹⁰ තෙකම්මපඤ්ඤාහතියා පඤ්ඤාහනං, නිස්සජ්ජපඤ්ඤාහති ච* එවං දස අභිකානි ද්විති ද්විති අබ්බෙහි පඤ්ඤාහනානි.

1. පිරිසං - මජ්ඣං.

2. සිලං වුතෙන - PTS.

3. බොධිබ්බමනීයා - PTS

4. ඉමමහි - PTS.

5. -- ඡන්දිකා - PTS.

6. පරිවත්තනා - P.T.S

7. උපනිස්සය - PTS.

8. චෙච්චනා - PTS.

9. සිලකකිකො - PTS.

* පුප්ඵලකකිකොනාරිකාගො ඡට්ඨිකංගිතිකාරකානං පොත්ථකො හදිස්සති.

3. එහි 'යුක්ති' කවර : සිල්වින්හට අවිජ්ජිකාරය වෙයි, කිසි නිවිජන්ද වුවහුට විරාගය ඇද්ද, තෙල යුක්ති යැ.

4. එහි 'පදවිඨාන' කවරෙ යැ : වියඝිය විරිසින්නද්‍රියට පදවිඨාන යැ, සමාධිය සමාධින්නද්‍රියට පදවිඨාන යැ, ප්‍රඥාව පඤ්ඤින්නද්‍රියට පදවිඨාන යැ, වියඝිය අරෙයයට පදවිඨාන යැ, සමාධිය අප්‍රාප්තයට පදවිඨාන යැ, ප්‍රඥාව අමොහයට පදවිඨාන යැ, විරිසින්නද්‍රිය සම්මාචාරා සම්මානටින්න සම්මාආජිව යන තුන් මාර්ගාසිභයෙන් පදවිඨාන යැ, සමාධින්නද්‍රිය සම්මාසංකප්ප සම්මාචාරායාම සම්මාසමාධි යන තුන් මාර්ගාසිභයෙන් පදවිඨාන යැ, පඤ්ඤින්නද්‍රිය සම්මාසති සම්මාදිට්ඨි යන දෙ මාර්ගාසිභයෙන් පදවිඨාන යි.

5. එහි 'ලක්ඛණ' කවරෙ යැ : ශීලස්කන්ධය කී කල්හි සියලු තුන් ස්කන්ධයෝ කියන ලද්දහු වෙති, ශීලය කී කල්හි ගහප ධර්මයන්ට ශීලය හෙතු ද ප්‍රත්‍යය ද වෙයි, (එහෙයින්) ඒ සියලු ධර්මයෝ කියන ලද්දහු වෙත්. එක් බොධිපාත්මික ධර්මයක් කී කල්හි සියලු මාර්ගභූත බොධියට යන ධර්මයෝ කියනලද්දහු වෙත්.

6. එහි 'චතුර්ධ්‍යුත' භාරය කවරෙ යත් : මේ සූත්‍රයෙහි ලා භාග්‍යචතුත් වහන්සේගේ අදහස කවරෙ යැ : යම් කෙනෙක් අවිජ්ජිකාරයෙහි ඡන්දය ඇත්තාහු ද, ඔහු සිල් පුරත්තාහු වෙති, ප්‍රාමොද්‍යාංයහි ඡන්දය ඇත්තාහු අවිජ්ජිකාරය පුරත්තාහු වෙත්. මේ මෙහි භාග්‍යචතුත් වහන්සේගේ අදහස යැ . . . . මේ චතුර්ධ්‍යුත භාර යි.

7. එහි 'ආවට්ඨ' භාර කවරෙ යැ : මේ සූත්‍රය නිබ්බේධභාගීය යැ, යම් නිර්වේදයෙක් වෙ ද මේ නිරොධ යැ. යමක් හෙතු කොට නිර්වේදයට යෙ ද, ඒ මාර්ග යැ, යමක් නිරුද්ධ වෙ ද ඒ දුෂ්ට යැ, යමක් නිර්වේදගාමී මාර්ගයෙන් ප්‍රමිත වෙ ද, හේ සමුදය යැ, මේ ආවට්ඨභාර යි.

8. එහි 'විභන්ති' කවර යත් : " සිලවතො අවිජ්ජිකාරො " යනු විභාග කොට ප්‍රකාශ කළයුතු යැ, (දාජිවි විසින්) පරාට්ඨක කරන්නාවූ අවිජ්ජිකාරයෙක් නැත, යම්තාක් කයින් හෝ වචනයෙන් හෝ ද්වේශසහගත අකුශලය අරඹා ද, එතෙකුදු වත් ඔහුට මේ සිත වෙයි, ' තෙල සුකාය යැ තෙල සුවරිත යැයි. ' ඔහුගේ ඒ අවිජ්ජිකාරයෙන් ප්‍රාමොද්‍යාය නො ද උපදී, විමුක්ති දක්වා විස්තර යි. ඒ සිල්වින්හට අවිජ්ජිකාරය වෙයි යනු විභාග කොට පැවැසියැ යුතු. මේ 'විභන්තිභාර' යි.

9. එහි 'පරිවත්තභාර' කවරෙ යැ : මේ සන්වැදූරුම් උපනිග්‍රය සමයන්තීන්ගෙන් එකොළොස් කරුණක් දුරුකෙරෙති, මේ 'පරිවත්තන' භාර යි.

10. එහි 'වෙච්චන' කවරෙ යත් : මේ ආයඨධර්ම වූ බල-බොජධග-විටොක්ඛ-සමාධි - සමාපත්තීන්ට මේ වෙච්චනයෝ යි.

11. එහි 'පඤ්ඤන්ති' කවර යත් : " සිලවතො අවිජ්ජිකාරො " යි ශීලස්කන්ධය තෙක් බමමපඤ්ඤන්තියෙන් පනවනලද, (නිස්සජ්ජපඤ්ඤන්ති ව ?) මෙමේ දහ අභිගයෝ දෙ දෙ අභිගයෙකින් පනවනලදහ.

12. තත් කතමො ඔතරණො : ඉදං නිබ්බට්ඨායං සුභතං පඤ්චස්ථ ඕතිණ්ණං යථායං පඨමං නිද්දව්ඨං එවං ඉඤ්ඤාදිබ්බිධානු-ආයතනෙස්ස නිද්දසිතබ්බාති.

13. තත් කතමො සොඛනො භාගේ : සීලවනො අවිප්පට්ඨාරෙති න තාච සුඤ්ඤා ආරම්භො, අවිප්පට්ඨාරිනො පාමොජ්ජනති න තාච සුඤ්ඤා ආරම්භො, යාති එකාදස් පදාති දෙසිතාති යද, තද සුඤ්ඤා ආරම්භො, අයං සොඛනො.

14. තත් කතමො අබ්බාසනො : සීලං චෙමත්තතාය පඤ්ඤාහං, එවං දසපදානං.

15. සබ්බාති සීලකබ්බස්ස ආතිසංඝො, තෙ ව පතිරුපදෙසවාසො ව පච්චයො. අත්තසම්මාපණ්ඩානං¹ ව හෙතු සමාධිකබ්බස්ස සුඛං හෙතු, පස්සථි පච්චයො, යෙන නානසහජාති ව ථානං හි කානඛිනා. අපරෙ පරියාසො : කාමෙස්ස ආදිනවානුපස්සිතා සමාධිනො පච්චයො, නෙකමෙම ආතිසංසදස්සාවිතා හෙතු.

16. තත් කතමො සමාරෙපනො² : යං විරිසිඤ්ඤං සො සීලකබ්බො, යං සීලං තං³ චත්තාරෙ සමමපායානා⁴ යං ධම්මානුබම්ම-පටිපත්ති සො පාතිමොක්ඛසංවරෙ.

7 - 8

යස්ස සෙලුපමං විතතනති ගාථා :

සෙලුපමනති උපමං යථා සෙලො වාතෙන න කම්පති න උණෙන න සිතෙන සංකම්පති, යථා අනෙකෙ අවේතනා තෙ උණෙන මිලායනති, සිතෙන අවසුස්සනති, වාතෙන හිජ්ජනති, න එවං සෙලො, පඤ්ඤා පඤ්ඤාදිස්ස සදව්ඨානං. විරියං⁵ අද්දෙසස්ස පදව්ඨානං. සමාධි අලොභස්ස පදව්ඨානං, පඤ්ඤා අමොහස්ස පදව්ඨානං. විරිසිඤ්ඤං කිණ්ණං මග්ගඛිනානං පදව්ඨානං. සම්මාචාරාය, සම්මාකම්මන්තස්ස, සම්මාආර්ථිවස්ස. සමාධිඤ්ඤං කිණ්ණං මග්ගඛිනානං පදව්ඨානං : සම්මා-සබ්බපසස්ස සම්මාචාරායස්ස⁶ සම්මාසමාධිනො. පඤ්ඤාදිස්ස දවිත්තං මග්ගඛිනානං පදව්ඨානං : සම්මාසතිසා සම්මාදිට්ඨියා ව. යථා සෙලො සබ්බපච්චජිකෙති අභරණියො එවං තං විතතං සබ්බකිලෙසෙති න කම්පතිති, අයං අමොහො. “විරතනං රජනියෙසු”⁷ති අයං අලොභො. “කොපනෙයො” න කුප්පති”⁸ති අයං අද්දෙසො. තත් පඤ්ඤා අමොහො

1. සමාපණ්ඩානං - PTS.

2. සමාරෙපනා - PTS

3. තෙ - PTS.

4. ධම්මපායානා - PTS.

5. විරියං - මජ්ඣං.

6. සම්මාචාරාය - මජ්ඣං, PTS.

7. රජනියෙ - PTS.

8. කුප්පතියෙ - PTS.

12. එහි ' ධනර්ණ ' කවර යන : මෙ නිබන්ධිකාගිය සූත්‍ර යැ, පඤ්ච ධර්මයන්හි අවනිර්ණ යැ, යම්සේ මෙය පළවු නිර්දේශ කරනලද ද, පටවිදි ඉන්ද්‍රියාදියෙහි ද තත්ත්ව - ධාතු - ආයතනයන් ද දැක්වියැ යුක්තාත.

13. එහි ' සොධනාර ' කවර යැ : " සිලවතො අවිජ්ජයාමො ' යි නව (දූතගනු රිසි අර්ථය නො නිවසෙන්) ආරම්භය ශුද්ධ නො වෙයි, " අවිජ්ජයාමිතො පාමොජ්ජ " යි නව ආරම්භය ශුද්ධ නො වෙයි, යම් එකොළොස් පදයන් දෙසන ලද්දහු ද එකල්හි දූතගනු රිසි අර්ථ සංඛ්‍යාත ආරම්භය ශුද්ධ වේ. මෙ ' සොධන ' හාර යි.

14. එහි ' අධිවිධාන ' හාර කවර යැ : සිලය ව්‍යවත්තනයෙන් පනවන ලද, මෙසේ දසපදයන්ගේ පඤ්ඤාත්ති දතසුතු.

15. සියල්ල සිලස්කන්ධයාගේ අනුසස් යැ. (මත ව ?) සිවුනට පනිවැරදියටාසය ප්‍රත්‍ය යැ, ආත්මියයන්ප්‍රණීධානය ගෙන යැ. සමාසිස්කන්ධයට සුඛය ගෙන යැ, පස්සද්ධිය ප්‍රත්‍ය යැ. යම්ගෙයෙකින් ධ්‍යානයහර්ෂා ටු කාරණය මැ ධ්‍යානාධග වේ ද එහෙයිනි. අන් පටිකායෙක් වෙයි : කාමයන්හි ආදිනව දක්නාබව සමාසිව ප්‍රත්‍යය ව. තේන්ත්‍රමයයෙහි අනුසස්දක්නා බව හේතු යි.

16. එහි ' සංචාරාපණ ' කවර යන : යම් විරිසින්ද්‍රියයෙක් ඇද්ද, මේ සිල ස්කන්ධ යැ, යම් සිලයක් ඇද්ද එය සතර සංකල්පයානයෝ යැ, යම් යම්පාත්‍රධම්ම පටිප්‍රත්තියක් ඇද්ද, ඒ පාතිමොක්ඛයාවර යි.

7 - 8

" යස්ස සෙලුපමං චිත්තං " යන (ලදන) ගාථාව.

" සෙලුපමං " යි උපමා යැ, යම්සේ ලෙල පර්වතයක් වාතයෙන් නො යැලේ ද, උණුසුමින් නො තැවේ ද, සිතයෙන් නො හැකිලේ ද, අනිශ්චිත් නො යැලේ ද, යම්සේ නොයෙක් අවෙනතයෝ උණුසුමින් මැලවෙන් ද සිතයෙන් හැකිලෙන් ද, ලෙලපර්වතය එසේ නො වේ. යම්සේ ලෙලය (වාතාදි) විරුද්ධ හෙතැන් විසින් නො මැඩලියැහේ ද, එසෙයින් ඒ (සෙලුපම) සිත සියලු කෙලෙසුන් විසින් නො යැලේ යන වෙ අමොහ යැ, " චරත්තං රජනියෙසු " යන වෙ අමොහ යැ, " කොපනෙයො න කුප්පති " යන වෙ

කුසලමුලං, අලොහො අලොහො යෙව්, අදෙසො අදෙසො යෙව්. ඉමෙහි තිහි කුසලමුලෙහි සෙක්කහුමියං සිතො අසෙබ්මගං¹ උපපාදෙති. සෙබ්මහුමි සමතික්කමම² ධම්මෙ උපපාදෙති, සා ච සමමා විමුත්ති, යං ච විමුත්තිරසක්කදසානං ඉමෙ දස අසෙබ්මානං³ අරහතං⁴ ධම්මා.

තත්ථ අට්ඨබ්බිකෙන මග්ගෙන චතුර්ඛිධා භාවනාපි ලබ්බති : සීලභාවනා කායභාවනා චිත්තභාවනා පඤ්ඤාභාවනා ච. තත්ථ සමමාකම්මනොන සමමාආර්ථවෙන ච කායො භාවිතො, සමමාචාරාය සමමාචාරායමෙන ච සීලං භාවිතං. සමමාසබ්බකපොන සමමාසමාහිතා ච චිත්තං භාවිතං. සමමාදිට්ඨියා සමමාසතියා ච පඤ්ඤා භාවිතා, ඉමාය චතුර්ඛිධාය භාවනාය දො ධම්මා භාවනා පාරිසුරිං ගච්ඡන්ති : චිත්තං පඤ්ඤා ච, චිත්තභාවනාය⁵ සමප්ථො පඤ්ඤාභාවනාය විපස්සනා.

තත්ථ පඤ්ඤා අවිජ්ජාපහානෙන චිත්තං උපකම්මෙය්හි අමිසසී-
කතනති පඤ්ඤාභාවනාය චිත්තභාවනං යෙව් පරිපුරෙති. එවං යසා
සුභාවිතං චිත්තං කුතො නං දුක්ඛමෙස්සතිති. අපි ච බො පන තස්ස
ආයසමතො අබ්බාසාදබ්බාතු අවිමුත්තා, න සො පෙනං සම්පනො
තස්ස සබ්බාපහාරං දෙති (?), සබ්බාවිත්තකම්මෙන සරීරෙ දුක්ඛං න
වෙදියති. අයං සුත්තන්තො.

1. තත්ථ කතමා ඥෙසනා : ඉමමි සුතෙන දස අසෙබ්මා¹ අරහතන-
ධම්මා දෙසිතා, අපමාණා ච සමාධිභාවනා⁷.

2. තත්ථ කතමො විමයො : සෙලුපමතා යෙ යෙ ධම්මා වෙදනීය
සුබ්දුක්ඛාපගතා, තෙ සබ්බෙ නිරූපං වානුපස්සන්තානං වූපගතො
කායතො වෙදසිතපරික්ඛාරො අපමනතිතො දුක්ඛං න වෙදියති.

3. තත්ථ කතමා සුතති : යස්සෙවං භාවිතං චිත්තං කුතො නං
දුක්ඛමෙස්සතිති.

4. තිසු භාවනාසු දුක්ඛං නක්ඛමති චිත්තං චිත්තභාවනාය ච
නිරොධභාවනාය ච ආනන්ධරිකා සමාධිභාවනාය ච. ඉති “යස්සෙවං
භාවිතං චිත්තං”නති සමාධි ඵලස්ස පදට්ඨානං.

5. තත්ථ කතමො ලක්ඛණො : “යස්සෙවං භාවිතං චිත්තං”නති
චිත්තානි භාවිතානි යථා පථමං නිද්දිට්ඨාති : පඤ්ඤා සීලං කායො
චිත්තං. සීලමපි සුභාවිතං කායිකවෙනසිකං ච සිත්තනා නානුපකම්පතිති
වෙදනාපි තථා සඤ්ඤාපි සබ්බාරාපි. කුතො නං දුක්ඛමෙස්සතිති
සුබ්මපි නානුගච්ඡති, අදුක්ඛමසුබ්මපි නාගච්ඡන්ති.

1. අසෙක්කමගං - ම.
2. [සමපනතිකම්ම - මජ්ඣං.
- [සමතතිකම්ම - PTS.
3. අසෙක්කානං - ම.
4. අරහතං - මජ්ඣං, PTS.
5. චිත්තං භාවනාය - මජ්ඣං, PTS.
6. අසෙක්කා - මජ්ඣං, PTS.
7. සමමාචාරානා - මජ්ඣං.

අදෙස යි. එහි ප්‍රඥාව අප්‍රාහ්මකයලමුල යැ, අප්‍රාහ්ම අප්‍රාහ්මකයලමුලය මැය, අදෙසය අදෙසකයලමුල මැයි. මෙම තුන් කුසල මුලයන්ගෙන් මෙකක්ෂ්‍යමයෙහි සිටියේ අමෙකක්ෂ්‍යමය උපදවයි. මෙකමුමය ආත්මවා ධර්මයන් උපදවයි. ඒ සම්මා විමුක්තිය ද යම් විමුක්තිරසඤ්ඤාදර්ශනයක් වී නම් එ ද යන මේ දෙය අමෙකක්ෂ මු රහතුන්ගේ ධර්මයෝ යි.

එහි අප්‍රාහ්මකයලමුලයෙන් සිලභාවනා කායභාවනා චිත්තභාවනා පඤ්ඤාභාවනා ද යන සිව්වැද්දුම් භාවනා ද ලැබෙයි. එහි සමාක් කාර්මාන්තයෙන් ද සමාගාච්චයෙන් ද කය භාවිත වෙයි, සමාග්ච්චනයෙන් ද සමාග්ච්චනායාමයෙන් ද සිලය භාවිත යැ, සමාක් සංකල්පයෙන් ද සමාක්සමාධියෙන් ද චිත්තය භාවිත යැ, සමාදිව්ධයෙන් ද සමාසති යෙන් ද ප්‍රඥාව භාවිත යි. මේ චතුර්විධ භාවනායෙන් චිත්තය ප්‍රඥාව ද යන ධර්මයෝ දෙදෙන භාවනායෙන් පිරිසට පයන්, චිත්තභාවනායෙන් සමාපය ද පඤ්ඤාභාවනායෙන් විදර්ශනා ද වෙයි.

එහි ප්‍රඥාව අවිද්‍යාප්‍රභාණයෙන් සිත උපක්ෂේපයන්ගෙන් වෙන්කරනලද නුඬි ප්‍රඥා භාවනායෙන් චිත්තභාවනාව මැ පරිපූරණය කෙරෙයි. මෙයේ යමක්නුගේ සිත මොනවට වඩනලද ද, කුමක් හෙයින් ඔහු කරා දුක පැමිණේ දැ යි, තවද ඒ ආයුජ්ජිත්තට අවශ්‍යපාද ධාතු ව අවිමුක්ත යැ, හේ තෙල සමච්චට නො සමච්චන් නමුදු ඔහුට (සධ්විපහාරං දෙනි ?) නුවණින් දැන විතර්කිත වූ සිරුර ඇති කල්හි දුක් වෙදනා නො වේ. මේ සුත්තාර්ථ යි.

1. එහි දෙයනා කවරැ : මේ සුත්තයෙහි දහ අපමකක්ෂ මු අර්හත්ථධර්මයෝ ද, අප්‍රාහ්ම වූ සමාධිභාවනා ද වදුරනලද්දහු යැ.

2. එහි 'විවය' කවර යන : මෙහෙලාපාටික ඇති යම් යම් ධර්ම කෙහෙක් චිත්ත ද හු වූ සුභදුක් පදකට පැමිණියාහු ද ඒ සියලු දහමු රූප නැත්තකු මෙන් දක්නවුන්ට කෙසින් වෙන්ව ගිය වෙදනාහෙතුව නො පවත්නා හෙයින් (?) දුක නො විදී.

3. එහි 'සුත්ති' කවරැ : යමක්හු විසින් මෙයේ සිත භාවිත ද කුමක් හෙයින් ඔහු කරා දුක පැමිණේ දැයි.

4. චිත්තභාවනා නිරාධ භාවනා ආනන්තරික සමාධි භාවනා ද යන තුන් භාවනා වන්හි චිත්තය දුක නො ඉවසයි. මෙයේ "සමෙසවං භාවනං චිත්තං" යනු සමාධි ඵලයට පදවිධාන යි.

පළමු දැක්වූ පරිදි සිත් භාවිත වූවාහු පඤ්ඤා සිල කාය චිත්ත යන මේ වඩන ලද වෙයි. (සිලමපි සුභාවිකං . . . නාගච්ඡන්ති ?)

5. එහි-ලක්ෂණ කවරෙ යැ; යස්සෙවං භාවිතං චිත්තං යනු,

6. තත් කතමො චතුබ්බුතො හාරො : ඉධ හගවතො කො අභිප්පායො : යෙ දුක්ඛෙන අට්ඨිතා¹ භාවිස්සනති තෙ ඵචරුපාති සමාපතති විහරිස්සනති. අයමෙත්ථ හගවතො අභිප්පායො. යෙ ච අප්පාසකා, තෙ හි² භවිස්සනති. පසංඝානං ච පිඨිපාමොඡං භවිස්සති, අයමෙත්ථ³ හගවතො අභිප්පායො.

7. ආවට්ඨොති : නත්ථි ආවට්ඨාස්ස හුමි.

8. ඩිභනතිති : “යස්සෙවං භාවිතං විතතං කුතො නං දුක්ඛමෙස්සති”ති දුච්ඛො නිද්දෙසො : දුක්ඛභෙතුතිද්දෙසො ච, පටිපක්ඛනිද්දෙසො ච. කො සො දුක්ඛභෙතු. යතො දුක්ඛං ආගච්ඡති. පටිපක්ඛනිද්දෙසො ච. කුතො ඵචරුපස්ස දුක්ඛං න ආගමිස්සතිති⁴ නිද්දිට්ඨං.

9. පරිවත්තනොති : කුතො නං දුක්ඛමෙස්සනිති යං වේතසිකං සුඛං අනුපාදිසෙසා අයං නත්ථි, සොපාදිසෙසා අයං අත්ථි. සුභ ඵචමාහංසු : තංඛණං තංමුත්තනං උභයමෙව අවේදයිතං සොපාදිසෙසං යං ච අනුපාදිසෙසං යං ච තංඛණං තංමුත්තනං අනුපාදිසෙසං යං ච සොපාදිසෙසං ච අවේදයිතං. සුඛමාපනස්ස අනාවතතිකනති. අයමෙත්ථ විසෙසො. පරිවත්තනො.

10. තත් කතමො වෙවචතො : යස්සෙවං භාවිතං විතතං වා භාවිතං සුභාවිතං අනුට්ඨිතං චිත්තතං සුභමාරඬං. විතතනති මනො විඤ්ඤාණං මනිත්ථියං මනොවිඤ්ඤාණධාතු.

11. තත් කතමො පඤ්ඤාතති : විතතං මනොසංඛාරා චූපසම-පඤ්ඤාතති යා පඤ්ඤාතතා⁵, සමාගි අසෙබපඤ්ඤාතති යා පඤ්ඤාතො, දුක්ඛං උච්ඡින්නපඤ්ඤාතති යා පඤ්ඤාතතං.

12. තත් කතමො ඔතරණො : විතො නිද්දිට්ඨං පඤ්චකඛකා නිද්දිට්ඨා භොනති, අයං ඛකෙසු ඔතරණො. මනොවිඤ්ඤාණධාතූයා නිද්දිට්ඨාය අට්ඨාරස ධාතූයො නිද්දිට්ඨා භොනති, අයං ධාතුසු ඔතරණො, මනායතනෙ නිද්දිට්ඨං සබ්බානි අයතනානි නිද්දිට්ඨානි භොනති, තත් මනායතනං නාමරුපස්ස පදව්ඨානං, නාමරුපපච්චයා සලායතනං, තථා පටිච්චසමුප්පාදෙ, අයං ඔතරණො.

13. තත් කතමො ඥාබුතො : සුඤ්ඤායෙව ආරමෙහා.

14. තත් කතමො අභිට්ඨාතො : ජුට්ඨියං භාවනා ඵකත්තනායං⁶ පඤ්ඤාතති, ජුට්ඨිගෙන කායො ඵකත්තනායං⁷ පඤ්ඤාතො.

1. අභිකා - මජ්ඣං, PTS.

2. විරහිස්සනති - මජ්ඣං.

3. තෙහි - මජ්ඣං, PTS.

4. අයං තත්ථ - මජ්ඣං, PTS.

5. ආගමිස්සනිති - මජ්ඣං.

6. පඤ්ඤාතතං - මජ්ඣං, PTS.

7. ඵකත්තනායං - PTS.

ඵකත්තනායං - මජ්ඣං.

6. එහි 'වතුබාහු' භාර කවරෙ යැ : මෙහි භාග්‍යවතුන් වහන්සේගේ අදහස කවරෙ යැ : යම් කෙනෙක් දුකින් පීඩිත වන්නාහු ද ඔහු මෙබඳු සටවකින් යුක්ත වැ වාස කරන්නාහ, යන මේ මෙහි ලා භාග්‍යවතුන් වහන්සේගේ අදහස යි. යම් කෙනෙක් නො පහන් වුවාහු ද ඔහු ප්‍රසන්නයෝ වන්නාහ, ප්‍රසන්න වුවන්ගේ ද ප්‍රීතිප්‍රාමොද්‍යය වන්නේය. මේ මෙහි ලා භාග්‍යවතුන් වහන්සේගේ අදහස යි.

7. 'ආවට්ටො' යනු : (මෙහි) ආවට්ටභාරයට භූමි නැති.

8. "විහත්ති" යනු : "යස්සෙවං භාවිතං විත්තං කුතො නං දුක්ඛමෙස්සති" යනු : දුක්ඛතෙහු නිද්දේය යැ, පටිපක්ඛනිද්දේයය දැයි නිර්දේශය දෙවැදෑරුම් යැ. ඒ දුක්ඛ තෙහු කවරෙ යැ, යම් තෙහුයෙකින් දුක පැමිණේ ද, ප්‍රතිපක්ෂ නිර්දේශ ද වෙයි. කුමක් හෙයින් මෙබඳු පුභුල්භට දුක නො එන්නේ දැයි දක්වනලදි.

9. "පරිවත්තන" යනු : "කුතො නං දුක්ඛමෙස්සති" යනු : යම් චෛතසික සුඛයක් අනුපාදියෙය වී ද මෙය නැත, සොපාදියෙය වූ මේ සුවය ඇත, යළි චෙසේ කිහු : ඒ ඇයිල්ලෙහි ඒ මොහොතෙහි ඒ දෙක මැ අවෙදයින යැ, සොපාදියෙය යි. අනුපාදියෙය වූ යම් සුවයකුත් ඇද්ද, යම් සුවයකුත් එකෙණෙහි ඒ මොහොතෙහි අනුපාදියෙය සොපාදි යෙය වූ අවෙදයින වූ සුවයට පැමිණියහුගේ සුවය අනාවත්තික යැ, යන මේ මෙහි විසෙය යි. මේ පරිවත්තනා යි.

10. එහි 'වෙච්චන' කවරෙ යැ : මෙසේ යමක්හුගේ භාවිත විත්තය වේ ද එය භාවිත යැ සුභාවිත යැ අනුච්චිත යැ වත්ථුකත යැ සුසමාරද්ධ යැ. 'විත්තං' යනු : මන යැ විඤ්ඤාණ යැ මනින්ද්‍රිය යැ මනොවිඤ්ඤාධාතු යැ යනු වෙච්චන යි.

11. එහි 'පඤ්ඤත්ති' කවර : විත්ත යැ මනොසංඛාරයෝ යැ යන මොහු ව්‍යුපශම ප්‍රඤ්ජනියෙන් පනවනලදහ, සමාධිය අසෙඛපඤ්ඤත්තියෙන් පනවනලද, දුක්ඛය උච්ඡින්නපඤ්ඤත්තියෙන් පනවන ලදි.

12. එහි ඕතරණ කවරෙ යැ : විත්තය නිර්දිෂ්ට කල්හි පඤ්චස්කන්ධයෝ දක්වන ලද්දහු වෙති, මේ ස්කන්ධයන්හි අවතරණ යැ, මනොවිඤ්ඤාණධාතුව දක්වනලද කල්හි අටළොස් ධාතුහු දක්වන ලද්දහු වෙති. මේ ධාතුන් කෙරෙහි අවතරණ යැ, මනායතනය නිර්දිෂ්ට කල්හි සියලු ආයතනයෝ දක්වනලද්දහු වෙති. එහි මනායතනය නාමරූපයට පදවියාන යැ, නාමරූපප්‍රත්‍යයෙන් පඛායතනය වෙයි. එපරිද්දෙන් පටිච්චසමුප්පාදයෙහි පදවියාන වෙයි. මේ ඕතරණ භාර යි.

13. එහි 'සොධන' කවරෙ යැ : ආරම්භය සුද්ධ මැ යි.

14. එහි 'අධිවියාන' කවරෙ යැ : ෂඩින්ද්‍රියය භාවනාඑකන්තනයෙහි පඤ්ඤත්ති යැ, (ඡ්විධිතෙත ?) එය එකන්තනයෙන් පනවන ලද.

15. තත් කතමො පටික්ඛාරො : විතනස්ස පුබ්බහෙතු සමුප්පාදය මනසිකාරො, ච තපොණ්ණා ච යං අසමාභිග්ගයං ච විසෙසධම්මානං අභාවිතතා විතතසතතං ගච්ඡති, සචෙ සමාධිනො සුඛං හෙතු, අවිප්පට්ඨාරො පච්චයො, අයං හෙතු අයං පච්චයො. පටික්ඛාරො.

16. තත් කතමා සමාරොපනා : යස්සෙවං භාවිතනාති තස්ස ධම්මා සමාරොපසිතබ්බා, කාසො සිලං පඤ්ඤා භාවිතා¹විතනනාති, අනගිරතං අනාගතං අනෙකං අනුතං අනාපජ්ජාසතතං අයං සමඤ්ඤායතනා න තස්ස සෙකබස්ස සම්මාසමාධි, සබ්බෙ අසෙකබාදස අරහතං² ධම්මා නිද්දිට්ඨා හොනති.

අසෙකබාධියාති සුතනාති.

7 - 9

“යස්ස නුභ භනෙත කාසෙ කායගතාසති අනුපට්ඨිතා අස්ස³ සො ඉධ⁴ අඤ්ඤාතරං සබ්බමචාරිං⁵ ආසජ්ජ අප්පට්ඨිසස්සජ්ජ⁶ චාරිකං⁷ පකකමෙය්‍ය”^{*}.

සො අයස්මා ඉමස්මිං විප්පට්ඨිතාති ද්වෙ පජාති පටිජානාති විතතභාවිතායං ච දිට්ඨියා පභානං, කායභාවිතායං ච දිට්ඨිප්පභානං, කායභාවිතායං ච තණ්හාපභානං, යං පඨමං උපමං කරොති. අසුචිනාපි සුචිනාපි පඨමි⁸ නෙව අට්ඨියති.⁹ න ජිගුච්ඡති න පිති-පාමොජ්ජං. පටිලභති ඵලමෙව හි පඨමසමෙත සො වෙතසා විපුලෙන¹⁰ අප්පමාණෙන¹¹ අවෙරෙන අබ්‍යාපජෙකින¹² විහාරාමිති.

ඉති සො අයස්මා කිං පටිජානාති : කායභාවිතාය සුඛිත්ථිපභානං පටිජානාති, විතතභාවිතාය සොමභස්සිත්ථිපභානං පටිජානාති, කායිකා වෙදනා රාගානුසංමනුගතානං සුඛිත්ථිපං පටිකම්පති. න හි වෙදනාකකිකං යා වෙනසිකා සුඛවෙදනා, තත් අයං පටිලාභපච්චයා උප්පජ්ජති සුඛං සොමනස්සං. සො තං පටිකම්පති, න හි මනෝ-සම්මසස්සං වෙදනං. තත් චතුසු මහාභූතෙසු රූපකකිකස්ස අනුසං-පටිසප්පභානං භණ්ති. කාමෙ රූපං ච තං ච අසෙකිභුමියං.

කාසෙ කායානුපස්සනා දිට්ඨධම්මසුඛවිහාරං ච. බලෙන ච උස්සාහෙන ච සබ්බං මනසි කතනතානං පභානං? මෙදකථාලිකාය¹³ ච පුරිසෙන ච මණ්ඩකජ්ජාතිකෙන ඵනෙහි ඉමස්ස මාතාපිතුසම්භූතං පච්චවෙකකිණං, සො කාසෙන ච කායානුපස්සනාය ච විතෙතන ච විතතානුපස්සනාය ච ද්වෙ ධම්මෙ ධාරෙති. කායකිලෙසවිත්ථිං විතෙතන ච විතතසනතිස්සයෙ විතෙතන සුභාවිතෙන සතතත්තං ච සමාපනතිනං විහරිතං පටිජානාති.

1. භාවිතං - PTS.	* නවකඛගුහතර - සිහනාදවග්ග.
2. අරහතත - මජ්ඣා, PTS.	8. පඨමි - මජ්ඣං, PTS.
3. අභාවිතා - මජ්ඣං, PTS.	9. අට්ඨියති - මජ්ඣං, PTS.
4. අයං සො - මජ්ඣං, PTS	10. අබ්‍යාපජෙක - මජ්ඣං, PTS.
5. සබ්බමචාරිනං - ස්‍යා.	11. අභියෙත - මජ්ඣං, PTS.
6. අප්පට්ඨිසජ්ජ - මජ්ඣං, PTS	12. අප්පකෙත - මජ්ඣං, PTS.
7. ජනපදචාරිකං - මජ්ඣං, PTS.	13. මෙදං කතාලිකාය-මජ්ඣං, PTS.

15. එහි 'පරික්කාර' කවරෙ යැ : විත්තයාගේ පූර්වහෙතු සමුත්පාදය පිණිස මනසි කාරය ද නත්ප්‍රචණ්ඩව ද අසමාහිත භූමියෙහිදී විශෙෂධර්මයන් අභාවිත බැවින් (විත්ත සතතං ගච්ඡති ?) ඉදින් සමාධියට පුබය හෙතු යැ, අවිජ්ජට්ඨාරය ප්‍රත්‍යය වෙයි. මේ හෙතු යැ, මේ ප්‍රත්‍යය යි. 'පරික්කාර' භාර යි.

16. එහි 'සමාරොපනා' කවර : 'යස්සෙවං භාවිතං' යනු : ඔහුට කාය යැ සීල යැ පඤ්ඤා යැ භාවිතවිත්ත යැ යන දහමිහු සමාරොපණය කළයුත්තාහු යැ. (අනභිතං... න තස්ස ?) සියලු අශෙෂක වූ රහතුන්ගේ දස දහමිහු දක්වනලද්දහු වෙත්.

අසෙධභාගිය සූත්‍රයෝ යි.

7 — 9

“ ස්වාමීනි, එකැතින් යම් මහණක්හට කයෙහි කාගියායි නො එළඹයිවියා ද, හේ මෙහි එක්තරා සක්‍රමසරකු ගටා ඇවත නො දෙසා වාරිකාවට නික්මයන්නේ යැ.”

ඒ ආයුෂ්මත් මෙහි විරුද්ධ වැ පිළින කෙරෙයි, (ද්වෙ පජාති පටිජානාති ?) විත්ත භාවනායෙහි දෘෂ්ටිප්‍රභාණය ද කායභාවනායෙහි දෘෂ්ටිප්‍රභාණය ද කායභාවනායෙහි තෘෂ්ණාප්‍රභාණය දැයි. පළමු කොට යම් උපමාවක් කෙරේ ද, එහි පොළොව අසුචියෙනුදු සුචියෙනුදු නො මැ පිඩින වෙයි, පුඉප්පා නො කෙරෙයි, ප්‍රිතිප්‍රමොදාය නො ලබයි, එසෙයින් ම හේ පාටීචී සමවූ මහත් වූ අප්‍රමාණ වූ අවෙර වූ නිදුක් වූ සිතින් යුක්ත වැ වෙසෙමි.

මෙසේ ඒ ආයුෂ්මත් (ශාරිපුත්‍රයන් වහන්සේ) කුමක් පිළින කෙරෙති යත් : කාය භාවනායෙන් සුඛන්ද්‍රියයාගේ ප්‍රභාණය පිළින කෙරෙති, විත්තභාවනායෙන් සොමනස්සි-න්ද්‍රියප්‍රභාණය පිළින කෙරෙති, කායික වෙදනාව රාගානුසය අනුව ගියවුන්ගේ සුඛි-න්ද්‍රිය ප්‍රතික්ෂේප කෙරෙති, යම් කායික සුඛවෙදනාවක් ඇද්ද එය වෙදනාස්කන්ධ නො මැ වෙයි. එහි මේ ප්‍රතිලාභ හෙතෙයෙන් පූව සොමනස් උපදි. හේ එය ප්‍රතික්ෂේප කෙරෙයි. මනොසම්ප්ප්පයෙන් උපන් වෙදනාව නො මැ වෙයි. එහි සතර මහාභ්‍යාසයන් කෙරෙහි රූපස්කන්ධයාගේ අනුශය ප්‍රතිසප්‍රභාණය ප්‍රකාශ කෙරෙයි. කාමභවයෙහි රූපය ද (. . . ?) එ ද අශෙෂකභූමියෙහි යැ,

කයෙහි කායනුපස්සනාව ඉහාන්මසුබවිහරණය ද (බලෙන ව උප්පාහෙන ව සබ්බං මනසිකත්තනාං පහානං ?) මෙදකථාලිකා - උපමායෙන් ද මණ්ඩනස්වභාව ඇති පුරුෂයාගේ උපමායෙන් ද යන මෙයින් මේ මාතෘපිතාසම්භූත වූ කය ප්‍රත්‍යවෙත්සා කිරීම වෙයි. හේ කයින් ද කායානුපස්සනායෙන් ද සිතින් ද විත්තානුපස්සනායෙන් ද සත් සමාපත්තින්ට සමවැද විසීමට පිළින කෙරෙයි.

ගහපතිපුතෙතාපමනාය ව යථා ගහපතිපුතතස්ස නානාරම්භානං විත්ථානං කරණඛිකො¹ පුණ්ණො හවෙය්‍ය, සො යං යදෙව චත්තුගං පුබ්බන්තසමයෙ ආකඛිති, පුබ්බන්තසමයෙ නිබ්බාපෙති : එවං මජ්ඣන්තසමයෙ² සායන්තසමයෙ, එවමෙව සො ආයස්මා විත්තස්ස සුභාචිත්තනා යථාරූපෙන විහරෙන ආකඛිති පුබ්බන්තසමයං විහරිතුං, නථාරූපෙන පුබ්බන්තසමයං විහරති. මජ්ඣන්තසමයෙ³ සායන්තසමයෙ, තෙන වෙස ආයස්මනා උපමාය මෙ ආසිතාය පථවි වා අනුත්තරා ඉන්ද්‍රියභාවතා භාවිතවිත්තෙන, තෙන සො ආයස්මා ඉදං අධිවිධං භාවිතං පටිජානාති. චතුසු මහාභූතෙසු කායභාවනං, උපකච්ඡාලං පුරිසමෙදකථාලිකාසු⁴ විත්තභාවනං, ඉමාහි භාවනාහි නාය භාවනාය ව සමථා පාරිසුරිමනෙතති ඉමෙහි චතුහි පඤ්ඤාපාරිසුරිමනෙතති.

කථං උපකච්ඡාලං පටිකුලෙසු ධම්මෙසු අප්පටිකුලසඤ්ඤා විහරති : කායො පකතියා අප්පටිකුලො, කායෙ උඤ්ඤාමාත්තසඤ්ඤා සංඛින්නෙන නව සඤ්ඤා ඉමෙ පටිකුලා ධම්මා, වෙසො ආයස්මා පටිකුලො; අජිගුච්ඡිනො කායගතාසනියා භාවනානුයොගමනුසුතෙනා විහරති, න හි තස්ස ජිගුච්ඡිතාය⁵ විත්තං පටිකුලති.

කථං අප්පටිකුලෙසු ධම්මෙසු පටිකුලසඤ්ඤා විහරතිහි : කායො සංඛිලොකස්ස අප්පටිකුලො, නං සො ආයස්මා අසුභසඤ්ඤාය විහරති. එවං අප්පටිකුලෙසු ධම්මෙසු පටිකුලසඤ්ඤා විහරති.

කථං පටිකුලෙසු ව අප්පටිකුලෙසු ව අප්පටිකුලසඤ්ඤා විහරතිහි : අපි සංඛේරායං ලොකස්ස යජිදං ඉණ්ණො පහතපාණි කුලෙසු පිණ්ඩාය විචරති, තෙන ව සො සුචණ්ණදුබ්බිකෙන අප්පටිකුලසඤ්ඤා විතෙන ව කායෙන නිබ්බද්ධගතෙන අප්පටිකුලසඤ්ඤා. එවං පටිකුලෙසු අප්පටිකුලෙසු ව ධම්මෙසු අප්පටිකුලසඤ්ඤා විහරති.

කථං පටිකුලෙසු ව ධම්මෙසු අප්පටිකුලසඤ්ඤා විහරති : අප්පටිකුලෙසු ව ධම්මෙසු සුභසඤ්ඤානො ඉන්ද්‍රියරූපෙ, පටිකුලෙසු ව ජිගුච්ඡිනො විනිලකවිපුබ්බකො, තත්ථ සො ආයස්මා අප්පටිකුලසඤ්ඤා විහරති.

කථං පටිකුලෙසු ධම්මෙසු නදුගං අභිනිවජ්ජයිතා උපෙක්ඛකො විහරති සනො ව සම්පජානො ව : අප්පටිකුලෙසු ව ධම්මෙසු සුභසඤ්ඤානො ඉන්ද්‍රියරූපෙ පටිකුලෙසු ව ජිගුච්ඡිනො විනිලකවිපුබ්බකො නදුගං අභිනිවජ්ජයිතා 'තෙනං මම තෙසො'හමස්මි තෙසො මෙ අත්තා'හි විහරති. එවං නදුගං අභිනිවජ්ජයිතා උපෙක්ඛකො විහරති සනො සම්පජානො.

1. කරණඛිකො - PTS.
 2. මජ්ඣන්තිකසමයෙ - මජ්ඣං, PTS.
 3. පුරිසමෙතකං නවතලාකාසු - මජ්ඣං, PTS.
 4. ජිගුච්ඡප්පහාය - මජ්ඣං, PTS.
 5. පටිකුලසඤ්ඤා - මජ්ඣං, PTS.
 6. පටිකුලෙසු - මජ්ඣං, PTS.

ගෘහපතිපුත්‍රාපමායෙහි යම්යේ ගෘහපතිපුත්‍රයක්හුගේ නානාවර්ණ ඇති වස්ත්‍රයෙන් පිරුණු පේළායෙක් වේ ද, හේ යම් යම් වස්ත්‍රයුගලයෙක් පෙරවරුයෙහි රිසි වේ නම් එය පෙරවරුයෙහි (නිබ්බාපෙනි ?) හදිසි. මැදිදවල්හිදු සවස්හිදු එයේ වැය. එපරිද්දෙන් ඒ ආයුෂ්මත් සිත සුභාවිත හෙයින් යව්බදු විහරණයෙකින් පෙරවරුයෙහි වායය කරන්නට රිසිවේ නම් පෙරවරුයෙහි ඒ විහරණයෙන් වෙසෙයි, මධ්‍යාහ්නයෙහිදු සවස්හිදු එපරිදි වෙසෙයි, (තෙත වෙස . . . . භාවිතවිත්තෙත ?) එහෙයින් ඒ ආයුෂ්මත් මේ අවවැදුරුම් භාවනාව පිළින කෙරෙයි. සතර මහාභ්‍යාසයන්හි කායභාවනාව ද, උපතචණ්ඩාල පුරුෂ මේදස් පිරු සැළිය යන මෙහි විත්තභාවනාව ද වෙයි. (ඉටාහි භාවනාහි . . . . පාරිසුරි මත්තෙහි ?)

උපතචණ්ඩාලාපමාව ? කියෙයින් ප්‍රතිකූලධර්මයන්හි අප්‍රතිකූලසංඥ ඇතිව වෙසෙයි යත් : කය පියෙවින් අප්‍රතිකූල යැ, කයෙහි උද්ධ්‍රවාතකසංඥ ව ද සැකෙවින් නව සංඥාවෝ ද යන මේ ප්‍රතිකූල ධර්මයෝ තෙල ආයුෂ්මත් පිළිකුල් විසින් පුගුළුසා නොකරනුයේ කායගතායති භාවනානුයෝගයෙහි යෙදී වාස කෙරෙයි. ඔහුගේ සිත පුගුළුසායෙන් නො මැ ප්‍රතිකූල වෙයි.

කියෙයින් අප්පටිකූල දහමහි පටිකූල සංඥ ඇති වැ වෙසෙයි යත් : කය සියලු ලෝවැසි යාට අප්‍රතිකූල යැ, ඒ ආයුෂ්මත් කයෙහි අශ්‍රහසංඥයෙන් යුතු වැ වාසය කෙරෙයි. මෙයේ අප්‍රතිකූලධර්මයන්හි ප්‍රතිකූලසංඥ වැ වාස කෙරෙයි.

කියෙයින් ප්‍රතිකූලධර්මයන්හි ද අප්‍රතිකූල ධර්මයන්හි ද අප්‍රතිකූලසංඥ වැ වාස කෙරෙයි යත් : යම් හෙයකින් මේ ආයුෂ්මත් චුඛු කළ හිය ඇති වැ අතින් ගත් පාත්‍ර ඇති වැ කුල යන්හි පිඬු සිභා හැසිරේ ද, එයින් හේ සුවර්ණදුර්වර්ණයෙන් අප්‍රතිකූල සංඥ ඇති වැ නිර්වේද සහගත වූ සිතින් ද කයින් ද යුක්ත වැ අප්‍රතිකූල සංඥ ඇති වෙයි, මෙයේ ප්‍රතිකූල වූ ද අප්‍රතිකූල වූ ද දහමහි අප්‍රතිකූල සංඥ ඇති වැ වාස කෙරෙයි.

කියෙයින් ප්‍රතිකූල ධර්මයන්හි අප්‍රතිකූලසංඥ වැ වෙසෙයි යත් : අප්‍රතිකූල ධර්මයන්හි ස්ත්රිරූපයෙහි ශ්‍රහසංඥ ඇත්තහුට ද විනිලක විපුබ්බක අශ්‍රහයන්හි පුගුළුසා ඇත්තහුට ද (අප්පටිකූල සංඥ වෙයි.) එහි ඒ ආයුෂ්මත් (ධාතුමනසිකාර වශයෙන්) අප්‍රතිකූලසංඥ ඇති වැ වෙසෙයි.

කියෙයින් ප්‍රතිකූලධර්මයන්හි (පටිකූල අප්පටිකූල යන) දෙක දුරුකොට සිහි නුවණ ඇති වැ උපෙක්ෂක වැ වෙසෙයි යත් : ස්ත්රිරූපයෙහි ශ්‍රහසංඥ ඇතියේ අප්‍රතිකූල ධර්මයන්හි ද විනිලක විපුබ්බක කයෙහි පුගුළුසා ඇතියේ ප්‍රතිකූල ධර්මයන්හි ද එ දෙක දුරුකොට “ තෙල මාගේ නො වෙයි, තෙලෙ මම නො වෙමි, තෙලෙ මාගේ ආත්ම නො වෙ ” යයි සලකා වෙසෙයි. මෙයේ (පටිකූල අප්පටිකූල යන) දෙක දුරුලා සිහි නුවණ ඇතියේ උපෙක්ෂක වැ වෙසේ.

අපරො පරියායො : නෙඛාතුකෙ ලොකසන්නිවාසො¹ සබ්බාල-
පුපුඡ්ඡානං අප්පට්ඨකුලසඤ්ඤා. තත්ථ ච ආයස්මා සාරිපුතො
පට්ඨකුලසඤ්ඤා² විහරති. එවං අප්පට්ඨකුලෙසු ධම්මෙසු පට්ඨකුලසඤ්ඤා³
විහරති.

කථං පට්ඨකුලෙසු ධම්මෙසු අප්පට්ඨකුලසඤ්ඤා විහරති : පට්ඨකුල-
සඤ්ඤානො සබ්බසෙඛා. ඉධ (කා) නෙඛාතුකෙ සබ්බලොකෙ. තත්ථ
කතමො භුමිපාතො සමාධිඵලෙ සම්මිකතො අප්පට්ඨකුලසඤ්ඤා විහරති.
කිං කාරණං ; න හි තං අප්පි යස්ස ලොකස්ස පහානාය පට්ඨකුලසඤ්ඤා
උප්පාදෙය්‍ය.

කථං පට්ඨකුලෙසු ච අප්පට්ඨකුලෙසු ච ධම්මෙසු පට්ඨකුලසඤ්ඤා
විහරති : නෙඛාතුකෙ ලොකසන්නිවාසෙ යච කාමලොකභුමිනා හි
රාගානං විතරාගානං පට්ඨකුලසම්මා, රූපාරූපධාතුං අප්පට්ඨකුලසම්මා
තත්ථ ච ආයස්මා සාරිපුතො පට්ඨකුලසඤ්ඤා විහරති. එවං පට්ඨකුලෙසු
ච අප්පට්ඨකුලෙසු ච ධම්මෙසු පට්ඨකුලසඤ්ඤා විහරති.

කථං පට්ඨකුලෙසු ච අප්පට්ඨකුලෙසු ච ධම්මෙසු අප්පට්ඨකුලසඤ්ඤා
විහරති : යං කිඤ්චි පරතො දුරුතතානං දුරාගතානං චචනපථානං
තං චචනං අප්පට්ඨකුලං යචතා වාචසො අප්පතිරූපා³ තථා ජනස්ස
අප්පට්ඨකුලසඤ්ඤා. තත්ථ ආයස්මා සාරිපුතො අභිඤ්ඤාය සම්මිකතො
අප්පට්ඨකුලසඤ්ඤා විහරති, එවං පට්ඨකුලෙසු ච අප්පට්ඨකුලෙසු ච ධම්මෙසු
අප්පට්ඨකුලසඤ්ඤා විහරති.

කථං පට්ඨකුලෙසු ච අප්පට්ඨකුලෙසු ච ධම්මෙසු නදුහයං
අභිනිවඡ්ඡයිනා උපෙක්ඛකො ච විහරති සතො ච සමපජානො :
යං ච නෙසං සමනුපසස්සති යෙ ධම්මා දුච්චරිතා, තෙ ධම්මා අප්පට්ඨකුලා,
තත්ථ ආයස්මා සාරිපුතො ඉති පට්ඨසඤ්චිකති යෙ ධම්මා දුච්චරිතා
තෙ ධම්මා අනිඨ්ථිපිපාකා, යෙ ධම්මා සුචරිතා, තෙ ආවයගාමිනො.
සො ච සුචරිතං ආවයගාමිනිං කරිනා දුච්චරිතං අනිඨ්ථිපිපාකං
කරිනා නදුහයං අභිනිවඡ්ඡයිනා උපෙක්ඛකො විහරති.

අථ පට්ඨකුලෙසු ච ධම්මෙසු අප්පට්ඨකුලෙසු ච පට්ඨකුලසඤ්ඤා
විහරති. තණ්හා පට්ඨකුලධම්මා කිං කාරණං : තණ්හාවසෙන හි සත්තා
දුච්ඡි ධම්මෙහි සත්තා කබලිකාරෙ ආභාරෙ රසතණ්හාය සත්තා,
එස්සෙ සුඛසඤ්ඤාය සත්තා. තත්ථායස්මා සාරිපුතො කබලිකාරෙ ච
ආභාරෙ පට්ඨකුලසඤ්ඤා විහරති, එස්සෙ ච දුක්ඛසඤ්ඤා විහරති. එවං
පට්ඨකුලෙසු ච අප්පට්ඨකුලෙසු ච පට්ඨකුලසඤ්ඤා විහරති.

කථං පට්ඨකුලෙසු ච ධම්මෙසු අප්පට්ඨකුලෙසු ච ධම්මෙසු අප්පට්ඨකුල-
සඤ්ඤා විහරති : තණ්හාක්ඛයං අනුතතරං නිබ්බානං, තථා බාලපුපුඡ්ඡා-
නානං පට්ඨකුලසඤ්ඤා පහතසඤ්ඤා ච. තත්ථායස්මතො සාරිපුතස්ස
අප්පට්ඨකුලසඤ්ඤා අබ්‍යාපාදසඤ්ඤා ච සාමං පඤ්ඤාය පස්සිනා, එවං
පට්ඨකුලෙසු ච ධම්මෙසු අප්පට්ඨකුලසඤ්ඤා විහරති.

1. නෙඛාතුකො ලොකසන්නිවාසො - මජ්ඣං, PTS.

2. අප්පට්ඨකුලසඤ්ඤා - මජ්ඣං, PTS.

3. අප්පරූපා - PTS.

අනාගත පරිසාරයෙන් වෙයි : ඉන්ද්‍රියානු ලෝකයන්තිවාසයෙහි සියලු බාලපාථශ්‍රීතයන්ට අප්‍රතිකූලයාණ වෙයි. එහිදී ආයුෂ්මත් ශාරීරිකයන් වහන්සේ ප්‍රතිකූලයාණ ඇති වැඩසටහනකට යොමු වෙයි. මෙසේ අප්‍රතිකූලධර්මයන්හි ප්‍රතිකූලයාණ ඇති වැඩසටහනකට යොමු වෙයි.

කියෙයිත් ප්‍රතිකූල ධර්මයන්හි අප්‍රතිකූලයාණ වැඩසටහන යන්න : සියලු ඉන්ද්‍රියානු ලෝකයන්තිවාසයෙහි ප්‍රතිකූලයාණ ඇතිවන්නා වූයේ (කන්ට් කන්ට් . . . . උපපාදෙයා ?)

කියෙයිත් ප්‍රතිකූල වූ ද අප්‍රතිකූල වූ ද ධර්මයන්හි ප්‍රතිකූලයාණ ඇති වැඩසටහන යන්න : ඉන්ද්‍රියානු ලෝකයන්තිවාසයෙහි යම්කිසි කාරණයකට වෙ ද, (එහි) රාශීන්ට ද විකර්මයන්ට ද ප්‍රතිකූලයාණ වෙයි. රුපාරූපයාණයෙහි අප්‍රතිකූලයාණ වෙයි. එහිදී ආයුෂ්මත් ශාරීරිකයන් වහන්සේ ප්‍රතිකූලයාණ ඇති වැඩසටහනකට යොමු වෙයි. මෙසේ ප්‍රතිකූල වූ ද අප්‍රතිකූල වූ ද ධර්මයන්හි ප්‍රතිකූලයාණ ඇති වැඩසටහනකට යොමු වෙයි.

කියෙයිත් ප්‍රතිකූල වූ ද අප්‍රතිකූල වූ ද ධර්මයන්හි අප්‍රතිකූලයාණ ඇති වැඩසටහන යන්න : (යංකිකාදී පරිණා . . . . ජනකාදී අප්‍රතිකූලයාණයා ?) එහි ආයුෂ්මත් ශාරීරිකයන් වහන්සේ නුවණින් දැන ප්‍රත්‍යක්ෂ කළාහු අප්‍රතිකූලයාණ ඇති වැඩසටහනකට යොමු වෙයි. මෙසේ ප්‍රතිකූල වූ ද අප්‍රතිකූල වූ ද ධර්මයන්හි අප්‍රතිකූලයාණ ඇති වැඩසටහනකට යොමු වෙයි.

කියෙයිත් ප්‍රතිකූල වූ ද අප්‍රතිකූල වූ ද ධර්මයන්හි අප්‍රතිකූලයාණ ඇති වැඩසටහන යන්න : යම් දුශ්චරිත ධර්ම කෙනෙක් වෙත් ද ඒ ධර්මයාට ඔවුන්ට අප්‍රතිකූල වූවාහු දැක් ද, එහි ලා ආයුෂ්මත් ශාරීරිකයන් වහන්සේ මෙසේ සලකති : ‘ යම් ධර්ම කෙනෙක් දුශ්චරිත වෙත් ද, ඒ දාමහු අනිශ්චිතයාකට යැ, යම් සුවචරිත ධර්ම කෙනෙක් වෙත් ද ඔහු ආවයගාමීහු යැ. ඒ ශාරීරිකයන් වහන්සේ සුවචරිතය ආවයගාමීහු කොට දුශ්චරිතය අනිශ්චිතයාකට යොමු වෙයි. දුශ්චරිතය දුරුකොට උපෙක්ෂක වැඩසටහනකට යොමු වෙයි.

ඉක්බිති ප්‍රතිකූල වූ ද අප්‍රතිකූල වූ ද ධර්මයන්හි ප්‍රතිකූලයාණ ඇති වැඩසටහනකට යොමු වෙයි. තාත්කාලීන ප්‍රතිකූල ධර්ම යැ, කරුණු කිහිපයක් : ඒ එසේ වැඩසටහනකට යොමු වෙත් තාත්කාලීන ධර්ම දෙකෙකින් ඇලුණහු, කවලිකාරාහාරයෙහි රසතාත්කාලීනවත් ඇලුණහු යැ, ස්වරූපයාණයෙහි සුඛයාණයටත් ඇලුණහු යැ, එහි ආයුෂ්මත් ශාරීරිකයන් වහන්සේ කවලිකාරාහාරයෙහි ප්‍රතිකූලයාණ ඇති වැඩසටහනකට යොමු වෙයි, ස්වරූපයෙහි ද සුඛයාණ ඇති වැඩසටහනකට යොමු වෙයි. මෙසේ ප්‍රතිකූලයෙහි ද අප්‍රතිකූලයෙහි ද ප්‍රතිකූලයාණ වැඩසටහනකට යොමු වෙයි.

කියෙයිත් ප්‍රතිකූලධර්මයන්හි ද අප්‍රතිකූලධර්මයන්හි ද අප්‍රතිකූලයාණ වැඩසටහනකට යොමු වෙයි : තාත්කාලීන සංඛ්‍යාත නිර්වාණය අනුන්තර යැ, එකෙකුගෙන් බාල පුහුණුකර්ම ප්‍රතිකූලයාණ ද (පහතසැකැස්ම ව ?) එහි ලා ආයුෂ්මත් ශාරීරිකයන් වහන්සේට කුමු මැ ප්‍රභූයෙන් දැක අප්‍රතිකූලයාණ ද අවිශ්වාසයාණ ද වෙයි. මෙසේ ප්‍රතිකූල ධර්මයන්හිදී අප්‍රතිකූලයාණ ඇති වැඩසටහනකට යොමු වෙයි.

කථං පටිකුලෙසු ච අපාටිකුලෙසු ච ධම්මෙසු අපාටිකුලාසඤ්ඤි විහරති : තතියෙ ච නිබ්බාණෙන පටිකුලාසඤ්ඤිනො යසෙන ච කිත්තියා ච¹ අපාටිකුලාසඤ්ඤිනො. තත්ථායසමා ඝාරිපුතොතා අසාදං ච ආදිනචං ච නිසාරණං ච යථාභුතං සම්මපාසඤ්ඤා² පටිජානනො පටිකුලං ච අපාටිකුලං ච ධම්මං තදුහයං අභිනිවජ්ජයිති; අපාටිකුල-සඤ්ඤි විහරති.

කථං පටිකුලං ච අපාටිකුලං ච ධම්මං තදුහයං අභිනිවජ්ජයිති; උපෙක්ඛකො විහරති සතො ච සම්පජානො ච : යං ච සම්නුපසාහි අනුනගො අපාටිකුලො ධම්මො, පටිකො ච පටිකුලො ධම්මො, තත්ථායසමා ඝාරිපුතොතා අනුනගං³ පටිසප්පභිනතො, උපෙක්ඛකො විහරති සතො සම්පජානො ච. යඤ්චස්ස සම්නුපසාහි, අයං පඤ්චවිධා අනුතතර ඉන්ද්‍රියභාවනා අයං සුතතතිශ්ලොකො.

1. තත් කතමො දෙසනාභාරො : ඉමමි සුතෙන කිං දෙසිතං.⁴ තත් චුච්චතෙ- ඉමමි සුතෙන දිට්ඨධම්මසුඛවිභාරො දෙසිතො, තථා විමුක්තං විතො පච්චචේකතිණා ච අභිපඤ්ඤාධම්මං දෙසිතං.

2. තත් කතමො විච්ඡො : යෙ කායෙ කායානුපසාදිනො විහරන්ති තෙසං විතං අනුනගපටිසෙන න විහරති, අනුනගපටිසෙන චා'හි-රමමානස්ස⁵ විතං සම්මග්ගතං⁶ හවිසානිති භාවනාය ඵලමෙතං⁷ අයං විච්ඡො භාරො.

3. තත් කතමො සුතතිභාරො : කායභාවනාය ච විතනභාවනාය ච න කිඤ්චි සබ්බහමචාරි අභිමඤ්ඤිස්සානිති අත්ථි ඵසා සුතති. අයං සුතතිභාරො

4. තත් කතමො පදට්ඨානො භාරො : කායභාවනාය පඨමස්ස සති උපට්ඨානස්ස පදට්ඨානං. යං පඨවිසමවිතතො ඝා අභිච්චානු-පසාහාය පදට්ඨානං.

5. තත් කතමො ලක්ඛණො : යං පඨවිසමෙන චේතසා විහරති අනානුපසාහි, පඨවිසමෙන ගිති විහරති. කො අනේ පඨවිසමෙනාති : යථා යෙ ච සෙලොපමනාය අකම්මසුතො, ඵලමෙව පඨවිසමො අයං හිරියතාය, අයං ලක්ඛණො.

6. තත් කතමො චතුබ්‍රහ්මො භාරො : ඉමමි බ්‍රාහ්මරණේ කො නස්ස ආයස්සතො අභිප්පායො : යෙ කෙච්ඡි අරහන්තා ඉන්ද්‍රියභාවනං ආකඛිනති⁸ තෙ පඨවිසමං උප්පාදයිස්සන්ති. අයං අභිප්පායො.

7. තත් කතමො ආවට්ටොති : තත්ථි ආවට්ටස්ස භුමි.

1. කිත්තිති ච - මජ්ඣං, PTS.

2. සම්මපසඤ්ඤා - මජ්ඣං.

3. අනුනගස්ස - මජ්ඣං, PTS.

4. දෙසිතබ්බං - මජ්ඣං, PTS.

5. - රමමානස්ස - PTS.

6. සම්මග්ගතං - මජ්ඣං, PTS.

7. බලවේතං - මජ්ඣං.

8. ආකඛිනියනති - මජ්ඣං, PTS.

කිසෙයින් ප්‍රතිකූල වූ ද අප්‍රතිකූල වූ ද ධර්මයන්හි අප්‍රතිකූලසංඥ වැ වෙසෙයි යන් : (තනියෙ ව නිබ්බානෙ යසෙන ව කිත්තියා ව අප්පටිකූලසඤ්ඤිතො ?) එහි ලා ආයුෂ්මත් ශාරීපුත්‍රයන් වහන්සේ ආස්වාදය ද ආදීනවය ද නිස්සරණය ද නකුයේ සමායක්ප්‍රඥයෙන් දන්තාසේක් ප්‍රතිකූල වූ ද අප්‍රතිකූල වූ ධර්මය එ දෙක දුරුකොට අප්‍රතිකූල සංඥ ඇති වැ වාසය කරනසේක.

කිසෙයින් ප්‍රතිකූල වූ ද අප්‍රතිකූල වූ ද ධර්මය එ දෙක දුරුකොට සිහි නුවණ ඇතියේ උපෙක්ඝක වැ වෙසෙයි යන් : අනුනය අප්‍රතිකූල ධර්මයෙකැයි ද ප්‍රතිභය ප්‍රතිකූල ධර්මයෙකැයි ද යම් හෙයෙකින් දකි ද, එහි ලා ආයුෂ්මත් ශාරීපුත්‍රයන් වහන්සේ අනුනය ප්‍රතිභ දෙක ප්‍රතිණ කළ හෙයින් සිහි නුවණ ඇති වැ උපෙක්ඝක වූවාහු වාසය කෙරෙති. යම් සමනුපස්සනාවක් වෙ ද මේ අනුන්තර වූ පඤ්චවිධ ඉන්ද්‍රියභාවනා යි. මේ සුත්‍රනිර්දේශ යි.

1. එහි දෙසනාභාර කවරෙ යැ : මේ සුත්‍රයෙහි කුමක් දෙශිත ද : එහි ලා කියනු ලැබේ. මේ සුත්‍රයෙහි දිව්‍යධම්මසුඛවිහරණය දෙසනලද්දේය. එසේ මැ විමුක්ත චිත්තය ද ප්‍රත්‍යාවෙක්ඝාව ද අධිප්‍රඥධර්මය ද දෙසනලද්දේ යි.

2. එහි විවය කවරෙ යැ : යම් කෙනෙක් කයෙහි කායානුදර්ශී වැ වෙසෙත් ද, ඔවුන්ගේ සිත අනුනය ප්‍රතිභයෙන් යුක්තව නො පවතී, අනුනය ප්‍රතිභ දෙකින් (අභිරම්මානස්ස ?) සිත සමාග්ගත වන්නේනුයි තෙල භාවනා එල යි. මේ විවයභාර යි.

3. එහි යුත්තිභාර කවරෙ යැ : කායභාවනායෙන් ද චිත්තභාවනායෙන් ද කිසි යමුන්ම වාරි කෙනෙක් ඉක්මවා නො සිතන්නාහු යැ යන තෙල යුත්ති ඇත. මේ යුත්ති භාර යි.

4. එහි පදවිධානභාර කවරෙ යැ : කායභාවනාව පළමුවන සතිපට්ඨානයට පදවිධාන යැ, යම් පෘථිවියම චිත්තතාවක් ඇද්ද ඕ අභිනානුදර්ශනාවට පදවිධාන යි.

5. එහි ලක්ඛණභාර කවරෙ යැ : යටෙක් ආත්මානුදර්ශී වැ පඨවියම සිතීන් යුක්ත වැ වෙසේ ද, ගෘහී තෙම පඨවියම සිතීන් යුක්ත වැ වෙසෙයි, ' පඨවියමෙන ' යනු කවර අර්ථ යැ : යම්සේ යම් කෙනෙක් ඔෂෙලොපමභාවයෙන් ක්‍රියායෙහි නොයෙදුණාහු ද, එසෙයින් මැ පඨවියම වූයේ (අයං ගිරියනය ?) මේ ලක්ඛණභාර යි.

6. එහි චතුර්‍යුග්‍යභාර කවරෙ යැ : මේ වෙය්‍යාකරණයෙහි ඒ ආයුෂ්මත්හුගේ අභිප්‍රාය කවරේ යැ : යම් රහත් කෙනෙක් ඉන්ද්‍රියභාවනාව කැමැති වෙත් ද, ඔහු පඨවියම (චිත්තය) උපදවන්නාහු යැ යන මේ අභිප්‍රාය යි.

7. එහි ආවත්තභාර කවරෙ යැ : එහි ආවත්තභාරයට භූමි නැතී.

8. **තත්ත්ව කතමො විභවනි :** යො කායානුපස්සි විහරති, සො පථවිසමං විතනං¹ පටිලභිස්සතිති න එකංසෙන, කිං කාරණං : යෙ ඛණ්ඩකාදීජිත්තකාදිකම්මකාරිනො න තෙ² පථවිසමවිතනං³ පටිලභන්ති. සබ්බා කායගතාසති⁴ සෙඛතාවනාය නිබ්බානං ඵලං. අයං විභවනි.

9. **තත්ත්ව කතමො පටිමත්තනො හාරො :** යෙ කායානුපස්සිනො විභට්ඨස්සති, තෙසං යෙව් කායපච්චයා උපපජ්ජෙය්සං⁵ ආසවා විහාන-පටිලාභා. අයං පටිමත්තනො හාරො.

12. **තත්ත්ව කතමො ඔහරණො :** සතෙතසු ච⁶ පඤ්ඤකකිකා අවිතීණණා බාවිසතින්ද්‍රියානි, තථා යං මනින්ද්‍රියං තං මනොධාතු මනායතනං ච. යං සමාධින්ද්‍රියං තං ධම්මධාතු ධම්මායතනං ච. අයං ඔහරණො හාරො.

13. **තත්ත්ව කතමො සොධනො හාරො :** යෙ ච මනසා චතනාරො හාවෙතබ්බො, තෙ සබ්බෙ භාවිතා, යං තං මනෙන පතීනෙ පතනබ්බං සබ්බත්ථ එතස්ස ච අත්ථාය ආරම්බො, සො අත්ථො සුඥො. අයං සොධනො හාරො.

14. **තත්ත්ව කතමො අබ්ධොනො :** අයං සමාධි එකතනනාය පඤ්ඤතො ඡ කායා එකතනනාය පඤ්ඤතො පඤ්ඤන්ද්‍රියානි රූපිනි රූපකායො. ඡ වේදනාකායා වේදනාකායො. ඡ සඤ්ඤාකායා සඤ්ඤාකායො. ඡ චේතනාකායා චේතනාකායො ඡ විඤ්ඤාණකායා විඤ්ඤාණකායො. සබ්බෙපි එතෙ ධම්මා ධම්මකායොති යෙව් සබ්බං ගච්ඡන්ති. අයං අබ්ධොනො.

15. **පටිකඛාරොති :** සමාපන්නිකොසලං ච විපිකොසලං ච හෙතු. යං ච ගොචරකොසලං යං ච කල්පනාකොසලං⁷ පච්චයො. වොදනකොසලං හෙතු, කල්පනාකොසලං⁸ පච්චයො. සුඛං හෙතු, අබ්‍යාපජ්ඣං⁹ පච්චයො. අයං පටිකඛාරො.

16. **තත්ත්ව කතමො සමාරොපනො :** යථා පථවි සුච්චිති නික්ඛිපනෙන අසුච්චිති නික්ඛිපනෙන තාදිසායෙව,¹⁰ එවං කායො මනාපි-කෙතිපි එසෙහි අමනාපිකෙතිපි එසෙහි තාදිසායෙව, පටිසංඝමථස්සෙන වා සුඛාය වේදනාය තාදිසං යෙව් විතතං. ඉදං සුතතං විභතතං සඋපමං¹¹ උග්ගට්ඨඤ්ඤාස්ස පුග්ගලස්ස විභාගෙන. තත්ත්ව සමාරොපනාය අවකායො නන්ති.

1. සමවිතනනං - මජ්ඣං.
2. ජිත්තකාදිනො - මජ්ඣං.
3. විතනනං - මජ්ඣං.
4. සබ්බකායගතාසති - PTS.
5. උපපජ්ජෙය්සං - මජ්ඣං, PTS.
6. සතෙතසු ච - මජ්ඣංපොඤ්ඤානෙ නන්ති.
7. [කල්පං තං කොසලං - මජ්ඣං.
8. කල්පං - මජ්ඣං, PTS.
9. අබ්‍යාපජ්ජං - මජ්ඣං, PTS.
10. තාදිසෙ - මජ්ඣං, PTS.
11. ඔපමං - මජ්ඣං.

8. එහි විභත්තිභාර කවරෙ යැ : යමෙක් කායානුදර්ශී වැ වෙසේ ද, හෝ පඨවියම විත්තය ලබන්නේ යැ යනු ඒකාන්තයෙන් නැත. කරුණු කිම යන් : යම් කෙනෙක් බණ්ඩකාදී ඡන්තකාදී කර්ම කරන්නාහු වෙත් ද ඔහු පඨවියම විත්තය නො ලබති. සියලු කායගතාසනීය ශෛක්ෂභාවනායෙහි නිර්වාණඵලය වේ. මේ විභත්තිභාර යි.

9. එහි පරිවත්තනභාර කවරෙ යැ : යම් කෙනෙක් කායානුදර්ශී වැ වාසයකරන්නාහු ද, ඔවුන්ට මැ කායප්‍රත්‍යයෙන් විභාතපරිද්‍රහකර වූ ආසුරයෝ උපදනාහුය. මේ පරිවත්තන භාර යි.

12. එහි ඔතරණභාර කවරෙ යැ : සත්වයන් කෙරෙහිදු පඤ්ච ස්කන්ධයෝ අවිනිර්ණ වූවාහු දෙවිසි ඉන්ද්‍රියයෝ වෙත්. එසේ මැ යම් මනින්ද්‍රියයෙක් ඇද්ද එය මනොධාතු මනාසතන ද වෙයි, යම් සමාධිත්ද්‍රියයක් ඇද්ද එය ධම්මධාතු ධම්මාසතන ද වේ. මේ ඔතරණභාර යි.

13. එහි සොධනභාර කවරෙ යැ : යම් සතර ධර්ම කෙනෙක් සිතින් වැඩිය යුත්තාහු ද, ඔහු සියල්ලෝ වඩනලද්දහු යමක් සිතින් (පහිනෙ පත්තබ්බතං ?) සියලු තැන්හි මෙ ද සදහා ආරම්භය වෙයි. ඒ අර්ථය ශුද්ධ යැ. මේ සොධනභාර යි.

14. එහි අධිවයානභාර කවරෙ යැ : මේ සමාධිය එකන්තතා සංඛ්‍යාත සාමාන්‍යයෙන් පනවනලද, අවකාශයෝ එකන්තතායෙන් පනවනලදහ. රූපී පඤ්චෙන්ද්‍රියයෝ රූප කාය යැ, අධිවේදනාරාශිය වේදනාකාය යැ, අවසංඤාරාශිය සංඤාකාය යැ, අවචේතනාවෝ චේතනාකාය යැ, අධිවිඤ්ඤායෝ විඤ්ඤාකාය යැ, චතල සියලු මැ ධර්මයෝ ධර්මකාය යි මැ ගිණිමට යෙත්. මේ අධිවයානභාර යි.

15. පරික්ඛාර යනු : සමාපත්ති කෞශල්‍යය ද විටීකෞශල්‍යය ද හෙතු යැ, ගොචර කෞශල්‍යය ද කල්‍යාණ (වශීභාවයෙහි) කෞශල්‍යය ද ප්‍රත්‍ය යැ. ව්‍යවදනකෞශල්‍යය හෙතු යැ, කල්‍යාණකෞශල්‍යය ප්‍රත්‍යයැ, සුඛය හෙතු යැ, නිදුක්ඛව ප්‍රත්‍ය යැ, මේ පරික්ඛාර භාර යි.

16. එහි සමාරොපන කවරෙ යැ : යම්සේ පාටීවිය පවිත්‍ර ද බහාලන කල්හිදු අපවිත්‍ර ද බහාලන කල්හිදු එබඳු මැ වේ ද, එසෙයින් කය මනවධන පහසින් ද අමනාපික පහසින් ද එබඳු මැ වෙයි. පටිසම්භවඵලයෙන් හෝ සුඛවේදනාවෙන් හෝ සිත එබඳු මැ වේ. උපමා සහිත වූ මේ සූත්‍රය උද්ඝටිතඤ පුද්ගලයාගේ විභාගයෙන් විභාග කරනලදි. එහි සමාරොපනයට අවකාශයෙක් නැති.

7 - 10

තත්ථ කතමං සුතනං සංඛිතිලෙසභාගිකං : යතො ච කුසලෙහි ධම්මෙහි න විරෝධීති, න චික්ඛිති, ඉමං ආදීනවං භගවා දෙතෙති, “තස්මා ඡන්තං විවරෙථ,¹ එවං තං² නාතිවස්සති”, තතො ආදීනවතො විවරෙය්‍යාති තං නිති ධම්මෙහි නාහිධංසිතාති අසුභසංකූලාය රාගෙන නාහිධංසියති මෙත්තාය දෙතෙන නාහිධංසියති, විපස්සනාය මොහෙන නාහිධංසියති. එවං ච සො³ යො සො ධම්මො, පටිපකෙඛා තමහි තමහි ධම්මෙ පරිපුරිස්සති. යො තස්ස ධම්මස්ස අකුසලො ධම්මො, පටිපකෙඛා තෙන නාහිවාසියති.

අපරො පරියායො : යෙ ඉමෙ ධම්මා අනන්තා න සකෙකාති ද්විත්වානං තෙ එතෙ ධම්මා දෙයිතා ඡන්තමනිවස්සතිති. තෙහි විතකකං යෙන ච සකකා පුන දෙයිතං විතනං විභාවෙතං පරියොදපෙතං විවේකානිත්තස්ස විවේකපොණස්ස විවේකපඛ්‍යායස්ස වුද්ධිං විරුද්ධිං වෙසුලුතං ආපජ්ජති කුසලෙසු ධම්මෙසු, සෙය්‍යථාපි නාම උපපලං වා කුමුදං වා පද්මං වා උදකෙ සුක්කපතෙඛි චෂෙදු යාව රතති යාව දිවසො ආගච්ඡති, තස්ස වුද්ධියෙව පාවිකඛිඛිතඛ්‍යා, න පරිභාති එවං විධං තං විතනං නාහිධංසියති.

අපරොපෙත්ථ යො අසථො අකුටො අමායාපි උජ්ජ පුරිසො යථාගුතං අනන්තං ආවිකරොති. තත්ථ යො ඡාදෙති, තස්ස අකුසලා ධම්මා විතනං අනුබංසෙනාති⁴ විච්චං නාතිවස්සතිති⁵ යො පන භොති අසථො අකුටො අමායාපි උජ්ජ පුරිසො යථාගුතං අනන්තං ආවිකරෙති, තස්ස විතනං අකුසලෙහි ධම්මෙහි න විභංසියති. අයං සුතනතො.

1. තත්ථ කතමා දෙසනා : ඉධ දෙයිතා දස අකුසලකම්මපථා අභිවස්සනතාය, දස කුසලකම්මපථා අභිවස්සනතාය⁶ අකුසලෙහි න විසුජ්ඣති යථා වුතනං භගවතා “විතනසංඛිතිලෙ” භික්ඛුවෙ සත්තා සංඛිතිලිපනති”ති.

2. තත්ථ කතමො විච්ඡයා : යස්සෙවං විතනං අවිභංසියති,⁷ තස්ස බ්‍රුජ්ඣිතස්ස යං භවෙය්‍ය කුටෙය්‍යං, තං අනන්තරියෙනපි සත්ථරි වා ගුණානුකම්පනතාය. අයං විච්ඡයො.

3. තත්ථ කතමා සුතනි⁸ : එවං අවිභංසියනතං⁹ විතනං වුට්ඨාති, වුට්ඨිතං පතිට්ඨහති කුසලෙසු ධම්මෙසුහි අපි එසා සුතනි.

1. විවරෙය්‍ය - මජ්ඣං, PTS.
2. විච්චං - මජ්ඣං, PTS.
3. වස්ස - මජ්ඣං, PTS.
4. අනුබංසෙනාති - මජ්ඣං, PTS.
5. ඡන්තමනිවස්සතිති - මජ්ඣං, PTS.
6. අනභිවස්සනතාය - මජ්ඣං, PTS.
7. අභිවංසියති - මජ්ඣං, PTS.
8. සුතනිති - මජ්ඣං, PTS.
9. අනභිවස්සනතං - මජ්ඣං, PTS.

7-10

එහි සංකීර්ණතාවය සූත්‍රය කවර යැ : යම් හෙයකින් කුලකර්මයන් හා විරුද්ධ නො වෙද, නො වැටේ ද, බුද්ධ වෙ ආදීන්ට දෙයනායෙක. “එහෙයින් පිළියන් වූ ඇවන ප්‍රකට කරන්නේ යැ, මෙසේ ඒ ඇවැත් ඇතිසහ කෙලෙස්වැසි අතීතයින් නො තෙමයි.” ඒ ආදීන්ට හෙයින් විවෘත කරන්නේ යයි හේ තුන් දහමකින් නො මඩනා ලද වෙයි. අභ්‍යන්තරවත් රාශය විසින් නො මඩනාලැබෙයි. මෙමත්‍රිභාවනායෙන් ද්වේෂය විසින් නො මඩනාලැබෙයි, විදර්ශනායෙන් මොහය විසින් නො මඩනා ලැබේ. මෙසේ හෙතෙම යම් යම් ධර්මයෙක් ප්‍රතිපක්ෂ වෙ නම් ඒ ඒ ධර්මයෙහි පරිපූර්ණ වන්නේය. ඒ ධර්මයට යම් අකුලකර්මයෙක් ප්‍රතිපක්ෂ වෙ නම් (තෙතනාධිවාසීයා ?)

අනෙකුත් පරිසරයකින් වෙයි : යම් මේ ධර්ම කෙනෙක් තමා විසින් නැතිකිරීමට නො හැකි වෙත්ද, තෙල ධර්මයෝ දෙයනලදහ. “ජන්තමනිවස්සති” යි. (තෙහි විතක්කං ?) යම්කු විසින් යළි දෙයනලද විත්තය දක්වන්නට පිරිසිදු කරන්නට හැකි වෙද, විවේකයට නැමුණු විවේකයට ප්‍රවණ වූ විවේකයට බරවූවහුගේ සිත කුලකර්මයන්හි වැඩීමට මගන්වනට පැමිණෙයි. යම්කු ජලයෙහි හටගත් උපුල්කේ හෝ කුලුක් හෝ පියුමක් හෝ ගුණලපක්ෂයෙහි වන්ද්‍රයා යම් රැයකට යම් දිනයකට පැමිණේ නම් (එකල්හි) ඒ පද්මයාගේ වැඩීමට කැමැත්තිය යුත්තී ද, පරිහානියෙක් නොවේ ද, එබඳු ව ඒ සිත නො මඩනාලැබෙයි.

මෙහි අන්‍ය වූද යමෙක් සඳ නොවූයේ කුට නොවූයේ මායා රහිත වූයේ වෙ ද යාප්පු පුරුෂ වූ හෙතෙම ඇතිසැටියෙන් තමා ප්‍රකාශ කෙරෙයි. එහි යමෙක් (ඇවන) වසා නම් අකුලකර්මයෝ ඔහුගේ සිත වනයන්. “විවටං තාතිවස්සති” යනු වැලි යමෙක් සඳ නොවේද, කුට නොවේද, මායා රහිත වෙද, සාප්පු පුරුෂ වූයේ සඳහා වැ තමා ප්‍රකාශ කෙරේද, ඔහුගේ සිත අකුලකර්මයන් විසින් නො මඩනාලැබේ. මේ සූත්‍රාර්ථ යි.

1. එහි දෙශනා කවර යැ : මෙහි අධිවස්සනායෙන් දශ අකුලකර්මපථයෝ දෙයනලද්දහුය, අනධිවස්සනායෙන් දශ කුලකර්මපථයෝ දෙයනලද්දහුය, (ක්ලෙශ යන්ගේ) අධිවර්ෂණභාවයෙන් අකුලයන්ගෙන් විශුද්ධ නොවේ. භාග්‍යවතුන් විසින් වදනලද මැය : “මහණෙනි සිත කිලිටිට්ටෙන් යන්වයෝ කෙලෙසෙන්නාහුය” යි.

2. එහි විවය කවර යැ : මෙසේ යමකුගේ සිත (කෙලෙසුන් විසින්) නො මඩනා ලැබේ ද, (කස්ස බුද්ධිකස්ස . . . සන්තරි වා ගුණානුකම්පනාය ?) මේ විවය යි.

3. එහි යුත්තී කවර යැ : මෙසේ නො මඩනාලබන සිත කෙලෙසුන් කෙරෙන් නැතිකිරීම, නැතිකිරීමේ කුලකර්මයන්හි පිහිටා යයි. මේ යුත්තී ඇත.

4. පදට්ඨානානි : “ජනනමතිවස්සති”ති ජනනං අසංවරානං පදට්ඨානං, “විවටං නාතිවස්සති”ති අජනනං සංවරණං “තස්මා ජනනං විවරෙථ විවටං නාතිවස්සති”ති දෙසනාය පදට්ඨානං.

5. ලක්ඛණොති : “ජනනමතිවස්සති”ති යෙ කෙච්චි විචිත්තෙන ජනෙන ඵකලක්ඛණා ධම්මා සබ්බෙ තෙ විද්ධංසියනති.¹ “තස්මා ජනනං විවරෙථ විවටං නාතිවස්සති”ති යෙ කෙච්චි තෙන අවජනෙන ඵකලක්ඛණා ධම්මා සබ්බෙ තෙ නාතිවස්සනති”ති. ලක්ඛණො භාරො.

6. තත්ථ කතමො චතුඛ්‍යුභො භාරො : ඉමමි සුත්තෙ භගවතො කො අභිප්පායො : යෙසං කෙසඤ්චි චිත්තං අකුසලා ධම්මා අභිපට්ඨෙයිතා තෙ යථාධම්මං පටිකරිස්සනතිති අයං තත්ථ භගවතො අභිප්පායො, අයං චතුඛ්‍යුභොභාරො.

7. ආවතෙහානි : යං ජනනං තං දුට්ඨං කම්පමානං² සමුච්ඡිතබ්බො, ආනන්තරිසමාධිතං. තත්ථ පස්සද්ධියං ච මානො ආතවෙ වර්ධෙයිති. අස්සද්ධියෙන ච පමාදං ගවජ්ඣි. පමාදෙන ඔනමති, උත්තලභාවං ගවජ්ඣි. චූතනං හෙතං භගවතා “උත්තලානං පමනනානං තෙසං වර්ධනති ආසවා”ති. චතතාරි තාති උපාදානාති, යාති චතතාරි උපාදානාති හෙ පඤ්චුපාදනකකිකා භවනති. ඉමානි සච්චානි දුක්ඛං ච සමුදයො ච. “තස්මා ජනනං විවරෙථ”ති යෙන භෙදානා තෙ ආසවා වර්ධනති, තෙසං පභිනතතා ආසවා පභියතෙන, තත්ථ අප්පමාදෙන අස්සද්ධියං පභියති, උද්ධම්මකුක්ඛුච්චප්පභානෙන ඔලාරිකතා, තස්ස ද්වෙ ධම්මා සමපො ච භාවතා ච පාරිසුරිං ගවජ්ඣති. යො තෙසං ආසවානං බයො, අයං නිරොධො. ඉමානි චතතාරි සච්චානි. අයං ආවට්ටො.

8. තත්ථ කතමො විභතතිභාරො : “ජනනමතිවස්සති”ති න ඵකංසො, කිං කාරණං : යස්ස අස්සා නිවතනනා යථාපි සෙබානං, යථා චූතනං භගවතා :

“කිඤ්චාපි සො කම්මං කරොති පාපකං*
කායෙන වාචා² උද වෙතසා වා
අභබ්බො³ සො තස්ස පටිච්ඡාදය⁴
අභබ්බතා දිට්ඨපදස්ස චූතනා”ති.⁵

කිඤ්චාපි තෙසං නිවාරණං චිත්තං භොති, අපි තු අප්පච්චයා සමායෙ ච තෙ නිද්දිසිතබ්බා. අයං විභතතිභාරො.

9. තත්ථ කතමො පටිච්චනනනො භාරො : “ජනනමතිවස්සති”ති යස්ස යෙ ධම්මා සබ්බං අනවිවටං අතිවස්සියති විවටං නාතිවස්සති අවගුණනනං නාතිවස්සති. අයං පටිච්චනනනො භාරො.

1. අවිද්ධංසියනති - මජ්ඣං, PTS.   *. සුත්තනිපාත - රතනසුත්ත.
2. කම්මමානං - PTS.   4. අභබ්බො හි - මජ්ඣං, PTS.
3. වාචාය - මජ්ඣං, PTS.   5. පටිගුහනාය - ම, PTS.
6. භොතිති - මජ්ඣං, PTS.

4. පදවිධාන යනු : “ ඡන්තමතිවස්සති ” යනු : ඇවැත් වැසීම අසංවරයන්ට පදවිධාන යැ, “ විවටං නාතිවස්සති ” යනු : නො වැසීම සංවරයන්ට පදවිධාන යැ, තස්මා ඡන්තං විවරෙථ විවටං නාතිවස්සති ” යනු දෙසනාවට පදවිධාන යි.

5. ලක්ඛණ යනු : “ ඡන්තමතිවස්සති ” යනු : විචිත්‍ර වූ ඡන්තයෙන් සමාන ලක්ෂණ වූ යම් කිසි ධර්ම කෙනෙක් ඇද්ද ඒ සියල්ලෝ මධ්‍යාලූඛෙන්. “ තස්මා ඡන්තං විවරෙථ විවටං නාතිවස්සති ” යනු : ඒ නො වැසීමෙන් සමාන ලක්ෂණ වූ යම් කිසි ධර්ම කෙනෙක් ඇද්ද ඒ සියලු ධර්මයෝ (කෙලෙසුන් විසින්) අතිශයින් නො තෙම: යයි. ලක්ඛණභාර යි.

6. එහි චතුර්වෘත්තභාර කවරෙ යැ : මේ සූත්‍රයෙහි ලා භාග්‍යවතුන් වහන්සේගේ අභිප්‍රාය කවරෙ යැ : යම් කිසි කෙනෙකුන්ගේ සිත අකුශලධර්මයෝ (අධිපට්ඨෙය්‍යිනා ?) ඔහු දහම් වූ පරිදි පිළියම් කරන්නාහුය යන මේ එහි භාග්‍යවතුන් වහන්සේගේ අභිප්‍රාය යි. මේ චතුර්වෘත්තභාර යි.

7. ‘ ආවත්ත ’ යනු : ඡන්ත වූ යම් (සිතක්) ඇද්ද එය ද්විවිධ යැ, (කම්පමානං . . . . පස්සද්ධියං ච ?) මානස ආසුචයන් වෙයි. අශ්‍රද්ධායෙන් ප්‍රමාදයට යෙයි, ප්‍රමාදයෙන් අවනම්න වෙයි, උද්ගත මානනළ ඇති බවට යෙයි, භාග්‍යවතුන් විසින් තෙල වද්‍යනලද මැය : “ උද්ගත මානනළ ඇති ප්‍රමත්ත වූ ඔවුන්ට ආසුචයෝ වැඩෙන් ” යයි. ඒ ආසුචයෝ යතර උපාදාන වෙති, ඔහු පඤ්ච උපාදානස්කන්ධයෝ වෙත්. මේ දුක්ඛ සමුදය යන සත්‍යයෝ යි. “ තස්මා ඡන්තං විවරෙථ ” යනු : යම් භෙයකින් ඒ ආසුචයෝ වැඩෙන් ද, ඔවුන් ප්‍රතිණ භෙයින් ආසුචයෝ ප්‍රතිණ වෙත්. එහි අප්‍රමාදය හෙතු කොට අශ්‍රද්ධාව ප්‍රතිණ වෙයි. උද්ධව්ව කුක්කුච්චයන්ගේ ප්‍රභාණයෙන් ඖදාරික බව ප්‍රතිණ වෙයි, ඔහුට සම්ඵය ද භාවනා ද යන ධර්මයෝ දෙදෙනා පිරිමට යෙත්. ඒ ආසුචයන්ගේ යම් ගෙවීමක් වේද මේ නිරෝධ යැ, මේ සතර සත්‍යයෝ යි. මේ ආවට්ටභාර යි.

8. එහි විහත්තිභාර කවරෙ යැ : “ ඡන්තමතිවස්සති ” යනු ඒකාත්ත නො වෙයි. කරණු කිම යත් : (යස්ස අස්සා නිවත්තනා යථාපි සෙමානං ?) භාග්‍යවතුන් විසින් වද්‍යනලද :

ලෙඛක්ෂ පුද්ගල යම් භෙයකින් කයින් වචනයෙන් සිතින් හෝ අකුශලයක් කරන්නේ නම්‍ය ඒ පාපය සැහවීමට හේ අභව්‍ය වෙයි. දක්නාලද නිර්වාණපද ඇත්තහුගේ (පාපය සැහවීමෙහි) අභව්‍යබව වේ යයි. යම් භෙයකින් ඔවුන්ගේ නිවාරණ චිත්තය වේ ද, එතෙකුදුවත් (අස්පච්චියා සමායෙ ච ?) ඔහු දුක්චිය යුත්තාහුය. මේ විහත්තිභාර යි.

9. එහි පරිච්ඡින්නභාර කවරෙ යත් : “ ඡන්තමතිවස්සති ” යනු : යමකුගේ (යෙධම්මා ?) සියලු අකුශලය අවිච්ඡාන වේ ද, හේ කෙලෙස්වැස්සෙන් අතිශයින් තෙමනු ලැබෙයි. විච්ඡාන කළ ඇවැත් ඇත්තහු අතිශයින් නො තෙමයි. (අවගුණං තං නාති වස්සති ?) මේ පරිච්ඡින්නභාර යි.

10. තත් කතමො චෙච්චනො භාරො : ඡන්තනනි අංවුතං නිවුතං පිහිතං පටිකුජ්ජනං සඤ්ජනං පරොධං, විචටං නාතිවස්සනී”ති යස්ස තෙ ධම්මා පබ්බජ්ජනා විනොදං නාතිවස්සිතා චන්තිකතාති.¹ අයං චෙච්චනො භාරො :

11. තත් කතමො සඤ්ඤානනි භාරො : “ඡන්තමතිවස්සනී”ති නිලෙසභාගියපඤ්ඤානනං. ‘විචටං නාතිවස්සනී’ති සධම්මනිච්චං යං පටිපදපඤ්ඤානනියා පඤ්ඤානනං “තස්මා ඡන්තං විචරෙථා”ති අනුසාසන-පඤ්ඤානනියා පඤ්ඤානනං. “විචටං නාතිවස්සනී”ති නිකේපපඤ්ඤානනියා පඤ්ඤානනං. අයං පඤ්ඤානනි භාරො.

12. තත් කතමො ඔත්තණො භාරො : ‘ඡන්තමතිවස්සනී’ති තයො නිලෙසා. රාගො දෙසො මොහො, තෙසු² ඡන්තෙසු සංඛාරකඤ්ඤා-පෙ- තෙ පුරා යථා නිද්දිට්ඨං ඛිකුඛානුආයතනෙසු අයං ඔත්තණො භාරො.

13. තත් කතමො සොධිටො භාරො : යෙනාරමේහන ඉදං සුත්තං භාසති සො අරමො නිසුතො.

14. අබ්බොතොති : ‘ඡන්තමතිවස්සනී’ති එකත්තතාය පඤ්ඤානනං, නිං කාරණං : ඉදං හි අතිවස්සනීති ඉමස්ස ච අතිවස්සනී එවං ච අතිවස්සනීති අයං චේමත්තතාය යා පුත්තසාධාරණෙති ලක්ඛණෙති පඤ්ඤාපියති. සා එකත්තපඤ්ඤානනි

15. තත් කතමො පටිභවාරො : යං ච තං අතිවස්සියනනි, තස්ස දො හෙතු දො පච්චයා අකුසලපසුතෙව චාවකතතාතිරති ච. ඉමෙ දො අයොනිසොමනයිකාරො ච. කුසලා ධම්මා වොපසග්ගා ච. ඉමෙ දො පච්චයා.

16. තත් කතමො සමාරොපනො : “ඡන්තමතිවස්සනී”ති චෙමති පස්සනීති ඡන්තං යං පරිගහතිතුං යං අදෙයිතුං අපසස්සුතං යං කථංකථා විභුතෙන අකුසලමූලෙන යං තණ්හාය ච තෙ චස්සති ශ්‍රද්ධාති සන්තිතා තෙ අපසසක්කයෙන සංඛාරා සංඛාරපච්චයා විඤ්ඤාණං, අයං සමාරොපනො. යං පුත්ත තථා දෙසනා, තස්සෙව කුසලා⁴ ඛම්මා වුද්ධිං විරුද්ධිං චෙසුලලතමාපජ්ජති. තස්ස සංඛාර-නිරෝධා⁵ අයං සමාරොපනො

7 - 11

“චත්තාරො පුග්ගලා : තමො තමපරායනො”ති^a -පෙ- තත් කතමො වුච්චතෙ තමො නාම : යො තමො අකිකාරො, යථාචුත්තං භගවතා ‘යථා අකිකාරො තස්මිං භයානතෙ සකම්පිඛානුපුරිසො න පස්සති එවමෙව අඤ්ඤාණනො තමො පනකිකාරො පාපකසකම්මස-විපාකං න සද්ධො භොති (?) ඉති එවං ලක්ඛණතා අඤ්ඤාණං තමො අවිජ්ජා මොහො, යෙන සත්තා යථාභූතං නපජ්ජනනනි, ඉති වුච්චති තමො’ති.

1. චන්තිකතා ති - මජ්ඣං, PTS.

2. නිද්දිට්ඨාන - මජ්ඣං, PTS.

3. තෙ - මජ්ඣං, PTS.

4. අකුසලා - මජ්ඣං, PTS.

5. සංඛාරා නිරෝධා - මජ්ඣං, PTS.

a. අබ්බුත්තර.

10. එහි වෙවචනාගාර කවරෙ යැ : “ ජනනා ” යනු : ආවුන යැ නිවුන යැ පිහින යැ පටිකුප්පින යැ සඤ්ජනන යැ පරොධ යැ (මට වෙවචන යැ) “ විවටං නානිවස්සති ” යනු : (යස්ස නෙ . . . . වන්තිකනාති ?) මේ වෙවචනාගාර යි.

11. එහි පඤ්ඤන්තිගාර කවරෙ යැ : “ ජනනට්ඨිවස්සති ” යනු : නෙලෙස් කොටසින් පනවනලද, “ විවටං නානිවස්සති ” යනු : (සධට්ඨිකිව්වං යං ?) ප්‍රතිපද ප්‍රඤ්ඤායෙන් පනවන ලද, “ තස්මා ජනනං විවරො ” යනු : අනුශාසනා ප්‍රඤ්ඤායෙන් පනවන ලද, “ විවටං නානිවස්සති ” යනු : නික්මපයප්‍රඤ්ඤායෙන් පනවන ලදී. මේ ප්‍රඤ්ඤාගාර යි.

12. එහි ඔතරණගාර කවරෙ යැ : “ ජනනට්ඨිවස්සති ” යනු : රාග දෙය මොහ යන තුන් ක්ලෙශයෝ යැ, ඔවුන් දැසුණු කල්හි සංඛාරක්ඛන්ධ වෙයි, ... ඔහු ඛන්ධ ධාතු ආයතනයන්හි පළමු දක්වනලද පරිදි වෙත්. මේ ඔතරණගාර යි.

13. එහි මසාධනගාර කවරෙ යන : යම් ආරම්භයෙකින් මෙ පුත්‍රය වදරන්ද, ඒ ආරම්භය දක්වන ලදී.

14. අධිට්ඨාන යනු : “ ජනනට්ඨිවස්සති ” යනු : එකන්තනා (සාමාන්‍යයෙන්) පනවනලද, කරුණු කිම යන : “ අනිවස්සති ” යන මේ යම් භෙයකින් වැසුණු ඇවැත් ඇති මොහු මෙලෙස්වැයි අනිශ්චිත් නෙමයි, මෙසේත් අනිශ්චිත් නෙවා යයි මේ වෙමන්තනා යෙන් වදරනලද ද එහෙයින්, යම් ප්‍රඤ්ඤායක් සාධාරණ ලක්ෂණයෙන් පනවනු ලබා ද ඒ ඒ පැනැවිම එකන්තපඤ්ඤානි වේ.

15. එහි පරික්ඛාර කවරෙ යන : (යං ව නං අනිවස්සියන්ති . . . . ඉමෙ දෙව පච්චයා ? මෙහි වාක්‍යය මුළුල්ල ව්‍යාකූල යැ.)

16. එහි සමාරොපන කවරෙ යන : “ ජනනට්ඨිවස්සති ” යනු : (වෙට්ඨි පස්සන්ති . . . . අප්පසක්ඛයෙන සංඛාරා ? මේ වාක්‍යය ද අනිශ්චිත් ව්‍යාකූල යි.) සංඛාරප්‍රත්‍යයෙන් කර්මවිඤ්ඤාය වෙයි. මේ සමාරොපන යැ, යළි (තථා දෙසනා ?) ඔහුට මැ කුලකුලකර්මයෝ වැඩිමට නැතිමට විප්‍රලබවට පැමිණෙයි. ඔහුට සංඛාරනිරෝධයෙන් (කර්මවිඤ්ඤායෙන් නිරෝධය වෙයි.) මේ සමාරොපන යි.

පුද්ගලයෝ සතරදෙනෙකි : (නිවකුලයෙහි ඉපදීම ආදී) අපුරෙන් යුක්ත වූ (කාය දුශ්චරිතාදියෙන් යළි) නිරයඅපුරට යන පුහුලා යැ . . . . (යනාදී වකුක්කංගුන්තරයෙහි යුත්‍රය.) එහි ‘ තම ’ නම් කවරෙ යැ : යම් තමසෙක් අන්ධකාරයෙක් වේ ද එය යි. භාග්‍යවතුන් විසින් මෙසේ වදරනලද : “ බිය එළවන ඒ අපුරෙහි පුරුප ස්වකිය ස්වභාවය පවා නො දකී ද, එසෙයින් ම නො දැනීමෙන් තම සංඛ්‍යාත මොහුරු ඇතිමේ ස්වභාවය වූ ලාමක අකුලකර්මය නො දකී ? මෙබඳු ලක්ෂණ ඇති අවිජ්ජා මොහ නම්වූ නො දැනීම ‘ තම ’ නම් වේ. යම් භෙයකින් සන්වයෝ යථාභූත වැ (ඇතිනැවියෙන්) නො දැනින්ද, එහෙයින් ‘ තම ’ යයි කියනු ලැබේ.

සො තිණණං චිකඛුනං නමො : මංසචිකඛුනො දිබ්බචිකඛුනො පඤ්ඤචිකඛුනො, ඉමෙසං චිකඛුනං ඉධ නමො නිද්දිසියති¹ අඤ්ඤණනති.

නත්ත කතමං අඤ්ඤණං අදස්සනං : අථ නිස්සයෙ යං පුබ්බනොන අඤ්ඤණං අපරනොන අඤ්ඤණං පුබ්බනතාපරනොන අඤ්ඤණං, හෙතුමහි අඤ්ඤණං පච්චයමහි අඤ්ඤණං නස්ස අඤ්ඤණිනො සමාගි භුක්ඛස්ස එසො නිස්සයො : යං න ජානාති ඉදං සෙවිතබ්බං ඉදං න මනසිකාතබ්බනති. සො තෙන නමෙන නිද්දිසියති, නමොපි යථා වුච්චති. මුලෙහාති එවං. වෙනනා, තෙන නමෙන සො පුග්ගලො වුච්චති නමොති, සො තෙන නමෙන අසමුභතෙන අසමුච්ඡිකොනන තප්පරමො භවති තප්පරායනො, අයං වුච්චති පුග්ගලො නමො තම-පරායනොති. පරායනොයෙව ධම්මො මනසිකාතබ්බො යො නමො දහති අඤ්ඤමිතනං උපට්ඨපෙති, තෙ වස්ස ධම්මො නිජ්ඣානං බමනති.² සො සුත්ථයාය පඤ්ඤාය සම්නුපස්සති :

නත්ත කතමො නමො ජොතිපරායනො, සො තෙන පඤ්ඤවිසෙන ඉරියති³ එවං. තස්සෙව ඉරියනනස්ස පරායනො භවති. අයං වුච්චතෙ පුග්ගලො නමො ජොතිපරායනො.

නත්ත කතමො පුග්ගලො නමො ජොතිපරායනො : නත්ත වුච්චති ජොති නාම : යං තස්සෙව නමස්ස පටිපකෙඛන යෙ ව ධම්මො⁴ අනතමසො ඤ්ඤාලොකො, සො සුත්ථමෙමො⁵ පුග්ගලො නමො ජොති-පරායනො, නත්ත වුච්චතෙ : සො'යං පුග්ගලො නමො ජොතිපරායනො, සො යදි තථාරූපං කල්‍යාණමිතනං⁶ පටිලභති, යො නං අකුසලතො ව නිවාරෙති භාවිතකුසලතාව භාවි (?) නියොජෙතිති.

එවං ව සභ්බමං දෙසෙති : ඉමෙ ධම්මො කුසලා, ඉමෙ ධම්මො අකුසලා, ඉමෙ ධම්මො සාවජ්ජා, ඉමෙ ධම්මො අනවජ්ජා, ඉමෙ ධම්මො සෙවිතබ්බා, ඉමෙ ධම්මො න සෙවිතබ්බා, ඉමෙ ධම්මො භජ්තබ්බා, ඉමෙ ධම්මො න භජ්තබ්බා, ඉමෙ ධම්මො උපසම්පජ්ජ විභාතබ්බා, ඉමෙ ධම්මො න උපසම්පජ්ජ විභාතබ්බා, ඉමෙ ධම්මො මනසිකාතබ්බා, ඉමෙ ධම්මො න මනසිකාතබ්බාති. පච්චතෙ සඤ්ඤාය යථා සඤ්ඤායති සතිජ්ජියාති (?) සො එවං පජානාති : ඉමෙ ධම්මො කුසලා ඉමෙ ධම්මො අකුසලා. ඉමෙ ධම්මො සාවජ්ජා, ඉමෙ ධම්මො අනවජ්ජා, ඉමෙ ධම්මො සෙවිතබ්බා, ඉමෙ ධම්මො න සෙවිතබ්බා. ඉමෙ ධම්මො භාවෙතබ්බා, ඉමෙ ධම්මො න භාවෙතබ්බා, ඉමෙ ධම්මො උපසම්පජ්ජ විභාතබ්බා, ඉමෙ ධම්මො න උපසම්පජ්ජ විභාතබ්බා. ඉමෙ ධම්මො මනසිකාතබ්බා, ඉමෙ ධම්මො න මනසිකාතබ්බාති. සො තෙ ධම්මෙ සුසුඤ්ඤාති⁷ සොතං ඔදහති, අඤ්ඤමිතනං⁸ උපට්ඨාපෙති,⁹ තෙ වස්ස ධම්මො නිජ්ඣානං බමනති, සො සුත්ථයාය පඤ්ඤාය සම්නතනො, සො තෙන පච්චයවසෙන ඉරියති¹⁰ එවං සො ඉරියනොනා¹¹ තප්පරමො භවති තප්පරායනො. අයං වුච්චතෙ පුග්ගලො නමො ජොතිපරායනො.¹²

1. නිද්දිසියති - ම, PTS.	7. සුසුඤ්ඤාති - මජ්ඣං.
2. නිජ්ඣානකම්මනාති - මජ්ඣං, PTS.	8. සුසුඤ්ඤාති - PTS.
3. ඉරියති - ම, PTS.	9. අඤ්ඤ මිතනං - මජ්ඣං, PTS.
4. යෙ ව ධම්මෙ - මජ්ඣං, PTS.	10. උපට්ඨාපෙති - මජ්ඣං, PTS.
5. සුත්ථමෙමො - මජ්ඣං, PTS.	11. ඉරියති - මජ්ඣං, PTS.
6. කල්‍යාණමිතනං - මජ්ඣං, PTS.	12. තස්සෙව ඉරියනාති - මජ්ඣං, PTS.
12. ජොතිජොතිපරායනො - මජ්ඣං, PTS.	

එය මංසවක්වු දිබ්බවක්වු පඤ්ඤවක්වු යන තුන් වක්ෂුන්ගේ අඳුර යැ, මෙහි මේ තුන් වක්ෂුන්ගේ නො දැනීම ' තම ' යයි දක්වනුලැබේ.

එහි අඤ්ඤාණ සංඛ්‍යාන අදර්ශනය කවර යැ : (අප් නිස්සයෙ ?) පූර්වාන්තයෙහි නොදැනීම යැ අපරාන්තයෙහි නො දැනීම යැ පූර්වාන්තාපරාන්තයෙහි නො දැනීම යැ, හෙතෙයෙහි නො දැනීම යැ ප්‍රත්‍යයෙහි නො දැනීම යැ යන යම් නො දැනීමක් ඇද්ද එයයි. ඒ නො දන්නහුගේ (සමාධිභූතස්ස ?) තෙල ඵලය වෙයි : මේ සෙවියැ යුතු යැ, මේ නො මෙනෙහි කළයුතු යැ යි යම් නො දැනීමක් ඇද්ද ඒ පුද්ගල ඒ නොදැනීම හෙතෙකොට තමයිත් යුක්ත යයි දක්වනු ලැබේ. (සො තෙනමෙන . . . චුච්චති තමොති ?) හෙතෙම නො නසනලද සමුච්ඡේද නො කරනලද ඒ තමය හෙතු කොට එය (නොදැනීම) පරම කොට ඇත්තේ එය පරායන කොට ඇත්තේ වෙයි. මේ පුද්ගල ' තමොතමපරායන ' යයි කියනු ලැබේ. (පරායනො යෙව ධම්මො මනසිකාතබ්බො ?) යමෙක් තම සංඛ්‍යාත නො දැනීම දුරුකෙරේ ද දැනීමට සිත එළවා ද ඔහුට ඒ ධර්මයෝ දර්ශනය වටහත්. හෙතෙම ශ්‍රැතමය ප්‍රඥයෙන් දකී.

එහි ' තමොපොතිපරායන ' පුද්ගල කවර යත් : හෙතෙම ඒ ප්‍රඥවශයෙන් පවතී. මෙසේ පවත්නාවූ ඔහුට (ස්වර්ග සංඛ්‍යාත අලොකය) පරායන වෙයි. මේ පුද්ගල (අඳුරෙන් ඵලියට යන) තමොපොතිපරායන යයි කියනුලැබේ.

එහි ජොතිජොතිපරායන (ඵලියෙන් ඵලියට යන) පුද්ගල කවර යත් : එහි ලා කියනු ලැබේ. ජොති නම් : ඒ තමයට ප්‍රතිපක්ෂවශයෙන් යම් ධර්ම කෙනෙක් වෙන් ද, යටත් පිරිසෙයින් ඥානාලොකය යි. ඒ ඇසු දහම් ඇති පුද්ගල ' තමොපොතිපරායන ' යැ, එහි මේ පුද්ගල තමොපොතිපරායන යයි කියනු ලැබේ. හේ ඉදින් එබඳු වූ කලණ මිතුරකු ලබා ද, යමෙක් ඔහු අකුශලයෙන් වළකා ද භාවිතකුශලතායෙහි යොදවා ද, එබඳු වූ කලණ මිතුරෙකි.

මෙසේත් සදහම් දෙයයි : ' මේ දහම් කුසල් යැ මේ දහම් අකුසල් යැ මේ දහම් සාවද්‍ය යැ මේ දහම් අනවද්‍ය යැ මේ දහම් සෙවියැයුතු යැ මේ දහම් නො සෙවියැයුතු යැ මේ දහම් භජනය කළයුතු යැ මේ දහම් භජනය නො කළයුතු යැ මේ දහම් උපදවා විසියැයුතු යැ මේ දහම් උපදවා නො විසියැයුතු යැ මේ දහම් මෙනෙහි කළයුතු යැ මේ දහම් නො මෙනෙහි කළයුතු යැ ' යි (පච්චතෙ සඤ්ඤය යථා සඤ්ඤයති සතින්ද්‍රියාති ?) හේ මෙසේ දැනගනී : ' මේ දහම්හු කුශලයෝ යැ මේ දහම්හු අකුශලයෝ යැ මේ දහම්හු සාවද්‍යයෝ යැ මේ දහම්හු අනවද්‍යයෝ යැ මේ දහම්හු සෙවිතව්‍යයෝ යැ මේ දහම්හු න සෙවිතව්‍යයෝ යැ මේ දහම්හු වැඩියැයුත්තාහු යැ මේ දහම්හු නො වැඩියැයුත්තාහු යැ මේ දහම්හු උපදවා විසියැයුත්තාහු යැ මේ දහම්හු උපදවා නො විසියැයුත්තාහු යැ මේ දහම්හු මෙනෙහි කළ යුත්තාහු යැ මේ දහම්හු නො මෙනෙහි කළයුත්තාහු යැ ' යි. හේ ඒ දහම් අයනු කැමැති වෙයි. ඇසීමට කතා නමයි, දැනගැනීමට සිත එළවයි. ඔහුට ඒ ධර්මයෝ දැනීම වටහත්. හේ ශ්‍රැතමයඥානයෙන් සමන්විත වූයේ, හේ ඒ ප්‍රත්‍යය වශයෙන් පවතී. මෙසේ පවත්නාවූ හෙතෙම එය පරම කොට ඇත්තේ එය පිහිට කොට ඇත්තේ වෙයි. මේ පුද්ගල තමො පොතිපරායන යයි කියනු ලැබේ.

තත්ථ කතමො පුග්ගලො ජොති නම්පරායනො : ජොති නාම යං තසොච නමස්ස පටිපකෙඛන යෙ ධම්මා අනතමසො ඤාණලොකො, සො සුඛධම්මො¹ කතමො උච්චතෙ පඤ්ඤායනො පඤ්ඤානොති චූචතො, සො එවං පජානාති : ඉමෙ ධම්මා කුසලා, ඉමෙ ධම්මා අකුසලා, ඉමෙ ධම්මා සාවර්ජා, ඉමෙ ධම්මා අනවර්ජා, ඉමෙ ධම්මා සෙවිතබ්බා, ඉමෙ ධම්මා න සෙවිතබ්බා, ඉමෙ ධම්මා භාවෙතබ්බා², ඉමෙ ධම්මා න භාවෙතබ්බා, ඉමෙ ධම්මා උපසම්පජ්ජ විභාතබ්බා, ඉමෙ ධම්මා න උපසම්පජ්ජ විභාතබ්බා, ඉමෙ ධම්මා මනසිකාතබ්බා, ඉමෙ ධම්මා න මනසිකාතබ්බාති. ඉධ පන පාපමිත්තසංසෙවනො පාපමිත්තවසානුගො අකුසලෙ ධම්මෙ අභිච්ඤෝති, කුසලෙ ධම්මෙ පජහති සො තෙන පමාදෙන පච්චසංඤ්ඤා අමනසිකානා අතඤ්ඤා³ අසම්පජ්ඤාං අසෙවති. තයා සො පටිපකෙඛා තමො, සො තං පටිඤ්ඤාති. සො තමාහි භූතො නම්පරායනො⁴ නම්පරමො චෙව භවති. අයං චූචතති පුග්ගලො ජොති නම්පරායනො.

තත්ථ කතමො පුග්ගලො ජොති ජොතිපරායනො : තත්ථ චූචතො : සොයං පුග්ගලො කල්‍යාණමිත්තස්ස සන්තියතිනො භවති සක්කා සංයොති (?) කුසලං ගවෙසි සො කල්‍යාණමිත්තෙ උපසංඝකමිත්තා පටිපුච්ඡති, පටිපඤ්ඤායති, කිං කුසලං? කිං අකුසලං? කිං සාවර්ජං, කිං අනවර්ජං? කිං සෙවිතබ්බං, කිං න සෙවිතබ්බං? කිං භාවෙතබ්බං? කිං න භාවෙතබ්බං? කිං උපසම්පජ්ජ විභාතබ්බං, කිං න උපසම්පජ්ජ විභාතබ්බං? කිං මනසිකාතබ්බං, කිං න මනසිකාතබ්බං? කථං සංකිලෙසො හොති. කථං වොදනං හොති? කථං පච්ඡති හොති කථං නිවත්ති හොති? කථං ඛිඤ්ඤා⁵ හොති, කථං මොහෙඛා හොති? කථං සක්කායසමුදයො හොති, කථං සක්කායතිරොධො හොතිති?

සො එත්ථ දෙය්‍යතං යථා උපට්ඨිතං තථා සම්පට්ඨපජ්ජනො සො එවං පජානාති : ඉමෙ ධම්මා කුසලා ඉමෙ ධම්මා අකුසලා - පෙ එවං⁶ සක්කායසමුදයො හොති. එවං⁷ සක්කායතිරොධො හොතිති. (විජ්ජාරෙභ කාතබ්බං.) සො තෙ ධම්මෙ අභිපාටිකබ්බති, එවං ලකඛණං ඤාණං විජ්ජාආලොකං චිඤ්ඤාති සො පුග්ගලො තප්පරමො භවති තප්පරායනො. අයං චූචතෙ පුග්ගලො ජොති ජොතිපරායනො.

තත්ථ කතමො පුග්ගලො තමො නම්පරායනො : යො අකුසලං ධම්මං දිපෙති, තං භාවනාය නිනාසු ගතිසු උප්පත්ති⁸ දසෙය්‍යති, තප්පරමො භවති තප්පරායනො. අයං චූචතෙ පුග්ගලො තමො නම්පරායනො.

තත්ථ යො පුග්ගලො තමො ජොතිපරායනො, යො තමෙන අකුසලස්ස කම්මස්ස විපකං දසෙය්‍යති. තමෙති යං චක්ඛු කල්‍යාණ-මිත්තස්ස වසෙත⁹ අකුසලෙ ධම්මෙ පජහති කුසලෙ ධම්මෙ අභිච්ඤාති.

1. පුනරිමෙව - මජ්ඣං, PTS.	6. පරායනො - මජ්ඣං, PTS.
2. තවමාතමපරායනො - මජ්ඣං, PTS.	7. භාවිතබ්බං - ම, PTS.
3. භාවිතබ්බා - මජ්ඣං, PTS.	8. ඛිඤ්ඤා - මජ්ඣං, PTS.
4. අසානි - මජ්ඣං, PTS.	9. කථං - මජ්ඣං, PTS.
5. සො - මජ්ඣං, PTS.	10. උපදානං - මජ්ඣං, PTS.
11. යෙන - මජ්ඣං, PTS.	

එහි ජ්‍යෙෂ්ඨමායා පුද්ගල කවරෙක් : 'ජ්‍යෙෂ්ඨ' නම්, යම් කලාකරුකීන් ඒ නමට වැ ප්‍රතිපත්ත වශයෙන් යම් ධර්ම කතෙක් වෙත් ද, යටත්පිරිසෙයින් භූතාලෝකය වෙ ද එයයි. ඒ ඇසු දහම් ඇති පුද්ගල (පඤ්ඤායනෝ ?) පණ්ඩිත යයි කියනු ලැබේ. හේ මෙසේ දැනගනී : මේ දහම් කුසල් යැ මේ දහම් අකුසල් යැ මේ දහම් සාවද්‍ය යැ මේ දහම් අනවද්‍ය යැ මේ දහම් සෙවියැයුතු යැ මේ දහම් නො සෙවියැයුතු යැ මේ දහම් වැඩියැයුතු යැ මේ දහම් නො වැඩියැයුතු යැ මේ දහම් උපද්‍රව වියියැයුතු යැ මේ දහම් උපද්‍රව නො වියියැයුතු යැ මේ දහම් මෙතෙක් කළයුතු යැ මේ දහම් නො මෙතෙක් කළයුතු යැයි. මෙහි වැලිත් පාපමිත්‍රයන් සේවනය කරනුයේ පාපමිත්‍රයන්ගේ වසයට පැමිණියේ අකුසලධර්මයන් වෙයි. අකුසලධර්මයන් දුරුකෙරෙයි, හේ ඒ ප්‍රමාදය හෙතු කොටගෙන (පව්වසසඤ්ඤා ?) මෙතෙක් නො කොට අසති අසවපසඤ්ඤා ඇසුරු කෙරෙයි, (නයා ?) ඊට ප්‍රතිපත්ත වූ යම් තර්කයක් වෙද හේ ඒ තර්ක (අසුර) වෙයි, හේ ඒ තර්කයින් මිඬුනාලයක් තර්ක පරායන කොට ඇත්තේ තර්ක පරම කොට ඇත්තේ ද වෙයි. මේ පුද්ගල 'ජ්‍යෙෂ්ඨමායා' යයි කියනු ලැබේ.

එහි 'ජ්‍යෙෂ්ඨමායා' පුද්ගල කවරෙක් : එහි ලා කියනු ලැබේ : මේ පුද්ගල කලාකරුකීන්ගෙන් නිශ්‍රය ඇත්තේ වෙයි. (සත්තා සංයෝග ?) කුසලය සොයන්නාවූ හේ කලාකරුකීන් කරා වැඩි ප්‍රවේශය, ප්‍රශ්න කෙරෙයි : කුසල් කිම ? අකුසල් කිම ? සාවද්‍ය කිම ? අනවද්‍ය කිම ? කුසල් සෙවියැයුතු යැ ? කුසල් නො සෙවියැයුතු යැ ? කුසල් වැඩියැයුතු යැ ? කුසල් නො වැඩියැයුතු යැ ? කුසල් උපද්‍රව වියියැයුතු යැ ? කුසල් උපද්‍රව නො වියියැයුතු යැ ? කුසල් මෙතෙක් කළයුතු යැ ? කුසල් නො මෙතෙක් කළයුතු යැ ? කිසෙයින් කෙලෙස වෙ ද ? කිසෙයින් පිරිසිදු වෙ ද ? කිසෙයින් (යසර) පැළැත්ම වෙ ද ? කිසෙයින් නැවැත්ම වෙ ද ? කිසෙයින් බැලුණේ වෙ ද ? කිසෙයින් මිදිව වෙ ද ? කිසෙයින් සන්නායසමුදය වෙ ද ? කිසෙයින් සන්නාය නිරෝධය වෙ දැයි.

හේ මෙහි දෙයනලද්ද යථර්ම අපරිමාදි කෙරේ ද එසේ මොනොවට පිළිපදනේ හේ මෙසේ දැනගනී : මේ දහම් කුසල් යැ මේ දහම් අකුසල් යැ . . . මෙසේ සන්නායසමුදය වෙයි, මෙසේ සන්නායනිරෝධය වෙ යයි. (විස්තරයෙන් ප්‍රකාශ කළයුතු.) හේ ඒ ධර්මයන් (අධිපාතිකධර්ම ?) මෙකලා ලක්ෂණ ඇති භූතය මාර්ගභූතවිද්‍යාලෝකය වෙයි. ඒ පුද්ගල තත්පරම වූයේ තත්පරායන වූයේ වෙයි. මේ පුද්ගල ජ්‍යෙෂ්ඨමායා පරායනයයි කියනු ලැබේ.

එහි තමාමායා පුද්ගල කවරෙක් : යමෙක් අකුසලධර්මය දක්වා ද ඒ අකුසලය වැඩිවත් අපාසාදි භීතගතිසෙයි උත්පත්තිය ලබයි. ඒ අකුසලය පරම කොට ඇත්තේ තත්පරායන වූයේ වෙයි. මේ පුද්ගල 'තමාමායා' යයි කියනු ලැබේ.

එහි යම් පුද්ගලක් 'තමාමායා' වෙ ද, හේ තර්කයින් අකුසලධර්මයන්ගේ විපාකය දක්වයි, (නමොති ?) හේ කලාකරුකීන්ගේ වශයෙන් අකුසලධර්මයන් දුරු කෙරෙයි, කුසල්දහම් වෙයි.

තත්ථ යො ච පණ්ණාසු ගතිසු උපපතතිං දසෙසති, තප්පරමො තෙන චූච්චතෙ තමො ජොතිපරායනො;

තත්ථ යො පුග්ගලො ජොති තමපරායනො කුසලස්ස කම්මවිපාකං දසෙසති. යං චක්ඛු පාපමිත්තසංසංගොග පාපමිත්තපසෙවතෙන¹ පාපමිත්තවිපාකානුගො අකුසලං ධම්මං අභිවක්ඛිති. තං භාවිතාය භීතාසු ගතිසු උපපතතිං දසෙසති. තප්පරමො තෙන චූච්චතෙ ජොති තමපරායනො.

තත්ථ යො පුග්ගලො ජොති ජොතිපරායනො, යො ජොති තභාවතාය යාව පණ්ණාසු ගතිසු උපපතති. දසෙසති තප්පරමො. තෙනාහ ජොති ජොතිපරායනො.

ජොතිතමපරායනෙන දසඅකුසලානං ධම්මානං උදයං දසෙසති. තමෙන පුග්ගලෙන අකුසලානං කම්මානං විපාකං දසෙසති න අකුසලානං ධම්මානං විපාකං දසෙසති. තමෙන අට්ඨ මිඛ්ඤ්ජනානි දසෙසති. ජොතිනා අට්ඨ සම්මතනානි දසෙසති ජොතිනා තමපරායනෙන දස අකුසලකම්මපථෙ දසෙසති. ජොතිනා පණ්ණිත්තනං දසෙසති. තමෙන ජොතිපරායනෙන අතපතියං ධම්මං දසෙසති. ජොතිනා තමපරායනෙන තපතියං ධම්මං දසෙසති. අයං සුත්තන්තො.

1 තත්ථ කතමො දෙසනාභාරො : ඉමමිනි සුත්තෙ කිං දෙසිතං. තත්ථ චූච්චතෙ : ඉමමිනි සුත්තෙ කුසල කුසලා ධම්මා දෙසිතා. කුසලා කුසලානං ච ධම්මානං විපාකො දෙසිතො. භීතපාණ්ණිකානං ච සත්තානං ගතිතානාකරණං² දෙසිතං. අයං දෙසනාභාරො.

2. 3 : තත්ථ කතමො විචයො භාරො. අකුසලස්ස කම්මස්ස යො විපාකං පච්චන්තොති, තත්ථ ඕතො අකුසලෙ ධම්මෙ උප්පාදියති විචයං තං සුජ්ජති. කුසලස්ස කම්මස්ස යො විපාකං පච්චන්තොති, තත්ථ ඕතො කුසලෙ ධම්මෙ උප්පාදියති විචයං තං සුජ්ජති. අයං විචයො සුභති ච.

4. තත්ථ කතමො පදවිඨානො භාරො : යො පුග්ගලො ජොති, යො පච්චචේක්ඛණිය පදවිඨානං, යො පුග්ගලො තමො, යො තමාදිත්තං, චාක්ඛුපස්සනාය පදවිඨානනානි දසෙසති. තමෙන ජොතිපරායනෙන අප්පමාදස්ස පදවිඨානං දසෙසති. තමො අවිජ්ජාය ච දිට්ඨියා ච පදවිඨානං දසෙසති, ජොතිනා තමපරායනෙන පමාදස්ස ච දිට්ඨියා ච පදවිඨානං දසෙසති. අයං පදවිඨානො.

5. තත්ථ කතමො ලක්ඛණො භාරො : තමෙන තමපරායනෙන අවිජ්ජාය නිද්දිට්ඨාය සබ්බකිලෙසධම්මා නිද්දිට්ඨා භොනති. තමෙන ජොතිපරායනෙන ජොති විජ්ජාය නිද්දිට්ඨාය සබ්බෙ බොධිපක්ඛියං ධම්මා නිද්දිට්ඨා භොනති. ජොතිතමපරායනෙන පමාදෙ නිද්දිට්ඨො භොනති. තමෙන ජොතිපරායනෙන අප්පමාදෙ නිද්දිට්ඨො භොනති අයං ලක්ඛණො භාරො.

1. තෙවෙන - මජ්ඣං, PTS.

2. නානාකාරණං - මජ්ඣං.

එහි යමෙක් ප්‍රශ්නගතියෙහි උත්පත්තිය දක්වා ද එය පරම කොට ඇත්තේ වේ ද, එහෙයින් 'තමොපොතිපරායන' යයි කියනුලැබේ.

යම් පුහුලෙක් ජොතිතමපරායන වූයේ කුශලකර්මයාගේ විපාකය දක්වා ද, (යම් ඇයක් ?) පාපමිත්‍රයංසර්ගයෙන් පාපමිත්‍රයෙව්නයෙන් පාපමිත්‍රයන්ගේ වශයට පැමිණියේ අකුශලධර්මය වෙයි. එය වැඩිමෙන් හීනගතින්හි උත්පත්තිය දක්වයි. එය පරම කොට ඇත්තේ වෙයි, එයින් ජොතිතමපරායන යයි කියනුලැබේ.

එහි යම් පුහුලෙක් ජොතිපොතිපරායන වේ ද, හේ ජොතිතභාවයෙන් එය පරම කොට ඇත්තේ ප්‍රශ්න ගතින්හි උපත දක්වයි. එයින් ජොතිපොතිපරායන යයි වදනු ලැබේ.

ජොතිතමපරායන වීමෙන් දයඅකුශල ධර්මයන්ගේ උදය දක්වයි, තම පුද්ගලයාගෙන් අකුශලකර්මයන්ගේ විපාකය දක්වයි, අකුශලධර්මයන්ගේ විපාකය නො දක්වයි. තමයින් අටවැදූරුම් විවිජන්තයන් දක්වයි, ආලෝකයෙන් අටවැදූරුම් සම්මතයන් දක්වයි, ජොතිතමපරායනයෙන් දය අකුශලකර්මපථයන් දක්වයි. ආලෝකයෙන් ප්‍රශ්න බව දක්වයි, තම ජොතිපරායනයෙන් අතපතිය ධර්මය දක්වයි, ජොතිතමපරායන යෙන් තපතිය ධර්මය දක්වයි, මේ සූත්‍රාර්ථ යි.

1. එහි දෙසනාභාර කවරෙ යැ : මේ සූත්‍රයෙහි කුමක් දෙසන ලද ද, එහි ලා කියනු ලැබේ : මේ සූත්‍රයෙහි කුශලාකුශල ධර්මයෝ දෙගිනගහ, කුශලාකුශලධර්මයන්ගේ විපාකය ද දෙගින යැ. භීෂප්‍රශ්න සන්ධයන්ගේ ගතිනානාත්වය ද දෙසන ලදී. මේ දෙසනාභාර යි.

2 - 3. එහි විවයභාර කවරෙ යැ : යමෙක් අකුශලකර්මයාගේ විපාකය විඳි ද, එහි සිටියේ අකුශලධර්මයන් උපදවයි යන විවය යෙදෙයි. යමෙක් කුශලකර්මයාගේ විපාකය විඳි ද, එහි සිටියේ කුශලධර්මයන් උපදවයි යන විවය යෙදෙයි. මේ විවය ද යුත්ති ද වේ.

4. එහි පදවයානභාර කවරෙ යැ : යම් ජොතිපුද්ගල්යෙක් වේ ද, හේ ප්‍රත්‍යවෙක්ෂාවට පදවයාන යැ, යම් තමපුද්ගල්යෙක් වේ ද හේ (තවාදින්තං ?) අනුපස්සනාවට පදවයාන යයි දක්වයි. ජොතිපරායන වූ තමයින් අප්‍රමාදයට පදවයාන දක්වයි, තමය අවිද්‍යාවට ද දාෂ්ටියට ද පදවයාන දක්වයි. තමපරායන වූ ජොති (ආලෝක) යෙන් ප්‍රමාදයට ද දාෂ්ටියට ද පදවයාන දක්වයි. මේ පදවයානභාර යි.

5. එහි ලක්ඛණභාර කවරෙ යැ : තමපරායන වූ තමයින් 'තමො' යි අවිද්‍යාව දැක්වූ කල්හි සියලු කෙලශධර්මයෝ දක්වනල්ද්දුනු වෙති, ජොතිපරායන වූ තමයින් 'ජොති' යි විද්‍යාව නිර්දිෂ්ට කල්හි සියලු බොධිපාක්ෂික ධර්මයෝ දක්වනල්ද්දුනු වෙති, ජොතිතම පරායනයෙන් ප්‍රමාදය දක්වනලද වෙයි, තමොපොතිපරායනයෙන් අප්‍රමාදය නිර්දිෂ්ට වේ. මේ ලක්ඛණභාර යි.

6. තත් කතමො චතුබ්‍යුහො භාරො : ඉමමි සුතෙන භගවතො කො අභිප්පායො : යෙ සත්තා නිවකුලිනො න තෙ ඉමං සුත්තං කුසලෙ ධම්මෙ සමාදාය චානිස්සන්ති, යෙ සත්තා උච්චකුලිනො, තෙ ඉමං ධම්මදෙසනං සුත්තං භික්ෂොසොමන්තාය කුසලෙ ධම්මෙ සමාදාය චන්තිස්සන්තිති. අයං චතුබ්‍යුහො භාරෙ, භූමියං උපදෙසො.

7. තත් කතමො ආචර්ටො භාරෙ : යා අවිජ්ජානොප්පාදානි තණ්හා, අයං සමුදයො. යො¹ තමොත්මපරායනො, ඉදං දුක්ඛං, ඉමානි දො භවමානි දුක්ඛං ච සමුදයො ච. ජොති යෙන සුතෙන ධම්මෙන පඤ්ඤාපියති, යො ධම්මො පඤ්ඤාදිත්‍රියස්ස පදට්ඨානං. තෙන අමොඝෙන නිශ්චි කුසලමුලානි පාරිසුරිං ගව්ජන්ති, සග්ගස්ස පදට්ඨානං.

8-9 තත් කතමො විහන්ති : තමොත්මපරායනොති න එකං තෙන, කිං කාරණං : අපි තමො ච භවො අපරපරියවේදනියෙන ච කුසලෙන ජොතිනා පුග්ගලෙන සහොපත්තිභාවෙ, අපි ජොති ච භවො අපරපරියවේදනියෙන ච අකුසලෙන තමෙන පුග්ගලෙන සහොපත්තිභාවෙ, පරිවත්තනා තමෙසු පටිපකේනාති ජොතිනා තමපරායනො.

10. තත් කතමො වෙච්චනො : යො තමො සො ඵලං අත්තච්ඡාඛායා². පටිපනේනා, සො අස්සඤ්ඤාය ඛාලො අකුසලො අච්ඡායෙනා³ අනාදිනවදස්සි. යො ජොති යො අත්තනිකාය පටිපනේනා පණ්ඨිතො කුසලො ච්ඡායෙනා අනාදිනවදස්සි. අයං වෙච්චනො.

11. තත් කතමො පඤ්ඤන්ති : යො පුග්ගලො විපාකපඤ්ඤන්තියා පඤ්ඤාපියති⁴ ජොති කුසලධම්මපපත්තිපඤ්ඤන්තියා පඤ්ඤාපියති.⁴ කුසලධම්මවිපාකපඤ්ඤන්තියා චාති.

12. ඔත්තරණොති : යෙ අවිජ්ජාපච්චයා සංඛාරා යං ච ජරාමරණං යා ච අවිජ්ජා, තං පදට්ඨානං. නිද්දෙසෙන (?) විජ්ජපාදා අවිජ්ජාතිරුධො, යො යාච ජරාමරණතිරුධො⁵. ඉමෙ දො ධම්මා සංඛාරකකිංසරියාපාත්තා. ධම්මධාතු ධම්මායතනං ච පදට්ඨානං, නිද්දෙසෙන ඛාතුසු.

13. තත් කතමො සොධනො : ඉමස්ස සුත්තස්ස දෙසිතස්ස ආරමේහා. (සුඤ්ඤා.)

14. අභිට්ඨානොති : තමොති භගවා බ්‍රහ්මි, න එකං පුග්ගලං දෙසෙති. යාචතා සත්තානං ගති, තත් යෙ දුච්චරිතධම්මෙන උපපන්නා, තෙ බහුලාධිවිවතෙන තමො නිද්දෙසති. යා ජොති සංඛික්ඛනෙසු කුසලධම්මපපත්ති⁶ සංඛික්ඛං තං ජොතිනි අනිලපති, අයමෙකතා පච්චයො යොනිසොමනයිකාරපඤ්ඤන්ති චතුක්කං මහාභූතානං පුග්ගලානං.

1. සො - මජ්ඣ.

2. අත්තච්ඡාඛායා - මජ්ඣ., - PTS.

3. අච්ඡායෙනා - මජ්ඣ., PTS.

4. පඤ්ඤාපියති - මජ්ඣ., PTS.

5. ජරාමරණ නිරුධො - PTS.

6. ධම්මොපපත්ති - ම. PTS.

6. එහි චක්‍රවර්තන කවර යැ : මේ සූත්‍රයෙහි භාෂාවකින් වගන්තියෙන් අභිප්‍රාය කවර යැ : නිවැරදි වූ යම් යම් සත්ව කෙනෙක් ඇද්ද ඔහු මේ ධර්මය අසා කුඟල ධර්මයන් සමාදන්වගෙන පවත්නාහු යැ, යම් සත්ව කෙනෙක් උච්චකුලින වෙන් ද, ඔහු මේ ධර්මදෙශනාව අසා අධිකප්‍රමාණයෙන් කුඟලධර්මයන් සමාදන් වැ පවත්නාහු යයි. මේ චක්‍රවර්තන කවර යි. (භූමියා උපදෙසො ?)

7. එහි ආවර්තන කවර යැ : අවිද්‍යායෙහි පටන් යම් තාමේකාවක් ඇද්ද, මේ සමුදය යැ. යම් තමොතමපරායනයෙන් ඇද්ද, මේ දුක්ඛ යැ. මේ දුක්ඛය ද සමුදය ද යන සත්‍ය දෙක යැ. යම් සූත්‍රයෙකින් ධර්මයෙකින් ජොති (ආලෝකය) පනවනු ලැබේ ද ඒ ධර්මය පඤ්ඤාත්මයට පදවියාන යැ, ඒ අමොහය හෙතු කොට ත්‍රිවිධ කුඟලමූලයෝ පිරිමට යෙත්. එය ස්වර්ගයට පදවියාන යි.

8 - 9. එහි විභන්තිකවර්ග : තමොතමපරායනො (යනු) ඒකාන්තයෙන් නොවේ. කරුණු කිම යන් : තම (අපුරු වූ) භවය ද ඇත, අපරාපරිය වෙදනීය කුඟලයක් හෙතෙකොට ජොති පුද්ගලයකු සමග (සහොපත්ති භාවෙ ?) ජොති භවයෙන් ද ඇත. අපරාපරියවෙදනීය අකුඟලයක් හෙතු කොට තම පුද්ගලයකු සමග (සහොපත්ති භාවෙ ?)

10. එහි වෙච්චන කවර යැ : යම් තමයෙක් වේ ද හේ මමයේ ආත්මවිධිය පිණිස පිළිපත්තේ වෙයි. හේ අග්‍රද්ධායෙන් යුත් බාල අදක්ෂ වූයේ අව්‍යක්ත වූයේ ආදිතව නො දක්නේ වෙයි. යමෙක් ජොති වූයේ ද හේ ආත්මභිතයට පිළිපත්තේ පණ්ඩිත වූයේ දක්ෂ වූයේ ව්‍යක්ත වූයේ ආදිතව දක්නාසුලු වේ. මේ වෙච්චන යි.

11. එහි පඤ්ඤාත්ම කවර්ග : යම් පුහුලෙක් විපාකප්‍රභූජනියෙන් ජොති වූ හේ කුඟල ධර්මයන්ට පැමිණීමෙන් කුඟලධර්මයන්ගේ විපාකප්‍රත්‍යයෙන් ද පනවනුලැබේ යයි.

12. ධනරණ යනු : අවිද්‍යාප්‍රත්‍යයෙන් යම් සංස්කාර කොතක් ඇද්ද, යම් ජරාමරණය කුත් යම් ආවිද්‍යාවකුත් ඇද්ද, එය පදවියාන යැ, නිර්දේශයෙන් (?) විද්‍යාත්පාදය අවිද්‍යා නිරොධය වෙයි. ජරාමරණනිරොධය දක්වා (කියැයුතු යැ.) මේ ධර්මයෝ දෙදෙන සංස්කාරස්කන්ධපයඝාපන්නයෝ යැ, ධර්මධාතු ද ධර්මායතන ද පදවියාන යි. (නිද්දේශෙන ධාතුසු ?)

13. එහි සොධන කවර යැ : දෙසින වූ මේ සූත්‍රයාගේ ආරම්භය (ගුද්ධ යැ.)

14. 'අධිවියාන' යනු : භාෂාවකින් වගන්තියේ 'තමො' යි වදනකි. එක් පුද්ගලයකු නො දෙසනාසේක. සත්වයන්ගේ ගතිය යම්තාක් වේ ද, එහි යම් කෙනෙක් දුශ්චරිත ධර්මයෙන් යුක්ත වූවාහු ද බහුලාධිවචනයෙන් තමය දක්වයි, යම් ජොතියෙන් වේ ද (එය) සියලු සත්වයන් කෙරෙහි කුඟලධර්මයන්ගේ ඉපදීම යැ, ඒ සියල්ල ජොති යයි පවසයි. (අයමෙකතාපච්චයො ?) යතර මහාභූත ඇති ? පුද්ගලයන්ගේ යොනිසොටනසිකාර පඤ්ඤාත්ම යැ.

15. තත් කතමො පරික්කාරො: අකුසලස්ස පාපමිත්තනා පච්චයො, අයොනිසොමහසිකාරො හෙතු. කුසලස්ස කල්‍යාණමිත්තනා පච්චයො, යොනිසොමහසිකාරො හෙතු.

16. තත් කතමො සමාරොපනා: “ඉධෙකච්චො නිචේ කුලෙ පච්චාජානො” හොති”ති නිචේ කුලෙ පච්චාජානො රූපෙසු සද්දෙසු ගනෙසු රසෙසු ඵයෙසු, සො අනුප්පනො” සබ්බමහි මානුස්සකෙ උපභොගපරිභොගෙ. *ජොති පණීතෙසු කුලෙසු උපපනො සබ්බමහි මානුස්සකෙ උපභොගපරිභොගෙ උපපනොති.

7-12

තත් කතමං සංකිලෙසභාහිං නිබ්බට්ඨභාහිං ච සුත්තං: “න නං දලහං බ්බන්තමාසු සිර”ති ගාථා. කෙන කාරණෙන නං බ්බන්තං දලහං, චතුභි කාරණෙහි ඉස්සරියෙන සක්කා මොච්චන්තං ධනෙන වා අඤ්ඤාන වා සාවනාය වා පරායනෙන වා, යෙසු ච අයං රුගො මණිකුණ්ඩලෙසු පුත්තෙසු දරෙසු ච යා අපෙක්ඛා, ඉදමස්ස චේත-සිකබ්බන්තං, නං න සක්කා ඉස්සරියෙන වා ධනෙන වා අඤ්ඤාන වා සාවනාය වා පරායනෙන වා මොච්චන්තං, න ච තත් කොචි අත්ථි පාටිභොගො. ඉතීනා බ්බන්තො මොච්ඛිනා¹ දෙවො වා මනුස්සො වා යදිදං බ්බන්තං රුගානුසයෙන ච ඡසු බාහිරෙසු ච ආයතනෙසු බ්බන්ති.² රූපෙසු රූපගණනා බ්බන්ති, සාව ධම්මෙසු ධම්මගණනා, සො ඉධ ලොකෙ බඳො³ පරලොකස්මිං බඳො නියති, සො බඳො ජායති, බඳො මීයති, බඳො අස්මා ලොකා පරං ලොකං ගච්ඡති, න සක්කා මොච්චන්තං අඤ්ඤානු අරියධම්මෙන ඉමං ච බ්බන්තං. මරණභවං ච⁴ උපපත්තිභවං ච සයනො විදිනා ඡන්දරාගං පජගති. සො ඉමං ඡන්දරාගං පජතිනා අභික්කමති ඉමං ච ලොකං⁵ ඉතො පරං දුතියං⁶.

තත් සං බ්බන්තා සම්ඛාරානං පභානං ඉදං චුච්චති උග්ගෙසු ථානෙසු විරියං¹⁰ ගතිපරිවානො¹¹ සුමුති නොපලිප්පති¹² තථෙව පරිභ්ගහෙසු පුත්තෙසු දරෙසු ච අබ්බුලොහා¹³ සල්ලොති තස්සායෙව¹⁴

1. සමාරොපනාති - ම. PTS.
2. පච්චාජානො - PTS.
3. උපපනො - මජ්ඣං, PTS.
- * මජ්ඣං පොත්තකෙ උභයං.
4. මොච්ඛිනාති - මජ්ඣං, මොච්ඛිනනාති - PTS.
5. බ්බන්ති - මජ්ඣං, PTS.
6. බ්බන්තො - මජ්ඣං, PTS.
7. සාවං ච - ම. PTS.
8. අයං ච ලොකො - මජ්ඣං, PTS.
9. දුතියො - මජ්ඣං, PTS.
10. විරියං - මජ්ඣං.
11. ගත්ථපරිවයො PTS. - ගත්ථපරිවුතො - ක.
12. නොපලිප්පති - මජ්ඣං. - සුපත්තොපලිප්පති - PTS.
13. අබ්බුලොහො - මජ්ඣං, PTS.
14. තස්සෙව - ම. PTS.

15. එහි පරික්කාර කවරෙ යැ : අකුලයට පාපමිත්‍රයන් ඇතිබව ප්‍රත්‍යය යැ, අයෝනියෝ මනසිකාරය හෙතු යි. කුලයට කලාණමිත්‍රයන් ඇතිබව ප්‍රත්‍යය යැ, යෝනියෝමනසිකාරය හෙතු යි.

16. එහි සමාරොපනා කවර : “මෙලොවැ කිසිවෙක් නිවකුලයෙහි උපන්නේ වේ” යයි නිවකුලයෙහි උපන්නේ රූප සද්ද ගන්ධ රස එස්සයන්හි ද හෝ සියලු මානුෂික උපහොග පරිභෝගයෙහි ද සමෘද්ධ නො වූයේ වෙයි. ජොති පුද්ගල ප්‍රණීත කුලයන්හි උපන්නේ සියලු මානුෂික උපහොග පරිභෝගයෙහි සමෘද්ධ වූයේ යයි.

7 - 12

එහි සංකිලෙයගාගිය වූ ද නිබ්බේධගාගිය වූ ද යුත්‍රය කවරෙ යැ : “න නං දළභං බන්ධනමාහු ධීරා” යන (කොසලයායුත්තයෙහි) ගාථාව යැ. කවර කරුණෙකින් ඒ බන්ධනය දැඩි වේ ද : සතර කරුණකිනි, අධිපතිබැවින් මුදන්නට හැකි යැ, ධනයෙන් හෝ අන්ලෙසකින් හෝ අයැදීමෙන් හෝ ගැතිබැවින් හෝ මුදන්නට හැකි යැ, මේ රාගය යම් මිණිකොඩොල්හි දුරුවන් කෙරෙහි දුරුවන් කෙරෙහි දු යම් අපෙක්ෂාවක් ඇද්ද, මේ ඔහුගේ චෛතසික බන්ධනය වෙයි. එය අධිපතිබැවින් හෝ ධනයෙන් හෝ අනෙකෙකින් හෝ යැදීමෙන් හෝ ගැතිවීමෙන් හෝ මුදන්නට නො හැක්ක, එහි කිසි ඇපයෙක් නො ද ඇති. යම් මේ බන්ධනයක් රාගානුසයෙන් ද ඡඩ්බාහිර ආයතනයන්හි ද බැඳේ නම් මේ බැඳුමෙන් රූපතණ්හාව රූපයන්හි බද්ධි, ධර්මයන්හි ධර්මතෘෂ්ණාව දක්වා (විස්තර කළයුතු.) යවෙක් මෙලොවැ බැඳුණේ පරලොවත් බැඳුණේ පමුණුවනු ලැබේ ද, හේ බැඳුණේ උපද්ධි, බැඳුණේ මියැයෙයි, බැඳුණේ මෙලොවින් පරලොවට යයි. මේ බන්ධනය ද ආයාධර්මයෙන් හැර මුදන්නට නො හැක්ක. මරණභවය ද උපප්‍රාප්ති භවය ද භයවශයෙන් දූන ඡන්දරාගය දුරුකෙරෙයි. හේ මේ ඡන්දරාගය හැරපියා මේ ලොකය ද මෙයින් මන්තෙහි දෙවැනි ලොකය ද ඉක්මවයි.

එහි බන්ධනයෙන් සංස්කාරයන්ගේ යම් ප්‍රභාණයක් ඇද්ද, මෙය (කායික චෛතසික) උභයස්ථානයෙහි, වියා යයි කියනු ලැබේ. (ගන්ධපරිවානො සුමුනි ?) නො තැවැරෙයි. එසේ මැ පරිග්‍රහවස්තුන්හිදු අමුදරුවන් කෙරෙහිදු උපුළ ශල්‍ය ඇත්තේ යයි ඒකාෂ්ණාවගේ

තණ්හාය පභානං දසෙසති. අයං තණ්හාමූලස්ස පභානා වරෙථ¹ අපාමනෙතාති කාමො පමාදවතනති පභානාය නෙකබ්බමාහිරතො අපාමාදවිහාරී භවති. තස්ස ආසයං පභානාය නෙව ඉමං ලොකං ආසිංසති² න පරං ලොකං³ න ඉධිලොකනිසිතං පියරූපං සාතරූපං ආකඛති, නාපි පරලොකනිසිතං පියරූපං සාතරූපං ආකඛති. තෙන වුට්ඨතෙ “නාසිංසතො ලොකමිමං පරංචා”ති.

යං තස්ස පභානං තං ඡේදනං අවිකම්බයියෙසු මුනිනා නිද්දිට්ඨං.⁴ සො ඉධ විරෙධො අවිකම්බයියෙසු නාසිංසනං⁵ ඉධ අනාථා⁶ තථායං තණ්හා,⁷ තස්ස පරිගහගස්ස ච්ඡේදකාමස්ස ච්ඡගාථාය ඵතෙ සබ්බෙ කාමා දසිති. තෙන භගවා දෙසති :

“ඵතමපි ජේත්වාන පරිබ්බජනති.

අභපෙක්ඛිතො සබ්බකාමෙ¹⁰ සභායා”ති.

ඉමිස්සා ගාථාය ද්විධා නිද්දෙසො : සංඝදෙනානිද්දෙසො ච සමයනිද්දෙසො ච, යථා අයං ගාථා සංකිලෙසභාගියං ච, ඵලං තාය ගාථාය සංකිලෙසභාගියං ච නිබ්බන්ධභාගියං ච විසජ්ජනා. යථායං ගාථා ඵලං¹¹ සබ්බගාථාසු ව්‍යාකරණෙසු වා, නිද්දිට්ඨං සුතනං.

1. තත්ථ කතමා දෙසනා : ඉමං සුතනං කෙනාධිප්පායෙන දෙසිතං, යෙ රහවරිතා සතතා, තෙ කාමෙ පජ්ඣස්සනතිති අයං තත්ථ භගවතො අභිප්පායො.

2. තත්ථ කතමො විච්ඡෙය්‍ය : යස්ස දසවච්ඡේදකා කිලෙසා උතතිණ්ණො චන්තා විදිතා. කතමෙ දසවිධාති : කිලෙසකාමා ච ඔරමනාගියා-උද්මනාගියා ච සංකොදුජනා දසවච්ඡේදකානි ආයතනානි. අයං විච්ඡෙය්‍යො.

3. තත්ථ කතමා යුතති : යෙ සාරතතා තෙ දලඛබ්බිතෙන¹² බජ්ඣනති¹³ අනම් ඵසා යුතති.

4. තත්ථ කතමො පදට්ඨානො : සාරතතො මණිකුණබ්ලෙසුති මම්ඛකාරස්ස පදට්ඨානං, අපෙක්ඛාති අතීතවච්ඡේදස්ස සාරාගස්ස පදට්ඨානං. ඵතමපි ජේත්වාති භාවනාය පදට්ඨානං.

1. අභනාවරෙ - PTS. - අභනාවරෙ - ක.

2. ආසිංසති - ම.

3. පරලොකං - මජ්ඣං, PTS.

4. නාසිංසතෙ - මජ්ඣං.

5. පරං ලොකං - මජ්ඣං, PTS.

6. මුනි නිද්දිට්ඨො - මජ්ඣං, PTS.

7. නාසිංසනං - මජ්ඣං, PTS.

8. අනාථා - මජ්ඣං, PTS.

9. තණ්හාය - ම PTS.

10. කාමසුඛං - ම. PTS.

11. ඵලං ගාථා - මජ්ඣං, PTS.

12. ගාල්ඝබ්බිකතෙ - මජ්ඣං.

13. බජ්ඣනති - මජ්ඣං, PTS.

මැ ප්‍රභාණය දක්වයි. මේ තෘෂ්ණාමූලයාගේ (පහානා වරෙ ?) අප්‍රමන්ක වූයේ යයි (කාමො පමාද වත්තති ?) ප්‍රභාණය පිණිස තෙතජත්‍රමයයෙහි ඇලුණේ අප්‍රමාදවිහාරී වෙයි. ඒ ප්‍රමාදයාගේ ආගයප්‍රභාණයෙන් වෙලොව ද පරලොව ද ආශංසනය නො කෙරෙයි. මෙලොව ඇසිරිකළ ප්‍රියරූප වධුරරූප නො කැටැති වෙයි. පරලොව ඇසිරිකළ ප්‍රියරූප යාතරූප ද නො කැටැති වෙයි. එයින් කියනු ලැබේ : “ නාමිංසනෙ ටලාකමිටං සරං ව ” යි.

ඒ ආකාශික්ඛාවගේ යම් ප්‍රභාණයක් ඇද්ද, එය මුනිහු විසින් අප්‍රමාදවර්ගයෙහි ‘ රජදානා ’ යි දක්වනලදි. අප්‍රමාදවර්ගයෙහි ඒ විරෝධය වෙයි. මේ (කොසලසංයුක්ත යෙහි) “ නාමිංසනා ” යි අන් පරිද්දෙකින් එයි. එසෙයින් මේ තෘෂ්ණාව ඊට පරිග්‍රහ වූ වස්තුකාමය එක් ග.ථායෙහි මේ සියලු කාමයෝ දක්වනලදහ. බුදුහු එයින් වදාරති :

වස්තුකාම ක්ලෙශකාමයෙහි අපෙක්ඛා හැත්තෘහු තෙල බන්ධනය සිද්ධියා කම්සුව හැරවියා ගිහිගෙන් නික්මැ යෙන් යයි.

මේ ගාථායෙහි දෙපරිද්දෙකින් නිර්දේශය වෙයි : සංයන්දන නිර්දේශය ද සමය නිර්දේශය දැයි, යම්කලෙක් මේ ගාථාව සංකිලෙසභාගියන් නිබ්බේධභාගියන් වෙ ද, එසෙයින් ඒ ගාථායෙහි සංකිලෙසභාගිය වූ ද නිබ්බේධභාගිය වූ ද විසඳුම වෙයි. මේ ගාථාව යම්කලෙක් ද සියලු ගාථාවන්හිද වෙයාහරණයන්හිද වෙසේ යි. සූත්‍රය නිර්දේශ වෙයි.

1. එහි දෙසනා කවර : මේ සූත්‍රය කවර අදහසකින් දෙසනලද ද යත් : යම් රාගවර්ත සත්ව කෙනෙක් වෙද්ද ඔහු කාමයන් දුරුකරන්නාහැයි මේ එහි භාෂාවකුත් වහන්සේගේ අදහස යි.

2. එහි විවය කවර යැ : යම්කලෙක් විසින් දසවස්තුක ක්ලෙශයෝ උත්තිර්ණ වූවාහු මුදනලද්දහු දන්තලද්දහු වෙත් ද, කවර දසවිධ වූවාහු ද යත් : ක්ලෙශකාමයෝ ද ඔරම්භාගිය උද්ධම්භාගිය සංයොජනයෝ ද දසවස්තුක ආයතනයෝ ද යන මොහු යි. මේ විවය යි.

3. එහි යුක්ති කවර : යම් කෙනෙක් ක්ලෙශකාමයෙන් වස්තුකාමයෙහි ඇලුණාහු ද, ඔහු දැඩි බැලුමෙන් බැලුණාහු වෙත්. තෙල යුක්ති ඇත.

4. එහි පදවිධාන කවර යැ : මිණිකොටොල්ලි ඇලුණේ මොකාරයට පදවිධාන යැ, ‘ අපෙක්ඛා ’ යනු අතිත වස්තුක වූ රාග ඇත්තහුට පදවිධාන යැ, ‘ එතම්පි ඡේත්වා ’ යනු භාවනාවට පදවිධාන යි.

5. තථ කතමො ලක්ඛණො : සාරත්තවිතොනා මණිකුණාලෙසු යො අභිකායො විසතොනා මම්බකායො විසතොනා, සො¹ පුත්තදරෙ සාරත්තො බෙත්තවජ්ජසම්මි සාරත්තො අයං ලක්ඛණො භාරො.

6. තථ කතමො චතුබ්බසො භාරො : ඉධ සුත්තො භගවතො කො අභිප්පායො : යෙ නිබ්බානෙන ඡන්දිකා භවිස්සන්ති තෙ පුත්තදරෙසු² තණ්හා පඡ්ඨිස්සන්ති, අයං තථ භගවතො අභිප්පායො. අයං චතුබ්බසො භාරො.³

7. තථ කතමො අවට්ටො : යා පුත්තදරෙසු⁴ තණ්හා අයං භමුදයො. යෙ උපාදිත්තකකායො තෙ යෙ ච බාහිරෙසු රූපෙසුපරිග්ගහො,⁵ ඉදං දුක්ඛං. යං තථ ඡේදන්තං, අයං නිරොධො. යෙන භිජ්ජති, අයං මග්ගො. ඉමානි චතතාරි සම්මානි.

8. විභතතිතී : නපි විභතතිතා භුමි.

9. පරිවත්තනොති : පටිපකෙඛා නිද්දිට්ඨො.

10. තථ කතමො වෙච්චනො : නිද්දිට්ඨො වෙච්චනො.

11. තථ කතමො ඕතරණො : අපි තණ්හා එකො සත්තො ඕතිණ්ණො තප්පච්චයා විඤ්ඤාණං, යාව ජරාමරණං. යා තථ වෙදනා අයං අවිජ්ජා, විජ්ජප්පාදා අවිජ්ජානිරොධො, යාව ජරාමරණනිරොධො.

12. තථ කතමො සොධනො : සුඤ්ඤා ගාථාය අරමො.

13. තථ කතමො අභිට්ඨානො : “න තං දල්ඛං බන්ධනමානු ධිරා”ති එකතතතාය පඤ්ඤාතතා, න වෙමතතතාය. චතතාරො රාගා : කාමරාගො රූපරාගො භවිරාගො දිට්ඨිරාගො චා⁶ති එකතතතාය පඤ්ඤාතතා.

14. තථ කතමො පරිකඛාරො : යෙසං රාගො මණිකුණාලෙසු තස්ස සුභසඤ්ඤා භෙත්තු, අනුබ්‍යඤ්ඤානසො ච නිමිත්තග්ගාහො පච්චයො. යාය තෙ ජිත්තානි තස්ස අසුභසඤ්ඤා භෙත්තු, නිමිත්තග්ගහනඅනුබ්‍යඤ්ඤානග්ගහනවිනොදනං පච්චයො.

15. තථ කතමො සමාරොපනො : සාරත්තො මණිකුණාලෙසු සමමුලාභිධො දුට්ඨානිපි එතමපි⁷ ඡේත්තාන පරිබ්බජන්ති තං පරිඤ්ඤාතතං. පරිවජ්ජතථං පඡ්ඨිතා. අයං සමාරොපනො.

1. සො - මජ්ඣං, PTS.

2. පුත්තදරෙ - මජ්ඣං, PTS.

3. ඉමානි චතතාරි සම්මානි - මජ්ඣං, PTS.

4. පුත්තදරෙ - මජ්ඣං, PTS.

5. රූපපරිග්ගහො - මජ්ඣං
රූපෙසු රූපපරිග්ගහො - PTS.

6. එවංපි - මජ්ඣං, PTS.

5. එහි ලක්ෂණ කවරෙ යැ : යමක් මිණිකොඩොල්හි ඇලුණු සිත් ඇත්තේ අහංකාර යෙහි වෙසෙසින් ඇලුණේ ද මමංකාරයෙහි වෙසෙසින් ඇලුණේ ද හෝ අඹුදරුවන් කෙරෙහි ඇලුණේ කෙත්වත්හි ඇලුණේ වෙයි. මේ ලක්ෂණහාර යි.

6. එහි චතුර්විධතා කවරෙ යැ : මේ සූත්‍රයෙහි භාග්‍යවතුන් වහන්සේගේ අභිප්‍රාය කවරෙ යැ : යම් කෙනෙක් නිවනෙහි රුවි ඇත්තාහු වෙත් ද, ඔහු අඹුදරුවන් කෙරෙහි තෘෂ්ණාව හරනාහු යැ. මේ එහි භාග්‍යවතුන් වහන්සේගේ අභිප්‍රායයි. මේ චතුර්විධතා හාර යි.

7. එහි ආවත්තහාර කවරෙ යැ : අඹුදරුවන් කෙරෙහි යම් තෘෂ්ණාවක් ඇද්ද මේ සමුදය යැ, යම් උපාදිත්තස්සන්ධ කෙනෙක් ඇද්ද ඔහු ද යම් බාහිර රූපයන්හි පරිග්‍රහයෙක් ඇද්ද, මේ දුක යැ, එහි යම් සිදියැසුන්තෙක් ඇද්ද, මේ නිරොධ යැ, යමකින් බිඳේ ද මේ මාර්ග යැ. මේ සතර සත්‍යයෝ යි.

8. විගත්ති යනු : මෙහි විගත්තිහාරයට භූමි නැති.

9. පරිවත්තන යනු : ප්‍රතිපක්ෂය දක්වන ලද්දේය.

10. එහි වෙච්චනහාර කවරෙ යැ : වෙච්චන දක්වන ලද්දේ යි.

11. එහි ඔතරණ කවරෙ යැ : තෘෂ්ණාව ඇත, සත්ව තෘෂ්ණායෙන් මධ්‍යාලයේ වෙයි, ඒ තෘෂ්ණාප්‍රත්‍යයෙන් විඤ්ඤාය වෙයි, ජරාමරණ දක්වා (කියැයුතු) එහි 1 වේදනා වක් ඇද්ද මේ අවිද්‍යා යැ. මාර්ගඤ්ඤාවිද්‍යාව ඉපදීමෙන් අවිද්‍යානිරෝධය වෙයි. ජරා මරණනිරෝධය දක්වා කියැයුතු.

12. එහි යොධනහාර කවරෙ යැ : ගාථායෙහි ආරම්භය ශුද්ධ යි.

13. එහි අධිවිධාන කවරෙ යැ : " න තං දළහං බන්ධනමාහු ධීරා " යනු එකත්තනා (සාමාන්‍ය) යෙන් පනවනලදු, වෙච්චනායෙන් නොවේ. කාමරාග රූපරාග භවරාග දිව්ධීරාග යන සතර රාගයෝ එකත්තනායෙන් පනවනලදු යි.

14. එහි පරික්ඛාර කවරෙ යැ : මිණිකුණ්ඩලයන්හි යම් කෙනකුන්ගේ රාගය වේ ද, ඒ රාගයට ඉහසංඥාව හෙතු යැ, අනුඛ්‍යාඤ්ඤාපනවගයෙන් නිමිත්තග්‍රහණය ප්‍රත්‍යා යි. යම් කරුණෙකින් ඒ මිණිකොඩොල් දිරුවාහු ද ඊට අභ්‍යසංඥාව හෙතු යි. නිමිත්තග්‍රහණ අනුඛ්‍යාඤ්ඤාපනග්‍රහණය දුරුලබ ප්‍රත්‍යා යි.

15. එහි සමාරොපන කවරෙ යැ : මිණිකුණ්ඩලයන්හි ඇලුණේ සම්මුඛ වූයේ වෙයි. (දුට්ඨානිති ?) කෙල බන්ධනය ද සිද්ධියා නික්මැයෙත් යයි. (තං පරිඤ්ඤාතත්ථං පරිච්ඡින්නත්ථං පපහිතා ?) මේ සමාරොපනහාර යි.

7 - 13

“යං චෙනෙති යං පකපෙසති යං අනුසෙති”* වින්දාරෙන පච්චයො යං වා චෙනසිකං කාසිකං ව වාචසිකං ව කමමං.¹ කිං කාරණං : චෙනසිකා හි චෙනනා මනොකමමනාති වුච්චතෙ, යං චෙනනාකමමං තං² චෙනසිකං ඉමං කාසිකං ව වාචසිකං ව ඉමානි තිණි කමමානි නිද්දිට්ඨානි.

කායකමමවිකමමානි වා තානි කුසලානිපි යං කායෙන ව වාචාය ව ආරහති පරාමසති, අයං වුච්චති සීලබ්බතපරාමාසො.

සංකප්පනා තෙ තිවිධා සංකාරා පුඤ්ඤමයා අපුඤ්ඤමයා ආනෙඤ්ඤමයා, නපච්චයා විඤ්ඤණං තෙ ආරම්භණමතං හොති විඤ්ඤණස්ස සිතියා.

යා සුභසඤ්ඤා සුඛසඤ්ඤා අනන්තසඤ්ඤා ව ඉදං චෙනසිකං. යං රුප්පභං විඤ්ඤණං තිට්ඨති රූපාරම්භණං රූපපතිට්ඨිතං නන්‍යුපසෙචනං වුද්ධිං විරුද්ධිං චෙප්පලතං ගච්ඡති, අයං සංකප්පනා. ඉති යං විඤ්ඤණවසිතිසු සීතං පථමානිතිබ්බතති ආරම්භණමසෙන උපාදනං. ඉදං වුච්චති චෙනසිකනති.

තත්ථ සීතස්ස අරූපස්ස යා නිකනති අජේඛායානං, ඉදමපි සකමපිතං. මනාපිකෙසු රූපෙසු පිඤ්ඤාපයාතරූපෙසු ආහොගො, ඉදං චෙනසිකං.

යං චෙනෙති සන්තෙසු³ මනාපිකෙසු අභිජ්ඣාකායගන්තො. පටිඝානු-සංයෙසු බ්‍යාපාදකායගන්තො. සබ්බෙ චත්තාරො ගන්තා, අයං පඤ්චස්ස කාමගුණෙසු පථමානිතිපාතො විතතස්ස. යා චෙනනා යස්ස තත්ථ අස්සාදනුපසිසිස්ස අනෙකා පාපකා අකුසලා ඛම්මා විතතං අරූපවතියො හොනති. (?) පුග්ගලො රාගානුබ්බහුතො⁴ තෙති කිලෙසකාමෙහි යථාකාමිකරණීගො, අයං වුච්චතෙ කාමෙසු පකප්පනා. එවං සබ්බෙ චත්තාරො ඔඡා.

යං තෙති කාමෙහි සංසුතො විහරති භාවිතො අජේඛාසන්තො, අයං චෙනනා. යස්ස තථායං අවිතරාගස්ස අවිගතපෙමස්ස⁵ තස්ස විපරිණාමඤ්ඤාථාභාමා උපපජ්ජනති⁶ සොකපරිදෙවදුක්ඛදෙමනස්සු-පායාසා. දුක්ඛානුපරිච්චනිතං විඤ්ඤණං හොති, සරිතස්ස වයධම්ම-සමුප්පාදෙ විතතං පරිශාදියති. ඉදං වුච්චති පකප්පිතනති.

1. චෙනසිකං කමමං - මජ්ඣං, PTS.

2. මනොකමමානි - මජ්ඣං, PTS.

* අයං පාථො - මජ්ඣං, PTS. පොඤ්ඤාසු විසදිතො.

(අභිසම්මයසංසුතතා - කල්‍යාණිකායවග්ග)

3. යා චෙනනාකමමං යං - මජ්ඣං, PTS.

4. කායකමමං වවිකමමං ව - මජ්ඣං, PTS.

5. සත්තස්ස - PTS.

6. රාගානුබ්බහුතො - මජ්ඣං, PTS.

7. අවිගතපෙමස්ස - මජ්ඣං, PTS.

8. උපපජ්ජනති - PTS.

7 - 13

“ යම් අරමුණක් සිතා ද සිත්හි ලා පවත්වා ද අනුශාසනා වශයෙන් පවතී ද ” (අභිසමය සංයුක්ත - කළාරඛන්තියවග්ග - වෙනනා සූත්‍රය) විස්තරයෙන් කියැවුණු යම් චෛතසික කර්මයක් හෝ වේ ද, එය කායිකකර්ම ද වාචසිකකර්ම ද වෙයි. කරුණු කිහිපයක් : ඒ එසේ මැය, සිත්හි උපදනා වෙනනා මනෝකම්ම යයි කියනු ලැබේ. යම් චෛතසික කර්මයක් ඇද්ද එය චෛතසික කර්ම යැ, මේ කායකර්මය ද වාක්කර්මය දැයි මේ තුන් කර්මයෝ දක්වනලද්දහු යැ.

ඒ කායකර්ම වාක්කර්මයෝ ද කුශල වූවාහු ද වෙති. යම් කර්මයක් කසිනුද වචනයෙනුද කෙරේ නම්, දැඩිව ගනී නම්, මේ සිලබ්බතපරාමාස යයි කියනු ලැබේ.

ඒ සංකල්පනයෝ ද පුඤ්ඤමය අපුඤ්ඤමය ආනෙඤ්ජමය යන ත්‍රිවිධ සංස්කාරයෝ වෙති. ඒ සංස්කාරප්‍රත්‍යයෙන් කර්මවිඤ්ඤාය වෙයි. කර්මවිඤ්ඤායාගේ සිව්මට තෙල අරමුණ වේ.

යම් ශ්‍රවණාදවක් සුබසංඤ්චක් ආත්මසංඤ්චක් ඇද්ද මේ චෛතසිකකර්ම යැ, රූපභව යට පවුණුවන යම් කර්මවිඤ්ඤායක් රූපය අරමුණු කොට රූපය පිහිට කොට සිටී ද, නන්දි සංඛ්‍යාත තෘෂ්ණායෙන් තෙත් වූයේ වැඩිමට පිහිටීමට විපුලබවට යේ ද, මේ සංකල්පනා යැ. මෙසේ විඤ්ඤායවිතීන්හි සිටි ආලම්බන වශයෙන් ප්‍රථමාභිනිෂ්ඨන්ති වූ යම් උපාදායක් ඇද්ද, මේ චෛතසික යයි කියනු ලැබේ යි.

එහි සිටි අරූපයාගේ යම් නිකාන්තියක් බැසැගෙන සිටීමක් ඇද්ද, මෙද සකම්පිත යැ. මුයස්ථභාව මධුරස්ථභාව වූ මනවඛන රූපයන්හි යම් අනොග්‍රහයක් ඇද්ද, මේ චෛතසික කර්ම යි.

යම් වෙනනාවක් කෙරේ ද එය මනවඛන සත්ත්වයන් කෙරෙහි අභිධ්‍යානායුග්‍රන්ථ වෙයි, ප්‍රතිඝානුශයෙහි ව්‍යාපාදකායුග්‍රන්ථ වෙයි, සියලු සතර ග්‍රන්ථයෝ වෙත්. මේ පඤ්චකාමගුණයන්හි චිත්තයාගේ ප්‍රථමාභිනිෂ්ඨාතය යි. යමක්හුගේ යම් වෙනනාවක් ඇද්ද, එහි ආස්වාද වශයෙන් දක්නනුට නොයෙක් ලාමක අකුශලධර්මයෝ වෙත්. (චිත්තං අරූපවත්තියො භොන්ති ?) රාගයෙන් බැඳුණු පුද්ගල ඒ ක්ලෙශකාමයන් විසින් රිසියේ කළහැකි වෙයි. මේ කාමයන්හි ප්‍රකල්පනා යයි කියනු ලැබේ. සියලු සතර ඔසයෝ මෙසේ යි.

යමක් ඒ කාමයන් විසින් සංයුක්ත වූයේ භාවිත වූයේ බැසගන්නාලද්දේ වාස කෙරේද, මේ වෙනනා යැ. එසේ මැ යමකුට මේ කාමචෛතනා වේ ද අවිතරාග වූ අවිගත වූ ප්‍රෙම ඇති ඔහුට ඒ කාමයන්ගේ විපරිතාමයෙන් අන්‍යාථාභාවයෙන් සොක පරිදෙව දුක් දෙමනස් උපායයයෝ උපදිත්. දුක අනුව පවත්නා විඤ්ඤාය වෙයි, (සරිතස්ස ?) ව්‍යාධර්මයන්ගේ ඉපදීම සිත භාත්පසින් මැඩගනී. මේ ප්‍රකල්පිත යයි කියනු ලැබේ.

එමෙකෙසු¹ වෙනෙහි ච පකපෙහි ච විඤ්ඤාණසු සිති යා හොති, සා ච සිති ද්විතියා : ආරම්භණට්ඨිති ච ආභාරට්ඨිති ච, තත්ථ යා ආරම්භණට්ඨිති, අයං නාමරූපසු පච්චයො, යා ආභාරට්ඨිති යා පුනඛවාහිතිබ්බන්තිකා සිති යා ච පොනොභවිකා සිති, අයං චූච්චති ආරම්භණං, තං හොති විඤ්ඤාණසු සිතියා තසු විඤ්ඤාණපච්චයා නාමරූපං යාච ජරාමරණං ච වෙනෙහි.

අප ච පුන පත්ථයතෙ යතො න පොනොභවිකා² අනාගතච්ඡුමිති. අයං පටිපකෙඛා නිද්දිට්ඨො, න වෙනෙහි න පත්ථයති අප ච දුසෙහිති දුච්ඛො නිද්දෙසො. අසු පුබ්බෙ හොති තං චෙනසිකා තං පකපිතං අසමුතිතං තප්පච්චයා. අයං විඤ්ඤාණසු සිති හොති.

අපචා තසු අනුසයො ආවිභවනති තප්පච්චයා තසු පුනඛවො නිබ්බන්තති. අපචා නං සංකීයතෙ අපෙපභු ආභාරෙ වා, සුබ්බා වා සනති වා න සංකීයතෙ කාමෙ තං එවං නිවේචසුපි ආභාරෙසු ජානො හොති. තං නයති යං නො තපෙපභු එවං සංඛාරා චෙතිතා පකපිතා ච ආරම්භණභූතා හොනති. (ඊ) යා ච චෙනනා යා ච පකප්පනා යං ච ච්ඡු නිබ්බන්තං. උහොපි එතෙ ආරම්භණං විඤ්ඤාණසු, තථා චෙනනාය ච සංකප්පනාය ච පත්ථනාය ච භූතා සත්තා වෙනෙහි ච සංකපෙහි ච. යං සංවේසනා³ න ච වෙනෙහි න ච සංකපෙහි. කතමෙ ච සත්තා භූතා : යෙ ච තනුජානා අණ්ඨජාපි අණ්ඨිකා අනු-භික්ඛා සංසෙදජා න ච සමතික්ඛා, ඉමෙ භූතා, කතමෙ සමාවෙසිනො : ගඛගතා අණ්ඨගතා සංසරන්තො ඉමෙ න වෙනෙහි⁴ න පජෙන්නති න ච සංකපෙහි⁵. අනුසයෙන ච පුනඛවො නිබ්බන්තීති.

යෙ භූතා සත්තා යෙ සමාවෙසිනො, තෙ ථාවරා. යෙ වා සත්තා⁶ වෙනෙහි පජෙන්නති ච යෙ ථාවරා, තෙ න ච වෙනෙහි න ච පජෙන්නති න ච සංකපෙහි අනුසයෙන ච සංසරන්ති.

අපරො පරියායො : යෙ අරියපුග්ගො සෙඛා, තත්ථ තෙ න ච වෙනෙහි, න ච සංකපෙහි, අනුසයෙන පුන උප්පජ්ජන්ති.

අපරො පරියායො : යෙ සුබ්බා පාණ් භූමිගතා උදකගතා චක්ඛුනො ආපාථං⁶ නාගච්ඡන්ති, තෙ න ච වෙනෙහි න ච සංකපෙහි, අනුසයෙන ච සංසරන්ති.

අපරො පරියායො : ඛාහිකා (ඊ) සබ්බෙ භික්ඛු අභිමානිකා, තෙ න ච වෙනෙහි. න ච පත්ථයන්ති, අනුසයෙන ච සංසරන්ති. න ච වෙනෙහි න ච සංකපෙහි න ච අනුසෙන්නති. ආරම්භණමෙවං න හොති විඤ්ඤාණසු සිතියා.

1. එකමෙකසු - මජ්ඣං.
2. පොනොභවිකා - PTS.
3. ගවෙසනා - මජ්ඣං, PTS.
4. වෙනෙහි - මජ්ඣං, PTS.
5. සතො - මජ්ඣං, PTS.
6. ආපාතං - කත්ථි.

(එවමකස්ස චෙතනති උ පකජ්ජෙති ට ?) විද්‍යනයාගේ යටි සිටිමක් වෙද, ඒ ස්විතිය අරමමනටිඨිති යැ ආහාරටිඨිති යැයි දෙපට්ඨි වෙයි : එහි යම් ආලම්බනස්විතියක් වෙ ද වමනාවරුපයට ප්‍රත්‍යය වෙයි. යටි ආහාර ස්විතියක් වෙ ද, පුනර්භවයෙහි උපත ඇතිකරන පුනර්භවයට හිත වූ යම් ස්විතියකුත් වෙද, යටි ආලම්බන යයි කියනු ලැබේ. එසේ කර්ම විද්‍යනයාගේ ස්විතිය පිණිස වෙයි. ඒ විද්‍යනප්‍රත්‍යයෙන් නාවරුපය වෙයි. ජරාමරණ දක්වා වෙනනා කෙරෙයි.

යළි යටිගෙයකින් අනාගත චක්කවිසයෙහි පුනර්භවය ඇතිකරන ප්‍රාර්ථනා නොවෙද, යටි ප්‍රතිපක්ෂභාවය දක්වන ලදී. වෙනනා නො කෙරෙයි, ප්‍රාර්ථනා නො කෙරෙයි, වමකකුදුවත් දුපණ කෙරේ නුසි පදවැදැරැට නිර්දේශය ටට. (අස්ස පුබ්බං . . . අසමුත්තං තප්පච්චයා ?) කර්මවිද්‍යනයාගේ මේ ස්විතිය වේ.

පනාපහාත් සිත්‍රට අනුසංසයෝ පහප්‍රචන්ති, ඒ පහතුංසන් සිත්‍රං පුනර්භවය උපදී, නොනොත් (නංසංකීයතෙ . . . දාරට්ටිණ්ණා පහාන්ති ?) යටි පෙනනාවකුත් යම් ප්‍රකල්පනයකුත් වෙද, උපන් යම් පක්ෂවකුත් ඇද්ද මේ දෙක ම විද්‍යනයට අරමුණු වෙයි. එසේ මැ වෙනනාවට ද සංකල්පනාවට ද ප්‍රාර්ථනාවට ද අරමුණු වේ. භූත (උපන්) සත්ත්වයෝ වෙනනා ද සංකල්පනා ද කෙරෙයි, සම්පත්‍රිය සොයන සත්ත්ව පනා ද සිතයි නො ද සංකල්පනා කෙරෙයි. උපන් සත්වයෝ කවරහ : යම් නනුබවට ගිය අණිසජයෝ ද අණිසකොපයන් නික්මුණහු ද සටහෙදයට නොගිය සංසෙදජයෝ ද යන මොහු භූතයෝයි. සම්පතෙහිනු කවරහ : ගම්හගනවැ අණිසකොපගනවැ හැසිරෙන යම් සත්ත්ව කෙනෙක් ඇද්ද මොහු පටනනා පනා කෙරෙති, ප්‍රාර්ථනා පනා කෙරෙති, සංකල්පනා නො කෙරෙති. අනුසංසෙනතුංසන් සංසරණය කෙරෙත්.

යම් උපන් සත්ව පනපනක් ඇද්ද යටි සම්පතෙහිනු පටන් ද සිත්‍ර ථාවරයෝ යැ, යම් සත්ව කෙනෙක් සිතන් ද පනන් ද යම් ථාවර සත්ව කෙපනක් වෙත් ද සිත්‍ර පනා ද සිතති, පනා ද පනති, පනා ද සංකල්පනා කෙරෙත්. අනුසංසෙනතුංසන් සංසරණය කෙරෙත්.

අනාගත් පරියායයෙකි : යම් පටහක්ප ආයාසුද්ගල කෙනෙක් වෙත් ද, සිත්‍ර පනා ද පටනනා කෙරෙති, පනා ද සංකල්පනා කෙරෙති, අනුසංස වශයෙන් යළි උපදිත්.

අනාගත් පරියායයෙකි : භූටිගත වූ උදකගත වූ යටි සිත්‍රම ප්‍රාතිත්‍ර ඇස්හපුර්ව පනා පැමිණෙත් ද, සිත්‍ර පනා ද පටනනා කෙරෙති, සංකල්පනා පනා ද කෙරෙති, අනුසංස වශයෙන් සැරිසරත්.

අනිකුණු පරියායයෙකි : (බාහිනා ?) සියලු හික්මුණු අධිගනාහිමාන් ඇත්තාහු වෙති, සිත්‍ර පනා ද වෙනනා කෙරෙහි පනා ද ප්‍රාර්ථනා කෙරෙහි, අනුසංසෙනතුංසන් සැරිසරත්. පනා ද වෙනනා කෙරෙත් ද පනා ද සංකල්පනා කෙරෙත් ද, අනුසංස පනා වෙත් ද, තෙල අරමුණු ද විද්‍යනයාගේ ස්විතිය පිණිස නො වේ.

න ච වේතෙතීති : පරිසුට්ඨානසමුග්ගභානං දසෙය්‍යති. න ච අනු-
සෙතීති : අනුසයසමුග්ගභානං දසෙය්‍යති. න ච වේතෙතීති ඔලාරිකානං
කිලෙසානං පභානං දසෙය්‍යති. න ච අනුසෙතීති : සුබ්‍රමානං කිලෙසානං
පභානං දසෙය්‍යති. න ච වේතෙතීති : යෙන (ථ) භුමි ච. න ච
පඤ්ඤා¹ති : සකදගාමි අනාගාමි. න ච අනුසෙතීති අරහා,² න ච
වේතෙතීති සිලකකිකිසං පටිපකෙතන පභානං දසෙය්‍යති. න ච
පඤ්ඤා³ති සම්බිකකිකිසං පටිපකෙතන පභානං දසෙය්‍යති. න ච
අනුසෙතීති පඤ්ඤාකකිකිසං පටිපකෙතන පභානං දසෙය්‍යති. න ච
වේතෙතීති අපුඤ්ඤාමයානං සංඛාරානං පභානං දසෙය්‍යති. න ච අනු-
සෙතීති ආනෙඤ්ජමයානං සංඛාරානං පභානං දසෙය්‍යති. න ච වේතෙතීති
අනඤ්ඤානඤ්ඤාසාමිනිඤ්ජයං, න ච පඤ්ඤා⁴ති අඤ්ඤාඤ්ජයං, න ච
අනුසෙතීති අඤ්ඤාභාවිනො ඉඤ්ජයං. න ච වේතෙතීති මුද්‍රකා ඉඤ්ජය-
භාවනා, න ච පඤ්ඤා⁵ති මජ්ඣඉඤ්ජයභාවනා, න ච අනුසෙතීති
අබ්මතතා ඉඤ්ජයභාවනා. අයං සුත්තපො.

1. තඤ්ඤා කතමා දෙසනා : ඉධ සුත්තෙ වතනාරි සම්මානි
දෙසිනාති.

2-3. යං ච වේතෙතීති යං ච පකපපිතං අඤ්ඤා ඵනං ආරම්භණං
විතතං පතිට්ඨානි⁶ විවිතනාති⁷ යුජ්ජති. න ච වේතෙතීති න ච පඤ්ඤා⁸ති
අඤ්ඤා ඵනං⁹ ආරම්භණං අනුසයෙ විඤ්ඤාණමිති විවිතයති¹⁰ යුජ්ජති න ච
වේතෙතීති න ච පඤ්ඤා¹¹ති. අනුසයපභානා විඤ්ඤාණවසීතිං න ගවේ-
සනති. විවිතනානං¹² යුජ්ජති. අයං යුත්ති විවයො.

4. තඤ්ඤා කතමො පදට්ඨානො : වේතනාපරිසුට්ඨානං වේතනා-
පරිසුට්ඨානසං පදට්ඨානං. සංඛිකපභං උපාදානසං පදට්ඨානං. අනුසයො
පරිසුට්ඨානසං පදට්ඨානං, තෙසං ඡන්දරාගවිතයාය භාවනා භවරාගසං
පභානං.

5. තඤ්ඤා කතමො ලකුණො : යං වේතෙතීති වේදෙතීති.
පකපපිතං උග්ගහිතං විඤ්ඤානං තං විඤ්ඤාණං¹³ ආරම්භණමපි පටිවයොපි.

6. තඤ්ඤා කතමො චතුර්විධො : ඉධ සුත්තෙ ගගවතො කො
අභිප්පායො : යෙ පුතඛහමං න ඉච්ඡති, තෙ න වේතෙතීති න ච
පඤ්ඤා¹⁴ති. අයං අභිප්පායො.

7. ආචරොති : යා ච වේතනා පඤ්ඤා ච අනුසයො ච
විඤ්ඤාණවසීති පභානා ච, ඉමානි දො සම්මානි.

8. විභතතිති : නඤ්ඤා විභතතියා භුමි.

9. පරිවතනනා පන පටිපකං සුත්තං.

1. පඤ්ඤාති - මජ්ඣං, PTS.

2. අරහං - මජ්ඣං, PTS.

3. පතිට්ඨානි - ම.

4. විවිතනාති - මජ්ඣං.

5. ඵනං - ම, PTS.

6. විවිතනාති - මජ්ඣං.

7. විවිතනානං - මජ්ඣං.

8. තඤ්ඤාණං - මජ්ඣං, PTS.

‘න ව වෙනති’ යි (ක්ලෙශ) පරිශුච්ඡාදනයාගේ නැසීම දක්වයි, ‘න ව අනුයෙති’ යි අනුසයයන්ගේ නැසීම දක්වයි, ‘න ව වෙනති’ යි ඔබ්බක ක්ලෙශයන්ගේ ප්‍රභාණය දක්වයි, ‘න ව අනුයෙති’ යි සියුම් කෙලෙසුන්ගේ ප්‍රභාණය දක්වයි, ‘න ව වෙනති’ යි (සෙන භූමි ව ?) ‘න ව පත්ථයති’ යි සකදගාමී අනාගාමී භූමි ද, ‘න ව අනුයෙති’ යි රහත්භූමි ද (දක්වයි,) ‘න ව වෙනති’ යි ශීලස්කන්ධයට ප්‍රතිපක්ෂයන්ගේ ප්‍රභාණය දක්වයි. ‘න ව පත්ථයති’ යි සමාධිස්කන්ධයට ප්‍රතිපක්ෂයන්ගේ ප්‍රභාණය දක්වයි. ‘න ව අනුයෙති’ යි ප්‍රඥස්කන්ධයට ප්‍රතිපක්ෂයන්ගේ ප්‍රභාණය දක්වයි. ‘න ව වෙනති’ යි අපුණ්‍යමය සංඛාරයන්ගේ ප්‍රභාණය දක්වයි. ‘න ව පත්ථයති’ යි පුණ්‍යමය සංස්කාරයන්ගේ ප්‍රභාණය දක්වයි. ‘න ව අනුයෙති’ යි ආනෙඤ්ජමය සංස්කාරයන්ගේ ප්‍රභාණය දක්වයි. ‘න ව වෙනති’ යි අනඤ්ඤානඤ්ඤස්සාමිතින්ද්‍රිය ද, ‘න ව පත්ථයති’ යි අඤ්ඤින්ද්‍රිය ද, ‘න ව අනුයෙති’ යි අඤ්ඤානාවින්ද්‍රිය ද දක්වයි. ‘න ව වෙනති’ යි මාදු වූ ඉන්ද්‍රියභාවනාව ද ‘න ව පත්ථයති’ යි මධ්‍ය වූ ඉන්ද්‍රියභාවනාව ද ‘න ව අනුයෙති’ යි අධිමාත්‍ර වූ ඉන්ද්‍රියභාවනාව ද දක්වයි. මේ සූත්‍රාර්ථ යි.

1. එහි දෙයනාහාර කවරෙ යැ : මේ සූත්‍රයෙහි වතුස්සත්‍යය දෙශිත යි.

2-3. යම් චෙනසිත්තයකුත් යම් පඤ්චෙනසකුත් ඇද්ද, යම් තැනෙක සිත පිහිටා නම් විචිතනය කෙරේ නම් තෙල අරමුණ ඇත. (එයින් දෙශනාව) යෙදෙයි. න ව වෙනති න ව පත්ථයති, යි තෙල අරමුණ ඇත. අනුසය ඇති කල්හි කර්මවිඤ්ඤාය මේ යයි විචිතනය කෙරෙයි යනු යෙදෙයි. නො ද වෙනනා කෙරෙයි, නො ද පතයි, අනුසය ප්‍රභාණයෙන් විඤ්ඤාස්මිතිය ගවෙෂණය නො කෙරෙත්. ඒ විවය යෙදෙයි. මේ යුත්ති හා විවය යි.

4 එහි පදවිධාන කවරෙ යැ : චෙනනාපරිශුච්ඡාදනය චෙනනාපරිශුච්ඡාදනයට පදවිධාන යැ, සංකල්පනය උපාදනයට පදවිධාන යැ, අනුසය පරිශුච්ඡාදනයට පදවිධාන යැ, ඔවුන්ගේ ඡන්දගාම විනාශය පිණිස භාවනාව භවරූගයාගේ ප්‍රභාණය වේ.

5. එහි ලක්ඛණ කවරෙ යැ : ‘චෙනසික යයි වෙදසිතයක් ප්‍රකලානයක් දැඩිව ගන්නා ලද්දක් විඤ්ඤායක් ඇද්ද ඒ විඤ්ඤාණය ආලම්බන ද ප්‍රත්‍යය ද වේ.

6. එහි වතුබ්‍යුහ කවරෙ යැ : මේ සූත්‍රයෙහි, භාග්‍යවතුන් වහන්සේගේ අදහස කවරෙ යැ : යම් කෙනෙක් පුනර්භවය නො කැමැති වෙත් නම් ඔහු චෙත්තනා නො කරන්නාහු යැ, නො ද ප්‍රාර්ථනා කරන්නාහු යැ යන මේ අධිප්‍රාය යි.

7. ආවර්ත යනු : යම් චෙනනාවක් ප්‍රාර්ථනාවක් අනුගමක් වේ ද, යම් විඤ්ඤාස්මිති ප්‍රභාණයකුත් වේ ද, මොහු සත්‍යයෝ දෙදෙනෙකි.

8. විහත්ති යනු : මෙහි විහත්තිභාරයට භූමි නැති.

9. පරිවත්තනා වැළිත්-ප්‍රතිපක්ෂ සූත්‍රය යි.

10. තත්ත්ව කතමෝ වෙව්වනෝ : වේදනා රූපසංකෘතනා යාව ධම්මසංකෘතනා. යො අනුසයො තෙ සත්ත අනුසයා.

11. පඤ්ඤානීති : වේදනා පරිත්ථව්‍යාන¹ පඤ්ඤානීයා පඤ්ඤානනා. සංකප්පනං උපාද්‍යන පඤ්ඤානීයා පඤ්ඤානනං. අනුසයො තෙතු-පඤ්ඤානීයා පඤ්ඤානනා. විඤ්ඤාණධර්මීති උපපතතිහෙතුපඤ්ඤානීයා පඤ්ඤානනා. වේදනා සංකප්පනා අනුසයො සමුච්ඡේදෙ ඡන්දරත-විනයපඤ්ඤානීයා පඤ්ඤානනා. පරමෙ කෙවි දුඛි පරිචිත්තකෙති පරිච්චිසමුප්පාදෙ ඉදප්පච්චයනාය මජ්ඣිමසංකෘතති. (?)

12. ඔතරණොති : දුඛි පරිචිත්තකෙති² දුකං ච සමුදයො ච, මජ්ඣිමකෙති මග්ගො ච නිරෝධො ච.

13. සොධනොති : සුතෙන සුතතස්ස ආරම්භො.

14. අභිධ්‍යානොති : යං වේදනසිතං සබ්බං අභිධ්‍යානෙන එකත්තතාය³ පඤ්ඤානනං. ‘සංකප්පන’නති උපාද්‍යනෙකත්තතාය පඤ්ඤානනං. විඤ්ඤාණං එකත්තතාය පඤ්ඤානනං.

15. පරික්ඛාරෙති : සුඛං ච ආරම්භණං අයොගිණො මනසිකාරෙ වේදනා හෙතුපච්චයනාය පච්චයො. විඤ්ඤාණස්ස පතිට්ඨානො ධම්මො ආරම්භණපච්චයනාය පච්චයො. තස්ස මනසිකාරො හෙතුපච්චයනාය පච්චයො.

16. තත්ත්ව කතමෝ සමාරොපනෝ : ඉදං සුතතං සංකෘතීතං (?) තත්ත්ව වේදනෙති විසජ්ජනා ඉති නිද්දිසිතබ්බා, තස්ස දිට්ඨියා විඤ්ඤාණ-පච්චයා නාමරූපං යාව ජරාමරණං. අයං සමාරොපනො.

ආරම්භණමෙතං න ගොති විඤ්ඤාණස්ස සීතියා. විඤ්ඤාණනිරෝධා නාමරූපනිරෝධො. නාමරූපනිරෝධා යාව ජරාමරණනිරෝධො.

7 - 14

තත්ත්ව කතමං සංකිලෙසභාගියං ච නිර්බේධභාගියං ච අසෙබ්-භාගියං ච සුතතං : “අයං ලොකො සත්තාපජානො* යාව “යෙ ති කෙවි සමණා වා බ්‍රාහ්මණා වා භවෙන භවස්ස විපපමොක්කමාභංගු”. සංකිලෙසභාගියං “උපධිති¹ පටිච්ච දුක්ඛමිදං සම්මොති,” (යා තා පන “භවිතණ්හා පසියති,² විභවං³ නාභිනාදනි”⁴ති අයං නිර්බේධො,⁵ “තස්ස නිබ්බුතස්ස⁶තික්ඛනො අනුපාදනා⁷ පුතඛහවො න ගොති” උපච්චගා සබ්බභවානි තාදි”⁸ති අසෙබ්භාගියං.

1. වේදනාපරිත්ථව්‍යානං-මජ්ඣ, PTS.

2. පරිචිත්තකෙති - PTS.

3. එකත්තතාය - ම, PTS.

*. උද්ගපාදී, නාදනවග්ග.

4. උපාධිං ති - මජ්ඣ, PTS.

5. තණ්හා පසියනති-මජ්ඣ, PTS.

6. භවං - මජ්ඣ, PTS.

7. නිර්බේධස්ස - මජ්ඣ, PTS.

8. නිබ්බුතස්ස - මජ්ඣ, PTS.

9. අනුපාදන - මජ්ඣ, PTS.

10. එහි වෙවචන කඩරෙ යැ : රූපසංවේනනාව පටන් ධම්මසංවේනනා දක්වා වෙනනා යැ, යම් අනුසයයෙක් ඇද්ද ඔහු සජ්ඣ අනුශයෝ යි.

11. පැකිස්තානී යනු : වෙනතාව පරික්ෂානාමයෙන් පනවනලද, සංකල්පනය උපාදානපැකිස්තානියෙන් පනවනලද, අනුයය හෙතෙපැකිස්තානියෙන් පනවනලද, විකේතනවිකේතිය උපප්‍රාප්තිහෙතෙ ප්‍රකෘතියෙන් පනවනලද, වෙනතා සංකල්පනා අනුයය සමුච්ඡේදය හේතුරාගනියප්‍රකෘතියෙන් පනවනලද, (පැකිස්තානී කෙටි . . . . ටිප්කිපැකිස්තානී ?)

12. ඔබගේ යනු : පරිමන්තන දෙකකින් දැක්වෙන ද සැලකිය යුතුය ද, ඔබගේ පරිමන්තනයන්ගෙන් වාර්ගයනය ද නිරෝධයනය ද දක්වන ලද වේ.

13. ප්‍රකාශන සහ : සභායෙහි (ආ) සහකාරවරු භාරවලස (දූතාගනාකැලැහි අර්ථය) වේ.

14. අධිකාරිය යනු : යම් පවත්නාකමක් ඇද්ද සියල්ල අධිකාරිකාරයෙන් පවත්නා සහ බලය සාධනයෙන් පවතිනලද. 'සකස්වීම' යනු උපාදානවත්තනයෙන් පවතිනලද; කර්මවිභයය වත්තනයෙන් පවතිනලදි.

15. පරික්ෂාර යනු : සුඛාරම්භය ද අයෝජ්‍යාත්මකකාරය වෙනතා යන වට පොකුණුපාතයෙන් ප්‍රත්‍යය වෙයි. විද්‍යායට ප්‍රතිඵලය වූ ධර්මය ආලම්බන ප්‍රත්‍යායෙන් ප්‍රත්‍යය වෙයි. ඒ ධර්මයාගේ මනසිකාරය ගෙනප්‍රත්‍යායෙන් ප්‍රත්‍යය වේ.

16. එහි සමාරාපනහාර හවර යැ : වෙ සුත්‍රය (සකුඤ්ඤිං ?) එහි වෙනනා කෙරෙයි (යන) විසඳා සෙයි දැඩිසසුත්තියි (?) (තස්ස දිවිසයා ?) විදුනුප්‍රත්‍යයෙන් නාපරුපය වෙයි, ජරාවරණ දක්වා විස්තර කළයුතු යැ. වෙ සමාරාපනහාර යි.

ඉහල ආරම්භකය කරවිමිනුකයාටත් ස්විතිය පිමිය පනා වමයි. මිනුකයාටත් නිරොධ යෙන් නාමරුපනිරොධය වමයි. නාමරුපනිරොධයෙන් ජරාමරණනිරොධය දන්වා විස්තර කළයන.

එහි සංකිලෙසභාගීය නිලෝබධභාගීය අවසන්භාගීය ද වූ සූත්‍රය කවරෙ යැ : “ මම සත්ව උලාක මතවේ (භූතීව්‍යයනාදීන්) උපන් ශෝකයන්තය ඇත්තේ ” යැ යනු පටන් “ යම් කිසි මහත් මහාමනක් වේවයි බවුණුමනතෙන් වේවයි රූපභවයෙන් මෝ අරූප භවයෙන් භවයාමේ මනාමනාත් හවදාජ්ජියෙන් හවයාමේ ඡීදිම (ශුද්ධිය) කියත් ද ” යනු දක්වා සංකිලෙසභාගීය වෙයි. “ බන්ධාදී ” උපයින් නිසා මේ සසරයක හටගනී ” (යනු සංකිලෙස යි.) “ හවතාජ්ජාප ප්‍රතිණ වෙයි, උච්චේදය ද නො කැමැති වෙයි ” යන මේ නිලෝබධ යැ. “ ඒ මහාලස්සිටිතිවනින් නිවුණු මහණහට උපාදාන රහිත මෙයින් සුනර්භවය මනා මව්. ” “ සුබ්බන්ධාදියෙහි කාදී වූයේ සියලු භවයන් ඉක්මැවූයේ යැ ” යනු ආවසන්භාගීය යි.

තත්ථ “සන්නාපජානො”ති : රුගජො සන්නාපො දොසජො මොහජොති තෙසං සන්නානං ධානං දසෙසති. “ලොකො සන්නාප-ජානො”ති ඵසෙසා තිවිධො : සුඛවේදනීයො දුක්ඛවේදනීයො අදුක්ඛම-සුඛවේදනීයො. තත්ථ සුඛවේදිනීයො ඵසෙසා රුගසන්නාපො, දුක්ඛවේදනීයො දොසසන්නාපො, අදුක්ඛමසුඛවේදනීයො මොහ-සන්නාපො. යථා ච භගවො ආහ. භන්තස්ස ආලවිකස්ස¹ ගොමග්ගො² “යෙහි ගහපති පුතො” රුගජෙහි දොසජෙහි මොහජෙහි සන්නාපෙහි දුක්ඛං සුපති, තෙ මම සන්නාපො න සන්නි”.

“රෙදං වදති අත්තතො”ති : තෙහි සන්නාපෙහි සන්නාපිතො තිවිධං විපල්ලාසං පටිලභති : සඤ්ඤවිපල්ලාසං විතතවිපල්ලාසං දිට්ඨිවිපල්ලාසං. තත්ථ අසුගෙ සුභනති සඤ්ඤවිපල්ලාසො, දුක්ඛෙ සුඛනති විතතවිපල්ලාසො, අනිච්චෙ නිච්චනති අනත්තනති අත්තනති දිට්ඨිවිපල්ලාසො.

යථා විතතස්ස විපල්ලාසො සඤ්ඤ-දිට්ඨි තෙ තිවිධා විතතතා : විතතවිතකෙකා විපල්ලාසො, සඤ්ඤවිතකෙකා විපල්ලාසො, දිට්ඨිවිතකෙකා විපල්ලාසොපි. තත්ථ අවිජ්ජා විපල්ලාසො ගොචර ගතිපතොයාහුමි, (?) යථා හි තං සඤ්ජානාති යථා විජ්ජානාති යථා සඤ්ජානාති ච විජ්ජානාති ච. යථා ඛනති චෙතෙති ඉමෙ චතතා රෙදි විපල්ලාසා. සත්තා යෙහි චතුර්ඛිධං අත්තතාච්චත්ථං රෙදගහුතං ගණිතහුතං ‘අත්තා’ති වදනති. “රෙදං වදති අත්තතො”ති අයං ආචරො.

“යෙන යෙන හි මඤ්ඤති තතො නං හොති³ අඤ්ඤථා”ති ‘සුභ’නති මඤ්ඤති න තථා හොති. ඵචං ‘සුඛ’නති ‘නිච්චං අත්තා’ති සො අඤ්ඤථා භවමෙව සත්තං අනාගතං භවං පජෙති. තෙන වුච්චති භවරුගො’ති භවමෙවාහිනඤ්ඤති⁴ යං අහිනඤ්ඤති තං දුක්ඛනති, පඤ්චකකිකෙ තිද්දිසති⁵ යං ච තප්පච්චයං සොකපරිදෙවදුක්ඛං තස්ස හි භාවෙස්සති. ඵත්තාවතා සඬ්ඛිලෙසො හොති. පභානත්ථං ඛො පන බ්‍රහ්මචරියං වුස්සති තිණණං සන්නාපානං, ඡඤ්ඤගවිනයො හොති.

“උපබ්බි⁶ පටිච්ච දුක්ඛමිදං සමොති”ති¹⁰ යෙ භවමෙවාහිනඤ්ඤනති තං භයං, යස්ස භායෙති¹¹ තං දුක්ඛං, තස්ස දුක්ඛස්ස පභානමාහ. සඬ්ඛිකො උපාදානං ඛයා¹² නත්ථි දුක්ඛස්ස සමොචොති.

1. පරිමකස්ස වල්ලභකස්ස - මජ්ඣං, PTS.
2. කො මග්ගෙ - PTS.
3. ගහපතිපුත්ත - ම, PTS.
4. රෙදං වදති - ම, PTS.
5. රොගං - ම, PTS.
6. තං හොති - ම, PTS.
7. භවමෙවාහිනඤ්ඤති - ම, PTS.
8. තිද්දිසිතති - ම, PTS.
9. උපබ්බං හි - ම.
10. භවතිති - ම, PTS.
11. භාවෙස්සති - ම, PTS.
12. උපාදානං ච යං - ම, PTS.

එහි “සන්නාපජානෝ” යනු : රාගයෙන් උපන් සන්නාප යැ ද්වේෂයෙන් මොහයෙන් උපන් සන්නාප යි. “ලොකො සන්නාපජානෝ” යි ඒ සන්තයන්ගේ ස්ථානය දක්වයි. එස්සය තෙවැදුරුම යැ : සුඛවේදනීය යැ දුක්ඛවේදනීය යැ අදුක්ඛමසුඛවේදනීය යි. එහි සුඛවේදනීය එස්සය රාගසන්නාප යැ, දුක්ඛවේදනීය එස්සය දුඃඛසන්නාප යැ, අදුක්ඛමසුඛවේදනීය එස්සය මොහසන්නාප යි. ගෝමගැ වැඩහුන් බුදුහු හත්ථකආලවක කුමරුව මෙසේ වදළහ : “ගැහැවිපුත් රාගයෙන් උපන් ද්වේෂයෙන් උපන් මොහයෙන් උපන් යම් සන්නාපයකින් දුකට ගොවී ද ඒ සන්නාපයෝ මට නො වෙති.”

“තමා විසින් පහස්නාලද දුක (වෙබ්බන්දක් සතුරුකුටින් නො වේව) යි වැලැපෙමින් කියයි. (‘රොගං’ යන පාඨයෙහි පහස් හෙතෙයෙන් උපදනා වේදනා සංඛ්‍යාත රොගය ආත්මවගයෙන් කියයි.) යනු : ඒ සන්නාපයන් විසින් තවනලදුයේ සඤ්ඤාවිපල්ලාස චිත්තවිපල්ලාස දිට්ඨිවිපල්ලාස යන ත්‍රිවිධ විපය්‍යාසයට පැමිණෙයි. එහි අශුභයෙහි ශුභ යයි සඤ්ඤාවිපල්ලාස යැ, දුඃඛයෙහි සුඛ යයි චිත්තවිපල්ලාස යැ, අනිත්‍යයෙහි නිත්‍ය යැ අනාත්මයෙහි ආත්ම යයි දිට්ඨිවිපල්ලාස යි.

චිත්තසඤ්ඤාදිවිධී යම්යේ විපල්ලාස වෙන් ද, ඔහු ත්‍රිවිධ විතර්කයෝ වෙති, චිත්තවිතර්කය විපල්ලාස යැ, සංඥාවිතර්කය විපල්ලාස යැ, දෘෂ්ටිවිතර්කය විපල්ලාස යි. එහි අවිජ්ජාවිපල්ලාසය (ගොවරා ගතිපටකයාහුම් ?) යම් යේ ඒ අවිද්‍යාව හැදිනගනී ද වෙසෙසින් දැනගනී ද යම්යේ හඳුනන්නේත් දැනගන්නේත් වේ ද යම්යේ රුවිකෙරේ ද සිතා ද මේ සතර විපල්ලාසයෝ යැ. සන්තයෝ යම් විපල්ලාසයකින් රොගයක් බඳු වූ ගඩක් බඳු වූ සිම්බැදුරුම් ආත්මභාවවස්තුව ආත්මයයි කියන් ද එබඳු විපල්ලාසයෝ යි. “රොදං වදති අත්තනො” යි මේ ආවට්ට යි.

“යම් යම් පරිද්දෙකින් තමාගේ දුකට පිළියම සිතන් ද ඒ දුකට එයින් අත්පරිද්දෙකින් පිළියම් කටයුතු වෙයි” යනු ‘ශුභ’ යයි සිතයි, එපරිදි ශුභ නො වෙයි, එසෙයින් සුඛ යැ නිත්‍ය යැ ආත්ම යයි සිතයි, (එපරිදි නො වේ.) ඊන් අත්පරිද්දෙකින් වන්නාවූ මැ අනාගත භවය පතයි. එයින් කියනු ලැබේ, “භවරාග” යයි. “භවමෙවාභිනන්දනී” යනු : යමක් අභිනන්දනා කෙරේ ද එය දුක යයි පඤ්ච ස්කන්ධයන් දක්වයි. ඒ හෙතෙයෙන් යම් ගොක පරිදේව දුඃඛයක් වේද ඔහුට ඒ දුක වන්නේය (තස්ස හි භාවෙස්සනී ?) මෙමතකින් සංකිලෙසය වේ. තුන් සන්නාපයන්ගේ ප්‍රභාණය පිණිස මගබබසර වෙයෙයි, (එයින්) ඡන්දරාගචිතය වේ.

“උපයි හි පටිච්ච දුක්ඛමිදං භවති” යනු : යම් කෙනෙක් භවය මැ කැමැති වෙන් ද, එය (විපරිතාමස්වභාව හෙයින්) බියෙකි. යම් (ජරාමරණාදියෙකින්) බිය වෙද, එය දුකෙකි. ඒ දුඃඛයාගේ ප්‍රභාණය වදළහ, සර්වප්‍රකාරයෙන් උපාදනයන්ගේ ක්ෂය විමෙන් දුඃඛයාගේ සම්භවයෙක් නැතැ යි.

විකතාරො විපල්ලාසා යථා නිද්දිට්ඨිඋපාදුනමාහ. තත්ථ¹ පථමො විපල්ලාසො කාමුපාදුනං, දුතියං දිට්ඨිපාදුනං, තතියං සීලබ්බතුපාදුනං, චතුත්ථං අත්තවාදුපාදුනං. තෙසං ඥායා ඛයො නපථි දුක්ඛස්ස සමභවො, උපතිප්පානා² දුක්ඛනිරෝධමාහ.

එවමෙතං යථාභූතං සම්මප්පඤ්ඤාය පස්සතො.

හව්තණ්හා පතියති³ විහවං නාභිනඤ්ඤති.

දස්සනමුමිං මනෙතති, “සබ්බසො තණ්හානං ඛයා⁴ නිර්බාන’නති ඤො විමුක්ඛතියො කපෙති : රුහවිරුහං ච අවිජ්ජාපිරුහං ච. “තස්ස භික්ඛුතො”ති අනුපාදිසෙසනිර්බානධාතුං මනෙතති. අයං සුත්තස්ස අත්ථිඤ්ඤසො.

2-3 තත්ථ කතමො විවයො : යස්ස යත්ථ පරිලාභෙති⁵ තස්ස පරිබ්බහනායස්ස⁶ කො යථා භූතං නපථි නිරිබ්බදන්ති ච, අයං විවයො ච සුත්තී ච.

4. පදවිඨානො : රාගජෝ පරිලාභො⁷ සුඛිත්ථිතස්ස සොමනස්සිත්ථි-යස්ස⁸ ච පදවිඨානං, දොසජෝ පරිලාභො දුඛිත්ථිතස්ස දොමනස්සිත්ථි-යස්ස ච පදවිඨානං. මොහජෝ පරිලාභො⁹ උපෙක්ඛිත්ථිතස්ස දොම-නස්සිත්ථිතස්ස ච පදවිඨානං.

5. තත්ථ කතමො ලක්ඛණො භාරො : එස්සපරෙතො වේදනා-පරෙතො සඤ්ඤාපරෙතො¹⁰ පි සබ්බාරපරෙතොපි යෙන යෙන මඤ්ඤති¹¹ යදි සුභතිමිත්තෙන යදි සුබතිමිත්තෙන යදි නිච්චතිමිත්තෙන යදි අත්තනිමිත්තෙන අසුභෙ සුභනති¹² මඤ්ඤති, එවං සබ්බං, රාගජෝ පරිලාභො වුත්තෙ චතතාරො පරිලාභා වුත්තා හවන්ති. රාගජෝ දොසජෝ මොහජෝ දිට්ඨිජෝ ච, රුහං වදුමිති අත්තතො වදන්ති. සබ්බානි පනතරසපදති, අනිච්චං දුක්ඛනති.

6. තත්ථ කතමො චතුබ්බසො : ඉධ සුත්තෙහි හගවතො කො අභිප්පායො : යෙ පරිලාභෙන¹³ න ඉච්ඡන්ති¹⁴ තෙ හමං නාභිනඤ්ඤති. යෙ හමං නාභිනඤ්ඤති¹⁵ තෙ පරිනිර්බායන්ති. අයං අභිප්පායො.

7 තත්ථ කතමො ආචරෙට්ඨා : සබ්බිලෙසභාගිසෙත දුක්ඛං ච සමුදයං ච නිද්දිසති. නිර්බෙධභාගිසෙත මග්ගං ච නිරෝධං ච.

8. තත්ථ කතමො විහන්ති භාරො : සන්තාපජාතො රොගජාතො, රොදං වදන්ති අත්තතො, තං න එකංයෙන හොති අමහාසිකාර සන්තාපජාතො බො න ච රොදං අත්තතො වදන්ති.

1. තස්ස - මඡ්ඡං, PTS.

2. උපතිට්ඨිදුනං - මඡ්ඡං, PTS.

3. විහව්තණ්හාන හොති-ම, PTS.

4. තණ්හාකම්මයං - ම, PTS.

5. පරිදුසෙති - PTS.

6. පරිදුභතායස්ස - PTS.

7. රුහපරිදුසො - PTS.

8. දොමනස්සිත්ථිතස්ස - මඡ්ඡං, PTS.

9. පරිදුසො - PTS.

10. යෙන නමඤ්ඤති - PTS.

11. සුභෙ සුභනති - PTS.

12. යෙන, පරිදුසෙත - PTS.

13. අච්ඡන්ති - PTS. - ආච්ඡන්ති මඡ්ඡං.

14. හගවා නාභිනඤ්ඤති - PTS.

සතර විපල්ලාසයෝ යොනිර්දිප්ත වූ උපාදාය කියති. එහි ප්‍රථම විපල්ලාසය කාට්‍යුපාදන යැ, දෙවැන්න දිවිසුපාදන යැ, තෙවැන්න ශිලිබිඛුපාදන යැ, සතරවැන්න අත්තබ්‍රාහ්මපාදන යි. ඔවුන්ගේ යම් කිසියම්මක් ඇද්ද (එකල්හි) දූෂිතයෝ සමහරයෙක් නැත. උපසින්නේ ප්‍රභාණයෙන් දුක්ඛනිරෝධය වදලන.

මෙය (ත්‍රිලක්ෂණප්‍රතිවේදාකාරයෙන්) තෙල හට යයි කියනලද පඤ්චස්කන්ධය තත්ත්වවිදි විදර්ශනායුගිත චාරිතදානයෙන් දක්නට හටගන්නාම ප්‍රශ්න මෙයි, විභව සංඛ්‍යාත උච්ඡේදය ද නො කැමැති වේ ' යයි.

දර්ශනානුගතය වෙයි. සර්වප්‍රකාරයෙන් තාප්පවන්නේ ක්ෂය වීමෙන් නිර්වාණය මෙ යයි රාගදිව්‍යාදිවිකාපිටුන්තිය ද අවිජ්ජාපිටාගපඤ්ඤාපිටුන්තිය ද යන දෙවැදෑරුම විලක්ෂි වදරනි. "නස්ස භික්ෂවනා" යි ආනාදියෙහි නිර්වාණයානුම වදරනි. මෙ සූත්‍රයාගේ අර්ථනිර්දේශ යි.

2-3. එහි විධිය කවර යැ : යම් තැනෙක යටකුට පරිදාය මෙ ද, දුමවන්නාදු ධුලිප (යන යොතුනු නමට ?) නිර්වරයට පැටිංණන්නේ ද මෙයි. මෙ විධිය ද යුක්ති ද මෙ.

4. පදවිධාන කවර යැ : රාගයෙන් උපන් පරිදාය සුඛත්වියම ද කොමන්සි නිව්‍යියම ද පදවිධාන යැ. දෙසප්පටිළාහය දුක්ඛත්වියම ද දෙවිනස්සිත්වියම ද, පදවිධාන යැ, පොහයෙන් උපන් පරිදාය උපපකිත්තියම ද පදවිනස්සිත්වියම ද පදවිධාන යි.

5. එහි ලක්ෂණාර කවර යැ : එස්සයෙන් මධ්‍යං ලද්දෝ මඳිනායෙන් - සංඤ්ජයෙන් - ස ස්කාරයෙන් ද මධ්‍යාලද්දෝ යම් යම් පටිද්දෙකින් ඉදින් ඉහනිවින්න වශයෙන් හෝ සුඛනිටිත්තවශයෙන් හෝ නිත්‍යනිටිත්තවශයෙන් හෝ ආත්මනිවින්න වශයෙන් හෝ (තාප්ණා විසින්) සිතා ද, අභුතයෙහි ඉහ යයි සිතයි, මෙයේ සියල්ල කී යුතුය. රාගප්පටිළාහය කී කල්හි සතර පරිදායෝ කියනලද්දහු මෙහි. රාජ්‍ය යැ දෙසප් යැ පොහප් යැ දිව්සප් යැ යන සතර යි. "රාග වද්දි" යනු ආත්මිවතයෙන් කියයි. සියලු පසළොස් පදයෝ මෙහි. (අනිවිමා දුක්ඛන්ති ?)

6. එහි චතුර්විංශකාර කවර යැ : මෙ සූත්‍රයෙහි භාග්‍යවතුන් වහන්සේගේ අදහස කවර යැ : යම් කෙතෙක් පරිදායෙන් මනා විසි මෙන්ද, ඔහු හටය නො කැමැති මෙහි, යම් කෙතෙක් හටය නො කැමැති මෙන්ද ඔහු පිරිනිවෙති. මෙ භාග්‍යවතුන් වහන්සේගේ අදහස යි.

7. එහි ආවට්ඨකාර කවර යැ : සංකිංලසභාගිය සූත්‍රයෙන් දක්වය ද සද්දය ද දක්වයි, නිබ්බේධභාගිය සූත්‍රයෙන් මත්භය ද නිරෝධය ද දක්වයි.

8. එහි විභක්තිකාර කවර යැ : භට්ඨන් සන්නාප ඇතිමේ හටගත් රොග ඇතිමේ යැ, "රොදො වද්දි අත්තපනා" යනු : එය එකාත්තයෙන් නො මෙයි. මනා මෙතෙහි කිවිම මෙතු මනා උපන් සන්නාප ඇතිමේ මැලාපමිත්ත නමට වන් දුක නො ද කියයි.

9. තත් කතමො පරිච්ඡතතො : පකඛපටිපකඛනීදසානන්ථං භූමි පරිච්ඡතනාය,

10 තත් කතමො චෙට්ඨතො භාගේ : රොගං ච අත්තතො වදතී, සලං අත්තතො වදතී. පනාරස පද්ධති සබ්බානි චත්තබ්බානි.

11. තත් කතමො පඤ්ඤානි : සන්තාපජාතො'ති ද්‍රෝණසං-පදවිච්ඡානං, සබ්බෙ චිත්තපඤ්ඤානිත්තං පඤ්ඤාපෙති. රොගං වදති අත්තතො, විපල්ලාසො සංඛිතිලෙසපඤ්ඤානිත්තං පඤ්ඤාපෙති. යං අභිනන්දති¹ -පෙ- නං දුක්ඛානි විපල්ලාසනිකේපපඤ්ඤානිත්තං පඤ්ඤානා, තෙ අකතස්සතා ලොකා මජ්ඣේක චෙමත්තනාය පඤ්ඤානා.

12 තත් කතමො ඔතරණො : සන්තාපජාතො'ති තිණි අකුසල්-මූලානි, තෙ සංඛාරා සංඛාරකඤ්ඤාපරිත්තාපනා, ඛානුසු ධම්මඛානු, ආයතනෙසු ධම්මායතනං, ඉන්ද්‍රියෙසු ඉන්ද්‍රියං පුරිසිත්තං ච පදවිච්ඡානං.

13. තත් කතමො සොධිතො : සුඤ්ඤා සුත්තසං ආරම්භො.

14. තත් කතමො අභිව්ච්ඡාතො භාගේ : පරිලාභො'ති² යෙ සන්තා ලොකා ඵකතපඤ්ඤානිත්තං පඤ්ඤානා, තෙ අකතස්සතා ලොකා මජ්ඣේක චෙමත්තනාය පඤ්ඤානා.

15. තත් කතමො පරිකඛාගේ : 'සන්තාපජාතොති අයොනිසො-චෙතසිකාගේ හෙතු, විපල්ලාසං ච පච්චයො. තත් ද්විති ධම්මෙති අත්තා අනිතිවිච්ඡා විතතං ච චෙතසිකං ච ධම්මෙ උභයානි තස්ස විපරිතො පරමසතො.

අපරො පරිත්තයො : චෙතසිකෙති ධම්මෙති අත්තස්ස අත්ත සඤ්ඤා³ සමුහසාතෙති. අපරො පරිත්තයො : අනිච්චසඤ්ඤා චෙතසිකෙසු ධම්මෙසු, න තු අත්තසඤ්ඤා. ඉදං වුච්චති විතතනි වා මනොනි වා විඤ්ඤාණනි වා, ඉදං දිස්සන්තං අබ්බුත්තං ඵනං මම, ඵසො 'හමසමි, ඵසො මෙ අත්තා'ති. තත් චෙතසිකා ධම්මානුපස්සනා, ඵසාපි ධම්මසඤ්ඤා. තස්ස කො හෙතු, කො පච්චයො. අභිකාගේ හෙතු, මමිකාගේ පච්චයො.

16. තත් කතමො සමාරොපතො : අයං ලොකො සන්තාපජා-තො'ති අකුසලං මනොනි, විඤ්ඤාණං නාමරූපස්ස පච්චයො, යච ජරාමරණනි. අයං සමාරොපතො.

'ච්චමෙනං යථාභූතං සම්මපඤ්ඤාය පස්සති' අකුසලමූලානං පභානං. තත් අවිජ්ජානිරොධො, අවිජ්ජානිරොධා යච ජරාමරණ-නිරෝධො. අයං සමාරොපතො.

1. නාභිනන්දති - මජ්ඣං, PTS.

2. පරිලාභෙති - PTS.

3. අත්තසඤ්ඤා - මජ්ඣං, PTS

9. එහි පරිවර්තන කවරෙ යැ : පක්ෂ ප්‍රතිපක්ෂ දැක්වීම සඳහා පරිවර්තනභාරයට ගැමි වෙයි.

10. එහි වෛවචනභාර කවරෙ යැ : රොගය ආත්මගෙයින් කියයි. සලාය ආත්ම ගෙයින් කියයි. සියලු පසළොස් පදයෝ කියැයුත්තානු යි.

11. එහි පඤ්ඤාත්ති කවර : 'යන්තාපජානෝ' යනු දෙමනසට පදටයාන යැ, සියල්ල විචනපඤ්ඤාත්තියෙන් (?) පනවයි, 'රොග- වදනි අත්තනෝ' යනු : විපල් ලාස යැ (එය) සංකිලෙසපඤ්ඤාත්තියෙන් පනවයි, "යං අභිනන්දකි -පෙ- නං දුක්ඛං" යනු විපල්ලාසනින්ධෙපපණණන්තියෙන් පනවනලද. (එන අකතසන්නා . . . . . පඤ්ඤාත්තා ?)

12. එහි ධනරණභාර කවරෙ යැ : 'යන්තාපජානෝ' යනු : තුන් අකුශලමූලයෝ යැ, ඒ සංස්කාරයෝ සංස්කාරස්කන්ධයෙහි බැසගෙන සිටියානු යැ, ධාතුන් කෙරෙහි ධම්ම ධාතු යැ ආයතනයන් කෙරෙහි ධම්මායතන යැ ඉන්ද්‍රියයන් කෙරෙහි ඉන්තින්ද්‍රිය පුරිසිත්තිය ද වෙයි. මේ පදටයාන යි.

13. එහි සොධන කවරෙ යැ : සුත්‍රයාගේ ආරම්භය ශුද්ධ යි.

14. එහි අධිවයානභාර කවරෙ යැ : 'පරිළාභෝ' යනු : යම් ටල්වැසි සත්ව කෙනෙක් එකත්ව (සාමාන්‍ය) ප්‍රඥප්තියෙන් පනවනලද්දු ද ඔහු (අකතසන්නා ලොකා මජ්ඣෙකින ?) වෙමත්තයෙන් පනවනලද්දු යි.

15. එහි පරික්ඛාර කවරෙ යැ : 'යන්තාපජානෝ' යනු : අයෝනිසො මනසිකාරාය හෙතු යැ, විපල්ලාසය ප්‍රත්‍යය යැ, එහි ධර්ම දෙකකින් (අත්තා අභිනිවිට්ඨා . . . . පරාමසනෝ ?)

අන්‍ය පරියායයෙකි : චෛතසිකධර්මයන් හෙතු කොට ආත්මසංඥාව අනාත්ම සංඥාව නසයි. අන්‍යත් පරියායයෙකි : චෛතසිකධර්මයන්හි අනිත්‍යසංඥාව වෙයි. ආත්මසංඥාව නොවේ. මෙය චිත්ත යැ හෝ මනෝ යැ හෝ විඤ්ඤාණ යැ හෝ යයි කියනුලැබේ. 'තෙල මාගේ යැ තෙලෙ මම වෙමි, තෙලෙ මාගේ ආත්ම යැ' යන මේ දීර්ඝකාලයෙහි උපන්නෝ යැ, එහි චෛතසික වූ ධම්මානුපස්සනාව යැ, මේ ද ධර්ම සංඥාවෙයි, ඊට හෙතු කවරෙ යැ, ප්‍රත්‍යය කවරෙයැ : අභංකාරය හෙතු යැ, මමංකාරය ප්‍රත්‍යය යි.

16. එහි සමාරොපන කවරෙ යැ : 'අයං ලොකො යන්තාපජානෝ' යි අකුශලය කියයි. විඤ්ඤාණය නාමරූපයට ප්‍රත්‍යය වෙයි. 'ජරාමරණං' යනු දක්වා කියැයුතු, මේ සමාරොපන යි.

"එවමෙතං යථාභූතං සම්මජ්ජඤ්ඤා පස්සති" යනු : අකුශලමූලයන්ගේ ප්‍රභාණ යැ, එහි අවිජ්ජානිරොධය වෙයි. අවිජ්ජානිරොධයෙන් ජරාමරණනිරොධය දක්වා කියැයුතු, මේ සමාරොපනභාර යි.

7 - 15

“විනයාණේ පුග්ගලා : අනුසොතගාමී පටිසොතගාමී ධීවතෙනා නිණේණා පරගතො¹ ඵලෙ නිට්ඨාති බ්‍රාහ්මණො”ති.*

තත්ථ යො අනුසොතගාමී, අයං කාමෙ සෙවති, පාපං ච කම්මං කරෙති, යාචි කාමෙ පටිසෙවති. ඉදං ලොභො අකුසලමූලං, සො යෙව නිණො. සො තෙති කාමෙති වුග්ගති අනුසොතගාමීති වුච්චති. යො පුග්ගලො නාති ගමිතො තප්පච්චයා තස්ස හෙතු අකුසලකම්මං කරෙති කායෙන ච වාචයා ච. අයං වුච්චති පාපකම්මං කරෙතිති. තස්ස නිණි සොතානි : සක්කායදිට්ඨි විචිනිච්ඡා සීලබ්බතපරමාසො, ඉමෙති නිති සොතෙති නිවිට්ඨානුයං උප්පජ්ජති, කාමධාතුයං රූප-ධාතුයං අරූපධාතුයං.

තෙන පටිපකෙඛන යො කාමෙ න පටිසෙවති : යො සීලවතං න පරමසති, යො සක්කායදිට්ඨිනං පභානාය කාමෙසු යථාභූතං ආදීනවං පස්සති, සො න ච² තෙ ඛමෙව පටිසෙවති, යං ච තප්පච්චයා (?) නිට්ඨාති. “බ්‍රාහ්මණො”ති අරහා³ කිර, තත්ථ අරහා³ තස්ස පාරගතො⁴ හොති පාරගතස්ස ඵලෙ නිට්ඨාතිති⁵. සොපාදිසෙසා නිබ්බානධාතු.

අනුසොතගාමීති⁶ දස්සනප්පභාතබ්බානං සංයොජ්ජානං අප්පභාන-මාහ. ‘පටිසොතගාමීති’ දිට්ඨොකට්ඨානං ච නිලෙසානං පභානමාහ. ධීවතෙනා⁷ පඤ්චක්කං ඔරමහාගියානං සංයොජ්ජානං පභානමාහ. තත්ථ අනුසොතගාමිනා මග්ගරූපිමාහ (?) පටිසොතගාමිනා ධීවතෙනා ච මග්ගමිතිමාහ” පාරගතෙන⁸. සාවකා අසෙඛා ච සම්මාසලේඛා ච වුත්තා. අනුසොතගාමිනා සක්කායසමුදයගාමිනං පටිපදමාහ. පටි-සොතගාමිනා ධීවතෙනා සක්කායනිරෝධගාමිනං පටිපදමාහ. පාරගතෙන දස අසෙඛා අරහත්තබ්බමා⁹ වුත්තා අයං සුත්තජෝ.

1. තත්ථ කතමා දෙසනා : ඉමෙහිමි හි සුතෙන විනයාරි අරියසම්මානි දෙසිනාති. තෙධාතුකලොකසමිතිකකමනං ච.

2. තත්ථ කතමො විචයො භාණේ : යො කාමෙ පටිසෙවති, සො පාපකම්මං¹⁰ කරෙය්‍යාති, යො ච කාමෙ න පටිසෙවති, සො පාපකම්මං න කරෙය්‍යාති, යො ච ඉමෙහි දිට්ඨි භූමිති උග්ගිණේණා පාරගතොති යා විමංසා අයං විචයො.

3. යුග්ගතිති : යුජ්ජති සුතෙහසු, න යුජ්ජතිති යා විමංසා අයං යුග්ගති.

1. පාරගතො - ම, PTS.	5. නිට්ඨාති - මජ්ඣ.
*. චතුක්කබ්බානනර ගණිගාමවග්ග.	6. ගාමිනීති - මජ්ඣ, PTS.
2. යෙන ච - මජ්ඣ, PTS.	7. ඵලෙ ධීවතෙනා - මජ්ඣ.
3. අරහා - ම, PTS.	8. පාරගතෙන - ම, PTS.
4. පරගතො - ම, PTS.	9. අරහත්තාබ්බමා - මජ්ඣ, PTS.
10. පාපනං - මජ්ඣ, PTS.	

7 - 15

“ පුද්ගලයෝ සතරදෙනෙකි : අනුසාතභාවී යැ පටිසාතභාවී යැ ධිතන්ත යැ සහ තර්ණය කළ පරතරට ගිය නිවන්තෙලෙහි සිටුනා කිමිණාසුට චූත්ථණ යි.

එහි යමෙක් අනුසාතභාවී වෙ ද, පටිසාතට පස්කම් සෙවනය කෙරෙයි, පටිසාත ද කෙරෙයි, යම් කාමසෙවනයක් ඇද්ද ඊට ලොහඅතුගලදිල යැ, ඒ ලොහය වැනන්නා යැ, හේ ඒ කාමයන් විසින් ගෙනයනුලැබෙයි. එහෙයින් අනුසාතභාවී යයි කියනුලැබේ. යම් පුතුවෙක් ඒ තෘප්තාවන් විසින් ගෙනයනුලබන්නේ ඒ කාමතෙතුවයන් කඩිනැදු බිහිනුද පටිසාත කෙරේ ද, පෙතෙප පටිසාත කෙරේ යයි කියනු ලැබේ. සිහුට සත්කාය දිවයි යැ, විටිකිප්පා යැ සිලබ්බතපරාසාය යැ යන තුන් ප්‍රාතස්සු වෙති. පෙ තුන් ප්‍රාතස්සුත් කරණ කොට කාමසාදු ජයසාදු ජයසාදු යන ත්‍රිවිධ සාදුසෙහි උපදී.

ඒ ප්‍රතික්ෂෙපයෙන් යමෙක් කාමයන් සෙවනය නොකෙරේද, යමෙක් ගිලදුන පරාට්ට නොකෙරේ ද, යමෙක් සත්කායසුප්පිප්‍රභාණය පිණිස කාමයන්හි යථාතුන ව ආදිතව දකී ද, තේ ඒ (අතුගල) ධර්මයන් නොද සෙවනය කෙරෙයි. ඒ තෙතුවයන් නිවන්තෙලෙහි සිටී. ‘ චූත්ථණ ’ යනු රහතන්හු යැ, එහි රහතන්හු ඒ සියයාගේ පාරයට ගියාහු වෙති. පාරයට ගියහුගේ ‘ ඵල නිවසනී ’ යනු සොපාදියෙයෙහි බිබානකු යි.

‘ අනුසාතභාවී ’ යයි දර්ශනයෙන් ප්‍රකාශව පු ස සොපායන්ගේ අප්‍රභාණය කීහ. ‘ පටිසාතභාවී ’ යයි දාර්ශනික හා ඵකාචාරය ගිය කල්ලයන්ගේ ප්‍රභාණය වදලහ. ධිතන්ත පුද්ගලයාගෙන් පසුදු ධර්මභාගිය සංසාරනයන්ගේ ප්‍රභාණය වදලහ. එහි අනුසාතභාවී පුද්ගලයාගෙන් (වත්ගැටිපාහ ?) පටිසාතභාවීහුගෙන් ද සිටිපියට ඇතිසත්‍රාගෙන් ද පාර්ගය වදලහ. පාරයට ගියහුගෙන් අපගෙක්ෂ ශ්‍රාවකයෝ ද සථව්‍යා යමබුද්ධ ද ඵදුරනලද්දහු යැ. අනුසාතභාවීහුගෙන් සත්කායසුද්දසභාවීහි ප්‍රතිපදට වදලහ. පටිසාතභාවීහුගෙන් සිටිපියට ඇතිසත්‍රාගෙන් ද සත්කායනිරෝධභාවීහි ප්‍රතිපදට වදලහ. පාරයට ගියහුගෙන් අපගෙක්ෂ දු දස අර්හත්වධර්මයෝ ඵදුරනලද්දහ. මේ සූත්‍රාර්ථ යි.

1. එහි දෙයනා කවඳ : මේ සූත්‍රයෙහි සතර ආයධ්‍යනයෝ ද ප්‍රමුඛාතුක ප්‍රාකය තුක්මැව්ව ද දෙයන ලදහ.
2. එහි විපයනාර කවඳ යැ : යමෙක් කාමයන් සෙවනය කෙරේද හේ පටිසාත කරන්නේ යයි ද යමෙක් කාමයන් නො සෙවුනේ ද හේ පටිසාත නො කරන්නේ යයි ද යමෙක් මේ දෙ භූමියෙන් උත්තිර්ණ වූයේ පාරයට ගියේ යයි ද යම් විමාසාවක් ඇද්ද මේ විවය යි.
3. යුක්ති යනු : සූත්‍රයන්හි ලා යෙදේ ද නොයෙදේ දැයි යම් විමාසාවක් ඇද්ද, මේ යුක්තිභාර යි.

4. පදට්ඨානොති : අනුසොතගාමිනා සහනනං සංයෝජනානං පදට්ඨානං. අකුසලස්ස කිරියා අකුසලස්ස මූලානං පදට්ඨානං. පටිසොතගාමිනා යථාභූතදස්සනස්ස පදට්ඨානං. සීතතෙන අසංභාරියං¹ පදට්ඨානං. පාරගතොති² කතාථ භූමියා³ පදට්ඨානං.

5. තත් කතමො ලක්ඛණො භාරෙ : යො අනුසොතං ගච්ඡති තණ්හාවසෙන සබ්බෙසව්පි කිලෙසානං වසෙන ගච්ඡති. යො පටිසොතං වායමති තණ්හාය සබ්බෙසව්පි සො කිලෙසානං වායමති පටිසොතං. යො අතනා සිතො කායෙනපි සො සිතො වාචාවිතෙනනපි සො සිතො අසං ලක්ඛණො භාරෙ.

6. තත් කතමො චතුබ්සුභො : ඉධ සුතෙන ගගවතො කො අභිප්පායො : යෙ අනුසොතගාමිනියා පටිපදාය නාභිරමිස්සනති, තෙ පටිසොතං වායමිස්සනති යාව කදථි භූමියං. (?) අයං අභිප්පායො.

7. ආවට්ටොති : ඉධ සුතෙන චතතාරි සච්චාති දෙසිතාති.

8. තත් කතමො විභජ්ජිතාභාරො : යො කාමෙ පටිසෙවති, පාපං ච කමමං කරොති, සො අනුසොතගාමිනි න එකංසෙන, සොතාපතොපි කාමෙ පටිසෙවති, තංභාගියං ච පාපකමමං කරෙති, “කිඤ්ඤාපි සෙබොපි⁴ කරෙය් පාපං.”* යථා සුතෙන නිද්දිට්ඨො න ච සො අනුසොතගාමි, ඉදං විභජ්ජි බ්‍යාකරණීයං. න ච කාමෙ පටිසෙවති න ච පාපකමමං කරොති පටිසොතගාමි න ච එකංසෙන, සබ්බො⁵ බාහිරකො කාමෙසු විතර්ගො න ච කාමෙ පටිසෙවති, තෙ න ච පාපකමමං කරොනති⁶ අනුසොතගාමි පටිසොතගාමි. අයං විභජ්ජි.

9. තත් කතමො පටිච්ඡන්තනො භාරෙ : නිද්දිට්ඨො පටිපකෙබ්‍යො.

10. වෙච්චනොති : කාමෙසු, චක්ඛුකාමාපි කිලෙසකාමාපි රූප-සද්දගනිරසථස්ස පුතතදරදාසකමමකර⁷පොරිසං ච පටිගහො.

11. පඤ්ඤාතති : සබ්බෙ පුපුර්ණා එකත්තාය පඤ්ඤාතනා. ‘අනුසොතගාමි’ති කිලෙසසමුද්ධාරපඤ්ඤාතතියං පඤ්ඤාතනා. යෙ පන සෙබා පුග්ගලා තෙ නිබ්බානපඤ්ඤාතතියං පඤ්ඤාතනා. යෙ පන අනාගාමි තෙ අසංභාරියපඤ්ඤාතතියං පඤ්ඤාතනා. අයං පඤ්ඤාතති.

12. ඔතරණොති : යො අනුසොතගාමි, සො දුක්ඛං. යෙ තස්ස ධම්මා, තෙ දුක්ඛස්ස සමුදයො. යං රූපං අයං රූපකඛ්ඛො, එවං පඤ්ඤාපි බ්‍යාසං පටිච්චසමුප්පාදෙ. තෙ කිලෙසා සබ්බාරකඛ්ඛපරියා-පත්තා, ධම්මායනනං ධම්මධාතු ඉන්ද්‍රියෙසු ච පඤ්ඤාතනා.

1. අසංභාරියං - මජ්ඣං, PTS.

2. පාරගතොති - මජ්ඣං, PTS.

3. කදථි භූමියා - මජ්ඣං, PTS.

4. සෙබොපි - ම, PTS.

* “කිඤ්ඤාපි සො කමමං කරෙති පාපකං” ?

5. සබ්බෙ - ම, PTS.

6. කරෙති - මජ්ඣං, PTS.

7. කමමකර - PTS.

4. පදවිධාන යනු : අනුසෘනගාමී යනු යන සංයෝජනයන්ට පදවිධාන යැ, අකුසල් කිරීම අකුසලමූලයන්ට පදවිධාන යැ, පටිසෘනගාමී යනු යථාභූතදර්ශනයට පදවිධාන යැ, ධීනත්ත යනු අසංහාරි ය(පෙරළා නො එන ?) චාර්ගයට පදවිධාන යැ, පාරගතො යනු ක්ෂිණාග්‍රවභූමියට පදවිධාන යි.

5. එහි ලක්ඛණභාර කවරෙ යැ : යමෙක් තෘප්තාවශයෙන් අනුසෘනයට යේද, (හේ) සියලු මැ ක්ලෙශයන්ගේ වශයෙන් යෙයි. යමෙක් තණ්හායෙන් පටිසෘනයට (යැමට) වැයම් කෙරේ ද හේ සියලු මැ ක්ලෙශයන්ගේ පටිසෘනයට වැයම් කෙරෙයි, යමෙක් තමා සිටියේ කසිත්‍යුද්‍ර හේ සිටියේ යැ වචනයෙන් හා චිත්තයෙහි හේ සිටියේ යි. මේ ලක්ඛණ භාර යි.

6. එහි චතුර්වස්තභාර කවරෙ යැ : මේ සූත්‍රයෙහි භාග්‍යවතුන් වහන්සේගේ අදහස කවරෙ යැ : යම් කෙනෙක් අනුසෘනගාමීනි පටිපදයෙහි නො ඇලෙන්නාහු ද, ඔහු පටිසෘනයට වැයම් කරන්නාහු යයි (යාට කදවි භූමියා ?) මේ අදහස යි.

7. ආචර්‍ය යනු : මෙ සූත්‍රයෙහි චතුරාර්‍ය්‍යයන්ගෙන් පදගතාකරනලද්දහු යැ.

8. එහි විභන්තිභාර කවරෙ යැ : යමෙක් කාමයන් සෙවනය කෙරේ ද පච්ඤාප්‍රද කෙරේ ද, හේ අනුසෘනගාමී යයි ඒ කාන්තයෙන් නො වේ. සෝවන් සුභුල් ද කාමයන් සෙවනය කෙරෙයි, තද්භාගිය වූ පච්ඤාප්‍රද කෙරෙයි. " කිඤ්චාපි සො කම්මං කරොති පාපකං " යි සූත්‍රයෙහි දක්වූ පරිදි හේ නො ද අනුසෘනගාමී වෙයි. මෙය විභාග කොට ප්‍රකාශ කළයුතු යැ. කාමයන් නො ද සෙවුනේ යැ, පච්ඤාප්‍රද නො ද කෙරෙයි, (එහෙත්) ඒකාන්තයෙන් පටිසෘනගාමී නො ද වෙයි. කාමයන්හි විතරාග වූ ශාසනයෙන් බැහැර වූ සියලු දෙනෙ නො ද කාමයන් සෙවනය කෙරෙයි, ඔහු නො ද පච්ඤාප්‍රද කෙරෙයි, (ඔහු) අනුසෘනගාමී පටිසෘනගාමී ද වෙත්. මේ විභන්තිභාර යි.

9. එහි පරිවත්තනභාර කවරෙ යැ : ප්‍රතිපක්ෂය දක්වන ලද්දේ යි.

10. වෙච්චන යනු : කාමයන් කෙරෙහි වස්තුකාමයෝ ද ක්ලෙශකාමයෝ ද වෙති, රූප ශබ්ද ගන්ධ රස ස්පර්ශ පුත්‍රදර දහ කටකරු පුරුෂයෝ ද අයැති‍යෝ යි.

11. පඤ්ඤාත්ති යනු : සියලු පුහුදුන්හි පකන්නතාමයන් පනවන ලද්දහු යැ, ' අනුසෘන ගාමී ' යනු ක්ලෙශසමුද්ධාරප්‍රඥාප්තියෙන් ප්‍රඥාප්ත යැ, යම් මගෙක්ම පුද්ගල කෙනෙක් වෙද්ද ඔහු නිබ්බාන පඤ්ඤාත්තියෙන් ප්‍රඥාප්ත යැ, යම් අනාගාමී වෙද්ද ඔහු අසංහාරිය පඤ්ඤාත්තියෙන් පනවනලද්දහු යි. මේ පඤ්ඤාත්තිභාර යි.

12. ' ඔතරණ ' යනු : යමෙක් අනුසෘනගාමී වේ ද හේ දුක්ඛ යැ, ඒ අනුසෘනගාමීහු මගේ යම් ධර්ම කෙනෙක් ඇද්ද ඒ ධර්මයෝ දුක්ඛසමුදය යැ, යම් රූපයක් ඇද්ද මේ රූප ස්කන්ධ යැ, මෙසේ පඤ්චස්කන්ධයෝ මැ පටිච්චසමුප්පාදයැ, ඒ ක්ලෙශයෝ සංස්කාර ස්කන්ධයෙහි බැගහන්නාහු යැ, ධම්මායතන ධම්මධාතු ඉන්ද්‍රියයන්හි දු ප්‍රඥාප්තයෝ යි.

13. සොබනොති : සොනරමෙන ඉදං සුතනං දෙසිතං, සො ආරමො සබ්බො සුඤ්ඤා.

14. අභිට්ඨානොති : පටිසොධගාමිනො¹ සබ්බො සොභාපත්තා ඵකතෙන ඵා නිද්දිට්ඨා, රාගානුසංපටිසොධගාමිනො සෙබ්බා ඵ මගො ඵ සෙබ්බො ඵ පුග්ගලො 'සීතතෙනා'ති : විතරාගො ඵකතත්තාය² පඤ්ඤානෙනා. 'පාරගතො'ති සබ්බො අරහතො සබ්බො පච්චිකඤ්ඤා සම්මාසම්බුද්ධා ඵ ඵකතත්තාය³ පඤ්ඤානෙනා.

15. පරික්ඛාරොති : අනුසොධගාමිනො පාපමිත්තපච්චයො, කාම-පරිප්ප්ඨානං හෙතු. පටිසොධගාමිනො දො හෙතු, දො පච්චයා ඵ, යාචා සම්මාදිට්ඨියා උපාදාය දිට්ඨි⁴ තස්ස පටිලභිමග්ගො හෙතු, ආරමො පච්චයො, කාසිකො චේතසිකස්ස කොට්ඨාසො ඵ.

16. සමාරෙපනොති : විහතාති ඉදං සුතනං නන්ධි සමාරෙපනාය හුමි.

7 - 16

'විතතාරො අනිසංසා' සොභානුබ්බානං⁵ යාචා දිට්ඨියා සුපපටි-විභ්බානං⁶* සුතනං විජාරෙන කාතබ්බං. සුඤ්ඤානො සටෙනතස්ස වායමනො භිලානො මරණකාලෙ දෙවහුනො පච්චිකඤ්ඤාං පාපුණාති.

'සොභානුබ්බා'ති⁷ සභ්බමසවනෙන⁸ තතං හොති. න ච අභි-පඤ්ඤාබ්බමවිපක්ඛානාය තස්ස විතතං තසිතං හොති, න ච නිබ්බිඤ්ඤානං⁹ ඉදං ඵ සුතනං පඤ්ඤානං පුග්ගලානං දෙසිතං : සභ්බානුසාරිනො මුදිඤ්ඤායස්ස තිකඤ්ඤායස්ස ඵ ධම්මානුසාරිනො තිකඤ්ඤායස්ස මුදිඤ්ඤායස්ස ඵ, සො පන මොහවරිතො⁹ පුග්ගලො න සකෙකාති සුඤ්ඤානං ඝට්ඨං වායමිතුං යථාභුතං යථාසමාධිකා විමුත්ති තං බණං තං ලයං තං මුත්තනං ඵලං දස්සෙති. සාමු පරිභාසති පරෙ තං දුග්ගති, නො තු සුබ්බවිපාකිති භවති. තස්ස දිට්ඨියෙව ඵ ධම්මෙ උපපජ්ජපරපරිය-වේදනීයං.

තත්ථ සො පුග්ගලො ධම්මානුසාරි, තස්ස යදි සොභානුබ්බා ධම්මා නොනති, සො සුඤ්ඤානො පාපුණාති. සො ධම්මානුසාරි මුදිඤ්ඤාය, සො භිලානො පාපුණාති. සො සභ්බානුසාරි තිකඤ්ඤායො නො මරණ-කාලසමයෙ පාපුණාති. සො මුදිඤ්ඤායො සො දෙවහුනො පාපුණාති.

1. පටිසොධගාමිනා - මජ්ඣං, PTS.

2. ඵකතත්තාය - මජ්ඣං, PTS.

3. උපාදාය දිට්ඨි - PTS.

4. පඤ්ඤානිසංසා - මජ්ඣං, PTS.

5. සොභානුබ්බානං - මජ්ඣං, PTS.

* චතුක්කඛ්භාතතර මහාවග්ග.

6. සොභානුබ්බානාති - මජ්ඣං, PTS.

7. සභ්බමසවනෙන - මජ්ඣං.

8. අනිබ්බිඤ්ඤානං - මජ්ඣං, PTS.

9. සො පඤ්ඤා මොහවරිතො - PTS.

13. 'සොබන' යනු : යම් ආරම්භයකින් මේ සූත්‍රය දෙශනා කරන ලද ද එ සියලු ආරම්භය ශුද්ධ යි.

14. 'අධිවයාන' යනු : පටිසංයානගාමී ජු සියලු සෝචනානු චක්ඛවයෙන් දක්වන ලද්දකුය, (රාගානුසය . . . . සෙතො ඵ පුක්ඛලො ?) 'ධීනත්තො' යි විතරාග පුද්ගල චක්ඛත්තනයෙන් පනවනලද. 'පාරගතො' යි සියලු රහත්හු ද සියලු පසේබුදුහු ද සමාසක්සම්බුද්ධයෝ ද චක්ඛත්තනයෙන් පනවනලදහු යි.

15. 'පටික්ඛාර' යනු : අනුසංයානගාමිහිට පාපවිත්‍රයන් ඇතිබව ප්‍රත්‍යය යැ, කාම පටිසුට්ඨානය හෙකු යි. පටිසංයානගාමිහිට හෙකු දෙකක් ද ප්‍රත්‍යය දෙකක් ද වේනි, සම්මාදිට්ඨිය ඉපදීම දක්වා (දිට්ඨි . . . . කොට්ඨාසො ච ?)

16. 'සට්ඨොපන' යනු : (විභන්ති ?) මේ සූත්‍රයෙහි සට්ඨොපනයට හුම් නැති.

7 - 16

“කනින් අයා ධරනලද ධර්මයන්ගේ සතර අත්‍රයක් පකතොක් වෙති.” “දිට්ඨියා සුප්පට්ඨිද්ධානං” යනු දක්වා සූත්‍රය විස්තර කළයුතු. සොගයෙහි යෙදෙන උත්සාහ කරන වෑයම් කරනුවහු මරණකාලයෙහි ගිලන් වූයේ (මරණින් මතු) දෙව් වූයේ (යළි) පසේබුදුවට පැමිණෙයි.

'සොනානුබ්බා' යනු : සද්ධර්මප්‍රචණයෙන් කරනලද වෙයි, අධිපක්ඛාදධම්මවිපක්ඛනා නො ද කරනලද වෙයි. ඔහුගේ සිත හටගත් තෘෂ්ණ ඇති වෙයි, නිර්වේදබවට නො ද යෙයි. මේ සූත්‍රය වැලින් පුහුලන් පස්දෙනකුන්ට දෙසන ලදි : සද්ධානුසාරී වූ මුදිත්ථියහට ද නික්ඛිත්ථියහට ද ධම්මානුසාරී වූ නික්ඛිත්ථියහට ද මුදිඉත්ථියහට ද යම් මොහවරිත පුද්ගලයෙක් ඇද්ද (හෝ) යථාභූත වැ සමාධියට අනුරූප වූ විමුක්තියෙහි යෙදෙන්නට ගැටෙන්නට වෑයම් කරන්නට නො හැකි වෙයි. එකෙකෙහි ඒ ඇසිල්ලෙහි ඒ මොහොතෙහි ඵලය දක්වයි, (?) (යාබු ?) පිරිහෙයි. අනිකෙක් එය කෙලසයි ? (නො කු . . . . අපරාපරියවේදනියං ?)

එහි යම් ධම්මානුසාරී පුද්ගලයෙක් වේ ද ඉදින් ඔහුට ශ්‍රැතයෙන් බැරූ ධර්මයෝ වෙත් නම් හේ (යොගයෙහි) යෙදෙනුයේ ඵලයට පැමිණෙයි, යමෙක් ධම්මානුසාරී මුදිත්ථිය වේ ද හේ ගිලන් වූයේ පැමිණෙයි, යමෙක් සද්ධානුසාරී නික්ඛිත්ථිය වේ ද හේ මරණ කාලයෙහි පැමිණෙයි, යමෙක් මුදිත්ථිය වේද හේ දෙව්වූයේ පැමිණෙයි, යම් කලෙක

යද දෙවහුතො න පාපුණාති, සො¹ තෙනෙව ධම්මරුගෙන නාය ධම්මනඤ්ඤා පච්චෙකබ්බොධිං පාපුණාති, යො සොභානුබ්බෙසු යුග්ගති සථෙති වායමති, සො පුබ්බාපරෙත² විසෙසං සඤ්ජානාති, සඤ්ජානනො පාපුණාති. සථෙ පන ගිලානස්ස මනසිකායෙ හොති, තත්ථ යුග්ගනො පාපුණාති සථෙ පනස්ස මරණකාලෙ සංවිග්ගො හොති, තත්ථ යුග්ගනො පාපුණාති. සථෙ පන න කත්ථි³ සංවෙගො හොති, තස්ස දෙවහුතස්ස සුඛිනො ධම්මහුතා පාද ඵචං අවිලපති (?) සො ඵචං ජානාති : ‘අයං සො ධම්මවිනායො යත් මයං පුබ්බ මනුස්සහුතා බ්‍රහ්මචරියං චිරිමා⁴ති. අථ දෙවහුතො පාපුණාති. දිබ්බෙසු වා පඤ්ඤාසු කාමගුණෙසු අරුණාසිතො හොති පමාදවිහාරි, සො තෙන කුසලමූලෙන පච්චෙකබ්බොධිං පාපුණාති.

යා⁵ පරතොසොසෙන චචසා සුපරිචිතා⁶ අයං සුතමසී පඤ්ඤා යෙ පන ධම්මා හොනති මනසා අනුපෙක්ඛිතා, අයං චිත්තාමසී පඤ්ඤා. යා⁷ දිට්ඨියා සුප්පට්ඨිඤා, අයං භාවනාමසී පඤ්ඤා. යං සොභානුබ්බා මනසා පරිචිතා හොනති, (?) යො ච දිවෙඨ යෙව ධම්මෙ පරිනිබ්බාසී, අයං අරහා⁸ පුග්ගලො. යො උපපජ්ජති දෙවහුතො පාපුණාති, තත්ථ ච පරිනිබ්බායති, අයං අනාගාමී. යො තෙන කුසලමූලෙන පච්චෙකබ්බොධිං පාපුණාති, අයං පුබ්බසොගසමාරාසමහුතො පුග්ගලො.

‘සොභානුබ්බා ධම්මා’ති පථමං විමුක්තායතනං, චචසා පරිචිතා’ති දුතියං තතියං ච විමුක්තායතනං, මනසානුපෙක්ඛිතා’ති චතුත්ථං විමුක්තායතනං, දිට්ඨියා සුප්පට්ඨිඤා’ති පඤ්ඤාමං විමුක්තායතනං.

සොභානුබ්බාය විමුක්තියා චචසා යා වාචා සුප්පට්ඨිඤා අනුපුබ්බ-ධම්මස්ස සොතෙන සුචා සීලකඩකෙ පරිපුරෙති, මනසා අනුපෙක්ඛිතා සමාගිකකකං පරිපුරෙති, දිට්ඨියා සුප්පට්ඨිඤා පඤ්ඤාකකිකං පරිපුරෙති.

‘සොභානුබ්බා ධම්මා බ්‍රහ්මස්සා හොනති’ති විජ්ජාථෙත කාතබ්බං, ඉදං පථමං සඤ්ඤාපදනං. ‘මනසා අනුපෙක්ඛිතා’ති පටිසල්ලානබ්‍රහ්මෙ විහරති, විජ්ජාථෙත කාතබ්බං. ඉදං දුතියං සඤ්ඤාපදනං. ‘දිට්ඨියා සුප්පට්ඨිඤා’ති අනාගමා වෙතොවිමුක්තා⁹, ‘නාපරං ඉත්තතායා’ති පජානාති’ති ඉදං තතියං සඤ්ඤාපදනං.

‘සොභානුබ්බා ධම්මා’ති සෙබං සත්ථා දස්සෙති. ‘මනසා අනු-පෙක්ඛිතාති අරහන්තං’ සත්ථා දස්සෙති. දිට්ඨියා සුප්පට්ඨිඤා’ති තථාගතං අරහන්තං සමාසමුද්ධං සත්ථා දස්සෙති.

1. න සො මජ්ඣං, PTS.
2. පුබ්බාපරෙනෙත - මජ්ඣං, PTS.
3. කත්ථ - PTS.
4. යො - PTS.
5. වා කස්ස සුපරිචිතෙන - PTS.
6. යං - මජ්ඣං, PTS.
7. අරහං - ම.
8. වෙතොවිමුක්තියා - මජ්ඣං, PTS.
9. අරහන්තං - මජ්ඣං, PTS.

දෙවි වූයේ නො පැමිණේ ද හේ එමැ ධම්මරාගයෙන් ඒ ධම්මනන්දියෙන් පසේබුද්ධත්වට පැමිණෙයි. යමෙක් ග්‍රාහයෙන් බැරැ දහමිනි යෙදේද ගැටේද වැයම් කෙරේද, හේ පූර්වාපර විශේෂය අවබෝධ කෙරෙයි, අවබෝධ කරනුයේ පැමිණෙයි. ඉදින් ශීලන් වුවහුට මනසිකාරය එවිද පති යෙදෙනුයේ පැමිණෙයි, ඉදින් ඔහුට චරණකාලයෙහි සංවේගයට පැමිණියේ වේ ද, එහිදී යෙදෙනුයේ පැමිණෙයි. ඉදින් කිසිතැනකදීත් සංවේග නො වේද, දෙවි වූ සුවයට පැමිණි ඔහුට (ධම්මභූතා පාද ඵලං අවිලපති ?) දහම්පද වෙසේ වටහා ද ? හේ මෙසේ දැනගනී : ' යම් සපුනාන පෙර මිනිස්වූ අපි බබ්බර වුසුම ද මේ ඒ ධර්මවිනය ' යි. එකල්හි පදවිමු හේ (ඵලයට) පැමිණෙයි. නොහොත් දිව්‍යමය පඤ්චකාමගුණයෙහි බැසගන්නාලද්දේ ප්‍රමාදවිහාරී වෙද, හෙතෙම ඒ කුහල මූලය හෙතු කොටගෙන පසේබුද්ධත්වට පැමිණේ.

පරතොයොසයෙන් වචනයෙන් මනාකොට උපදවනලද යම් ප්‍රඥවක් ඇද්ද මේ සුනටයි පඤ්ඤා නමු. යළි සිතින් විමසනලද යම් ධර්ම කෙනෙක් වෙතද මේ චින්තාවයි පඤ්ඤා නමු. නුවණින් මොනවට අවබෝධ කළ යම් ප්‍රඥවක් වෙද මේ භාවනාවයි පඤ්ඤා නමු. (යං සොනානුධනා මනසා පරිචිතා භොගන්ති ?) යමෙක් ඉහාත්මයෙහි මැ පිරිනිවේ ද මේ රහත් පුද්ගල යි. යමෙක් (දෙවිබවට) පැමිණේ ද දෙවිවූයේ ඵලයට පැමිණේ ද එහිදී පිරිනිවේ ද මේ අනාගාමී යැ. යමෙක් ඒ කුහලමූලයෙන් පසේබුද්ධත්වට පැමිණේ ද, මේ පූර්වයොගසම්භාරයෙන් උපන් පුබ්බයොගාවචර පුද්ගල යි.

' සොනානුධනා ධම්මා ' යනු පළමුවන විමුත්තායකත යැ, ' වචසා පරිචිතා ' යනු දෙවැනි තෙවැනි විමුත්තායකත යැ, ' මනසානුපෙක්ඛිතා ' යනු යතරවැනි විමුත්තායකත යැ, ' දිව්‍යීයා සුප්පට්ඨිද්ධා ' යනු පස්වැනි විමුත්තායකත යි.

ග්‍රාහයෙන් ධරන ලද විමුක්තිය පිළිබඳ යම් වචනයක් මැනවින් අවබෝධ කරන ලද ද අනුපූර්වධර්මය කතින් අසා ශීලස්කන්ධය පුරයි, සිතින් විමසනලද්දහු සමාධිස්කන්ධය පුරයි, නුවණින් අවබෝධ කරනලද්දහු ප්‍රඥස්කන්ධය පුරයි.

ග්‍රාහයෙන් ධරනලද දහම් ඇත්තාහු බහුග්‍රාහ වෙන් යයි විස්තර කළයුතු යැ. මේ පළමුවන ශ්‍රද්ධාවරිතය යැ, ' මනසා අනුපෙක්ඛිතා ' යනු විචේතය බහුල කොට ඇතියේ වෙසේ යයි විස්තර කළයුතු යැ. මේ දෙවැනි ශ්‍රද්ධාවරිතය යි. ' දිව්‍යීයා සුප්පට්ඨිද්ධා ' යනු අනාසුච වෛතොවිමුත්ති යැ, ' නාපරං ඉන්තන්තායානි පජානාති ' යනු මේ තෙවැනි ශ්‍රද්ධාවරිත යි.

' සොනානුධනා ධම්මා ' යි බුදුහු මගෙක්පපුද්ගලයා දක්වනසේක. ' මනසා අනුපෙක්ඛිතා ' යි බුදුරජාණන් වහන්සේ රහත්හු දක්වනසේක, ' දිව්‍යීයා සුප්පට්ඨිද්ධා ' යි බුදුහු තථාගත අර්හත් සමාසක්යම්බුද්ධයන් වහන්සේ දක්වනසේක.

‘සොභානුබ්බා ධම්මා’ති කාමානං නිසාරණං දසෙති, මනසා අනුපෙක්ඛිතා’ති රූපධාතුයා නිසාරණං දසෙති, ‘දිට්ඨියා සුප්පට්ඨිඤ්ඤා’ති තෙධාතුකානං නිසාරණං දසෙති. අයං සුත්තඤ්ඤා.

1. තත්ථ කතමො දෙසනාභාරො¹ : ඉමමති සුත්තෙ තසො එසනා දෙසිතා, සොභානුබ්බෙති ධම්මෙති චිත්තං පටිච්ඡෙති කාමෙසනාය සමප්පසෙය්‍යා. දිට්ඨියා සුප්පට්ඨිඤ්ඤාති බ්‍රහ්මචරියෙසනාය සමප්පසෙය්‍යා.

2. විචයොති යථා සුත්තං මනසිකරොනො විචිනොනො සුභමසි පඤ්ඤං පටිලභති. යථා ච සො මනසිකරොතිති යථා සුභධම්මා තදා විතනාමසි පඤ්ඤං පටිලභති. යථා දිට්ඨොච ධම්මෙ මනසිකරොති තදා භාවනාමසි පඤ්ඤං පටි ලභති, අයං විචයො.

3. සුත්තෙ සුභමසි පඤ්ඤං පටිලභති, විතනාය විතනාමසි පඤ්ඤං පටිලභති, භාවනාය භාවනාමසි පඤ්ඤං පටිලභති අනි එසා සුත්තති.

4. පදවිඤ්ඤාති : සොභානුබ්බා ධම්මා’ති ධම්මසම්මානං පදවිඤ්ඤා. ‘චිත්තං පටිච්ඡා’ති සුඤ්ඤායා පදවිඤ්ඤා, ‘මනසා අනුපෙක්ඛිතා’ති ධම්මානුබ්බායා විපස්සනාය පදවිඤ්ඤා. දිට්ඨියා සුප්පට්ඨිඤ්ඤා’ති පඤ්ඤායමි. (?) පදවිඤ්ඤා.

(5. ලක්ඛණොති :) (එත්ථ ලක්ඛණභාරො පොත්ථකෙසු උභො චිත්ත දිස්සති)

6. චතුර්විධොති : ඉමමති සුත්තෙ භගවතො කො අභිප්පායො : යෙ ඉමාති ද්විති පඤ්ඤාති සමන්තාගතා තෙ හි. . . . යනති නිශ්ශාන්තිකං සාසනනති. අයං අභිප්පායො.

7. (අච්චොති : අස්සචනෙනච අමනසිකාරෙන ච අප්පට්ඨෙධෙන ච සක්කායසම්මුදයගාමිනී පටිපදා වුත්තා. සචනෙන ච මනසිකාරෙන ච පටිච්චෙධෙන ච සක්කායනිරෝධගාමිනී පටිපදා වුත්තා. අයං අච්චො.

8 විභතතිති : එකංසබ්බාකරණියො. නනි තත්ථ විභතතියා භූමි.

9 පටිච්ඡෙදනොති : යෙ චිත්තාරො අනිසංසා⁴ පඤ්ඤාදිනා පටිපකෙඛන (?) තෙතෙව දිට්ඨොච ධම්මෙ පාපුණති, තං උප පජ්ජමානා අපරො පටිසායො (?)

10. චේච්චනනති : සොභානුබ්බා’ ධම්මාති යං වුත්තං දිට්ඨොච පඤ්ඤාදිත්‍රියං විඤ්ඤානමි. දිට්ඨියා සුප්පට්ඨිඤ්ඤාති විභවිච්චමි ?

1. කතමා දෙසනා - PTS.
2. ධම්මසම්මානං - මජ්ඣං, PTS.
3. අනුපෙක්ඛිතාති - PTS.
4. පඤ්ඤානිසංසා - මජ්ඣං, PTS.
5. සොභානුබ්බා - මජ්ඣං, PTS.
6. විඤ්ඤානමි - මජ්ඣං, PTS.

‘සොනානුධානා ධර්මා’ යි කාමයන්ගේ නිස්සරණය දක්වනසේක, ‘මනසා අනුපෙක්ඛිතා’ යි රූපධානුග්‍රහයේ නිස්සරණය දක්වති, ‘දිව්‍යියා සුඡප්පිවිද්ධා’ යි චෛත්‍යානුකූලයන්ගේ නිස්සරණය දක්වනසේක. මේ සූත්‍රාර්ථ යි.

1. ඵගි දෙසනාහාර කචංර යැ : මේ සූත්‍රයෙහි තුන් එකතා දෙසනලද්දහු යැ. ග්‍රන්තයෙන් ධරනලද චිත්තයෙන් පුහුණුකළ ධර්මයන්ගෙන් කාවෙසනාවට සම්ප්‍රමාර්ගය වෙයි, නුවණින් මැනවින් අවබෝධ කළ ධර්මයන්ගෙන් චුම්භවිටියෙසනාවට සම්ප්‍රමාර්ගය වේ.

2. විවිධ යනු : සූත්‍රය මු පටිදි පටපනති කරනුයේ විවිධයන්ගේ සුභමයි ප්‍රයුච ලබයි. ‘යථා ව සො මනසිකංථාති’ යනු : ඇසූ දහට ඇතියේ මමනෙහි පකපේ ද ? එකල්හි චිත්තමයි ප්‍රයුච ලබයි, යම්සේ ඉහාත්මයෙහි මැ මමනෙහි කෙරේද එකල්හි භාවනාමයි ප්‍රයුච ලබයි, මේ විවිධභාර යි.

3. ග්‍රන්තයන් සුභමයි ප්‍රයුච ලබයි, චිත්තයෙන් චිත්තමයි ප්‍රයුච ලබයි, භාවනා යෙන් භාවනාමයි ප්‍රයුච ලබයි, තෙල යුත්ති ඇත.

4. පදවයාන යනු : ‘සොනානුධානා ධර්මා’ යනු ධර්මග්‍රවණයට පදවයාන යැ, ‘විවිධා පටිවිතා’ යනු (පයාගයෙන්) පසදිමට පදවයාන යැ, ‘මනසා අනුපෙක්ඛිතා’ යනු ධර්මානුධාරණවිසේසනාවට පදවයාන යැ, ‘දිව්‍යියා සුඡප්පිවිද්ධා’ යනු . . . . ප්‍රයුචව ද පදවයාන යි.

5. (ලක්ඛණභාරය හිලිහි ගොස් ඇත.)

6. උතුරුපුත යනු : මේ සූත්‍රයෙහි භාගාවතුන් වහන්සේගේ අදහස කචංර යැ : යම් කෙසෙත් පට පදවැදුනට ප්‍රයුභයන් සංකල්පිත මුචානු ද ධුනු . . . ගායනය කෙරෙහි භාවික යයි (නිෂ්ඨාවට ?) යෙත්. මේ අධිප්‍රාය යි.

7. (ආවච්ච යනු :) අග්‍රවණයෙන් ද අටනයිකාරයෙන් ද අප්‍රතිවේධයෙන් ද සත්කාය සමුදයාට්ඨි ප්‍රතිපදව වදරනලද. ග්‍රවණයෙන් ද උනයිකාරයෙන් ද ප්‍රතිවේධයෙන් ද සත්කායනිරෝධගාමිනි ප්‍රතිපදව වදරනලද්දි ය. මේ ආවච්චභාර යි.

8. ‘විහත්ති’ යනු : (ටට සූත්‍රය) පක සමාකාරණීය පටයි. එහි විහත්තිභාරයට භූමි නැති.

9. ‘පටිවත්තන’ යනු : යට සතර දනුයේයනෙන් වදරනලද්දහු ද, (පඤ්චාදිනා . . . අපරො පටියායො ?).

10. ‘මම්මවන’ යනු : ‘සොනානුධානා ධර්මා’ යි යටක් වදරනලද ද ‘දිව්‍යියා ද විඤ්ඤානය ද පඤ්ඤාන්දිය යැ, ප්‍රයුභයන් මැනවින් අවබෝධ කරනලද්දි ද (විභාවිතමයි ?)

11. පඤ්ඤානතිති : සොභානුබ්බා¹ බම්මාති දෙසනා අවිජ්ජා පඤ්ඤානතියා පඤ්ඤානනා, මානසිකාරො පාමොජ්ජපඤ්ඤානතියා පඤ්ඤානෙනා දිට්ඨබම්මාපි අනිසංසපඤ්ඤානතියා පඤ්ඤානනා.

12. ඔතරණොති : තිස්සො පඤ්ඤා චචසා පරිච්ඡෙනෙසු සුතම්ඨි-පඤ්ඤා, මනසා අනුපෙක්ඛනෙසු විනතාමඨිපඤ්ඤා, දිට්ඨියා සුප්පට්ඨිභේසු භාවනාමඨිපඤ්ඤා, ඉමාති අරියසම්මාති ඉන්ද්‍රියාති විජ්ජුප්පාදා අවිජ්ජාති රොධො පටිච්චසමුප්පාදො, ඉන්ද්‍රියෙසු නිණ්ඤිතාති, අයතනෙසු බම්මායනනපරියාපනනා, බාහුසු බම්මබාහුපරියාපනනාති.

13. සොධනොති : ආරම්භො² සුත්තස්ස පචෙසො නිසුත්තනා.

14. අබ්ච්ඡානොති : චන්තාරො අනිසංසාති³ චෙමත්තතාය පඤ්ඤානනා අනිසංසා, සොභානුබ්බාති : චෙමත්තතාය අරියවොහාරො පඤ්ඤානෙනා බම්මෙ ච සම්මනනති එකත්තතාය පඤ්ඤානනා.

15. පරික්ඛාරොති : බම්මසම්මනස්ස⁴ පඤ්ඤාපාසනා⁵ පච්චයො, සඤ්ඤා හෙතු. මනසා අනුපෙක්ඛනාති අත්ථපටිසංවෙදිනා⁶ පච්චයො, බම්මපටිසංවෙදිනා හෙතු. දිට්ඨියා සුප්පට්ඨිභාවාති : සඤ්ඤාමමසම්මනං ච මනසිකාරො ච පච්චයො, සුතම්ඨි විනතාමඨි පඤ්ඤා හෙතු.

16. සමාරොපනොති : විභවනං සුත්තං, අපරො පරියායො නිබ්බතතිච්ඡෙ නාපි⁷. තත්ථ සමාරොපනාය භුමි.

7 - 17

තත්ථ කතමං වාසනාභාගියං ච නිබ්බෙධභාගියං ච සුත්තං :

“දදතො පුඤ්ඤං පට්ඨන්ති”ති භාජා* දදතොති : දුනම්භිකපුඤ්ඤා-ක්ඛිතවන්ති වුත්තං. සංයමතො චෙරං න වීයති”ති : සීලම්භිකපුඤ්ඤා-ක්ඛිතවන්ති වුත්තං. “කුසලො ච ජහාති පාපක”නති : ලොභස්ස ච මොහස්ස ච බ්‍යාපාදස්ස ච පහානමාහ. “රාගදෙසමොහකකියා ස නිබ්බුතො”ති : ලොභස්ස ච මොහස්ස ච බ්‍යාපාදස්ස ච ඡන්දරාග විනාශමාහාති.

“දදතො පුඤ්ඤං පට්ඨන්ති”ති අලොභො කුසල මූලං භවති. ‘සංයමතො චෙරං න වීයති’ති අදෙසො කුසලමූලං භවති, ‘සංයමතො චෙරං න වීයති’ති අචෙරා අසපත්තා අබ්‍යාපාදතාය සදා, ‘කුසලො ච ජහාති පාපක’නති ඤ්ඤාප්පාදා අඤ්ඤානතිරොධො.

1. සොභානුගතා - මජ්ඣං, PTS.
  2. යො ආමොහා - මජ්ඣං.
  3. පඤ්ඤානතියංසාති - මජ්ඣං, PTS.
  4. බම්මසම්මනස්ස - මජ්ඣං.
  5. පඤ්ඤාපාසනා - මජ්ඣං.
  6. අත්ථපටිසංවෙදිනා - මජ්ඣං.
  7. නිබ්බතති ච්ඡෙ නාපි - මජ්ඣං.
- * උදන පාළි - වුජ්ජසුත්ත.

11. 'පඤ්ඤානි' යනු : 'සොනානුධානා ධම්මා' යන දෙශනාව අවිජ්ජාපඤ්ඤානි යෙන් පනවන ලද, මනසිකාරය පාමොජ්ජපඤ්ඤානි යෙන් පනවන ලද, ඉහාත්මමලය ආනිසංසපඤ්ඤානි යෙන් පනවන ලදි.

12. 'ධනරණ' යනු : තුන් ප්‍රඥයෙකි, ච්චනයෙන් පුහුණුකරන ලද්දෙහි සුනම්භි ප්‍රඥාව යැ, සිතින් විටසනලද්දෙහි වින්තාමසි ප්‍රඥාව යැ, නුවණින් ප්‍රතිවේදකරන ලද්දෙහි භාවනාමසි ප්‍රඥාව යි. මේ ආයතියන්ගෙන් ද ඉන්ද්‍රියයෙන් ද වෙනි, මාර්ගඤ්ඤා විද්‍යාව ඉහැදිවෙන් අවිද්‍යානිරෝධය වෙයි. පටිච්චසමුප්පාද යැ, ඉන්ද්‍රියයන් කෙරෙහි තුන් ඉන්ද්‍රිය කෙනෙක් වෙති, ආයතනයන් කෙරෙහි ධර්මායතනපයඝාපන්න යැ, ධාතුන් කෙරෙහි ධර්මධාතුපයඝාපන්න යි.

13. 'සොධන' යනු : සූත්‍රයාගේ ආරම්භය (පවෙසො ?) යොදන ලදි.

14. 'අධිවිශාන' යනු : 'වින්නාරා ආනිසංසා' යි අනුයස්සු චම්පන්නතායෙන් පනවන ලද්දු යැ, 'සොනානුධානා' යි චම්පන්නතායෙන් ආයතියාවහාරය පනවන ලද්දේ යැ, (ධම්මෙ ව සවනන්ති ?) එකන්තතායෙන් පනවන ලදි.

15. 'පරික්ඛාර' යනු : ධර්මශ්‍රවණයට පසුරුපාසනය ප්‍රත්‍යය වෙයි, ශ්‍රද්ධාව හෙතු යි. 'එතසා අනුපෙක්ඛනා' යනු : අර්ථය දන්නා බව ප්‍රත්‍යය වෙයි, පාළිධර්මය දන්නා බව හෙතු යි. 'දිව්සියා සුප්පට්ඨිද්ධා' යනු සද්ධර්මශ්‍රවණය ද මනසිකාරය ද ප්‍රත්‍ය යැ, සුනම්භි වින්තාමසි ප්‍රඥාව හෙතු යි.

16. 'සමාරොපන' යනු : සූත්‍රය විභාග කරන ලද, (නිබ්බන්තිමලෙ ?) එහි සමාරොපනයට භූමි නැති.

7 - 17

එහි වාසනාභාගිය ද නිබ්බේධභාගිය ද සූත්‍රය කවරෙ යැ :

"දදනො පුඤ්ඤං පට්ඨස්සිති" යන (උදන) ගාථාව යැ. 'දදනො' යි දනමය පුණ්‍ය ක්‍රියාවක්තුව කියන ලද, 'යංයමනො වෙරං න වියති' යි සිලමයපුණ්‍ය ක්‍රියාවක්තුව කියන ලද, 'කුසලො ච ජහාති පාපකං' යි ලොභයාගේ ද මොහයාගේ ද ව්‍යාපාදයාගේ ද ප්‍රත්‍යාණය වදළහ. 'රාගද්‍වේශමොහක්ඛයා ස නිබ්බුතො' යි ලොභයාගේ ද මොහයාගේ ද ව්‍යාපාදයාගේ ද ජන්දරාගවිනය වදළහ යි.

'දදනො පුඤ්ඤං පට්ඨස්සිති' යි අලොභකුශලමූලය වෙයි, 'යංයමනො වෙරං න වියති, යි අද්‍රව්‍යකුශලමූලය වෙයි. 'යංයමනො වෙරං න වියති' යි හැම කල්හි අව්‍යාපාදභාවයෙන් (පුද්ගල අකුශල) මෙවර නැත්තාහු සතුරන් නැත්තාහු වෙති. 'කුසලො ච ජහාති පාපකං' යි දදනොත්පාදයෙන් අඤ්ඤානිරෝධය වෙයි.

ස නිබ්බූතො'ති : මඤ්චලං අනුපාදිසෙතං ච නිබ්බානධාතුං මනෙතති දුතෙන ඕලාරිකානං කිලෙසානං පභානං මනෙතති. සිලෙන මජ්ඣිමානං පඤ්ඤාස සුමුමකිලෙසානං (පභානං) මනෙතති. 'රුහදෙසමොභක්කියා ස නිබ්බූතො'ති කතා ච භූමි.

'දදතො පුඤ්ඤං පච්ඤ්ඤිති සංයමතො වෙරං න වියති, කුසලො ච ජභාති පාපක'නති මග්ගො වුත්තො. 'රුහදෙසමොභක්කියා ස නිබ්බූතො'ති මඤ්චලමාභ.

'දදතො පුඤ්ඤං පච්ඤ්ඤිති, සංයමතො'ති තිති පදෙහි ලොකිකං කුසලමුලං වුත්තං, රුහදෙසමොභක්කියා ස නිබ්බූතො'ති ලොකුත්තරං කුසලමුලං වුත්තං.

'දදතො පුඤ්ඤං පච්ඤ්ඤිති- සංයමතො වෙරං න වියති'ති : පුපුර්ජනභූමිං මනෙතති. "කුසලො ච ජභාති පාපක"නති සෙබ්බුමිං මනෙතති. රුහදෙසමොභක්කියා ස නිබ්බූතො'ති : අසෙබ්බුමි වුත්තා.¹

'දදතො පුඤ්ඤං පච්ඤ්ඤිති- සංයමතො වෙරං න වියති'ති : මඤ්ඤිතියා පච්චද වුත්තා. "කුසලො ච ජභාති පාපක"නති : සෙබ්බුමිවුත්තති. "රුහදෙසමොභක්කියා ස නිබ්බූතො'ති : අසෙබ්බුමිවුත්තති.

'දදතො පුඤ්ඤං පච්ඤ්ඤිති- සංයමතො වෙරං න වියති'ති : දුකකථං සිලකථං සඤ්ඤා කථං² ලොකිකානං ධම්මානං දෙසනමාභ. "කුසලො ච ජභාති පාපක"නති : ලොකෙ ආදීනවානුපස්සනා. 'රුහදෙසමොභක්කියා ස නිබ්බූතො'ති : සාමුක්කාසිකාය ධම්මදෙසනායපි පටිච්ඡිත්තා.

'දදතො පුඤ්ඤං පච්ඤ්ඤිති'ති : පාණානං අභයදුතෙන පාණාතිපානා වේරමණ්ණියා සත්තානං³ අභයං දෙති. එවිං සබ්බාති සික්ඛාපද්ධති කාතබ්බාති 'සංයමතො වෙරං න වියති'ති : සිලෙ පනිථාය විතතං සංයමෙති, තස්ස සංයමතො පාරිසුරිං ගව්ඡති. 'රුහදෙසමොභක්කියා ස නිබ්බූතො'ති : ඥෙ විමුත්තතියො. අයං සුත්තනිද්දෙසො.

1. තත්ථ කතමා දෙසනා : ඉමමසි සුත්තෙ කිං දෙසිතං : ඥෙ සුගතියො දෙවා ච මනුස්සා ච දිබ්බා ච පඤ්ඤාතමගුණා මානුස්සකා ච. ද්විති පදෙහි නිද්දෙසො. 'දදතො පුඤ්ඤං පච්ඤ්ඤිති, සංයමතො වෙරං න වියති, කුසලො ච ජභාති පාපක'නති මග්ගො වුත්තො. 'රුහදෙසමොභක්කියා ස නිබ්බූතො'ති ඥෙ නිබ්බානධාතුයො දෙසිතා සොපාදිසෙසා ච අනුපාදිසෙසා ච. අයං දෙසනා.

2. විචයොති : 'දදතො පුඤ්ඤං පච්ඤ්ඤිති'ති ඉමිනා පඨමෙන පදෙන දුතමසිකපුඤ්ඤාකිරියච්ඡු වුත්තං, තෙනස්ස ආනන්තරියානං කුසලානං ධම්මානං [උප්පාදෙ වුත්තො?] දුතියෙන පදෙන ... * චතුත්තරො රුහදෙසමොභක්කියෙන රුහවිරුහා වෙතොවිමුත්තති, මොභක්කියෙන අවිජ්ජාචරුහා පඤ්ඤා විමුත්තති. අයං විචයො.

1. අසෙකකභූමිං - PTS.

2. මඤ්ඤාකථං - මජ්ඣං, PTS.

3. වේරමණ්ණිසත්තානං - මජ්ඣං, PTS.

* එත්ථ උභයතා දිස්සති.

‘ස නිබ්බූතො’ යි චාර්ගඵලය ද අනුසාදියෙයනිබ්බාතධාතුව ද ප්‍රකාශ කෙරෙයි. දනෙයන් ඔදෙරික ක්ලෙශයන්ගේ ප්‍රභාණය වදරයි, ගිලෙයන් මධ්‍යම ක්ලෙශයන්ගේ ද ප්‍රභූයෙන් සියුම් ක්ලෙශයන්ගේ ද ප්‍රභාණය වදරති. රාගදෙයමොහක්ඛයා ස නිබ්බූතො’ යි (කතා ව භූමි ?) නාමිණාත්පය සංඛ්‍යාන අර්හත්වභූමිය වදරනසේක.

“දදොනා පුඤ්ඤං පවඩ්ඪති සංයමිතො චෙරං න වීයති, කුසලො ච ජහාති පාපකං” යි චාර්ගය වදරන ලද්දේ ය, ‘රාගදෙයමොහක්ඛයා ස නිබ්බූතො’ යි චාර්ගඵල වදලෙහ.

‘දදොනා පුඤ්ඤං පවඩ්ඪති සංයමිතො’ යන තුන් පදයෙන් ලංකික කුශලමූලය වදරනලද, රාගදෙයමොහක්ඛයා ස නිබ්බූතො’ යි ලොකානන්තර කුශලමූලය වදරනලදී.

‘දදොනා පුඤ්ඤං පවඩ්ඪති සංයමිතො චෙරං න වීයති’ යි පාඨග්ජනභූමිය පවසති, ‘කුසලො ච ජහාති පාපකං’ යි භෙගක්ෂභූමිය පවසති, ‘රාගදෙයමොහක්ඛයා ස නිබ්බූතො’ යි අභෙගක්ෂභූමිය වදරනලද්දීය.

‘දදොනා පුඤ්ඤං පවඩ්ඪති සංයමිතො චෙරං න වීයති’ යි (මග්ගනීයා ?) චාර්ගයට හෙතු පු ප්‍රසිද්ධ වදරන ලද්දීය. ‘කුසලො ච ජහාති පාපකං’ යි සෙසවිමුත්ති ද ‘රාග දෙයමොහක්ඛයා ස නිබ්බූතො’ යි අසෙබ්විමුත්ති ද වදරනලදී.

‘දදොනා පුඤ්ඤං පවඩ්ඪති සංයමිතො චෙරං න වීයති’ යි දනකථාව ද සිලකථාව ද සග්ගකථාව ද යන ලංකික ධර්මදෙශනාව වදලෙහ. ‘කුසලො ච ජහාති පාපකං’ යි ලොකසෙහි ආදිනවදර්ශනය ද ‘රාගදෙයමොහක්ඛයා ස නිබ්බූතො’ යි සාමුක්ඛික ධර්මදෙශනාප්‍රතිවේධය ද වදලෙහ.

‘දදොනා පුඤ්ඤං පවඩ්ඪති’ යි ප්‍රාණිත්ථ අභයදනෙයන් ප්‍රාණවධයෙන් ටවන්ටීටෙන් සත්වයන්ට අභයදනය කෙරෙයි, ටෙටේ සියලු ගිත්පාපද දූක්වියැයුතු. ‘සංයමිතො චෙරං න වීයති’ යි සිලසෙහි පිහිටා සිත ස යල පකෙරෙයි, සංවර වූ ඔහුට (ශික්ෂාපද) පිරිවට යෙයි. රාගදෙයමොහක්ඛයා ස නිබ්බූතො’ යි රාගවිරාග වෙතොවිමුත්තිය අවිජ්ජාපිරාග පඤ්ඤාවිමුත්තියද යන දෙවැදූරුම් විමුක්තිහ වදරනලද්දහ වෙති. ටෙ සුත්‍රනිර්දේශ යි.

1. එහි ‘දෙසනා’ කච්ඤා : ටෙ සුත්‍රසෙහි කුමක් දෙසනලද ද යත් : දිව්‍ය චක්‍රමය යන දෙවැදූරුම් සුගතිහ ද දිව්‍යපඤ්චනාමගුණයෝ ද චක්‍රපාපඤ්චනාමගුණයෝ ද දෙශිත දෙපදයෙන් නිර්දේශය ටෙ (?) ‘දදොනා පුඤ්ඤං පවඩ්ඪති, සංයමිතො චෙරං න වීයති, කුසලො ච ජහාති ස නිබ්බූතො’ යි සොපාදියෙය අනුසාදියෙය යන නිර්වාණධාතු දෙක දෙසනලදහ. ටෙ දෙසනා යි.

2. ‘විවය’ යනු : ‘දදොනා පුඤ්ඤං පවඩ්ඪති’ යන ටෙ පළමුවන පදයෙන් දනමය පුණ්‍යක්‍රියාවස්තුව වදරනලද, එයින් ඔහුට ආනන්තරීය කුශලධර්මයන්ගේ (උත්පාදය වදරන ලද) දෙවැනි පදයෙන් . . . . සතරවැනි පදයෙන් රාගදෙයමොහක්ෂයෙන් රාග විරාග වෙතොවිමුත්තිය ද මොහක්ෂයෙන් අවිජ්ජාපිරාග පඤ්ඤාවිමුත්තිය ද වදරනලද වෙයි. ටෙ විවයහාර යි.

3. සුන්‍යතී : දුතෙ සිතො උභයං හි පරිපුරෙති. මච්ඡරියං ච පජ්ඣති, පුඤ්ඤං ච පවසිති. අපි එතා සුන්‍යති

4. පදවිඨානනතී : 'දදතො පුඤ්ඤං පවසිති'ති වාගාබිඨානසංස පදවිඨානං. 'සංයමතො වෙරං න වියති'ති පඤ්ඤාබිඨානසංස පදවිඨානං. 'කුසලො ච ජ්ඣාති පාපක'නති සවිවාබිඨානසංස පදවිඨානං. 'රුගදෙසමොභක්කයා ස නිබ්බුතො'ති උපසමාබිඨානසංස පදවිඨානං. අයං පදවිඨානො.

5. තත්ත්වකතමො ලක්ඛණො : දදතො පුඤ්ඤං පවසිති සංයමතො වෙරං න වියති. දදතොපි වෙරං න කරියති¹ කුසලො ච ජ්ඣාති පාපකං. රුගදෙසමොභක්කයා ස නිබ්බුතො' රුපකයාපි වේදනාක්කයාපි² යෙන රුපෙන දිට්ඨං, තෙන තථාගතො පඤ්ඤාපෙතො පඤ්ඤාපෙයා³ රුපසංඛයා විරුගතිරොධාති. එවං පඤ්චක්කකා.

6. චතුබ්‍යුභොති : ඉධ භගවතො කො අබිප්පායො : යෙ මහා-භොගානං පත්තිස්සනති, තෙ දුතං දස්සනති පරිස්සංසප්පානාය, යෙ අවේරතිච්ඡදකා, තෙ පඤ්ච වෙරති පජ්ඣස්සනති, යෙ කුසලානිච්ඡදකා, තෙ අවිභිචිකං මග්ගං භාවෙස්සනති අවිභිකං මච්ඡන්තානං ප්‍රානායාම, යෙ නිබ්බාසිතුකාමා, තෙ රුගදෙසමොභං පජ්ඣස්සනති අයං භගවතො අබිප්පායො.

7. ආවට්ටොති : යං ච අදදතො මච්ඡරියං යං ච අසංයමතො වෙරං, යං ච අකුසලස්ස පාපස්ස අප්පභානං, අයං දුක්ඛනිද්දොතො න සමුදයො. අලොභෙන ච අද්වේශෙන ච අමොහෙන ච කුසලෙන ඉමානි තිණී කුසලමූලා, තෙසං පච්චයො අවිභිකං සමමත්තාති, අයං මග්ගො. තෙසං රුගදෙසමොභානං ඛයා, අයං තිරොධො.

8. විභතතීති : 'දදතො පුඤ්ඤං පවසිති'ති න එකංසෙන, යො රුජ්ජනිභයෙන දෙති, යො ච අකප්පිතස්ස පරිභොගෙන සීලවතෙනසු දෙති, න තස්ස පුඤ්ඤං පවසිතිති, යො වේතං දුතං අකුසලෙන දෙති. දුක්ඛදුතං සත්ත්වදුතං අපුඤ්ඤමයං පවසිති, න පුඤ්ඤං. 'සංයමතො වෙරං න වියති'ති න එකංසෙන කිං කාරණං : යං ච යො වධං⁴ දිට්ඨධම්මිකං පස්සති, යදි මම රාජානො ගහෙනා හත්ථං වා ඡිඤ්ඤායුං⁵ -පෙ- න තෙන සංයමෙන වෙරං න කරෙති. යො තු එවං සමාදියති : පාණාතිපාතස්ස පාපකො විපාකොති. දිට්ඨං යෙව ධම්මෙ අභිසම්පරුසෙ ච එවං සබ්බස්ස අකුසලස්ස හෙතුතො ආරති. ඉමිනා සංයමෙන වෙරං න වියති.

9. පරිවත්තනොති : 'දදතො පුඤ්ඤං පවසිති'ති : අදදතො පුඤ්ඤං න පවසිති, යං දුතමයං නං. 'සංයමතො වෙරං න වියති'ති අසංයමතො වෙරං කරියති. කුසලො ච ජ්ඣාති පාපකං අකුසලො න ජ්ඣාති. 'රුගදෙසමොභක්කයා ස නිබ්බුතො'ති : . . . නිබ්බුතො, අසංඛස්ස නපි නිබ්බුති. (?)

1. කරියති - මජ්ඣං, PTS.

2. වේදනාක්කයාපි - මජ්ඣං.

3. පඤ්ඤාපෙයා - මජ්ඣං.

4. පදං - මජ්ඣං, PTS.

5. ඡිඤ්ඤායුං - මජ්ඣං, PTS.

6. පරිවත්තනොති - මජ්ඣං, PTS.

7. න වියති - මජ්ඣං, PTS.

3. 'යුක්ති' යනු : දතයෙහි සිටියේ දෙකරුණ මෑ සපුරාලයි : මසුරුබව ද දුරලයි, පින ද වඩයි. තෙල යුක්ති ඇති.

4. 'පදවිධාන' යනු : 'දදනො පුඤ්ඤං පවඩ්ඪති' යනු : නයාගාධිෂ්ඨානායට පදවිධාන යැ, 'සංයමනො චෙරං න වීයති' යනු ප්‍රඥාධිෂ්ඨානායට පදවිධාන යැ, 'කුසලො ච ජහාති පාපකං' යනු සත්‍යාධිෂ්ඨානායට පදවිධාන යැ, 'රාගදෙස මොහක්ඛයා ස නිබ්බුතො' යනු උපගමාධිෂ්ඨානායට පදවිධාන යැ, මේ පදවිධාන යි.

5. එහි 'ලක්ෂණ' කවර යැ : 'දදනො පුඤ්ඤං පවඩ්ඪති, සංයමනො චෙරං න වීයති' දෙන්නහුට ද චෙර නො කරනු ලැබෙයි, 'කුසලො ච ජහාති පාපකං, රාගදෙස මොහක්ඛයා ස නිබ්බුතො' යම්-රූපයකින් දක්නාලද ද ඒ රූපක්ෂයෙන් ද වෙදනාක්ෂයෙන් ද එයින් සන්නවි පනවනුයේ නම් ඒ රූපයාගේ ක්ෂය වීමෙන් විරාගයෙන් නිරෝධයෙනැයි මෙසේ පඤ්චස්කන්ධයෝ දැක්වියයුත්තාහ. (?)

6. 'වතුබුදුහ' යනු : මේ සුත්‍රයෙහි භාග්‍යවතුන් වහන්සේගේ අධිප්‍රාය කවර යැ : යම් කෙනෙක් භොගොගයන් ප්‍රාර්ථනා කරන්නාහු ද ඔහු දන් දෙන්නාහු යැ, උපද්‍රව ප්‍රහාණය පිණිස යි. යම් කෙනෙක් අචෙර නැමැති වන්නාහු ද ඔහු පඤ්ච අකුශල චෙරයන් දුරලන්නාහු යැ, යම් කෙනෙක් කුශලච්ඡන්ද ඇත්තාහු ද ඔහු අෂ්ටමිච්ඡන්තයන් ප්‍රහාණය පිණිස අෂ්ටාංගික මාර්ගය වඩන්නාහු යැ, යම් කෙනෙක් පිරිනිවේනු කැමැත්තාහු ද ඔහු රාග දෙස මොහ දුරලන්නාහු යැ යන මේ භාග්‍යවතුන් වහන්සේගේ අදහස යි.

7. 'ආවට්ඨ' යනු : නො දෙන්නහුට යම් මාත්ස්‍යයක් ඇද්ද, සංයට නැත්තහුට යම් චෙරයක් ඇද්ද, අකුශල වූ පාපයාගේ යම් අප්‍රහාණයක් ඇද්ද, මේ දූෂිතීර්දේශ යැ, සමුදය නොවේ. අලොභ අදය අමොහකුසලයෙන් මේ කුන් කුශලමූලයෝ වෙති. අවිධිසම්මත්තයෝ ඒ කුශලමූලයන්ට ප්‍රත්‍ය යැ. අවිධි සම්මත්තයෝ මාර්ග යැ, ඒ රාග දෙසමොහයන්ගේ ක්ෂය වීම නිරෝධ යි.

8. 'විහන්ති' යනු : 'දදනො පුඤ්ඤං පවඩ්ඪති' යනු ථනාන්තයෙන් නො වෙයි, යමෙක් රාජදණ්ඩකයින් දේද, යමෙකුත් අකප්පියපරිභොගයෙන් සිල්වතුන් කෙරෙහි දේද ඔහුට පින් නො වැඩෙ යයි. හෙ ද නෙල දනය අකුශල සිතීන් දෙයි. දණ්ඩදනය ශස්ත්‍රදනය අකුශලය වඩයි. පින් නො වැඩෙයි, 'සංයමනො චෙරං න වීයති' යනු ඵකාන්තයෙන් නොවෙයි, කරුණු කිම යන් : යමෙක් ඉහාන්තයෙහි යම් වධයක් දකී ද, ඉදින් රජවරු (සොරෙකැයි) හෙත මාගේ අත හෝ සිදුවන්නාහු යැ . . . . ඒ සංයමය හෙතු කොට අකුශලචෙරය නො කරන්නේ නොවෙයි. යමෙක් වනාහි මෙසේ සමාදනය කෙරේ ද, ඉහාන්තයෙහි ද පරලොව දී ද, ප්‍රාණසාතයාගේ ලාමක වූ විපාකය වන්නේයැ යි මෙසේ සියලු අකුශලයාගේ හෙතෙසෙන් වෙන්වෙයි. මේ සංයමය හෙතු කොට චෙරය රැස් නොකෙරේ ය යි.

9. 'පරිවත්තන' යනු : 'දදනො පුඤ්ඤං පවඩ්ඪති' යනු නො දෙන්නහුට යම් දනමය පිනක් ඇද්ද ඒ පින නො වැඩෙයි. 'සංයමනො චෙරං න වීයති' යනු සංයම නැතිසහුට චෙරය කෙරෙයි. 'කුසලො ච ජහාති පාපකං' යනු : ප්‍රඥ රහිත වූයේ (පවකම්) නො හරී. 'රාගදෙසමොහක්ඛයා ස නිබ්බුතො' යනු : නිව්සේ වෙයි. (අසෙබස්ස නන්ටි නිබ්බුති ?)

[අමෙහති ගනනාපි න හගවා ඇතිනො, දුතං පෙහෙනාපි න පකෙකාසාපිනො, සයමෙව පන මහාභික්ඛසංඝපටිචාරො අමහාකං වසනට්ඨානං සමපනෙනා, අමෙහති ච සන්ථාගාරසාලා කාරිනා, එත්ථ මහං දඬලං ආනෙනා මහිලං හණාපෙමාති විනොතනා උපසංකමිසු. 'යෙන සන්ථාගාරං තෙනුපසංකමිසු'ති නං දිවසං කීර සන්ථාගාරෙ විනතකමම. නිට්ඨාපෙනා අට්ටකා මුත්තමත්තා භොනති. බුද්ධා නාම අරඤ්ඤාඡාසයා අරඤ්ඤාරාමා අනොතාගාමෙ වසෙය්‍යං වා නො වා'ති, තස්මා හගවතො මනං ජාතිනා ච පටිජගගිසාමාති විනොතවා තෙ හගවන්තං උපසංකමිසු. ඉද්දති පන මහං ලහිනා පටිජගගිතුකාමා යෙන සන්ථාගාරං තෙනුපසංකමිසු.

සබ්බසන්ථරි'නති යථා සබ්බං සන්ථං භොති එවං, යෙන හගවා තෙනුපසංකමිසු'ති එත්ථ පන තෙ මුලුරුජානො සන්ථාගාරං පටිජගගිනා නගරවිසිසො'පි සම්මජ්ජාපෙනා ඛජේ උසාපෙනා ගෙහආරෙ සුචණ්ණසට්ඨි¹ කදලියො ච ථපාපෙනා සකලගගරං දිපමාලාති විපසකිණ්ණතාරකං විස කනා 'බීරපකෙ බීරං පායෙථ, දහරකුමාරො' ලහුං ලහුං භොජෙත්ථ සයාපෙථ, උච්චාසද්දං මා කරිත්ථ' අජ්ජ එකරත්තිං සන්ථා අනොතාගාමෙ' වසිසාති, බුද්ධා නාම අප-සද්දකාමා භොනති'ති හෙරිං වරපෙනා සයං දණ්ඩකදිපිකා ආදය යෙන හගවා තෙනුපසංකමිසු.

'හගවන්තං යෙව පුරකකිනා'ති හගවන්තං පුරතො කනා, තත්ථ හගවා භික්ඛුනං චෙව උපාසකානං ච මජ්ඣෙකි නිසිනො අභිවිස විරෝචති සමන්තපාසාදිකො සුචණ්ණවණ්ණො අභිරුපො දසානිගො. පුරත්ථිමකායතො සුචණ්ණවණ්ණාරහම් උට්ඨතිනා අසිතිහත්ථානං² ගණහාති, පටිජිමකායතො දකකිණ්ණත්ථො වාමහත්ථො සුචණ්ණවණ්ණාරහම් උට්ඨතිනා අසිතිහත්ථානං ගණහාති, [උපරි කෙසන්තතො පට්ඨාය සබ්බකෙසාමනොති මොරගිව්වණ්ණාරහම් උට්ඨතිනා ගගන්තලො අසිතිහත්ථානං ගණහාති] හෙට්ඨා පාදතලෙති පවාලවණ්ණාරහම් උට්ඨතිනා සනපථවිං³ අසිතිහත්ථානං ගණහාති, එවං සමන්තා අසිතිහත්ථොත්ථානං ඡබ්බණ්ණබුද්ධාරහම් යො විජේජාතමානා පිපථ්ඤ-මානා⁴ විධාවන්ති සබ්බෙ දිසාභාගා සුචණ්ණව්වසකපුපෙඨි විකිරිගමානා විස. සුචණ්ණසට්ඨො නිකකන්ත සුචණ්ණාරහාරාති සිඤ්චමානා විස පසාරිකසුචණ්ණපට්ටරිකකිත්තා විස වෙරමඛවාතසමුද්ධා'තිංසුකකණි-කාර'පුපථ්වුණ්ණසමාකිණ්ණො⁵ විස විපසකාසනති⁶ හගවතො'පි අසිති-

1. සුචණ්ණසට්ඨි ම, PT*.
2. දහරෙ කුමාරො - මජ්ඣං, PTS.
3. මා කරි - මජ්ඣං, PTS.
4. අනොතාගාමෙව - ම, PTS.
5. ගගන්තලො අසිති හත්ථං ධානං - ම, PTS.
6. පථවියං - ම, PTS.
7. විකිරිගමානා - ම.
8. සමුච්ඡිත - ම
9. කිංසුකකිංසුකාරකණිකාරං ව.
10. සමොකිණ්ණො - ම.
11. විපසකාසනතං - ම.

අප විසින් බුදුහු සම්පයට ගොස් නො පවරනලද්දහු වෙති, දුක්ඛයකු යවන නො කැඳවන ලද්දහු වෙති, යළි තමන් වහන්සේ වැ මහාභික්ෂුසම්පයා විසින් පිරිවරනලද්දහු අප වාසය කරන තැනට වැඩියාහු වෙත්. අප විසිනුදු සන්ථාගාරශාලාව කරවනලදු. අපි ජෛති දසබලයන් වහන්සේ වැඩවෙත මංගල දෙසවම්හ ' සි සිතා බුදුරදුන් වෙත ඵලාභියාහු යැ. ' යෙන සන්ථාගාරං තෙතපසංකමිංසු ' යනු ඵදවස වැලින් සන්ථාගාරයෙහි සිත්තච නිමවා අටලු මුද්‍රාහළමතු වෙත්. බුදුවරයෝ නම් අරණෙහි වසන සිත් ඇත්තාහු අරණෙහි ඇලුණාහු වෙති. ඇතුළුගැටු වසන්තාහු හෝ නො වසන්තාහු හෝ යයි. ඵහෙයින් භාග්‍යවතුන් වහන්සේගේ සිත දැනගෙන වැ පිළිදඳුම් කරවන සි සිතා ඔහු භාග්‍යවතුන් වහන්සේ කරා ඵලාභුණහ. දැන් ටුකලි සිත් ලබාගෙන පිළිදඳුම් කරනු කැටැත්තාහු සන්ථාගාරය වෙත ඵලාභියාහු යැ.

' සබ්බසන්ථරිං ' යනු : යම්සේ අතුරනලද වෙද ඵසෙයින් අතුරා, ' යෙන හගවා මහනුපසඛකමිංසු ' යනු : වෙහි වනාහි ඒ ඵල්ලරජදරුවෝ සන්ථාගාරය පිළිපැහැ නුවර වීථි න් ද හමදවා දද නහවා ගෙදරෙහි පුන්කලය ද කෙතෙල් ද තබවා සියලු නුවර පහන් පෙළින් විසුරුණු නරු ඇතිකලක් මෙන් කරවා ' කිරි බොන ලදරුවන් කිරි පොවවු, දහර කුමරුන් වහවහා වලදවා නිදිගන්වවු, උස්හඬ නහවක් කරවු. ශාස්තෘන් වහන්සේ අද ඵක් රැයක් ඇතුළුගැටු වසන්තාහ. බුදුවරු නම නිහඬ රිසි වන්නාහ ' යි බෙර හසුරුවා තුමු දඩුවැටපහන් ගෙන බුදුන් කරා ඵලාභියහ.

' හගවන්තං සෙටු පුරක්ඛන්තං ' යනු : සුදුසු පෙටුපු පොට, ඵහි භාග්‍යවන්හු භික්ෂුන්ගේ ද උපායකයන්ගේ ද උධ්‍යයෙහි වැඩහුන්නාහු භාන්පසින් ප්‍රසාද ඵලවන්නාහු රන්වන්ව අභිරුපව දර්ශනීය ටුසාහු අතිශයින් බබළන සේහ. පූර්වගිරියෙන් රන්වන් රස් නැගී අභස්මතලෙහි අසුරියන් තැන් ගනී. පශ්චිමගිරියෙන් දක්ෂිණස්තයෙන් වාමස්තයෙන් රන්වන් රස් නැගී අසුරියන් තැන් ගනී, මතු කෙශාන්තයෙහි පටන් සියලු කෙශාවර්තයන්ගෙන් මොණරගෙල පැහැති රස් නැගී අභස්මතලෙහි අසුරියන් තැන් ගනී, යට පාදතලයෙන් පඬවන් රස් නැගී බොල්පොළොව අසුරියන් තැන් ගනී, වෙසේ භාන්පසින් අසුරියන් පමණ තැන් සවනක් බුදුරස්හු දිලෙමින් ලෙලෙමින් දිවෙත්. සියලු දික්හු රන්සපුමල් විසුරුවන කලක් මෙන් රන්කලසින් නික්මුණු රන්රසධාරා ඉසින කලක් මෙන් විදහාලූ රන්පිළියෙන් පිරිකෙවකල, කලක් මෙන් වෙරම්බවාතයෙන් නහන ලද කැල කිණිහිරි ඵල්රොන් ගැවැසුණු කලක් මෙන් දිලියෙන්. භාග්‍යවතුන් වහන්සේ ගේ ද අසු අනුචාසකයන් වංශමුභාසෙන් දෙතිස් වරපුරුෂලක්ෂණයෙන් සමුප්වලිත ටු

අනුබ්‍යඤ්ඤානුබ්‍යාමපපහාආත්තිංසවිරලකඤ්ඤාසමුප්පලං සරීරං සමුග්ගත-
තාරකං විශ ගගනතලං විකසිතමිව පද්මවනං සබ්බඵාලිපුලලො විශ
යොජනසනිකො පාරිව්ජනනකො පටිපාටියා රූපිතානං ආත්තිංසවිඤ්ඤානං
ආත්තිංසසුරියානං ආත්තිංසචක්කවත්තනං ආත්තිංසදෙවරජානං
ආත්තිංසමහාමුග්ගාණං [සිරියා සිරිං අභිභවමානං විශ විරෙවති
පරිවාරෙකා නිසිතභික්ඛුපි සබ්බව අපටිච්ඡා සනතුට්ඨා පටිවිත්තා
අසංසට්ඨා ආරභිවිරියා වත්තාඤ්ඤා වචනකම්මා වොදකා පාපගර්හිනො
සිලසම්පන්නා සමාධිසම්පන්නා -පෙ-] (සමතිනිසුත්තවණ්ණනා.)*

නිබ්බුතො අමෙඛසා නන්ති නිබ්බුති. (P)

10. වෙච්චනොති¹: දදතො පුඤ්ඤං පටිබ්බති, අනුමොදනොපි
පුඤ්ඤං පටිබ්බති. විතතස්ස සමාදහතොපි වෙය්‍යාවච්චකිරියායපි පුඤ්ඤං
පටිබ්බතිති.

11. පඤ්ඤානනාති: 'දදතො පුඤ්ඤං පටිබ්බති'ති අලොභස්ස
පටිතිස්සයඝාතපඤ්ඤානනියා පඤ්ඤානනං. 'සංයමනො වේරං න වියති'ති
අද්දෙසස්ස පටිතිස්සයඝාතපඤ්ඤානනියා පඤ්ඤානනං. කුසලො ච ජහාති
පාපක'නාති අමොහස්ස පටිතිස්සයඝාතපඤ්ඤානනියා පඤ්ඤානනං.

12. ඕතරණොති: පඤ්චසු ඉන්ද්‍රියෙසු දදතො පුඤ්ඤං පටිබ්බති.
සංයමනො වේරං න වියති, සංයමෙන සිලකකිකො ඕතිණ්ණො, ඡසු
ඉන්ද්‍රියෙසු සංවරො, අසං සමාධිකකිකො. යං කුසලො ච ජහාති
පාපකං අසං පඤ්ඤාකකිකො. රුගද්දෙසමොහකකියා ස නිබ්බුතොති
විමුක්තකකිකො. ඛාතුසු ඛම්මඛාතු, ආයතනෙසු මනායතනං.

13. සොධිතොති: සෙනාරමෙහන ඉදං සුත්තං දෙසිතං, සො
ආරමෙහා සුඥො.

14. අභිට්ඨානොති: දනනාති එකත්තනාය² පඤ්ඤානනං. වාගො
පරිච්චාගො ඛම්මදුතං ආමිසදුතං අට්ඨ දනානි විත්තරෙත කාඨබ්බානි,
අසං වෙමත්තනා. න ඉ දදතො එකත්තපඤ්ඤානනියා පඤ්ඤානනං
ඛනාති අනවච්ඡනාති³ පඤ්ඤානනියා පඤ්ඤානනං. 'රුගද්දෙසමොහකකියා
ස නිබ්බුතොති රෙඛ'විරියපඤ්ඤානනියා පඤ්ඤානනා.

15. පරික්ඛාඤ්ඤාති: දනස්ස පාමොජ්ජං පට්ඨයො, අලොභො
හෙතු. සංයමනො යොතිසොමනසිකාරො හෙතු, පරිච්චාගො පට්ඨයො.
'කුසලො ච ජහාති පාපක'නාති යථාභූතදස්සනං පට්ඨයො, ඤාණ-
පටිලාභො⁴ හෙතු. 'රුගද්දෙසමොහකකියා ස නිබ්බුතොති' පරතො ඉ
සොසො අජ්ඣත්තං ඉ යොතිසො මනසිකාඤ්ඤා ඛම්මො ඉ හෙතු ඉ
පට්ඨයො ඉ.

* සංතිනි සුත්තවණ්ණනාපාඨො'යං පරිවත්තනභාරසම්පාතට්ඨානෙ
කිමත්තමාඤ්ඤාපිතොති න ඤායතෙ.

1. වෙච්චනනාති - මජ්ඣං.

2. එකත්තනාය - PTS.

3. අනවච්ඡනාති - PTS.

4. යොධි - PTS.

5. ඤාණපටිලාභො - මජ්ඣං.

ගරීරය සමුද්ගත තාරකා දැති ආකාශලය මෙයින් විකසිත වූ පිණුම්පනයක් පෙයින් පුල සිට අහ දකවා පිපුණු සියක්යොදුන් පරසතුරුක පෙයින් පිළිවෙලින් නබා ලද දෙතිස් වන්දකෙනකුන්ගේ දෙතිස් පුයාචකෙනකුන්ගේ දෙතිස් සක්විතිකෙනකුන්ගේ දෙතිස් දිව්‍යරාජකෙනකුන්ගේ දෙතිස් මහාබ්‍රහ්මකෙනකුන්ගේ සොහොටි තවත් වහන්සෙගේ යොහාපයන් අභිභවනය කරන කලක් මෙන් බබළා, පිරිවරා වැඩහුන් වහන්ද ද සියල්ලෝ මැ අල්පෙප්ප් චූවාහු යන්තුස්ව චූවාහු ප්‍රවිචිත්ත චූවාහු (කුලයා කෙරෙහි ගණනා කෙරෙහි) අසංසාද්ව චූවාහු ආරම්බවිසා චූවාහු වක්කා චූවාහු වචනක්ප්ව චූවාහු ආදාන චූවාහු පාපගර්භි චූවාහු නිලසප්පන සටාසප්පන චූවාහු මෙහි . . . යැයි සූත්‍රවර්ණනා යි.

10. 'මෙව්වන' යනු : 'දදොන පුඤ්ඤ පට්ඨස්ති' අනුපාදන් වන්නහුට ද පින් වැටෙයි, සිත පිහිටුවන්නහුට ද චතාවත් කිරීමෙනුද පින් වැටේ යයි.

11. 'පඤ්ඤාති' යනු : 'දදොන පුඤ්ඤ පට්ඨස්ති' යනු අපලාභයට විරුද්ධ නිශ්‍රයසාත ප්‍රඤ්ඤාතිපයන් පනවන ලද, 'සංයමනො පටිරං හ වියති' යනු අපද්‍රව්‍යයට විරුද්ධ හෙතුසාතප්‍රඤ්ඤාතිපයන් පනවන ලද, 'කුසලො ජ ජහාති පාපකං' යනු අපමානයට විරුද්ධ හෙතෙත්වේ විසාතප්‍රඤ්ඤාතිපයන් පනවන ලදී.

12. 'ඕනරණ' යනු : පඤ්ඤාතිපයන් කෙරෙහි පදන්තහුට පින් වැටෙයි, සංයමයන් මෙවරය මනා මතරයි. සංයමයෙන් ගිලස්කන්ධය අවනිවිණ යැ. (වක්පුරාදි) පඤ්ඤාතිපයන් සංවරය මෙහි, මම සංයමිකතාය යැ, දක්මි චූපස් පච දුරලයි යන යමක දැද්ද මම ප්‍රඤ්ඤාතිපය යැ, 'රාගද්වේශමානක්ඛයා ස නිබ්බුතො' යනු විමුක්තිස්ථානට යැ, ධාතුන් කෙරෙහි ධර්මධාතු යැ, ආයතනයන් කෙරෙහි මනායතන යි.

13. 'සොධන' යනු : යම් ආරම්භයෙකින් මෙ සූත්‍රය පදසත ලද ද, ඒ ආරම්භය ශුද්ධ යි.

14. 'අධිවයාන' යනු : 'දන' යනු පක්කතතායෙන් පනවන ලද, පාග පරිපච්ඡාග ධම්මදන ආරියදන යැ, අට්ඨාද්දරුප් දනපයාට විගත කළෙන්නාහු යැ, මම් මෙවිත්තනා යි. 'දදොන' යනු වක්තිවප්‍රඤ්ඤාතිපයන් පනා ද පනවන ලද, තනිතිය දනවදාප්‍රඤ්ඤාතිපයන් පනවන ලද, 'රාගද්වේශමානක්ඛයා ස නිබ්බුතො' යනු මොඩ (?) විවිධපඤ්ඤාතිපයන් පනවන ලද්දු යි.

15. 'පරික්ඛාර' යනු : දනයට ප්‍රාමොද්‍යය ප්‍රත්‍යා යැ, අපලාභය මහතු යි. සංයමයට යොනිසොමනසිකාරය හෙතු යැ, පරිත්‍යාගය ප්‍රත්‍යායයි, 'කුසලො ච ජහාති පාපකං' යනු යථාභූතඥාදර්ශනය ප්‍රත්‍යා යැ, ඥාප්‍රතිලාභය මහතු' යි. 'රාගද්වේශමානක්ඛයා ස නිබ්බුතො' යනු පරතොසොසය ද අධ්‍යාත්මයෙහි යොනිසොමනසිකාරය ද මහතු ද ප්‍රත්‍යාය ද මෙව.

16. සමාරොපනෝති : 'දදතො පුද්දාදං සවසින්නි'ති ගාථා තස්ස සීලමපි වසින්නි, සංගමො'පි වසින්නි. 'සංගමනො චෙරං න වින්නි'ති අක්කොදපි කීලෙසා න වින්නති, ගෙපිස්ස තප්පච්චයා උප්පජ්ජං ආසවා විහාතා, තෙපිස්ස න උප්පජ්ජන්ති. 'රුගදෙසමොභක්ඛයා ස නිබ්බුතො'ති රුගදෙසස්සාපි ඛයා රුගානුසයස්සා'පි ඛයා දෙසස්ස මොභස්සාපි, 'ස නිබ්බුතො'ති තොපාදිසෙසා නිබ්බානධාතු අනුපාදිසෙසාපි. අයං සමාරොපනො.

මෙරස්ස මහානිවමාසනස්ස පෙටකොපදෙසෙ
භාරස්ස සම්පානභූමි සම්පානා.

16. 'සමාරොපන' යනු : 'දදනො පුඤ්ඤ පව්ඨස්නි' යනු ඔහුට සිලය ද වැඩෙයි, සංයමය ද වැඩෙයි. 'සංයමනො වෙරා න වීයනි' යනු අන්‍ය ක්ලෙශයෝ ද නූපදිති, ඒ හෙතෙයින් ඔහුට උපද්ව උපදවන යම් ආයුච කෙනෙකුත් උපදනාහු නම් ඒ ආයුචයෝ ද ඔහුට නූපදිත්. 'රාගදෙසමාහක්ඛයා ස නිබ්බුතො' යනු රාගදෙසයන්ගේ ක්ෂය වීමෙන් ද රාගානුසයාගේ ක්ෂය වීමෙන් ද දෙසයාගේ හා මාහයාගේ ක්ෂය වීමෙන් ද, 'ස නිබ්බුතො' යනු සොපාදියෙසනිබ්බානාමානුව ද අනුපාදියෙසනිබ්බානාමානුව ද වේ. මේ සමාරොපන යි.

මහාකම්මායන ස්මරයන් වහන්සේගේ පෙටකොපදෙසයෙහි හාරසම්පාත භූමිය සමාප්තයි.

8. සුනනවෙහෙවිසං

පුබ්බාකොටි න පඤ්ඤායති අවිජ්ජාය ව භවිතණ්හාය ව. නත් අවිජ්ජානීවරණං නණ්හාසංයෝජනානං සත්තානං පුබ්බාකොටි හ පඤ්ඤායති. නත් යෙ සත්තා නණ්හාසංයෝජනා තෙ අපේක්ඛාසාන-බහුලා මන්දවිපස්සකා යෙ පන උස්සන්තදිට්ඨිකා සත්තා, තෙ විපස්සනා බහුලා. මන්දපේක්ඛාසානා.

1. නත් නණ්හාවරිතා සත්තා සත්තපඤ්ඤායතිවිට්ඨා අනුප්පාද-වයදස්සිතො. තෙ පඤ්චස්ථ බන්ධස්ථ අත්තානං සමනුපස්සනති : “රූපවන්නං වා අත්තානං, අත්තනි වා රූපං, රූපස්මිං වා අත්තාන”නති. එවිං පඤ්චකඛ්ඤා. අපඤ්ඤාති බන්ධති අත්තානං සමනුපස්සනති, නත්¹ උස්සන්තදිට්ඨිකා සත්තා විපස්සමානා බන්ධ උජ්ජං අත්තතො සමනුපස්සනති. තෙ රූපං අත්තතො සමනුපස්සනති. යං රූපං, සො අත්තා, සො අහං, නං රූපං. සො රූපමිනාහං පස්සති, අයං උචෙත්ථවාදි, ඉති පඤ්චත්තං බන්ධානං පරිමාණිනිපාතා සක්කායදිට්ඨියො පඤ්ච උචෙත්ථං භජනති.

තං ජීවං තං සරීරනති, එකමෙකමති බන්ධ නිති පදෙති පච්ඡිමකෙති සස්සතං භජති. අඤ්ඤං ජීවං අඤ්ඤං සරීර’නති. ඉතො බහිඤා තෙ පබ්බජිතා නණ්හාවරිතා කාමස්ථවුලලිකානුයොගමනුයුත්තා විහරනති, තෙන යෙව් නිස්සන්දෙන. දිට්ඨිවරිතා අත්තකිලමථානුයොග-මනුයුත්තා විහරනති, තෙන යෙව දිට්ඨිසුබ්බෙහ එත්තාවතා බාහිරකො පයොගො.

නත් දිට්ඨිවරිතා සත්තා යෙ අරියංගම්මවිනායං³ ඔහරනති, තෙ ධම්මානුසාරිනො භොනති යෙ නණ්හාවරිතා සත්තා අරියං ගම්මවිනායං ඔහරනති, තෙ සද්ධානුසාරිනො භොනති.

නත් යෙ දිට්ඨිවරිතා, තෙ කාමෙස්ථ දෙසදිට්ඨි, න ව යෙ කාමෙස්ථ අනුසයා සමුහතා. තෙ අත්තකිලමථානුයොගමනුයුත්තා විහරනති. තෙහං සත්ථා ධම්මං දෙසති, අපඤ්ඤා වා සාවකො කාමෙති නත් අත්තොති තෙ ව පුබ්බෙයෙව කාමෙති අනත්තිකා, ඉති කාමෙ අපාකසිරෙන පටිඤ්ඤාජනති⁴ තෙ වෙතදිකෙන දුක්ඛෙන අනපේක්ඛා-සිතා. තෙන චූළවති, සුඛා පටිපදා’ති යෙ පන නණ්හාවරිතා සත්තා, තෙ කාමෙස්ථ අපේක්ඛාසිතා, තෙසං සත්ථා වා ධම්මං දෙසෙති, අඤ්ඤාතරො වා භික්ඛු, කාමෙති නත් අත්තො’ති. තෙ පියරූපං දුක්ඛෙන පටිඤ්ඤාජනති⁴ තෙන චූළවති දුක්ඛා පටිපදා’ති. ඉති ඉමෙ සබ්බසත්තා ද්දිස්ස පටිපදස්ස සමොසරණං ගව්ඨනති දුක්ඛායං ව සුඛායං ව.

---

1. නස්ස - මජ්ඣං, PTS.   3 අරියංගම්මවිනායං - මජ්ඣං, PTS.
2. යෙ ව - මජ්ඣං, PTS.   4. නිස්සංජ්ජනති - මජ්ඣං, PTS.

8. සූත්‍ර විග්‍රහය

අවදානාවෙන් ද හවනාස්තාවෙන් ද පූර්විකාවන්ගෙන් ද හැරෙයි. එහි අවිද්‍යාන්තරණ ඇති තෘෂ්ණාසංයෝජන ඇති සන්ධිකර්මයෙන් පූර්විකාවන්ගෙන් ද හැරෙයි, එහි යම් සන්ධිකර්මයක් තෘෂ්ණාසංයෝජන ඇත්තාහු ද ඔහු ගැලිසිවීම ඔහුට කොට ඇත්තාහු මද වූ විදර්ශනා ඇත්තාහු යැ. යළි උත්සන්න වූ දෘෂ්ටි ඇති යම් සන්ධිකර්මයක් ඇද්ද ඔහු විදර්ශනා ඔහුට කොට ඇත්තාහු අල්ප වූ ගැලිසිවීම ඇත්තාහු වෙත්.

1. එහි තෘෂ්ණාවර්ත ඇති සන්ධිකර්මයෙහි බැසගන්නාහු උත්පාදවශය නො දක්නාහු වෙති, ඔහු පඤ්චස්කන්ධයෙහි ආත්මය ඇතැයි දකිති, ආත්මය රූපවත් යයි හෝ, ආත්මයෙහි රූපය ඇතැයි හෝ, රූපයෙහි ආත්මය ඇතැයි හෝ යි. ඔට්ටස් පඤ්චස්කන්ධයෝ (කියැයුත්තාහ.) අනායස්කන්ධයන්ගෙන් ආත්මය දකිත්. එහි උත්සන්න වූ දෘෂ්ටි ඇති සන්ධිකර්මයට විධිමත්වනු සිතාත්මයන් සාප්ත ආත්මවශයෙන් දකිත්. ඔහු රූපය ආත්ම විසින් දකිත්. 'යම් රූපයක් ඇද්ද හෝ ආත්මය යැ, යටෙන් මිනි වෙමි ද ඒ රූපය යැ, තෙතෙම රූපයාගේ විනාශය දකි. මේ උච්ඡේදවාදි යැ. ඔට්ටස් පඤ්චස්කන්ධයන්ගේ ප්‍රථමාහි ජිවානයෙන් සත්කාරදෘෂ්ටිව පස්සෙන්නක් උච්ඡේදය හභනය කෙරෙත්.

එය චිත්තය යැ එය ගම්බදයැ' යි එක එක් ස්කන්ධයෙහි පත්විට වූ තුන් පදයෙන් ශාස්වතය හභනය කෙරෙයි. ජීවය අනෙකෙක ගම්බද අනෙකෙකැයි. මේ ශාස්වතයෙන් බැහැර වූ ඒ පැවිද්දෝ තෘෂ්ණාවර්ත ඇත්තාහු ඒ හෙතෙයෙන් ම කාමසුඛලිකානුයෝගයෙහි යෙදී වෙසෙත්. දෘෂ්ටිවර්ත ඇත්තාහු ඒ දෘෂ්ටිසුඛයෙන් ම අත්තනිලිථානුයෝගයෙහි යෙදුණාහු වාසය කෙරෙත්. මෙතෙකින් බාහිර වූ ප්‍රයෝගය වේ.

එහි යම් දෘෂ්ටිවර්ත ඇති සන්ධිකර්මයක් ආයුධ්‍යවිචනයට බැසගනිත් ද ඔහු ධම්මානුසාරී වෙති, යම් තෘෂ්ණාවර්ත ඇති සන්ධිකර්මයක් ආයුධ්‍යවිචනයට බැසගනිත් ද ඔහු සද්ධානුසාරී වෙත්.

එහි යම් දිට්ඨිවර්ත සන්ධිකර්මයක් ඇද්ද ඔහු කාමයන්හි දෙය දක්නාහු යැ. යම් කාමයක් කාමයන්හි අනුගම නො ද නසනලද්දහු ද ඔහු අත්තනිලිථානුයෝගයෙහි යෙදී වෙසෙති. ඔවුන්ට ශාස්තෘන් වහන්සේ හෝ අනාය ග්‍රාමකයෙක් හෝ 'කාමයන්ගෙන් අර්ථයක් නැතැ' යි දහම් දෙයකි, ඔහුද පෙර මැ කාමයන් තොරිසි වූවාහු යැ. එහෙයින් නිදුකින් කාමයන් දුරු කෙරෙති, ඔහු භවෙතසික දුකින් නො මඬනාලද්දහු යැ. එහෙයින් 'පුබා පටිපද' යි කියනු ලැබේ. වැලි යම් තණ්හාවර්ත සන්ධි කෙතෙක් ඇද්ද ඔහු කාමයන්හි බැසගන්නාහු යැ, ඔවුන්ට ශාස්තෘන් වහන්සේ හෝ අන් පැවිදිකෙතෙක් හෝ 'කාමයන්ගෙන් අර්ථ නැතැ' යි දහම් දෙයකි. ඔහු ප්‍රියස්වභාව වස්තුව දුකයේ දුරලති, එයින් 'දුක්ඛා පටිපද' යි කියනු ලැබේ. මෙසේ මෙ සියලු සන්ධිකර්මයන් දුක් වූ සුඛ වූ දෙවැදෑරුම් ප්‍රතිපදවන්හි සමෝසරණයට යෙත්.

තත්ථ සෙ දිට්ඨිචරිතා සත්තා, තෙ ද්විධා : මුදිඤ්ඤා ච තික්ඛිඤ්ඤා ච. තත්ථ සෙ දිට්ඨිචරිතා සත්තා තික්ඛිඤ්ඤා සුඛෙන පටිනිසංස්සන්ති. ඛිපං ච අභිසමෙන්නති, තෙන වුච්චති ඛිපාභිඤ්ඤා සුඛා පටිපදා'ති, තත්ථ සෙ දිට්ඨිචරිතා සත්තා මුදිඤ්ඤා පථමං තික්ඛිඤ්ඤං උපාදාය දකුඤ්ඤා අභිසමෙන්නති, තෙ සුඛෙන පටිනිසංස්සන්ති, දකුං ච අභිසමෙන්නති. තෙන වුච්චති සුඛා පටිපදා දකුඤ්ඤා'ති. තත්ථ තණ්හාවරිතා සත්තා ද්විධා : තික්ඛිඤ්ඤා ච මුදිඤ්ඤා ච. තත්ථ සෙ තණ්හාවරිතා සත්තා තික්ඛිඤ්ඤා දුක්ඛෙන පටිනිසංස්සන්ති, ඛිපං ච අභිසමෙන්නති. තෙන වුච්චති. දුක්ඛා පටිපදා ඛිපාභිඤ්ඤා'ති. තත්ථ සෙ තණ්හාවරිතා සත්තා මුදිඤ්ඤා පථමං තික්ඛිඤ්ඤං උපාදාය දකුඤ්ඤා අභිසමෙන්නති, තෙ දුක්ඛෙන පටිනිසංස්සන්ති, දකුං ච අභිසමෙන්නති, තෙන වුච්චති : දුක්ඛා පටිපදා දකුඤ්ඤා'ති. ඉමා චතස්සො පටිපදාසො අපඤ්චමා අප්ථායා සෙ හි කෙව්' නිබ්බූතා නිබ්බාධිස්සන්ති ච, ඉමාහි චතුභි පටිපදාහි අතඤ්ඤාති. අයං පටිපදාචතුකෙකත කිලෙස නිද්දිසති. යා චතුකකමයෙන අරියධමෙමසු නිද්දිසිතබ්බා.

අයං වුච්චති සීහමිකාසිලිතො නාම නයො.

2. තත්ත්වෙ චත්තාරො අභාරා, චත්තාරො විපල්ලාසො, උපාදානා, යොගා, ගන්තා, අභවා, ඔසා, සල්ලා, විඤ්ඤාණධර්මිනියො, අගතිගමනා'ති. එවං ඉමානි සබ්බානි දස පදානි. අයං සුත්තස්ස සංසද්දනා.

චත්තාරො අභාරා : තත්ථ යො ච කබලිකාරො¹ අභාරො යො ච එසො අභාරො, ඉමෙ තණ්හාවරිතෙන පභාතබ්බා, තත්ථ යො ච මහනාසකෙච්ඡාතනාභාරො යො ච විඤ්ඤාණාභාරො, ඉමෙ දිට්ඨිචරිතෙන පභාතබ්බා.

පථමො අභාරො පථමො විපල්ලාසො, දුතියො අභාරො දුතියො විපල්ලාසො, තතියො අභාරො තතියො විපල්ලාසො, චතුත්තො අභාරො චතුත්තො විපල්ලාසො. ඉමෙ චත්තාරො විපල්ලාසො අපඤ්චමා අප්ථායා. ඉදං ච පමාණ චත්තාරො අභාරා.

තත්ථ පථමෙ විපල්ලාසෙ සීතො කාමෙ උපාදියති, ඉදං කාමුපාදනං. දුතියෙ විපල්ලාසෙ සීතො අනාගතං ගවං උපාදියති, ඉදං සීලබ්බතූපාදනං. තතියෙ විපල්ලාසෙ සීතො විපරිතං² දිට්ඨිං³ උපාදියති, ඉදං දිට්ඨිපාදනං. චතුත්තෙ විපල්ලාසෙ සීතො බ්බෙකි අත්තතො උපාදියති, ඉදං අත්තවාදුපාදනං.

තත්ථ කාමුපාදනෙ සීතො කාමෙ අභිජ්ඣායති ගන්තී, අයං අභිජ්ඣාකායගන්තො. සීලබ්බතූපාදනෙ සීතො බ්බාපාදං ගන්තී, අයං බ්බාපාදකායගන්තො. දිට්ඨිපාදනෙ සීතො පරාමාසං ගන්තී, අයං පරාමාසකායගන්තො. අත්තවාදුපාදනෙ සීතො පපඤ්චනො ගන්තී, අයං ඉදංගච්චාහිනිවෙතො කායගන්තො.

1. යෙහි කෙහිව - PTS.

2. කබලිකාරො - මජ්ඣං, PTS.

3. විපරිතො - මජ්ඣං, PTS.

4. දිට්ඨි - PTS.

එහි යම් දිවයිවර්ත සත්වකෙනෙක් වෙද්ද ඔහු මුදිත්ථිය ද කික්ඛිත්ථිය දැයි දෙපරිදි වෙති. එහි යම් කික්ඛිත්ථිය වූ දිවයිවර්ත සත්වකෙනෙක් සුවසේ කාමයන් දුරුලත් ද වහා අභිසමය කෙරෙත් ද එයින් 'බිජ්ජාභිඤ්ඤා සුඛා පටිපදා' යි කියනු ලැබේ. එහි යම් මුදිත්ථිය වූ දිවයිවර්ත සත්වකෙනෙක් වෙත් ද පළමු කික්ඛිත්ථියයා ගෙන ඉතා ලැයිවැ අභිසමය කෙරෙත් ද, ඔහු සුවසේ කාමයන් දුරුලත්, ලැයිවැ අභිසමය කෙරෙත්. එයින් 'සුඛා පටිපදා දන්ධාභිඤ්ඤා' යි කියනු ලැබෙත්. එහි තණ්හාවර්ත සත්වයෝ කික්ඛිත්ථිය ද මුදිත්ථිය දැයි දෙපරිදි වෙති. එහි යම් කික්ඛිත්ථිය වූ තණ්හාවර්ත සත්වකෙනෙක් දුකසේ කාමයන් දුරුලත් ද වහා අභිසමය කෙරෙත් ද එයින් 'දුක්ඛා පටිපදා බිජ්ජාභිඤ්ඤා' යි කියනු ලැබෙත්. එහි යම් මුදිත්ථිය වූ තණ්හාවර්ත සත්වකෙනෙක් වෙත් ද පළමු කික්ඛිත්ථියයා ගෙන ඉතා ලැයිවැ අවබෝධ කෙරෙත් ද ඔහු දුකසේ කාමයන් දුරුලත් ලැයිවැ අභිසමය කෙරෙත්. එයින් 'දුක්ඛා පටිපදා දන්ධාභිඤ්ඤා' යි කියනු ලැබේ. මේ සතර ප්‍රතිපදා වෙති, පයක් ටහාවෙති, සයක් නොවෙත්. යම්කෙනෙක් නිවියාහු හෝ නිවේන්තාහු හෝ වෙත් ද මේ සතර ප්‍රතිපදායෙහි, අනෙකකින් නොවෙත්. යම් ප්‍රතිපදාවක් චතුෂ්කමාර්ගයෙන් ආයුධ්වර්තයන්හි දක්වියයුත්තී ද, මෙය ප්‍රතිපදාචතුෂ්කයෙන් ක්ලෙශයන් දක්වයි.

මේ සිහවික්කිළිතනය නමැයි කියනුලැබේ.

2. එහි මේ සතර ආහාරයෝ යැ සතර විපල්ලාසයෝ යැ උපාදානායෝ යැ යොගයෝ ගන්ථයෝ යැ ආසවයෝ යැ ඔසයෝ යැ සල්ලයෝ යැ විඤ්ඤාණවිසිතිහු යැ (සතර) අගනිගමනයෝ යි වටසේ මේ සියලු දසපදයෝ වෙත්. මේ සූත්‍රයාගේ සංසන්දනා යි.

සතර ආහාරයෝ වෙති : එහි යම් කබලිංකාරාහාරයෙකුත් යම් එස්සාහාරයෙකුත් වෙත් ද මොහු තණ්හාවර්තයා විසින් ප්‍රභානවාය යැ, එහි යම් මනොසංඤ්චිතනාහාරයෙකුත් යම් විඤ්ඤාණාහාරයෙකුත් වෙත් ද මොහු දිවයිවර්තයා විසින් ප්‍රභානවාය යි.

ප්‍රථම ආහාරය ප්‍රථම විපල්ලාස යැ, දෙවැනි ආහාරය දෙවැනි විපල්ලාස යැ, තෙවැනි ආහාරය තෙවැනි විපල්ලාසය යැ, සතරවැනි ආහාරය සතරවැනි විපල්ලාස යි. මේ සතර විපල්ලාසයෝ යැ, පස්වැන්නක් නැත, සවැන්නක් නැතී. මේ ද සතර ආහාරයෝ ප්‍රමාණ කොට ඇත්තාහ.

එහි ප්‍රථම විපල්ලාසයෙහි සිව්වේ කාමයන් දැඩිව ගනී. මේ කාමුපාදන යැ, දෙවැනි විපල්ලාසයෙහි සිව්වේ අනාගත භවය දැඩිව ගනී, මේ සීලබ්බතුපාදන යැ, තෙවැනි විපල්ලාසයෙහි සිව්වේ විපරිත දෘෂ්ටිය දැඩිවගනී, මේ දිවස්සාදන යැ. සතර වැනි විපල්ලාසයෙහි සිව්වේ ස්කන්ධයන් ආත්මවශයෙන් දැඩිව ගනී, මේ අත්තවාදුපාදන යි.

එහි කාමුපාදනයෙහි සිව්වේ වස්තුකාම ක්ලෙශකාමයන් අභිධ්‍යා කෙරෙයි, (නාමකය හා) ග්‍රන්ථනය කෙරෙයි. මේ අභිධ්‍යාකායග්‍රන්ථ යැ, සීලබ්බතුපාදනයෙහි සිව්වේ ව්‍යාපාදය ග්‍රන්ථනය කෙරෙයි, මේ ව්‍යාපාදකායග්‍රන්ථ යැ, දිවස්සාදනයෙහි සිව්වේ දෘෂ්ටි පරාමර්ශය ග්‍රන්ථනය කෙරෙයි, මේ පරාමාසකායග්‍රන්ථ යැ, ආත්මවාදුපාදනයෙහි සිව්වේ අනුප්‍රබන්ධ වශයෙන් සසර සිටුනේ (නාමකය) ග්‍රන්ථනය කෙරෙයි. මේ ඉදංසත්‍යාහිනිවෙසකායග්‍රන්ථ යි.

තසං ගනපිතා, කිලෙසා, අංගවනාති, කිසුඤ්ඤා පන වුච්චති විපජ්ජිතාරො, යෙ විපජ්ජිතාරො¹ තෙ අනුසයා. තත්ථ අනිඤ්ඤාකායං ගනේන කාමාසවො, බ්‍යාපාදකායගනේන භවාසවො, පරාමාසකායං ගනේන දිට්ඨාසවො, ඉදංසම්මාභිනිවේසකායගනේන අවිජ්ජාසවො.

තෙ චතතාරො අංගවා වෙජුලුභාවං ගතා ඔසා හොනති, තෙන වුච්චනති². ඔසා'ති. තත්ථ කාමාසවො කාමොසො, භවාසවො භවොසො, අවිජ්ජාසවො අවිජ්ජොසො, දිට්ඨාසවො දිට්ඨොසො.

තෙ චතතාරො ඔසා අංගයමනුපවිට්ඨා අනුසයසහගතා වුච්චනති 'සලා'ති හදගමාහව්ව තිට්ඨන්තා තත්ථ කාමොසො රාගසලං, භවොසො දොසසලං, අවිජ්ජොසො මොහසලං, දිට්ඨොසො දිට්ඨිසලං.

ඉමෙහි චතුහි සලෙහි පරිඥාදිත්තං විඤ්ඤාණං චතුසු ධමමසු තිට්ඨති, රූපෙ වෙදනාය සඤ්ඤාය සංඛාරෙසු ඉමා චතස්සො විඤ්ඤාණධර්මිනියො. තත්ථ රාගසලෙත නන්දපඨෙවනං රූපුපගං විඤ්ඤාණං තිට්ඨති. දොසසලෙත වෙදනුපගං, මොහසලෙත සඤ්ඤාපගං, දිට්ඨිසලෙත නන්දපඨෙවනං සංඛාරූපගං විඤ්ඤාණං තිට්ඨති.

චතුහි, විඤ්ඤාණධර්මිනිහි චතුඤ්චිට්ඨං අගතීං ගච්ඡන්ති: ජන්ද දෙසා හයා මොහා. රුහෙන ජන්ද අගතීං ගච්ඡන්ති, දෙසෙන දෙසා අගතීං ගච්ඡති, මොහෙන මොහා අගතීං ගච්ඡති, දිට්ඨියා හයා අගතීං ගච්ඡති ඉති ඉදං ච කම්මං ඉමෙ ච කිලෙසා, අයං සංසාරස්ස හෙතු.

තත්ථිමා චතස්සො දිසා: කබලිකාරො³ අංභාරො, 'අසුභෙ සුභ'නති විපලාසො, කාමුපාදනං, කාමයොගො, අනිඤ්ඤාකායගනේ, කාමාසවො, කාමොසො, රාගසලං රූපුපගා විඤ්ඤාණධර්මිහි, ජන්ද අගතිගමනං. අයං පඨමා දිසා.

ඵස්සො අංභාරො, 'දුක්ඛෙ සුඛ'නති විපලාසො, සීලබ්බතුපාදනං, භවයොගො, බ්‍යාපාදෙ කායගනේ, භවාසවො, භවොසො, දොසසලං, වෙදනුපගා විඤ්ඤාණධර්මිහි, දෙසා අගතිගමනං, අයං දුතියා දිසා.

මනොසඤ්චතනාභාරො, 'අනන්තති අනතා'ති විපලාසො, දිට්ඨිපාදනං, දිට්ඨිතොගො, පරාමාසකායගනේ, දිට්ඨාසවො, දිට්ඨොසො, දිට්ඨිසලං, සඤ්ඤාපගා විඤ්ඤාණධර්මිහි, හයා අගතිගමනං. අයං තතියා දිසා.

විඤ්ඤාණභාරො, 'අනිච්චෙ නිච්ච'නති විපලාසො, අනත්වාදුපාදනං, අවිජ්ජායොගො, ඉදංසම්මාභිනිවේසො කායගනේ, අවිජ්ජාසවො, අවිජ්ජොසො, මොහසලං, සංඛාරූපගා විඤ්ඤාණධර්මිහි, මොහා අගතිගමනං අයං චතුස්ථි දිසා. ඉති ඉමෙසං දසන්තං සුත්තානං පඨමෙන පදෙන පඨමාය දිසාය අංගොක්ඛනං, අයං වුච්චති දිසාලොක්ඛනා.

1. යො විපජ්ජිතාරො - PTS,

2. වුච්චති - මජ්ඣ.

3. කබලිකාරො - මජ්ඣං, PTS.

ඔහුට ග්‍රන්ථිත වූ ක්වලතාවයේ ආප්‍රමාණවශයෙන් පවතින. (කිඤ්චි පන 1) විප්‍රතිසාර යයි කියනු ලැබේ. යම් විප්‍රතිසාරකෙතෙක් වෙන් ද ඔහු අනුසය වෙති. එහි අභිධ්‍යානය ග්‍රන්ථයෙන් කාමාසුවය වෙයි. ව්‍යාපාදකායග්‍රන්ථයෙන් භවාසුවය වෙයි. පරාධ්‍යානය ග්‍රන්ථයෙන් දෘෂ්ටි - ආප්‍රමය වෙයි. ඉදංසන්‍යාභිනිවේසකායග්‍රන්ථයෙන් අවිද්‍යාසුවය වේ.

ඒ සතර ආප්‍රමයෝ විප්‍රලබ්ධිට ගිණනු ධ්‍යායෝ වෙති : එයින් ' ඔසංයෝ ' යයි කියනු ලැබෙත්. එහි කාමාසවය කාමොස යැ, භවාසවය භවොස යැ, අවිජ්ජාසවය අවිද්‍යාස යැ, දිව්‍යාසවය දෘෂ්ටි - ඔස යි.

ඒ සතර ඔසංයෝ ආයසව පැවිණියාහු අනුසන්තන වූවාහු ඔළුහි ගැටී සිටුනාහු ඔලායෝ යයි කියනු ලැබෙත්. එහි කාමොසය රාගඔලා යැ, භවොසය දොසඔලා යැ, අවිද්‍යාසය මොහඔලා යැ, දෘෂ්ටි - ඔසය දෘෂ්ටිඔලා යි.

එම සතර ඔලායන්නෙහි පැහැගන්නාලද විඤ්ඤාය රූප වේදනා සංකල්පා සංඛාර යන සතර ධර්මයන්හි සිටින. මොහු සතර විඤ්ඤාණවධිතිහු යි. එහි රාගඔලායෙන් තන්දි සංඛාරාන තාප්පායෙන් තෙත්කළ රූපයට පමුණුවන විඤ්ඤාය සිටී. දොසඔලායෙන් වච්ඡාපට වූ ද, මොහඔලායෙන් සංකල්පපට වූ ද, දෘෂ්ටිඔලායෙන් තාප්පායෙන් තෙත් කළ සංඛාරූපට වූ විඤ්ඤාය සිටී.

සතර විඤ්ඤායෙහිත් තෙතු මකාට ඡන්දයෙන් දොසයෙන් හයන මොහයෙන් එකුර්ව්‍ය අග්‍රතියට යෙති, වාගය තෙතු මකාට ඡන්දයෙන් අග්‍රතියට යෙයි, දොස තෙතු මකාට ද්වේෂයෙන් අග්‍රතියට යෙයි, මොහය තෙතු මකාට මොහයෙන් අග්‍රතියට යෙයි, දෘෂ්ටිය තෙතු මකාට හයින් අග්‍රතියට යෙයි. මෙසේ මේ කර්මය ද මේ කල්ලෙගයෝ ද වෙත්. මේ සංසාරයට තෙතු යි.

එහි මට සතර දිසාවෝ යැ : කඛ්ඛි-කාරාගාර යැ අශ්‍රහයෙහි ශ්‍රව යැ යන විපල්ලාස යැ කාමප්‍රාදන යැ කාමයොග යැ අභිධ්‍යානායග්‍රන්ථ යැ කාමාසව යැ කාමොස යැ රාග යල්ල යැ රූපුප්‍රවිඤ්ඤාණවධිති යැ ඡන්දයෙන් අග්‍රතියට යැ. මේ පළමුවන දිසාව යැ.

එස්සාහාර යැ දුකෙහි සුව යැ යන විපල්ලාස යැ සීලබ්බකුපාදන යැ භවයොග යැ ව්‍යාපාදකායග්‍රන්ථ යැ භවාසව යැ භවධ්‍ය යැ දොසසල්ල යැ වච්ඡාප්‍රවිඤ්ඤාණවධිති යැ දොසයෙන් අග්‍රතියට යැ. මේ දෙවැනි දිසාව යැ.

මංතාසංකල්පෙනනාහාර යැ අනාත්මයෙහි ආත්ම යැ යන විපල්ලාස යැ දිව්‍ය-ලපාදන යැ දිව්‍යියොග යැ පරාධ්‍යානායග්‍රන්ථ යැ දිව්‍යාසව යැ දිව්‍යී - ඔස යැ දිව්‍යියල්ල යැ සංකල්පපව විඤ්ඤාණවධිති යැ හයින් අග්‍රතියට යැ. මේ තෙවැනි දිසාව යැ.

විඤ්ඤාණාහාර යැ අනිත්‍යයෙහි නිත්‍ය යැ යන විපල්ලාස යැ අත්තවාදපාදන යැ අවිජ්ජා යොග යැ ඉදංසව්වාභිනිවේස කායග්‍රන්ථ යැ අවිජ්ජාසව යැ අවිජ්ජා - ඔස යැ මොහ යල්ල යැ සංඛාරූපව විඤ්ඤාණවධිති යැ මොහයෙන් අග්‍රතියට යැ. මේ සතරවැනි දිසාව යි. මෙසේ මේ දස සූත්‍රයන්ගේ පළමුවන පදයෙන් ප්‍රථම දිශාව බැලීම වේ. මේ දිසාලෝකනා යි කියනු ලැබේ.

චතුර්ති විපල්ලාසෙති අකුසල්පකෙති දිසාවිලෝකනා කිලෙසං සංයොජේත්වා අයං අකුසල්පකෙති දිසාවිලෝකනාය භූමි.

පඤ්චනනං දසනනං¹ සුත්තනානං යාති පරමානි පදානි ඉමෙසං ඛම්මානං කො අන්තො, එකො අන්තො, බ්‍යාඤ්ඤානමෙව නානං. එවං දුතියා, එවං තතියා, එවං චතුසී. අයං පරමා සංසන්දනා. ඉමිනා පෙය්‍යාලෙන සබ්බෙ කිලෙසා චතුසු පදෙසු පනතිපිතබ්බා.

තතො කුසල්පකෙති චතසො, පටිපදා, චතතාරි ක්‍රියානානි, චතතාරො සතිපට්ඨානා චතතාරො විහාරා : දිබ්බො බ්‍රහ්මා අරියො ආනෙකඤ්ජා, චතතාරො සම්මප්පධානා, චතතාරො අච්ඡරියො අබ්බුතධම්මො, චතතාරො අඛිට්ඨානා, චතතාරො සමාධියො : ඡන්දසමාඛි විරියසමාඛි විතතසමාඛි විමංසාසමාඛි, චතතාරො ඛම්මා සුඛභාගියා නාඤ්ඤානු බොජ්ඣංගා නාඤ්ඤානු තපසා නාඤ්ඤානුජිග්ග සංවරා නාඤ්ඤානු සබ්බන්තියානා චතතාරි අප්පමාණානි.

තත්ථ දුක්ඛා පටිපදා දක්ඛානිඤ්ඤා භාවියමානා බහුලිකරිතමානා පරමං ක්‍රියානං පරිපුරෙති, පරමං ක්‍රියානං පරිපුණ්ණං පරමං සතිපට්ඨානං පරිපුරෙති, පරමං සතිපට්ඨානං පරිපුණ්ණං පරමං විහාරං පරිපුරෙති, පරමො විහාරො පරිපුණ්ණං, පරමං සම්මප්පධානං පරිපුරෙති. පරමං සම්මප්පධානං පරිපුණ්ණං පරමං අච්ඡරියං අබ්බුතං ඛම්මං පරිපුරෙති, පරමො අච්ඡරියො අබ්බුතො ඛම්මො පරිපුණ්ණං පරමං අඛිට්ඨානං පරිපුරෙති.

පරමං අඛිට්ඨානං පරිපුණ්ණං ඡන්දසමාඛි පරිපුරෙති, ඡන්දසමාඛි පරිපුණ්ණං ඉන්ද්‍රියසංවරං පරිපුරෙති. ඉන්ද්‍රියසංවරො පරිපුණ්ණං පරමං මෙත්තාඅප්පමාණං පරිපුරෙති. එවං යාච සබ්බන්තියානො චතුසො අප්පමාණං පරිපුරෙති.

තත්ථ පරමා ච පටිපදා පරමං ච ක්‍රියානං පරමං ච සතිපට්ඨානං පරමො ච විහාරො පරමං ච අප්පමාණං පරමො ච අච්ඡරියො අබ්බුතො ඛම්මො සවාඛිට්ඨානං ච ඡන්දසමාඛි ච ඉන්ද්‍රියසංවරො ච මෙත්තා ච අප්පමාණං, අයං පරමාදිසා.

දුතියා ච පටිපදා² දුතියං ක්‍රියානං දුතියං ච සතිපට්ඨානං දුතියො ච විහාරො දුතියං ච සම්මප්පධානං දුතියො ච අච්ඡරියො අබ්බුතො ඛම්මො වාගාඛිට්ඨානං විතතසමාඛි තපො ච³ කරුණා ච අප්පමාණං, අයං දුතියා දිසා.

තතියා පටිපදා⁴ තතියං ච ක්‍රියානං තතියං ච සතිපට්ඨානං තතියො ච විහාරො තතියං ච සම්මප්පධානං තතියො ච අච්ඡරියො අබ්බුතො ඛම්මො පඤ්ඤාඛිට්ඨානං ච විරියසමාඛි ච බොජ්ඣංගා ච මුද්දිනා ච අප්පමාණං අයං තතියා දිසා.

1. පඤ්චදසනනං - PTS.

2. දුක්ඛා ච පටිපදා ඛිප්පානිඤ්ඤා - මජ්ඣං, PTS.

3. චතතාරො ඉද්ධිපාදා - ම.

4. සුඛා ච පටිපදා දක්ඛානිඤ්ඤා - ම.

සතර විපල්ලාසයන්ගෙන් අකුල පක්ෂයෙහි ක්ලෙශ සංයෝග කොට දිසා විලෝකනය වේ. මේ අකුල පක්ෂයෙහි දිසාවිලෝකනයාගේ භූමි වේ.

පඤ්ච සූත්‍රයන්ගේ ද දස සූත්‍රයන්ගේ ද යම් පළමුවන පදකෙතෙක් වෙත් ද, මේ ධර්මයන් ගේ අර්ථ කවර යැ : අර්ථය එකෙකි, බැඳුණත්ම නානා වෙයි. දෙවන දිසාව ද තෙවන දිසාව ද සතරවන දිසාව ද මෙසේ යි. මේ පළමුවන සංයන්දනා යි. මේ පෙය්‍යාල යෙන් සියලු ක්ලෙශයෝ සතර පදයන්හි බහාලියැසුන්නාහු යි.

ඉක්බිති කුලපක්ෂයෙහි සතර පටිපද යැ සතර ධ්‍යානයෝ යැ සතර සතිපට්ඨානයෝ යැ දිව්‍ය ඉන්ද්‍රිය ආයාසී ආනෙඤ්ජ යන සතර විහරණයෝ යැ සතර සමායක්ප්‍රධානයෝ යැ සතර අවජ්ජිය අබහුත ධර්මයෝ යැ සතර අධිෂ්ඨානයෝ යැ ඡන්දසමාධි විරියසමාධි චිත්ත සමාධි විමංසාසමාධි යන සතර සමාධිහු යැ බොධ්‍යඛගයන්ගෙන් බැහැර තපසින් බැහැර ඉන්ද්‍රියසංවරයෙන් බැහැර සර්වනිස්සජනකයන් බැහැර නො ලැබෙන සතර සුබහාගීය ධර්මයෝ යැ සතර අප්‍රාමාණ්‍යයෝ යි.

එහි දුක්ඛපටිපද ඇති දන්ධාගිඤ්ඤාව වඩනුලබන්ති බහුල කරනුලබන්ති ප්‍රථමධ්‍යානය පරිපූර්ණ කෙරෙයි, ප්‍රථමධ්‍යානය පරිපූර්ණ වූයේ ප්‍රථම සතිපට්ඨානය පුරයි, පළමුවන සතිපට්ඨානය පරිපූර්ණ වූයේ ප්‍රථම විහරණය පුරයි. ප්‍රථම විහරණය පරිපූර්ණ වූයේ ප්‍රථම සමායක්ප්‍රධානය පරිපූර්ණ කෙරෙයි, ප්‍රථම සමායක්ප්‍රධානය පරිපූර්ණ වූයේ ප්‍රථම ආශ්වයාසී අද්භූත ධර්මය පරිපූර්ණ කෙරෙයි, ප්‍රථම ආශ්වයාසී අද්භූතධර්මය පරිපූර්ණ වූයේ ප්‍රථම අධිෂ්ඨානය පුරයි, ප්‍රථම අධිෂ්ඨානය පරිපූර්ණ වූයේ ඡන්දසමාධිය පුරයි, ඡන්දසමාධිය පිරුණේ ඉන්ද්‍රියසංවරය පුරයි, ඉන්ද්‍රියසංවරය පිරුණේ ප්‍රථම චෛත්‍ය අප්‍රාමාණ්‍යය පරිපූර්ණ කෙරෙයි. මෙසේ සබ්බනිස්සග්ගය දක්වා සතරවැනි අප්‍රාමාණ්‍යය පරිපූර්ණ කෙරේ.

එහි ප්‍රථම ප්‍රතිපද යැ ප්‍රථමධ්‍යාන යැ පළමුවන සතිපට්ඨාන යැ ප්‍රථම විහාර යැ ප්‍රථම අප්‍රාමාණ්‍ය යැ ප්‍රථම ආශ්වයාසී අද්භූතධර්ම යැ සමායක්ප්‍රධාන යැ ඡන්දසමාධි යැ ඉන්ද්‍රිය සංවර යැ චෛත්‍ය අප්‍රාමාණ්‍ය යැ යන මේ පළමුවන දිසාව යැ.

ද්විතීය ප්‍රතිපද යැ ද්විතීයධ්‍යාන යැ දෙවැනි සතිපට්ඨාන යැ ද්විතීය විහාර යැ දෙවැනි සමායක්ප්‍රධාන යැ දෙවැනි ආශ්වයාසී අද්භූතධර්ම යැ සමායක්ප්‍රධාන යැ චිත්තසමාධි යැ (ඉද්ධිපාදසංඛ්‍යාත) තපස යැ කරුණා අප්‍රාමාණ්‍ය යැ යන මේ දෙවැනි දිසාව යැ.

තෘතීය ප්‍රතිපද යැ තෘතීයධ්‍යාන යැ තෙවැනි සතිපට්ඨාන යැ තෙවැනි විහාර යැ තෙවැනි සමායක්ප්‍රධාන යැ තෙවැනි ආශ්වයාසී අද්භූතධර්ම යැ ප්‍රඥාධිෂ්ඨාන යැ වියාසමාධි යැ බොධ්‍යඛගයෝ යැ මුද්ධිත අප්‍රාමාණ්‍ය යැ යන මේ තෙවැනි දිසාව යැ.

චතුර්ථා ව පටිපදා චතුර්ථං ක්කානං චතුර්ථං ව සතිපට්ඨානං චතුර්ථො ව විහාරො චතුර්ථං ව සමමප්පධානං චතුර්ථො ව අවජ්ජියො අබ්බුතො ධම්මො උපසමංගිට්ඨානං ව විමංසාසමාගි ව සබ්බන්තියෙතො ව උපෙක්ඛා අපමාණං ව අයං චතුර්ථා දිසා ඉමාසං චතස්සත්තං දිසානං ආලොකනා. අයං වුච්චති දිසාලොකනො නාම නයො.

තත්ථායං යොජනා : චත්තාරො ව ආහාරා, චත්තාරො ව පටිපදා, චත්තාරො ව විපල්ලාසා, චත්තාරො ව සතිපට්ඨානා, චත්තාරි ව උපාදනාති, චත්තාරි ව ක්කානාති, චත්තාරො ව යොගා, විහාරා ව, ගන්තා ව, සමමප්පධානා ව, ආසවා ව අවජ්ජියා අබ්බුතා ධම්මා ව, ඔසා ව, අබ්බුතාති ව, සල්ලා ව, සමාධියො, විඤ්ඤාණවසීතියො, චත්තාරො ව සුඛසායියා ධම්මා, චත්තාරි ව අගතිගමනාති, චත්තාරි ව අපමාණාති ඉති කුසලාකුසලානං පටිපක්ඛවසෙන යොජනා. අයං වුච්චති දිසාලොකනො නයො.

තස්ස චත්තාරි සාමඤ්ඤඵලාති පරියොසොනං යො ව ධම්මො කුසලාකුසලතිද්දසෙ පථමො දිසාතිද්දසො ඉමස්ස තොනාපතතිඵලං පරියොසානං, දුතියං සකදගාමිඵලං, තතියං අනාගාමිඵලං, චතුර්ථං අරහත්තඵලං.

තත්ථ තතමො නිපුකාලො නයො : යෙ ව දුක්ඛාය පටිපදාය දකුංභිඤ්ඤාය ඛිප්පාභිඤ්ඤාය ව නියානති ඥෙ පුග්ගලා, යෙ ව සුඛාය පටිපදාය දකුංභිඤ්ඤාය ඛිප්පාභිඤ්ඤාය ව නියානති ඥෙ පුග්ගලා.

ඉමෙසං චතුර්තං පුග්ගලානං යො පුග්ගලො සුඛාය පටිපදාය දකුංභිඤ්ඤාය නියාති, යො ව පුග්ගලො දුක්ඛාය පටිපදාය ඛිප්පාභිඤ්ඤාය නියාති, ඉමෙ ඥෙ පුග්ගලා භවනති. තත්ථ යො සුඛාය පටිපදාය ඛිප්පාභිඤ්ඤාය නියාති, අයං උග්ගපිතඤ්ඤා, යො පච්ඡිමො පුග්ගලො සාධාරණො, අයං විපඤ්චිතඤ්ඤා 'යො පුග්ගලො දුක්ඛාය පටිපදාය දකුංභිඤ්ඤාය නියාති, අයං නෙය්‍යා. ඉමෙ චත්තාරො භවිත්වා නිඤ්ඤි සොනති. තත්ථ උග්ගපිතඤ්ඤාසං සමථපුබ්බගමො විපස්සනා, නෙය්‍යස්ස විපස්සනාපුබ්බගමො සමප්ථො, විපඤ්චිතඤ්ඤාසං සමථවිපස්සනා සුගහඥා.

උග්ගපිතඤ්ඤාසං මුද්දතා ඤෙහනා, නෙය්‍යස්ස තිත්ඛා ඤෙහනා, විපඤ්චිතඤ්ඤාසං තිත්ඛමුද්දතා ඤෙහනා.

උග්ගපිතඤ්ඤාසං අභිපඤ්ඤාසිත්ඛා, නෙය්‍යස්ස අභිවිතාසිත්ඛා, විපඤ්චිතඤ්ඤාසං අභිසීලසිත්ඛා ඉති ඉමෙසා පුග්ගලානං චතුර්ථං පටිපදාති නියානං.

තත්ථ අයං සංකිලෙසො : තිඤ්ඤි අකුසලමූලාති, තයො ඵස්සා, තිස්සො වෙදනා, තයො උපවිචාරා, තයො සංකිලෙසා, තයො විතක්ඛා, තයො පරිද්‍රාහා, තිඤ්ඤි සබ්බතලකණ්ණාති, තිස්සො දුක්ඛතාති.

1. සුඛා ව පටිපදා ඛිප්පාභිඤ්ඤා - මජ්ඣං, PTS.

2. චතුර්ථි - මජ්ඣං, PTS.

චතුර්ථ ප්‍රතිපදාව යැ යනු රථධ්‍යාන යැ යනු රථානි සනිපට්ඨාන යැ යනු රථානි විහරණ යැ යනු රථානි සමාසප්‍රධාන යැ යනු රථානි ආශ්වයා දද්දුතධර්ම යැ උපසමාධිස්ථාන යැ විමොක්ඛාසමාධි යැ සබ්බකිස්සග්ග යැ උපෙක්ඛා - අප්‍රාමාණ්‍ය යැ යන මේ සතර රථානි දිසාව යි, මේ සතර දිසාවන්ගේ අවලෝකනය යි. මේ දිසාලෝකනය නමැයි කියනු ලැබේ.

එහි මේ සොපනා යැ : සතථ ආභාරයෝ යැ සතථ පටිපදා යැ, සතථ විපල්ලාසයෝ යැ සතථ සනිපට්ඨානසෝ යැ, සතථ උපාදානසෝ යැ සතථ ධ්‍යානසෝ යැ, සතථ පසාදයෝ යැ සතථ විහරණසෝ යැ, ග්‍රන්ථයෝ යැ සමාසක ප්‍රධානසෝ යැ, ආප්‍රවසෝ යැ ආශ්වයා දද්දුතධර්මයෝ යැ, ඔසයෝ යැ අධිජ්ඣානසෝ යැ, ගලායෝ යැ සමාධිපු යැ. විඤ්ඤාණවසිතිපු යැ සතථ පුරුහාගිය ධර්මයෝ යැ, සතථ අගනිගිනිනසෝ යැ සතථ අප්‍රාමාණ්‍යයෝ යැ යි මට්ටමේ කුගලාකුගලයන්ට ප්‍රතිපත්තවගයෙන් සොපනා යි. මේ දිසාලෝකනය යි කියනු ලැබේ.

සතර ග්‍රාමණ්‍යඵලයන් ඒ නායකගේ පය්‍යවසනය වෙයි. යම් ධර්මයෙක කුගලාකුගල නිර්දේශයෙහි ප්‍රථම දිසානිර්දේශය වේ ද ප්‍රොනාපන්තිජලය මේ නිර්දේශයාගේ පරිභව සානය වෙයි, දෙවැන්න සකාදුලාචිජල යැ, තෙවැන්න ගනාභාවිජල යැ, සතරවැන්න අරහත්ඵල යි.

3. එහි නිපුක්කලනය කවරෙ යැ : යම් කෙනෙක් දුඛප්‍රතිපත්තැති දන්ධාභිඤ්ඤායන් ද කම්ප්‍රාභිඤ්ඤායන් ද නියමාණය කෙරෙත් ද මේ පුද්ගලයෝ දෙදෙනෙකි. යම් කෙනෙක් දුඛප්‍රතිපත්තැති දන්ධාභිඤ්ඤායන් ද කම්ප්‍රාභිඤ්ඤායන් ද නිර්යාණය කෙරෙත් ද මේ පුද්ගලයෝ දෙදෙනෙකි.

මේ සතර පුද්ගලයන් අතුරෙන් යම් පුද්ගලයෙක් සුඛ ප්‍රතිපත්තැති දන්ධාභිඤ්ඤායන් නියමාණය කෙරේ ද යම් පුද්ගලයෙකුත් දුඛප්‍රතිපත්තැති කම්ප්‍රාභිඤ්ඤායන් නිර්යාණය කෙරේ ද මොහු පුද්ගලයෝ දෙදෙනෙක් වෙති. එහි සංඛ්‍යාත් සුඛප්‍රතිපත්තැති කම්ප්‍රාභිඤ්ඤායන් නික්මීමේ ද මේ තෙව උද්ඝටිතඤ්ඤා යැ, සාධාරණ වූ යම් පිණිට්ටු පුද්ගලයෙක් වේ ද මේ විපඤ්චිතඤ්ඤා යැ, යම් පුද්ගලයෙක් දුඛප්‍රතිපත්තැති දන්ධාභිඤ්ඤායන් නික්මීමේ ද මෙතෙම නෙය්‍ය යැ. මොහු සතරදෙනෙක් වැ නිදෙනෙක් වෙති. එහි උද්ඝටිතඤ්ඤා සමථපූර්වකම වූ විදර්ශනාව වෙයි, නෙය්‍යපුද්ගලයාහට විදර්ශනාපූර්වකම සමථය වෙයි. විපඤ්චිතඤ්ඤාහට සංඛ්‍යා විදර්ශනා දෙක සුගතද්ධි වූවාහු වෙත්.

උද්ඝටිතඤ්ඤා පුද්ගලහට මාදු වූ දෙශනාව වෙයි, නෙය්‍යපුද්ගලහට නියුණු දෙශනාව වෙයි, විපඤ්චිතඤ්ඤාහට කියුණු මාදු දෙශනාව වේ.

උද්ඝටිතඤ්ඤාහට අධිප්‍රඤ්ඤික්ඛා යැ, නෙය්‍යපුද්ගලහට අධිචින්තකික්ඛා යැ, විපඤ්චිතඤ්ඤා පුද්ගලහට අධිගිලකික්ඛා යි. මෙසේ සතර ප්‍රතිපදයෙන් මේ පුද්ගලයන්ගේ නිර්යාණය වේ.

එහි මේ සංකිලෙස යැ : තුන් අකුගලමූලයෝ යැ තුන් ස්පර්ශයෝ යැ තුන් වෙදනා යැ තුන් උපවිචාරයෝ යැ තුන් සංකිලෙසයෝ යැ තුන් විතර්කයෝ යැ තුන් පටිද්ධයෝ යැ තුන් සංඛත ලක්ඛණයෝ යැ තුන් දුඛතා යි.

නිණි අකුසලමූලානීති : ලොභො අකුසලමූලං, දොසො අකුසල මූලං මොහො අකුසලමූලං. නයො ඵසොති : සුඛවේදනීයො ඵසො, දුක්ඛවේදනීයො ඵසො, අදුක්ඛමසුඛවේදනීයො ඵසො, නිසො වේදනාති : සුඛා වේදනා, දුක්ඛා වේදනා, අදුක්ඛමසුඛා වේදනා. නයො උපච්චාරාති : සොමනස්සොපච්චාරො, දොමනස්සොපච්චාරො, උපෙක්ඛා පච්චාරො. නයො සංකිලෙසාති : රාගො, දොසො, මොහො. නයො විතක්කාති : කාමවිතක්කො ව්‍යාපාදවිතක්කො, විහිංසාවිතක්කො, නයො පරිලාභාති : රාගජො, දොසජො, මොහජො පරිලාභො. නිණි සංඛිතලක්ඛණනීති : උප්පාදො, සීතී, වයො. නිසො දුක්ඛතාති : දුක්ඛදුක්ඛතා, විපරිණාමදුක්ඛතා, සංඛාරදුක්ඛතා.¹

නථ ලොභො අකුසලමූලං කුතො සමුට්ඨිතං : නිවිධං ආරම්භණං, මනාපිකං අමනාපිකං උපෙක්ඛාඨානියං ව. නථ මනාපිකෙන ආරම්භණෙන ලොභො අකුසලමූලං සමුට්ඨිතං. ඉති මනාපිකා ආරම්භණං සුඛවේදනීයො ඵසො, සුඛවේදනීයං ඵසං පටිච්ච උප්පජ්ජතෙ සුඛවේදනා, සුඛවේදනං පටිච්ච උප්පජ්ජතෙ සොමනස්ස- පච්චාරො, සොමනස්සපච්චාරං පටිච්ච උප්පජ්ජතෙ රාගො රාගං පටිච්ච උප්පජ්ජතෙ කාමවිතක්කො, කාමවිතක්කං පටිච්ච උප්පජ්ජතෙ රාගජො පරිලාභො, රාගජං පරිලාභං පටිච්ච උප්පජ්ජතෙ උප්පාදො සංඛිතලක්ඛණො, උප්පාදං සංඛිතලක්ඛණං පටිච්ච උප්පජ්ජතෙ විපරිණාමදුක්ඛතා.

දොසො අකුසලමූලං කුතො සමුට්ඨිතං : අමනාපිකෙන ආරම්භණෙන දොසො අකුසලමූලං සමුට්ඨිතං, ඉති අමනාපිකා ආරම්භණං දුක්ඛවේද- නීයො ඵසො, දුක්ඛවේදනීයං ඵසං පටිච්ච උප්පජ්ජතෙ දුක්ඛවේදනා දුක්ඛවේදනං පටිච්ච උප්පජ්ජතෙ දොමනස්සපච්චාරො, දොමනස්සපච්චාරං පටිච්ච උප්පජ්ජතෙ දොසො, දොසං පටිච්ච උප්පජ්ජතෙ ව්‍යාපාද විතක්කො, ව්‍යාපාදවිතක්කං පටිච්ච උප්පජ්ජතෙ දොසජො පරිලාභො, දොසජං පරිලාභං පටිච්ච උප්පජ්ජතෙ සීතස්ස අඤ්ඤාප්තතං සංඛිත- ලක්ඛණං, සීතස්ස අඤ්ඤාප්තතං සංඛිතලක්ඛණං පටිච්ච උප්පජ්ජතෙ දුක්ඛදුක්ඛතා.²

මොහො අකුසලමූලං කුතො සමුට්ඨිතං : උපෙක්ඛාඨානියෙන ආරම්භණෙන මොහො අකුසලමූලං සමුට්ඨිතං, ඉති උපෙක්ඛාඨානියා ආරම්භණං අදුක්ඛමසුඛවේදනීයො ඵසො, අදුක්ඛමසුඛවේදනීයං ඵසං පටිච්ච උප්පජ්ජතෙ අදුක්ඛමසුඛා වේදනා, අදුක්ඛමසුඛා වේදනං පටිච්ච උප්පජ්ජතෙ උපෙක්ඛපච්චාරො, උපෙක්ඛපච්චාරං පටිච්ච උප්පජ්ජතෙ මොහො, මොහං පටිච්ච උප්පජ්ජතෙ විහිංසාවිතක්කො, විහිංසාවිතක්කං පටිච්ච උප්පජ්ජතෙ මොහජො පරිලාභො, මොහජං පරිලාභං පටිච්ච උප්පජ්ජතෙ වයො සංඛිතලක්ඛණං, වයං සංඛිත- ලක්ඛණං, පටිච්ච උප්පජ්ජතෙ සංඛාරදුක්ඛතා, ඉති අයං තිණණං කිලෙසානං තිද්දෙසො. අයං වුච්චතෙ අකුසලපකෙඨි තිපුක්ඛලො නයො,

1. සංඛිතදුක්ඛතා - මජ්ඣං, PTS.

2. දුක්ඛදුක්ඛතා වේදනා - මජ්ඣං, PTS.

3. සංඛිත - මජ්ඣං, PTS.

4. කුසලපකෙඨි - මජ්ඣං, PTS.

තුන් අකුශලමූල යනු : ලොභඅකුශලමූල යැ ද්වේෂඅකුශලමූල යැ මොහඅකුශල මූල යි. තුන් ස්පර්ශ යනු : සුඛවේදනීය ස්පර්ශ යැ දුඃඛවේදනීය ස්පර්ශ යැ අදුක්ඛම සුඛවේදනීය ස්පර්ශ යි. තුන් වේදනා යනු : සුඛවේදනා යැ දුක්ඛවේදනා යැ අදුක්ඛම සුඛවේදනා යි. තුන් උපවිචාර යනු : සොමනස්ස - උපවිචාර යැ දෙමනස්ස - උප විචාර යැ උපෙක්ඛා - උපවිචාර යි. තුන් සංකිලෙස යනු : රාග යැ දෙස යැ මොහ යි. තුන් විතර්ක යනු : කාමවිතර්ක යැ ව්‍යාපාදවිතර්ක යැ විහිංසා විතර්ක යි. තුන් පරිදහ යනු : රාගජ ද්වේෂජ මොහජ - පරිදහ යි. තුන් සංඛත ලක්ෂණ යනු : උත්පාද යැ ස්ථිති යැ ව්‍යය යයි. තුන් දූෂතා යනු : දුක්ඛදුක්ඛතා යැ විපරිණාමදුක්ඛතා යැ සංඛාර දුක්ඛතා යි.

එහි ලොභඅකුශලමූලය කොයින් උපන්නේ ද යත් : ආලම්බනය ක්‍රීඩිම යැ : මනාපික යැ අමනාපික යැ උපෙක්ඛාස්ථානීය දැයි. එහි මනාපික ආලම්බනයෙන් ලොභ අකුශලමූලය උපදී, මෙසේ මනාපික වූ ආලම්බනයෙන් සුඛවේදනීය ස්පර්ශය වෙයි, සුඛවේදනීය පහස නිසා සුඛවේදනාව උපදී, සුඛවේදනාව නිසා සොමනස්සුප්පිචාරය උපදී. සොමනස්සුප්පිචාරය නිසා රාගය උපදී. රාගය නිසා කාමවිතර්කය උපදී. කාම විතර්කය නිසා රාගජපරිදහය උපදී. රාගජපරිදහය නිසා උත්පාද සංඛතලක්ෂණය උපදී. උත්පාදසංඛතලක්ෂණය නිසා විපරිණාමදුක්ඛතාව උපදී.

ද්වේෂඅකුශලමූලය කොයින් උපතා යත් : අමනාපික වූ ආලම්බනයෙන් දෙසඅකුශල මූලය උපතා, මෙසේ අමනාපික වූ ආලම්බනයෙන් දුක්ඛවේදනීය පහස වෙයි, දුක්ඛ වේදනීය එස්සය නිසා දුක්ඛවේදනාව උපදී, දුක්ඛවේදනාව නිසා දෙමනස්සුප්පිචාරය උපදී, දෙමනස්සුප්පිචාරය නිසා ද්වේෂය උපදී, ද්වේෂය නිසා ව්‍යාපාදවිතර්කය උපදී, ව්‍යාපාදවිතර්කය නිසා ද්වේෂජ පරිදහය උපදී, ද්වේෂජ පරිදහය නිසා සිටියනුගේ අනාථාන්ව සංඛත ලක්ෂණය උපදී, සිටියනුගේ අනාථාන්ව සංඛත ලක්ෂණය නිසා දුක්ඛදුක්ඛතාව උපදී.

මොහඅකුශලමූලය කොයින් උපතා යත් : උපෙක්ඛාස්ථානීය වූ ආලම්බනයෙන් මොහඅකුශලමූලය උපතා, මෙසේ උපෙක්ඛාවට කාරණ වූ ආලම්බනයෙන් අදුක්ඛමසුඛ වේදනීය වූ එස්සය වෙයි, අදුක්ඛමසුඛවේදනීය එස්සය නිසා අදුක්ඛමසුඛවේදනාව උපදී, අදුක්ඛමසුඛවේදනාව නිසා උපෙක්ඛා - උපවිචාරය උපදී, උපෙක්ඛා - උපවිචාරය නිසා මොහය උපදී, මොහය නිසා විහිංසාවිතර්කය උපදී, විහිංසාවිතර්කය නිසා මොහජ පරිදහය උපදී, මොහජ පරිදහය නිසා ව්‍යසංඛතලක්ෂණය උපදී, ව්‍යසංඛත ලක්ෂණය නිසා සංඛාරදුක්ඛතාව උපදී. මෙසේ මේ තුන් ක්ලෙශයන්ගේ නිර්දේශ යි. මේ අකුශලපක්ෂයෙහි තිපුක්ඛල නය යි කියනු ලැබේ.

ඉති නිඤ් අකුසලමූලානි හ චතනාරි හ පඤ්චමානී, තයො එසායාති : නිසොං චේදනා යාමි සංඛාරදුක්ඛතාති¹ යො තොමි අකුසලපකෙධා, සබ්බො සො නිසු අකුසලමූලෙසු සමොඝරති.

තත්ථ කතමො කුසලපකෙධා : නිඤ් කුසලමූලානි, නිසොං පඤ්ඤා : සුභමසි පඤ්ඤා විතනාමසි පඤ්ඤා භාවනාමසි පඤ්ඤා. තයො සමාඛි : සම්මතකතසම්චාරො -පෙ- නිසොං සිකා : අභිසිලසිකා : පෙ නිඤ් නිමිත්තානි : සමථනිමිත්තං පග්ගහනිමිත්තං උපෙකානිමිත්තං, තයො විභක්ඛා : නෙකකම්මවිතකෙතා -පෙ- අවිභිංසාවිතකෙතා, නිඤ් ඉන්ද්‍රියානි : අනඤ්ඤානඤ්ඤාසාමිතින්ද්‍රියනනි (විජාරො) තයො උපවිචාර : නෙකකම්මපවිචාරෙ අව්‍යාපාදුපවිචාරෙ අවිභිංසුපවිචාරෙ. නිසොං එසනා : භාමෙසනා භවෙසනා බ්‍රහ්මචරියෙසනා, තයො ඛඩ්ධා : සීලකතකො සමාධිකතකො පඤ්ඤාකතකො.

තත්ථ යං අලොභො කුසලමූලං, තං සුභමසිපඤ්ඤං පරිපුරෙති, සුභමසි පඤ්ඤා පරිපුරං සම්මතකතං සම්චාරං සමාඛිං පරිපුරෙති, සම්මතකතා සම්චාරෙ සමාඛි පරිපුරෙණ්ණ අභිවිතනසිකාං පරිපුරෙති, අභිවිතනසිකාං පරිපුරෙණ්ණ සමථනිමිත්තං පරිපුරෙති, සමථනිමිත්තං පරිපුරෙණ්ණ නෙකකම්මවිතකතං පරිපුරෙති, නෙකකම්මවිතකතා පරිපුරෙණ්ණ අනඤ්ඤානඤ්ඤාසාමිතින්ද්‍රියං පරිපුරෙති, අනඤ්ඤානඤ්ඤාසාමිතින්ද්‍රියං පරිපුරෙණ්ණ නෙකකම්මපවිචාරං පරිපුරෙති, නෙකකම්මපවිචාරෙ පරිපුරෙණ්ණ භාමෙසනං පජ්ඣති, භාමෙසනපපහානං සමාධිකතකං පරිපුරෙති.

අදෙසො කුසලමූලං විතනාමසිපඤ්ඤං පරිපුරෙති, විතනාමසි පඤ්ඤා පරිපුරෙණ්ණ අවිතකතවිචාරමතනං සමාඛිං පරිපුරෙති, අවිතකත-විචාරමතනා සමාඛි පරිපුරෙණ්ණ අභිසිලසිකාං පරිපුරෙති, අභිසිල-සිකා පරිපුරෙණ්ණ උපෙකානිමිත්තං පරිපුරෙති, උපෙකානිමිත්තං පරිපුරෙණ්ණ අව්‍යාපාදවිතකතං පරිපුරෙති, අව්‍යාපාදවිතකතා පරිපුරෙණ්ණ අඤ්ඤාන්ද්‍රියං පරිපුරෙති, අඤ්ඤාන්ද්‍රියං පරිපුරෙණ්ණ අව්‍යාපාද-පවිචාරං පරිපුරෙති, අව්‍යාපාදුපවිචාරො පරිපුරෙණ්ණ භවෙසනං පජ්ඣති, භවෙසනපපහානං සීලකතකං පරිපුරෙති.

අමොහො කුසලමූලං භාවනාමසිපඤ්ඤං පරිපුරෙති, භාවනාමසි පඤ්ඤා පරිපුරෙණ්ණ අවිතකතඅවිචාරං සමාඛිං පරිපුරෙති, අවිතකතා අවිචාරො සමාඛි පරිපුරෙණ්ණ අභිපඤ්ඤාසිකාං පරිපුරෙති, අභිපඤ්ඤා-සිකා පරිපුරෙණ්ණ පග්ගහනිමිත්තං පරිපුරෙති, පග්ගහනිමිත්තං පරිපුරෙණ්ණ අඤ්ඤානාමිනො ඉන්ද්‍රියං පරිපුරෙති, අඤ්ඤානාමිනො ඉන්ද්‍රියං පරිපුරෙණ්ණ අවිභිංසුපවිචාරං පරිපුරෙති, අවිභිංසුපවිචාරො පරිපුරෙණ්ණ බ්‍රහ්මචරියෙසනං පරිපුරෙති, බ්‍රහ්මචරියෙසනා පරිපුරෙණ්ණ පඤ්ඤාකතකං පරිපුරෙති.

ඉති ඉමෙ තයො ධම්මා කුසලපකතිකා, සබ්බො කුසලා ධම්මා තිති තිකතිදෙදෙසෙති නිද්දිසියනති, නිඤ් විමොක්ඛමුඛානි තසා පරියො සානං. තත්ථ පථමෙන අපඨණ්හිතං² දුතියෙන සුඤ්ඤතං. තතියෙන අනිමිත්තං.³ අයං වුවචති දුතියො නිපුකතලො නාම නයො.

1. සංඛාරදුක්ඛතා - මජ්ඣං, PTS. 2. අපඨණ්හිතෙන - PTS.
3. - තෙන - PTS.

මෙයේ අකුලලවුලයෝ නිදෙනෙක් වෙති, සතරක් නොවේ පස්වැන්නෙකුත් නැති. 'තයෝ එස්සා' යනු : තුන් වෙදනා පටන් 'සඬිබාර දුක්ඛතා' යනු දක්වා යම් කිසි අකුලලපක්ෂයෙක් වේ ද ඒ සියල්ල තුන් අකුලලවුලයන්හි සමාධාරණය වේ.

එහි කුලලපක්ෂය කවරෙ යන් : කුලලවුලයෝ නිදෙනෙක් වෙති, සුතමයි පඤ්ඤා යැ වින්තාමයි පඤ්ඤා යැ භාවනාමයි පඤ්ඤා යැයි ප්‍රඥ තුනෙකි, සවිතක්කයවිචාර යැ . . . . සමාධි තුනෙකි, අධිසිලසිත්තා යැ . . . . ශික්ෂා තුනෙකි, සමප්තිමිත්ත යැ පභ්ගහනිමිත්ත යැ උපසක්ඛානිමිත්ත යැයි නිමිති තුනෙකි, නෙක්ඛමමචිතක්ක යැ . . . . අවිභිංසාවිතක්ක යැයි විතර්කයෝ නිදෙනෙක් වෙති. ඉන්ද්‍රියයෝ නිදෙනෙක් : අනඤ්ඤා තඤ්ඤස්සාමිතින්ද්‍රිය යැයි (විස්තර වෙයි.) නෙක්ඛමිට්‍රපවිචාර යැ අව්‍යාපාදුපවිචාර යැ විභිංසුපවිචාර යැයි උපවිචාරයෝ නිදෙනෙකි, කාමෙසනා භවෙසනා බ්‍රහ්මචරියෙසනා යි එයනා තුනෙකි, සීලක්ඛන්ධ යැ සමාධික්ඛන්ධ යැ පඤ්ඤාක්ඛන්ධ යැයි ස්කන්ධයෝ නිදෙනෙක් වෙත්.

එහි යම් අලොභකුලලවුලයෙක් වේ ද එය සුතමයි ප්‍රඥව පුරාලයි, සුතමයි පඤ්ඤව පරිපූර්ණ වුවා සවිතර්ක සවිචාරයමාධිය පුරයි. සවිතර්කයවිචාර සමාධිය පරිපූර්ණ වූයේ අධිවිත්ත ශික්ෂාව, පුරාලයි, අධිවිත්ත ශික්ෂාව පරිපූර්ණ වුවා සමප්තිමිත්ත පුරයි. සමප්තිමිත්ත පරිපූර්ණ වූයේ නෛෂ්ත්‍රමාවිතර්කය පුරයි. නෛෂ්ත්‍රමාවිතර්කය පරිපූර්ණ වූයේ අනඤ්ඤාතඤ්ඤස්සාමිතින්ද්‍රිය පුරයි. අනඤ්ඤතඤ්ඤස්සාමිතින්ද්‍රිය පරිපූර්ණ වූයේ නෙක්ඛමිට්‍රපවිචාරය පරිපූර්ණ කෙරෙයි. නෙක්ඛමිට්‍රපවිචාරය පරිපූර්ණ වූයේ කාමෙසනාව දුරුකෙරෙයි, කාමෙසනප්‍රභාණය සමාධිස්කන්ධය පරිපූර්ණ කෙරෙයි.

අදෙසකුලලවුලය වින්තාමයි ප්‍රඥව පුරයි. වින්තාමයි ප්‍රඥව පරිපූර්ණ වුවා අවිතර්ක විචාරමාත්‍ර වූ සමාධිය පුරයි. අවිතර්කවිචාරමාත්‍ර සමාධිය පරිපූර්ණ වූයේ අධිශීලශික්ෂාව පුරයි. අධිශීලශික්ෂාව පරිපූර්ණ වුවා උපසක්ඛානිමිත්ත පුරයි. උපසක්ඛානිමිත්ත පරිපූර්ණ වූයේ අව්‍යාපාදවිතර්කය පුරයි. අව්‍යාපාදවිතර්කය පරිපූර්ණ වූයේ අඤ්ඤන්ද්‍රිය පුරයි. අඤ්ඤන්ද්‍රිය පරිපූර්ණ වූයේ අව්‍යාපාදුපවිචාරය පරිපූර්ණ කෙරෙයි. අව්‍යාපාදුප විචාරය පරිපූර්ණ වූයේ භවෙසනා දුරුකෙරෙයි. භවෙසනප්‍රභාණය ශීලස්කන්ධය පරිපූර්ණ කෙරෙයි.

අමොහකුලලවුලය භාවනාමයි ප්‍රඥව පරිපූර්ණ කෙරෙයි. භාවනාමයි ප්‍රඥව පරිපූර්ණ වුවා අවිතර්ක අවිචාරසමාධිය පුරයි. අවිතර්ක අවිචාර සමාධිය පරිපූර්ණ වූයේ අධි ප්‍රඥශික්ෂාව පුරයි. අධිප්‍රඥශික්ෂාව පරිපූර්ණ වුවා ප්‍රග්‍රහනිමිත්ත පුරයි. ප්‍රග්‍රහනිමිත්ත පිරුණේ අඤ්ඤාතාවිත්ත ද්‍රිය පුරයි. අඤ්ඤාතාවිත්ත ද්‍රිය පරිපූර්ණ වූයේ අවිභිංසුපවිචාරය පුරයි. අවිභිංසුපවිචාරය පිරුණේ බ්‍රහ්මචරියෙසනාව පුරයි. බ්‍රහ්මචරියෙසනාව පරි පූර්ණ වුවා ප්‍රඥස්කන්ධය පරිපූර්ණ කෙරෙයි.

මෙයේ මේ තුන් ධර්මයෝ කුලලපක්ෂයෙහි වුවාහු යැ, සියලු කුලලධර්මයෝ තුන් වැදෑරුම් ත්‍රිකනිර්දේශයන්ගෙන් දක්වනු ලැබෙත්. තුන් විමොක්ෂමුඛයෝ ඔහුගේ පයඝිවසානය යි. එහි පළමුවැන්නෙන් අප්පණ්ණික විමොක්ෂමුඛය වෙයි, දෙවැන්නෙන් සුඤ්ඤා යැ, තෙවැන්නෙන් අනිමිත්ත විමොක්ෂමුඛය වේ. මේ දෙවැනි නිපුක්කල්පනය නමැයි කියනු ලැබේ.

4. තත්ථ යෙ ඉමෙ¹ තයො පුග්ගලා : උග්ගච්චන්ද්‍රස්සු විපක්ඛන්ද්‍රස්සු නෙයොති. ඉමෙසං තිණ්ණං පුග්ගලානං යෙ ච ද්වේ² පුග්ගලා සුඛාය පටිපදාය ඛිප්පාභිඤ්ඤාය, සුඛාය පටිපදාය දක්ඛාභිඤ්ඤාය ච නිත්‍යනති, තෙ ද්වේ පුග්ගලා. යෙ ච ද්වේ පුග්ගලා දුක්ඛාය පටිපදාය ඛිප්පාභිඤ්ඤාය දුක්ඛාය පටිපදාය දක්ඛාභිඤ්ඤාය ච නිත්‍යනති, ඉමෙ චත්තාරො තෙන විසෙසෙන ද්වේ භවනති : දිට්ඨිචරිතො ච තණ්හාවරිතො ච. ඉමෙ චත්තාරෙ භවිත්වා තයො භවනති, තයො භවිත්වා ද්වේ භවනති. ඉමෙසං දව්නනං පුග්ගලානං අයං සංකිලෙසො : අවිජ්ජා ච තණ්හා ච, අභිරික්ඛං ච අනොත්තප්පං ච, අසති ච අසම්පජ්ඣස්සං ච, නීවරණති ච සංයෝජනාති ච, අජේඛාසානං ච අභිනිවේසො ච, අභඛ්ඤාරො ච මමඛ්ඤාරො ච, අස්සද්ධියං ච දෙවචස්සං ච, කොසල්ඡං ච අයොනිසො ච මනසිකාරො, විචිකිච්ඡා ච අභිජ්ඣා ච, අසඤ්ඤාමසවනං ච අසමාපනති ච.

තත්ථ අවිජ්ජා ච අභිරික්ඛං ච අසති ච නීවරණාති ච අජේඛාසානං ච අභඛ්ඤාරො ච අස්සද්ධියං ච කොසල්ඡං ච විචිකිච්ඡා ච අසඤ්ඤාමසවනං ච. අයං එකා දිසා.

තණ්හා ච අනොත්තප්පං ච අසම්පජ්ඣස්සං ච සංයෝජනාති ච අභිනිවේසො ච මමඛ්ඤාරො ච දෙවචස්සනා ච අයොනිසො මනසිකාරො ච අභිජ්ඣා ච අසමාපනති ච. අයං දුතියා දිසා.

දව්නනං දුක්ඛානං දස පදාති පථමාති කාතබ්බාති. සඛ්ඛිතෙන අත්ථං ඤාපෙනති පටිපකෙඛි කණ්හපක්ඛස්ස සබ්බෙසං දුක්ඛානං දස පදාති දුතියකාති. අයං දුතියා දිසා.

ඉති අකුසලානං ඛම්මානං දුක්ඛනිද්දෙසො, අයං සමුදයො. යං නං ඛම්මං අජ්ඣාචසති නාමං ච රූපං ච ඉදං දුක්ඛං. ඉති අයං ච සමුදයො, ඉදං ච දුක්ඛං ඉමාභි ද්වේ සච්චාති දුක්ඛං ච සමුදයො ච. නාඤ්ඤාච්චස්ස නායස්ස පථමනිද්දෙසො.

තත්ථ කතමො කුසලපකෙඛි : සමප්ථො ච විපස්සනා ච, විජ්ජා ච චරණං ච, සති ච සම්පජ්ඣස්සං ච, භිරි ච ඔත්තප්පං ච අභඛ්ඤාරප්පානං ච මමඛ්ඤාරප්පානං ච, සම්මාචාරාමො ච යොනිසො ච මනසිකාරො, සම්මාසති ච සම්මාසමාඛි ච, පඤ්ඤා ච නිබ්බිදා ච, සමාපනති ච සඤ්ඤාමසවනං³ ච, සොමනස්සං ච ඛම්මානුඛම්මපටිපනති ච.

තත්ථ සමප්ථො ච විජ්ජා ච සති ච භිරි ච අභඛ්ඤාරප්පානං ච සම්මාචාරාමො ච සම්මාසති ච පඤ්ඤා ච සමාපනති ච සොමනස්සං ච ඉමෙ ඛම්මො එකා දිසා.

විපස්සනා ච චරණං ච සම්පජ්ඣස්සං ච ඔත්තප්පං ච මමඛ්ඤාරප්පානං ච යොනිසො මනසිකාරො ච සම්මාසමාඛි ච නිබ්බිදා ච සඤ්ඤාමසවනං ච ඛම්මානුඛම්මපටිපනති ච අයං දුතියා දිසා. ඉති කුසලපකෙඛි ච අකුසලපකෙඛි ච නාඤ්ඤාච්චස්ස පන නායස්ස චතස්සො දිසා.

1. යො ඉමෙ - PTS.

2. යෙ ච ඉමෙ - PTS.

3. භිරි ච - මජ්ඣං, PTS.

4. සඤ්ඤාමසවනං - මජ්ඣං.

4. එහි උග්‍රසට්‍ඨකඤ්ඤා යැ විපඤ්චිකඤ්ඤා යැ නොයා යැ යන යම් මේ තුන් පුද්ගල කෙනෙක් වෙත් ද, මේ තුන් පුද්ගලයන් අතුරෙන් යම් පුද්ගලයෝ දෙදෙනෙක් සුඛප්‍රතිපත් ඇති ක්ෂිප්‍රාභිඤයෙන් ද, සුඛප්‍රතිපත් ඇති දන්ධාභිඤයෙන් ද නිර්යාණය කෙරෙත් ද ඔහු පුද්ගලයෝ දෙදෙනෙකි, යම් පුද්ගලයෝ දෙදෙනෙක් දුඃඛප්‍රතිපත් ඇති ක්ෂිප්‍රාභිඤයෙන් ද දුඃඛප්‍රතිපත් ඇති දන්ධාභිඤයෙන් ද නික්මැයෙන් ද මේ සතරදෙන එකි විශෙෂය හෙතු කොටගෙන දිට්‍ඨිවර්ත ද තණ්හාවර්ත දැයි දෙදෙනෙක් වෙති. මොහු සතරදෙනෙක් වි තිදෙනෙක් වෙති, තිදෙනෙක් වි දෙදෙනෙක් වෙත්. මේ පුද්ගලයන් දෙදෙනාගේ මේ සංක්ෂලය යැ : අවිජ්ජා තණ්හා ද, අභිරික අනොත්තප්ප ද, අසති අසම්පජ්ඤා ද, නිවරණ සංයොජනයෝ ද, අප්පකායාන අභිනිවේස ද, අභංකාර මමංකාර ද, අස්සද්ධිය දෙවච්ඡේදනා ද, කොයජ්ජ අයොනියො මනසිකාර ද, විචිකිච්ඡා අභිජ්ඣා ද, අසද්ධම්මසවන අසමාපත්ති ද යන මොහු යි.

එහි අවිද්‍යා යැ අභිරික යැ අසති යැ නිවරණ යැ අධ්‍යාවසාන යැ අභංකාර යැ අස්සද්ධිය යැ කොමිද්‍යා යැ විචිකිත්සා යැ අසද්ධර්මග්‍රවණ යැ යන මේ එක් දිශායෙකි.

තණ්හා යැ අනොත්තප්ප යැ අසම්පජ්ඤා යැ සංයොජන යැ අභිනිවේස යැ මමංකාර යැ දුර්වචනා යැ අයොනියොමනසිකාර යැ අභිධ්‍යා යැ අසමාපත්ති යැ යන මේ දෙවැනි දිශාව යි.

දසවිධ දුක්ඛයන් අතුරෙහි පළමුවන දසපදයෝ කියැයුත්තාහ, (සංඛිත්තෙන අත්ථං ඤාපෙත්ති පටිපක්ඛෙ කණ්හපක්ඛස්ස ?) සියලු දුක්ඛයන්ගේ යම් දෙවැනි දසපදයෝ වෙත් ද, මේ දෙවැනි දිශාව යි.

වෙසේ අකුශලධර්මයන්ගේ දුඃඛනිර්දේශය වෙයි. මේ සමුදය යැ. නාමයන් රූපයන් යම් ධර්මයෙක්හි පිටිගැහෙන සිටි ද, මේ දුක්ඛ යැ. වෙසේ මේ සමුදය ද, මේ දුක්ඛ ද වෙයි. මොහු දුක්ඛ යැ සමුදය යැ යන සත්‍යයෝ දෙදෙන වෙත්. නන්දියාවට්ටනයයාගේ ප්‍රථම නිර්දේශ යි.

එහි කුශලපක්ෂය කවරෙ යන් : සමථ යැ විදර්ශනා යැ විද්‍යා යැ වරණ යැ ස්මෘතී යැ සම්ප්‍රජන්‍යා යැ භීරි යැ ඔත්තප්ප යැ අභංකාරප්‍රභාණ යැ මමංකාරප්‍රභාණ යැ සම්මා වායාම යැ යොනියො මනසිකාර යැ සම්මාසති යැ සම්මාසමාධි යැ ප්‍රඤ යැ නිබ්බිදි යැ සමාපත්ති යැ සද්ධර්මග්‍රවණ යැ සෞමනසා යැ ධර්මානුධර්මප්‍රතිපත්ති ද වේ.

එහි සමථ යැ විද්‍යා යැ සති යැ භීරි යැ අභංකාරප්‍රභාණ යැ සමාග්ගියායාම යැ සමාක් ස්මාති යැ ප්‍රඤ යැ සමාපත්ති යැ සෞමනසා යැ යන මේ ධර්මයෝ එක් දිශායෙකි.

විදර්ශනා යැ වරණ යැ සම්ප්‍රජන්‍යා යැ ඔත්තප්ප යැ මමංකාරප්‍රභාණ යැ යොනියොමනසිකාර යැ සමාක්සමාධි යැ නිබ්බිදි යැ සද්ධර්මග්‍රවණ යැ ධර්මානුධර්මප්‍රතිපත්ති යැ යන මේ දෙවැනි දිශාව යැ. මෙසේ කුශලපක්ෂයෙහි ද අකුශලපක්ෂයෙහි ද නන්දියාවට්ටනයයාගේ සතර දිශාවෝ වෙත්.

තාසු යානි අකුසලපක්කයං පථමානි පදානි අකුසලානි කුසලෙහි පහානං ගව්ඡන්ති, තානි කුසලපක්කෙ දුභියෙහි දුභියෙහි පදෙහි පහානං ගව්ඡන්ති. තෙසං පහානා රාගචිරාගා වෙතොවිමුත්ති, යානි අකුසලපක්කයං දුභියානි අකුසලපදානි පහානං ගව්ඡන්ති, තානි කුසලපක්කයං පථමෙහි පදෙහි පහානං ගව්ඡන්ති. තෙසං පහානා අවිජ්ජාපිරාගා පඤ්ඤවිමුත්ති පරියොසානං. ඉමෙසං තිණ්ණං නයානං පථමො නයො සිහවිකක්ඛිත්තො නාම.

5. අට්ඨ පදානි චත්තාරි ච කුසලානි චත්තාරි ච අකුසලානි ඉමානි අට්ඨ පදානි මූලපදානි, අත්තයෙන දුභියො තිප්පකලො. සො ඡ්ඨි ධම්මෙහි නෙති, කුසලමූලානි ච නෙති, අකුසලමූලානි ච. ඉති ඉමානි ඡ් පදානි පුරිමකානි ච අට්ඨ මූලපදානි ඉමානි වුද්දස පදානි අට්ඨාරසත්තං මූලපදානං. තත්ථ යො පච්ඡමකො නයො නාදියාවට්ටො සො චතුභි ධම්මෙහි නෙති අවිජ්ජාය ච තණ්හාය ච සමපේන ච විපස්සනාය ච. ඉමෙ චත්තාරො ධම්මා, ඉමානි අට්ඨාරස මූලපදානි තිසු නයෙසු නිද්දිට්ඨානි.

තත්ථ යානි නව පදානි කුසලානි, තත්ථ සබ්බං කුසලං සමොසරති. තෙසං ච නවත්තං පදානං චත්තාරි පදානි සිහවිකක්ඛිත්තයෙ තිණ්හි තිප්පකලෙ දො නාදියාවට්ටො. කුසලයං පක්ඛා. තත්ථ යානි නව පදානි කුසලානි තත්ථ සබ්බං කුසලං යුජ්ජති. තත්ථ සිහවිකක්ඛිත්තෙ නයෙ චත්තාරි පදානි, තිණ්හි තිප්පකලෙ, දො නාදියාවට්ටො. ඉමානි නව පදානි කුසලානි නිද්දිට්ඨානි.

තත්ථ යානි නාදියාවට්ටො නයෙ චත්තාරි පදානි, තත්ථ අට්ඨාරස මූලපදානි, සමොසරන්ති, යථා කථං : සමපේ ච අලොභො ච අද්දෙසො ච අසුභසඤ්ඤා ච දුක්ඛසඤ්ඤා ච ඉමානි කුසලපක්කෙ පඤ්ච පදානි සමථං හත්තති. විපස්සනා ච අමොහො ච අනිච්චසඤ්ඤා ච අත්තසඤ්ඤා ච ඉමානි චත්තාරි පදානි විපස්සනං හත්තති. ඉමානි නව පදානි කුසලානි ද්විසු පදෙසු යොජ්ජන්ති.

තත්ථ අකුසලපක්කෙ නවත්තං අකුසලපදානං යා ච තණ්හා යො ච ලොභො යො ච ද්දෙසො යා ච සුභසඤ්ඤා යා ච සුඛසඤ්ඤා, ඉමානි පඤ්ච පදානි තණ්හං හත්තති. යා ච අවිජ්ජා යො ච මොහො යා ච නිච්චසඤ්ඤා යා ච අත්තසඤ්ඤා, ඉමානි චත්තාරි පදානි අවිජ්ජා හත්තති. එතානි නව පදානි අකුසලානි සුසංඛින්නන්ති. ඉති තයො නයා එකං නයං න පටිට්ඨා. එවං අට්ඨාරස මූලපදානි නාදියාවට්ටනෙයෙ නිද්දිසිතබ්බානි.

6. කථං අට්ඨාරස මූලපදානි තිප්පකලෙ නයෙ යුජ්ජන්ති : නවත්තං පදානං කුසලානං විපස්සනා ච අමොහො ච අනිච්චසඤ්ඤා ච අත්තසඤ්ඤා ච ඉමානි චත්තාරි පදානි. අමොහො (?) ච සමපේ ච අලොභො ච අසුභසඤ්ඤා ච ඉමානි චත්තාරි පදානි. ලොභො ච ද්දෙසො ච එවං ඉමානි නව පදානි තිසු කුසලෙසු යොජ්ජතබ්බානි.

තත්ථ නවත්තං පදානං අකුසලානං තණ්හා ච ලොභො ච සුභසඤ්ඤා ච සුඛසඤ්ඤා ච ඉමානි චත්තාරි පදානි ලොභො අකුසලමූලානං.

ඔවුන් කෙරෙහි අකුශලපක්ෂයාගේ යම් පළමුවැනි අකුශලපදකෙනෙක් කුශලයන්ගෙන් ප්‍රභාණයට යෙන් ද, ඔහු කුශලපක්ෂයෙහි දෙවැනි දෙවැනි පදයන්ගෙන් ප්‍රභාණයට යෙහි, ඔවුන්ගේ ප්‍රභාණයෙන් රාගවිරාගාවතොවිමුක්තිය වේ. අකුශලපක්ෂයාගේ යම් දෙවැනි අකුශල පදකෙනෙක් ප්‍රභාණයට යෙන් ද, ඔවුන්ගේ ප්‍රභාණයෙන් අවිද්‍යාවිරාගපඤ්ඤා විමුක්තිය පසංඛයානය වේ. මේ තුන් නය සිහිවික්කිළින නම් පළමුවැනි නය යි.

5. කුශලපද සතරක් ද අකුශලපද සතරක් දැයි පද අටක් වෙති. මේ අට පදයෝ මූලපද වෙත්. අර්ථනය විසින් දෙවැනි වූයේ නිපුක්කල නය යැ, එය ධර්ම සයනින් කුශලමූලයන් ද අකුශලමූලයන් ද පමුණුවයි. මෙසේ මේ පඨපදයෝ ද පළමු කී අෂ්ටමූල පදයෝ ද යන මේ තුළ පදයෝ අටළොස් මූලපදයන් අතුරෙහි වෙති. එහි පශ්චිම වූ යම් නන්දිවට්ටනයෙක් වේ ද එය අවිද්‍යා තෘෂ්ණා සමථ විදර්ශනා යන සතර ධර්මයෙන් නයනය කෙරෙයි. මේ සතර ධර්මයෝ යැ, මේ අටළොස් මූලපදයෝ තුන් නයෙහි දක්වන ලද්දහු යි.

එහි යම් කුශල නවපදකෙනෙක් වෙත් ද එහි සියලු කුශලය බැසගනී. ඒ නවපදයන් අතුරෙහිද සතර පදයෙක් සිහිවික්කිළිනනයෙහි යැ, නිපුක්කලයෙහි පද තුනකි, නන්දියා වට්ටයෙහි පද දෙකකි. මේ කුශල නව පදයෝ දක්වනලද්දහු.

එහි නන්දියාවට්ටනයෙහි යට යතර පදකෙනෙක් වෙත් ද, එහි අටළොස් මූලපදයෝ මුළු වෙති, කියයැ යත් : සමථ යැ අලොභ යැ අංශය යැ අසුභසඤ්ඤා යැ දුක්ඛසඤ්ඤා යැ යන මේ කුශලපක්ෂයෙහි පඤ්චපදයෝ සමථය භජනය කෙරෙති. විපස්සනා යැ අමොහ යැ අනිව්චසඤ්ඤා යැ අනන්තසඤ්ඤා යැ යන මේ සතරපදයෝ විදර්ශනාව බෙරෙති. මේ කුශල නවපදයෝ (සමථ විපස්සනා යන) දෙපදයෙහි යොදන ලද්දහුය.

එහි අකුශලපක්ෂයෙහි නව අකුශලපදයන් අතුරෙන් තණ්හා යැ ලොභ යැ දෙස යැ සුභසඤ්ඤා යැ සුඛසඤ්ඤා යැ යන මේ පස් පදයෝ තෘෂ්ණාව බෙරෙති. අවිජ්ජා යැ මොහ යැ නිව්චසඤ්ඤා යැ අන්තසඤ්ඤා යැ යන මේ සතර පදයෝ අවිද්‍යාව බෙරෙති. තෙල අකුශල නවපදයෝ ඉතා සංක්ෂිප්ත කරනලද්දහු යැ. මෙසේ තුන් නය එක් නයකට පිවිසියාහු යි. මෙසේ අටළොස් මූලපදයෝ නන්දියාවට්ටනයෙහි ලා දක්වාලියැ යුත්තාහු යි.

6. අටළොස් මූලපදයෝ නිපුක්කලනයෙහි කියෙයින් යෙදෙති යත් : කුශල නවපදයන් අතුරෙහි විපස්සනා යැ අමොහ යැ අනිව්චසඤ්ඤා යැ අනන්තසඤ්ඤා යැ යන මේ සතර පදයෝ ද, අමොහ යැ (?) සමථ යැ අලොභ යැ අසුභසඤ්ඤා යැ යන මේ සතර (?) පදයෝ ද ලොභය ද දෙසය දැයි මෙසේ මේ නවපදයෝ කුශලත්‍රයෙහි යෙදියැයුත්තාහු යැ.

එහි අකුශල නවපදයන් අතුරෙන් තණ්හා යැ ලොභ යැ සුභසඤ්ඤා යැ සුඛසඤ්ඤා යැ යන මේ සතර පදයෝ ලොභඅකුශලමූල යැ, අවිජ්ජා යැ මොහ යැ නිව්චසඤ්ඤා යැ

අවිජ්ජා ච මොහො ච නිව්වසඤ්ඤා ච අත්තසඤ්ඤා ච අයං මොහො, දෙසො¹ අයං දෙසො. යෙ ච ඉමානි නව පදානි තිස්ස අකුසලෙසු යොජ්ඣානි එවං අධාරස්මිනි මූලපදානි, කුසලෙසු ච යොජ්ඣානි, තිස්සකලෙහ නයෙන නිද්දිසිතබ්බානි.

කථං අධාරස්මිනි මූලපදානි සිහවිකක්ඛිත්තෙ නයෙ සුඡ්ඡන්ති : තණ්හා ච සුභසඤ්ඤා ච අයං පථමො විපල්ලාසො. ලොභො ච සුඛසඤ්ඤා ච අයං දුතියො විපල්ලාසො. අවිජ්ජා ච නිව්වසඤ්ඤා ච අයං තතියො විපල්ලාසො. මොහො ච අත්තසඤ්ඤා ච අයං චතුත්තො විපල්ලාසො. ඉති නව පදානි අකුසලමූලානි චතුස්ස පදෙසු යොජ්ඣානි.

තත්ථ නවතතං මූලපදානං කුසලානං සමථො ච අසුභසඤ්ඤා ච ඉදං පථමං සතිපට්ඨානං. අලොභො ච දුක්ඛසඤ්ඤා ච ඉදං දුතියං සතිපට්ඨානං. විපස්සනා ච අනිව්වසඤ්ඤා ච, ඉදං තතියං සතිපට්ඨානං. අමොහො ච අත්තසඤ්ඤා ච ඉදං චතුත්තං සතිපට්ඨානං. ඉමානි අධාරස්මිනි මූලපදානි සිහවිකක්ඛිත්තනං අනුපවිට්ඨානි.

ඉමෙසං තිණ්ණං නයානං යා හුම්² යො රාගො ච යො දෙසො ච එකං නයං පටිසති. එකස්ස නයස්ස අකුසලෙ වා ධම්මෙ කුසලෙ වා ධම්මෙ විඤ්ඤානෙ පටිපකෙඛි³ අනෙසිතබ්බො. පටිපකෙඛි අනෙසිතා යො නයො නිද්දිසිතබ්බො, තමහි නයෙ නිද්දිට්ඨො⁴ යථා එකමහි නයෙ සබ්බෙ නයා පටිට්ඨා තථා නිද්දිසිතබ්බො. එකමහි ච නයෙ අධාරස්මිනි මූලපදානි පටිට්ඨානි, තමහි ධම්මෙ විඤ්ඤානෙ සබ්බෙ ධම්මා විඤ්ඤානා භොනති.

ඉමෙසං තිණ්ණං නයානං සිහවිකක්ඛිත්තනස්ස චතතාරි ඵලානි පරියොසානං. පථමාය දිසාය පථමං ඵලං, දුතියාය දිසාය දුතියං ඵලං, තතියාය දිසාය තතියං ඵලං, චතුත්තාය දිසාය චතුත්තං ඵලං.

තිස්සකලස්ස නයස්ස තිණ්ණි විමොක්ඛමූඛානි පරියොසානං පථමාය දිසාය අපඨණ්හිනං, දුතියාය දිසාය සුඤ්ඤානං, තතියාය දිසාය අනිමිත්තං.

නන්දියාවට්ඨස්ස නයස්ස රාගවිරාගා චෙතොවිමුත්ති අවිජ්ජාවිරාගා ච පඤ්ඤාවිමුත්ති පරියොසානං. පථමාය දිසාය රාගවිරාගා චෙතොවිමුත්ති, දුතියාය දිසාය අවිජ්ජාවිරාගා පඤ්ඤාවිමුත්ති.

ඉමෙ නයො නයා, ඉමෙසං තිණ්ණං නයානං අධාරස්මිනි මූලපදානං ආලොකනා, අයං ථුල්ලති දිසාලොචනො⁵ නයො.

ආලොකෙත්වාන ජානාති 'අයං ධම්මො, ඉමං ධම්මං හජ්ඣි'ති සම්මායොජ්ඣා. කුසලපකෙඛි අකුසලපකෙඛි ච. අයං නයො අංකුසො නාම. ඉමෙ පඤ්ච නයා.

1. දෙසො - මුද්දිතපොත්ථකෙසු න දිස්සති.

2. හුම් ච - මජ්ඣං.

3. පටිපකෙඛි - PTS.

4. නිද්දිට්ඨො - මජ්ඣං, PTS.

5. ආලොකනො - මජ්ඣං PTS.

අත්තසඤ්ඤා යැ යන මේ මොහ අකුශලමූල යැ, දෙස යැ යන මෙය දෙසඅකුශලමූල යි. යම් මේ නව පදනෙතෙක් වෙත්ද, ඔහු තුන් අකුශලයන්හි යොදනලද්දහු යැ, මෙසේ අටළොස් මූලපදයෝ කුශලයන්හි ද යොද නිපුක්බලනයෙන් දැක්වියැයුත්තාහු යි.

කිසෙයින් අටළොස් මූලපදයෝ සිහවික්කිළිතනයෙහි යෙදෙති යත් : නණ්භා යැ සුභසඤ්ඤා යැ යන මේ පළමුවන විපල්ලාස යි, ලොභ යැ සුඛසඤ්ඤා යැ යන මේ දෙවැනි විපල්ලාස යි. අවිජ්ජා යැ නිව්වසඤ්ඤා යැ යන මේ තෙවැනි විපල්ලාස යි. මොහ යැ අත්තසඤ්ඤා යැ යන මේ සතරවැනි විපල්ලාස යි. මෙසේ අකුශලමූල වූ නව පදයෝ සතර පදයන්හි යොදනලද්දහු යි.

එහි නව කුශලමූලපදයන් කෙරෙහි සමථ යැ අසුභසඤ්ඤා යැ යන මේ පළමුවන සතිපට්ඨාන යි. අලොභ යැ දුක්ඛසඤ්ඤා යැ යන මේ දෙවැනි සතිපට්ඨාන යි. විපස්සනා යැ අනිව්වසඤ්ඤා යැ යන මේ තෙවැනි සතිපට්ඨාන යි. අමොහ යැ අනන්ත සඤ්ඤා යැ යන මේ සතරවැනි සතිපට්ඨාන යි. මේ අටළොස් මූලපදයෝ සිහවික්කිළිත නයෙහි පිවිසියාහු යි.

මේ තුන් නයට යම් භූමියක් වේද එහි රාගය ද දෙසය ද යන දෙක එක් නයකට පිවිසෙයි. එක් නයක් පිළිබඳ වැ කුශලධර්මය හෝ අකුශලධර්මය හෝ දත් කල්හි ප්‍රතිපක්ෂය සෙවියැයුතු, ප්‍රතිපක්ෂයන් විමසා යම් නයෙක් දැක්වියැයුත්තේද ඒ නය දැක්වූකල්හි යම්සේ එක් නයෙක්හි සියලු නය පිවිසියාහු ද එපරිද්දෙන් දැක්වියැයුත්තාහ. නව ද එක් නයෙක්හි අටළොස් මූලපදයෝ පිවිසියාහු යැ, ඒ ධර්මය විඤ්ඤා කල්හි සියලු ධර්මයෝ විඤ්ඤා වෙත්.

මේ තුන් නය අතුරෙහි සිහවික්කිළිතනයෙහි සතර ඵලයෝ පයඝිවසානාස වෙති. ප්‍රථම දිසායෙහි ප්‍රථම ඵලය වෙයි, දෙවැනි දිසායෙහි දෙවැනි ඵලය වෙයි, තුන්වැනි දිසායෙහි තුන්වැනි ඵලය වෙයි, සතරවැනි දිසායෙහි සතරවැනි ඵලය වේ.

නිපුක්බලනයෙහි තුන් විමොක්ෂමුඛයෝ පයඝිවසානාස වෙයි. ප්‍රථම දිසායෙහි අප්‍රණි හිත විමොක්ෂමුඛ යැ, දෙවැනි දිසායෙහි ශුන්‍යානවිමොක්ෂමුඛ යැ, තෙවැනි දිසායෙහි අනිම්මිත විමොක්ෂමුඛ යි.

නන්දියාවට්ඨනාසයාගේ රාගවිරාගවෙනොච්චුත්තිය ද අවිජ්ජාවිරාගසඤ්ඤාවිමුත්තිය ද පර්‍යවසානාස වෙයි. ප්‍රථම දිසායෙහි රාගවිරාගවෙනොච්චුත්තිය යැ, දෙවැනි දිසායෙහි අවිජ්ජාවිරාගසඤ්ඤාවිමුත්තිය යයි.

මේ තුන් නය වෙති, මේ තුන් නයයන්ගේ අටළොස් මූලපදයන්ගේ අවලෝකනය වේ. මේ දිසාලෝචනනය යි කියනුලැබේ.

අවලෝකනය කොට මේ ධර්මය මෙනම් ධර්මය බෙදේ යයි දැනගනී. කුශලපක්ෂයෙහි ද අකුශලපක්ෂයෙහි ද මනාකොට යෙදීම වේ. මේ නය ආකූස නම් වේ. මේ පඤ්ච නය යි.

තනීමා උද්භූතතාපා :

1. “තණ්හා ව අවිජ්ජාපිච්චං ලොභො දොසො තප්ථෙව මොහො ව චතතාරො ව විපල්ලාසා - කිලෙසහුම් නව පදාති.
2. යෙ ච සතීපට්ඨානා - සමප්ථො ව විපස්සනා කුසලමුල්ලා එතං සබ්බං කුසලං - ඉන්ද්‍රියහුම් නව පදාති.
3. සබ්බං කුසලං¹ නවති පදෙති සුජ්ජති - චෙව අකුසලං එතෙ තෙ මුල්ලපදා - උභතො අට්ඨාරස පදාති.
4. තණ්හා චෙව අවිජ්ජා පි - සමප්ථො ව විපස්සනා යො තෙති සචේච්ඡු² යොගස්සතො - අයං නයො නන්දියාවිට්ඨො.
5. යො අකුසලෙසමුලෙති³ - නයති කුසලො කුසලමුලෙති හුතං තථං අවිතථං - තීප්පකම්මං තං නයං ආහු.
6. යො තෙති විපල්ලාසෙති - කිලෙස ඉන්ද්‍රියෙති සද්ධිමේථ එතං නයං නයවිදු - සිහවිකම්මිතිං ආහු.
7. වේයාකරණෙ චුත්තා - කුසලතාති අකුසලතාති ච මනසා⁴ ආලොකයති - අයං නයො දිසාලොචනා නාම.
8. ඔලොකෙත්වා දිසාලොචනොන - උකම්පිය යං සමානෙති සබ්බං කුසලාකුසලෙ - අයං නයො අංකුසො නාම.

නසසමුට්ඨානං.

පෙටකොපදෙසෙ මහාභව්වාසනාසං ථේරසං
සුත්තමහනිකායං දසකං සමන්තං.

1. සබ්බකුසලං - මජ්ඣං, PTS.
2. සබ්බෙසු - මජ්ඣං, PTS.
3. යං කුසලමුලෙති - මජ්ඣං, PTS.
4. කුසලා - මජ්ඣං, PTS.
5. තයො - මජ්ඣං,

එහි මේ උද්දනගාරා වෙති :

1. තණ්හා යැ අවිජ්ජා යැ ලොභ යැ දෙස යැ එසේ ම මොහය ද සතර විපල්ලාසයෝ ද යන නව පදයෝ ක්ලෙශ (අකුශල) භූමි යැ.

2. සතර සතිපට්ඨානයෝ යැ සමථ යැ විපස්සනා යැ තුන් කුශලමූලයෝ යැ යන තෙල සියලු කුශලය (සංග්‍රහ වූ) නව පදයෝ ඉන්ද්‍රිය (කුශල) භූමි යැ.

3. සියලු කුශලය නව (කුශල) පදයන් සමග ද සියලු අකුශලය නව (අකුශල) පදයන් සමග ද යෙදෙයි. දෙපක්ෂයෙහි තෙල මූලපදයෝ අටළොසක් වෙත්.

4. යම් නයෙක් තණ්හාව හා අවිජ්ජාව ද සමථය හා විපස්සනාව ද සත්‍යයන්හි යොග්‍යයන් යුක්ත වූයේ කුශලාකුශලයන්හි පමුණුවා ද මේ නය නන්දියාවටට නම් වෙයි.

5. යම් නය විශෙෂයෙක් අකුශලධර්මයන් අකුශලමූලයන් සමග ද වාතුර්භූමක කුශලයන් කුශලමූලයන් සමග ද භූත තථ අවිතථ කොට චතුස්සත්‍යාද්වාරයෙන් යුත්‍රාර්ථය පමුණුවා ද ඒ නයවිශෙෂය ' තිපුක්ඛල ' නමැයි කිහු.

6. යම් වර්ණනාවිශෙෂයෙක් සතර විපල්ලාසයන් සමග සංක්ලෙශධර්මයන් ද ශ්‍රද්ධාදි ඉන්ද්‍රියයන් සමග සද්ධර්ම හෙවත් වොදනපක්ෂයෙහි ධර්මයන් ද සියුසස් සමග යොදා වර්ණනාවිෂය කෙරේ ද නය දන්තාහු තෙල නය සිහවික්කිළිත නමැයි කිහු.

7. වෙය්‍යාකරණයෙහි කුශලතායෙන් ද අකුශලතායෙන් ද කියනලද ධර්ම කෙනෙක් වෙත් ද ඒ ධර්මයන් ප්‍රථමදිශාදි වශයෙන් සිතින් අවලොකනය කෙරෙයි. මේ නය දිසාලොචන නම් වේ.

8. දිසාලොචන නයින් ප්‍රථමාදි දිශාභාවයෙන් සිතින් අවලොකනය කොට සූත්‍රයෙන් නගාගෙන කුශලාකුශලධර්මයන් ඒ ඒ නයයොජනා වශයෙන් යම් සමානයනයක් වේ ද මේ නය අංකුස නම් වේ.

නයසමුට්ඨාන යි

මහාකව්චායන තෙරණුවන්ගේ පෙටකොපදෙසයෙහි සූත්‍රවිභාගදර්ශනය
සමාජන යි.

යානි චතුක්කානි අකුසලානි කුසලානි ච සිහවිකතිප්‍රිතෙ නයෙ නිද්දිට්ඨානි, තිකානි කුසලානි ච අකුසලානි ච තීප්‍රකඛලෙ නයෙ නිද්දිට්ඨානි, දුකානි කුසලානි ච අකුසලානි ච නන්දියාවට්ට නයෙ නිද්දිට්ඨානි, යෙසු දව්සු ධම්මෙසු කුසලෙසු (?) සො අතො තිකෙසු විහර්ජමානස්ස භවභූමි. අථ ච සබ්බො ච අතො තිහි බ්‍යඤ්ඤානි නිද්දිසති. තත්තකානි වුව්වති. යො අතො චතුහි පදෙහි අට්ඨවිසති-භාගෙහි නත්ථි භූමි නිද්දිසිදුං. අවචරනෙතාව චතුහි පදෙහි නිද්දිසති. ඉති යං යථා, නිද්දිට්ඨස්ස අවිකොසනා (?) ඉදං පමාණං.

යථා සබ්බෙ සමාධියො තීසු සමාධිසු පරියෙයිතබ්බා, සවිතකක-සවිචාරෙ අවිතකකවිචාරමනෙත අවිතකකඅවිචාරෙ, ඉදං පමාණං, නත්ථි චතුතො සමාධි.

තථා තිස්සො පඤ්ඤා, විනාමයි සුතමයි භාවනාමයි, සබ්බාසු පඤ්ඤාසු නිද්දසනති¹ නත්ථි චතුත්ථි පඤ්ඤා, න විනාමයි න සුතමයි න භාවනාමයි පඤ්ඤා. නාස්ස නත්ථි ඉමෙසං ධම්මානං යා අවිකෙති-පනා, ඉදං වුව්වති පමාණනති.

ථෙරස්ස මහාසාව්චාරායනස්ස ජම්බුවත්තවාසිනො

පෙටකොපදෙසො සමනෙනා

පෙටකොපදෙසො නිට්ඨිනො.

1. නිද්දිසති - මජ්ඣං, PTS.

කුශල වූ ද අකුශල වූ ද යම් වතුෂ්ඨකතෙතෙක් වෙන් ද ඔහු සිහවික්කිළිත නයෙහි දක්වන ලද්දහුය, කුශලවූ ද අකුශල වූ ද ත්‍රිකයෝ කිපුක්බල නයෙහි දක්වනලද්දහු යැ, කුශල වූ ද අකුශල වූ ද ද්විකයෝ නන්දියාවච්චනායෙහි දක්වනලද්දහු යි. (යෙසු ද්විසු ධම්මෙසු කුසලෙසු ?) ඒ අර්ථය ත්‍රිකයන්හි විභාග කරනුලබන්නහුගේ හවහුම් වෙයි (?) එතෙකුදු වත් සියලු අර්ථය වාක්ඛ්‍යානුයෙන් දක්වනු ලැබෙයි. (යො අත්ථො . . . . අවි කොසනා ?) මේ ප්‍රමාණ යි.

සියලු සමාධිහු සචිතර්කසම්චාර යැ, අචිතර්කසම්චාරමාත්‍ර යැ, අචිතර්කඅවිචාර යැ, යන තුන් සමාධියෙහි සෙවියැයුන්නාහු යැ. මේ ප්‍රමාණ යි. සතරවැනි සමාධියෙක් නැති.

එසේ මැ චිත්තාමයි සුතමයි භාවනාමයි යන තුන් ප්‍රඥවෝ සියලු ප්‍රඥවන්හි දක්වනු ලැබෙත්. සතරවැනි ප්‍රඥවක් නැත. (න චිත්තාමයි . . . . ?) මේ ධර්මයන්ගේ යම් අවික්ෂෙපණයක් වේ ද, එය නැති. (?) මේ ප්‍රමාණ යයි කියනුලැබේ.

ජම්බුවනවාසි මහාකච්චායන තෙරණුවන්ගේ පෙටකොපදෙසය සමාජිත යි.

පෙටකොපදෙසය නිමි.

පෙට්ටොපදෙස

ගාථාදිපාද - අනුකතමණිකා

(උදාහරණයක් සහිතයි)

‘ අ ’

පිටුව

අවර්තා, බ්‍රහ්ම වර්ත.	10
(බලවපද - ජරාවග්ග)	
අඤ්ඤාථා භාවි හවසනෙතා	36
(උදහ පාළි - නන්දවග්ග)	
අත්ථං ගතස්ස න පමාණමභි	16
(සුතන නිපාත - පාරායනවග්ග - උපසිඛි සුතන)	
අනුපාදය බුද්ධිවචන.	84
( )	
අනෙතා ජලා, බහි ජලා	112
(දෙවතා සංසුතන)	
අපාමාදෙ අමතපදං	122, 132
(බලවපද - අපාමාද වග්ග)	
අපාහාය පඤ්ච වෙරාති	64, 82
(පඤ්චකඛ්ඛානතර - උපාසක වග්ග)	
අපං වන ජිවිතං ඉදං	14
(සුතන නිපාත - ජරා සුතන)	
අභබ්බො හි තස්ස	254
(සුතන නිපාත - රතන සුතන)	
අයසාව මලං සමුට්ඨිතං	12, 66
(බලවපද මල වග්ග)	
අයං ලොකො සන්තාපජානො	36
(උදහ පාළි - නන්ද වග්ග)	
අවිජ්ජාය නිවුනො ලොකො	18, 30
(සුතන නිපාත - පාරායන වග්ග - අජින සුතන)	
අවිත රාගො කාමෙසු	94
(ජකකඛ්ඛානතර - බලවපද සුතන)	
අසන්ධිං ව භණ්ති	114
(අධිකඛ්ඛානතර - මහා වග්ග)	

අසුභානුපසංගිං විහරන්තං (ධම්මපද - යමක වග්ග)	86, 96
අකඛ්ඛතො තෙන හරදමෙසාරජී ( )	94
ආදානස්ස ගගං ඤාතො ( )	62, 76
ආරහථ නික්ඛමථ (බ්‍රහමහංයුත්ත - අරුණමනී සුත්ත)	94
ආසං පිභා ච අභිනාදනො ච ( )	24, 30

‘ ඉ ’

ඉධ සොචති පෙචච සොචති (ධම්මපද - යමක වග්ග)	10, 18

‘ උ ’

උග්ගච්ඡමති තමති ( )	142
උග්ගච්ඡමති පාර ( )	
උච්ඡින්නහවිතණ්හස්ස (සුත්තනිපාත - අට්ඨකභානුපසංගානා සුත්ත) (උදානපාළි - මෙඝිංසවග්ග)	20
උභිං අබො සබ්බංගි විපජ්ජනො (උදානපාළි - චූළවග්ග)	34, 56
උත්තලානං පමත්තානං ( )	124

‘ එ ’

එකමපි වෙ පාණමදුට්ඨවිනො (ඉතිවුත්තක - එකක නිපාත - තනිංසවග්ග)	86
එකමති පදුට්ඨානෙ ( )	122
එකමපි ඡේතාන පරිබ්බජන්ති ( )	268
එතං දලං බන්ධනමාහු ධිරං (කොසලභංයුත්ත - බන්ධන වග්ග) ජාතක පාළි - දුක නිපාත - බන්ධනාගාර ජාතක ධම්මපද - තණ්හා වග්ග)	34
එතං විසෙසතො ඤාතො (ධම්මපද - අප්පමාද වග්ග)	134

ශාඨාදිපාදානුකතමණිකා 335

එව්මෙතං යථාභුතං 36, 282
(උදනපාළි - නන්ද වග්ග)

එසානිසංඝෙ, ධම්මෙ සුචිතෙන 228
( )

එසොච මග්ගො නන්දඤ්ඤා 14, 68, 78
(ධම්මපද මග්ගවග්ග)

‘ ඔ ’

ඔලොකෙනිඃ දිසාලොචනෙන 328

‘ ක ’

කථංසු තරති ඔසං 112
(සුතනතිපාත - ආලවක සුතන
යකඛසංයුතන)

කම්මාරානං යථා උකකා 12, 18
(ජාතක පාළි - උම්මග්ග ජාතක)

කාමමඡ්ඡදං උපාදාය 76
( )

කාමකා ජාලසඤ්ජනනා 32, 56
(උදනපාළි - චූල්ලවග්ග)

කාමං කාමයමානස්ස 60
(සුතනතිපාත කාමසුතන)

කාමා හි විත්තා පිට්ඨා මනෝරමා 62
(මජ්ඣිමනිකාය : රට්ඨපාල සුතන
අපදන පාළි : රට්ඨපාලකේරාපදනං)

කාමෙසු ගිඤ්ඤා පසුතා පමුච්ඡා 12
(සුතනතිපාත - ගුහවස්ථක සුතන)

කාමෙසු වෙ සඤ්ඤරෙ ඛජ්ඣරෙ ච 60
(ජාතක 1 - 498 පිට)

කාමෙසු සත්තා කාමසංඛිතසත්තා 14, 68, 78
(උදනපාළි - ඡව්චක වග්ග)

කායෙත කුසලං කසිරං 76, 78, 90, 96
( )

කායෙත සංචරො සාධු 74, 78
(කොසල සංයුතන - බ්බකවග්ග
ධම්මපද භික්ඛු වග්ග)

කිඤ්ඤාපි සො කම්මං තරොති පාපකං 254
(සුතනතිපාත - රතනසුතන)

කුමභූපමං කායමිමං - යං න කුමහාකං ජනාථ 30
( )

කුමභූපමං කායමිමං විදිතාං 20
(බවමපද - මිත්තවග්ග)

කුසලා වා අකුසලා වා 106
( )

කෙනසං නිවුතො ලොකො 108
(සුත්තනිපාත - පාරායන වග්ග)

‘ ච ’

චක්ඛං සොතං ච ඝාතං ච 14, 18
( )

චත්තාරො චෙ’ව පුග්ගලා 56
( )

චතු චක්කං නවදාරං 114
(දෙවතා . . . දෙවපුත්ත සංයුත්තක)

‘ ඡ ’

ඡන්ද දොසා භයා මොහා 84
(චතුක්කඛ්භුත්තර - චර වග්ග)

ඡන්තමති වසංගි 34, 252
(උදනපාළි - සොණවග්ග)

ඡේතා නදාං වරත්තං ච 114
(දෙවතා . . . . . දෙවපුත්ත සංයුත්තක)

‘ න ’

නණ්ණා යස්ස පුරකඛතා 128
( )

නණ්ණා ච අවිජ්ජාපි ච 6, 328
( )

නණ්ණා චෙ’ව අවිජ්ජා ච 328
( )

නස්ස චෙ කාමසානස්ස 12
(සුත්තනිපාත : කාමසුත්ත)

නස්ස නිබ්බුතස්ස භික්ඛුතො 36
(උදන පාළි : නන්ද වග්ග)

තුලමතුලං ච සමභවං 90
(දික්ඛිකාය : මහා පටිනිබ්බාන සුත්ත
ඉද්ධිපාද සංයුත්ත : වාපාල වග්ග
අට්ඨකඛ්භුත්තර : භූමිවාල වග්ග
උදනපාළි : ජම්බක වග්ග)

‘ ද ’

දදතො පුඤ්ඤං පටිබ්බති 38
(උදන පාළි : පාටලිගාමික වග්ග : චූඤ්ඤ සුත්ත)

ගාමාදිපාදානුකිකවණිකා 337

දදං පියො හොති හජන්ති නං බහු 80
(පඤ්චකඛුරු : සුමනා වග්ග)

දිසාලොචනමාහංසු 6
( )

දුක්ඛං දිට්ඨි ව උපපන්නං 30
( )

දෙසනා විවයො සුභති 4
( )

‘ ඉ ’

ඛම්මං දෙසෙති ජිනො 116
( )

ඛම්මො හවෙ රක්ඛති ඛම්මවාටිං 58
(ජාතක - දසක : මහා ඛම්මපාල ජාතක
ජාතක - විසති : අයොසර ජාතක)

‘ න ’

න නං දලනං බ්බන්තමාහු ධිරා 34
(කොසල සංයුතන : බ්බන්ත වග්ග
ජාතක පාළි - දුක් නිපාත : බ්බන්තාගාර ජාතක
ඛම්මපද : තණ්හා වග්ග)

නන්ති පුත්ත සමං පෙමං 72, 74
(දෙවනා සංයුතන)

නන්ති පුත්තෙති පුත්තිමා 72
(දෙවනා සංයුතන)

නව හි ව පදෙති කුසලං 6
( )

න හි පාපං කතං කම්මං 64, 76
(ඛම්මපද : බාලවග්ග)

තිරුත්ති අබිප්පායො ව 120
( )

නෙලබ්බො සෙතපච්ඡාදො 66, 76
(විත්ත සංයුතන -
උදාහ පාළි : චූල වග්ග)

‘ ප ’

පඤ්ඤාවෙව සති ව 110
(සුත්ත නිපාත : පාරාසන වග්ග)

පඤ්ඤා හි සෙට්ඨා ලොකසමිං 68, 88, 96
(ඉතිවුත්තක : දුතිය වග්ග)

පඨමෝ හන්දියා වට්ටො	6
( )	
පදං පඤ්ඤා ව පුච්ඡා ව	108
( )	
පසන්නතොතොතා සුමුඛො	66
(සුතන නිපාත : සෙල සුතන)	
සුරිමානං අපකඛිං	104
( )	
‘ ඵ ’	
ථෙණපිඤ්ඤාපමං රූපං	76
( )	
‘ ම ’	
මග්ගානට්ඨබ්බිකො සෙවෙය්	74
(බමමපද : මග්ගවග්ග)	
මනෙන කුසලං භසිරා	92, 96
( )	
මනොපුබ්බඛිතමා බම්මා	32, 204, 208
(බමමපද : සමක වග්ග)	
මමාසිනෙ පසුඵ ඵඤ්ඤානෙ	10
(සුතන නිපාත : ගුහට්ඨක සුතන)	
‘ ය ’	
යථාපි කුමනකාරසස	10
(සුතනනිපාත : සලල සුතන)	
යමෙකරතති. පඨමං	10, 18
(ජාතක - විසති නිපාත : අයොසර ජාතක)	
යමෙන. පඤ්ඤා අපුච්ඡ	110
(සුතන නිපාත : පාරාසන වග්ග)	
යමහි න මායා වසති න මානො	14, 18
(උදන පාළි : නඤ්ඤ වග්ග)	
යං ච කාමසුඛං ලොකෙ	74, 78
(උදන පාළි : මුච්ඡික වග්ග)	
යං පතනං යං ච පතනබ්බං	72, 78
( )	
යං නිසසිනසස වලිතං	30
( )	
යසස සද්ධා නථාගනෙ	92, 96
(වතුකකඛිගුහනරෙ : පුඤ්ඤාභිසංඤ්ඤා වග්ග)	
(පඤ්ඤාභිගුහනරෙ : මුණිවරාජ වග්ග)	

සසස සෙසුපම: විකල්ප	34
(උදන පාලි : මෙසිය වග්ග)	
සසසසසියානි සමථං ගතානි	64
(බමමපද : අරගනන වග්ග)	
සසසසසියානි සුභාවිතානි	70
(සුභන නිපාත : සහිය සුභන)	
සසසසසියානි සසි	56
(	)
සසසසසියානි සසි විකල්ප	240
(උදන පාලි :	)
සානි කුරෝති පුරිසෝ	62, 76
(ජාතක - දුක නිපාත : වුල නන්දිය ජාතක)	
සානි සොතානි ලොකසමි	24, 110
(සුභන නිපාත - පරායන වග්ග : අජිත සුභන)	
සෙ ජමං පටිපජ්ජනානි	70
(	)
සෙ කෙවි භුතා භවිසසනානි	72
(උදන පාලි : සොණ වග්ග)	
සෙ කෙවි සොකා පරිදෙවිතාවා	20
(උදන පාලි : පාටලියාම වග්ග)	
සෙ ච සහිකාන බමමාසෙ	110
(අහිසමය සංයුතන : කලායර බන්ධිය වග්ග	
සුභනනිපාත : පාරායන වග්ග)	
සෙ ච සනිපට්ඨානා	328
(	)
සෙ බමමා හෙතුපසභව:	16, 18
(විනය පිටක : මහාවග්ග පාලි)	
සෙපි ච සනිපට්ඨානා	
(	)
සෙසං ච සුසමාරභා	
(බමමපද : පකිණ්ණක වග්ග)	
සෙ සනිපට්ඨානා - සමථො ච විපස්සනා කුසලමුලා	328
(	)
සො අකුසලෙ සමුලෙහි	328
(	)
සොකාමෙ පරිචජේජ්ඣ	60
(සුභනනිපාත : කාමසුභන)	
සොගසා කාලං න නිවන්ධියා ච	122
(	)

යො වෙ න ව්‍යථනී පත්තා (අට්ඨකඛ්‍යානතර : මහා වග්ග)	114
යො නෙති විපලොසෙහි ( )	328
යො දුක්ඛමග්ගකම් යතො නිදානං (මාරසංයුතත : දුක්ඛ තතිය වග්ග)	22
යො පාණමතිපාතෙහි (පඤ්චකඛ්‍යානතර : උපාසක වග්ග)	64, 82
යො වෙ න ව්‍යථනී පත්තා (අට්ඨකඛ්‍යානතර : මහා වග්ග)	114

‘ ර ’

රූපං වේදසිතං සඤ්ඤාදා (මාරසංයුතත : රජජ වග්ග)	70, 78

‘ ල ’

‘ ව ’

වචසා මනසා ච කමමුතා ච (සුත්තනිපාත : සමමාපරිබ්බාජනිය සුත්ත)	70, 78
වාචානුරකම් මනසා සුසංවුතො (ධම්මපද : මග්ගවග්ග)	92
විතකකපමට්ඨිතස්ස ජනතුතො (ධම්මපද : තණ්හාවග්ග)	80, 96
වුත්තමහි එකධම්මෙ ( )	118
වෙච්චතෙහි අනෙතෙහි ( )	126
වෙච්චතො ච පඤ්ඤාතස්ස ( )	4
වෙය්‍යාකරණෙ වුත්තා ( )	328

‘ ස ’

සංකප්පෙහි පරෙතො සො (සුත්තනිපාත : නිසංමෙතෙතය්‍ය සුත්ත)	12
සංකප්ප පසාදො යසංසතී (පඤ්චකඛ්‍යානතර : මුණ්ඩරාජ වග්ග)	92
සථෙ ච පාපකං කමමං (උදනපාලි : සොණ වග්ග)	58
සථෙ පි දස් පජේය්‍යා (තෙ) (වත සංයුතත : කස්සපභෛරව සුත්ත)	104
සථෙ භායථ දුක්ඛස්ස (උදනපාලි : සොණ වග්ග)	56, 58, 76

සට්ඨි වසා සහසානි (ජාතක - චතුක්ක නිපාත : ලොහතුමි ජාතක)	66, 76
සතං ආසි අයොසබ්බකු (මජ්ඣිම නිකාය : මාරතජ්ජනික සුත්ත මහා මොග්ගලලානතේර ගාථා)	12, 18
සතං චේව සහසානං ( )	84, 96
සති කායගතා උපට්ඨිතා (උද්දනපාළි : නන්ද වග්ග)	22
සත්මනො සද්ද හද්දං (යකඩ සංයුතත : ඉන්දක වග්ග)	94, 96
සත්තියා පිය ඔමචෙඤා (දෙවනා සංයුතත : සත්ති වග්ග)	64, 76
සභ්වා චෙ නන්දිකා ආරා ( )	92
සභ්වා සත්ති ච විරිතං ( )	
සබ්බපාපස්ස අකරණං (බම්මපද : බුද්ධි වග්ග දිඝ නිකාය :)	72, 78
සබ්බං කුසලං ( )	328
සබ්බෙ බම්මං අනත්තානි (බම්මපද : මග්ග වග්ග)	68, 68, 76
සබ්බෙ සත්තා මරිස්සනති (කොසල : සංයුතත)	14, 18
සබ්බෙසං භාරානං ( )	116
සම්මේථා ච විපස්සනා ච ( )	6
සයං කතෙන කම්මෙන ( )	26
සවනති සබ්බති සොනා (සුත්ත නිපාත : පාරාගන වග්ග)	
සාකප්පෙහි පරේතො සො (සුත්තනිපාත : නිස්ස මෙහෙතසා සුත්ත)	12
සංඝෙ පසාදො යස්සානි (පඤ්චකඩ්දනතර : මුණ්ණිරාජ වග්ග)	92
සාමං තෙන කුතො රාජ ( )	10, 18

සිලෙ පතිට්ඨාස නරො සපඤ්ඤා	58
(දෙවනා සංයුතන : සන්ති වග්ග බ්‍රාහ්මණ සංයුතන : අරහන්ත වග්ග)	
සුඛා විරාගතා ලොකෙ	65
(උදහ පාළි : මුවලිඤ වග්ග)	
සුඛො විපාකො පුඤ්ඤානං	62
( )	
සුඛො විවෙකො නුට්ඨස්ස	62, 66
(උදහ පාළි : මුවලිඤ වග්ග)	
සුඤ්ඤතො ලොකං අවෙකකස්සු	60, 76
(සුතන නිපාත - පාරාසන වග්ග : මොහරාජ සුතන)	
සුපිනෙන සථාපි සංගතං	12, 18
(සුතන නිපාත : ජරා සුතන)	
සුභාසිතං උතතමමාසු සතො	92
(සුතන නිපාත : සුභාසිත සුතන)	
සොචති පුතෙතති පුතතිමා	72
(දෙවනා - දෙවපුතන සංයුතන සුතන නිපාත :)	
සොළස ගාරා නෙතති	4

‘ හ ’

හඤ්ඤතෙ සබ්බා මුච්චෙව	76
( )	

සඤ්ඤානාමානුකම්මණීකා

පිටපතකි

		‘ අ ’	
අජිත	—	—	18, 24, 108, 110, 112
ආනන්ද	—	—	10, 34, 58, 116
		‘ උ ’	
උපසිව	—	—	16
		‘ ක ’	
කසසපගොභෙකා	—	—	104
		‘ ච ’	
චෙනං	—	—	104
		‘ න ’	
නිබ්බරුකො පරිබ්බාජකො	—	—	22
		‘ ද ’	
දළහනෙමියානකාරො	—	—	24
දෙවානම්ඤ්ඤො	—	—	72
		‘ න ’	
නානදියො සකෙකා	—	—	60
		‘ ම ’	
මහානාමො සකෙකා	—	—	32, 64, 212
මොඝ රාජ	—	—	60
		‘ ස ’	
සාරිපුතො	—	—	34, 104, 126

විශේෂපදනුකතමණිකා

පිටුබැඳිය

පිටුබැඳිය

අ	
අකන සතන,	284
අකරණිකානි	74
අකිරිය	54
අකුසල කම්ම පථ,	252
අකුසල මූල	30, 52, 194, 318
අකුසල ධර්ම,	100
අකුසල පකෙඛි,	158
අගනි	312
අගතිගමනානි	64
අග්ගානි	74
අභිගුලියො	104
අභිකුසො	6
අභිකුසල පසාදො	210
අභිකුසල රතො	90
අභිකුසල සංගොථන	194
අභිකුසල වජ්ජකො	112
අභිකුසල ගොනිසො	
මනසිකාරො	2
අභිකුසල නිකාන	202
අභිකුසල විජ්ජිත	88
අභිකුසල ථ	100
අභිකුසල නිරොධො	296
අභිකුසල මූලපපහව	24
අභිකුසල	258
අභිකුසල ජිග්ග	88, 136
අභිකුසල සම්මතනානි	206
අභිකුසල මනො	148
අභිකුසල විජ්ජනානි	138, 262
අභිකුසල සුත්ත සංඝෙඛපෙ	56
අභිකුසල මූලපද	4, 6
අභිකුසල සංඛාදායො	146
අභිකුසල	274
අභිකුසල පාදන	118, 310
අභිකුසල සංඝ	6, 284, 326
අභිකුසල මා, පණ්ඩි	116
අභිකුසල දිවසි	60
අභිකුසල නොන	40

අභිකුසල පුබ්බ	34
අභිකුසල නි	84
අභිකුසල වාටින	12
අභිකුසල	90
අභිකුසල සංඝ	16
අභිකුසල පටිපට්ඨ	4
අභිකුසල පුත්තන	8
අභිකුසල පටිපට්ඨ	112
අභිකුසල	60
අභිකුසල සංඛාදායො	60
අභිකුසල සංඝ පටිපට්ඨ	54
අභිකුසල නො	198, 284
අභිකුසල	62
අභිකුසල	102
අභිකුසල	48
අභිකුසල පටිපට්ඨ	98
අභිකුසල පටිපට්ඨ	260
අභිකුසල පටිපට්ඨ	178
අභිකුසල	32
අභිකුසල	88
අභිකුසල	34
අභිකුසල සංඝ	6, 164
අභිකුසල සංඝ	84
අභිකුසල	34
අභිකුසල	214
අභිකුසල	44
අභිකුසල	246
අභිකුසල	6, 164
අභිකුසල	330
අභිකුසල සංඝ	130
අභිකුසල	36
අභිකුසල	20
අභිකුසල	33
අභිකුසල සංඝ පටිපට්ඨ	174
අභිකුසල සංඝ පටිපට්ඨ	104
අභිකුසල	80
අභිකුසල නිකාන	8, 110, 160, 174

පිටිබිකා

අනුසංඝිතං	36
අනුසංඝිතං සමුග්ගිකං	110
අනුසංඝිතං	286, 288
අනුසංඝිතං	104
අනුසංඝිතං	90
අනුසංඝිතං	88
අනුසංඝිතං	34
අනුසංඝිතං	20
අනුසංඝිතං	50, 104
අනුසංඝිතං	104
අනුසංඝිතං	112
අනුසංඝිතං	156
අනුසංඝිතං	62, 64
අනුසංඝිතං	68
අනුසංඝිතං	98, 100
අනුසංඝිතං	98
අනුසංඝිතං	34
අනුසංඝිතං	214
අනුසංඝිතං	138
අනුසංඝිතං	164
අනුසංඝිතං	320
අනුසංඝිතං	246
අනුසංඝිතං	10
අනුසංඝිතං	34, 222
අනුසංඝිතං	66
අනුසංඝිතං	86
අනුසංඝිතං	228
අනුසංඝිතං	12
අනුසංඝිතං	312
අනුසංඝිතං	24
අනුසංඝිතං	52
අනුසංඝිතං	170
අනුසංඝිතං	8
අනුසංඝිතං	188
අනුසංඝිතං	274
අනුසංඝිතං	84
අනුසංඝිතං	2
අනුසංඝිතං	10
අනුසංඝිතං	90
අනුසංඝිතං	236
අනුසංඝිතං	10
අනුසංඝිතං	66
අනුසංඝිතං	12
අනුසංඝිතං	278

පිටිබිකා

අරහත්තං	238
අරහත්තං	286
අරහත්තං	98, 234
අරහත්තං	24
අරහත්තං	92
අරහත්තං	8, 98, 100
අරහත්තං	308
අරහත්තං	98
අරහත්තං	296
අරහත්තං	68
අරහත්තං	224
අරහත්තං	4
අරහත්තං	12
අරහත්තං	150
අරහත්තං	70, 168
අරහත්තං	140
අරහත්තං	58, 80, 232, 234
අරහත්තං	90
අරහත්තං	52
අරහත්තං	142
අරහත්තං	
අරහත්තං	88
අරහත්තං	2
අරහත්තං	228
අරහත්තං	48
අරහත්තං	96
අරහත්තං	100
අරහත්තං	90
අරහත්තං	140
අරහත්තං	288
අරහත්තං	54
අරහත්තං	32
අරහත්තං	16
අරහත්තං	164, 326
අරහත්තං	2
අරහත්තං	298
අරහත්තං	32, 104
අරහත්තං	118, 158, 270, 322
අරහත්තං	326
අරහත්තං	
අරහත්තං	140
අරහත්තං	54
අරහත්තං	58, 72

පිටපිකා

ආදානසා	62
ආදිනව	190
ආදිනව්‍යානුපසාන	16, 298
ආතිපතෙය්‍යහුමි	50
ආනනනරියං සමාධිං	54
ආනනනරිය සමනනාගනං	104
ආගනනනෙව	148
ආයසං	34
ආරභවිතියං	304
ආරමමණං	274
ආරමාධාතු	50
ආලොකසභාගානි	8
ආවට්ඨො	4, 122
ආවට්ඨො භාරො	196, 234
ආවි	56, 58
ආගජ්ජ	34, 94
ආසනනි	10
ආසවකකයො	50
ආසවා සනන	100
ආසාපිකං	24

ඉ

ඉත්තනාය	88
ඉතිවුත්තකං	8
ඉතිපාටිතිරෙන	104
ඉන්ද්‍රිය භාවනං	248
ඉන්ද්‍රිය හුමි	6
ඉන්ද්‍රිය පරොපරියං	104
ඉන්ද්‍රියබල වෙමතකඤ්ඤං	104
ඉන්ද්‍රියාධිව්‍යානානි	94
ඉන්ද්‍රියානි - පඤ්ච	96
ඉන්ද්‍රියො හරණො	198
ඉරියං	110

උ

උකකා	12
උග්ගපිතකඤ්ඤා	222, 316
උචෙත්ථවාදි	308
උචෙත්ථ දිට්ඨියා	220
උජ්ඣුතං දසානං	92
උතනරිමනුසාධමමො	4
උතනානිකිරියා	2
උතනරාරණියා	2

පිටපිකා

උදකප්පන සුත්තං	10
උදං භාගියං	100, 104, 174, 224
උදයබ්බයං	54
උදුහු	104
උපක වණ්ඤාලං	244
උපසමාධිව්‍යානං	300
උපකකිලෙසො	54
උපසවනං	142
උපච්චගං	36
උපජ්චමානො	72
උපච්චාරො	318
උපච්ච	58
උපපරිකකිතබ්බං	98, 102
උපපරිකකං	62
උපනිසාය සම්පදා	26
උපනිසං	188
උපහඤ්ඤාති	94
උපාදානං	130, 150
උපායාසො	10
උපෙකකාසනි පාරිසුද්ධිං	184
උපෙකකයො	244
උපගමනනරෙන	26

ඵ

ඵකනනනා	134
ඵකාදස සිලමූලකා	166
ඵකබ්බි	42
ඵකංසමායාකරණියො	294

ඬ

ඬසා	68, 272, 312
ඬකරණො	4, 128, 132, 198, 202, 226, 288
ඬබ්බෙයො	104, 222
ඬමච්චො	64
ඬරමාගිගානං	54, 104
ඬරිමං	74
ඬහාරිනං	34

ඨ

ඨපණො	12
ඨබ්බිච්ඡායො	64
ඨරණියානි	74
ඨමමසමාදානානං	104

පිටිබිඹකා

කම්මපථේ	92
කම්මට්ඨානං	48, 90
කම්මාරානං	12
කලබ්‍රකජ්ඣානො	192
කල්‍යාණමිත්තනි	22, 114, 266
කල්‍යාණො	80
කල්‍යාණකාරී	62
කාපුරිසා	222
කාමයානස්සා	12
කාමවිතකකං	96
කාමාසවෙන	50
කාමෙසු සත්තා	194
කායකම්මපාරිසුඤ්ඤා	92
කායකම්මාබ්ථානං	90
කායගතාසනි	24, 120
කායසම්පිලනලක්කණං	8
කායානුපස්සනා	124, 242
කාමිසං - සුත්තං	68
කිට්ඨං	62
කිත්තිසද්දො	80
කිලෙසහුමි	6
කිලෙසව්‍යුප්පට්ඨෙවනාය	124
කුදස්සු	62
කුමහුපමං	20
කුමිනාමුඛෙ	32
කුසලං	88
කුසලකිරියා	60
කුසලමූලං	88, 160, 194, 210, 214
කොපනෙය්‍ය	34
කොසල්ලා	250
කොලංකොලො	42

ඛ

ඛමං	104
ඛයෙඤ්ඤාණං	88
ඛණ්ණිරයො	70
ඛණ්ණපුනබ්‍රවො	26
ඛිරපකො	32

ග

ගතියො	62
ගන්තා	272
ගති පරිවානො	266

පිටිබිඹකා

ගබ්‍රගතා	274
ගබ්‍රාගබ්‍රං	84
ගෙය්‍යං	8
ගොචරකුසලං	22
ගොපාලකුපම සුත්තං	22, 102
ගොමිකො	72
ගොසමිතං	72

ච

චක්කවතනි	62
චත්තාරි අගභිගමනානි	64
චත්තාරි අප්පමාණානි	314
චත්තාරි අරියසම්මානි	6, 16, 50, 148, 230
චත්තාරි ක්‍රියානානි	180
චත්තාරො අසච්චා	14, 124
චත්තාරො පරිලාහා	282
චත්තාරො විපල්ලාසා	152, 280
චත්තාරො පුග්ගලා	256
චතස්සො අරියහුමියො	166
චතුබ්‍රහ්මො හාරො	200
චතුරභිතිකං	230
චතුස්ථං ක්‍රියානං	230
චතු චක්කං	114
චතුබ්‍රහ්මො	4, 120, 122
චචනබ්‍රමං	12
චිත්තභාවනා	58, 112, 238, 242
චිත්ත සමාධි	50, 314
චිත්තසම්පිලන ලක්කණං	8
චිත්තසුබ්බබ්‍රහ්මං	212
චිත්තානුපස්සනා	124
චිත්ත සංකිලෙසා	252
චිත්තෙකායනා	182
චිත්තාමසි පඤ්ඤා	2
චුතුපපාත ඤාණං	26
චේතසිකං	36
චේතොසම්භවනා	100
චේතනාගබ්‍රෙඛා	42
චේතොවිමුත්ති	20, 24, 50
චේතං	104
ඡත්තං	58
ඡන්දජාතස්සා	12
ඡන්දරාගො	142
ඡන්දරාගචිත්තයො	20, 276

පිටිබ්‍රහ්මයා

ජනප්‍රසාදය	50
ජව.	58

ජ

ජව.	58
ජප්‍රාසාදය	18, 108
ජර.	152
ජාති	152
ජාතිමරණසංඛ්‍යාව	62
ජාතිමරණසංඛ්‍යා	62, 88
ජාලසංකල්පනා	32
ජිහ්වාවේදනා	10
ජෝතිපරායනා	34, 258
කානකොසලං	192
කාන පාරමිතා	194
කානපරිහාසි	190
කානභූමි	186
කානභූත ධර්මතා	186
කාන විශේෂය	188
කාන සමාසය	188

ක

කානපරිහාසය	304

ක

කපන.	102
කපනියෝ	108
කානසෝ	104

ක

කප්‍රාති	82
කණ්ඩාවරිතා	310
කණ්ඩාසංකල්පයෝ	52
කණ්ඩාකායෝ	110
කදුට්ඨාස	66
කථාගතබලං	46
කමපරායනෝ	34, 264
කමෝ	258
කයෝ විහාර.	176
කයෝ ගිලිහා	10
කාදිනෝ	64
කිකිකිකියෝ	40, 310
කිකිකරාගයෝ	80
කිකිකරාගෝ	22
කිප්‍රකබලෝ	6

පිටිබ්‍රහ්මයා

කිප්‍රකබලෝ නායෝ	316, 320
කියෝ පසුකු	94, 320
කියෝ මාර්ගිකරෝ	10
කිණි අකුසලමූලාති	152
කිණිද්වාරිතාති	10
කුලං	90

ඵ

ඵවරාති - ඵනාරි	8
ඵනං	176

ද

දණ්ඩනිරෝධෝ	136
දදනෝ	38
දහවල්ලාති කිලෙසා	268
දහපරිවර්තනා	28
දහමං නථාගතබලං	50
දසානභාසිතං	52, 104
දසානභූමි	172
දසානෙන පභානබ්බං	100
දලහනෙමිතානකාරෝ	24
දහමසිකං	80
දහපපනියෝ	10
දරාජං	34
දිසාලෝකනෝ	312
දිසාලෝචනෝ	6, 326
දිසාවිලෝකනෝ	314
දිට්ඨාබ්බං සුඛ විහාරං	242, 248
දිට්ඨිවරිතා	310
දිට්ඨිරාගෝ	100
දිට්ඨිකට්ඨානං	50
දිබ්බෙන විහාරෙන	178
දුක්ඛකාමමාරි	82
දුක්ඛං	2, 6, 8
දුක්ඛසමුදයෝ	6
දුක්ඛට්ඨා	178
දුක්ඛදුක්ඛතා	318
දුක්ඛදුක්ඛතා ලක්ඛණෝ	8, 106
දුක්ඛ සංකුසු	164
දුක්ඛවේදනියෙන	64
දුක්ඛ නිරෝධගාමිනී පටිපදා	6
දුග්ගතිතං	102
දුට්ඨිතාති	52, 64
දුට්ඨිතාතිවිනාති	82
දුද්දසං	74

පිළිබඳව

දුබ්බාසිතභාසි	82
දුට්ඨො පටිච්චසම්මුථාපොදො	132
දුට්ඨො හෙතු	2
දුට්ඨසිලො	82
දෙසනා	4
දෙසනා භාරො	196, 294
දෙසනා ධිප්පාසො	122
දෙසනානුරූපං	102
දො ධම්මො	160
දො රොගා සත්තානං	160
දො හෙසජ්ජාති	160
දොමුල කිලෙසා	154
දො'මා භික්ඛවෙ විමුත්තිසො	14
ද්වාදස විපල්ලාසො	156
ද්වාදසායනනාති	148
දොමනස්සං	82
දොසො අකුසල මූලං	154

ධ

ධනා	38
ධම්මකායො	250
ධම්මකෙතිනං	128
ධම්මකුසලො	120
ධම්මවක්ඛං	8
ධම්මවරියං	60
ධම්මවාදී	58, 218
ධම්ම ධාතු	130, 288, 304
ධම්මපඤ්ඤානති	86
ධම්මපදනි	70
ධම්මවිපස්සනා	158
ධම්මවිවිස සංඛොජ්ඣාබ්භිතා	134, 158

ධම්මසඤ්ඤා	164
ධම්මරාගෙන	292
ධම්මානුපස්සනා	124
ධම්මානුසාරී	40, 54, 290
ධම්මායනනං	130
ධම්මො දිව්ඤානං	32, 118
ධම්මොනුධම්මපටිපත්ති	322
ධම්මුපසංභිතං	22
ධාතුඅනේඛා	146

න

නන්තික දිට්ඨි	54
නයං	70

පිළිබඳව

නගවිත්ථාරෙන	32
නන්දියාවට්ටො	6
නාමරූපං	150
නික්ඛිතනං	84
නිව්චසඤ්ඤා	326
නිපකො	58
නිද්දොසො	52
නිසංසෙදො	102, 130
නිසංසෙදනො	80, 102
නිරුත්ති කොසල්ලං	120
නිබ්බානනිකෙතො	74
නිබ්බෙධගාමිනී	68, 88
නිබ්බෙධභාගිසෙ	32, 50, 56, 234, 278
නිග්ගොසං	12
නිජ්ඣානකනනිසං	214
නිවුතො	18
නිසංසං	26
නිසිද්ධස්සං	26
නිරූපධි	72
නිවාරණං	24
නිවිට්ඨං	12
නිසායනස්සං	4
නිරොධො	2, 8
නිරොධ සමාපත්ති	174
නිසායනික ලක්ඛණො	8
නෙකම්මධාතු	48
නෙකම්ම විතකෙතො	228
නෙතති	4
නෙයොසා	40, 42, 316

ප

පකපටිතං	36
පක්ඛණ්ණක නිද්දොසො	28
පග්ගහ නිමිතනං	320
පජ්ජපිතා	24
පජ්ජානො	104
පඤ්ඤා	164
පඤ්ච නයං	4, 6
පඤ්ච දිට්ඨියො	168
පඤ්චබ්බිතං	230
පඤ්චකම්මනා	146, 156, 172
පඤ්චකාම ඉණ්ණිකො	114

පිටප්පිටිකා

පඤ්ච පුබ්බ නිමිත්තනාති	10
පඤ්ච විමුක්තායතනනාති	26
පඤ්චපාදනකතනාති	8
පඤ්ඤානති	204
පඤ්ඤානති භාරො	128, 218, 226, 264
පඤ්ඤාබලං	218
පඤ්ඤාකතනො	150, 304, 320
පඤ්ඤාභාවනා	58, 112
පඤ්ඤාබ්විචාරයං	314
පඤ්ඤා විමුක්ති	20, 24, 50, 160 230, 324
පඤ්ඤා වෙමනනතං	56
පඤ්ඤාදිත්‍රියං	136, 264
පඤ්ඤාදිත්‍රියෙන	54, 128
පටිබ්බඥො	12
පටිච්ච සමුප්පාදෙසු	128, 278
පටිසංකප්පිකානිකානුලකිකො	8
පටිපුච්ඡා බ්‍යාකරණීයො	108
පණීතාසු ගතිසු	262
පතනං - පතනබ්බං	72, 78
පතිවිචාරනට්ඨන	140
පතිසංවනං	100
පතිරූපදෙස වාසො	116, 166, 236
පදවිචාරො	4, 116, 118, 206
පනුණ්ණකොට්ඨො	14
පමනතබ්බකා	32
පමුච්චා	12
පමොභනං	68
පරමපර භෙත්‍ර	136
පරමපර පච්චයො	102
පරසත්තනානං	50
පරමපරාය	98
පරවචනං	32
පරතො සොසො	2, 4, 292
පරිලාභො	318
පරිබ්බපේ	64
පරිභානධමෙමො	42
පරිපාකලකකිණො	8
පරිකතාරෙසු	198, 204, 242
පරිකතාරො භාරො	142, 226
පරිඤ්ඤා	146
පරිනිබ්බුතො	8
පරිවිතතනො	4, 202, 288

පිටප්පිටිකා

පරියොසානං	102
පරිවිබ්ඝ්නා	28
පරිසංගතො	84
පරෙතං	36
පලලලෙ	10
පසන්නනෙතෙතො	66
පසාදා	26
පාණමතිපාතෙති	82
පාතුභාවලකකිණො	8, 106
පාපකං	58
පාපමිත්තනා	266
පාපකාරී	62
පාමොජ්ජපඤ්ඤානතිකා	296, 304
පාරගතො	290
පාරිමං	74
පාරිච්ඡිත්තකො	60
පාරිසුද්ධියො තියෙසො	92
පිටික සම්පදනෙන	98
පිතීමනො	60
පියවිපසයොගො	10
පුග්ගලපරොපරියං	104
පුග්ගල පඤ්ඤානතිකා	198
පුඤ්ඤාකිරියං	80
පුත්තිමො	72
පුනබ්බවො	20, 84, 274
පොතොගචිකා	138, 140
පුබ්බයොගසම්මනනාගතෙ	56
පුබ්බයොගභාගියෙ	56
පුබ්බාපරසො	98
පුබ්බාකොටි	308
පුබ්බකත පුඤ්ඤානා	166
පුබ්බනිවාසඤ්ඤාණ	50
පුරාණකාය රාජධානියා	62
පුරිසකො	226
පුරො	98
පුතිභාවො	74

ඵ

ඵසං පරෙතො	36
ඵසංයතනෙසු	22
ඵසංයතනිකා - නිරයා	66
ඵණපිණෙකා	68

පිටප්පිටිකා

පිටප්පිටිකා

බ

බබ්බජ්.	34
බලධාතු	48
බහි ජටා	112
බහුසංසාරා	29, 38, 164, 292
බහුසිතො	52
බාරාණසියං	6
බාලකඛණානි	82
බාලීසිකොපමසුතං	64
බාවිසති ඉන්ද්‍රියානි	132
බාහිර වජ්‍රකො	112
බාහුසවෙන	224
බුභුසුසානි	212
බුබුලො	68
බසාසුජන පුප්පෙනෙන	8
බසාකරණං	16, 28, 100
බ්‍රහ්මවරියං	70
බ්‍රහ්මවරිය ඵලානි	70
බ්‍රහ්මවරියෙසසනාය	294
බ්‍රහා	66

භ

භවනණහා	18, 28, 36
භවනෙතති	24
භවර්ග	276
භවසතො	36
භයමච්ඡතො	64
භාවඤ්ඤාන	32
භාවනා	188
භාවනාභාගියං	50, 104
භාවනාය භූමි	100
භාවනා පභාහබ්බානි	54
භියෙසා	80
භුතා	72
භුතරතං	36

ම

මකකටොපමනාය	142
මග්ගො	2, 8
මතකඤ්ඤානා	86
මානාපිතු සමහවි.	242
මනාප ඤාණානි	128
මනුසංගාහො	74

මනොකම්මාබ්ධානං	92
මනො සුචරිතං	214
මනොරමා	62
මනොජචා	206
මනිකුණබලෙසු	34
මධුරා	62
මනොදුච්චරිතානි	52
මනොපුබ්බසිතමා	32, 204
මනොවිඤ්ඤාණ ධාතු	218
මමසිකාර	118, 270, 322
මමාසිතො	10
මමිසිකාරො	158
මරණං	152
මහාපදෙසො	100
මහාපුරිසසං	62
මහානාම	212
මහාසමණො	16
මිච්ඡතානානි	28, 30, 52
මිච්ඡතානානියතො	44, 46
මිභිං	176
මුදිත්ථියො	40, 310
මුදුමජ්ඣාබිමතතනායපි	304
මෙතනායනී	86
මෙතනාවෙනොවිමුතනී	86
මොහො අකුසලමූලං	154

ය

යථානිද්දිට්ඨං	84
යථාභූතං	104
යුත්ති භාරො	116
යොගාවචරො	150
යොනිසොමනසිකාරො	2, 4, 220

ර

රකඛණ භබ්බො	42
රජනියෙසු	34
රජානිණණං	72
රහො	56, 58
රාගචරිතා	268
රාගවිරාගා	20
රාජාපරාධිකං	82
රූපඤ්ඤානා	22
රූපධාතු	150

පිටිබිකා

රූපරාගො	54
රූපං අත්තතො සමනුපසංගි	52
රූපසංකෘතියා	278

C

ලක්කිණො	4, 194, 234
ලක්කිණනිදේසො	8
ලක්කිණො භාරො	200
ලාභාලාභ අවධිකෙසු	62
ලාලප්පන ලක්කිණො	8
ලොකිකං	32
ලොකාමිසා	14
ලොකියං සීලං	116
ලොකුත්තරං	32
ලොකුත්තරං සීලං	116
ලොභො අකුසලමූලං	154

ච

චචනපෝ	226
චාචාකමාඛිට්ඨානං	92
චාචා චජුකං	8
චාදපථා	16
චාසනා	32, 34
චාසනාභාගියං	52, 296
චිකඛිණො	20
චිගතසෙනහෙ	2
චිචයො	4, 108, 200, 222, 232
චිචාරො	182
චිචිචිච්ඡා	168, 176, 200
චිචිචිච්ඡනබ්බං	100
චිචිචිච්ඡනං	54
චිජ්ජප්පාදා	296
චිඤ්ඤාණං	150
චිඤ්ඤාණවසිති	276
චිඤ්ඤාණනිරෝධා	278
චිඤ්ඤාණබිජං	140
චිතකෙකා	180, 182
චිතිබ්බානං	46
චිතොදනා	100
චිපරිතභාගො	28
චිපරිණාම දුක්ඛං	318
චිපරිණාම දුක්ඛතාය	106
චිපඤ්චිතඤ්ඤා	222, 316

පිටිබිකා

චිපලාහො	28, 30, 138, 154, 194, 310
චිපාන කමමං	32
චිහවිං	36
චිහකති	234
චිහකති භාරො	202, 288
චිහජ්ඣ බ්‍යාකරණීයො	108
චිමුත්ථිඤ්ඤාණ දසකානං	26
චිමුත්තායනනාති	26, 232
චිමොක්ඛමුඛාති	50
චිරිය සමාධි	50
චිරිසිද්ධියං	164, 228
චිරිය සමොච්ඡාදිකො	232
චිරිසිද්ධියා'ඛිට්ඨානං	94
චිචටං	252
චිචරණා	2
චිචාද ලක්කිණො	156
චිචිච්ඡා	18
චිරුපරුපෙන	62, 64
චිසත්තකං	60
චිසම ලොභො	114
චිසුඤ්ඤා මග්ගං	116
චිසෙසසභාගියං ක්කානං	184
චිහිංසා චිතකෙකා	318
චිතරාගො	224
චිතරාග භූමි	172
චිමංසා	106
චිමංසා සමාධි	50
චිමංසිතබ්බා	98
චේදනාකකිකා	146
චේදනානු පසානා	124
චේමත්තනං	102, 134, 204, 304
චේච්චනං	196, 226, 256
චේරාති	64, 82
චේච්චනො භාරො	126
චේය්‍යාකරණං	8, 68, 102
චොදනං	50
චොරොපෙත්‍යා	82
සක චචනං	32
සකදුගාමි	172
සකකායදිට්ඨියා	54, 168, 220
සකකාය නිරෝධගාමිණී	294

පිටප්පිකා

සකකාය සමුදයගාමිනී	126
සබ්බා	22
සච්චානුසංකි	2, 4
සච්චානුලොමො කොසො	2, 4
සචිත්තපරියොදපනං	72, 120
සජ්ජ	64
සඤ්ඤවිපල්ලාසං	280
සත්ත ධනානි	216
සත්තනිංසබොධිපක්ඛිකාධම්මා	148
සත්තබොජ්ඣානිකා	148
සත්තමං තථාගතබලං	50
සත්තවිස ආකාරෙ	56
සත්තගබ්බෙහි සමන්තාගතො	53
සත්තා	68
සත්තාදිට්ඨානං	32, 118
සතී	164
සතීමිතො	94
සතී දෙවාරිකෙන	110
සතීවොදනං	56
සතී සමපජ්ඣෙඤ්ඤන	182
සත්ථරො	74
සනුසංසකකාරකා	70
සභා පරිභාෂිතා	212
සභාමම සවනං	322
සභානුසාරී	40, 54, 290
සභානුසාරිනො	308
සභා	86, 164
සන්දසානා	2
සන්තාපජානො	36, 284
සප්පරිභ සංසෙවො	116
සබ්බධි	34
සබ්බ බොධි	174
සබ්බනිසංගො	314
සහග්ගතො	82
සමත්තනිකතො	44, 46
සමවරියං	
සමනන්තර පච්චයො	102, 136
සමථ විදසානා සුගතභි	172
සමථො	158
සමනෙතසමානො	98
සමසිසි	42
සමයනිද්දෙසො	268
සමාධි	50, 164, 330
සමාධි තයො	94

පිටප්පිකා

සමාධික්ඛානිං	320
සමාධි භාවනා	238
සමාරොපනො	198, 204, 212, 226
සමාහිතො	60
සමාරුලොකා	82
සමාරොපනො භාරො	4, 142
සමාදිට්ඨිය උපාදය	2
සමමපඛානා	96
සමමන්තානි	88
සමාසිසානි	8
සමනවෙසිනො	274
සමුදයො	2
සමුද්දපරමා	72
සමුදනිතො	28
සමොසරණං	28
සරාගො වේතනා	130
සලලවිභො	12
සසානං	303
සහසච්චාහිසමයං	172
සලාගතනං	24
සංකප්පනා	272
සංඛත ලක්ඛණං	318
සංකිලෙසො	34, 40, 108
සංකිලෙසභානිකං	32, 38, 52, 98
	104, 266
සංකිලෙසපටිපකෙඛා	100
සංඛත ලක්ඛණානි	106
සංඛාරා	138
සංඛාරක්ඛානි	146
සංවේතනිකං සුත්තං	24
සංයමනො	38
සංයොජනං	18
සංයොජනිකං	18
සංයොජනිකෙසු ධම්මෙසු	16
සංවරො	74
සංයොජනසංඛතසත්තා	14
සංවරණං	102
සංසාරෙන සුභි	54
සංසාර ගාමිනො	114
සාමඤ්ඤං	62
සාමුක්කංසිකාය	298
සාසනං	52
සාසනපට්ඨානං	32, 106

පිටුව අංකය

සිලබන්ත.	54
සිලබන්ත පරාමාසො	170
සිහවිකති ප්‍රිතො	6, 310, 324
සුකෙතිකටේ	2
සුබහාගියා බමමා	316
සුබවෙදනියෙන කමෙමන	64
සුමුම කිලෝසාන.	293
සුචිරිනාති	70, 90
සුඤ්ඤතො	60
සුඤ්ඤතං	320
සුඤ්ඤටේ	176
සුතබමමසා	65
සුතමසි පඤ්ඤ	2, 232
සුතන.	8, 100
සුතනං - පඤ්ඤවිධි.	104
සුතනසබ්බකරො	104
සුතනවිවිසො	98, 104
සුතනාදිට්ඨානෙ	102, 106
සුදනනා	64
සුභාසිතං	92
සුභානුපසසිනො	80
සුමුඛො	66

පිටුව අංකය

සුසංවුතං	86
සෙකබ්බිලං	214, 232
සෙසුපමං	34, 236
සෙලං පබ්බතං	86
සෙසානුතො	104
සොකපරිදෙවො	20
සොනාති	110
සොනානුබනෙසු	38
සොබනො	290, 226
සොපාදිසෙස නිබ්බාණධාතු	174, 286
සොමනසසිඤ්ඤං	210
සොමස භාරා	4, 106

හ

හානහාගියං කොනං	184
හාරසමපාතසා	56
හාරවිවිසො	106
හිමවිනනං	58
හිනපපණිතනා	28
හුරං	26
හෙතුපපහවි	16
හෙතුසො	104